ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 1
VENDREDI
1er AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.170 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.170

ԱԼԻԵՒԻ ԱՄՆ ԱՅՑԸ ԵՒ ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԶՕՐ ՆԵՑՈՒԿԸ

Ազրպէյճանի նախագահ Հ. Ալիեւի Միացեալ Նահանգներու պաշտօնական այցը որուն ընթացքին ծրագրուած են կարեւոր հանդիպումներ, գանազան մայրաքաղաքներու ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է իր վրայ: Այդ առիթով Բաքու որոշած է քարիւղի գրաւարկը բարձրացնելու Ուաշինկթընը գրաւելու նպատակին, յատկապէս Ղարաբաղի հարցը իր ուզած լուծումին յանգեցնելու համար: Ուաշինթըն ալ արդէն այցէն առաջ յոյց տուած էր թէ ամբողջովին կ՚ընդառաջէ այդ ակնկալութեան. Հայաստանի ու Ղարաբաղի շրջափակումին պատճառով Ազրպէյճանի կիրարկուած ամերիկեան պատժամիջոցները վերցնելու աշխատանքները եղած էին ու յայտնապէս նախագահ Քլինթըն ալ համամիտ է նման քայլի մը: Այդ կեցուածքին լաւագոյն արտայայտութիւններէն մէկն էր Միացեալ Նահանգներու Արտաքին գործերու փոխ-նախարար Թալպոթի Յուլիս 21-ի ելոյթը (տես՝ «Յառաջ», Յուլիս 24). ան լայնօրէն անդրադարձած էր Ղարաբաղի հարցին ու իր երկրին կովկասեան շրջանին մէջ ազդեցութեան ու շահուն սիրոյն, հարկաւոր նկատած Ազրպէյճանի օժանդակութեան համար Հայաստանի, Ղարաբաղի կիրարկուած շրջափակումին վերջ տալու պայմանին ջնջումը: Ինչպէս կ՚ըլլայ գրեթէ միշտ, ամերիկացի պաշտօնատարը աւելցուցած ալ էր որ իր կեցուածքը կը մեկնի Կովկասի եւ Կեդր. Ասիոյ մէջ ժողովրդավարական եւ տնտեսական բարեշրջումներուն զարկ տալու մտահոգութենէն...:

Հասկնալի է որ Երեւան եւ Ստեփանակերտ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին նախագահ Ալիեւի այցին ու հանդիպումներուն: Մանաւանդ որ Հ. Ալիեւ այցէն առաջ իսկ յայտնած էր թէ Միացեալ Նահանգներու հանդիպումներուն գլխաւոր նիւթը պիտի ըլլայ Ղարաբաղի հարցը: Ան արդէն Նիւ-Եորքի մէջ առաջին տեսակցութիւն մը ունեցած է ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Անանի հետ. խօսուած է Ղարաբաղի ու հոն միջազգային ուժեր ղրկելու, եւայլնի մասին:

Ամէնէն բարդ խնդիրը որ քարիւղի նեցուկը ապահոված այս զարգացումներով կը ցցուի Երեւանի առջեւ, փոխադարձ քայլերու պարագան է: Հայաստանի ծանր պայմաններուն մէջ, քաղաքական ի՞նչ այլ, ի՞նչ գրաւարկներով կարելի կ՚ըլլայ հակակշռել մեծերու ազրպէյճանական դիրքորոշումները: Պարզ է որ Ալիեւի այցին առիթով Միացեալ Նահանգներու հայկական կազմակերպութիւններու կողմէ պատրաստուած ցոյցեր, եւայլն չեն կրնար լուրջ տուեալ նկատուիլ. մանաւանդ անոնց եղած մասնակցութիւնը, 300-ի, 400-ի նման թիւերով, նոյնիսկ կրնայ քաջալերական յաւելեալ ազդակ մը ըլլալ, Ալիեւի եւ Ուաշինկթընի միասնական մարտավարութեան պարարտ հող պատրաստող: Այլ խօսքով՝ փոխադարձ քայլ փնտռելու բարդ գործին մէջ Երեւան որպէս դէմ տուեալ պէտք է հաշուի առնէ նաեւ հայկական այդ «քաջալերանքը»...:

Ինչ կը վերաբերի Անգարայի որ Մոսկուայի հետ երկրորդ շրջանակի առնչուած մըն էր նիւթին, գոհ է որ Միացեալ Նահանգներ Կովկասի մէջ չէզոք քաղաքականութիւն մը տանելու դիրքէն հրաժարած են, որպէս հակակշիռ ներկայանալով Մոսկուայի: Կ՚ըսուի թէ քարիւղին հոտն է այդ փոփոխութեան մղիչ ուժը եւ թէ «ճարիւղի ամերիկեան լոպիներու գործունէութիւնը ստուերած է հայկական լոպին»: Քաղաքական ծանօթ մեկնաբան Ս. Քոհէն այս նիւթին յառակացուած իր քրոնիկին մէջ («Միլլիյէթ», Յուլիս 31) հաստատելով թէ վերջին շահողը Բաքուն է, անոր տնտեսական յաջողութենէն, քաղաքական նուաճումներէն անդին, մինչեւ իսկ կը նշմարէ Հայաստանի հետ հաշտութեան հեռանկար մը:

Ճապկումներու նեղ ու փշոտ անցքին վրայ Երեւանի համար օգտագործելի հետաքրքրական տուեալներ կրնան ըլլալ Մոսկուայի դիրքը եւ ազրպէյճանական քարիւղին փոխադրութեան «աշխարհագրութիւն»ը: Առաջինը՝ կրնայ Երեւանի ձեռնտու կողմեր ունենալ յատկապէս Կովկասին առնչուած ամերիկեան ախորժակներու առջեւ. իսկ երկրորդը շահերու, մրցակցութիւններու լայն դաշտ մըն է որուն կարողականութիւնը տակաւին ամբողջովին չէ շահագործուած:

Ս. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

15 ՄԵՌԵԱԼ, 170 ՎԻՐԱՒՈՐ ՀԱՄԱՍԻ ՃՐԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՌԿԱԽՈՒԱԾ

Չորեքշաբթի, Յուլիս 30-ին, Համասի երկու երիտասարդ Պաղեստինցիներ քամիքազ ռմբափորձ մը գործեցին արեւմտեան Երուսաղէմի շուկային մէջ, որու հետեւանքով եւ առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 15 մեռեալ կար (երկուքը՝ պատճառինցի ահաբեկիչները) եւ աւելի քան 170 վիրաւոր: Պաղեստինեան ծայրայեղ Համաս շարժումը ստանձնեց արարքին պատասխանատուութիւնը եւ սպառնալիք մըն ալ ըրաւ անմիջական ապագային համար: Համաս վերջնագիր մը տուաւ Իսրայէլի, որպէսզի մինչեւ Կիրակի Օգոստոս 3, ազատ արձակէ պաղեստինցի բոլոր բանտարկեալները, ներառեալ իրենց պետը:

Արաֆաթ անմիջապէս դատապարտեց արարքը եւ ցաւակցութիւն յայտնեց Նեթանիահուի: Իսրայէլի կառավարութիւնը անմիջապէս շրջափակեց գրաւեալ շրջանները եւ որոշեց յետաձգել խօսակցութիւնները որոնք պիտի վերսկսէին այս օրերուն. ամերիկացի բանագնացն ալ՝ Տէնիս Ռոս ջնջեց, առ այժմ, իր ճամբորդութիւնը եւ խաղաղութեան ընթացքը կրկին խնդրոյ առարկայ է:

Պարզ է որ երկու կողմերն ալ, պաղեստինեան եւ իսրայէլեան, կան ծայրայեղ տարրեր որոնք դէմ են որեւէ խաղաղ լուծումի: Եթէ Համասը պաղեստինեան «փորձանքն» է, իսրայէլեան ծայրայեղ աջն ալ նուազ փորձանք չէ, Ռապինի սպանութիւնը ամէնէն ցայտուն օրինակն է:

Ոչ ոք կրնայ արդարացնել այս նոր ռմբափորձը, բայց, հարկ է չանտեսել նաեւ իսրայէլեան գրգռութիւնները, հրէական նոր թաղամասերու հաստատումը արեւելեան Երուսաղէմ եւ դեռ նախատական ծանր արարքներ, ինչպէս Թաթիանա Սոսկինի պարագան: Հրէական ծայրայեղ Քաչ շարժումի այս գինուորեալը դատի քաշուած էր որովհետեւ Հեպրոնի պողպատին մէջ կը ցրուէր թռուցիկ մը ուր Մոհամէտ կը ներկայացուէր խոզի կերպարանքով: Դեռ աւելին ալ փորձած էր, միջադէպ մը ջանալով ստեղծել Տաճարի լերան վրայ, նուիրական վայր մը: Իր ընկերոջ հետ, ինքզինքը ցուցադրած էր դեղին թի-շըրթ մը հագած ուր կար Քաչ հրէական ցեղապաշտ շարժումին խորհրդանիշը, մինչ իր ընկերը կ՚արտասանէր հրէական աղօթքը՝ Շէմա Իսրայէլ: Ծայրը ծայրին կարելի եղած էր զոյգը հեռացնել: «Մոնտ» (Յուլիս 31) լայն տեղ տուած է այս կնոջ պարագային. Դատարան քաշուած, ազատ արձակուած էր երաշխաւորագինի մը վճարումէն ետք (1000 շէքէլ = 1750 Ֆր.): Ռուսաստանէն գաղթած է վեց տարի առաջ, երբ 20 տարեկան էր: Հոս - հոն զանազան աշխատանքներ տարած է, ապա հանդիպած Ռուսաստանէն երիտասարդ գաղթողի մը, ծայրայեղ աջ որու կը միանայ, Քաչ շարժումին մէջ:

Համասի պատասխանատու մը, այս ռմբափորձէն 3 օր առաջ Հեպրոնի մէջ կ՚ըսէր.- «Խաղաղութեան գործընթացին քանդումը միշտ մեր գերագոյն նպատակը կը մնայ», («Լիպէ», Յուլիս 31):

«Լիպերասիոն»ի խմբագրականն ալ կ՚անդրադառնայ իսրայէլեան կառավարութեան «գաղթատիրական յարձակողական եւ գոռոզ» քաղաքականութեան որ կը շարունակուի, ինչպէս նաեւ պեթոնի ծաւալապաշտութեան, քաղաքներու մէջ որ կրնայ միայն նուաստացում եւ ուրեմն՝ ըմբոստութիւն ստեղծել Պաղեստինցիներու մօտ:

Պաղեստինեան իշխանութիւնները կարգ մը ձերբակալութիւններու ձեռնարկած են ծայրայեղ շրջանակներու մէջ:

Քլինթըն դատապարտած է այս կրկնակ բարբարոս ռմբափորձը եւ կոչ ըրած պաղեստինեան իշխանութեան որ «չօշափելի միջոցներ» ձեռք առնէ ամրապնդելու համար ապահովութիւնը:

Շիրաք ցաւ յայտնած է եւ յայտարարած թէ սփոփոխարար պէտք է զարկ տրուի խաղաղութեան գործընթացին:

Քննութիւնը ցոյց տուած է որ գործողութիւնը շատ լաւ պատրաստուած էր: Ժամը 13.15-ին երբ հազարաւոր Իսրայէլացիներ գնումի ելած են, երկու Պաղեստինցիներ որոնք իրենց վրայ կը կրէին ռումբերը, պայթեցուցած են այդ ռումբերը երկու երկվայրկեան տարբերութեամբ ահաւոր կոտորած մը ստեղծելով: Քանի մը ժամ ետք, Իսրայէլացիներ «մա՛հ Արաֆաթի», «Պիպի (խմա՛ Նեթանիահու) մեզի դաւաճանեցիր» բացագանչելով, ցոյցեր ըրած են քաղաքին մէջ:

Համասի խլամապաշտները եւ խլամական ճիհատը միայն կրցած են համոզել երիտասարդ Պաղեստինցիներ որ իրենց կեանքին գնով ռմբափորձեր գործեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԷՐԻ բարձունքներուն վրայ է այս անգամ որ ռմբափորձ մը գործուած է Թակարդ կառքի մը պայթումէն: 8 մեռեալ եւ 25 վիրաւոր կար:

ԳՐՈԶՆԻԻ մէջ ռմբափորձ մը գործուած է Յուլիս 30-ին որու հետեւանքով երեք մեռեալ եւ երեք վիրաւորներ կային: Թակարդ - բեռնակառք մըն է որ պայթած է պատերազմական դեկավար՝ Ռաղուեւի կեդրոնատեղիէն քիչ մեծ հեռու: Ռադուեւ հեղինակն է Տաղստանի պատանդներու գործողութեան 1996 Յունուարին որ արիւնալի եղած էր: Տարակարծիք է անկախապաշտներու հետ եւ կ՚երդնու շարունակել պատերազմը Ռուսերուն դէմ:

ԻՌ - ԼԻԹՈՐԱԼ ֆրանսական ընկերութեան մէկ օդանաւը որ Նիս - Ֆիրէնցէ գիծը կ՚ապահովէր, ջախջախուած է Յուլիս 30-ին, ձախողած էջքի մը պատճառով երբ Ֆիրէնցէ կը հասնէր: Օդանաւը մայրուղիի մը վրայ վերջացուցած է իր էջքը: 14 ճամբորդներ ողջ - առողջ ելած են եւեւի դռնէն, բայց երկու օդաչուները ծանր վիճակի մէջ են, մէկը՝ մահացունի:

ԹՈՒՐՔ մամուլը արձագանգելով Վիճակագրական պետական հիմնարկին տուեալներուն, կ՚անդրադառնայ երկրին արեւելեան շրջաններուն ամայացման. Արեւելեան քաղաքներու մէջ ուր կ՚ըսուի թէ ո՛չ պետական, ոչ ալ սեփական ներդրումներ կ՚ըլլան տարիներէ ի վեր, ներքին գաղթի բարձրագոյն համեմատութիւնը ունի Արտահանը: Ենթադրութիւններու համաձայն մինչեւ 2000 թուականը անոր բնակչութիւնը մօտ 50%-ի նուազում պիտի ունենայ 122 հազարէն իջնելով 62 հազարի: Կը հետեւին Թունճէլին (25%), Կարսը (15%), Արդահանը (13%) եւայլն: Էրզրումի բնակչութիւնը կը պակսի 5%: «Եթէ միջոցներ չառնուին, մինչեւ 2000 թուականը արեւմելեան եւ հարաւ - արեւելեան Անատոլուն գաղթերու հետեւանքով կատարելապէս ամայացած պիտի ըլլայ: Այս շրջանի 28 քաղաքներէն մօտ 10 միլիոն հոգի դէպի արեւմուտք պիտի փոխադրուի» կ՚ըսէ պատրաստուած տեղեկագիրը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ բանավէճ մը ծա—

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԲԱԺԱԿԱԽԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Բաժակախաղերու զոյգ դարձի մրցումներուն, Յուլիս 30-ին հրաշք տեղի չունեցաւ հայաստանեան ակումբներուն համար եւ ինչպէս երթի մրցումներուն, այս անգամ եւս պարտուեցան իրենց մրցակիցներէն եւ դուրս մնացին բաժակախաղերէն:

Ախոյեաններու Բաժակի զոյգ մրցաշարքին մէջ, Երեւանի Փիւնիկը Փէշտայի մէջ տեղւոյն Մ.Թ.Ք.-էն պարտուած է 4 - 3 արդիւնքով (երթին՝ 0 - 2): Իսկ Իւ-Է-Ֆ-Ա-ի Բաժակի զոյգ խաղերուն ի հաշիւ ԷՖ-ԱԷ Երեւան երթի մրցման 1 - 6 պարտութենէն ետք այս անգամ ալ իր դաշտին վրայ 0 - 2 պարտուած է Ուկրանիոյ Դնեպրէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԼԵԶՈՒՆ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՆԵՐԻ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ ՉԷ

ԽՄԲ. – Որպէս արձագանգ իր լեզուաբանի արդի ուղղագրութիւն պաշտպանելու կոչին («Հայաստանի Հանրապետութիւն» Յուլիս 5) ու պատասխանելով թերթին ակնկալութեան, դասական, կամ մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձին անհրաժեշտութիւնը կը շեշտէ Լ. Միրիջանեան, նոյն թերթին Յուլիս 22-ի թիւին մէջ: Կ'արտատպենք, նախ՝ անձնական նեղ մտահոգութիւններու քով ընդհանուրին շահով տագնապածներու գոյութիւնը ողջունելու համար, ապա ցանկալի սրբագրութեան ի վերջոյ հասնելու յոյսը զօրացնող որպէս նոր գրաւական:

Ինն լեզուաբաններ, չմոռանալով համեստօրէն նշել, թէ իրենք ընդգրկուած են «Հայաստանի բոլոր նշանաւոր լեզուաբաններին եւ այլ բնագաւառների մտաւորականութեան ներկայացուցիչներին միաւորող Հայոց լեզուի բարձրագոյն խորհրդի (Նախագահ՝ Գ. Բ. Ջահուկեան)» կազմում հանդէս են եկել յայտարարութեամբ («Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթ, 5 Յուլիս, 1997): Սկզբից եւեթ փորձելով ներկայանալ իբրեւ անառարկելի հեղինակութիւն եւ դրանով ազդել միամիտ ընթերցողի վրայ, ինննակը զայրոյթ է յայտնում, որ «օրէց օր աւելի ծաւալուող քարոզչութեամբ մտաւորականների մի սակաւաթիւ խումբ ձգտում է լեզուաշինական հրատապ խնդիրները մի կողմ դնելով, որպէս արդիական ամենակարեւոր հարց ներկայացնել ուղղագրութեան փոփոխութեան անհրաժեշտութիւնը»: Շատ լաւ հասկանալով, որ իրենք որեւէ իշխանութիւն եւ իրաւունք չունեն արգելելու, որպէսզի հասարակութիւնն իր խօսքն ասի արդի ուղղագրութեան վերաբերեալ, նրանք շտապել են քաղաքական պիտակով լռեցնել դասական ուղղագրութեան վերականգնման կոչն անողներին: Նրանք յայտարարում են, թէ դասական ուղղագրութեան կողմնակիցների քարոզչութիւնն ուղղուած է «ժամանակակից արեւելահայ գրական լեզուի՝ Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուի ուղղագրական համակարգի դէմ»...

Լինելով դասական ուղղագրութեան վերահաստատման անհրաժեշտութեան խնդիրը մամուլում վերարծարծողներից մէկը, յարգարժան ինննակին ուզում եմ ասել, որ չի կարելի նենգափոխել Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեամբ կարգուածը՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒՆ ՀԱՅԵՐԷՆՆ Է» (Սահմանադրութիւն, յօդուած 12): Մի՞թէ կարիք կայ լեզուաբաններին բացատրել, որ հայերէնը միայն արեւելահայերէնը չէ: Հայերէն են ե՛ւ գրաբարը, ե՛ւ միջին հայերէնը, ե՛ւ արեւմտահայերէնը, ե՛ւ բարբառները: Ուրեմն մենք՝ դասական ուղղագրութեան կողմնակիցներս, ոչ միայն ոչնչով չենք մեղանչում մեր պետական լեզուի դէմ, այլեւ, ընդհակառակն, կամենում ենք, որ մեր պետական լեզուն լինի ամբողջ ազգին՝ երկրագնդով մէկ սփռուած համայն հայութեան բոլոր խաւերին հասկանալի: Դրա համար է, որ անհրաժեշտ ենք համարում վերականգնել մեսրոպեան՝ աւանդական, դասական ուղղագրութիւնը: Մենք առաջնորդւում ենք ՄԷԿ ԱԶԳ, ՄԷԿ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՇԱՆԱԲԱՆՈՎ:

Ցաւօք, ինննակին (Գ. Ջահուկեան, Ս. Աբրահամեան, Վ. Առաքելեան, Լ. Եզեկեան, Յ. Բարսեղեան, Ա. Մարութեան, Ձ. Խլղաթեան, Տ. Աւետիսեան, Ս. Մելքոնեան) այս նշանաբանը չի հետաքրքրում: Ինննակը ջանում է հարցը շեղել եւ ընթերցողին գցել թիւրիմացութեան մէջ: Մենք ասում ենք, թէ միասնական ուղղագրութիւնը առաջնային գործօն է ազգային միասնականութեան հասնելու համար: Այս պարզ, անառարկելի, նորանկախ պետականութեան ոգուց բխող բովանդակութիւնը ինննակի սրտով չէ: Նրա անդամները գրում են. «Անհիմն եւ կեղծ գիտական է հին ուղղագրութեան վերականգնումը որպէս հայ ժողովրդի երկու հատուածների եւ նրանց լեզուների միասնականացման «կարեւոր գործօն» ներկայացնելը»... (Նախորդ, այս եւ յետագայ ընդգծումներն իմն են: – Լ. Մ.):

Վերոնշեալ բացատրութեան մէջ բարեխղճութիւնը եւ տրամաբանութիւնը ինքնապատիկ չափով բացակայում են: Դասական ուղղագրութեան կողմնակիցներից ոչ ոք ոչ մի տեղ չի գրել եւ չի խօսել «հայ ժողովրդի երկու հատուածների եւ նրանց լեզուների միասնականացման» մասին: Խօսքը վերաբերել եւ վերաբերում է արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի ուղղագրութեան միասնականութեանը: Մի՞թէ ինն լեզուաբաններից մէկը չեղաւ, որ նկատէր, թէ ուղղագրութեան միասնականացումը ոչնչով կապուած չէ «լեզուների միասնականացման» գաղափարի հետ:

Ինչպէս տեսնում ենք, յարգարժան լեզուաբանները ինքնահնար դրոյթներով փորձում են աղաւաղել իրենց հետ բանավիճողների մտքերն ու կարծիքները: Նրանք ամենայն լրջութեամբ շնորհ են անում բացատրել, թէ միասնական ուղղագրութեան անհրաժեշտութիւն չկայ, քանի որ «ուղղագրութեան նոյնացումը չի յանգեցնի հնչիւնական համակարգերի, արտասանութեան, տառադարձութեան, տերմինաբանութեան եւ քերականութեան նոյնացման»: Ինննակի անդամներին հարց ենք տալիս՝ արեւի կամ լուսնի տակ որեւէ մէկը պնդե՞լ է, թէ միասնական ուղղագրութիւնը չի յանգեցնի «հնչիւնական համակարգերի, արտասանութեան, տառադարձութեան, տերմինաբանութեան եւ քերականութեան նոյնացման»: Գոնէ մէկի անունը կարո՞ղ են յիշատակել: Ինչքա՞ն կարելի է արտաոց դրոյթներ, կարծիքներ մողոնել՝ դրանք վերագրելով արդի ուղղագրութիւնը փոխել պահանջներին:

Ինննակի յայտարարութեան մէջ, որը կրում է «Ի պաշտպանութիւն հայերէնի արդի ուղղագրութեան» վերնագիրը, ոչ մի ընդունելի միտք չկայ: Հայ լեզուաբաններն իրենց թոյլ են տալիս գրել. «Գործող ուղղագրութիւնն աւելի «մաշտոցեան» է, քան հինը, քանի որ համապատասխան է մէկ հնչիւնին մէկ տառ մեսրոպեան սկզբունքին»: Մեր նշանաւոր լեզուաբաններին տեղեկացնենք ասել, որ մեսրոպեան ուղղագրութեան մշտանորոգ կատարելութիւնը միայն ու միայն «մէկ հնչիւնին մէկ տառ» սկզբունքի մէջ տեսնելը նշանակում է, մեղմ ասած, մեսրոպեան ուղղագրութիւնն անտառաբար թերագնահատել:

Լեզուն ազգային մտածողութիւն է: Ամէն ազգ կարող է ունենալ միայն մէկ ուղղագրութիւն: Մեսրոպեան ուղղագրութիւնն ազգի հարազատ ծնունդն է եւ բառ ամենայնի բխում է Հայոց ազգային մտածողութիւնից: Այն փոխուել է արհեստականօրէն, ազգի կամքին հակառակ: Մի՞թէ այսօրուան ընթերցողներն այնքան միամիտ են, որ հաւատան, թէ մեսրոպեան, այսինքն՝ դասական ուղղագրութեան անցնելը կը լինի ««պատմականօրէն յետընթաց քայլ, խիստ վտանգաւոր հետեւանքներ կ'ունենայ կը ջլատի ազգային մտաւորական ուժերը, մարդկանց կը դարձնի անգրագէտ, կը ստեղծի թերարժէքութեան բարդոյթ եւ աւելի շատ մարդկանց կը մղի դէպի օտար լեզուները»: Այս բանդագուշանքի ինննակ հեղինակներին յիշեցնենք, որ 5-րդ դարից ի վեր մինչեւ 1922 թուականի Մարտի 4-ը՝ արդի ուղղագրութեան ընդունման չարաբաստիկ օրը, հայ իրականութեան մէջ գրագիտութեան պակաս, մտաւորական ուժերի ջլատում, «թերարժէքութեան բարդոյթ» (լեզուական ինչպիսի՝ գիտական արտայայտութիւն) եւ նման բաներ երբեք եւ ոչ մի տեղ չեն եղել: Դրանք ծագել են յետոյ, երբ քաղաքական նկատառումներով ընդունուած նոր ուղղագրութիւնը պատնէշ է դրել Հայաստանի եւ արտերկրի հայութեան միջեւ, ժողովրդին բաժանել «առաջադէմ» եւ «յետադէմ» ուժերի... Արդի ուղղագրութեան պատճառով մինչեւ այսօր Հայաստանի Հայը եւ Սփիւռքի Հայը դժուարանում են հասկանալ միմեանց գրաւոր խօսքը՝ լինի նամակ, թերթ կամ գիրք: Քանի դեռ գործում է արդի ուղղագրութիւնը, ազգային միասնականութեան ճանապարհին ընկած է մնում մի հսկայ խոչընդոտ:

Ուրեմն ի՞նչ անուն տալ այն լեզուաբանների յամառութեանը, որով նրանք շարունակում են գովաբանել գիտութեան հետ ոչ մի կապ չունեցող արդի ուղղագրութիւնը: Դասական եւ արդի ուղղագրութիւնները միմեանց ներհակ երեւոյթներ են, ուստի հաւասարապէս գիտական լինել չեն կարող: Գիտական, ընդունելի կարող է լինել դրանցից որեւէ մէկը միայն: Դասական ուղղագրութեան գիտականութիւնը, մշտնջենական պիտանիութիւնը ապացուցուած է շուրջ 1600 տարի: Իսկ արդի ուղղագրութիւնը, որը խորհրդային ժամանակաշրջանի բնորոշ ծնունդ է, պէտք է նետուի աղբիւ, որպէս հնոտի, ժառանգութիւն:

Ասենք, որ շինծու, անհիմն է նաեւ ինննակի այն «մտավախութիւնը», թէ դասական ուղղագրութեան վերականգնումը կը պատճառի «տնտեսական վնաս»: Ամենեւին: Գործող ուղղագրութեան պատճառած եւ պատճառելիք վնասն անհամեմատ աւելին է, քանի որ բարոյական եւ գիտական վնասները ոչնչով չեն հատուցւում:

Բաբելոնի աշտարակի նման փլուզման դատապարտուած, հակագիտական, բոլ ամենայնի արհեստական, միջազգային հաղորդակցութեան (ԻՆՏԵՐՆԵՏ) պայմաններին չհամապատասխանող, Հայոց լեզուի եւ հայ մշակոյթի զարգացումն արգելակող արդի ուղղագրութիւնից դէպի դասական ուղղագրութիւն անցումը կը լինի պատմականօրէն անհրաժեշտ առաջընթաց: Անցումը կ'իրագործուի աստիճանաբար, հեռուստատեսութեամբ, ռադիոյով, մամուլով եւ առանձին ձեռնարկներով կ'ուսուցանուեն դասական ուղղագրութեան սկզբունքներն ու կանոնները: Եւ ժողովուրդն առաւել կը սիրի Մեսրոպ Մաշտոցի հանճարի լոյսը պահպանած, իմաստալից, պարզ, մատչելի, Հայոց բոլոր բառերը հասկանալի դարձնող դասական ուղղագրութիւնը, որը եղել է եւ պիտի լինի համազգային ու միասնական:

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

Յուլիս 15, 1997

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՇՐՋԱՊԱՏՈՂ ՑԵՂԱԽՈՒՄԲԵՐ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԹԱՅ ՑԵՂԱԽՈՒՄԲԸ

Յաճախ խօսուած է Թուրքիոյ սահմաններուն խոցելիութեան, Անտիոքի նահանգին Սուրիոյ պատկանելիութեան պատմական իրաւունքին եւ արուեստականօրէն իրարմէ բաժնուած եւ Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ մնացած ցեղախումբերու մասին:

Սուրիոյ հետ Թուրքիոյ սահմանային գիծը բնակուած է մեծ մասամբ Քիւրտերով, Միջերկրականի սահմանին վրայ, մինչեւ Անատոլուի բարձրաւանդակը՝ աlեւիներով, իսկ սահմանի կեդրոնական գօտին, Սուրուճէն Մարտին, Քիւրտերու հետ խառն մեծ թիւով Արաբներ կը բնակին:

Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմաններուն վրայ ապրող արաբ եւ քիւրտ ցեղախումբերէն ոմանք իրենց բուական, քաղաքական, զինուորական եւ տնտեսական կշիռով կարեւոր դեր ունին շրջանային քաղաքական հարցերուն եւ դասաւորումներուն մէջ եւ այդ պատճառով ալ մղձաւանջ մըն են Թուրքիոյ համար:

Միւս կողմէ, Թուրքիոյ կողմէ Եփրատի վրայ Աթաթիւրք ամբարտակի կառուցումով սկսած Եփրատի ջուրերու տագնապը ամէնէն աւելի մղձաւանջի մատնած եւ տնտեսապէս հարուածած է մանաւանդ Վերին Ճեզիրէի արաբ եւ քիւրտ աշիրէթները, որոնց համար գոյութեան հիմնական աղբիւր է Եփրատը:

Այս իմաստով, այժմէական է ծանօթանալ սահմանին վրայ բնակող արաբ եւ քիւրտ ցեղախումբերուն, Եփրատի ջուրերու տագնապին պատճառով անոնց կրած վնասներուն եւ Թուրքիոյ դէմ մղած անոնց պայքարին· անոնք պատմականօրէն հարցեր ունին Թուրքիոյ հետ եւ այդպէսով խոցելի կը դարձնեն անոր սահմանները:

Յաջորդաբար, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, պիտի ներկայացնենք սահմանին վրայ բնակող արաբ եւ քիւրտ ցեղախումբերը՝ խօսելով շրջանին պատմական, քաղաքական, մարդագրական եւ տնտեսական վիճակին մասին:

Սուրիոյ հիւսիսը, Թուրքիոյ սահմաններու երկայնքին, իրենց դիրքով, քանակով ու կշիռով յատուկ տեղ ու դեր ունին Թայերը, որոնք արաբական ամէնէն հին, մեծ եւ ազդեցիկ ցեղերէն մէկն են, երկար պայքար մղած են Թրքական պետութեան դէմ եւ արաբական յառաջահաշ ուժերէն մէկը եղած են:

Արաբական ամէնէն հին եւ ամէնէն ազնուական ցեղերէն են Թայերը. անոնք սերած են Գահթանէն, որ արաբ ցեղերու նախահայրերէն մէկն է Աանանի կողքին: Ցեղային աւանդութիւնը կ'ըսէ, որ Գահթանի վեցերորդ սերունդն է Թայ պըն Ատատ պըն Արիպ պըն Քահլան պըն Սապա պըն Եաարիպ պըն Գահթան:

Թայերուն օրրանը Եմէնի Ժարֆ շրջանն է, ուր անոնք ապրած են պատմութեան հնագոյն, նախա-իսլամական դարերուն: Անոնք իրենց օրրանը ձգեցին եւ հեռացան, երբ Մուրատ եւ Համտան ցեղերը յարձակեցան իրենց վրայ, եւ երբ Մաարիպի ամբարտակը քայքայուեցաւ:

Այնուհետեւ Թայերը ուղղուեցան դէպի հիւսիս, Արաբիոյ կեդրոնական գօտին, եւ Նեճտի հիւսիսը, Աժա եւ Սալմա լեռներուն վրայ բնակութիւն հաստատեցին, որ այնուհետեւ կոչուեցաւ Ճեպէլ Թայ:

Իսլամութեան իններորդ տարուան գարնան Ալի պըն Ապի Թալէպ գնաց եւ իսլամութիւնը տարածեց Թայերուն մէջ:

Թայ նահապետներուն մէջ նշանաւոր դարձաւ Հաթէմ Թայի, որ արաբ մեծագոյն բանաստեղծներէն մէկն է եւ արաբական աւանդութեան մէջ նշանաւոր դարձած է իր առատաձեռնութեամբ, հիւրասիրութեամբ եւ ձիավարութեամբ:

Իսլամութեան տարածումէն առաջ մը եւք Շամմար ցեղը յարձակեցաւ Թայերուն վրայ, որմէ ետք անոնց մեծ մասը տարածուեցաւ դէպի հիւսիս՝ Միջագետք եւ Սուրիա՝ Ճեզիրէի տափաստանները, իսկ աւելի փոքր հատուածներ ցրուեցան դէպի Պաղեստին, Եգիպտոս եւ այլ շրջաններ: Թայերուն հիւսիս տարածումէն եւ Շամմարներուն հոն հաստատուելէն ետք Ճեպէլ Թայ կոչուեցաւ Ճեպէլ Շամմար:

Սուրիա ու Միջագետք հաստատուելէ ետք, ժամանակի ընթացքին, Թայերը տարածուեցան եւ հակակշիռ հաստատեցին Մարտինէն մինչեւ Տիգրիսի ափերը՝ յաճախ կռուի բռնուելով այլ ցեղերու հետ: Անոնցմէ կարգ մը հատուածներ աստիճանաբար նստակեաց դարձան, մընացեալները մնացին վրանաբնակ թափառաշրջիկներ:

Օսմանեան կայսրութեան ժամանակ, եւ յատկապէս ԺԸ. դարէն ետք, Թայերը երկարատեւ բախումներ ունեցան թրքական իշխանութիւններուն հետ, գերիշխան շրջաններ հաստատեցին եւ Վերին Ճեզիրէի խոշորական տէրերը դարձան:

Եփրատի ափերուն առաջին անգամ իշխանութիւն հաստատեց էմիր Հիւսէյն Ապտալլա. այդ իշխանութիւնը զօրացաւ անոր յաջորդներուն՝ էմիր Ալի Հիւսէյնի, էմիր Հասանի եւ էմիր Ապտէլ Ռահմանի օրերուն:

Էմիր Ապտէլ Ռահմանի յաջորդեց անոր զաւակը՝ էմիր Ալի, որ ծանօթ է Ղանամ (ոչխար) ծածկանունով. անոր օրով Թայերու իշխանութիւնը հասաւ իր զօրութեան գագաթնակէտին. ան կիսանկախ իշխանութիւն հաստատեց Մարտինէն մինչեւ Տիգրիսի ափերը, Մուսուլի շրջակայքը եւ Սինճարի լեռներուն վրայ: Օսմանեան պետութիւնը երկար պայքարեցաւ անոր դէմ, քանի մը անգամ զօրք ղրկեց, բայց չյաջողեցաւ նուաճել զայն. ան մահացաւ 1902-ին:

Էմիր Ալիի յաջորդեց եղբայրը՝ էմիր Ապտէլ Ռազզագ Ապտէլ Ռահման, որ Պոլիս ուսած ըլլալուն համար կոչուեցաւ Իսթամպուլի. ան մտաւ «Սուրիա» ազգայնական կուսակցութեան մէջ եւ պայքարեցաւ Օսմանեան պետութեան դէմ,

…իկ Ա. աշխարհամարտի օրերուն արար ազատագրական զօրքերուն յառաջացած …ամը դարձաւ, մինչեւ որ Օսմանցիք ձեր-բակալեցին եւ կախեցին զայն 1917-ին։

Անոր յաջորդեց էմիր Սիւլէյման Ապ-տէլ Ռահման, որ սակայն քանի մը ամիս վարեց ցեղապետութիւնը եւ մահացաւ։

Սիւլէյմանի յաջորդեց Ապտէլ Ռազզա-քի եղբայրը՝ էմիր Նայէֆ, որ մեծ դեր կատարեց արաբական աշխարհի անկա-խութեան պայքարին մէջ, արար յեղա-փոխութեան ղեկավար դէմքերէն մէկը եղաւ եւ օգնեց էմիր Ֆայսալ պըն Հիւ-սէյնի, որ յետոյ Իրաքի թագաւոր եղաւ։ Ան ղեկավարեց Ճեզիրէի մէջ եւ Եփրատի ափերուն Թուրքերուն դէմ մղուած կռիւ-ները՝ Ա. աշխարհամարտի աւարտէն ետք ալ, անկախութեան տարիներուն, եւ …որհրդաւոր պայմաններու տակ սպան-նուեցաւ 1922-ին, 45 տարեկան հասակին։ Ա. աշխարհամարտէն եւ Օսմանեան կայսրութեան քայքայումէն ետք, արա-բական երկիրներու ազատագրութեամբ, Թայերուն մեծ մասը մնաց Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմաններուն մէջ, մէկ մասն ալ՝ Թուրքիոյ մէջ։

Թուրքիա մնացած Թայերը որոնք կը պատկանին ցեղին (Մահլի տոհմին) 1918-էն ետք հալածուեցան, անոնց հո-ղերը բռնագրաւուեցան, պատահեցան սպանութիւններ, մինչեւ որ անոնց մեծ մասը անցաւ Սուրիա եւ սահմանամերձ գիւղերու մէջ բնակութիւն հաստատեց՝ հիմնելով Հալուանիա գիւղը։ Թուր-քիա մնացողները ամփոփուեցան Աժար Քառլի եւ Տաղ Հիուք գիւղերուն շուրջ։

Էմիր Նայէֆի նահատակութենէն ետք անոր յաջորդեց եղբայրը՝ էմիր Մոհա-մէտ Ապտէլ Ռահման. ան մահացաւ 1945-ին, եւ անոր յաջորդեց եղբօրոր-դին՝ էմիր Նայէֆի զաւակը՝ էմիր Ապ-տէլ Ռազզաք Նայէֆ Ապտէլ Ռահման, որ Սուրիոյ անկախութենէն ետք պետական ղեկավար դէմք դարձաւ, երկար ատեն երեսփոխան եղաւ եւ քաղաքական առա-քելութիւններով բազմիցս ուղղուեցաւ արտասահմանեան երկիրներ։ Ան մահա-ցաւ 1973-ին, Մեքքէի մէջ, հաժի ժա-մանակ։

Թայ ցեղը՝ գապիլէ, գլխաւոր չորս ա-շիրէթներու բաժնուած է՝ Ասսաֆ, Հա-րիս, Եասար եւ Պանու Ֆրէյր, որոնք ի-րենց կարգին, ճիւղաւորումներու բաժ-նուած են. անոնք կը կոչուին բուն Թայ, որոնցմէ զատ կան նաեւ Թայերէն սերած այլ աշիրէթներ։ Թայ աշիրէթներն են.

Ա) – ԱՍՍԱՖ, որուն ճիւղաւորում-ներն են.

– Ցեղապետներու Հաթիմական տան …թը կերդաստանները՝ Ապտէլ Ռահման, Սիւլէյման Ալի (կը կոչուի նաեւ պէյթ …պարա, արծիւներու տուն), Ֆահտ, Մանսուր, Մըզհէր, Ջիապաթ եւ Մոհա-մէտ Ալի։

– Խալաֆի էմիրներու տոհմը եւ անոր կապուած ընտանիքներ, որոնք Ապտէլ Ռահման գերդաստանէն սերած են՝ Քան-ժուաթ, Հաժ Ալու, Շահին, Համէչ, Ալաուաթ, Ֆարահիտա, Ալիուի Քարուուշ եւ Սենուսի Քարուուշ։

– Ալ Հասսան, շէյխերու ընտանիքը՝ Նայէֆ եւ Հուաշաթ ու Հասսան Ռաշէտ հատուածներ։

– Պաժրի եւ անոր ճիւղաւորումները՝ Սալէհ (կամ Քահքաժի), Ալի Ջահէր, Պասիր, Ջէյր եւ Մախուզ (հազար հոգի)։

– Հաուշի, Թաան, Մահլի, Ապու Ղա-լիուն, Աուասի եւ Հուար էմիրներու ըն-տանիքները։

– Տաքարաթ եւ անոր ճիւղաւորումնե-րը՝ Հիպխանաթ, Մանասիրա, Տարու-պիին, Ապապխա եւ անոր ենթաճիւղը՝ Ասլանաթ։

– Ժաատանաթ եւ անոր ենթաճիւղը՝ Թարախիմա։

Բ) – ՀԱՐԻՍ, որուն ճիւղաւորում-ներն են.

– Մաղթաֆիները, որոնք Հարիս շէյխե-րու տոհմն են, անոր ենթաճիւղը՝ Ալպու Ժապալ, եւ Ամուր, Ալպու Նասէր, Սա-պիհ, Ալպու Համու, Շահապաթ, Թար-ֆա, Մահանի, Մալալի, Սալաթինա, Ժամալ, Մլուհ, Պաթալա, Նաուահի, Մարաֆիա, Հանագիլա, Սախուաթ, Ջա-բագիրա եւ Մահիմէտ Ահմէտ։

– Ջաուպաա եւ անոր շէյխերու ընտա-նիքները՝ Պաթրան եւ Մահմուտ։

– Տիժաթ, Ժուպանաթ, Սարխաթ, անոր ենթաճիւղը՝ Քուչ, եւ Սթութ։

– Ժաուաշինա, շէյխերու ընտանիքը՝ Մահմուտ, եւ Հատի, Հինտաուի, Թա-մաուի, Տաքմաուի, Համատէ, Միլաժ, Ղաշամ եւ այլ ընտանիքներ (15 հազար)։

– Հարիս Հայի (շէյխերու ընտանիքը՝ Սանխահ) եւ անոր ճիւղաւորումները՝ Շէյխ Մոհամէտ, Խարֆան եւ Ժլլա, Ալպու Նասիր, Պըէյժաթ, Քաժլան, Գարթ, Ալպու Ժլտաա եւ Տաղլի (վեց – հարիւր հոգի)։

Գ) – ԵԱՍԱՐ, շէյխերու ընտանիքը՝ Համրին, եւ ճիւղաւորումները՝ Ալպու Ժումաան, Ջահէր, Հատիպ, Իպպաթա եւ Տաուլա, նաեւ՝ Ջիապ, Սուլթան, Մաֆ-րահ, Սուէյլահ, Ռաթպաուի, Շալաշ, Գամաշ, Հասսուն, Քիթապ, Եունէս, Սալաժ եւ այլ ընտանիքներ։

Դ) – ՊԱՆՈՒ ՖՐԷՅՐ, որ փոքր տոհմ մըն է։

Թայերը ցեղապետական կուռ կառոյց ունին։ Հինէն ի վեր ցեղապետութիւնը կը պատկանի Ասսաֆ աշիրէթին. առաջին անգամ Մոհամէտ Ալի ընտանիքը իշխած է ցեղին վրայ. անուհետեւ՝ Ջիապաթ ընտանիքը. եւ երբ Ջիապաթ ընտանիքէն էմիր Հիւսէյն սպաննուեցաւ Օսմանցինե-րուն կողմէ, ցեղապետութիւնը անցաւ Ապտէլ Ռահման ընտանիքին։

Ցեղապետը, ինչպէս նաեւ Ասսաֆ գըլ-խաւոր հատուածներու պետերը էմիր տիտղոսը կը կրեն, իսկ միւս աշիրէթնե-րուն եւ ճիւղերուն պետերը շէյխ տիտ-ղոսը կը կրեն։ Ցեղապետութիւնը եւ են-թաճիւղերու շէյխութիւնները կը փոխան-ցուին եղբայր ի եղբօրմէ կամ որդի ի հօրմէ։

Թայերու աւանդութեան համաձայն, կրնայ ըլլալ, որ ցեղախումբը երկու է-միր ունենայ, որոնք միասնաբար կ՚աշ-խատին ցեղին պատիւը եւ միասնականու-թիւնը պահելու համար։

Ներկայ էմիրն է Մոհամէտ Ապտէլ Ռազ-զաք Նայէֆ Ապտէլ Ռահման, որ 1973-ին յաջորդեց հօրը՝ էմիր Ապտէլ Ռազզաքի։ Ան Վերին Ճեզիրէի ամէնէն հեղինակաւոր անձն է եւ յատուկ յարգանք կը վայելէ իր ցեղին մէջ եւ անկէ դուրս, եւ պետա-կան մակարդակի վրայ յարաբերութիւն-ներ ունի թէ՛ Սուրիոյ մէջ եւ թէ դուր-սը՝ արաբական երկիրներու մէջ։ Անոր կեդրոն Ժարմագ գիւղը ցեղին միջնա-բերդն է, ուր ան կ՚ընդունի իր հիւրերը, իր ցեղի պարզ անդամներէն մինչեւ պե-տական, քաղաքական եւ զինուորական դէմքեր։ Ան կ՚ապրի ինչպէս ցեղի պարզ անդամ, հողեր եւ հարստութիւններ չատ չունի եւ կը նկատուի ցեղին մաքրամա-քուր ձեռքը, որ չէ պղծուած։

Ցեղին երկրորդ ցեղապետն է անոր հօ-րաքրոջ տղան՝ էմիր Մոհամէտ Ֆարէս Մոհամէտ Ապտէլ Ռահման. ծնած՝ 1947-ին, ան կը բնակի երկրագործական հարուստ Ուատիհա գիւղը եւ առաւելա-բար ցեղին ներքին հարցերով կը զբաղի։

Թայերը տարածուած են Վերին Ճե-զիրէէն, Թուրքիոյ սահմանէն մինչեւ հա-րաւային Իրաք, եւ աւելի փոքր համեմա-տութեամբ՝ մինչեւ Ճեպէլ Արար եւ Պա-ղեստին, եւ ընդհանուր առմամբ,՝ ամ-բողջ արաբական աշխարհի մէջ։ Անոնց տեղաբաշխումը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.

– Գամիշլիի շրջան, Ասսաֆներու գիւ-ղերը՝ Ժարմագ, Պաուու, Շամասիա, Ուատիհա, Ժանատիա, Սուֆիա, Ֆա-խարիա, Ջպանա, Թէլ Լէյլան եւ Ֆրու-ժա, Հարիսներու գիւղերը՝ Ապթախ, Պաքաա, Հայ Թայ, Թիհամա, Ֆարուք, Մասթրիհա, Ֆարֆարա, Ապխ, Նայիմ, Հապխ, Հարաթ Հայ, Ում Ազամ, Ում Ֆուժար, Ում Ջուէյլ եւ Եասարներու շէյխին գիւղը՝ Գարթապա։

– Ռաս Էլ Այն եւ շրջակայքը՝ Ֆարխա եւ Արիշա։

– Հասաքէ եւ շրջակայքը՝ Թապան (Ջիապաթներ)։

– Սլուք (Ռազզայէն հիւսիս) եւ շըր-ջակայ Ալու Հայա եւ Հայ Պատու գիւ-ղեր, ուր կը բնակին Հարիս Հայերը։

– Ռազզա (Պաժրիներ եւ կարգ մը Եա-սարներ), մօտը՝ Քալթա, Տէր Զօր եւ շրջակայքը, Եփրատի ափերուն՝ Ժազիրա Միլաժ, Ապպաս, Պասիրա եւ Պագիլէ (ժաուաշինաներ)։

– Ճարապլուս եւ շրջակայքը (Ասսաֆ եւ Հարիս ընտանիքներ, ուր կ՚իշխեն Խա-լաուի եւ Մահլի էմիրները)՝ Հաուժա Խալաուի, Շիուխ Ֆաուգանի, Շիուխ Թահթանի, Շիուխ Խալաուի (կամ Շիուֆ Ասֆալ), Թարխամ, Հալուանիա, Աուա-սի, Մազար Սարխաթ, Խըպէթ Սարխ-աթ, Մարմա Հաժար, Ահմար, Քուսա, Ժամէլ, Գըրմըզ Մազար, Ում Ռուսա Ֆաուգանի, Այն Պայտա, Ժասիմիա Այն Արար, Եաժարա, Գայրաթա, Մազաալա եւ Քֆարքալպէյն։

– Մանպիժ, անոր մօտակայքը՝ Մա-նազ Ժամիի, նաեւ՝ Պապ, Հալէպ, Համա եւ շրջակայքը՝ Շաէր, Հոմս, Դամաս-կոս, Սէյտնայա, Ճեպէլ Արար եւ այլն։

– Իրաքի մէջ՝ Մուսուլի շրջան եւ Ռահլ Սանաժիրա (Հարիսներ), Մանտալի գա-ւառ (Ասսաֆներ), Քերպալա եւ Հալլահ (Եասարներ), Պաղտատի Քազիմիէ եւ Մահմուտիէ գաւառներ (Ջաուպաաներ), եւ Արպիլի շրջան։

– Թուրքիոյ մէջ՝ Աժար Քառլի եւ Տաղ Հիուք, որոնք Հալուանիայի դիմացը կը գտնուին։ Անոնք ազգականական եւ ի-բերօղնութեան բազմապիսի կապերով կապուած են Սուրիոյ իրենց ցեղակիցնե-րուն։

Թայերուն մէկ մասն ալ (գլխաւորա-բար՝ Եասարները) Թափառաշրջիկներ են Սուրիոյ եւ Իրաքի մէջ։

Թայերու բնակած կենսատարածքը երկ-րագործական հարուստ շրջան է. Գամիշ-լիի շրջանի անոնց հողերը կ՚ոռոգուին Խապուրի հարկատուներու՝ Ժաղժաղայի, Ուատի Ժարրահի, Ուատի Ռատի եւ այլ վտակներու կողմէ, Սլուքի շրջանի գիւ-ղերը՝ Պալիքի կողմէ, իսկ Ճարապլուսի եւ Շիուխի շրջանի Թայ գիւղերը Եփ-րատի ափերուն կը գտնուին. ունին նաեւ արթէզեան ջրհորներ։

Թայերուն տնտեսութիւնը խարսխուած է գլխաւորաբար ցորենի եւ բամպակի մշակութեան եւ ոչխարաբուծութեան վը-րայ, իսկ Եփրատի ափերուն սկսած է զարգանալ նաեւ պտղատու ծառերու մշա-կութիւնը։

Թուրքիա երբ Եփրատի վրայ կա-ռուցեց Աթաթիւրք ամբարտակը, Սու-րիոյ հատուածին ջուրերը նուազե-ցան, ոռոգման հարց ստեղծուեցաւ եւ, այսպիսով, Թայերուն տնտեսութիւնը մեծ հարուած ստացաւ։

Թայերը արաբական աշխարհի հիւսի-սային սահմանի գլխաւոր ուժն են, ա-րաբ ազգայնականութեան յառաջապահ-ները, եւ իբրեւ այդպիսին, Թուրքիոյ դէմ պայքարի երկար պատմութիւն ու-նին, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր։ Անոնք Թուրքիոյ մէջ ունին ցեղակիցներ, բռնագրաւուած հողեր եւ ջուրերու հարց։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Նոյն հիւանդութեամբ տառապող երեք կին զինում են բժիշկին։

Վաճառականի կինը նա խորհուրդ է տալիս.

– Ձեզ համար ամենալաւ դեղամիջոցը ծովափն է, միրգը եւ հանգիստը։

Համեստ վաստակ ունեցող ծառայողի կնոջը ասում է.

– Միրգը եւ հանգիստը։

Գործազուրկի կնոջն ասում է.

– Հանգիստը։

Լճափին նկարիչը կտաւի վրայ վերջա-լոյս է նկարում։

Նրան են մօտենում հայր եւ որդի։ Հայրը դիտում է նկարչի աշխատանքը եւ դիմում որդուն։

– Նայիր, թէ ինչպէս է տանջւում մար-դը, երբ լուսանկարչական ապարատ չի ունենում։

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Բ.

Նորընծային քարոզներուն համբաւը տարածուեցաւ շրջակաները։ Աղէկ եղա-ւ…կին թէ՛ մօտիկ գեղերէն, թէ՛ քաղաքէն ժողովուրդը Տէր Յուսիկը լսելու կուգար։ Բազմութիւնը կը հաւաքուէր գերեզմանա-տունը երկնցած լռութեամբ մտիկ ընե-լով իր սրտին խօսող պարզուկ լեզուն։ Արշամ միշտ ունկնդիրներուն մէջ էր, կը սիրէր ու կը յարգէր Տէր Յուսիկը, որուն ինքզինքը հոգեւոր ու մտաւոր ծնողքը համարելու իրաւունքը ունէր։ Մտերիմ-ներ էին։ Օր մը վարժապետը Տէրտէրոջ դիտողութիւն ըրաւ, թէ քարոզներուն Ա-ւետարանէն բնաբան չէր դներ։ Միշտ Հին Կտակարանը, Գործք Առաքելոցը կամ ազգային սուրբերը կը ներշնչէին զինքը։

– Հին Կտակարանն ալ Սուրբ Գիրք չէ՞, հարցուց Տէրտէրը ժպտելով։

– Անանկ է, Սուրբ Գիրք է, բայց Աւե-տարանն ալ չատ անոյշ է, պատասխանեց վարժապետը։

Տէր Յուսիկ քանի մը բոպէ վարանումէ յետոյ ըսաւ.

– Չէ՞ս վախնար որ չատ անուշութիւնը մեր ժողովուրդը մեղկացնէ։

Դիտողութիւնը նոր էր։ Արշամ սկսաւ մտածել։

– Կը տեսնես, եղբայրս, շարունակեց Տէրտէրը, որ մեր աւօրները վարողները եղներ են։ Մեզի կեանք տուող ցորենին ան պզտիկ հատիկները ունենալու հա-մար խոշոր խոշոր ուժով եղներ պէտք են։ Գառնուկով արտ կրնա՞նք հերկել։

– Անշուշտ ոչ։

– Մեր ազգին բարոյական կեանքն ալ տա դաշտերուն կը նմանի. մանաւանդ որ խոպանացեալ անմշակ է, ու հիմակ տրամ հող դարձած է։

Գառնուկին քաշած արօրով չենք կրնար հոն ակօս բանալ եւ սերմնացանք ընել։

Արշամ ձախ ձեռքին մատներովը իր պզտիկ մօրուքը սկսաւ արագ արագ քաշ-կռտել։ Տէրտէրը վերջն ո՞ւր պիտի բե-րէր։ Սա կոշտ գեղացիին մէջ նոր մարդ մը երեւան կուգար, իր մտքէն չանցած։

Տէր Յուսիկ յանձնապաստան մը չըլլա-լուն, մեծ պոհունակութիւն պիտի զգար եթէ մտածութիւններուն վաւերացումը իր վարժապետէն լսէր։ Միտքը ամփոփե-լով, դաւանանքը կարճառօտ բանաձեւեց։

– Քրիստոսը, ըսաւ, իբր գառն Աստու-ծոյ կը ներկայացնեն։ Գառնուկը կը սի-րենք, կը փայփայենք, բայց առանց ի-րեն ալ կրնանք ապրիլ. իսկ կեանքերնիս եզէն է, վասնզի ուժովն ա՛ն է։

Ու երկինք նայելով, յարեց.

– Ուժովը մէկալն է։

Արշամ ալ ինքնաշարժմամբ վեր նայե-ցաւ, իբր թէ ինքն ալ բան մը տեսնել հաւտար. ու բան մը չգտնելով հարցուց.

– Մէկալը ո՞վ է։

– Եհովան, եղաւ պատասխանը։

Տէրտէրը իր գաղափարը պարզեց.

– Ես չատ մտածելով՝ համոզուեր եմ որ, ըսաւ, մեր ազգին համար Տէր Եհո-վային հովանաւորութիւնը պէտք է։ Ե-գիպտացիներուն ձեռքէն իր ժողովուրդը փրկողն ա՛ն եղաւ։ Մենք ալ Փարաւոն ու-նինք մեր գլխուն վրայ. մենք ալ անհա-ւատներուն գերին ենք։ Եհովային խրատ-ներուն մտիկ ընելով պիտի ազատինք։

Արշամին երեսը կ՚այլակերպէր, աչքե-րուն մէջ փայլ մը կը շողար, որմէն Տէր-տէրը ազդուեցաւ. ու քաջալերուած՝ իր տեսութիւնները աւելի պարզեց։ Տէր Ե-հովան իր ժողովուրդը տանջողին գլխուն ամէն փորձանք կը բերէր։ Եգիպտացի-ներուն զաւակներն ալ սպաննել տուաւ, անոնց ոսկեղէններն ու արծաթեղէններն ալ Իսրայէլացիներուն հալալ ընել տը-ւաւ։

Այս յիշատակներէն բորբոքուած, Տէր-տէրը գայրոյթի թեթեւ շեշտով մը աղա-ղակեց.

– Հիմակ, օրհնած, դո՛ւն ըսէ. ես ժո-ղովրդիս ընտո՞ր խրատ տամ որ բաճ-կոնակդ առնողին, հանէ շապիկդ ալ տուր։ Ատ նզովեալ անհաւատները շա-պիկնիս իրենք ձեռքովնին կը քաշեն կը հանեն, մեր հանել տալուն չեն սպասեր։ Ըլլեմ ժողովրդին՝ «մորթդ ալ տո՛ւր» պատուիրե՞մ։ Արդէն ա՛ն ալ կ՚առնեն։ Տիտակը, Աստուած թող մեզ չհամարի, իմ բերանս առաջ չերթար ժամ եկողին խրատ տալ, որ մէկ երեսիդ զարնողին, միւսդ ալ դարձուր։ Ատ շուները մեր քէֆին չեն սպասեր որ աջ կամ ձախ ե-րեսնիս զարնեն։ Աջի՛ն ալ կը զարնեն, ձախի՛ն ալ կը զարնեն, քթերնո՛ւս ալ կը զարնեն, կռնակնո՛ւս ալ կը զարնեն, սըր-տերնո՛ւս ալ կը զարնեն։ Կը զարնե՛ն, կը զարնե՛ն, կը զարնե՛ն։ Ալ տեղ մնա՞ց որ դարձնենք, եղբայր, դո՛ւն ըսէ։

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

ցած է սեփականաշնորհումներու առթիւ։ Ջերնոմիրդին կառավարութենէն լուսաբանութիւններ պահանջած է հեռահաղորդումներու հսկայ ընկերութեան Սվիազինվեստի սեփականաշնորհումէն ետք։ Վարչապետը բսած է թէ առաջին անգամն է որ այսքան կարեւոր վաճառք մը տեղի կ՚ունենայ եւ աւելցուցած որ կարգ մը հարցումներ կան, որոնց պէտք է պատասխանել, ամէն ինչ պէտք է թափանցիկ ըլլայ։ Արժեթուղթերուն 25%–ը (12 միլիառ ֆրանք) վաճառուած են ռուսական Օնէքսիմպանքի։ Ջերնոմիրդին որ նախկին պատասխանատուն էր Կազպրոմի, մեղադրուած էր որ մեծ շահեր ապահոված էր իր պաշտօնին բերմամբ։ Նախարարապետը եւ փոխ – վարչապետը՝ Նեմցով լաւ յարաբերութիւններ չունին եւ այս վերջինը յայտարարած է որ Սվիազինվեստի սեփականաշնորհումը Ռուսաստանի առաջին պարկեշտ գործն է։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 30/31)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ԱԺՄ–Ի ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւնը (ԱԺՄ) Լեռնային Ղարաբաղի խնդրին առընչութեամբ Յուլիս 26–ին յայտարարութիւն մը կատարած է։

Հոն ընդգծուած է որ Արցախի Հայութեան ազատ կամքի արտայայտութեան իրաւունքին, օրինական շահերուն պաշտպանութեան եւ ապահովութեան երաշխաւորման հիմքերուն վրայ Լ. Ղարաբաղի հարցին լուծումը միակ ձեւն է տարածքաշրջանին մէջ խաղաղութիւն հաստատելու։ Ապա, հոն բսուած է թէ Հայաստանի իշխանութիւններուն համար անկարելի է հայ ժողովուրդը համախմբել Արցախի հարցին շուրջ, քանի որ անոնք Հայաստանի մէջ ստեղծած են բարոյահոգեբանական յուսահատական մթնոլորտ, տեղի ունեցած է զանգուածային արտագաղթ, աննախադէպ ընկերային բեւեռացում, տնտեսական ներուժի քայքայում. իսկ Սփիւռքի նկատմամբ կը գործադրուի պառակտումի քաղաքականութիւն։ Եւ իշխանութիւններու ձախողած արտաքին քաղաքականութեան պատճառով կարելի չէ եղած ամրապնդել ԼՂՀ–ի ձեռքբերումները։

Այս գնահատականներէն ետք ԱԺՄ–ը անընդունելի կը նկատէ ԼՂՀ–ի անկախութեան սպառնացող որեւէ պարտադրուած լուծում։ Ըստ յայտարարութեան, Ղարաբաղի հարցին լուծման երաշխիքն է հայ ժողովուրդի ջանքերու համադրումը. մէկ այլ երաշխիք ալ՝ Հայաստանի վերադարձն է ժողովրդավարական ուղի. այդպէսով կը վերահաստատուի փոխադարձ վստահութիւնը՝ ժողովուրդին եւ իշխանութեան միջեւ, կ՚աճի տնտեսական եւ ռազմական ներուժը, միջազգային ասպարէզի վրայ կը վերահաստատուի Հայաստանի հեղինակութիւնը, ինչ որ Ադրբեջանը հեռու կը պահէ ռազմական միջոցներու դիմելու փորձութենէն։

ԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱՅՑԵԼԵՆ

Օգոստոս 1 – 5 Հայաստան կ՚այցելէ հայ–թրքական գործարարութեան զարգացման յանձնաժողովի անդամ թուրք գործարարներէ բաղկացած խումբ մը։ Անոնք հանդիպումներ կ՚ունենան եւ բանակցութիւններ կը վարեն հայ գործարարներու հետ, կը ծանօթանան տեղւոյն առեւտրա–արդիւնաբերական ներուժին. կ՚արծարծուի առեւտրական սահմանի բացման հարցը։

ՀՀՇ–Ի ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՏԵՍԱԿՑԱԾ Է «ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ» ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Յուլիս 30–ին, ՀՀՇ–ի վարչութեան նորընտիր նախագահ Վ. Սիրադեղեան Երեւանի քաղաքապետարանին մէջ հանդիպում մը ունեցած է «Հանրապետութիւն» քաղաքական խմբակցութեան անդամ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ։ Ներկայ եղած են Հանրապետական կուսակցութենէն Աշոտ Նաւասարդեան, Մշակութական Հայաստան Միութենէն Ռուբէն Ենգոյեան, Լիբերալ–Դեմոկրատական (Ռամկավար – ազատական) կուսակցութենէն Ռուբէն Մնացականեան, Հնչակեան Կուսակցութենէն Ալեքսան Խաչատրեան եւ Քրիստոնեայ – դեմոկրատական Միութենէն Վարդան Խաչատրեան։

Չորս ու կէս ժամ տեւած խորհրդակցութեան ընթացքին քննարկուած են օրէնսդրական եւ տնտեսական բարեփոխումներուն, ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան առընչուող հարցեր։

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔԻ ԱՂԷՏԵԱԼ ՇՐՋԱՆԻՆ

Յուլիս 30–ին, տիկին Լիւտմիլա Տէր–Պետրոսեան, Ընկերային Ապահովութեան նախարարուհի տիկին Հրանոյշ Յակոբեան եւ ամերիկեան ԱՄԿՈՐ կազմակերպութեան տնօրէն Փերի Վոլէն այցելած են Գեղարքունիքի մարզի քանի մը գիւղեր որոնք տուժած էին վերջին ողողումներէն։ Դպրոցականներուն բաշխած են առողջապահական սարքեր պարունակող 1000 ծրարներ, սննդեղէն եւ ուժանիւթի յատուկ կտրոններ։ Նման օգնութեան ձեռնարկուած է նաեւ Գաւառի տարածքին տուժած քաղաքացիներուն։

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Յուլիս 30–ին, վարչապետ Ռ. Քոչարեան ընդունած է Հայաստանի Ազգութիւններու Միութեան անդամները, որոնք կը ներկայացնէին երկրին տասնեակէ մը աւելի փոքրամասնութիւնները։ Միութեան նախագահ Վլադիմիր Զաղոե եւ միւսները անդրադարձած են իրենց կազմակերպութեան նպատակներուն եւ հարցերուն ու յատկապէս վեր առած փոքրամասնութիւններու նկատմամբ պետական քաղաքականութեան մշակման եւ իրենց խնդիրներով զբաղող կառոյցի մը ստեղծման անհրաժեշտութիւնը։ Վարչապետը բսած է թէ կառավարութիւնը կ՚ընծայէ անհրաժեշտ ուշադրութիւն այդ հարցերուն։

Վարչապետը նոյն օրը հանդիպում մը ունեցած է նաւթի եւ կազի արդիւնաբերութեան առաջատար անուններէն արժանթինեան «Պրիթաս» ընկերութեան ներկայացուցիչներուն հետ։ Անոնք Հայաստան եկած են այս ընագաւառին մէջ կառավարութեան ծրագիրներուն ծանօթանալու եւ համագործակցութեան կարելիութիւններ ուսումնասիրելու նպատակով։ Հանդիպումի ընթացքին միտքերու փոխանակում եղած է Հայաստանի մէջ կազի եւ նաւթի հետախուզութեան աշխատանքներու կազմակերպման, նաւթի վերամշակման գործատան մը կառուցման եւ Իրան – Հայաստան կազամուղի շինութեան «Պրիթաս»ի մասնակցութեան հարցերուն շուրջ։ Զրոյցին մասնակցած է նաեւ Ուժանիւթի նախարար Գագիկ Մարտիրոսեան։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՃԱԽՆԵՐԸ ԽԱՒԱՐԻ ՄԷՋ

Հանրապետութեան հրապարակին վրայ գտնուող մշակութային համալիրը, որ կը ներառնէ Ազգ. Պատկերասրահը, Պատմութեան պետական թանգարանը, Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը, Հայֆիլհարմոնիայի փոքր սրահը, շուրջ 20 օր է զրկուած է հոսանքէ։ Ատոր պատճառն է 15 միլիոն դրամ պարտքը, զոր մշակոյթի օճախները չեն կրցած վճարել իրենց սպառած ելեկտրականութեան որպէս փոխարժէք։

ՂԱՐԱԲԱՂ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՐԱՏՈՒ ԿԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

«Ազգ» թերթի Ղարաբաղի թղթակից Վահրամ Աղաջանեան, բազմաթիւ այլ լրագրողներու աջակցութեամբ կը ծրագրէ ստեղծել «Ղարաբաղ – Հայաստան – Սփիւռք» համահայկական լրատու կազմակերպութիւն մը։ Այս նախաձեռնութեան գլխաւոր դրդապատճառն է ադրբեջանական զանգուածային լրատուներու կողմէ կատարուող հակահայկական եւ հակաղարաբաղեան քարոզչութեան ու խեղաթիւրումներու դէմ միասնաբար հանդէս գալու նպատակը։

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԲԱՐՁՐԱՆԱԼ

Հայաստանի մէջ գործազրկութեան համեմատութիւնը 11% է։ Յուլիս 1–ի տուեալներով կը հաշուէր 166 հազար 760 գործազուրկ, որոնց 111 հազար 924–ը կիներ։ Այս տարուան Յունուարէն ի վեր գործազուրկներու թիւը արձանագրած է 5 հազար հոգիի յաւելում մը։ Իսկ որպէս այդ նպաստ ստացող գործազուրկները միայն 28 հազար 902 հոգի են։

ՎՆԱՍՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ 657 ՄԻԼԻՈՆ ԴՐԱՄԻ

Յուլիս 23–ին Տաւուշի մարզի Նոյեմբերեանի տարածքաշրջանին մէջ սաստիկ քամիին հետ պատահած ողողումները եւ Յուլիս 25–ին Իջեւանի տարածքաշրջանը տեղացած զօրաւոր կարկուտը մեծ վնասներ պատճառած էին։ Այս առթիւ կազմուած յատուկ յանձնաժողովին արդիւնքներուն համաձայն, ընդհանուր վնասը կը հասնի 657 միլիոն դրամի։

TELEVISION
France 2

Dimanche 3 Août à 9 heures 30 :
A la découverte des plus beaux monastères arméniens.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար։

Հեռաձայնել երեկոները՝
01 – 45 – 84 – 57 – 18
թիւին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE
PRIX PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL
SERVICE FRET PARIS • EREVAN
SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30
EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES
A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

L'ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
vous invite
Vendredi 15 Août
FETE CHAMPETRE
DU HOME ARMENIEN
107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL
10h : Messe Solennelle Chapelle Saint-Jean
Suivie de la traditionnelle Bénédiction du Raisin
A partir de 12h30 : Bar, Buffet de Spécialités Arméniennes
15h30 : Spectacle de danse par les enfants d'Arménie
ANIMATION ASSUREE L'APRES-MIDI PAR
MARTEN YORGANTZ
RESERVATION : 04. 94. 19. 51. 50.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 2-3
SAMEDI - DIMANCHE
2-3 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.171 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.171

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Տարի Մը Եւս

(«Յառաջ»ի 72րդ տարեդարձին առթիւ)

«Յառաջ» հասած է այսօր իր 73-րդ տարւոյն սեմին, հակառակ օրէ օր բազմացող դժուարութիւններուն, որոնք յատուկ ալ չեն միայն հայ մամուլին, բայց շատ աւելի ծանր են Սփիւռքի հայ անկախ թերթերուն համար։

Դեռ վերջերս դադրեցաւ Ֆրանսա լոյս տեսնող ետիշ լեզուով վերջին օրաթերթը, թաղելով նաեւ կեդրոնական Եւրոպայի հրեաներու լեզուն, մինչ էռ-փէ-էռ-ն ալ, նիւթական պատճառներով կը դադրեցնէր իր օրաթերթը՝ Լա Լէթր տը լա Նասիոն։

Ֆրանսայի մամուլի տագնապը ընդհանուր է եւ կը դիմանան գլխաւորաբար անոնք, որոնք մեծաքանակ ծանուցումներու կողքին, կը վայելեն նաեւ դրամատուներու, մեծ ընկերութիւններու կամ կուսակցութիւններու նեցուկը։ Ասոնցմէ ոչ մէկը պարգեւուած է «Յառաջ»ի, որ 72 տարիներու երկայնքին իր տոկալը կը պարտի միայն բաժանորդագրութիւններու, սակաւաթիւ եւ առաւելաբար ազգային բնոյթ ունեցող ազդերու եւ իր համակիրներուն ինքնաբուխ նուէրներուն։

Ողբերգական պատկեր մը պարզելու փափաքը չէ որ կը մղէ մեզ ընելու այս քանի հաստատումները։ Չենք կրնար սակայն ցաւով չարձանագրել օրէ օր ծաւալող անտարբերութիւնը հայ գաղութներուն մէջ, ի մասնաւորի մամուլին նկատմամբ։ Լեզուի նահանջն ալ չօգնեց անոնց որոնք օտարախօս երիտասարդներ սիրաշահելու համար դիմեցին ֆրանսերէնի, անգլերէնի, սպաներէնի, ռումաներէնի, պուլկարերէնի, հոլանտերէնի, շուետերէնի, փորթուկալերէնի Բաբելոնի աշտարակի վերածելով «հայ» մկրտուած մամուլը։

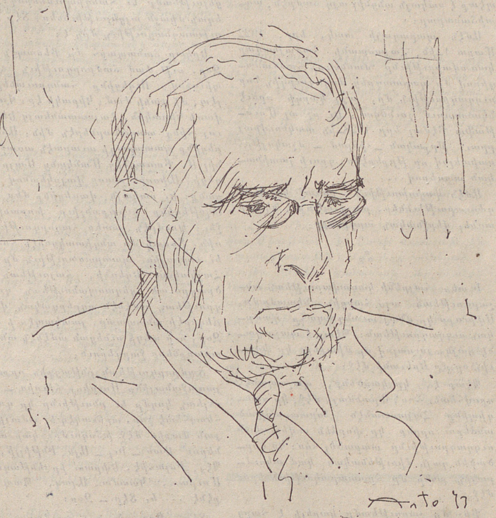
Այսօր ժողովներու մեծ մասը տեղի կ'ունենայ տեղւոյն երկրին լեզուով, մինչ համագումարներուն կը պարտադրուի անգլերէնը եւ ալէտ կը նկատուին բոլոր անոնք որոնք կառչած կը մնան հայերէնի, ժամանակավրէպ մտայնութիւն մը ցուցաբերելով։

Այդ ժամանակավրէպ մտայնութեան կը շարունակէ հաւատարիմ մնալ «Յառաջ» մերժելով տեղատուութիւնը, չուզելով դաւաճանել իր կոչումին իսկ։

72 տարիներ առաջ, իր հիմնադիրը, Շաւարշ, առաջին խմբագրականով մը (1925, Օգոստոս 2, «Երկու Խօսք») կը գրէր ի մէջ այլոց. — «Այս հիւրընկալ այլ համայնակուլ ափերուն վրայ, մեր հայրենակիցները պիտի ջանան զարգացնել իրենց ազգային գիտակցութիւնը, պահել լեզուն որ միակ թանկագին աւանդն է, ուժ տալ մայրենի դաստիարակութեան, գրականութեան, արուեստին...»։

Այդ ջանաց ընել «Յառաջ», նաեւ իր հիմնադիրին մահուան յաջորդող քառասուն տարիներու երկայնքին եւ այսօր սնափառ գոհունակութիւն մը չէ զոր կը ցուցաբերէ իր տարեդարձին առթիւ, այլ կ'ըսէ միայն՝ ըրի ինչ որ կրցայ։ Ջանացի մնալ անաչառ, ողջամիտ, գլխաւոր նշանաբան ունենալով տոկալ, իբր ընելով իրեն ծնունդ տուած քաղաքին իսկ նշանաբանը՝ Fluctuat nec mergitur, որուն թարգմանիչն է նաւ մը որ, երբեմն կը տատանի, բայց՝ չընկղմիր։

«ՅԱՌԱՋ»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԻՄՆԱԴԻՐԸ՝
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
—1886-1957—

Գործ՝ Արթօ Չաքմաքճեանի,
Յուլիս 1997, Փարիզ

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(1er Août)

En Azerbaïdjan pétrole rime avec politique

Ֆիկառօ-ի աշխատակիցը՝ Գլոտ Լօրիէօ Պաքու է եւ կը նկարագրէ քաղաքական մթնոլորտը։ Կ'ըսէ թէ Ճիմի Գարթըրի նախկին խորհրդականը՝ Պրզեզինսկի գլուխ գլխի կը ճաշէր, առջի իրիկուն, Վաֆա Գիւլիզատէի հետ, որ քաղաքական գլխաւոր խորհրդականն է Ալիեւի եւ յայտնի էր որ շատ սիրալիր յարաբերութիւններ կային։ Ուրիշ նախկին նախարարներու պէս, Պրզեզինսկի ալ ի բրին կ'աշխատի ամերիկեան քարիւղային շահերուն համար։ Բոլորին ալ ջանքն է նոր փայլ մը տալ Անդրկովկասի մեծագոյն եւ ամէնէն հարուստ Հանրապետութեան Միացեալ Նահանգներու Գոնկրէսին մօտ։

Ու լրագրողը կը գրէ թէ հոն, այսինքն Գոնկրէսին մօտ, Ազրպէյճան շատ «տառապած է հայկական լոպիէն»...։ Ֆրանսական առածը կ'ըսէ՝ աւելի լաւ է նախանձ շարժել քան գութ։ Այս լոպիին շնորհիւ է, կը գրէ, որ Ամերիկա 1992-ին գրեթէ դադրեցուց տնտեսական եւ մարդասիրական իր օգնութիւնը Պաքուի, ձեռք ձգելու համար շրջափակման ջնջումը։

Բայց, լրագրողը կ'աւելցնէ որ «հայկական լոպի»ին աշխատանքները (մանէօվր, կ'ըսէ) արգելք չեղան որ Միացեալ Նահանգները առիւծի բաժին մը ձեռք ձգեն Ազրպէյճանի քարիւղին մէջ, ամբողջութեան 27%-ը։ Լորիէօ, ապա, կը խօսի Ալիեւի արտաքին քաղաքականութեան վերջին շրջանի յաջողութեանց մասին։ Ամիս մը առաջ Ալիեւ Մոսկուա էր, այսօր՝ Ուաշինկթըն ուր կը տեսնուի Գլինթընի հետ։ Ալիեւի համար քարիւղ եւ քաղաքականութիւն սերտօրէն կապուած են։ Քարիւղային պայմանագրեր կը շնորհէ որպէս երաշխիքներ՝ օգտուող երկիրներուն, անոնց ազրպէյճանամէտ դիրքորոշման փոխարէն։ Ելլայ, Յունուարին ստորագրուած պայմանագիրը այդ ռազմավարութեան մաս կը կազմէր։

Լրագրողը կ'ընդունի Գիւլիզատէի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ տասնեակներով Պաղեստինցի ձերբակալեց Յուլիս 31-ին, Երուսաղէմի շուկային ռմբափորձէն ետք։ Բանակն ալ կը սպառնայ մուտք գործել ինքնավար շրջանները։ «Եթէ պաղեստինեան իշխանութիւնը չվճռէ պատերազմիլ ահաբեկիչներուն դէմ, մենք կը ստանձնենք այդ պարտականութիւնը» ըսած է Նեթանիահուի բանբերը։ Պաղեստինեան ոստիկանութիւնն ալ կարգ մը ձերբակալութեանց ձեռնարկած է ծայրայեղ շրջանակներուն մէջ։ Սուրիոյ նախագահը դատապարտած է իսրայէլեան կառավարութիւնը որ ամէն ինչ կ'ընէ ձախողեցնելու համար խաղաղութեան ընթացքը։ Միւս կողմէ, Օրէնսդրական Խորհուրդը մէկ ամիս պայմանաժամ տուած է Արաֆաթի որպէսզի կառավարութեան բարեփոխում կատարէ եւ հեռացնէ կաշառակեր նախարարները։ Քննիչ յանձնախումբ մը 60 էջնոց տեղեկագիր մը յանձնած է մսխումներու եւ չահագործումներու վերաբերեալ։ Գէշ մատակարարութեան եւ կաշառակերութեան արդիւնքը 326 միլիոն տոլարի կը հասնի, այսինքն Պաղեստինեան Իշխանութեան պիւտճէին 40%-ը։

ՓԱԹՐԻՔ ՎԷՅԼ, ընկերաբան, Ժոսփէնի յանձնեց գաղթողներու վերաբերեալ իր տեղեկագիրը։ Ան 130 առաջարկներ կը ներկայացնէ ուր աւելի լայն դիւրութիւններ կան գաղթողներու, իրենց ընտանիքներուն եւ ֆրանսական հպատակութեան առընչութեամբ։ Չառաջարկուիր բոլորովին ջնջել Փասքուա եւ Տըպրէ օրէնքները, բայց բարելաւումներ կը նախատեսուին։ «Հողին իրաւունքը» կ'ամրապնդուի, այլ խօսքով Ֆրանսա ծնած երախան ինքնաբերաբար կրնայ Ֆրանսացի ըլլալ, նոյնիսկ եթէ ծնողքը օտար է եւ իր կամքին արտայայտութիւնը այդ ուղղութեամբ կը դադրի պարտադիր ըլլալէ։ Ապաստանի իրաւունքը պէտք է շնորհուի քաղաքական որոշ գաղթողներու։ Ֆրանսա պէտք է ապաստանի հողամաս մը մնայ ըստ իր աւանդութեան։ Ընտանեկան համախմբումներն ալ կը դիւրանան, մտահոգութիւններու մաս կը կազմէ սակայն գաղտնի գաղթողներու պարագան եւլն. եւլն.։ Ձախը ընդհանրապէս գոհ է եղած առաջարկներէն, Տըպրէ ուրախ է որ իր օրէնքը չի ջնջուիր այլ կը բարեփոխուի, Փասքուա մերժած է արտայայտուիլ, շատ խիստ է, անշուշտ, Լը Փէն որ Ազգ. Ճակատի բոլոր դիրքորոշումներուն այդ մարզին մէջ, դէմ կը նկատէ ինչ որ կ'առաջարկուի։ Սօս-Ռասիզմ անբաւարար կը գտնէ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ գործազրկութիւնը նոր յաւելում մը կրեց Յունիսին 0,6% համեմատութեամբ։ Ամէնէն բարձր յաւելումն է 1993-էն ի վեր եւ այս ձեւով ընդհանուր համեմատութիւնն ալ 12,6%-ի կը հասնի։

180 ՔԻՒՐՏԵՐ երեւան հանուած են Յուլիս 30-ին, յոյն ոստիկանութեան կողմէ, Աթէնքէն 50 քմ. հեռաւորութեան վրայ գտնուող կղզիի մը բացը, ուկրանական նաւու մը մէջ։ 40 կիներ եւ 40 մանուկներ մաս կը կազմէին այս «գաղտնի» ճամբորդներուն։

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ զափաթիսթ կեռիլլայի պետը՝ Մարքոս կը պնդէ որ համաշխարհային 4-րդ պատերազմը սկսած է։ Երկար յօդուածի մը մէջ՝ լոյս տեսած Մոնտ Տիփլոմաթիքի մէջ, ազգ. ազատագրութեան զափաթիսթ բանակի պետը կը գրէ թէ 3-րդ աշխարհամարտի վերջը կամ ցրտամարտը բնաւ չեն նշանակեր որ աշխարհը ընդունած է «երկրեւեռութեան» կացութիւն մը, որովհետեւ եթէ կայ պարտեալ մը՝ ընկերվարական ճակատը, դժուար է յայտնել յաղթական կողմը. Միացեալ Նահանգնե՞րը, Եւրոպական Միութի՞նը, Ճափո՞ն, երե՞քն ալ, հարց կու տայ Մարքոս։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒ մէջ, մէկ շաբթուան ընթացքին 20 լեռնագնացներ մեռան Սավուա եւ Հօթ-Սավուա, անխոհեմ պտոյտներու հետեւանքով։

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԱՍԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երբ 1991–ին Հայաստան վերադարձաւ իր անկախութիւնը, մէկդի դրաւ խորհրդային դրօշակը, մուրճն ու մանգաղը եւ պարզեց Եռագոյնը, կարեւոր քայլ մը առնելով Սփիւռք – Հայրենիք միաւորման ի նպաստ, կարելի էր յուսալ որ հայերէն լեզուի սովետական ուղղագրութիւնն ալ պիտի ունենար իր վախճանը մօտիկ ատեն։ Կը հաւատայինք մենք տոր, ուրիշներու հետ, անկասկած։

Անցան տարիներ… Անշուշտ չենք կրնար նոյն նժարին մէջ դնել դրօշակի փոփոխութիւն, ուղղագրութեան փոփոխութիւն։ Այս վերջինը բարդ հարց է. Հասկնալի էր որ կային, մշակութային եւ միասնականութեան հոգերէն առաջ, լուծուելիք քաղաքական, տնտեսական խնդիրներ։ Ու կան ալ միշտ։

Այսուհանդերձ, կը կարծենք թէ կարելի էր առաջին քայլ մը դէպի դասականը, եթէ եղած ըլլար կամքը այդ ուղղութեամբ։ Գոնէ յանձնախումբի մը կազմութիւնը, «Կոմիտէ»ի մը տեղական բառով, քննելու համար թէ ի՛նչ միջոցներով եւ որքա՛ն ժամանակի ընթացքին կարելի էր հասնիլ նպատակին։

Այդպիսի ձեռնարկի մը լուրը չեկաւ տակաւին մեզի։ Պէ՞տք է հետեւցնել թէ Հայաստանի կառավարութեան համար այդ հարցը օրակարգի նիւթ չի կրնար ըլլալ։ Ուրիշ խօսքով՝ Սփիւռք եւ Հայաստանի միեւնոյն ուղղագրութիւնը ունենալը կամ չունենալը զինքը չի՞ հետաքրքրեր։ Քիչ մը չափազանցելով, ըսենք՝ միասնականութիւնը իր հոգը չէ՞…

Դասական – մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կը մնայ արեւմտեան Սփիւռքի սեփականութիւնը ուրեմն։ Բաժանումը կը շարունակուի։

Հոս ըսուեցաւ, գրուեցաւ արդարացիօրէն որ կարելի չէ երեւակայել թէ Հայաստան կարենայ պարտադրել սովետական ուղղագրութիւնը Սփիւռքի մեր գլխաւոր դպրոցներուն։ Ոչ իսկ Իրանահայերուն, որոնք կը գործածեն արեւելահայերէնը, բայց կը գրեն զայն դասական ուղղագրութեամբ։

Կարելի չէ ակնկալել որ օր մը Պէյրութի եւ Հալէպի մեր ճեմարաններուն մէջ դասական ուղղագրութիւնը ոտնակոխուի եւ ոչ իսկ Պոլսոյ երկու տասնեակ – թերեւս աւելի – հայանուն վարժարաններուն մէջ։ Ու մանաւանդ, ի՞նչպէս պարտադրել այդ «նորութիւն»ը Մխիթարեան հայրերուն, նուիրեալ պահապաններ հայկազեան լեզուին։ Ցնո՛րք…։

Կասկածելի ալ է որ Երեւան կարենայ ստիպել Էջմիածինը որ բոլորովին տեղ տայ սովետական ուղղագրութեան, իր տօրեային մէջ։

Յիշենք որ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Ֆրանսա շրջագայութեան ընթացքին, մամուլի ասուլիսի մը մէջ, հարց տուած էինք թէ ինչ էր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ դիրքը ուղղագրութեան հարցին շուրջ։

Պատասխանը եղաւ. «Այդ մասին Եկեղեցին դիրք մը չունի, որովհետեւ հարցը չէ քննուած տակաւին։ Եթէ կ'ուզէք իմ անձնական կարծիքս, ես կը նախընտրեմ դասական ուղղագրութիւնը։ Արդէն, Էջմիածինի մէջ կը գործածեմ դասական ուղղագրութիւնը»։

Այս առիթով ամենայն խոնարհութեամբ, ըսենք որ անտեղի չըլլար պաշտօնական որոշ դիրքաւորում մը Եկեղեցւոյ կողմէ։ Չէ՞ որ մեր Եկեղեցին եղած է ազգային մշակոյթին գլխաւոր խարիսխը։

Հայաստանի մէջ եւ Հայրենիքէն արտագաղթած քանի մը անձեր կ'ըսեն թէ ուղղագրութեան փոփոխութիւնը երեք միլիոն անգրագէտներ պիտի ստեղծէ երկրին մէջ։

Այդ ըսողները վստա՞հ են որ Հայաստանի եւ նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող Հայերը առանց վրիպումներու կը յարգեն սովետական ուղղագրութեան կանոնները։ Կ'ընեն անշուշտ սխալներ եւ պիտի ընեն ալ երբ սկսին գրել դասական ուղղագրութեամբ։

Կ'ըսեն նաեւ թէ վերադարձը դէպի դասական ուղղագրութիւն, սուղ կ'արժէ նիւթական տեսակէտով։ Ճիշդ է անիկա. պէտք է սակայն անցնիլ այդ ճամբէն, աստիճանաբար։

Ամէն պարագայի տակ, երբ, 1922 Մարտ 4–ին, Հայաստանի Համայնավար կառավարութիւնը մասնաւոր հրամանագիրով մը պարտադրեց ժողովուրդին նոր ուղղագրութիւն մը, այդ կարգի որեւէ նկատառում չունեցաւ։ Եւ ոչ ալ Մուսթաֆա Քէմալ երբ 1928–ին տակնուվրայ ըրաւ Թրքական – իսլամ – մշակոյթը, ստիպելով որ Թրքերէնը գրուի լատինական տառերով…։

Ամէն փոփոխութիւն յառաջ կը բերէ դժուարութիւններ, բայց պէտք է նկատի առնել վերջնական արդիւնքը։

Ի տես Հայրենի կառավարութեան անշարժութեան այս հարցին նկատմամբ, Սփիւռքը կը մնայ աւանդապահը դասական ուղղագրութեան։ Պէտք է պաշտպանէ զայն, յուսալով որ միտքերը կը փոխուին օր մը Երեւանի մէջ։

Պէտք է, կը կարծենք, պաշտպանէ, որովհետեւ հոս, Ֆրանսայի մէջ, կը հանդիպինք Հայաստանէն արտագաղթած անձերու որոնք կը փորձեն սովետական ուղղագրութիւնը տարածել հոս։ Կը գործածեն զայն միութենական կամ ակումբային քանի մը հրատարակութիւններու մէջ։

Քիչ մը չարութեամբ կարելի է հարց տալ անոնց թէ եթէ այդքան փարած էին սովետական ժառանգութիւններուն, ինչո՞ւ լքեցին զանոնք եւ եկան Արեւմուտք…։

Նկատեցինք որ «Հայաստան» Հիմնադրամի վարչութիւնն ալ կը շարունակէ, — չըսելու համար կը յամառի —, «վավերագիր» ղրկել նուիրատուներուն սովետական ուղղագրութեամբ, առանց անդրադառնալու որ անիկա կրնայ, հայերէն կարդալ գիտցողներուն համար, պատրուակ դառնալ, եթէ ոչ պատճառ, դադրեցնելու իրենց դրամական առաքումները։ Սփիւռքի մէջ հայերէնը, արեւելեան տարբերակ թէ արեւմտեան, կը գրուի նոյն ուղղագրութեամբ, դասական ուղղագրութեամբ։ Ինչո՞ւ մոռնալ այդ պարագան։

Տեղին է յիշել որ Անտոն Քոչինեանի, Կարէն Դեմիրճեանի կառավարած Խորհրդային Հայաստանն իսկ չէր համարձակած իր ուղղագրութիւնը պարտադրել Արեւմտեան Սփիւռքին։ Ընդհակառակն Երեւանի մէջ մեսրոպեան ուղղագրութեամբ դասագիրքեր տպագրել կուտար Սփիւռքի համար, սատարելով կամայ – ակամայ դասական ուղղագրութեան գոյատեւման Արեւմուտքի մէջ։

Կը կարծենք որ սովետական ուղղագրութեան ներմուծումը Ֆրանսահայութեան մէջ վնասակար ալ է հայապահպանման համար, խոչընդոտ մըն է հայերէնի դասընթացքներուն։ Երբ երախան, մանաւանդ երիտասարդ չափահասը, գտնուի երկու ուղղագրութիւններու առջեւ, հարց կուտայ՝ ո՞ր մէկը սորվիլ։ Պատասխանը – դիւրին – կ'ըլլայ՝ ոչ մէկը…։

Ընդհանրապէս պետութիւններ որոնք գաղութներ ունին զանազան երկիրներու մէջ, կ'օգնեն իրենց հայրենակիցներուն դպրոցներ, մատենադարաններ, մշակոյթի տուներ բանալով, պահելու համար կապը գաղութներուն եւ հայրենիքին միջեւ։

Հայաստան չի կրնար ներկայիս դպրոց բանալ արտասահմանի մէջ եւ ոչ ալ Հայ Տուներ կառուցանել, իր ծախքով։

Սակայն կրնայ միասնականութեան փափաքին շօշափելի փաստը տալ վերադառնալով կարելի եղածին չափ շուտ, դասական ուղղագրութեան։

ՎԱՀԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՍԻՒՆԱԿՆԵՐ

ՏԷՐ-ԶՕՐ

Մեր շրջագայութիւնը Սուրիա եւ Լիբանան հարուստ եւ այլազան եղաւ տեսարժան վայրերու, հայկական հաստատութիւններու, կրթական օճախներու, մտքի, հոգիի եւ լոյսի տաճարներու այցելութեամբ եւ հանդիպումներով։ Բայց եղան միայն այցելութիւններ։ Տէր – Զօր ուխտագնացութիւն մըն է։

Երկար ճանապարհ մը Քեսապէն Տէր–Զօր. ութ ժամ ճամբորդութիւն «մինիպիւս»ով։ Ուզեցինք հանգրուանել Հալէպ, մի քանի ժամ։ Կիրակի էր։ Վարդավառի Կիրակին, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հինգ տաղաւարներէն մին։ Աճապարեցինք պատարագի աւարտէն առաջ հասնիլ Ս. Քառասնից Մանկանց Մայր Եկեղեցի։ Ափսոս, տասը վայրկեանով ուշացանք։ Եւ սակայն, վառեցինք մեր մոմը։ Աղօթեցինք իւրաքանչիւր խորանի առջեւ։ Խումբէն շատեր հաղորդութիւն առին։ Տեսակ մը անգիտակցօրէն հոգեկան եւ ազգային պատրաստութիւն մը դէպի Հայկական Եղեռնի, հայութեան դէմ ծրագրուած ցեղասպանութեան գործադրութեան, ամէնէն ողբերգական վայրը, Ճեզիրէի անապատը, յատկապէս ի Տէր – Զօր, ուր տեղի ունեցան ամէնէն անողորմ արարքները ջարդերուն։

Ճամբորդութեան ընթացքին որքան կը յառաջանայինք Սուրիոյ հիւսիս – արեւելեան կողմը եւ բնութիւնը կը դառնար հետզհետէ չոր, արեւակէզ եւ ամայի այնքան միտքիս մէջ խճողումը կար անուններու՝ Ռաս – Իւլ – Այն, Ինթիլլի, Չէքի Պէյ, Իսլահիէ, Եփրատ իր ենթագետով՝ Մուրատ, Կատմա, Ազազ, Պապ Մէսքէնէ … եւ Տէր – Զօր։

Տէր – Զօր, անուն մը որ հազար անգամ հնչած է ականջիս, արտասանած եւ գրած եմ։ Անուն մը որ ունի թելադրիչ շունչ եւ ուժ։

Անանուն վայրեր կը տողանցեն մեր առջեւ։ Ընդարձակածաւալ անապատային շրջան մը՝ քար, աւազ, փոշի, աւազակոյտ։ Երբեմն կեանքի նշոյլ մը ջրաւազանի կամ առուակի մը շուրջ։ Եւ դարձեալ ամայութիւն։ Յանկարծ գետակ մը, քիչ մը աւելի հեռու գետ մը՝ Եփրատը։

«Ո հէ՛յ, գետն է, գետը։ Եփրատ։

Դարաւոր հսկան հոսուն, փռուած հազար մեթր լայնքի մը վրայ։ Ջուրը պղտոր (միայն Սէ՞նն է պղտոր)։ Հոսանքը ուժաթափ, շրջապատը ամայի։ Ափերը լպրծուն, տարբերական յորդումներու հետքերով։

Ահա դէմ դիմաց։ Դուն դարաւոր հեղեղ յորդահոսան, ես ազգուն տերեւ որ կը դողայ աշնան հովերէն։

Հոգիս քեզ մատաղ, Եփրատ։

Ժողովուրդ մը որ կ'օրհնէր քեզ, կը հաւատար քեզի, կը ժպտէր քեզի։

Ի՞նչպէս դարձար մեղսակից գազանաբարոյ մարդոց վատութեան։

Ի՞նչպէս թոյլ տուիր որ բարբեր ալիքներդ օրերով դառնան գերեզման հազար ու հազար անմեղներուն։

. .

Դառնայիր ջրհեղեղ։ Պատուհաս։ Յաւիտենական անէծք անոնց որ դէպի մահ կ'առաջնորդէին անզէն, անզօր բազմութիւններ։

Մահասարսուռ սաստ հազարամեակի մը համար։ Բովանդակ մարդկութեան համար։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Հալէպ, 1948

Տէր – Զօր քաղա՛ք մըն է, Եփրատի ափին։ Ինքնին սիրուն քաղաք մը ծառաստաններով շրջապատուած։ Այդ շրջանի կարեւոր քաղաքներէն մէկը, առեւտուրի, վաճառական յարաբերութեանց հանգոյց քաղաք մը որ նկատուած է «անապատի հարսը»։ Եփրատի վրայ շինուած ջրակայանը զարգացման լայն միջոցներ կ'ընձեռէ։ Գիշերը շրջագայեցանք Եփրատի մէկ ափէն միւսը։ Կախովի կամուրջին վրայ ճեմեցինք եւ դիտեցինք Եփրատը, մթութեան մէջ աւելի մութ, խաւարին մէջ աւելի խորհրդաւոր։

Յաջորդ օրը Երկուշաբթի էր։ Բ. օր Վարդավառի. Յիշատակ Մեռելոց կ'ըսէ տօնացոյցը։ Եւ, մեր խումբը ժամադրուած էր «Սրբոց Նահատակաց Հայաստանեայց Եկեղեցի»ն։ Ապրիլ 24–էն յետոյ, նպատակայարմար օրերէն մին, ուխտագնացութեան համար։

Մայր դռնէն լայն աստիճաններու գլնացքով մը բարձրացանք եւ մեր առջեւ բացուեցաւ ընդարձակ սալաքարուած բակ մը, վանական քարապատ համալիրի մը ձեւով։ Իւրաքանչիւր պատ ունի իր խորհրդանիշը։

Աստիճաններուն վերեւ, աջ եւ ձախ, քանդակուած են իրարու նայող յուշապատերու վրայ Աւետարանէն քաղուած խօսքեր՝

«Մի՛ երկնչիք յայնցանէ որ սպանանեն զմարմին եւ զոգի ոչ կարեն սպանանել…»

եւ

«Եթէ ոչ հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր մեռանիցի, ինքն միայն կայ. Ապա թէ ոչ մեռանիցի՝ բազում արդիւնս առնէ…»։

Դարպասի աջի քարապատին վրայ գեղեցկօրէն հիւսուած են երկու աղբիւրներ կամարակապ շրջանակներու մէջ զետեղուած եւ շուրջը զարդարանքներով։ Պատ մը որ կը խորհրդանշէ Հայ – Արաբ բարեկամութիւնը եւ որուն վրայ կը կարդանք հայերէն եւ արաբերէն հետեւեալ արձանագրութիւնը՝

«Կառուցաւ եւ քանդակուեցաւ յուշարձան – պատս ի հաւատարմութիւն նահատակացն մերոց, ի պանծացումն բարեկամութեան ընդմէջ արաբ եւ հայ ժողովրդեան եւ յերախտագիտութեան Սուրիոյ արաբական հանրապետութեան վասն բարեացն բազմաց ընծայելոց ի վերականգնումն ազգիս Հայոց»։

Բակին կեդրոնական պատը կը խորհրդանշէ՝ հայութեան վերականգնումը։ Կեդրոնը շքեղ կոթող մը՝ «Անծանօթ Զինուոր»ի խորհուրդը մարմնացնող։ Կոթողին մէջ զետեղուած է Հայաստանէն բերուած խաչքար մը։ Խաչքարին առջեւ դրուած է անմար բոցի քարաշէն սկուտակը։ Կոթողին աջին եւ ձախին իրարու շղթայուած են կամարներու ներքեւ Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ կառուցուած եւ Ապրիլեան Նահատակներուն նուիրուած բազմաթիւ յուշարձաններէն հինգը՝ Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի յուշարձան – մատուռը, Ծիծեռնակաբերդի երկնասլաց կոթողը, Էջմիածնի բազմախաչքար յուշարձանը, Պիքֆայայի արձանը եւ Մոնթեպելլոյի կոթողը։

Մուտքի ձախ կողմը պատին վրայ կայ խաչքարերու շարք մը կոչուած՝ խաչելութեան պատը որ կը խորհրդանշէ հայութեան տառապանքը, խաչին ճանապարհը։ Անոր կողքին ընդունելութեան սրահ մը պաշտօնական հիւրերու եւ հաւաքական ձեռնարկներու համար։

Եւ այս վեհազդեցիկ յուշալիրին սիրտը անշուշտ՝ Սրբոց Նահատակաց Եկեղեցին է իր բոլորակի կառուցուածքով, արտաքին թէ ներքին։ Եկեղեցւոյ ներս եւ կեդրոնը դէպի գմբէթը կը սլանայ քանդակազարդ սիւնազլուխ մը որուն խարիսխը չի տեսնուիր։ Կը խորհրդանշէ Հայ ժողովուրդի յարութիւնը եւ սլացքը դէպի ազատութիւն։

Ընդհանուր կառոյցին ամէնէն խորհրդաւոր վայրը գետնայարկն է ուր Եկեղեցիէն ուղղակի կ'իջնենք նեղ աստիճաններով։ Հոն հայ ժողովուրդի նահատակութիւնն է։ Խօսքի եւ բացատրութեան կարիքը չկայ։ Միայն լռութիւն, լուռ աղօթք, յիշատակ, վերացում, ինքնամփոփում, … եւ ապրումներ։ Եղեռնի սրահն է բոլորակի ուրկէ կը բարձրանայ վերականգնութեան սիւնը որուն գագաթն է որ կը տեսնուի Եկեղեցւոյ մէջ։

Սրահին չուրջ, թափանցիկ ապակիներու ներքեւ զետեղուած են Նահատակներու մասունք-նշխարները: Պատերուն վրայ կան մոմավառութեան սեղաններ եւ ...կան ձանագրուած են Աւետարանէն առնուած խօսքեր: Եղեռնի սրահէն կ՚անցնինք այլ ...ծաւալ սրահ մը՝ Յիշատակի սրահը (Թանգարանը) ուր ցուցադրուած են իրեր, վաւերագրեր տարբեր լեզուներով, նկարներ: Պատի մը վրայ Ասլիեան Եղեռնի քարտէսը տարագրութեան կարաւաններու գլխաւոր ուղիներով, կարաւաններու կայաններով, տարագրութեան եւ կոտորածներու կեդրոններով...: Այլ տեղ, քարի վրայ փորագրուած Այր, ...բէն, Գիմ-ը ... Մշակոյթ ճանապարհի յաղթանակի վերնագրով: Որմնաքանդակ մը՝ մայր մը իր զաւակին հետ, ...ազանին վրայ. մայրը զաւկին գրել ...սորվեցնելու հայկական տառերը եւ չուրջը Յովհաննէս Շիրազի սա տողերը՝ «Տեսաւ ...այ մի կին վշտով իմաստուն. Հայոց ...այբն էր ցոյց տալիս որդուն. աւազի վրայ գրելով գրերն Հայոց սուրբ ոգով»:

Բաւականին դժուար է եւ միշտ անկատար գիրով պատկերացնել, նկարագրել, արտայայտել, բացատրել այն ինչ որ աչքով կարելի է տեսնել, սրտով ապրիլ, հոգիով զգալ:

Սրբոց Նահատակաց Եկեղեցին, ի Տէր-Զօր, օծուած 1991 Մայիս 5-ին ձեռամբ՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ եւ առաջնորդութեամբ՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի՝ Առաջնորդ Բերիոյ Թեմին Հայոց, բանաստեղծին խսկ բառերով՝ «Անռելի Զանգակատուն» ...է որուն ղօղանջներուն արձագանգը պիտք է տայ համայն հայութիւնը, Հայաստանէն Սփիւռք աշխարհի:

Մեր ուխտագնացութիւնը հոս չվերջացաւ:

«Մինիպիւս»ով, Տէր-Զօր քաղաքէն ...քսուն քիլոմեթր հեռաւորութեամբ գացինք դէպի խռկական անապատ, դէպի ... ու ամայութիւն, հոն ուրկէ ութսուն տարիներ առաջ քալած էին ...ժողովուրդի աքսորեալ զաւակները ...ազաղանութեան դառնագոյն բաժակը ...ելէ առաջ: Կանգ առինք Մարկատէ: Մարկատէ կը գտնուի Հասիչէի եւ Տէր-Զօրի սահմանին վրայ: 1992-ին, շինարարական աշխատանքի մը ընթացքին հաւաքական գերեզման մը գտնուած է ինչ... Բերիոյ Թեմի ազգային իշխանութիւ... ...ղած է այդ վայրին վրայ Նահատակ... յիշատակը յաւերժացնող յուշակոթող մը կառուցելու պարտականութեան ...մար: Ծրագրուած յուշամատուռին հիմնաքարը զետեղուած է 1994-ին եւ անուանակոչուած Ս. Յարութիւն:

Քալեցինք կէսօրուան կիզիչ արեւին ...ակ այրող աւազներուն վրայ (52 աստիճան) եւ բարձրացանք Ս. Յարութիւն մատուռը օծուած 1996 Ապրիլ 24-ի օրն իսկ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի ձեռամբ: Մատուռը կառուցուած է բլուրի մը վրայ ուր մինչեւ այսօր փորելով ոսկորներու կտորներ կ՚ելլեն: Այդ ոսկորներէն մասունքներ առինք, մենք ալ, եւ մտանք բոլորաձեւ մատուռը, ամփոփուեցանք եւ հաւաքաբար երգեցինք «Հայր Մեր»ը: «Հայր Մեր» մը Տէր-Զօրի անապատին մէջ տարբեր է բոլոր «Հայր Մեր»ներէն երգուած կամ արտասանուած աշխարհի մէջ ցրուած Հայոց Եկեղեցիներէն ներս կամ դուրս:

Դուրսը խոր լռութիւն: Ամէն ինչ նոյնն է: Միապաղաղ տեսարան: Մէկ տեսարան: Միայն սրտերը կրնան յուզումի չարժումներով ալեկոծուիլ: Քաջութիւնը չունեցանք երթալ տասը քիլոմեթր աւելի հեռուն եւ տեսնել Շէտատաէի ձորը ուր տասնեակ հազարներով կիներ, հայ մայրեր ողջակիզուեցան:

Մեր քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Տէր-Զօրի մէջ վերապրող եւ զաղտնօրէն ապաստան գտած Հայերը 1920-1930-ական թուականներուն կազմած են համայնքային կեանք: 1929-ին ձեռնարկած են եկեղեցիի մը եւ դպրոցի մը շինութեան: Ս. Հռիփսիմէ Եկեղեցին օծուած է 1931-ին ձեռամբ Առաջնորդ՝ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի: 1936-ին, եկեղեցւոյ կողքին կառուցուած է յուշարձան մը Նահատակներու մասունք-ոսկորները ամփոփող: 1946-ին, ներգաղթը զգալի կերպով նօսրացուցած է գաղութը, ինչպէս նաեւ ժողովուրդին դէպի Հալէպ հոսքը: Եկեղեցին մնացած է անշուք: Դպրոցը նսեմացած ու փակուած է:

1984-ին, Բերիոյ Թեմի Ազգային-Եկեղեցական իշխանութիւնները, գլխաւորութեամբ Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի, գաղափարը ունեցած են հիմնովին նորոգել եւ վերակառուցել Եկեղեցին:

1985-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան գահակալ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս ժամանած է Տէր-Զօր եւ հիմնարկէքը կատարած նոր եկեղեցւոյ վերակոչելով՝ «Նահատակաց Եկեղեցի»: Շինարարական աշխատանքները սկսած են 1989-ին եւ աւարտած յաջորդ տարին:

Այսօր, Տէր-Զօրի մէջ կ՚ապրին 19 ընտանիք, չուրջ հարիւր հոգի, կապուած Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ: Ամէն Կիրակի պատարագ տեղի կ՚ունենայ: Հերթական կարգով քահանաներ կուգան Հալէպէն եւ կը մնան ամբողջ շաբաթ մը:

Ուրբաթ օրերը կը տրուին հայերէնի դասեր հայ աշակերտութեան:

Տէր-Զօրի մէջ, կայ նաեւ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի մը՝ Սուրբ Մարիամ Աստուածածին որ հաստատուած է անցեալ դարուն վերջաւորութեան: Հայ կաթողիկէ համայնքը կը հաշուէ չուրջ հարիւր յիսուն ընտանիք: Կայ նաեւ Հայ Ասորի Օրթոտոքս Եկեղեցի: Արարողութիւնները կ՚ըլլան արաբերէն: Կը հաշուեն չուրջ 250 ընտանիք, որոնք սակայն հայերէն չեն գիտեր:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԴՈՂԱՒԹ-Է ԴՈՂԱՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Թէքէեան Կեդրոնին մէջ, Յունիս 14-ին տեղի ունեցած է Հայկազուն եւ Անահիտ Վարդիվառեան «Զարթօնք» մամլոյ մրցանակի (1996) յանձնումը գրող եւ հրապարակագիր՝ Արամ Սեփեթճեանի, ի ներկայութեան մեկենաս՝ Յակոբ Վարդիվառեանի: Բացման խօսքը արտասանած է «Զարթօնք»ի խմբագիր՝ Պարոյր Աղպաշեան,ապա խօսք առած են Յակոբ Վարդիվառեան եւ Արամ Սեփէթճեան որ շնորհակալութիւն յայտնած է:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ «Փէթիքօթ Քրիք Փարք»ի մէջ, Յուլիս 20-ին տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տարեկան դաշտահանդէսը, որուն մասնակցած են մեծ թիւով Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներ եւ համակիրներ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Միհրան Փափազեան Կոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Գանատայի Երիտասարդական Միութեան Լ. Շանթ մասնաճիւղին դաշտահանդէսութիւն մը տեղի ունեցած է Յուլիս 20-ին Խանասորի արշաւանքի 100-ամեակին առթիւ: Մասնակցած են աւելի քան 2500 հոգի, եկած նաեւ Քէպէքի եւ Օնթարիոյի շրջաններէն: Բացման խօսքը արտասանած է Լ. Շանթ մասնաճիւղէն՝ Հայկ Վանլեան, հանդիսութիւնն ալ վարած է Ռուբէն Աչգարեան: Երգ եւ նուագախումբ ջերմացուցած են մթնոլորտը, Հայաստանէն եկած «Արմէններ» համոյթն ալ աւելի ոգեւորութիւն ստեղծած է:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅԻ ՔԱՐՒՂՆ ԱԼ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐ

«Կազպրոմ»ը Ռուսաստանի կազի արտադրութեան մենաշնորհին տէր ընկերութիւնն է. կ՚արդիւնաբերէ աշխարհի կազի պահեստներուն մէկ երրորդը: Անոր համար կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Սիպերիոյ Եամալ թերակղզիէն մինչեւ Լեհաստան երկարող խողովակաշարի մը շինութիւնը: Ան պիտի արժէ 45 միլիառ տոլար, պիտի ունենայ աւելի քան 4 հազար քիլոմեթր երկարութիւն: Այդ թերակղզիէն կարելի է տարեկան 200 միլիառ խորանարդ մեթր կազ ձեռք ձգել: Իսկ ծրագրուած խողովակաշարով Արեւմտեան Եւրոպան տարեկան 52 միլիառ խորանարդ մեթր կազ կրնայ ստանալ: Սակայն, պայման է որ ծրագրուած ժամանակին անոր շինութիւնը աւարտի, մինչդեռ լեհ մշակներու խումբ մը, բստ տեղական մամուլին, երկու ամիսէ ի վեր արգելք կը հանդիսանայ անոր շինութեան աշխատանքին, բողոքելով խողովակաշարին անցքին վրայի հողերուն ապասեփականացման ընթացքին գործուած ապօրինութիւններուն դէմ: Անոնք նաեւ 10 մեթր լայնքով ու 1 քիլոմեթր երկարութեամբ ամէն մէկ հողի շերտի փոխարէն մէկ միլիոն տոլար կը պահանջեն, ինչ որ շատ աւելին է ծրագրուածէն: Կ՚ըսուի որ այդ նպատակով տրուած գումարները մէկ քմ.-ի համար առաւելագոյն 12 հազար տոլար եղած է:

Լեհեւռուս խառն ընկերութիւնը որ շինարարն է լեհական հատուածին, կը մտածէ խողովակաշարին անցնելիք ճամբան փոխել, շրջանցելու համար դժգոհ ու ըմբոստ հողատէրերու տարածքները. տրուած պաշտօնական բացատրութեան համաձայն, գործը ընդմիջուած է սարքաւորումներուն թէքնիք ստուգումները կատարելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶՄԻՒՌՆԻԱԿԱՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐՍ 1922-ԻՆ

Տօքթօր Կարապետ Խաչերեանի օրագիրը

Տպագրութեան պատրաստեց՝ Դորա Սաքայեան

Մոնրէալ - Արամ Պուքս, 1997

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Բ.

Գոլեցի վարժապետը զգածեալ լուռ կը մնար: Աշակերտը հիմակ ինքն էր: Տէրտէրը մահմետականին, ձեռքէն ոսկրոտի ...արձած հայ գեղացին կը խորհրդածէր:

– Ակն ընդ ակա՛ն, ատամն ընդ ատաման, ա՛ս է Տէր Եհովային կամքը. եւ ես ալ ժողովրդիս ասանկ կը պատուիրեմ: Ինչ կ՚ըսես, գէշ կ՚ընեմ նէ՝ չիտակը ըսէ, հարցուց քահանան:

Վարժապետը՝ յուզուած, երկու ձեռքովը Տէրտէրոջ աջը քաշեց համբուրեց:

Այնեան Երկուշաբթի առտու մը Արշամ յանկարծ գեղը եկաւ: Առջի օրը քարոզ լսելու համար հոն գտնուած ըլլալուն, Տէրտէրը զարմացաւ այս յանկարծական վերադարձին.

– Խեր ըլլայ, հարցուց:

– Սարը երթանք, պատասխանեց վարժապետը խորհրդաւոր:

Մէկտեղ ճամբայ ինկան:

Ալ շատոնց ի վեր էր որ Տէրտէրը իր գրատունը Թաքստոցի մէջ ծածկելու պէտք չունէր. մանաւանդ որ գրաբար Աստուածաշունչ մըն ալ աշխարհաբարը փոխանակած էր: Բայց սարը խորհրդաւոր Քարերն էր, ուր պատանի Գաբրիէլը երազած, խորհած ու մարդ եւ հայ եղած էր: Հոն կ՚երթար, մինակ կամ իրեններովը, ամէն անգամ որ Եհովայէն ներշնչուելու պէտք կը զգայուէր: Ան օրն ալ գացին սարին կատարը հանգչեցան, աշնանային հեշտ արեւով արբշիռ:

– Երեւէդ կը տեսնուի որ հրճուանքի մէջ ես: Ուրախ լուրեր ունենալու ես, հարցուց Տէրտէրը:

Վարժապետը ծոցէն ծրար մը հանեց, թուղթի մը մէջ փաթթուած, ու խնդալով երկնցուց Տէրտէրին, որ

– Ի՞նչ է, հարցուց:

– Բա՛ց, տե՛ս, ըսաւ:

Բացաւ: Լրագիրներ էին, մէջէն ծալուած: Պոլսոյ թերթերը կը ճանչնար. ասո՛նց ձեւն ու տառերը իրեն անծանօթ էին:

– Դարձո՛ւր, մէջը զարձո՛ւր, ըսաւ Վարժապետը անհամբեր:

Դարձուց կարդաց, ու զարմանքով դիմացինին երեսը նայեցաւ:

– Պոլիս ասանկ բանե՞ր կը հրատարակուին, հարցուց ապշած:

– Պոլիս չեն հրատարակուիր. Եւրոպա: Ուշադիր նայէ:

«Արմէնիա»յի առաջին թիւերն էին:

Տէրտէրը սկսաւ բարձրաձայն կարդալ, արագ արագ լափելով: Ու Վարժապետը որ զանոնք քանի մը անգամ կարդացած էր, հիմակ նորէն յափշտակուած մտիկ կ՚ընէր բարձրաձայն ընթերցումը: «Պատերազմի չեփո՛ր, մարտորոտ զոռո՛ւմ» գոչելով, ընթերցումը յաճախ կ՚ընդհատէր:

Տէր Յուսիկ թէեւ ինքզինքը կը զսպէր, բայց վարժապետէն ոչ նուազ յափշտակուած կ՚երեւնար: Այդ բողէին իր աչքերուն առջեւէն կ՚անցնէին ուրուականներն հայ հերոսներու, Եղիշէէն մինչեւ Րաֆֆի:

– Ուրեմն, ա՛լ գործի ժամը հնչած է, հարցուց:

– Հնչած է, հնչած է, պոռաց վարժապետը, խանդավառ հոսհոսութեամբ: Ու «Արմէնիա» մը առնելով համբուրեց զայն, Տէրտէրին ալ համբուրել տուաւ: Եւ օդին մէջ բարձրացնելով.

– Ահա՛ դրօշնիս, գոչեց:

– Ու զէնուո՞րը, ու զէ՞նքը, ո՞ւր են, հարցուց Տէրտէրը զգածեալ տարով:

Վարժապետը պապած մնաց:

Տէր Յուսիկ ժայռի մը կռթնած կեցաւ, համրիչը հանեց, կը քաշէր ու կը մտածէր, մերթ երկինքը, մերթ չուրջը դիտելով: Արշամ ճակատը շփշփելով կ՚երթար կուգար: Քառորդ ժամու մը մտածկոտ լռութենէ յետոյ.

– Բարեկա՛մս, ըսաւ Տէրտէրը մեղմաձայն, ժողովուրդը պատրաստենք: Դրօշին տակ՝ բանակ, շեփորի զոռումին՝ զէնք պէտք է:

Ու պարզեց երկար ատենէ ի վեր յղացած խորհուրդները. «ապաշխարանքի զանձանակի մը», «ապաշխարանքի աղօթքներու» հաստատման ծրագիրները վարժապետին հաւանութեանը ենթարկեց: Երիտասարդին պատասխանը Տէրտէրոջ ճակտին տաք համբոյր մը եղաւ: Քանի մը շաբաթ ետքը Արշամ իր ամբողջ մէկ ամսականը, ու Տէր Յուսիկ հունձքին վայրէն ինչ որ կը մնար «Արմէնիա»յի կը հասցնէին խանդավառ նամակով մը:

Տարի մը յետոյ երբ ապաշխարանքի զանձանակին արդիւնքովը առաջին հրացանը գնուեցաւ, Տէրտէրը այս անգամ վարժապետը սարը հրաւիրեց, թերթերն ալ մէկտեղ բերել խնդրելով:

– Դրօշդ պարզէ՛ նայիմ, ըսաւ:

«Արմէնիա»ն օդին մէջ սաւառնեցաւ զաւազանի մը ծայրէն: Տէրտէրը հրացանը վեր առաւ ու

– Այս լեռները, աղաղակեց, շա՛տ լսեցին հայ մայրերու լացերը...

Արշամ մէկէնիմէկ տրտմաթախիծ ձայնով սկսաւ գեղգեղել.

Դու զ՚ո՛վ խնդրես, մայր իմ անոյշ –

Ու Տէրտէրը՝

Ե՛կ, մի՛ դողար, մօտեցիր հոս –

շարունակեց: Եւ ա՛յսպէս լալագին մէյմէկ տող փախացին: Եւ յանկարծ երկուքը միասին որոտացին.

Թրքաց մայրեր թող լան ու դուն –

Ուրախ լուրեր տար ի մեր տուն.

Եւ առաջին գնդակը սուրաց:

– Թո՛ղ գնդակը ասկէ ետքը Թրքաց մայրերը լացնէ:

Վարժապետը հրացանը առաւ եւ երկրորդ գնդակն ինքը թօղուց:

Տէրտէրը՝ հրացանը ուսը, վարժապետը՝ «Արմէնիա»ն ձեռքը – մտքին ու բաղդին միութեան խորհրդանշանը – սարէն վար կ՚իջնէին հողով ջղապինդ, մարմնով ջլապինդ: Ճամբան Տէր Յուսիկ յիշեցուց այն օրը, ուր գող կատուի մը պէս վախկոտ այդ միեւնոյն սարն եկած էր, հոն իր գրքերը թաղցնելու համար: Եւ հիմա՞կ:

– Ա՛խ, ես քեզի մատաղ, սո՛ւրբ Մեսրոպս, կ՚ըսէր. եթէ այս գրքերը դուն մեզի պարգեւած չըլլայիր, մենք ի՞նչ պիտի ըլլայինք:

Կը հաւատար գրքին հրաշագործութեանը: Անիկա իր զօրութիւնը ցոյց տուած էր: Պահ մը առաջ ո՞վ էր գնդակ արձակողը: Գիրքն էր որ հրացանը իր ձեռքն էր դրած: Գեղին դպրոցէն զօրանոցը:

(Շար. 12)

(Շար. Ա. էջէն)

կողմէ: Ան կ'ըսէ իրեն. – «Միացեալ Նահանգները այս այցելութիւնը նախ եւ առաջ արդիւնքն է Ուաշինկթընի եւ Բաքուի յարաբերութեանց բարելաւման: Գիտնենք ըսել որ մեր երկիրը ընկերակից մը կը նկատէր քարիւղի մարզին, բայց նաեւ այլ մարզերու մէջ»:

Լորխէօ կ'ըսէ թէ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի միջեւ թնդանօթները լռած են, բայց կ'աւելցնէ. – «Երեւանի բանակը միշտ կը գրաւէ Ազրպէյճանի հողամասին 20%–ը, ձեռք ձգուած՝ 1993–ի կռիւներու ընթացքին եւ որոնք մէկ միլիոն ազերի գաղթականներ նետեցին ճամբաներ եւ գաղթակայաններու մէջ: Ազրպէյճանի եւ ամբողջ շրջանին գլխաւոր հարցն է»:

Զարմեր, անշուշտ, խորհրդածել վերընչեալ տողերուն մասին, ուր ոչ միայն բոլոր ըսուածները սխալ են, այլեւ աւելի ծանրակշիռ են չըսուածները (ո՞վ որու հող գրաւած է, Սումգայիթի անունը չէ լսած, Բաքուի հայ գաղթականները եւ զոհերը ի՞նչ եղան, եւլն. եւլն.): Դեռ «լաւատեղեակ» լրագրողը, հակառակ անոր որ վերջերս Երեւան ալ գացած էր, կը գրէ թէ Ղարաբաղի փոքրիկ ինքնակոչ Հանրապետութեան գոյութիւնը միայն իր մեծ հայ եղբայրը ճանչցած է... (ե՞րբ):

Եզրակացութեան մէջ, կ'ըսէ թէ իւրաքանչիւր կողմ կը ջանայ հող չահիլ եւ այդ է Ալիեւի Ամերիկա այցելութեան նպատակներէն մին, մինչ երեք համանախագահները կը ջանան լուծում մը գտնել որ ընդունելի ըլլայ Երեւանի, Բաքուի եւ Ստեփանակերտի կողմէ:

Ուաշինկթըն, թէեւ, ըստ դէտի մը, տրամադիր չէ անոր (Ալիեւի) տեղ Հայաստանն ու Ղարաբաղը համոզելու, ոչ ալ ընդունելու, ինչպէս կ'ըսուի Բաքուի մէջ որ «Հայաստանը միայն Ռուսաստանի խամաճիկն է Կովկասի մէջ»:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՓՈԽԱՐԷՆ ՔԱՐԻ՞ՒՂ

Թուրք մամուլը որ օրը օրին կ'անդրադառնայ Հ. Ալիեւի ԱՄՆ այցին փուլերուն, Օգոստոս 1–ի թիւով խորագրած է. «Ղարաբաղի փոխարէն քարիւղ»: Ըսուածը այն է որ Ազրպէյճանի նախագահը «տրամադիր եղած է ընդունելու խաղաղութեան ծրագիր մը որ տեղ կու տայ Ղարաբաղի Բաքուի վերադարձին, "ամբողջական ինքնավարութեան" պայմանով»: «Միլլիյէթ» կ'աւելցնէ որ ամերիկեան պաշտօնատարներ յայտնած են թէ նոյն ծրագրին մասին ունին «Բաքուի ու Երեւանի հիմնական նեցուկը» եւ թէ մանրամասնութիւններ յետագայ բանակցութիւններու նիւթ պիտի ըլլան: Միշտ ամերիկեան աղբիւրներու տեսակով կ'ըսուի թէ լուծումին երեք կողմնակի արդիւնքները պիտի ըլլան Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին Հայաստանէն անցքը, Թուրքիոյ կողմէ Հայաստանի շրջափակումին եւ ԱՄՆ–ու Գոնկրէսին Ազրպէյճանի օժանդակութեան արգելքին ջնջումը:

Հետաքրքրական է կարդալ որ թուրք մամուլը Ալիեւի այս այցը կը նկատէ «քաղաքականութեան վրայ քարիւղին ունեցած մեծ ազդեցութեան ապացոյցը»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 31 / Օգոստոս 1)

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԴԵՍՊԱՆ Ռ. ՇՈՒԳԱՐԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ԱՄՆ–ու մօտ Հայաստանի դեսպան Ռուբէն Շուգարեան Յուլիս 30–ին, Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած է:

Խօսելով ԱՄՆ – Հայաստան յարաբերութիւններուն մասին, նշած է թէ անոնք ունեցած են երկու փուլ. առաջինը՝ «ռոմանթիք», որ ներառած է երկկողմանի յարաբերութիւններու հաստատումը, դեսպանատուներու բացումը, մարդասիրական օգնութիւնը եւլն. եւլն.:

Իսկ երկրորդ՝ համագործակցութեան փուլին մէջ, ըստ դեսպանին, շեշտը պէտք է դնել թէքնիք օգնութեան եւ ներդրումներու վրայ: Գործառնութեան ընդացաւորին մէջ երկու երկիրներու գործարար մարմիններու միջեւ ստեղծուած յարաբերութիւններու մասին խօսելէ ետք Ռ. Շուգարեան անդրադարձած է նաւթի ընկերութիւններուն ի գործ դրած ճնշումներուն. ըսած է թէ Ռուսաստանի կողմէ Հայաստանին ապօրինի զէնք յանձնելու կապակցութեամբ Ռոխլինի պնդումներուն օգտագործումով փորձած են Ծերակոյտին մէջ բանաձեւեր քուէարկել տալ, սակայն Հայաստանի դեսպանատան եւ լոպիական կազմակերպութիւններու ջանքերուն շնորհիւ բանաձեւը այնպէս ձեւափոխուած է, որ բացառուած է որեւէ հետեւանք:

Խօսելով նաեւ թիւ 907 բանաձեւին մասին ան ըսած է թէ հայկական կողմը Ծերակոյտին, Գոնկրէսին եւ Արտաքին նախարարութեան մօտ բազմաթիւ միջամտութիւններ կատարելով յիշեցուցած է որ այդ բանաձեւին հիմքը կազմող շրջափակումները դեռ չեն վերցած եւ հարցը օրակարգի նիւթ է Մինսկի խումբի բանակցութիւններուն ալ: Դեսպանը նշած է թէ քարիւղի ընկերութիւններու ճնշումը այնքան մեծ էր որ վարչախումբը բանաձեւը ջնջելու տրամադրութիւններ արտայայտած էր, եւ սակայն Ներկայացուցիչներու Պալատին մէջ հնչած են այդ կեցուածքին դէմ ելոյթներ, ինչ որ պատճառ դարձած է բանաձեւին պահպանման, փոքր մեղմացումներով:

Ինչ կը վերաբերի Անդրկովկասի մէջ համագործակցութեան հարցին, դեսպանը ըսած է թէ այդ ուղղութեամբ ամէնէն խանդավառը Վրաստանն է, ամէնէն յոռետեսը Ազրպէյճանը, եւ ամէնէն իրատեսն ալ՝ Հայաստանը: Աւելցուցած է թէ Ազրպէյճան կ'ուղղուի այն սկզբունքով թէ «ինչ որ օգուտ է Հայաստանին, վնաս է իրեն»: «Համագործակցութեան խնդիրը Ուաշինկթընը դիտում է որպէս տարածաշրջանի ապագայ եւ որ նրա շահերն այստեղ շատ աւելի լայն են, քան նաւթը» ըսած է Ռ. Շուգարեան:

Պատասխանելով հարցումի մը, թէ ի՞նչպէս կարելի է բացատրել Ալիեւի ԱՄՆ այցելութեան ժամանակ իր Երեւան գտնուիլը, դեսպանը ըսած է թէ ինք ԱՄՆ կը գտնուէր այնքան ատեն որ անհրաժեշտ էր, իսկ ներկայիս հոն իր բացակայութիւնը դիւանագիտական պատճառ ունի:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ

Յուլիս 31–ին տեղի ունեցած է կառավարութեան նիստ, զոր վարած է վարչապետ Ռ. Քոչարեան: Քննարկուած եւ հաստատուած է աղէտի գօտի բնակչութեան բնակարանի շինութեան համար երկար պայմանաժամով վարկ տրամադրելու կարգը: Նիստին որոշումներ ընդունուած են նաեւ կարգ մը պետական ձեռնարկութիւններու եւ անաւարտ շինութիւններու սեփականաշնորհման մասին, ինչպէս նաեւ լրացումներ եւ փոփոխութիւններ կատարուած են սեփականաշնորհման առընչուող կառավարական կարգ մը որոշումներու մէջ:

Կառավարութիւնը քննարկած է նաեւ նախազօրակոչի եւ զօրակոչի տարիքի անձերու առողջական վիճակի գնահատման կարգը: Պաշտպանութեան նախարարութեան յանձնարարուած է Առողջապահութեան նախարարութեան հետ միասին պատրաստել այն հիւանդութիւններու ցանկը, որոնցմէ տառապողները զերծ կը պահուին զինուորական ծառայութենէ:

Այլ հարցերու կարգին, Նիստին հաստատուած է Հանրապետութեան գիտական աստիճանի շնորհման կարգը:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝
01 – 45 – 84 – 57 – 18
թիւին:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

L'ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

vous invite

Vendredi 15 Août

FETE CHAMPETRE DU HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL

10h : Messe Solennelle Chapelle Saint-Jean
Suivie de la traditionnelle Bénédiction du Raisin

A partir de 12h30 : Bar, Buffet de Spécialités Arméniennes

15h30 : Spectacle de danse par les enfants d'Arménie

ANIMATION ASSUREE L'APRES-MIDI PAR

MARTEN YORGANTZ

RESERVATION : 04. 94. 19. 51. 50.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկահաղ 50-ամեակ հաւաքածոյն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Փոխադրական ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ:

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 5
MARDI
5 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19·172 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.172

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

12 ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՆ

ԻՍՐԱՅԷԼ ՄԻՇՏ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻ ՏԱԿ

Օգոստոս 2–ին, երբ Արաֆաթ կը վերադառնար Գահիրէէն, դէմ յանդիման գտնուեցաւ ներքին լարուած կացութեան մը հետ: Իր դահլիճին 20 անդամներէն 12–ը իրենց հրաժարականը ներկայացուցած էին կաշառակերութեան եւ մսխումի ամբաստանութիւններէն ետք: Երկու օր առաջ, օրէնսդրական Խորհուրդը մէկ ամիս պայմանաժամ տուած էր Արաֆաթի բարեփոխելու համար կառավարական կազմը: Տեղեկատուութեան նախարարը՝ Ռապպօ մեծ տարողութիւն չուզեր տալ պատահածին, ինք հրաժարեալներուն մաս չի կազմեր եւ կը խորհի որ «թատրոն խաղալու» առենը չէ:

Բայց եւ այնպէս, երաց ներկայ կացութեան մէջ, Արաֆաթ աւելի քան երբեք առանձին է եւ ճակատումը միայն արտաքին չէ այլեւ՝ ներքին:

Միւս կողմէ, իսրայէլեան բանակը Չորեքշաբթիէն (Յուլիս 30) ի վեր 149 Պաղեստինցի ձերբակալած է որոնցմէ կրցեր է նաեւ տեղեկութիւններ քաղել պաղեստինեան քամիքազ նոր ոճրափորձերու մասին: Մթնոլորտը շատ լարուած կը մնայ, քանի Համասի վերջնագիրը Օգոստոս 3–ին կը լրանար: Ծայրայեղ կազմակերպութիւնը կը պահանջէր բոլոր պաղեստինցի բանտարկեալներու ազատ արձակումը, ինչ որ, անշուշտ, չկատարուեցաւ:

– Օգոստոս 3–ին Պաղեստինցի մը ըսպաննուեցաւ Իսրայէլացիի մը կողմէ, Հեպրոնի մօտ:

– Արաֆաթ Հիւսէյն Թագաւորին հետ կը տեսնուէր Օգոստոս 4–ին խօսելու համար խաղաղութեան գործընթացին մասին:

– Իսրայէլ շրջափակման ենթարկած է ամբողջ պաղեստինեան շրջանը եւ Պաղեստինցիք ալ որեւէ յոյս չունին: Ինչպէս միշտ, կ'ըսեն, ժողովուրդը պիտի վճարէ քանի մը ծայրայեղականներու հաշւոյն: Գազայի մէջ 60% գործազուրկ կայ: Իրենց համար, Նեթանիահու Պաղեստինցիներուն դէմ պատերազմ կ'ընէ, ոչ՝ ահաբեկիչներու:

– Արար իսրայէլեան պատուիրակութիւն մը 50 հոգիէ բաղկացած, որոնց մէջ Քնէսէթի (Խորհրդարան) բազմաթիւ երեսփոխաններ Դամասկոս կ'երթան Օգոստոս 7–ին: Ասոնք կ'ըսեն թէ Սուրիա կ'երթան քաջալերելու համար երկու կողմերը որ վերադառնան, բանակցութեանց սեղանը: Իսրայէլացի աշխատաւորական երեսփոխան մը կ'ըսէ թէ երկու ժողովուրդներն ալ խաղաղութիւն կ'ուզեն:

Հարաւ – Լիբանանի մէջ ալ, իսրայէլեան բանակը բախում ունեցած է իրանամէտ Հեզպոլլահի տարրերու հետ, որոնցմէ 5–ը սպաննուած են, վեց բնակիչներ ալ վիրաւորուած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ճամբուն վրայ հեռաւոր ռումբով յարձակում մը գործուած է ութ բանտարկեալ փոխադրող զրահապատ հանրակառքի մը վրայ. չորս հոգի վիրաւորուած են: Բանտարկեալները Սըվասի մէջ մտաւորականներու իջեւանած պանդոկ մը հրկիզած խումբին կը պատկանին ու իրենց դէմ մահապատիժ պահանջուած է: Կ'ըսուի թէ ծայրայեղ ձախակողմեան ԹԻՔՔՕ կազմակերպութիւնն է արարքին հեղինակը:

ԻՐԱՆԻ նոր նախագահը՝ Մոհամէտ Խաթամի, որ ընտրուեցաւ Մայիս 23–ին, ձայներու 69%–ով (գլխաւորաբար կիներ եւ երիտասարդներ), իր պաշտօնը ստանձնեց Օգոստոս 3–ին: Իրեն ի նպաստ քուէարկող 20 միլիոն Պարսիկները կը յուսան որ ազատականութեան նոր շունչ մը պիտի բերէ քանի չափաւոր անձ մը նկատուած է, բայց, Խորհրդարանը եւ Հանրապետութեան Առաջնորդը՝ Խամէնէ գործը պիտի չդիւրացնեն:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, ջարդ եւ ոճրափորձ կը շարունակուին նոյն թափով: Օգոստոս 2–ին, Ալժէ – Օրան գնացքին մէջ դրուած ռումբ մը պատճառ եղած է որ ան գիծէն ելլէ, բազմաթիւ վիրաւորներ կան: Ամբողջ շաբթուան ընթացքին 100–է աւելի է մորթուած եւ ջարդուած գիւղացիներու թիւը:

ԳՈՄՈՐՆԵՐՈՒ Անժուան կղզիին ապըստամբները անկախութիւն հռչակեցին եւ կ'ուզեն կապուիլ Ֆրանսայի: 7000 ցուցարարներ Ֆրանսական Եռագոյնով եւ Շիրաքի նկարներով տողանցած են «Ֆրանսան բոլորին համար» պաստառներով: Ֆրանսա խոհեմ է, վերապահ կը մնայ եւ կը կրկնէ թէ կը յարգէ «Գոմորներու Իսլամական Հանրապետութեան հողային ամբողջականութիւնը»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հարաւ – արեւելեան շրջանին Շըրնաք քաղաքին մէջ քրտական հարսնիքի մը ընթացքին արկածով պայթած ռումբ մը պատճառ եղած է եօթը հոգիի մահուան: Շուրջպարի մասնակիցներէն մէկուն վրայ գտնուող ռումբը երբ ինկած ու պայթած է, ՓՔՔ–ի դէմ գիւղերու պահապան կարգուածներ ալ պատահարը արտաքին յարձակում կարծելով կրակ բացած են իրենց շուրջը: Պայթումէն ու կրակոցներէն 45 հոգի ալ վիրաւորուած են:

ԵԳԷԱԿԱՆԻ թրքական ափը աւելի քան հազար տարի առաջ ընկղմած նաւէ մը ամերիկեան հեռատեսիլի կայան մը զանազան իրեր ցուցադրած է, մեծ հետաքրքրութիւն առեղծելով: Գտածոներուն մէջ կան մեծ արժէք ներկայացնող ոսկէ դրամներ, ապակեղէններ, ոսկէ առարկաներ: Կը կարծուի որ նաւը ընկղմած է Եգիպտոսէն դէպի Յունաստան ճամբորդութեան մը ընթացքին:

ՅՈՅՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔ կիպրացի ղեկավարները, առաջին անգամ ըլլալով համաձայնութեան եկան մէկ կէտի շուրջ որ կը վերաբերի անհետացածներու թղթածրարին: Համաձայնութիւնը կը նախատեսէ տեղեկութիւններու արագ փոխանակում մը 2000 անհետացածներու, երկու համայնքներուն պատկանող: ՄԱԿ–ի ներկայացուցիչը կ'ըսէ թէ այս համաձայնագիրը պէտք է գործնական հետեւանք ունենայ քաղաքական ճիգերուն վրայ ամբողջական լուծումի մը համար:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ՄԻՆՍԿԻ միջեւ մթնոլորտը շատ լարուած է եւ Պելառուսիոյ նախագահը Լուկաշէնկօ ջնջած է այն այցելութիւնը զոր պիտի կատարէր Կալինինկրատի ռուսական շրջանը, իբրեւ հետեւանք այն քննադատութիւններուն որոնք եղած էին ռուսական ՕՐՏ կայանի մէկ խումբին ձերբակալութենէն ետք: Այցելութեան ջնջումը պահանջուած էր Կալինինկրատի կառավարիչին կողմէ. խորապէս վիրաւորուած, Լուկաշէնկօ բացատրութիւններ ուզած էր: Ելցին, ալ ըսած էր թէ «Պելառուսիոյ նախագահը երիտասարդ է եւ կ'ազդուի քննադատութիւններէ»:

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ ոստիկանութիւնը յայտարարած է Օգոստոս 2–ին, որ ծայրըծայրին առաջքն առած է աղէտի մը, ձերբակալելով 48 ժամ առաջ երեք անձեր որոնք ոճրափորձ մը կը պատրաստէին մեթրոյին մէջ: Ասոնցմէ երկուքը վիրաւորուած են ձերբակալման գործողութեան ընթացքին: Իրենց բնակարանին մէջ հինգ ռումբեր գտնուած են եւ իսլամապաշտ քարոզչութեան թուղթեր: ԷՖ–ԲԻ–ԱՅ–ի համաձայն անձերէն առնուազն մէկը կապ ունէր Մերձաւոր – Արեւելքի ահաբեկչական կազմակերպութեան մը հետ: Պաղեստինեան ծայրայեղ Համասը հերքած է որեւէ կապ խումբին հետ:

ՀՌՈՄԻ կայարանը մեծ խուճապի մէջ էր Օգոստոս 3–ին ամբողջ օրը, երբ հազարաւոր անձեր որոնք արձակուրդի կը մեկնէին տեղն ու տեղը մնացած են երկաթուղային երթեւեկը դադրած ըլլալով: Արդարեւ ճեպընթաց մը գիծէն ե–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE» (3-4 août)

La nouvelle politique américaine dans le Caucase inquiète les Arméniens

Այս մեծատառ խորագրին տակ, թերթը կ'անդրադառնայ Ալիեւի այցելութեան եւ Գլինթընի հետ տեսակցութեան: Կը յիշէ որ Օգոստոս 1–ին, Ալիեւ 10 միլիառ տոլարի պայմանագրութիւններ ստորագրած է քարիւղային ամերիկեան ընկերութիւններու հետ եւ այս ամբողջը, կ'ըսէ, դէշ աչքով կը նայուին Հայերուն կողմէ:

Ընդհանուր ձեւով, մեծ նորութիւն չկայ յօդուածին մէջ: Ամերիկեան նոր «գիծը», կը գրէ, մտահոգ հարցականի մը առջեւ կը դնէ կարգ մը Հայ պատասխանատուներ. – «Ուաշինկթընի մէջ, քարիւղային լոպին պիտի յաղթէ՞ հայկական լոպիին»: Հայկական աղբիւրները կը վերագրէ նաեւ սա խորհրդածութիւնը. – «Միացեալ – Նահանգներու տարած բուռն գործունէութիւնը ամրապնդելու համար իրենց դերը Կասպիցի պահեստներու շահագործման մէջ կրնայ արագացնել Ղարաբաղի կնճռին կարգադրութիւնը: Հարց մը առկախ կը մնայ, սակայն, Ռուսաստան պիտի ընդունի՞ իր դիրքին նման տկարացում մը շրջանին մէջ»:

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՈՒՀԻԻ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԶՐՈՅՑԷՆ

Յուլիս 23–ին «Արմէնփրէս»ի մամուլի սրահին մէջ Հայաստանի լրասփիւռներու ներկայացուցիչներ հանդիպում ունեցած են թուրք լրագրողուհի Լէյլա Թավշանճըօղլուի հետ որ Թուրք Լրագրողներու Միութեան գլխաւոր քարտուղարուհին է. ան մաս կազմած է Յոյն Եկեղեցւոյ տիեզերական պատրիարքին Երեւան այցին ընկերացող լրագրողներու խումբին:

Հետաքրքրուելէ ետք Հայաստանի մամուլին ու լրագրողներուն հարցերով, Լ. Թավշանճըօղլու խօսած է ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչման նիւթին մասին. ան շեշտած է թէ Թուրքիա լիարժէք ժողովրդավարական պետութիւն չէ եւ եթէ այդպէս ըլլար, այդ հարցը արդէն շատոնց լուծուած կ'ըլլար: Ըսած է թէ այդ ճանաչումը ժամանակի հարց է:

Պատասխանելով իրեն ուղղուած հարցումներու, Թուրք լրագրողուհին յայտնած է թէ ինք ժխտական վերաբերում ունի Թուրքիոյ Կիպրոս ներխուժումին, աւելցնելով որ իր երկիրը պէտք է ետ տայ հոն գրաւած հողերը, ինչպէս Հայերը ադրբէջանական տարածքները: Սակայն ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հայկական հողերուն, ան, որպէս Թուրքիոյ քաղաքացի, չի կարծեր որ անոնք պէտք է վերադարձուին Հայերուն, դէմ ըլլալով հանդերձ անոնց գրաւումին:

Լ. Թավշանճըօղլու համոզում յայտնած է որ հայ-թուրք հարցերու լուծում կը գտնուի այն ատեն, երբ երկու երկիրներու մտաւորականները եւ քաղաքագէտները միասնաբար քննարկեն զանոնք:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԻՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ ՀՐԴԵՀԻ ԶՈՀ

Շաբաթ առաւօտ, Օգս. 2–ին, ելեկտրական հոսանքի արկածի մը հետեւանքով հրոյ ճարակ եղած է Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւին՝ Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեանի բնակարանը: Ան խանգարում մը նկատած էր նախորդ իրիկունը եւ հրշէջ կանչած որոնք անմիջական վտանգ չէին տեսած, բայց, հրդեհը ծագած էր յաջորդ առաւօտը: Ներսէս Ծ. Վրդ. այդ պատճառով իսկ բացակայած էր գիշերը եւ ոչ մէկ վնաս ունի: Ճշդենք որ ոչ Պօղոս–Պետրոս Եկեղեցին ոչ ալ Ս. Մեսրոպ կրթարանը (որու վերամուտը տեղի կ'ունենայ ըստ նախատեսումին) որեւէ վնաս ունին, արդէն նոյն մայթին վրայ ալ չեն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումները սկսան եւ Բ. դասակարգին մէջ, Վալանսի Հայ Մարզականը 1 – 1 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց Նիորի հետ այս վերջինոյն դաշտին վրայ:

Դասաւորման գլուխն է Սօշօ 3 կէտով, Վալանս 10–րդ է 1 կէտով: Վերջին դիրքի վրայ է Մարթիկ:

ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ԳԻՒՄՐԻՆ

Ժողովրդական ժամանակակից «բանահիւսութեան» մէջ շատ ծանօթ է Գիւմրի – Երեւան մրցակցութեան նիւթը։ Ան ծընունդ տուած է սրամիտ անեկդոտներու, հանելուկներու, որոնց թեման միշտ Գիւմրեցիին անհաշտ կեցուածքն է Երեւան մայրաքաղաքին առաջնային դիրքին նկատմամբ։ Հասկնալի երեւոյթ որ հետեւանք է գլխաւոր քաղաքի յատկանիշը զիջելու հարկադրանքին, անոր բոլոր տուեալները ունենալով հանդերձ, Երեւանէն աւելի։

Այսօր, երկրաշարժին շարունակուող տիրակալութեան ձգուած քաղաքը արդարօրէն խտացուցած է իր կեցուածքը․ ան յաճախ վայրը կ՚ըլլայ ընդդիմադիր հակազդեցութիւններու, ցոյցերու։ Երեւանէն դժգոհ է, այլեւս նաեւ լուրջ տուեալներու հիմով։ Ու դժգոհութիւնը կ՚արտայայտէ ամէն առիթով, մէկդի դրած կատակին պերճանքը։ Ո՞ւր, ո՞ր զանգուածին պարագային նոյնը պիտի չըլլար երեւոյթը, նման պայմաններու մէջ։

Երկրաշարժը տարիէ մը տասնամեակը պիտի նշէ ու տակաւին կանգուն է խուսաքարոտ Գիւմրին։ Երկրաշարժին մանուկները պատանի են արդէն ու պատանիները՝ երիտասարդ։ Անոնք կը խաղան, դաս կը սորվին, կը սիրեն, կը կռուին խուսաքարոտ, թիթեղէ պատերու ետին ու երդիքներու տակ, ամառը տաքէն խաշելով, իսկ ձմեռը ցուրտէն սարսռալով։ Եւ ամէնէն սարսափելին այն է որ չօշափելի ծրագիր մը չկայ այդ հազարաւորներուն լուրջ հեռանկար մը տալու համար։ Գոնէ մարդիկ գիտնային թէ ի՛նչ ճակատագիր վերապահուած է իրենց, թէ քանի տարիէն կրնայ խուսաքարոտը քանդել, աղիւսով փոխարինուիլ։ Եւ տակաւին մտածել որ դառնութեան ինչպիսի ապրումներ կրնան ունենալ այդ մեծերն ու փոքրերը իրենց դոմիկին մէջ թերթելով երեւանեան մամուլի թիւեր ու ապարանքներու տողանցքը դիտելով հոն։ Ապարանքներ որոնք յայտնօրէն կը մատնեն ղեկավար տարրին իւրայատուկ, նորովի մէկ մրցակցութիւնը։

Այսուհանդերձ, կեանքը կ՚ընթանայ Գիւմրիի մայթերէն, անոր կենսախինդ, սրամիտ, հպարտ նկարագիրին վրայ տխուր շղարշ մը ձգած, ինչպէս կը գրէ Մարգարիտ Եսայեան այդ քաղաքը տըրուած այցելութենէ մը վերադարձին։ «Առաւօտ»ի Յուլիս 11-ի թիւին մէջ տեղ գտած անոր տպաւորութիւններն ու արձանագրածները Գիւմրեցիներէ քաղուած անմիջական արտայայտութիւններ, հակազդեցութիւններ են։ Միայն էջին խորագիրը անցեալի յատկանիշներէն գոյն մը կը բերէ․ «Գիւմրին որ քաղաք էր, Երեւան ո՞ւր էր» հարց կուտայ ան, կատակին խառնելով դառնութեան յայտնի չեշտ մըն ալ։ Մնացեալը՝ «փողոցներում նարդի խաղացող, սեղանիկային առեւտրով զբաղուող, հացի խանութից հաց գնող մարդկանց» առօրեայով կազմուած է։ Լրագրողուհին կ՚ափսոսայ որ իրեն ընկերացած չեն «դիմութեան եւ ընդդիմութեան ներկայացուցիչներ» իրեն հետ տեսնելու եւ լսելու համար։ Այդ ափսոսանքին մէջ, սխալ չէ հաւանօրէն նըշմարել որ յիշեալ տարրին թերթ կարդալու հաւատքն ու յոյսը չունի Մ․ Եսայեան։

Իր խօսակիցներէն առաջինը թոշակառու մըն է․ անցեալի շատ հասկնալի կարօտը արտայայտող մը։ «Թոշակի փողով միայն ցամաք հաց ենք առնում» կ՚ըսէ, աւելցնելով․ «երեխու հետ փողոց ես դուրս գալիս, ուզում ես աչքերը փակել որ էդ համով – համով բաները չտեսնի, որովհետեւ չես կարող առնել»։

Կը յաջորդէ քանդումներուն պատճառուած տրտունջը, անխուսափելի անդրադարձով․ «էդքան փողեր եկան – գնացին, քաղաքը սարքող չեղաւ»։ Այս գործազրկութեան ցաւը․ «Հացի մեքենայի վարորդ եմ աշխատել, 5 ամիս է գործազուրկ եմ։ Երկու երեխայ ունեմ, սովորել, աւարտել են, աշխատելու տեղ չկայ։ Տան եղածը հանում ենք, ծախում։ Սովորական լենինականցու 80%-ն այդպէս է ապրում»։

Աշխատողն ալ չէ յաջողած դժգոհ չըլլալ․ «Ես սեղանիկ ունեմ։ Ծախողները աւելի շատ են, քան առնողները» կ՚ըսէ մէկը։ Ուրիշ մը չի հասկնար թէ մարդիկ ինչու կ՚ուրախանան երբ «պրեզիդենտ»ը գայ ու «կ՚ելնեն, ծափ կը տան»։ «Բոլոր գործարանները քարուքանդ են։ Մարդիկ աշխատանք չունեն։ Բա, էդ ուրախանալու բա՞ն է»։

Մանուածքի գործատան մէջ 10 – 15 հոգի կայ աշխատող․ «առաջներում» 2000-էն աւելի էր այդ թիւը։ «Հիմա գործարան մտնէք, լաց կը լինէք»։ Յետոյ խօսքը կը կապուի վերնախաւին անհաղորդ ընթացքին․ «Կոմունիստների ժամանակ ցեխայի քարտուղարը որ գալիս էր, էդպէս իրար չէին խառնւում։ Պրեզիդենտը եկել էր, բոլոր դռները փակել էին, մարդ ներս չէին թողնում։ Եթէ դեմոկրատիա է, թողէք տեսնենք, խօսենք, մեր պահանջները ասենք։ Ուրեմն՝ սուտ է։ Այստեղ դեմոկրատիա չկայ, թալան է»։

«Ապրում ենք դրան շան նման» ըսողին, անոր ձայնակցողներուն քով կայ ուրախութիւն ունեցողն ալ որուն յուսախաբութիւնը աւելի խոր պէտք է ըլլայ․ «ամբացման կտրօններ էին տուել, ուրախացանք որ վերջապէս դոմիկներից կը տեղափոխուենք նոր բնակարան։ Գնացինք քաղաքապետի մօտ, ինքը մեզ չընդունեց, տեղակալն ընդունեց։ Ասաց որ մեր կտրօնները այժմ ոչինչ չարժեն։ Բա էսպիսի բան կը լինի՞» հարց կուտայ այս խումբին ներկայացուցիչը։

Քաղուած հակազդեցութիւններուն էջը ունի «Լրաբեր» խորագրուած սիւնակ մըն ալ ուր դժգոհութեան երեք գլխաւոր նիւթի տեղ տրուած է։ Առաջինը բնակարաններուն կը վերաբերի․ «ոչ պաշտօնական» տուեալներով շուրջ 19 հազար դոմիկ կայ որոնց ամէն մէկուն մէջ 3 – 4 հոգի կ՚ապրի։ Անհասկնալի է հոս «ոչ պաշտօնական»ին նշումը․ «պաշտօնական»ին համար նկատառելի գոյութիւն չէ՞ն այդ դոմիկներն ու անոնց 70 – 80 հազար բնակիչները, թէ լրագրողուհին չէ կըրցած ստոյգ տուեալ ձեռք ձգել, ո՞վ գիտէ։

Դժգոհութեան երկրորդ աղբիւրն է ճամբաներու անբարեկարգ վիճակը որ ըսել կուտայ անգամ մը եւս․ «էդ փողերը ի՞նչ եղան»։

Եւ վերջապէս կայ հացի թերակշռումի երեւոյթը որ «տիպական է ամէնուրեք»։

Ժխտականներու, անոնց ստեղծած հակազդեցութիւններու բազմութեան եւ յուսալի հեռանկարներու բացակայութեան առջեւ գիւմրեվայել արտայայտութիւն մը գտած է Մ․ Եսայեան որ յարմարագոյն վերջաբան մը կրնայ ըլլալ փողոցներու Գիւմրիի այս ուրուանկարին․ «ղեկավարներ շատ կը գան ու կ՚անցնին անհետ, դոմիկները քաղաքը կը մնայ յաւէտ»․․․։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԻՍ ՀԱՑԵԼԻՆ

Անյիշատակելի ժամանակներէ ի վեր, մարդ էակը կարեւոր տեղ տուած է երկդիմիին, երկիմաստին։ Ասիկա իր բնութենական կազմէ՞ն կուգայ թէ իր հոգեբանական կառոյցէն, անյայտին խորհուրդէն։ Թերեւս բոլորը միասին։ Նախապատմական որմնանկարներ երբեմն կը ներկայացնեն մարդու եւ անասունի մէկտեղումով կերպարներ, ինչ որ հազարամեակներէ ի վեր շարունակուած է, նախնական ցեղախումբերու մօտ, մինչեւ մեր օրերը գոյատեւող։

Ժամանակներու ընթացքին փոխուած է երկդիմիին եւ երկիմաստին դերը։ Ծիսականէն, դաւանական, պաշտամունքայինէն աստուածային, դիցաբանականէն կրօնական, ան միշտ մարմնաւորած է խորհուրդ մը, որով մարդ ձգտած է ընկալելու երեւոյթներ, զորս անցեալին չէ կրցած տրամաբանականօրէն, կամ գիտականօրէն բացատրել։ Սակայն, կրօնական մարզին նահանջով երկդիմութիւնը, յատկապէս անցեալ դարէն սկսեալ, դարձած է աշխարհական եւ գոյութենական երեւոյթներուն եւ հարցերուն թափանցելու եւ զանոնք հասկնալու ինչպէս եւ այլութիւնը ապրելու ձեւ մը, ուր սեռային, տարփային, սեռերու մէկտեղումը կը գրաւէ առաջնակարգ տեղ։ Գեղարուեստական բնագաւառին մէջ, ան գըլխաւորաբար 19-րդ դարու երկրորդ կէսին յայտնուող խորհրդապաշտութեամբ կը գտնէ իր լայն արտայայտութիւնը, որմէ քանի մը տասնամեակ ետք, 20-րդ դարու երկրորդ եւ երրորդ տասնամեակներուն, ընդդանդական, Տատա եւ գերիրապաշտ շարժումներով, ան աւելի շեշտուած եւ յանդուգն կը դառնայ։

«Արուեստի պատմութեան մէջ միշտ տեղ տրուած է երկդիմիին եւ որձեւէգին», կ՚ըսէ Ճէնիֆըր Լէսինկ (այս նիւթին շուրջ ընթացիկ տարուան սկիզբը ցուցահանդէս մը կազմակերպողը, Նիւ Եորքի Կուկընհայմ Թանգարանը) ու կ՚աւելցնէ․ «Բայց, ինչ կը վերաբերի մեր ժամանակաշրջանին, անիկա երեւոյթ մըն է կամ մշակոյթ մը՝ որ քիչ ուսումնասիրուած է եւ», որպէս այդ, «հանրութեան երբեք չէ ներկայացուած»։ Բայց եւ այնպէս, կը գրէ Սանտրօ Օթթօլէնկի, կ՚ապրինք ժամանակներ, որոնք երկդիմին կամ խառնածինը դարձուցած են առաջնորդող գիծ մը եւ օրինակելի բան մը։ Իսկ Սիլվէն Պույէ, կերպարական արուեստներու աւագ դասախօս, կը մատնանշէ թէ երկդիմութիւնը ժամանակակից նշաններուն մէջ ամենահարուստն է, որ կարծէք չափուած – ձեւուած ըլլայ ներկայ շրջանին համար, քիչ մը խենթ։ Այսօր, մեծ հաճոյք կը զգանք ամէն բանի մասին երկդիմութեան դիտանկիւնով խօսելէ, արժէք տալու համար բաներու, անոնց որուն անոնք անկէ զուրկ պիտի մնային։ Երկդիմութիւնը այժմ դարձած է հանգստաւէտ եւ հաճելի բան մը, որպէս գաղափարախօսական վերջին նորոյթ։ Անոր գրական, գեղարուեստական, հոգեբանական եւ իմաստասիրական բանադըրումէն աւելի քան դար մը ետք, ներկայիս ան իր բնական տեղը գտած է նաեւ խօսակցական լեզուին մէջ։ Այսպէս, երկիմաստութիւնն ու բազմիմաստութիւնը դարձած են անբաժան մէկ մասնիկը առօրեային, իրենց այլազան արտայայտութիւնները գտնելով կենցաղային, գեղարուեստական եւ՝ լրագրական հաղորդակցական – ծանուցողական մարզերուն մէջ, ստեղծելով, ինչպէս Պույէ կը սահմանէ, այն «հաճելի րոպէն երբ հաւաստիքները կը տատանին, երբ գլխապտոյտը կ՚իշխէ։ ․․․ Երկդիմիին իշխանութիւնը զգայնութեան վրայ այնքան մեծ է», որուն հետեւանքով «որեւէ դատում կը կասի»։

Երկդիմին, մեր օրերուն, իր լայն կիրարկումը կը գտնէ մանաւանդ սեռապետական բնագաւառին մէջ, սեռափոխութեամբ կամ երկսեռութեամբ, երկսեռայնութեամբ։ Իսկ եթէ քաղաքականը (իսկութեամբ իսկ երկդիմի), անոր մէջ իր կատարեալ զուգորդը կ՚ունենայ, կան այլ մարզեր, ինչպէս հրապարակագրականն ու քննադատականը, որոնք զայն հաճոյքով կը գործածեն։ Պույէ օրինակը կուտայ լրագրողի մը որ, ամիսներ առաջ հրապարակ իջած ժապաւէն մը բացասականօրէն քննադատած է՝ որովհետեւ «անոր շատ կը պակսէր երկդիմութիւնը»․․․։

Սակայն երկդիմութիւնը շատերուն համար, նաեւ դիմակ է, իրենց էութիւնը տարբեր տեսնելու կամ զայն ծածկելու եւ տարբեր երեւալու համար, իրենք զիրենք պաշտպանելու ձեւ մը եւս, ինչպէս եւ այլասերումին, վախի եւ դիւրաբեկութեան մը արտայայտութիւնը, ուստի, իր այս յատկութիւններով, ողբերգական է։ Ան նաեւ ընկերային, կրօնական եւ գաղափարախօսական բարոյադատութեան ու պարտադրանքներուն, կապանքներուն դէմ ընդվզումի մը արտայայտութիւնն է, հեպահպանողականութեան մերժումը, հետեւաբար՝ ազատութեան բնագաւառ մը, ուր անձը իր ընտրութեան գերիշխանութիւնը կ՚արտայայտէ, իր կերպարն ու պատկերը ինք կերտելով, ի՛ր փափաքած ձեւով։

Այսպէս, երկդիմի է երկդիմութիւնն իսկ, ինչպէս իրականութիւնը, ազատութիւնը, կամ «ութիւն»ով աւարտող շատ մը գոյականներ։ Ինչպէս կեանքը՝ իր ծնունդով եւ մահով, ինչպէս օրը՝ իր ցերեկով եւ գիշերով, ինչպէս բնութիւնը՝ իր հակադրութիւններով եւ հակասութիւններով։ Ան նաեւ առաձգական հայելի մըն է՝ ըստ կամս․ խաբկանք մը․ խաղ մը․ լոյսին եւ խաւարին մէջ տարուբերում մը․ ճանապարհորդութիւն մը՝ դիւրաբեկ ուղիի մը վրայ, մինչեւ անէութեան սահմանները։

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

ԽՆԴՐԱՅԱՐՈՅՑ ԳԱՆԿԸ

Գոլոմպիա գետին ափերուն վրայ, Քէնուիքի մօտ, 1996-ի վերջին կիրակին երկու ուսանողներ գանկ մը գտան։ Խորհելով որ ան առնչուած է մարդասպանութեան արարքի մը, լուր տուին ոստիկանութեան։ Այս վերջինին պատասխանատուն, օգնութեամբ դիմեց մարդաբանի մը որ չափումներով ուսումնասիրեց զայն։ Այդ մարդաբանը որ Ջէթըրզ կը կոչուի, առաջին հայեացքով կովկասեան յատկանշաններ նշմարեց այդ գանկին վրայ։ Անոր երկարաւուն ձեւը ու դէմքի կարճ բաժինը կը նկատուէին Եւրոպայի ժողովուրդներու եւ Հարաւային Ասիոյ որոշ ցեղերու յատկանիշը։

Պրպտելով շրջակայքը, մարդաբանը գտաւ կմախքին մնացեալ մասն ալ․ յըստակ էր որ ան չէր պատկաներ Ամերիկայի առաջին բնակիչներուն։ Միջոց մը ետք գտնուեցաւ քարէ նիզակի մը սրածայր կտորն ալ որ կը պատկանէր 9 հազար տարի առաջ հոն ապրած կարմրամորթ որսորդներու։ Գիտական պրպտումները ցոյց տուին որ կմախքը կովկասեան ցեղէ մէկու մը կը պատկանէր։ Ան ապրած էր շուրջ 9500 տարի առաջ Քէնուիքի մէջ։ Բարեձեւ մարմնի տէր մէկն էր որ կը սնանէր գլխաւորաբար ձկնեղէնով։ Յիսուն տարեկանի շուրջ էր։

Գիտնականները աւելին չկրցան ըսել, որովհետեւ գտնուած կմախքը ներկայիս կը պահուի շրջանի ազգային տարրալուծարանին կղպուած մէկ արկղին մէջ։

Ամերիկեան զինուորական պատասխանատու մարմիններ որոնք յայտնաբերման տարածքին տէրն են, գրաւած են գտածոն, այն ենթադրութեամբ որ ան կը պատկանի տեղացի կարմրամորթներու մէկ նախահօր։ Եթէ ստուգուի այդ հանգամանքը, ոսկորները, ըստ օրէնքի տրամադրութեան, պէտք է յանձնուին ժառանգորդներուն։ Այդ հեռանկարէն տագնապած գիտնականները դատարան դիմեցին, որպէսզի կարենան միջոց մը եւս պահել ոսկորները, անոնց վրայ մանրամասն քննութիւններ ընելու համար։ Այդ

կմախքը բաղդատեցին ամբողջ աշխարհի 34 ժողովուրդներու ներկայացուցիչներու հետ որոնց մէջ կային կարմրամորթներու ցեղեր ալ: Ոչ մէկ նմանութիւն կրցան ստուգել այս վերջիններուն հետ: Եզրակացութիւնները կրկնեցին առաջին մատնանշումը. թէ խնդրոյ առարկայ գանկը աւելի եւրոպական, կամ կովկասեան նախատիպարներու նմանութիւններ ունէր:

Ցաւալ էր որ ան առաջին Ամերիկացիներու նմոյշ մը չէր: Անոնք հազարամեակներ առաջ ոտք դրած էին ամերիկեան հողամասին վրայ. իսկ աւելի ետք, կ'ենթադրուի որ արեւելեան Ասիացիներ Ալասքա հասած են, անցնելով Պէրինկի նեղուցէն:

Հնագէտներ տեսած են թէ Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ հարաւային շրջաններուն մէջ 20 հազար տարի առաջ գործածուած հողաչակումի գործիքներու նմանները գտնուած են Ամերիկայի հիւսիսէն ուր 11.500 տարի առաջ ապրողներ մամութներ կ'որսային, Այսուհանդերձ, տակաւին ամբողջովին լուսաբանուելէ հեռու է առեղծուածը թէ երբ, ինչ ճամբով եւ որոնց կողմէ բնակուած է ամերիկեան հողամասը սկզբնական շրջանին:

Հաւանալի է որ կարմրամորթները պահանջեն գտնուած կմախքները, գանկերը: Գոլոմպոսի յայտնաբերումով հոն հասած սպիտակամորթները բնիկ ցեղախումբերուն հետ դաժանօրէն վարուած են. տիրանալու համար անոնց հողերուն, տարագրած ու թալանած են զանոնք, խանգարած անոնց ապրելակերպը ու ծախած մինչեւ իսկ նախահայրերու ոսկորները: Այսօր, օգտուելով օրէնքին տուած իրաւունքէն, կարմրամորթները կը պահանջեն իրենց նախահայրերուն աճիւնները: Հետզհետէ կը պարպուին թանգարաններու ցուցափեղկերն ու պահեստները: Անոնք նոյնիսկ յաջողած են տիրանալ վերջերս գտնուած երկու կմախքներու որոնք կովկասեան յատկանիշներ կը կրեն ու կարմրամորթներու պատկանող ոչինչ ունին:

Վերջին տասնօրեային առթիւ նոյն կարմրամորթները մեծ աղմուկ յարուցելու տրամադիր չեն թուիր, շատ կարեւորութիւն չընծայելով գիտնականներու եզրակացութեան: Արդարեւ, ասիկա քաղաքական կարեւոր հետեւանքներով լի է իրենց համար: Եթէ վճռական կերպով յայտնուի որ Ամերիկայի բնիկներէն առաջ կովկասեան ծագումի տէր էին, լուրջ հարուած պիտի կրէ կարմրամորթներու պնդումը թէ հողամասին առաջին բնակիչները ըլլալով օրինաւոր միակ ժառանգորդն է իրենց ցեղը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՀԱՒԱՔՈՅԹԻ ՄԸ ՄԷՋ

Հաւաքոյթի մը մէջ կը խօսուէր Հայ ժողովուրդին ընթերցասիրութեան, ազգային մամուլի օրակին ու մայրենի մշակոյթին հանդէպ անոր ունեցած հետաքրքրութեան մասին:

Ներկաներէն մէկը, նոր սերունդի շատ գիտցող ներկայացուցիչ մը, մէկէն նետուեցաւ.

— Իրաւունք ունի այն, որ կ'ըսէ թէ բոլոր ճամբաները ստամոքսէն կ'անցնին: Մարդ որքան ալ խելացի ըլլայ, եթէ անօթի է, ոչինչ մըն է: Ես, պարապ ստամոքսով թերթ չեմ կրնար կարդալ:

— Շատ կ'ուտենք, բայց քիչ կը կարդանք:

Այլեւս անօթութիւն զգալու սարսափն անօթեցած են մեր ուղեղները. Ծոյլ ու վատոյժ մարդիկ ենք բարոյապէս: Մեր հոգին ու միտքը կը ջանանք կերակրել օտարալեզու մակագիրներով, հանդէսներով, փոքր պաստառներով: Գիտէ՞ք թէ ինչ բանի մէջ է թաքնուած Հայ ժողովուրդին դժբախտութեան պատճառը: Ուտելու համար ապրողներու թիւը շատ շատ աւելի բարձր է քան ապրելու համար ուտողներուն թիւը:

Պէտք է շուտով գտնել ճարը մեր ուղեղը կշտացնելու: Այս ընթացքով օր մը կրնանք մեր փորն ալ չկարենալ կշտացնելու վտանգին ենթարկուիլ:

Մարդուն համար, ես կ'ըսեմ ու ենթադրել կ'ըսեմ, որ բոլոր ճամբաները գլուխէն կ'անցնին. ո՛չ թէ փորէն...:

Ոչ թէ անոր համար, որ այժմ պատերազմ կայ ու կռիւ, ճակատամարտ կայ ու կենսապայքար, այլ կայ բան մը ... աւելի ահեղ ու անդիմադրելի, որ իր անունը կ'առնայ բոլոր քառուղիներէն: Նահանջն է ան: Նահանջը Հայերուն: Կռիւը սրբազան բան է ... երբեմն նոյնիսկ օգտակար: Անոնցմէ ազգ մը դուրս կուգայ պարտուած կամ յաղթական:

Ես չեմ այս խօսքերուն հեղինակը: Բայց անոնք կը պատկանին Շահան Շահնուրին, որ կը գրէր այսպէս մօտ եօթանասուն տարի առաջ:

Խելքը ունի երեք նախանշաններ. — Լաւ մտածել, լաւ խօսիլ ու լաւ գործել:

Զհանդիպեցայ ո՛չ մէկուն, որմէ սորվելիք բան մը չունենայ, ըսած էր Ալֆրէտ դը Վինեի աւելի քան 100 տարի առաջ:

ԱՐԾԻՒ

«Մարմարա»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՍՏԻՆՔԻ ՇՈՂԱԳՐՄԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վերջերս, Երեւանի մէջ բացուած է ստինքի շողագրման (մամոկրաֆի) կեդրոն մը որ իրագործուած է գլխաւորաբար Ուաշինկթընէն Տիկին Ռիթա Պալեանի նախաձեռնութեամբ եւ ջանքերով: Ան յաջողած է ապահովել պետական հիմնարկներու, ամերիկեան ընկերութեանց եւ անհատ նուիրատուներու օժանդակութիւնը նորակազմ ամերիկեան — հայկական Մշակութային Միութեան միջոցաւ նոր կեդրոնին կարիքները հոգալու:

Ամերիկեան ընկերութիւններ, հիւանդանոցներ, մասնագէտ բժիշկներ սիրայօժար կերպով տրամադրած են գերարդիական սարքաւորումներ եւ շատեր գացած են տեղւոյն վրայ պատրաստելու համար մասնագէտներ: Այս կեդրոնը կը գտնուի Երեւանի պետական համալսարանի բժշկական հիմնարկին կից: Իր ծախքերը կարենալ հոգալու համար իւրաքանչիւր քննութեան համար պէտք է վճարել 20 տոլար (ոչ — քաղաքացիներէ՝ 50 տոլար), իսկ շաբաթը մէկ օր ձրի կը քննուին անոնք որոնք նիւթական ծանր վիճակի մէջ են: Կեդրոնի հաստատումը արժած է մօտ քառորդ միլիոն տոլար որու մօտ 75 հազար տոլարը դեռ չէ գոյացած:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ

Զուիցերիայէն Տիգրան Իգմիրլեան իր ծնողքին յիշատակին մէկ միլիոն տոլար նուիրած է Երեւանի համալսարանին գրադարանին նորոգութեան եւ արդիականացման: Այդ առիթով ան Յունիսին գտնուած է Երեւան, ուր զինք ընդունած է Հանրապետութեան նախագահը ու Հայաստանի քաղաքացիութիւն շնորհած անոր եւ որդւոյն: Նուիրատուն Էջմիածնի մէջ ալ ընդունուած է Գարեգին Ա.ի կողմէ որ զինք պարգեւատրած է Գրիգոր Լուսաւորիչի շքանշանով:

Համալսարանին գրադարանի շէնքին մէջ կատարուած հանդիսութեամբ մը ուր ներկայ գտնուած են Լ. Տէր — Պետրոսեան, Բ. Արարքցեան, Գարեգին Ա., Կրթութեան նախարարը ու գիտական դէմքեր, համալսարանի դասախօսներ, գրադարանը անուանակոչուած է Սարգիս եւ Մարի Իգմիրլեաց գրադարան: Նոյն օրը Համալսարանի պատուոյ տոքթորի կոչում ալ շնորհուած է Տ. Իգմիրլեանի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊԱՊԵՐՈՒ ԲՆՕՐՐԱՆԻՆ

Վան — Վասպուրականցիներու 31 հոգինոց խումբ մը ուխտաւորական ճամբորդութիւն մը կատարած է դէպի իրենց նախահայրերուն բնօրրանը՝ Վասպուրական աշխարհ: Ասիկա նման Բ. ճամբորդութիւնն է 1991—ի առաջին այցելութենէն ետք: Ուղեգիծը եղած է Երեւան — Ախալցխա — Արտահան — Կարս — Անի — Իգդիր եւ Վան: Այցելուները ընդհանրապէս լաւ դիմաւորուած են. անոնցմէ շատեր (կային նաեւ Վան ծնածներ) կրցած են նոյնիսկ այցելել իրենց նախնիներու բնակարանները: Անոնցմէ Գէորգ Հաճեան, նոյնիսկ յաջողած է գտնել իր հօր պապին հայերէն արձանագրութիւններ կրող շիրիմը, Կարսէն մօտ 10 քմ. հեռու:

ՎԱՆԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՈՒՐԱՐՏԱԿԱՆ ՏԱՃԱՐ ՄԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ Է

Վանի մէջ վերջերս կատարուած պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած է ուրարտական ժամանակաշրջանի տաճար մը:

Արշաւախումբի ղեկավար Թուրք պատմաբանը ըսած է թէ այս տաճարին ուսումնասիրութիւնը կարելի պիտի դարձնէ աւելի լաւ լուսաբանել Ուրարտուի թագաւորութեան վերջին 50 տարուան պատմութիւնը:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Բ.

Տէր Յուսիկ որ դեռ տիրացու եղած ատենը արդէն տղաքը գլուխը ժողված, անոնց կարդալ կը սորվեցնէր, հիմա ուզեց դպրոց ալ հիմնել: Շնորհիւ մինչեւ այն ատեն տուած դասերուն, գեղին մէջ պատրաստուած էր նախնական կրթութիւն ստացած նոր սերունդ մը: Դպրոցի շինութեան համար իր յոյսը նախ եւ առաջ աշակերտներուն վրայ դրաւ: Նաեւ կը յուսար թէ իր վայելած վարկը ամէն դժուարութիւն պիտի հարթէր: Օր մը ժողովուրդը հաւաքեց, յորդորներ կարդաց, որպէսզի ամէնուն աշխատութեամբը դպրոցը ձրիաբար շինուի: Ամէնքն ալ ոգեւորուեցան. Տէրտէրը նոյն բոպէին իսկ ձեռք զարկաւ: Բազմութիւնը ետեւէն ձգած լեռ ելաւ: Առաջին մեծ քարը ուրուն հանդիպեցաւ, ուսը նետեց:

— Ձեզ տեսնեմ, ըսաւ ժողովուրդին, Տրդատ թագաւորնիս ալ մեր Սուրբ Էջմիածնի հիմնարկութեան քարերը ուսը շալկած տարաւ: Սուրբ Թագաւորին ըրածը մենք ինչո՞ւ չընենք:

Գեղը քանի մը ամիս իրարանցումի մէջ էր: Վարպետ մը ու քանի մը բանուոր, որոնք Պոլիս շէնքերու շինութեան աշխատած էին, քաղքէն եկան ու հոգիներուն համար գործին գլուխը անցան: Երկու — երեք ամսուան մէջ երկու փոքր բայց գեղեցիկ տեսքով դպրոց բարձրացան: Մէկը՝ Սուրբ Մեսրոպի, միւսը՝ սրբուհի Հռիփսիմէի անուններուն նուիրուած: Տէրտէրը ինքը կը դասախօսէր, նախկին աշակերտներուն աջակցութեամբը: Երէցկինն ալ, ամուսինէն բաւական բան սորված ըլլալով, աղջիկներուն դպրոցը կը հոգար:

1889 թուականը հասաւ. Տոմուզ գիւղը կրնար բարեբաստիկ համարուիլ: Նախակրթութիւնը տարածուած, հանրային առողջութիւնը զգալապէս յառաջացած, կառավարական հարստահարութիւնները չափաւորուած, ժողովուրդը զինուած. ահա ինչ որ հոգին զաւակը ըրած էր: Հին գեղացիներէն մէկը՝ բարի մարդ մը՝ օր մը ըսաւ.

— Կ'ըսեն թէ բոյն բռնող թռչունն ալ կինն է, բոյն աւրողն ալ. բայց մեր գեղին բոյնը շինողը մեր Տէրտէրն է: Աստուած չընէ, եթէ վախճանի՝ ան ատեն բունաւեր պիտի մնանք:

Գ.

Մուսա Պէյին դատաստանը ամբողջ Հայաստանի հետ ցնցեց Տէր Յուսիկի գեղն ալ. Արշամ կը կարծէր որ Թուրքիոյ կառավարութիւնը այս առիթէն օգուտ կը քաղէր իր վարկը աշխարհի առջեւ բարձրացնելու համար, Քիւրտը օրինաւորապէս պիտի պատժուէր, եւ Թուրքիա քաղաքակրթութեան ճամբուն մէջ մտնելով՝ բարեկարգութեանց թուականը պիտի ողջունէր: Տէրտէրը վարժապետին կատարելապէս համամիտ չէր: Խելքը տեղ չէր ընէր որ մահմետական կառավարութիւնը ինչպէս կրնար մահմետական մը պատժել, անիկա քրիստոնեայ մը սպաննած ըլլալուն համար: «Աշխարհքին վերջը եկած ըլլալու է», կ'ըսէր:

Բայց միւս կողմէն ալ չէր կարող ըմբռնել թէ Թուրք կառավարութիւնը կըրնար համարձակիլ Եւրոպայի վրայ խնդալ հրապարակային դատաստանի մը մէջ անպարտ արձակելով մեծ ոճրագործ մը: Անշուշտ Պատրիարքարանը Մուսային յանցապարտութեան ապացոյցները ունենալով էր որ հրապարակային դատաստանի պահանջումը ըրած էր: «Դանակ զարնուած սրտին արիւնը չելլեր» վիճակին մէջ ինկաւ այն իրիկունը որ Արշամ Պոլսոյ վերջին թերթերը իրեն բերելով, Մուսա Պէյին անպարտ արձակումը հաղորդեց:

— Ասոր տաճիկները աչքգ փէրմաճ կ'ըսեն, մրմռաց Տէրտէրը, որուն երեսը սեւ ու կանաչ դարձեր էր:

— Բաց ֆէրման՝, պոռաց ակռաները սեղմելով: Սուլթանը աշխարհքի առջեւ տաճիկներուն, ու Քիւրտերուն արտօնութիւն կուտայ որ քրիստոնեաները ուզածնուն պէս ջարդեն, կոտրեն, թալլեն: Հոտը պիտի ելլէ, կը տեսնես:

Արշամ որ դէփ դեղին կտրած էր, բան մը չկրցաւ պատասխանել:

Քանի մը ամիս ետքը, 1891—ի Յունիսին, Կարնոյ 1895—ի կոտորածներուն նախատօնակը կը կատարուէր:

— Սկսաւ, պարոն Արշամ, սկսաւ, աղաղակեց Տէրտէրը:

Վարժապետը գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ առած, նստած կը մտմտար:

— Սիրելիս, մտմտալով հիւանդ չենք կրնար աղէկցնել, ըսաւ Տէրտէրը:

— Ի՞նչ ընենք, ի՞նչ ընենք, կը հեծէր վարժապետը:

— յԱստուծոյ ոչ երկնչիմ եւ ի մարդկանէ ոչ ամաչեմը ասոնց համար ըսուած է, յայտարարեց Տէրտէրը: Աստուծմէ չեն վախնար, ան գիտենք. անհաւատ են. բայց Եւրոպայէ՛ն ալ չեն ամչնար եղեր: Կը տեսնե՞ս, պարոն Արշամ, ո՞ւր մնաց ան քու Պէրլինի դաշնագիրը, ո՞ւր է 61—րդ յօդուածը, ո՞ւր է պետութիւններուն միջամտութիւնը, Ո՞ւր է, ո՞ւր է:

— Ի՞նչ ընենք, Տէրտէր, ի՞նչ ընենք:

— Աղօթենք: Դատաւորը աներես կընոջ ձեռքէն օձիքը թօթվեց. «ամա'ն», ըսաւ, ու անոր ուզածը ըրաւ: Պարոն Արշամ, դուն մէյ մը Պոլիս երթալու ես: Գնա՛ նայէ կարասին մէջ բան մը կա՞յ:

Հինգ տարուան մէջ արտասահմանէն նորանոր՝ թերթեր եկած էին: Գիւղացի Տէրտէրը երբ թերթի մը մէջ կարդաց ո՛չ միայն Թուրքերն, այլ եւ ուրիշ պետութիւններ ալ Հայոց ձեռքով կործանելու ծրագիրը վարժապետին խոստովանեցաւ որ մտմուքը զինքը առնել կը սկսի:

— Պարոն Արշամ, ըսաւ, շատ կը վախնամ որ դուցէ այս ամէնուն վրան կայ՝ տակը չկայ: Խե՞նթ են, ի՞նչ են ասոնք: Մեծ քար վերցնողը չի կրնար նետել: Ասոր աղբրտանքը չա՛տ չա՛տ կը պոռան եւ ուժո՛վ, վախնամ թէ «դատարկ կարասը զօրաւոր ձայն կը հանէ» ըսուածը ըլլայ:

Վարժապետը աշխատած էր Տէրտէրոջ վախը փարատել քաղաքագիտական տեսութիւններով. կասկածոտ քահանան ալ հիմակ կ'ուզէր որ Արշամը անձամբ Պոլիս երթալով իրական կացութեան վրայ ճշգրիտ գաղափար կազմէր:

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

լած էր նախորդ օրը եւ վայրը մաքրող վերամբարձ մեքենան ալ ինկած: Բաղմաթիւ այլ վայրերէ եկող կառախումբեր ալ չէին կրնար անցնիլ:

ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒ մէջ, չարաթաւերջին կրկին 13 լեռնագնացներ մեռած են, 15 օրուան ընթացքին 30-է աւելի հասցնելով զոհերու թիւը: Հակառակ բոլոր ազդարարութեանց, անխոհեմութիւնները կը շարունակուին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է դաշնակի մեծերէն՝ Սվիաթոսլաւ Ռիխթէր 82 տարեկանին: Ծնած էր Յեղափոխութենէն երկու տարի առաջ գերմանացի երգէոնահարներու ընտանիքի մը ծոցը: Բազմաթիւ համերգներ տուած է աշխարհի ամէն կողմը:

ՔԱՆՍԱՍԻ Լորընս քաղաքին մէջ, 83 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է Ուիլըմ Պըրուկս, թմրամոլ, միասեռական, սիրահար զէնքի եւ հեղինակը գայթակղութիւն առեղծած կարգ մը հատորներու, ինչպէս՝ «Ձեռթէն Նիւ», «Կարոն Սօված»: Ամէնէն ինքնատիպ գրագէտն էր «Պիթ ճէնէրէյշըն»ի:

ՆԻԺԵՐԻԱՅԻ սրնգահար՝ Ֆելա մեռաւ 58 տարեկանին սիտայի հետեւանքով: Վարպետը կը նկատուէր Աֆրօ - պիտի երաժշտութեան, բայց նաեւ Ափրիկէի ազատութիւն քարոզող խորհրդանիշը:

«ԱՌԱՆՑ ԱՄՊԻ ԱՄԱՌ ՄԸ» գործողութիւնը պատճառ եղած է որ 2700 անկանոնութիւններ երեւան հանուին քննութեան ենթարկուած 8500 հաստատութեանց վրայ, երեք շաբթուան ընթացքին: Սպառումի եւ խարդախութեանց արգիլումի ընդհանուր տնօրէնութիւնը հաստատած է որ երեքի վրայ մէկ հաստատութիւն չի յարգեր առողջապահութեան, ապահովութեան կանոնները: 11 ճաշարան փակուած են, գրաւուած են 7200 քիլօ սնունդներ որոնք աւրուած էին եւ պէտք չէ սպառումի համար տրամադրուէին: Ամբողջ ամրան երկայնքին 90 հազար քննութիւններ նախատեսուած են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

72-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ, ԱՌ Ի ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՆԻՍ - ԵՈՐՔ. - Պ. Սուրէն Ֆէսճեան 4500 Ֆր.:

ՄՈՆԼԵԺԻ. - Տիկին Աղնիւ Մակարեան 100 Ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Վարդենի Բարթամեանի, ընկերուհի Թագուհի Ղազարեանի եւ զաւակներուն, ընկերուհի Հայկուհի Մինասեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ իրենց բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր եւ մեծ - մօր Տիկին Խաթուն Բարթամեանի մահուան առիթով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

– ՇԷՆ - ՖՐԱՆՍԸ –

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

vous invite

Vendredi 15 Août

FETE CHAMPETRE DU HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL

10h : Messe Solennelle Chapelle Saint-Jean
Suivie de la traditionnelle Bénédiction du Raisin

A partir de 12h30 : Bar, Buffet de Spécialités Arméniennes

15h30 : Spectacle de danse par les enfants d'Arménie

ANIMATION ASSUREE L'APRES-MIDI PAR

MARTEN YORGANTZ

RESERVATION : 04. 94. 19. 51. 50.

VISA POUR LE HAUT-KARABAGH

COMMUNIQUE

Un visa d'entrée sur le territoire de la République du Haut-Karabagh est indispensable.

Ce visa supplémentaire au visa d'entrée en République d'Arménie est à retirer auprès des agences de voyage :

Sabératours (département Arménie), 19, rue St-Roch, 75001 Paris
Tél. : 01 - 42 - 96 - 10 - 10

et **Sevan Voyages** :
48, Cours de la Liberté, 69003 Lyon
Tél. : 04 - 78 - 60 - 13 - 66.

Un délai de 15 jours est nécessaire pour l'obtention de ce visa.

Les personnes ayant un passeport arménien ou de résidant en Arménie en sont dispensées.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք-Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թի.Վի.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ:

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ ֆաքալոկ

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 6

MERCREDI
6 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.173 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.173

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼԻՏԱՅԻ եւ Այն – Տեֆլայի (Ալժերիա) նահանգներուն մէջ 74 հոգի մորթուած են Օգոստոս 3-էն 4: Զոհերուն մեծ մասը կիներ եւ մանուկներ են: Նախագահ Զերուալ «խլամապաշտներու ձախողութեան» կը վերագրէ այս ջարդերը, աւելցնելով. – «Այս ոճիրները կրնան բացատրուիլ միայն անոնց հեղինակներուն անձնասպանական եւ վայրագ խառնուածքով»:

ԻՍՐԱՅԷԼ անգիջող կը մնայ եւ Եւրոպական Միութեան բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելան: Եւրոպացիներու բանագնացը՝ Մ. Մորաթինոս Նեթանիահուի դիմած էր որպէսզի թեթեւցնէ Պաղեստինցիներու դէմ կիրարկած միջոցները, բայց Իսրայէլի վարչապետը մերժած էր, շեշտելով թէ այդ միջոցները անհրաժեշտ են: Մորաթինոսի կարծիքը տարբեր է, ան կը խորհի որ կարգ մը միջոցներ ապահովութեան տեղ անապահովութիւն կը ստեղծեն:

ԺԱՆՆ ԳԱԼՄԱՆ, աշխարհի երիցագոյն անձը, մեռաւ Առլի ծերանոցին մէջ ուր կ'ապրէր, 122 տարեկանին: Ծնած էր 1875 Փետրուար 21-ին եւ տարիներէ ի վեր մեծահասակներու վրայ էր, նոյնիսկ երգել տուին եւ սալ արձանագրեցին: Օգոստոս 4-ին ալ, մեծահասակներու գլխաւոր լուրն էր: Ոչ ածական կը պակսէր, ոչ ալ պանծացման արտայայտութիւններ: Բայց, ժամանակաշրջանի մը մէջ ուր արժէքներու արժեզրկում կայ, զարմանալու ոչինչ կայ, երբ Ժանն Գալման «անձնաւորութիւն» կ'որակուի ինչ խեղճ կնոջ միակ արժանիքը տարիքն է: Նախագահ Շիրաք ալ մեծարեց զայն յայտարարելով. – «Բիչ մը բոլորիս մեծ մայրիկն է: Արտակարգ ծեր կնոջ մը յիշատակը կը պահեմ»: Իսկ տէր Ֆէլէն ուր իր արձակուրդը կ'անցընէ, նախարարապետ Լ. Ժոսփէն իր կարգին ըսած է. – «Յատուկ տեղ մը կը գրաւէր մեր պատմութեան եւ մեր սրտին մէջ»: Օգոստոս 5-ին ալ, բոլոր թերթերը էջեր կը նուիրէին եւ վերլուծական յօդուածներով կ'ուսումնասիրէին երկարակեցութեան եւ մահուան պատճառները: «Լիպերասիոն» հարց կուտար՝ «ինչո՞ւ կը մեռնինք» ու յիշելէ ետք Տարուինի պատասխանը՝ «տեղ տալու համար երիտասարդներուն», գիտական մօտեցումով, կը խօսէր մաշումի մասին, երբ հիւանդութիւն կամ արկած չկայ: Ներկայիս, աշխարհի երիցագոյն անձը կը նկատուի ծագումով Դանիացի մը որ Միացեալ – Նահանգներ կ'ապրի եւ 115 տարեկան է: Յիշենք նաեւ որ նոյն օրը, Օգոստոս 4-ին, Անգլիոյ մայր – թագուհին իր 97-րդ տարեդարձը տօնեց:

ԻՐԱՆԻ նոր նախագահը՝ Խաթամի պաշտօնին գլուխը անցնելէն անմիջապէս ետք խոստումներ րրաւ ժողովուրդին: Ան մտադիր է մեծ փոփոխութիւններ կատարել, հաստատել իրաւական Պետութիւն մը եւ աւելի հանդարտ մթնոլորտ մը ուրիշ երկիրներու հետ, Խորհրդարանին առջեւ, ուր պահպանողական մեծամասնութիւն մը կը տիրէ, Խաթամի ըսաւ նաեւ թէ պիտի ջանայ հանրային ազատութիւններ հաստատել եւ ընդդիմանալ արժանաւորութեան եւ անհատական իրաւունքներու որեւէ բռնաբարման: Այս ելոյթը կը յաջորդէր Խամէնէի շատ խիստ մէկ ճառին: Ան ըսած էր թէ պէտք է կդուշանալ նախագահական ընտրութեան ատեն «կեղծ յոյսերէն» եւ շեշտած էր թէ բացառուած է որեւէ զիջումի քաղաքականութիւն արեւմուտքի նկատմամբ:

ԱՆԺՈՒԱՆԻ մէջ ցոյցերը կը շարունակուին, պահանջելով անկախութիւն եւ կցում Ֆրանսայի: Անժուան մէկն է Գոմորներու երեք կղզիներէն (Մեծ – Գոմոր եւ Մոհելի): Գոմորները աշխարհի ամէնէն աղքատ երկիրներէն են: Կրօնքով սիւննի մահմետական են (86%) եւ կաթոլիկ (14%):

ԵԼՑԻՆ որոշեց նոր ռուբլի մը հրապարակ հանել 1998 Յունուար մէկէն սկսեալ, ջնջելով 3 զերօ:

ԴՈՒՄԱՅԻ (Ռուսաստանի Երեսփոխանական Ժողով) պաշտպանութեան խորհրդարանական յանձնախումբին պետը՝ զօրավար Ռոխլին յայտարարած է որ միայն Ելցինի եւ իր կառավարութեան հրաժարումը կրնայ փրկել բանակը: Ըստ իրեն, նախագահին ծրագրած բարենորոգումը անխորհուրդ եւ ապարդիւն է:

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՔՐՏԱԿԱՆ ԳԱՂԹԵՐԸ

Թուրքիոյ նոր կառավարութիւնը իր ծրագրին կարեւորագոյն կէտը նկատած է հարաւ – արեւելեան Անատոլուի խնդիրը, ընդունելով որ շրջանի թերաճ վիճակը քաջալերական ազդակ մը կ'ըլլայ ՓՔՔ-ի գործունէութեան:

Այս նշումը ընելէ ետք «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը Տիյարպէքիրէն կը տեղեկացնէ թէ (Օգոստոս 5) կը շարունակուին զինեալ գործողութիւնները եւ ներգրումները կ'ուշանան. հաւանալի է որ ոչ մէկ գործատէր այդ պայմաններուն մէջ գումարներ յատկացնելու արկածախնդրութեան կը մղուի: Կացութիւնը պատճառ է տեղացի քիւրտ բնակչութեան զանգուածային գաղթին: Գիւղերը կը պարպուին ու կ'աւելնայ քաղաքներու բնակչութեան թիւը: Գաղթողներուն մէկ մասը մերժած է պետութեան հաշւոյն պահապանութիւն ընելու առաջարկը: Այդ պահապանները զինեալ Քիւրտեր են որոնք տեսակ մը քաղաքացիք կը ձեւացնեն եւ իրենց պարտականութիւնն է արգելք ըլլալ քիւրտ զինեալ ուժերու անդամները կամ այլ տեսակի պաշար ստանալուն, քրտական գիւղերէն: Եւ հաւանալի է որ այն քիւրտ գիւղացիները որոնք կ'ընդունին այդ պաշտօնը, նախընտրելի թիրախը կ'ըլլան ՓՔՔ-ի: Իսկ երբ գիւղի մը բնակիչները կը մերժեն գործել ՓՔՔի դէմ, կը պարտադրուին գաղթելու: Լայն չափով սով կը բացատրուի դէպի քաղաք զանգուածային գաղթը որ Տիյարպէքիրի 400 հազարնոց բնակչութիւնը (1990) հասցուցած է 1,2 միլիոնի:

Ապաստանեալներու միջազգային կազմակերպութեան Թուրքիոյ ներկայացուցիչները ստոյգ թիւեր չեն կրնար տալ այդ գաղթականներուն մասին: Կարմիր Խաչն ալ անցանկալի ներկայութիւն է: Իսկ տեղական մամուլը յաճախ կ'անդրադառնայ հարցը:

Որոշուած է Տիյարպէքիրէն 75 քիլոմեթր հիւսիս, Լիճէի մէջ ուր 10 հազարնոց բնակչութենէն այսօր 2 – 3 հազար մնացած է, ուժ գործատուն բանալ, գործ հայթայթելու համար տեղացիներու: Սակայն Քիւրտերը տակաւ ամէն բանէ առաջ կը նկատեն զիրենք թրքացնելու միջոց մը:

Տասներեք տարիէ ի վեր շարունակուող պատերազմը որ շուրջ երեք տասնեակ զոհ խլած է, մէկ հիմնական ակնկալութիւն ձգած է քիւրտ բազմութիւններուն մօտ. ամէնքը անհամբեր կը սպասեն որ ընդհարումները վերջ գտնեն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 4 / 5)

ԱԼԻԵՒԻ ՀԱՄԱՐ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄ

Ազրպէյճանական «Աւրասիա» թերթը կը տեղեկացնէ որ նախագահ Ալիեւ ամերիկացի լրագրողներու յայտնած է թէ Լաչինը Հայաստանի ձգելու փոխարէն Մեղրիի շրջանը Ազրպէյճանին կցելու առաջարկը հետաքրքրական է: Ան ըսած է թէ Մինսկի խումբին նախագահներուն վերջին այցին ներկայացուած ծրագրով կը նախատեսուի Ա) հայկական ուժերու նահանջը գրաւեալ ազրպէյճանական շրջաններէն, գաղթականներու վերադարձը, Բ) Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակի յստակեցումը, նաեւ Շուշիի եւ Լաչինի ազատագրումը եւ այդ շրջաններու եւս գաղթականներուն վերադարձը:

*
**

ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Օգոստոս 1-ին Հայաստան հասած է Թուրք գործի մարդոց 11 հոգինոց պատուիրակութիւն մը որ այցելած է Թուրքիոյ սահմանակից մարզերու կարգ մը ձեռնարկութիւնները: Օգոստոս 2-ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի արդիւնաբերողներու եւ գործի մարդոց միութեան կից հայեւթուրք գործի ասպարէզին պարզացման յանձնաժողովին նիստը ուր նախագահ Արամ Վարդանեան ըսած է թէ հայեւթրքական սահմանը բացուելու պարագային, մէկ – երկու տարիէն երկու երկիրներու ապրանքի փոխանակումը կէս միլիառ տոլարի կը հասնի: Թրքական խումբին պարագլուխը Ք. Սոյաք ալ յայտնած է թէ իր երկրէն շատ մը գործի մարդիկ կը փափաքին կապ հաստատել հայ գործընկերներու հետ ու անոնք իրենց կարելին կ'ընեն որպէսզի սահմանը բացուի: Արդէն կան Թրքական առեւտրական կազմակերպութիւններ որոնք կը գործեն Հայաստանի մէջ:

Հայեւթուրք գործի յանձնաժողովին երկու կողմերու նախագահները՝ Արսէն Ղազարեան եւ Քայհան Սոյաք յայտնած են թէ Պոլսոյ եւ Երեւանի գրասենեակները դարկ կուտան միասնական աշխատանքին: Իսկ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարին Թուրքիոյ բաժնի խորհրդական Հենրիկ Գրիգորեան յոյս յայտնած է որ երկու երկիրներու գործի մարդիկը կ'ընեն այն ինչ որ կարելի չէ եղած իրականացնել պետական մակարդակով:

*
**

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 4-ին Երեւան ժամանած է ամերիկացի ծերակուտական Ձ. Ռոպ որ Ծերակոյտի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին Արեւելեան Ասիոյ ենթայանձնաժողովի անդամ է: Ռոպ եւ իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած են նախ Արտաքին փոխնախարար Վ. Օսկանեանի, ապա վարչապետ Ռ. Քոչարեանի հետ: Առաջին հանդիպումին ծերակուտականը շեշտած է թէ Միացեալ – Նահանգներ հետզհետէ աւելի կը ներգրաւուին կովկասեան շրջանի զարգացումներուն մէջ, յատկապէս կարեւոր նկատելով տնտեսական գործակցութիւնը: Հանդիպումներուն նիւթ եղած են Ղարաբաղի հարցին լուծումը, Հայաստանի Թուրքիոյ, Իրանի, Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները, Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան զարգացումը:

Ռ. Քոչարեան հանգամանօրէն կերպով անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ընթացքին, շեշտելով որ միակողմանի զիջումներ չեն կրնար ըլլալ եւ խնդիրը կարելի է լուծել միայն Ղարաբաղի եւ Ազրպէյճանի միջեւ ուղղակի բանակցութիւններով:

*
**

ՀՀՇ-Ն ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ 1999-Ի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Օգոստոս 2-ի ՀՀՇ հանրապետական խորհուրդի նիստին հաստատուած է վարչութեան նախագահը որ ունեցած ելոյթով յայտնած է թէ արմատական փոփոխութիւններ չեն ակնկալուիր եւ թէ հիմնականը 1999-ի խորհրդարանական ընտրութիւններուն նախապատրաստուիլն է: Վ. Սիրադեղեանի դատումով ներկայի վիճակով կարելի չէ յաղթանակ յուսալ: Անհրաժեշտ է զօրանալ ու դաշնակից կուսակցութիւններ, աջ ուժեր խմբել: Ան ապա հանդիպում ունեցած է դաշնակից կուսակցութիւններու ղեկավարներուն հետ. որոշուած է 1999-ի ընտրութիւններուն ներկայանալ նոյն ծրագիրով:

*
**

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Յուլիս 28 – 30 Աթէնքի մէջ «Ճգնաժամի յաղթահարում» միջազգային համաժողովին մասնակցած է Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մէկ պատուիրակութիւնը, ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիրներուն մէջ կազմակերպուած առաջին նման միջոցառումն էր Աթէնքինը որուն մասնակցած են Միացեալ – Նահանգներու, Անգլիոյ, Իտալիոյ, Աւստրիոյ, Հոլանտայի ,Հունգարիայի, Լեհաստանի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Ալպանիոյ, Վրաստանի, Ղազախստանի պատուիրակութիւններ:

*
**

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԸ ԿԱՒԵԼՆԱՅ

Սեպտեմբեր 1-էն 12% համեմատութեամբ կ'աւելնայ ելեկտրականութեան գինը: Ըստ Ուժանիւթի Յանձնաժողովի նախագահ Վ. Մովսէսեանի այս գիները անփոփոխ կը մնան մինչեւ 1998 Ապրիլ 1:

ՓԱԹՐԻՔ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Վիլնիուսի (նախապէս՝ Երեւանի) ֆրանսական դեսպանատան մշակոյթի կցորդը՝ Փաթրիք Տօնապետեան որ անարդ յարձակման մը հետեւանքով լրջօրէն վիրաւորուած էր գլխէն եւ տեղւոյն հիւանդանոցը փոխադրուած, Փարիզ կը վերադառնայ Օգոստոս 6-ին, Չորեքշաբթի օր:

Փ. Տօնապետեան գործողութեան ենթարկուած էր Յուլիս 21-ին, շրջան մը մնացած աղդու խնամքներու բաժինը, բայց ցարդ փոխադրելի չէր: Ըստ մեր առած տեղեկութիւններուն, վիճակը զգալի կերպով բարելաւուած է եւ կը մաղթենք որ ի մօտոյ ոչ մէկ հետք մնայ եւ Փ. Տօնապետեան վերագտնէ իր առողջութիւնը ամբողջութեամբ:

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՊԱՐԻՍՊՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒՈՂ ՈՒԹ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

ԿԷՏԻԿՓԱՇԱՅԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Պատրաստեց՝ ԷԼՄՈՆ ՀԱՆՉԸՐ (ԳԱՐԱՕՂԼՈՒ)
Արուեստի պատմութեան մասդըրի ուսանող

Ս. Յովհաննէս Հայոց Եկեղեցին կը գտնուի այժմու Կէտիկփաշայի պողոտային դէպի վեր՝ Զարչըգարու երկարող ճամբուն արեւելեան կողմը։ Արեւելքէն՝ Մէվլիչ եւ արեւմուտքէն Սարայիչի փողոցներով սահմանաւորուած է եկեղեցին, որուն հիւսիսային կողմը կան չորք մը տուներ, պարտէզ մը եւ Մեսրոպեան Հայոց նախակրթարանը, որ փակուած է ներկայիս։ Իսկ հարաւէն՝ դէպի Գատըրկայի նաւահանգիստը գացող պողոտայ–ղանխվարին վրայ կը շարուին նեղ փողոցներ եւ տուներ։ Եկեղեցիին բարձունքէն դէպի ծովափ կը պարզուի գեղեցիկ տեսարան մը, ուր կարելի է տեսնել Գատըրկայի հին նաւահանգիստը, Գումգաբուի հին ալեբեկը, մանկանց ճեմապարտէզը եւ հեռուէր Իշխանաց կղզիները։

Այս թաղամասը, ուր եկեղեցին կառուցուած է, ձօնուած է Կէտիկ Ահմէտ Փաշային (ԺԵ. դարու Բ. կէսին) եւ յորջորջուած է անոր անունով։ Օսմանեան Կայսրութեան շրջանին հետզհետէ շէնցած զարգացած է այս թաղամասը, ուր շինուած են նաեւ մատենադարան մը եւ բաղնիք մը, որոնք եւս կը կրեն նոյն անունը։ Պէտք է մատնանշել որ Թուրք թատրոնը առաջին անգամ բացած է իր բեմը այս թաղամասին մէջ, ուր դեռ կը գոյատեւեն 19-րդ դարու երեք – չորս յարկանի քարաշէն տուները, որոնք այժմ կը գործածուին որպէս կօշկակարի արհեստանոցներ։

Օսմանցիները «վեց սենեակ» կամ «վեց համայնք» կոչած են Կոստանդնուպոլիս խուժող հայ գաղթականները, որոնք Սուլթան Մէհմէտ Բ.ի ձեռքով բնակեցուեցան Պալաթ, Էտիրնէգաբու, Սամաթիա, Թօփգաբու, Գումգաբու, Լանկա թաղերուն մէջ, բայց ժամանակով ցրուեցան դէպի Նարլըգաբու, Ալթըմէրմէր, Սկիւտար եւ Վոսփորի երկու ափերը, եւայլն։ Խումբ մը Հայեր ալ Կէտիկ փաշա փոխադրուեցան, որոնք հաւանաբար Եկեղեցիի մը չգոյութեան պատճառաւ, պաշտամունքի համար կ՚երթային Գումգաբուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին։

1620 – 1640 թուականներուն միջեւ Պոլիս գաղթող Երզնկացի, Կամախցի, Ակնցի եւ Տիվրիկցի Հայեր տեղաւորուեցան Յոյներու բնակած թաղամասերու մօտ, քանի որ պետականօրէն անոնց բնակութիւններ արգիլուած էր Օսմանցիներու թաղերուն շուրջ։ Այս թաղամասին մէջ կային Թիւլպէնքճի կոչուած Հայոց սենեակները, իսկ Գումգաբուէ դուրս Գատըրկա նաւահանգիստին շրջակայքը կային «Եըլանճքըրան» Հայոց սենեակները, որոնք Հայոց գաղթօճախները եղած էին 18-րդ դարու վերջերը եւ 19-րդ դարու սկիզբը։ 1652 եւ 1659 թուականներուն պատահած երկու մեծ հրդեհներ կը յիշուին Կէտիկփաշայի պատմութեան մէջ։

Եկեղեցիին արեւմտեան կողմի մայր դրան վրայ զետեղուած է փոքրատառ փորագրուած արձանագրութիւն մը, որ կը յիշատակէ եկեղեցիին շինութիւնը. «Ողորմութեամբն Աստուծոյ կառուցաւ Սուրբ Եկեղեցիս յանուն Սրբոյն Յովհաննու Աւետարանչի՝ ի պատրիարքութեան Տեառն Յակոբայ Արքեպիսկոպոսի, յամի տեառն 1849 Դեկտեմբերի 18։ Իսկ եւ յետ հրկիզութեանն նորոգ շինեցաւ ի պատրիարքութեան Տեառն Ներսիսի Արքեպիսկոպոսի Վարժապետեանի, 1876 Յունիսի 27։ Կառուցման եւ նորոգ շինութեան Սուրբ Եկեղեցւոյս, ի փառս միոյն Աստուծոյ անձնուէր պատճառ, նուիրամատոյց եւ ձրի աշխատաւոր բարեպաշտ Ազգայինք վարձատրութեան ի Տեառնէ մնալով յուսալից»։

Եկեղեցիին շրջափակին մէջ, հիւսիս – արեւմտեան կողմը կայ աղբիւր մը, որուն վրայի փորագրութիւնը կուտայ հետեւեալ յիշատակութիւնը.

«Ի պատրիարքութեան Տ. Տ. Մատթէոս Ս. Արքեպիսկոպոսի իզմիրլեան
Յիշատակարան Տիկին Թագուհւոյ կասմացի
Յիշատակ է աղբիւր ջրոյս քաղցր եւ անոյշ
Ննջեցելոց եւ կենդանեաց յաւէտ ի յուշ
Զոր Թագուհի Տիկին Թէլլեան Մարտիրոսին
Կանգնեաց ի սէր կարօտելոց համայն ազգին.
Որ խոստացար, վարձս բարեաց ի տրիտուր
Որոց ըմպել տան ծարաւեաց բաժակ մի ջուր
Շնորհեաց պարգեւս ի բաժակէդ անմահութեան
փոխան ջրոյս երկնապարգեւ ջուր բարութեան.
Կէտիկփաշա Դեկտեմբեր 1, 1908»

Մարմարիոնէ երկրորդ արձանագրութիւն մը եւս զետեղուած է եկեղեցիին մէջ, գաւիթին հիւսիսակողմի պատին վրայ, որ կը յիշատակէ եկեղեցիին շինութեան եւ վերանորոգման համառօտ պատմութիւնը, նաեւ Մեսրոպեան Հայոց նախակրթարանին անունին առնչութեամբ 1835 եւ 1880 Դեկտեմբեր 25 թուականները,

Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ հիւսիսային երեսի պատին առջեւ կը կանգնին մարմարիոնէ երեք դամբարաններ, որոնցմէ առաջինը կը պատկանի Ալեքսան Մաղեհեանի, որ մեռած է 1875 թուականին։ Երկրորդը՝ Յարութիւն Քրնաճեանի դամբարանն է, եւ երրորդը՝ Յարութիւն Էֆէնտի Խաքիճեանի որդւոյն Կարապետ Աղա Խաքիճեանի, որ ծնած է 1819-ի թուականին։ Երեք դամբարաններն ալ կը ցոլացնեն 19-րդ դարու գեղարուեստական ճաշակը։

Սուրբ Յովհաննէս Հայոց Եկեղեցին, որուն առաջին շինութեան թուականն էր 1849 եւ հաւանաբար փայտաշէն, հրկիզուելուն պատճառաւ 1876 թուականին հիմնովին վերակառուցուեցաւ 36·80×20 մեթր չափերով ուղղանկիւն քառանկիւն տարածութեան մը վրայ։ Երեք յարկանի եւ միանաւ եկեղեցին ներսի կողմէն ծածկուած է ցած կամարակապ առաստաղով մը, եւ դուրսէն՝ կարմիր կղմինտրներով ծածկուած սուր տանիքով մը։ Եկեղեցին, որ տախտակամածէն մինչեւ քիւ՝ ունի 8 մեթր բարձրութիւն, համաչափ յատակագծի մը վրայ հիմնադրուած է։ Խորանին երկու կողմերը կան երկու համաչափ խուցեր (մատուռ = բասթոֆորիոն), որոնցմէ հիւսիսայինը կը գործածուի որպէս մկրտարան։ Եկեղեցին գաւիթը մայր տաճարէն կը բաժնուի բարակ որմերու վրայ համաչափ զետեղուած երկաթեայ երկու տեսարգելներով, որոնց միջեւ կը կանգնին երկու մոյթեր։ Գաւիթին վրայի մասը ձեւաւորուած է իբրեւ վերնատուն, որ ծածկուած է տափարակ առաստաղով մը։ Եկեղեցիին խորանը ներսի կողմէ կիսաբոլորակ է, իսկ դուրսի կողմէ կը յայտնաբերէ ութանկիւնաձեւ ֆորմ մը՝ կղմինտրներով ծածկուած։

Եկեղեցիին արեւմտեան երեսի պատին վերեւը, քիւին մէջտեղը զետեղուած է պզտիկ զանգակատուն մը, որ կը բարձրանայ վեցանկիւն յատակագծի մը վրայ, ունի կամարակապ վեց բացուածք, որոնք սպիտակ զարդերիզով շրջապատուած կարմիր աղիւսներով շինուած են։ Այս բացուածքներուն վրան նստած է վեցանկիւն շրջանակ մը, որ կը վերջանայ բուրգաձեւ վեցանկիւն տանիքով մը։ Բացի հարաւային եւ հիւսիսային երեսի պատերէն եւ խուցերէն՝ եկեղեցիին արտաքին եւ ներքին պատերը բարեզարդուած են ճերմակ մարմարիոնէ շերտերով, որոնք հաւանաբար վերանորոգումներու ժամանակ զետեղուած են եւ կը ճոխացնեն եկեղեցիին համեստ տեսքը։ Այս շինութեան երեսպատերը ընդհանուր առմամբ ծեփով պատուած են, որուն միապաղաղ երեւոյթը ջնջելու եւ գեղեցկացնելու նպատակաւ՝ որոշ հեռաւորութեամբ գործածուած են աղիւսէ կարմիր զարդերիզներ։ 20-րդ դարու սկիզբը լուսաղբիւր մը բացուած է եկեղեցիին ներքեւ։ Շէնքին արեւելեան ճակատին վրայ կան մեծ ու փոքր երկու դռներ, որոնք կը բացուին դէպի վար՝ եկեղեցիին նկուղը, որ միայն եկեղեցիին դասին չափով կը տարածուի, մինչ միւս եկեղեցիներուն նկուղները կը գրաւեն գրեթէ բուն յատակագծին հաւասար տարածութիւն մը։

Ս. Յովհաննէս Եկեղեցիին արեւմտեան ճակատը երկյարկանի է եւ հիւսուած 1 մեթր հաստութեամբ, ուրկէ եկեղեցի մուտք կը գործուի զոյգ փեղկաւոր փայտաշէն դռնէ մը։ Այս դրան դիմաց շրջափակին մէջ պարտէզին որմերուն կռթնած են կարգ մը յաւելուածական շէնքեր, որոնք շինուած են 1922 եւ 1958 թուականներուն։

Եկեղեցիին ներքին յարդարանքը կը բաղկանայ երեսպատերը շրջող զարդերիզէ մը, որուն երկու ծայրերը կը միանան խորանին երկու սիւներուն խոյակներուն։ Որմերուն վրայ ուղղանկիւն քառանկիւն շրջանակներու մէջ զետեղուած են տասներկու առաքեալներու նկարները, նաեւ զանազան մասերուն վրայ սուրբերու եւ Ս. Մարիամ Աստուածածնի նկարները։ Եկեղեցին սալարկուած է արուեստական սալաքարերով։

Կէտիկփաշայի Ս. Յովհաննէս Հայոց Եկեղեցին թէեւ փոքր եւ համեստ եկեղեցի մըն է, սակայն Պոլսոյ պարիսպներուն մէջ գտնուող միւս Հայաստանեայց Եկեղեցիներու նկատմամբ ուշագրաւ է իր համաչափ յատակագիծով եւ բարենորոգուած շինութեամբ։ Հետեւաբար, թէ՛ ճարտարապետութեան եւ թէ յատակագծի տեսակէտով ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կը կազմէ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ

Ալեքսանդր Սոլժենիցին 1974-ին արտաքսուեցաւ Խորհրդային Միութենէն, «Կուլակեան արշիպեղագոս»ին Ֆրանսայի մէջ հրատարակութեան վաղորդայնին։ Միջոց մը Գերմանիա եւ Զուիցերիա մնալէ ետք որոշեց հաստատուիլ Միացեալ – Նահանգներ։ Հոն ապրեցաւ 20 տարի, կնոջը, երեք մանչ զաւակներուն եւ զոքանչին հետ։ Ան երդում ըրած էր իր ծննդավայրը ոտք չդնելու, այնքան ատեն որ համայնավարները իշխանութեան գլուխ գտնուէին։ 1989-ին Պէրլինի պատին քանդումը փոխել տուաւ իր կեցուածքը ու հինգ տարի ետք ան կնոջը ու մէկ զաւակին հետ Վլատիվոստոկի օդանաւը մտաւ։ Նպատակն էր շոգեկառքով հասնիլ Մոսկուա, կտրել – անցնելէ ետք երկիրը։ Կ'ուզէր հանդիպիլ ժողովուրդին, ունկնդիր ըլլալ անոր ցաւերուն, գանգատներուն։ Կ'ուզէր նաեւ բացատրել իր վերադարձին բնոյթը. ըսել թէ եկած է ոչ որպէս զբօսաշրջիկ, այլ որպէս տեղացի. եկած է ապրելու հոն, իրենց հետ։

Լրատուիչները լայն արձագանգ տուին Սոլժենիցինի վերադարձին։ Լրագրողներ, հեռատեսիլի թղթակիցներ քայլ առ քայլ հետեւեցան անոր, Վերմոնթի բնակարանէն մինչեւ Եարոսլաւի կայարանը որ Մոսկուայէն 300 քիլոմեթրի չափ հեռու է։ Ան ամէնուն ցոյց տուաւ կերպասի երեք կտորներ որոնք մասունքի արժէք ունին իրեն համար եւ որոնց վրայ կայ արգելափակման տարիներու իր կարգաթիւը։

Հոնկէ սկսաւ երկրորդ ճամբորդութիւնը. կտրեց անցաւ ամբողջ երկիրը։ Հանրային հաւաքներու, ձեռնարկութիւններու տուած այցելութիւններուն, փողոցը, կայարաններու մէջ մարդիկ կը մօտենային իրեն, խօսքի կը բռնուէին հետը։ Մէկը կը գանգատէր որ երկիրը վատթարագոյն վիճակի մէջ է ու ատիկա իր յանցանքն էր, քանի որ գրածներով դատափետած էր համայնավար կարգերը։ Ուրիշ մը ակնարկելով ներկայի բարոյական այլասերումին, կարօտով յիշած էր անցեալը։ Մեծ էր թիւը անոնց որոնք զանազան պատճառներով կը կրկնէին թէ դժգոհ են։ Այդ դժգոհութիւնը գունաթափած էր Սոլժենիցի դափնեպսակը։ «Ի՞նչ կրնաք ընել մեզի համար։ Շատ – շատ երբ Մոսկուա երթաք, ըսէ՛ք Ելցինին որ գիները աժանցնէ» կը թելադրէր յուսախաբներէն մէկը։ Գրագէտը նոթեր կ'առնէր անդադար, երբեմն կը թաղուէր մտածումներու մէջ, երբեմն կը ջանար բացատրել որ ներկայի նեղութիւններն ալ անցեալին մեղքովն էին։ Կը տեսնէր թէ ժողովրդավարութիւնը հազիւ խաղալիկ մըն էր կուսակցութիւններու ձեռքին մէջ եւ թէ ընտրութիւնները մեծ տարբերութիւն մը չունէին նախկիններէն։ Իր խօսքերը հազուադէպօրէն կը լսուէին ունկնդիրներէն։

Նոյնիսկ մրցանակակիրը զարմանքէ զարմանք անցած է տեսնելով վերադարձած երկիրը որ ձգածին չէր նմաներ բնաւ։ Այսուհանդերձ, կրկնած է որ կ'ուզէ փայփայել լաւագոյնին յոյսը։ Պիտի կարենա՞յ։ Դժուար է դրական պատասխան մը տալ։ Մտածող եւ նոյնիսկ բարձրաձայն ըսողներ գտնուած են որ եթէ վերադարձած է, ատոր պատճառը այն է որ ուզած է իր հայրենիքը մեռնիլ ու թաղուիլ պատմութեան ծոցը։

ՔԱՂՀԱՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՔՇԵԼՈՒ «ՊԵՐՃԱՆՔԸ»

«ՃԱՄԲՈՒ ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆԸ»

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՔ ՀՐԷՇԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻՆ ՔՇԵԼՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Սկեպտիկ Բրիտանիան, որուն ժողովուրդը հռչակաւոր է իր մեղմ բնաւորութեամբ, ճնշումի տակ՝ վերին շրթունքը պիրկ պահելու կարողութեամբ եւ քաղաքավարութեամբ, այժմ բռնուած է փողոցը պատուհասած կատաղութեան համաճարակով մը, որ մինչեւ իսկ մարդասպանութեան կ'առաջնորդէ։

«Ճամբու կատաղութիւնը» Միացեալ – Նահանգներու մէջ յայտնուած բացառութիւն մըն է, որ հետզհետէ կը շեշտուի Բրիտանիոյ տարածքին, ուր երթալով կը բազմանան անձնական ինքնաշարժները եւ կ'աւելնայ առօրեայ կեանքին պատճառած գերլարուածութիւնը։

Կը թուի, թէ ինքնաշարժ մտնելու պարզ արարքը ինքնին կը կերպարանափոխէ կարգ մը քշողները։ Իրենց մետալիկ ինքնաշարժներուն մէջ կծկուած քշողները կրնան ենթարկուիլ անհատականութեան ամբողջական փոփոխութեան։ Գէթ այսպէս կը հաստատեն բրիտանացի հոգեբանները։

«Զինուորական վարժութիւններ, որոնք սպաննել կը սորվեցնեն. քշելու նման ապամարդկայնացնող գործընթաց մը կը կիրարկեն։ Անոնք կացութիւններ են. երբ մարդիկ կապը կը կորսնցնեն իրենց էութեան կորիզին հետ», կը բացատրէ Ռոյըլ Օթոմոպիլ Քլապի խորհրդատու հոգեբանը։

Ուսումնասիրութիւններ ցոյց կուտան, թէ «ճամբու կատաղութիւնը» սկսած է աւելի յաճախակի երեւոյթ դառնալ, մինչ մարդկային ընկերութիւնը կը ծանրաբեռնուի յաւելեալ մրցակցութեամբ եւ գերլարուածութեամբ։ Այլ խօսքով, անիկա արհեստագիտական նուաճումներ իրագործող ընկերութեան մը մաս կազմելու համար վճարուած գինն է։

Ինքնաշարժ քշողներուն 90 առ հարիւրը կը խոստովանի, թէ ապրած է «ճամբու կատաղութեան» փորձառութիւնը։ Անիկա կ'ընդգրկէ նախայարձակ վարուելակերպի երեւոյթներ, ինչպէս՝ ճչակը «ճչացնել», բարձր լոյսերը վառել, յամառ կերպով անշարժ մնալ, անարգական շարժումներ ընել եւ ֆիզիքական յարձակումներու դիմել։

Անցեալ տարուան տեղեկագիրներուն համաձայն, Բրիտանիոյ տարածքին 1996-ին շուրջ 1·8 միլիոն հոգի բռնի ուժով շեղած է իր ճամբայէն եւ 500 հազար ինքնաշարժ դիտումնաւոր կերպով զարնուած է։

«Գլխաւոր հարցերէն մէկը այն է, թէ ամէն ոք կը կարծէ, թէ ինք ճամբաներու վրայ լաւագոյն քշողն է», կը յայտարարէ Ռոյըլ Օթոմոպիլ Քլապի պատասխանատուն։

Այլ պատճառ մըն է բրիտանական ճամբաներուն վրայ աւելցող խճողումը։ Այս երկրին ճամբաները խեղդուած են 21 միլիոն ինքնաշարժներով, որոնց թիւը մինչեւ 2020 թուականը պիտի հասնի 31 միլիոնի։ Մայրաքաղաք Լոնտոնը, ուր խճողումի ժամերուն երթեւեկը յաճախ կանգ կ'առնէ, «ճամբու կատաղութեան» երեւոյթը աւելի սաստիկ է։ «Առնէտները նախայարձակ ձեւով կը հակազդեն գերխճողումին։ Մարդիկ եւս նոյն ձեւով կը հակազդեն», կը բացատրէ հոգեբան մը։

Հոգեբանական ուսումնասիրութիւն մը կ'եզրակացնէ, թէ մարդիկ նախայարձակ ըլլալու, պոռթկալու եւ ջղագարութեան շատ աւելի զօրաւոր զգացումներ կ'ապ-

...րին քշելու ընթացքին, քան՝ իրենց գրասենեակին մէջ: Որքան աւելի ժամանակ անցընեն ճամբաներու վրայ, այնքան աւելի ջղագրգիռ կը դառնան:

«Ճամբու կատաղութիւնը» կրնայ արտայայտութիւնը ըլլալ շարք մը զգացումներու. ինչպէս՝ յաղթելու պահանջին, ուժի տիրանալու ձգտումին կամ անատակ ըլլալու վախին», կը բացատրէ հոգեբան մը, որուն համաձայն, քշողները կրնա՛ն խուսափիլ իրենց հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելու վտանգէն, եթէ սորվին հակակշռել իրենց գերլարուածութիւնը եւ դասաւորեն իրենց ուղեւորութիւնը:

Բրիտանիոյ Ինքնաշարժներու Ընկերակցութիւնը հրապարակած է 10 կէտերէ բաղկացած քաղաքավարական ուղեցոյց մը՝ փարատելու համար քշողներուն այս...ած գայրոյթի սարսափը: Անիկա մարդոց կը թելադրէ հանդարտ մնալ եւ զուսպ ըլլալ. «Մի՛ քշէք մրցակցութեան կամ հակադարձութեան ոգիով», կը թելադրէ ուղեցոյցը:

...ոյլ Օթոմոպիլ Քլապը եւ Օթոմոպիլ ...սոսիէյշընը կը յանձնարարեն յաւելեալ թիւով ոստիկաններ նշանակել ճամբաներու վրայ, որովհետեւ լուսանկարչական սարքերով հսկողութիւնը պարզապէս ազդու չէ: Աւելի՛ն. այս սարքերը այնքան մեծ թիւով օրինախախտումներ կը տեղեկագրեն, որ երբեմն անկախութեան կը մատնուին, իսկ ոստիկաններ չեն հասնիր հետապնդելու բոլոր օրինազանցները:

Այժմ կ'առաջարկուի ինքնաշարժ քշելու քննութեան մէջ աւելցնել «Հակաճակատում» վերնագիրով բաժին մը, որուն օրէնքները պէտք է գոց սորվին քննութեան ներկայացող Բրիտանացիները: Մինչեւ հինգ տարի առաջ Բրիտանիոյ ոստիկանութիւնը անկարեւոր կը նկատէր նման բաժին մը, որովհետեւ «ճամբու կատաղութիւնը» Միացեալ – Նահանգներու յատուկ երեւոյթ էր: «Հակաճակատում»ի օրէնքներէն գլխաւորը կը թելադրէ, որ քշողները ընդունին, երբ ուրիշներ ...ցնող սխալ մը գործեն եւ իրենց ինքնաշարժէն դուրս չգան, երբ գայրացկոտ հակազդեցութեան հանդիպին:

«Եթէ մտովին պատրաստուած էք, կըրնաք խուսափիլ այլոց գայրոյթին զոհ երթալէ: Պարզապէս միջամուխ մի ըլլաք: Ա՛յս է մեր պատգամը», կը յայտարարէ ինքնաշարժ քշելու վարժութիւններ ընձեռող՝ «Տրայվ Էնտ Սըրվայվ» ընկերութեան պատասխանատուն:

...ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՎԵՐԱՓԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒՄԸ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԼԱՒ ՔՇՈՂՆԵՐ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԿԸ ՀԱՆԴԻՊԻՆ. ԱՐԴԵՕՔ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՂԵԿԻՆ ԵՏԻՆ ՆՍՏԻ՞ԼԸ ՅՈՌԵՏՈՅՆԸ ԿԱՐԹՆՑՆԷ ՄԱՐԴՈՒՆ ՄԷՋ

Դիւրին պիտի ըլլար ճամբաներու վըրայ պատահած արկածներուն պատասխանատուութիւնը միշտ բեռցնել խախտումներով քշողներուն ուսերուն: Սակայն ատիկա սխալ պիտի ըլլար: Իրականութիւնը այն է, որ մարդոց մեծամասնութիւնը անյարմար պայմաններու մէջ կրնայ դառնալ նախայարձակ եւ նոյնիսկ գէշ քշող:

«Ինքնաշարժի արկածներուն մեծամասնութիւնը կը պատահի սովորական քշողներու: Նոյնիսկ եթէ մեկուսացնէք բոլոր գէշ քշողները եւ ճամբաներէն հեռացնէք զանոնք, յաջորդ տարին գրեթէ նոյնքան արկածներ կ'արձանագրուին», *կ'ըսէ Միչիկընի Համալսարանին Փոխադրամիջոցներու Ուսումնասիրութեան Հիմնարկին պատասխանատուն:*

Այս երեւոյթը երկու պատճառ ունի. առաջին՝ ընդմիշտ օրինազանցները քըշողներու ընդհանուր թիւին հազիւ 5 առ հարիւր համեմատութիւնը կը կազմեն: Երկրորդ՝ «սովորական» քշողները յաճախ անոնք են, որոնք բախտաւոր եղած են եւ չեն ինկած ոստիկանութեան ձեռքը: Երթեւեկի կարգ մը մասնագէտներու կարծիքով, սովորական քշող մը իւրաքանչիւր չորս թաղամաս կտրելէ ետք օրինազանցութիւն մը կը գործէ՝ խախտելով ճշգուած արագութեան սահմանները, ուրալով «կանգ առ» նըշաններու առջեւէն եւ այլն: Ան հարիւրաւոր նմանօրինակ օրինազանցութիւններ կը գործէ նախքան բռնուիլը:

«Երթեւեկի մեր ամբողջ համակարգը հիմնուած է կամաւորութեան վրայ: Մենք կամաւոր կերպով կ'ենթարկուինք: Սակայն մարդկային նկարագիրին մաս կը կազմէ նաեւ կաշկանդումներու չենթարկուիլը», *կը բացատրէ Միացեալ – Նահանգներու երթեւեկի ապահովութեան հսկող հիմնարկին հոգեբաններէն մէկը:*

Իրօք, շատերուն բան մը կը պատահի, երբ կ'անցնին ինքնաշարժին ղեկին ետին: «Որովհետեւ մարդիկ «մի ոմն են» եւ պաշտպանուած են 2 թոն ծանրութեան մետաղով, ճամբուն վրայ այնպիսի բաներ կ'ընեն, որ երբեք պիտի չընէին, երբ դէմ դիմաց գային իրարու հետ», *կ'ըսէ ապահովագրական ընկերութեան մը պատասխանատուն:*

«Մարդիկ այնքան կ'անապարեն, որ նկատի չեն առներ այլոց իրաւունքները: Եթէ առաւելագոյն արագութեամբ քշես, ճամբէն դուրս կուգաս: Եթէ պահես բընական արագութիւնդ, մարդիկ կը կտրեն դիմացդ: Երթեւեկը ինքնին անտանի օրէնք կը ստեղծէ. պէտք է քշես ինքնապաշտպանութեան ձեւով, որպէսզի կեանքդ փրկես», *կը բացատրէ ինքնաշարժ քշել սորվեցնող մը:*

«Ժամանակին մարդիկ կը բնորոշուէին իրենց գիւղաւանով, ընտանիքով եւ ընկերային ակումբով: Այժմ անոնք կը մտածեն, թէ զիրենք բնորոշողը իրենց ինքնաշարժն է: Ամէն ոք կը կարծէ, թէ ինք միւսէն աւելի լաւ քշող մըն է, հետեւաբար աւելի արագ կը քշէ: Եթէ մէկը փորձէ անցնիլ իրեն, կը զայրանայ: Հետեւաքը երկու թոն ծանրութեամբ պայթուցիկ նիւթեր քշող խակերդրոն մարդոց ընկերութիւն մըն է, ուր եթէ մէկը փորձէ անցնիլ միւսին, արդէն դատապարտուած է», *կը նկարագրէ տեղեկատուական գիտութիւններու մասնագէտ մը:*

Փողոցը աւելի ապահով վայր մը դարձնելու համար ամերիկացի հոգեբան մը կ'առաջարկէ քաջալերել ազնուութեան նպատակադրուած արարքները: Օրինակ, ճամբան դառնալու յատուկ նշաններ գործածել ոչ միայն սեփական, այլեւ՝ ուրիշներու ապահովութեան համար: Ան իր գաղափարը կը կոչէ «գործօն հագածութեան ցուցարերում». այսինքն քըշելու ընթացքին օգնել ուրիշներու եւ ոչ թէ ճամբու օրէնքները կիրարկել՝ պարզապէս պատիժէ խուսափելու համար:

«Որոշ տուեալներ ցոյց կուտան, որ եթէ ապահովութեան մէկ միջոցառում որդեգրես, անիկա կրնայ խթանել նմանօրինակ վարուելակերպ՝ այլ քշողներու մօտ: Փոխանակ օրէնք սահմանելու եւ պարտադրելու՝ կարելի է մարդոց առիթ տալ, որ մտածեն, թէ իրե՛նց գաղափարն է քշելը բարելաւելը», *կը բացատրէ հոգեբանը: Ան իր փորձարկութիւններէն մէկուն ընթացքին իր աշակերտներուն թելադրած է կանգնիլ բանուկ ճամբու մը անկիւնը եւ բարձրացնել ճամբան դառնալու նըշաններ գործածելու մզող ազդեր: Անոնցմէ մէկը կ'ըսէր. «Ժպտա՛ մի՛ ըլլաք, գործածեցէք ձեր նշանները»: Քանի մը շաբաթ նման ազդեր պարզելէ ետք նկատուած է, թէ տուեալ անկիւնադարձին վըրայ քշողներուն 45–էն 60 առ հարիւրը սկսած է ճամբան դառնալու նշանները գործածել: Սակայն հարցը այն է, որ ի վերջոյ նման նշաններու գործածութիւնը դարձեալ վերադարձած է նախկին համեմատութեան: Փորձարկութիւնը ցոյց տուած է, թէ քշելու մէջ բարելաւումները ժամանակաւոր բնոյթ կ'ունենան:*

ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆԸ

Ամէն տարի Եւրոպական Միութեան ճամբաներուն վրայ շուրջ 45 հազար հոգի կը մահանայ: Արձանագրուած իւրաքանչիւր մէկ միլիոն ինքնաշարժի դիմաց անցեալ տարի 1043 հոգի զոհ գացած է Փորթուգալի մէջ, 987 հոգի Յունաստանի մէջ, 453 հոգի՝ Սպանիոյ մէջ, 449 հոգի՝ Իրլանտայի մէջ, եւ 385 հոգի՝ Աւստրիոյ մէջ: Շուէտի, Բրիտանիոյ եւ Հոլանտայի պարագային արկածահարներուն թիւը ամէնէն նուազն է (յաջորդաբար 164, 168 եւ 221 մահ):

Եւրոպական Յանձնախումբը կը յայտարարէ, թէ մինչեւ 2010 թուականը աւելի քան մէկ երրորդ համեմատութեամբ կարելի է նուազեցնել ինքնաշարժի արկածի զոհերուն թիւը՝ օգտուելով արհեստագիտական իրագործումներէն եւ կիրարկելով աւելի խիստ օրէնքներ:

«Այս նախնիրը կեանքեր կը կործանէ եւ ամբողջ ընտանիքներ թշուառութեան կը մատնէ: Անոր համար վնասուած մարդկային գինը բացայայտ է եւ անհաշուելի: Անոր կ'ընկերանայ նիւթական հսկայական գին մը, որ կը վճարուի բժշկական խընամքի, շտապ օգնութեան սպասարկութեան եւ կորուստի մը ստեղծած բացը գոցելու համար, ինչ որ կը գնահատուի տարեկան 51 միլիառ տոլարով, մէկ միլիոն տոլար՝ իւրաքանչիւր զոհի համար», *կը յայտարարէ Յանձնախումբին Փոխադրամիջոցներու պատասխանատուն:*

Պատասխանատուին համաձայն, զոհերու թիւը 15 առ հարիւր համեմատութեամբ կրնայ նուազիլ, եթէ մարդիկ կիրարկեն ինքնաշարժի աթոռներու գօտին գործածելու օրէնքը: Նպաստաւոր անդրադարձ կրնայ ունենալ նաեւ ինքնաշարժերը աւելի ապահով կազմածներով օժտելու արհեստագիտութեան կատարելագործումը, ինքնաշարժին արագութիւնը ղեկավարող «խելացի» սարքերու զետեղումը, ճամբաներու յատակագիծին փոփոխութիւնը եւ այլն: Հարբած վիճակով ինքնաշարժ քշողներու դէմ որդեգրուած միջոցառումները եւս կրնան նըւազեցնել խմիչքի գործածութենէ յառաջացած արկածներուն թիւը:

«Յանձնախումբը համոզուած է, որ նըման մարտավարութեան որդեգրումով կարելի պիտի ըլլայ մինչեւ 2010 թուականը առնուազն 18 հազար հոգիով նուազեցնել ինքնաշարժի արկածի զոհերուն թիւը», *կ'ըսէ յանձնախումբին հրապարակած տեղեկագիրը:*

Համադրեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԻՐՔ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ

Պոէմներ եւ բանաստեղծութիւններ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

Ներածական Հրանտ Մաթեւոսեան

Կրակի տրուած բնօրինակը վերարտադրող այս «Գիրք ճանապարհին» տպագրուած է հազար օրինակով՝ մեծ բանաստեղծի ծննդեան հարիւր եւ մահուան վաթսունամեակին ի յիշատակ:

Պետական Հրատարակչութիւն
Երեւան, Յուլիս 1997

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Գ.

Արձակուրդի առեն էր, Վարժապետը անմիջապէս ճամբայ ելաւ: Պոլիս հասած հասած՝ հոնկէ կրակոտ նամակ մը հասցուց Տոմուզ դեղ: Ընկերութիւններ կազմուած էին, Կովկասէն կտրիճ երիտասարդներ եկած, Ռուսիոյ Հայերը ոտքի վրայ, Տաճկաստանի Հայոց համար Եւրոպայի Հայերը կը գործէին: Եւ Վարժապետը Տէրտէրը կը ստիպէր անմիջապէս Պոլիս գալ: «Բանե՛ր պիտի ըլլային, բանե՛ր»:

Տէր Յուսիկ ինքն ալ արդէն այս տեսակ լուրեր ունէր Պոլիս գտնուող իր աշակերտներէն: Անոնք հոն «ընկերութիւն» կազմած էին, եւ ինքը Արշամն անոնց յանձնարարած էր: Վարժապետին նամակին մակարերեց թէ ամէնքը մէկտեղ կը գործէին: Պոլիս երթալու հարկը ստիպողական երեւցաւ: «Ժամուն պարտքը վճարելու հանդանակութեան մը» համար առաջնորդարանէն յանձնարարագիր առնելով անմիջապէս մեկնեցաւ:

Սեւ ծովուն վրայ հիւսիսային քամին այդ շաբաթ օրը ահեղօրէն կը փչէր: Շոգենաւը չկրցաւ կէսօրին նեղուց հասնիլ իրիկունը արեւը մտած պահուն – ըստ Թրքաց՝ 12–ին – Վոսփոր մտաւ: Տէր Յուսիկ գիշերը շոգենաւուն անցուց: Առտուն նաւակ մը նստելով մաքսատուն ելաւ: Մէկ երկու բեռնակիր եկան ձեռքը պագին: Խնդրեց Պատրիարքարանին ճամբան իրենց ցոյց տալ: Նախ ազգին պաշտօնատունը պիտի ներկայանար:

– Նա՛, կ'երթան, անոնց հետ գնա՛, ըսաւ բեռնակիր մը:

Հայաստանցի բեռնակիրներ խումբ – խումբ եղած Մայր Եկեղեցին կ'երթային: Տէրտէրը մահիճն ու զուրձը մաքսատան Հայերուն քով թողուց ու գացողներուն ընկերացաւ. չորս կողմը դիտելով կը քալէր ապշած: Կը սուրային բաց կառքեր, որոնց մէջ բազմեր էին ոսկեճամուկ զգեստով Թուրքեր: Ազգային Նախանձը սրտէն «ա՛խ» մը խլեց: Իր հետաքրքիր հարցումներուն պատասխանեցին, թէ Պոլիս ամէն առեն այսպէս խրախճանքի մէջ չէր, եւ ոչ ալ տաճիկները միշտ այսպէս փառահեղ:

Այդ օրը Ղուրպան պայրամը ըլլալուն, մայրաքաղաքը բացառիկ հանդիսաւորութեամբ կը հրճուէր:

– Նա՛, Մայր Եկեղեցին ու Պատրիարքարանը, ըսին բեռնակիրները, երբ նեղ փողոցի մը մը բերանը հասան:

Փողոցն ու շրջակաները լեցուն էին Հայերով: Ժամ ու Պատրիարքարան մտնող ելլող խիստ շատ: Հայաստանի Տէրտէրը հիացած կը մնար: Խորունկ ուրախութիւն զգաց: Եթէ տաճիկները փառահեղ կը թուէին, Հայերն ալ կեանք մը կը ներկայացնէին: Քիչ մը առաջուան կսկիծը փարատեցաւ:

– Օ՜խ, Օ՜խ, աս ի՛նչ աղուոր բան է, կ'ըսէր ինքնիրենը: Չորս կողմը կը նայէր՝ Արշամը կամ ուրիշ ծանօթ մը տեսնելու: Ոչ ոք: Խուռներամ ժողովուրդն որ տաճարը կը մտնէր, գինքն ալ քշեց ներս տարաւ: Խորանին վարագոյրը փակ էր. սեղանին վրայ շատ մը աշխարհականներ կային: Տէրտէրը բան մը չէր հասկնար: Միթէ Պոլսոյ Եկեղեցիներուն կարգ կանոններն ասո՞նք էին: Մէկէնիմէկ քար կտրած մնաց: Սեղանին վրայ գտնուողներէն մէկն ալ Արշամն էր: Վարժապետը փէսը հանեց նետեց, ու բազուկները խաչաձեւ սկսաւ խօսիլ: Տէրտէրը որոշակի չէր կրնար լսել անոր բոլոր ըսածները, բայց ի միջի այլոց իմացաւ. – Այսօր՝ Էրզրում, վաղը՝ Մուշ, յաջորդ օրը՝ Վան, ու ամբողջ Հայաստան: Պիտի ջարդե՛ն, եղբա՛րք, պիտի ջարդե՛ն: Հիմի՞ էլ լռենք:

«Հիմի՞ էլ լռենք»ը ժայթքեցաւ ժողովուրդին բերնէն. միաձայն պոռչտուքի մը նման, մէկ թափով, ինչպէս թնդանօթի բերնէն արձակուած ռումբը: Ու ռմբիւնը ռմբիւնին ետեւէն: Տաճարէն բակը, բակէն տաճարը կը պայթէին շրջահարները. ու «օ՜ն ի Երզրում» գոռումը կը թնդացնէր եկեղեցին ու շրջափակը: Դասէն մեծափառ մօրուքով եկեղեցական մը դողդղալով առաջ կուգար խումբ մը երիտասարդներէ պաշարուած: Ժողովուրդը ճամբայ կը բանար:

– Աս ո՞վ է, հարցուց Տէր Յուսիկ քովինին:

– Պատրիարքն է, Պատրիարքն է, պատասխանեց մարդը:

Ու Տէրտէրը մէկ մըն ալ ի՞նչ տեսնէ: Արշամը Պատրիարքին ետեւէն ընկերներով, որոնցմէ երկուքն իր աշակերտներն էր: Ձեռքերնին մէկ մէկ շրջահար, մէկէնիմէկ իրարու զարնուեցան վարժապետին, Տէրտէրին, աշակերտներուն նայուածքները: Աչքերնուն մէջ սէգ հրճուանքը փայլեցաւ: Տէր Յուսիկ ինքն ալ դուրս մղուեցաւ, ու իրեններուն ետեւէն Պատրիարքարան ելաւ: Մտաւ մեծ սրահը աչքերը չորս կողմը ժուռ կ'ածէր. տաճկական բան մը տեսաւ:

– Աս ի՞նչ է, հարցուց մօտը եղողներուն:

– Սուլթանին խրկած թուրան է, ըսին:

Տէրտէրոջ երեսը փայլեցաւ: Իր հին հառաչանքը կրկնեց. ընտո՛ր Յուսիկ հայրապետ մը չէր գտնուած որ գայն կըտոր կտոր ընէր: Քիչ մնաց պիտի ցատկէր, գայն պատառ պատառ պիտի ընդկտէր: Հայաստանցի տառապեալին արիւնը կը բորբոքէր ի տես – Հայութեան տա՞նը մէջ – նշանի մը, որ դարերէ ի վեր հայ ցեղին մարտիրոսութեան արիւնոուշտ վկան եղած էր: Այս խոհերուն մէջ խորասուզեալ, քանի մը վայրկեան չկըրցաւ դիտել, թէ չորս դին ինչ կը դառնար: Յանկարծ սթափեցաւ:

– Թուրա՛ն, թուրա՛ն, կը՛ գոռար ժողովուրդը, թուրան պատռեցին:

Տէր Յուսիկ աչքերը պատը տարաւ. թուրան իր տեղը չէր: Հայ ժողովուրդին ոտքերուն տակ ճղակտոր կը տապլտկէր մահմետականութեան խորհրդանշանը:

(Շար. 14)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕԳԸՐՖԷԼՏ. — Ըստ իր ողբացեալ հօր՝ Վաղարշակ Կիւլիւմեանի փափաքին, ու ի գնահատութիւն «Յառաջ»ի տարած աշխատանքին, Վլատիմիր Կիւլիւմեան 1000 մարք:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սիփան Կոմիտաս երգչախումբի երբեմնի անդամ՝ Սերոբ Սերոբեանի մահուան առթիւ, Սիփան Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 — 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝
01 — 45 — 84 — 57 — 18
թիւին:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12--13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

PELERINAGE ANNUEL

1954 ——— 1997

43ème Anniversaire

SAINT GREGOIRE A TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 21 Septembre

sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la Présidence de
Son Excellence Mgr LAGRANGE,
Evêque de Gap,

et **Son Excellence Mgr Daron GEREJIAN,**
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— **10h30 : Une Messe** sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne, par Rév. Père **Vartavar KASPARIAN;**

En présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Serpotz Tatéos-Bartoughimeos.

— **13h : Un repas fraternel** réunira les pèlerins dans la salle polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent pas se rendre par leurs propres moyens. Les personnes qui se rendront par leurs propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué.

— **Départ à 7 heures précises :**

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :
Marseille — Tél. : 04 91 77 84 70;
Beaumont — Tél. : 04 91 93 13 50;
Saint-Antoine — Tél : 04 91 65 56 75;
Croix Bleue Arménienne —
Tél. : 04 91 93 30 08;
Toulon - Abris' Club —
Tél. : 04 94 27 10 51.
Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP
Tél. : 04 92 51 71 80 (heures de repas)
& 04 92 51 00 87.

Prix du trajet de Marseille :
Aller — Retour seul : 100 F.
Repas seul : 120 F.
Aller — Retour et repas : 220 F.

Pour la vente d'objets, demander l'autorisation à l'Ass. de GAP.

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

vous invite

Vendredi 15 Août

FETE CHAMPETRE DU HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL

10h : Messe Solennelle Chapelle Saint-Jean
Suivie de la traditionnelle Bénédiction du Raisin

A partir de 12h30 : Bar, Buffet de Spécialités Arméniennes

15h30 : Spectacle de danse par les enfants d'Arménie

ANIMATION ASSUREE L'APRES-MIDI PAR

MARTEN YORGANTZ

RESERVATION : 04. 94. 19. 51. 50.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

— ՇԷՆ - ՖՐԱՆՍՍԱ —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԷ

Հայաստանէն, Տիկին Յասմիկ Աղաճանի Բարսեղեան կը փնտռէ իր հօրաքոյրը՝ Արշալոյս Զօհրապի Բարսեղեանը (ամուսնական մականունով՝ Վարդանեան) եւ անոր ընտանիքը, հաստատուած Փարիզ 1929-ին: Կապը կտրուած է 1941-ին:

Տիկին Արշալոյս ունեցած է երեք զաւակ՝ Ժիրայր, Բաբգէն եւ Գուրգէն եւ աղջիկ մը՝ Գէնրէտա:

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաղորդակցութեան մէջ մտնել Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին հետ:

Հեռաձայն. — 01 — 43 — 59 — 67 — 03

15. rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ճոխ խաբաղոկ

ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ԳԻՐՔԵՐ · ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 Ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ — 150 Ֆր.
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ — 75 Ֆր.
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 Ֆր.
Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 7
JEUDI
7 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73Րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.174 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.174

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՈՒՀԻԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԺԻՐԱՅՐ ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Օգոստոս 5-ի մեր թիւով առաջին արձագանգ մը տուած էինք թուրք լրագրուհիի՝ Լէյլա Թավշանօղլուի երեւանեան զրոյցէն: «Ճումհուրիյէթ»ի աշխատակիցը մաս կազմած էր Պոլսոյ տիեզերական պատրիարքին ընկերացող թղթակիցներուն: Այժմ, քաղելով «Մարմարա»յէն (Յուլիս 28) կուտանք «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ լոյս տեսած Ժիրայր Լիպարիտեանի հետ ունեցած հարցազրոյցին արձագանգը: Յաջորդով ալ՝ այլ տպաւորութիւններ:

Ժիրայր Լիպարիտեան, պատասխանելով Լէյլա Թավշանօղլուի հարցումներուն, հետաքրքրական կարծիքներ կը յայտնէ Թուրքիա - Հայաստան յարաբերութիւններուն եւ այդ պատճառաւ իր դիմաց ցցուած դժուարութիւններուն մասին: Թավշանօղլու կը յիշեցնէ թէ Լիպարիտեան պատասխանատու է Հայաստանի Թուրքիոյ քաղաքականութենէն եւ հարց կուտայ այս պատճառաւ Հայաստանէն ներս հակազդեցութիւններու հետ դէմ - յանդիման չի՞ մնար: Այդ հակազդեցութիւնները կը դժուարացնե՞ն իր գործը:

Լիպարիտեանի պատասխանը համառօտ կերպով, հետեւեալն է. անշուշտ որ հակազդեցութիւններու հետ դէմ յանդիման կը մնայ: Հայաստանի մէջ որոշ շրջանակներ հարց կուտան թէ ինչո՞ւ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ մշակուին, քանի Թուրքիա դեռ չէ ճանչցած հայկական ցեղասպանութիւնը: Բացի ատկէ, Թուրքիա այսօր շրջափակում կը կիրարկէ Հայաստանի դէմ: Ինչո՞ւ յարաբերութիւններ մշակել երկրի մը հետ, որ անցեալի մէջ Հայերու դէմ եղած է եւ այսօր ալ այդպէս է: Այս ընդհանուր դժուարութիւններէն դուրս, ան ունի անձնական դժուարութիւն մըն ալ: Որպէս պատմաբան, ինք շատ բան գրած է ցեղասպանութեան եւ անոր հետեւանքներուն մասին: Սփիւռքի որպէս կարեւոր պատմաբաններէն մէկը, ինչո՞ւ ան կը ջանայ յարաբերութիւնները բարելաւել Թուրքիոյ հետ: Ահաւասիկ դժուարութիւնները, հակառակ որ Հայաստան այսօր ցեղասպանութեան ճանաչումը իբր պայման առաջ չի քշեր Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու բարելաւման համար: Այս դժուարութիւններուն պատճառաւ նեղկացութեան մատնուած է: Բայց ասիկա քաղաքական դժուարութիւն մը չէ, որովհետեւ նախագահն ալ իրեն նման կը խորհի: Եթէ այդպէս չըլլար, իր պաշտօնին վերջ տրուած կ'ըլլար: Ընդդիմադիր կուսակցութիւններու հետ տարակարծութիւններ կան, բայց կառավարութեան հետ որեւէ դժուարութիւն չկայ: Միւս կողմէ, Թուրքիոյ կողմէ հինգ տարիէ ի վեր կիրարկուած շրջափակման պատճառաւ ոմանք սկսած են հարց տալ թէ արդեօք ճի՞շդ է Նախագահին քաղաքականութիւնը:

Իր բուն դժուարութիւնը ծայրայեղ ազգայնապաշտներու ու համայնավարներու հետ է: Համայնավարները Ռուսերու մօտիկ են եւ չեն ուզեր որ Թուրքիոյ հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակուին: Գալով ծայրայեղ ազգայնապաշտներուն ու Դաշնակներուն, անոնց դիմաց մինչեւ իսկ կարելի է զգալ կեանքի անապահովութիւն: Բայց Լիպարիտեանի կարծիքն այն է որ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կողմնակից է Նախագահին քաղաքականութեան: Հայաստան, անկախացած օրէն ի վեր կը ջանայ լաւ յարաբերութիւններ մշակել իր բոլոր դրացիներուն հետ: Բայց Թուրքիա կը մշակէ քաղաքականութիւն մը, որ Ազրպէյճանի նեցուկ կը կանգնի ու Հայաստանի դէմ ալ շրջափակում կը կիրարկէ: Այս պարագան հետզհետէ վտանգի կը մատնէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի մշակած քաղաքականութիւնը:

Թէ ինչո՞ւ վտանգի կը մատնէ, Լիպարիտեանի պատասխանը սա է. մենք յարաբերութիւնները բարելաւել կը ջանանք: Անցեալը անցեալի մէջ մնացած է: Ասիկա պատմական հարց մըն է: Եւ մենք կ'ըսենք թէ այսօր կրնանք բնականոն յարաբերութիւններ հաստատել Թուրքիոյ հետ: Իսկ ոմանք ալ հակառակ կարծիքը կը յայտնեն: «Ո՛չ, չէք կրնար այդ բանը ընել, որովհետեւ Թուրքիա սովորական երկիր մը չէ: Թուրքիա յարձակողական երկիր է: Անցեալի անոր յարձակողականութիւնը ապագային ալ պիտի շարունակուի: Թուրքիա միշտ հակահայ է եւ միշտ ունի Հայաստանն ու Հայերը բնաջնջելու հակում»:

Լիպարիտեան, որ ընդդիմադիրներու այս կարծիքները կը փոխանցէ պարզապէս ծանօթացնելու համար այն տրամաբանութիւնը որ կը գտնուի այդ վիճաբանութեան խորքին մէջ, կ'աւելցնէ որ Թուրքիա, եթէ շարունակէ այսպէս Ազրպէյճանի կողքին կանգնիլ եւ մերժել Հայաստանի հետ յարաբերութիւններ հաստատել, եւ եթէ շարունակէ շրջափակման մէջ պահել Հայաստանը, այն ատեն ընդդիմադիրները հետզհետէ աւելի շատ կողմնակից պիտի գտնեն հանրութեան մօտ:

Հարցազրոյցը ապա կը շարունակուի Ղարաբաղեան հարցի լուծման համար Մինսկեան Խմբակի համանախագահներուն կողմէ կատարուած առաջարկներուն շուրջ: Լեւոն Տէր - Պետրոսեան քանի մը օր առաջ ըսաւ որ երկու կողմերէ ալ զոհողութիւններ կը պահանջուին: Այս մասին բացատրութիւններ կարելի՞ է տալ:

Լիպարիտեանի պատասխանն այն է որ չի կրնար բացատրութիւններ տալ, միայն կրնայ ըսել որ զիջողութիւններ կը պահանջուին երկու կողմէ եւ ասիկա նեղ կացութիւն ստեղծած է: Տէր - Պետրոսեան կողմնակից է որ այս բոլորը գաղտնի պահուին: Ասիկա չի նշանակեր որ դաւադրութիւն մը կայ: Լիպարիտեան կը մերժէ մանրամասնութիւններ տալ ու կ'ըսէ որ Ազերիները այդ բանը կ'ընեն արդէն եւ վտանգի կը մատնեն բանակցութիւնները: Իսկ Հայաստան չի կրնար մանրամասնութիւններ տալ, որովհետեւ լուրջ երկիր է: «Եթէ մենք ալ սկսինք յայտարարութիւններ ընել, այն ատեն մթնոլորտը կը թունաւորուի ու բանակցութիւնները կիսատ կը մնան» կ'ըսէ Լիպարիտեան:

Երեք համանախագահները արդեօք Տէնվէրեան գործընթաց մը կիրարկել պիտի ուզե՞ն Հայաստանի ու Ազրպէյճանի համար: Լիպարիտեանի կարծիքն այն է որ ոչ, այստեղ խնդրոյ առարկայ է Մինսկեան գործընթացը: Եւ այդ ալ ոչ թէ միայն Հայաստանի ու Ազրպէյճանի համար: Ղարաբաղն ալ պէտք է ներս առնուի:

Հարցազրոյցը կը շարունակուի ուրիշ կարեւոր հարցումով մը որ հետեւեալն է.

— Եթէ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները բնականոն դառնան, 1915-ը կրնա՞յ այդ յարաբերութիւններուն համար բնորոշիչ դեր կատարել:

Լիպարիտեան կուտայ հետեւեալ պատասխանը.

— Մենք կ'ըսենք որ դիւանագիտական յարաբերութիւններու պարագային մենք որեւէ նախապայման չունինք: Բայց եթէ օր մը յարաբերութիւնները բնականոն դառնան, միշտ կարգ մը հարցեր մէջտեղ պիտի դրուին ու անոնց համար լուծումներ պիտի փնտռուին: Մեզի համար ցեղասպանութիւնը թերեւս այս ազգին պատմութեան մէջ ամենակարեւոր դէպքն է: Բայց ատոր փոխարէն կ'ըսենք թէ «ցեղասպանութիւնը մեր արտաքին քաղաքականութեան հիմը չի կազմեր»: Ատիկա խղճի, բարոյականութեան եւ պատմութեան վերաբերեալ դէպք մըն է: Դիւանագիտական յարաբերութիւններու պէտք ալ չկայ որպէսզի այդ դէպքը քննարկուի պատմաբաններու կողմէ: Մենք կ'ուզենք որ մեր յարաբերութիւնները առաջ տարուին բարի դրացնութեան, առեւտուրի, ներդրումներու, զբօսաշրջութեան եւ փոխադարձ վստահութեան սկզբունքներով: Մենք կրնանք տեղ գրաւել շրջանային ապահովութեան համակարգի մը մէջ: Եւ քանի որ Թուրքիոյ հետ դիւանագիտական բնականոն յարաբերութիւններ չունինք, կը ստիպուինք մեր ապահովութեան համար գործակցիլ ուրիշ երկիրներու հետ: Ադրբէջան ու Վրաստան այդպիսի հարց մը չունին: Թուրքիա յարաբերութիւններ ունի Վրաստանի, Ադրբէջանի ու շրջանային բոլոր միւս պետութիւններուն հետ: Թուրքիա միայն մեզի հետ յարաբերութիւնը կը մերժէ: Ատոր դիմաց մենք ի՞նչ պէտք է ընենք: «Քանի որ Թուրքիա այսպէս կը շարժի ու մենք ալ ապահովութեան համակարգ մը չունինք, պէտք է որ դէպի ուրիշ երկիրներ նայինք: Օր մը եթէ Թուրքիոյ հետ բնականոն յարաբերութիւններ հաստատենք, ռուսական խարիսխներու պէտք կը մնա՞յ»:

Հապա Յունաստանի հետ պաշտպանութեան համագործակցութի՞ւնը:

Լիպարիտեան կը պատասխանէ որ այդ մէկը շատ անկարեւոր համաձայնութիւն մըն է: Թուրքիա - Ազրպէյճան համաձայնութիւնը ատկէ տասնապատիկ աւելի կարեւոր է:

Հարցազրոյցի ընթացքին Լէյլա Թավշանօղլու հարց կուտայ թէ Հայաստան ինչո՞ւ մերժեց Թրքական Թուրքսէլ ընկերակցութեան յարմարագոյն առաջարկները Հայաստանի թելհաղորդակցութեան համակարգի համար բացուած ար-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 5 / 6)

ԼՂՀ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Օգոստոս 5-ին նախագահական պաշտօնին առաջին երեք թեկնածուները ներկայացած են ԼՂՀ կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին: Այդ երեքն են Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Թովմասեանը, Արտաքին Գործերու Նախարար Արկադի Ղուկասեանը եւ երեսփոխան Բորիս Առուշանեանը: Արձանագրութիւնը կ'աւարտի Օգոստոս 8-ին:

ՎԱՆԱՁՈՐ ԸՄՊԵԼԻ ՋՈՒՐԷ ԶՐԿՈՒԱԾ

Վանաձորի ըմպելի ջուր հասցնող խողովակաշարը վնասուած ըլլալով, քաղաքին բնակչութեան 55 տոկոսը զրկուած է ըմպելի ջուրէն: Վերանորոգման աշխատանքները «որոշակի ժամանակ» կը տեւեն:

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ԱՐԽԻՒԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի «Զարենց» թանգարանին մէջ ստեղծուած է Ն. Սարաֆեանի արխիւի ֆոնտը: Անոր արխիւը աղջիկը յանձնած է Յ. Զիլինկիրեանին որ Անթիլիասի մատենադարանը փոխադրած է 1992-ին, ապա վերջերս, 7000 էջնոց պատճէնները տարած Երեւան: Յ. Զիլինկիրեան թանգարանին յանձնած է նաեւ Ռուբէն Զարդարեանի եւ Հրաչ Զարդարեանի արխիւին պատկանող լուսանկարներ, գեղանկարներ:

ԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴԻԿԸ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ

Օգոստոս 4-ին Երեւանի մէջ հայ եւ թուրք գործի մարդոց միջեւ ստորագրուած է գործակցութեան մասին «մտադրութիւններու արձանագրութիւն մը», ապա տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս: Թուրք գործի մարդիկը այցելած են Արմաւիր, Գիւմրի, Արարատի մարզերը ու հանդիպումներ ունեցած: Որոշուած է երկու յանձնախումբերուն աշխատանքը շարունակել Նոյեմբերին, կամ Դեկտեմբերին, Պոլիս:

Թուրք պատուիրակութիւնը մեկնելէ առաջ հանդիպում ունեցած է Արտաքին փոխ - նախարար Վ. Օսկանեանի հետ: Կողմերը քննարկած են երկու երկիրներու յարաբերութիւններու կարգաւորման եւ սահմանի բացումին հեռանկարները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԷԱՆ ԷՌ ԼԱՅՆԶԻ Պօյինկ 747 օդանաւ մը որ Սէուլ - Կուամ գիծը կ'ապահովէր ջախջախուած է, երբ կը պատրաստուէր էջք կատարել ամերիկեան կղզիին օդակայանը, Օգոստոս 5-ին: Կապը խզուած է օդանաւին հետ որ ինկած է Ականայի օդակայանէն 12 քիլոմեթր հեռու ժէօնկլի մը մէջ: 254 ճամբորդներէն 30 վերապրողներ կան: Ճամբորդներու մեծ մասը երիտասարդ զոյգեր էին, որոնք մեղրալուսինի կը մեկնէին: Արկածին պատճառները դեռ ծանօթ չէին Օգոստոս 6-ին, կ'ըսուէր թէ օդը շատ գէշ էր, բայց օդանաւն ալ խանգարումներ ունէր:

ԺԱՆՆ ԳԱԼՄԱՆԻ մահէն ետք զանազան ծերանոցներ մրցակցութեան ելած են, որպէսզի ձեռք ձգեն Ֆրանսայի երիցագոյն անձը պատսպարելու տիտղոսը...: Ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ 111 տարեկան կին մը գտնուած է, բայց ուրիշներ ալ կան եւ ճշդումները դժուար են: Ժանն Գալմանի թաղումը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 6-ին, Առլի մէջ, ուր դրօշակները կէս պարզուած էին իբրեւ սուգի նշան: Աշխարհի երիցագոյնն ալ կրնայ ծագումով Դանիացի Ամերիկացին ըլլալ այլ խուլ - համր Ռումանուհի մը որ ըստ իր բժիշկին 122 տարեկան է, մինչ Ամերիկացին հազիւ 115-ի սեմին էր: Անիթիրա Պիւթարիու 30 տարի է Լիփովայի (արեւմտեան Ռումանիա) հիւանդանոց մը կ'ապրի եւ ծննդեան վկայագիր մըն ալ ունի:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԷՔԻԼԻՊԸ կազմակերպութեան մաս կազմող 4 Ֆրանսացիներ անհետացած են Տաղըստան: Շարաթավերջին Մախաչկալա (մայրաքաղաքը) կը գտնուէին եւ անկարելի չի նկատուիր առեւանգում մը, Տաղըստան Չէչէնիոյ կից է:

ՄԵՆՔ ԱՆԿԵՂԾ ԶԻՆՈՒՈ՞Ր ԵՆՔ

Վերջերս («Յառաջ», Յուլիս 3), Արփի Թոթոյեան արձագանգած է Հայաստանի մէջ զինուորական ծառայութեան փշոտ հարցին, առ այդ վերարտադրելով Կըրթութեան նախարար Արտաշէս Պետրոսեանի հետ հարցազրոյց մը: Յունիսի ամսուն այս օրէնքին շուրջ քաղաքական լուրջ տագնապ մը ստեղծուած է, երբ Ազգային Ժողովը ընդունած է Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի նախագիծը որպէս քննարկումի հիմք. առիկա տեղի տուած է Ազգային Ժողովի նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի հրաժարականի ներկայացումին: Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան, պաշտպանած է իր նախարարին դիրքը եւ անցընել տուած է տարբերակ մը, ըստ որուն օրէնքը, ընդունելու պարագային, ի զօրու կը դառնայ 1998–էն սկսեալ: Քննարկումն ու խորհրդարանական քուէարկութիւնը յետաձգուած են աշնան նստաշրջանին:

Վ. Սարգսեան կ'ուզէ 18 տարեկանը լըրացուցած բոլոր երիտասարդները բանակը տեսնել, իսկ Բ. Արարքցեան պահանջած է երկարաձգումի («տարկէտում») իրաւունք պահել բարձրագոյն ուսումի հետեւողներուն համար, որպէսզի համալսարանաւարտ ըլլալէ ետք կատարեն իրենց զինուորական պարտականութիւնը: Ահա վէճին էութիւնը:

Առնենք, մարդիկ ծառայութենէ խոյս կուտային երբ պատերազմ էր, իսկ հիմա, ըստ երեւոյթին, որովհետեւ խաղաղութիւն կայ...: Ա. Պետրոսեան կ'ըսէ, թէ «մեծ թիւ են կազմում այն ուսանողները, ովքեր բուհ են ընդունւում բանակ չգնալու համար»: *Բայց չէ՞ որ աւարտելէ ետք, ըստ ամենայնի, ստիպուած են իրենց պարտականութիւնը կատարել: Սակայն, եթէ ամուսնանան ու երկու զաւակ ունենան, կը խուսափին անկէ: Կը թուի որ, ինչպէս սովոր են ըսել խորհրդային ժամանակներէն,* «օրէնքը ստեղծուել է խախտելու համար»:

Բաղդատականի համար, աւելորդ չենք նկատեր անդրադարձ մը կատարել Արժանթինի պարագային: 1901 — 1994–ին, զինուորական ծառայութիւնը պարտադիր էր: 18 տարեկան լրացնողներ ամէն տարի վիճակահանութեան կ'ենթարկուէին, որպէսզի ճշդուէր իրենց ծառայելիք ռազմական ուժը. մէկ տարի՝ բանակ, երկու տարի՝ ծովուժ կամ օդուժ: Ըստ կարիքներու, նուազագոյն թուահամար մը կը ճշդուէր (ընդհանրապէս՝ 150–ի շուրջ), որմէ վար թիւ հանողները կ'ազատէին ծառայութենէ: Միւսները, վիճակահանութենէն ետք, պարտաւոր էին ներկայանալ բժշկական քննութեան, զոր եթէ յաջողութեամբ անցնէին, կը մտնէին բանակ. այլապէս՝ նշում կ'ըլլար իրենց տետրին մէջ, եւ կ'ազատէին: Անոնք որ համալսարան պիտի մտնէին, իրաւունք ունէին երկարաձգում ուզելու: Եթէ աւարտէին, կիսատ ձգէին կամ առժամաբար դադրէին ուսանելէ, անմիջապէս իրենց երկարաձգումը ի զօրու ըլլալէ կը դադրէր:

Զինուորական կեանքը դրախտ չէ, ոչ ալ օրինակելի վարժարան, բայց երիտասարդները իրենց պարտականութիւնը կը կատարէին: Բնականաբար, մեծ ուրախութեամբ չէին ընդուներ զայն ու կը համարէին ժամանակի կորուստ: Սակայն, դասալքութեան չէին դիմեր որպէս կանոն: Կրնար պատահիլ, որ ոմանք, ծանօթներու միջոցաւ, կարգադրէին, որ վարժութեան եռամսեայ շրջանէն ետք, ծառայութիւն մատուցեն իրենց բնակատեղին մօտիկ, կամ ունենան զուտ վարչական աշխատանք մը, կամ նման բաներ: Եղած են դէպքեր, երբ իրենց պարտականութեան ընթացքին, զինակոչներ շարունակած են համալսարանին հետեւիլ: Բայց չենք լսած, որ կաշառքի ճամբով, օրինակ, խուսափին իրենց պարտականութենէն:

Զգալի յառաջդիմութիւն մը ակներեւ դարձաւ 1982–էն ետք, երբ 18–ամեայ անփորձ, անպատրաստ զինուորներ Մալվինեան պատերազմին անգլիացի արհեստավարժ ուժերուն դէմ կռուեցան եւ, իրենց հերոսական վարքագծին հակառակ, թնդանօթի միս դարձան այդ արկածախնդրութեան: Սակայն, 80–ականներու նորաբերիկ ժողովրդավարութիւնը եւ անոր տակ լուռ զինուորական խլրտումները թոյլ չէին տար վճռական քայլ մը փորձել՝ պարտադիր զինուորութիւնը ջնջելու համար:

Զինակոչները պիտի ենթարկուէին խըստաշունչ կարգապահութեան, ժուժկալ սննդառութեան եւ թերեւս տեղի կամ անտեղի պատիժներու՝ վերադասի մը կողմէ, բայց ո՛չ՝ մահուան սպառնալիքի:

Բաժակը յորդեցնող կաթիլը եղաւ երիտասարդ զինուորի մը սպանութիւնը:

1994–ին, նորակոչ 18–ամեայ մը սպաննուեցաւ երեք զինուորներու կողմէ, որոնք ամիս մը ամբողջ ծածկեցին պատահարը եւ մինչեւ իսկ՝ բանակի որոշ մէկ մասի մեղսակցութիւնը վայելեցին: Ժողովրդային զայրոյթը առիթ տուաւ երկրի նախագահին (նաեւ՝ ընտրական որոշ հաշիւներ), որ Խորհրդարանին ներկայացնէր ու յաջողէր վաւերացնել զինուորական ծառայութիւնը կամաւոր դարձնող օրէնքը: Ոճիրին հեղինակները դատավարութեան ենթարկուեցան եւ 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցան:

Արդ, ինչո՞ւ հայրենի երիտասարդները զինուորութենէ կը փախչին:

Տրամաբանութիւնը կը թելադրէ, որ զինուորական ծառայութիւնը՝ երկրագունդի ո՛ր մասին մէջ ալ ըլլայ, որքան ատեն որ կանոնաւոր պայմաններու մէջ տեղի ունենայ, ենթակաները փախուստի չի մղեր: Փախուստը տեղի կ'ունենայ, երբ պայմանները բնականոն չեն:

Տողերս գրողը Հայաստան չայցելեր որ կարենայ լիակատար տեղեկութիւն ունենալ, բայց կը թուի, որ հոն տիրող պայմանները բնականոն չեն:

Սխալելու իրաւունքը եւ կարելիութիւնը վերապահելով մեզի, խօսքը կը փոխանցենք Երեւանէն ամիսներ առաջ հասած նամակի մը: Ո՛չ գրողը ընդդիմադրութիւն խաղացող է, ոչ ալ արտագրողը՝ քաղաքականութիւն խաղացող: Գոյութիւն ունի խիղճ, տրամաբանութիւն, գիտակցութիւն կամ ցանկացած անունը կըրող բան մը, որ թոյլ չի տար առանց ընդվզումի կարդալ. —

«(...) Ինձ բանակ չի հասնում նաեւ վատ տեսողութեան պատճառով, սակայն դրան էլ այժմ ուշադրութիւն չեն դարձնում: Պէտք է դրա համար էլ կաշառք տաս, թէ չէ չեն ազատի: Հաւատա, ոչ ոք շահագրգռուած չէ, որ ուժեղ բանակ ունենանք, բոլորը զէնք գործածել իմանան: Ո՛ւր է թէ. իմ կնոջ եղբայրը մէկ ու կէս տարի ծառայեց. ողջ — օրը պարապ — սարապ են եղել, զէնք գրքէ չեն տեսել, երբեմն տարել են ինչ — որ բիրդան ազանների դաշտի կարտոֆիլը հաւաքելու կամ նրա նորակառոյց տան վրայ աշխատելու: Ոջիլների, կեղտի, ծեծ ուտելու, հիւանդութիւնների մասին էլ չեմ ասում: Երեւի լսած կ'ըլլաս Հայաստանի բանակի սարսափների մասին: Քանի՛ հոգու սպանեցին, քանիսն ինքնասպան եղան, քանիսը խեղանդամ դարձան, անընդհատ նման բաներ ենք լսում:

«Ես էլ աչքովս տեսել եմ, մի անգամ գնացի, այնտեղ մի ընկերուհի ունեմ, միասին գնացինք զօրամաս՝ կնոջս եղբօրը տեսութեան: Աստուած իմ, ի՛նչ տխուր բան էր այդ զօրամասը: Կեղտի եւ խորհրդային որմազդների մասին չէ խօսքս: Մեծ թւով նիհար զինուորիկներ այստեղ — այնտեղ պատերի տակ նստած անգո՛րծ, յուսահա՛տ: Հարցնում եմ՝ գոնէ մի անգամ զէնքի երես տեսել է՞ք: Պատասխանում են՝ միայն մի անգամ, առաջին օրերին, բայց ոչ իսկական զէնքի: Անհեթեթութեան գագաթնակէտ ... "Լաւ, բա ի՞նչ էք անում": "Սկզբում մարզանք էինք անում, մի քիչ քայլում, հիմա էդ էլ չենք անում: Թէ չեն տանում կարտոշկա հաւաքելու՝ ամբողջ օրը ըստեղ նստած ենք": Գրեթէ բոլորի աչքի տակը կապտած էր»:

Շրջափակում է, տնտեսական տագնապ է, ուտեստեղէնի պակաս է, զէնքի խնայողութիւն է, պայմաններու անբաւարարութիւն է, ամէն ինչ է, ամէն ինչ կըրնայ ըլլալ: Սակայն, ինչպէս գրած ենք այլ առթիւ, անբնական կացութիւններ չեն կրնար արդարացնել ամէն ինչ: Ամէնէն սարսափելի խեղճութեան մէջ, ներելի չէ բարոյալքել, նուաստացնել, մարդկային արժանապատուութիւնը զերոյի հաւասարեցնել: Ի՞նչ կը մնայ բանակէ մը, նման պարագաներու մէջ:

«Մենք երջանիկ ենք, որ նա ողջ–առողջ տուն վերադարձաւ, իսկ թէ ինչե՛ր են եղել հէնց այդ՝ լաւ համարուող զօրամասում, ինչե՛ր իմացանք: Բոլորն անխտիր, ծառայութեան ընթացքում մի քանի անգամ մեծամասշտաբ ծեծի են ենթարկւում, եւ երջանիկ է նա, ում — ատամն է ջարդւում: Մի տղայ երիկամներն այնպէս էր վնասել, որ ծառայութիւնից յետոյ ամէն օր ստիպուած էր օրը երեք անգամ սրսկուել: Եւ գիտե՞ս, այդ տուրուդըմփոցները յաճախ ծնւում են պարապութիւնից: Խորհրդային բանակում շատ վազեցնում էին, որ էներգիան դուրս գայ, կատաղութիւն (*ագրեսիա*) չկուտակուի մէջները: Բայց, պարզւում է, ծեծուելուց առաւել սարսափելին կայ, երբ մեծերը ստիպում են նորեկներին իրենց շորերը լուալ կամ ստորացնում են ուրիշ ձեւերով: Շատ ցաւալի է իմանալ, որ մեր բանակում մինչեւ անգամ բռնաբարութեան դէպքեր են եղել»:

Արժանթինի մէջ մէկ հոգի սպաննուեցաւ, ահագին իրարանցում բարձրացաւ, երեք մեղաւորները իրենց արժանի դատն ու դատաստանը ունեցան: Աւելորդ չէ յիշել, որ երկրին ամէնէն վարկաբեկուած հաստատութիւնը արդարադատութիւնն է, որ սակայն այս պարագային իր բարձրութիւնը պահեց:

Մեր պատկերը բոլորովին տարբեր կը թուի ըլլալ. —

«Բացարձակ անտէրութիւն եւ անարխիա է տիրում Հայոց բանակում, իսկական ջունգլի, եւ ոչ ոքի հոգը չէ կարգապահութիւն մտցնելը: Եւ դա կոչւում է ազգային բանակ ստեղծելը:

Գուցէ սխալ է համեմատութիւնը, բայց խորհրդային տարիներին ծառայելը թերեւս աւելի հեշտ էր այն առումով, որ Հայերը դաշնակցում էին միմեանց, երբեմն նաեւ վրացիների հետ՝ ընդդէմ ռուսների եւ մահմեդականների, եւ ոչ թէ այսօրուան պէս իրար յօշոտում են: Երկրում ոչ մի օրէնք չի գործում, ամէն ինչի վրայ թքել են, բայց արի ու տես, որ զինակոչի հարցերում աւելի քան զգօն ու հետեւողական են: Վայրկեան առաջ գալիս են, բռնում, տանում»:

Արդարեւ, Ա. Պետրոսեան կ'ըսէ, թէ ըստ զօրամասերու պետերուն, «ծառայում է միայն գիւղացու, բանւորի, չքաւորի երեխան. մտաւորականի, պետական այրի երեխան՝ ո՛չ»:

Ինչո՞ւ կը պատահի ասիկա: Նամակագիրը կը շարունակէ. —

«Հարուստների տղաները փողով ազատւում են, գնում, Ռուսաստաններում քարշ գալիս կամ անգործ պպզում Երեւանի փողոցներում, իսկ ով որ չի կարող կաշառք տալ, գնում է երկու տարի հոգեպէս ու մարմնապէս խեղուելու»:

Պէտք է ուշադրութեամբ կարդալ Վ. Սարգսեանի այն նկատողութիւնը, թէ բանակը «ինտելեկտի կարիք» *ունի պատճառաբանելով 18–ամեաները անխտիր զինուորագրուելու իր պնդումը: Սեւ երգիծանքի կը նմանի ասիկա, երբ կը զուգադրենք ուրիշ հին նամակի մը հետ. —*

«Երբեք ձեռքդ ընկե՞լ է Երեւանի «*Հայ զինուոր*»թերթը: Անգամ այնտեղ երբեմն սպրդում են ճշմարտութիւններ այսօրուան հայ բանակի իրականութեան մասին: Յիշում եմ, մի անգամ մի ամբողջ էջ նուիրուած էր մի զօրամասի մի քանի զինուորների առողջական վիճակին: Մէջբերուած էին ոմանց առողջական թերթիկները, մարդ կարդում էր եւ ապշում, թէ այսչափ հիւանդութիւններ ունեցողներն ինչո՞ւ հիւանդանոցի փոխարէն զօրամաս են ընկել: Նոյնիսկ մէկը կար, որ ծնեալ բըթամիտ էր եւ ստորագրելու փոխարէն խաչ էր դնում: Եւ նա պիտի ծառայի բանակում, այո՞: Իսկ Երեւանում բազմաթիւ տղաներ պարապ — սարապ նստած են կամ առեւտուր են անում, քանի որ փողով ազատուած են»:

Ընթերցողը թող գտնէ թերթը եւ հաստատէ յիշեալ չարագրանքը: Մարդ կրնայ ըսել, թէ նման պարագայի տակ, երբ մարդիկ դասալիք կ'ըլլան կամ հնարք մը կը գտնեն խուսափելու համար, բանակը ստիպուած է հարկ եղած թիւը լրացնել կարելի միջոցներով: Թերեւս նախընտրելի է հարցումը տարբեր կերպով բանաձեւել. եթէ բանակի պայմանները տանելի ըլլային, Փիզիքապէս թէ մտաւորապէս առողջ մարդիկ կը գերադասէի՞ն յանցանք գործել (դասալքութիւն, կաշառակերութիւն)՝ ծառայելու փոխարէն:

Այլապէս, Վ. Սարգսեան պիտի չըսէր.—

«Ինչ վերաբերում է Պաշտպանութեան նախարարութեանը, եթէ այն տպաւորութիւնը ունէք, որ շատ հաճելի է մեզ համար համազգային բոբոյի դերը վերցնել, հիմնովին սխալւում էք:

Մեզ համար յոյժ ցանկալի կը լինէր, որ նրանք սիրէին բանակը, բանակ գային սիրով (...)»:

«Բոբո»*ն գիշերները մանուկներ վախցընող երեւակայական էակն է: Եթէ բանակը* «համազգային բոբո»*յի դեր կը կատարէ, կը նշանակէ, որ վախնալիք բան մը կայ:*

«Մեզ համար յոյժ ցանկալի կը լինէր, որ նրանք սիրէին բանակը, բանակ գային սիրով (...)»:

Սէրը պիտի չստեղծուի համալսարանը պարպելով կամ հայրենիքի պաշտպանութեան մասին դատարկ ճառեր խօսելով: Անկեղծ զինուորը կը ծնի, երբ համոզուած է դիմացը կեցողի անկեղծութեան:

Հարցումը ողջ ու առողջ է. — Արդեօք մենք անկեղծ զինուո՞ր ենք:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս — Այրէս

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՅԱՒԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԹՐԷՍ
ԿՈՁՈՒԱԾ ՃԻՒԱՂԸ

Ա.

Քանի տարի առաջուան մարդոց համար անծանօթ բառ մըն էր այս: Սթրէս: Մենք կ'ըսենք՝ հոգեցնցում: Այո՛, քանի տարի առաջ գոյութիւն ունէ՞ր այս բառը: Թերեւս գիտնականներուն համար ունէր, բայց այդ բառը գոյութիւն ունէ՞ր արդէօք վաթսուն տարեկան սա բարեկամիս համար, որ քիչ առաջ ինծի հետ կը խօսէր ու կ'ըսէր որ գիշերը բարեկամներու հետ ճաշարան մը պիտի երթար, պիտի ուտէր — խմէր ու սթրէս մը պիտի «նետէր»: Ո՛չ: Այս բառը անոր համար գոյութիւն չունէր քանի տարի առաջ: Եթէ մենք այս խօսակցութիւնը քանի տարի առաջ ըրած ըլլայինք, ան ինծի պարզապէս պիտի ըսէր թէ գիշերը բարեկամներու հետ ճաշարան մը պիտի երթար, պիտի ուտէր — խմէր ու լաւ «քէյֆ» մը պիտի ընէր: «Քէյֆ ընել» բացատրութիւնը հիմա դարձած է «սթրէս նետել», սթրէսէ փրկուիլ:

Քանի տարի առաջ ժողովուրդին համար գոյութիւն չունէր այս բառը, բայց հիմա նորաձեւութիւն է, բառ մըն է որ մարդոց բերնին մէջ ծամօնի պէս ամէն վայրկեան կը ծամծմուի: Եւ ամէն բանէ առաջ՝ բըժիշկներու բերնին մէջ: Բժիշկները մարդոց շարունակ կը յանձնարարեն հեռու մընալ սթրէսներէ: Եւ քանի որ բժիշկները մարդոց կը յանձնարարեն հեռու մնալ ամէն տեսակ սթրէսէ, մարդիկ ալ կը հնազանդին բժիշկներուն ու միջոցներ կը փնտռեն սթրէսներէ հեռու մնալու, կամ սթրէսներէ փրկուելու համար: Բարեբախտաբար չեն պակսիր դրօսանքներ, ժամանցներ, պտոյտներ, որոնք մեզ սթրէսներէ կրնան փրկել: Եւ եթէ կը պակսին, պէտք է ստեղծել զանոնք:

Սթրէսը հոգեկան այն ցնցումն է, կամ հոգեկան այն ճնշումն է որուն այսօր կ'ենթարկուի մարդ տարապայմանօրէն ծանր, նեղացուցիչ, տագնապալից աշխատանքներու ու յոգնութիւններու հետեւանքով: Եւ այս սթրէսը շատ վտանգաւոր է, որովհետեւ, եթէ պիտի հաւատանք բժիշկի մը կամ բժիշկներու ականջ տալու հետեւանքով բժիշկի մը չափ գիտ-

նական զարմած բարեկամներու, բոլոր հիւանդութիւններուն պատճառը սթրէսն է։ Եթէ գլխացաւ ունիս, պատճառը սթրէսն է։ Եթէ արեան ճնշումդ բարձր է, կամ եթէ շաքարախտ ունիս, պատճառը սթրէսն է։ Եթէ գիշերները չես կրնար քնանալ, կամ ընդհակառակն, եթէ գիշեր ցերեկ քնանալու պահանջքը կը զգաս, պատճառը սթրէսն է։ Սրտի հիւանդութիւնները, ջղային հիւանդութիւնները, զանազան ալերժիներ կամ մորթային հիւանդութիւններ ծնունդ կ'առնեն սթրէսներէ։ Եթէ շուտ ծերացար, սթրէսներու մէջ փնտռէ այդ պատճառը։ Մազերդ կանխահասօրէն կը թափին, ջիղերդ կանխահասօրէն կը մաշին, կռնակդ կանխահասօրէն կը կքի, աչքերդ կանխահասօրէն կը փոսանան, դէմքդ կանխահասօրէն կը խորշոմի, ձեռքերդ կանխահասօրէն դողալ կը սկսին, արեանդ մէջ քոլէսթէրոլը կանխահասօրէն կը բարձրանայ սթրէսներու պատճառաւ։

Բոլոր այս հիւանդութիւններն ու անհանգստութիւնները քսան կամ երկու հարիւր տարի առաջ ալ կային։ Բոլոր այն ընկերային, տնտեսական կամ քաղաքական ճնշումները որոնք մարդոց մէջ հոգեկան ցնցումներ, սթրէսներ կը յառաջացնեն, մեծ մասամբ քսան տարի առաջ, կամ հարիւր տարի առաջ ալ կային։ Միայն թէ այդ շրջաններուն տակաւին ո՛չ մէկը սթրէս բառին գիւտը ըրած էր։ Մանաւանդ խեղճ ժողովուրդը գաղափար իսկ չունէր թէ ամէն բանին տակ թաքնուած է սթրէս կոչուած ճիւաղ մը, որ բազմաթիւ դժբախտութիւններուն աղբիւրն է։ Հիմա այլեւս ամէն մարդ գիտցած է թէ ինչ է սթրէսը եւ ամէն դժբախտութեան տակ սթրէսը կը փնտռէ։ Հիմա ամէն մարդ ամէն վայրկեան կը մտածէ թէ ի՛նչ պէտք է ընէ սթրէսներէ հեռու մնալու համար։

Բայց դիւրին չէ սթրէսներէ հեռու մնալ։ Որքան ալ ջանանք սթրէսներէ հեռու մնալ, յաճախ կը տեսնենք որ սթրէսը կուգայ ու անկէ վերջ է որ մենք կը սկսինք մտածել թէ հեռու պէտք է մնանք սթրէսէ։ Ատիկա օրինակ՝ երթեւեկի արկածի մը կը նմանի։ Յանկարծ երթեւեկի արկած մը կ'ունենանք եւ այն ատեն կը յիշենք թէ պէտք է ամէն ինչ ընենք որպէսզի երթեւեկի արկածէ հեռու մնանք։ Կամ յանկարծ կը ջղայնանանք, յետոյ կը յիշենք թէ պէտք չէ ջղայնանանք։ Կամ յանկարծ կը զգանք որ երկարատեւ աշխատանքի մը հետեւանքով չափազանց յոգնած ենք, յետոյ կը սկսինք մտածել թէ սխալ է այսքան յոգնիլ։

Բժիշկներ ու բարեկամներ միշտ նոյնը կը յանձնարարեն։ Շատ մի՛ ջղայնանար։ Շատ մի՛ յոգնիր։ Շատ մի՛ մտահոգուիր։ Կեանքի դէպքերուն նայէ՛ ներողամիտ ու անզգամ մարդու հոգեբանութեամբ։ Ո՛չ մէկ բան այնքան կարեւոր է որքան մարդուս առողջութիւնը։ Ուստի տեսակէտ ընէ սա կամ նա բանին կարեւորութիւն տալու տխմարութիւնը։ Խնդա՛։ Պտըտէ՛։ Զուարճացի՛ր։ Գիշերները լաւ քնացիր, մի՛ արտօներ որ սա կամ նա պատճառաւ քունդ փախչի։ Մանաւանդ մի՛ աճապարեր։ Աճապարանքը թոյն է։ Մի՛ աճապարեր, հոգ չէ, ժամադրութեան մը կրնաս ուշանալ, շոգենաւը կրնաս փախցնել, կէս ժամուան ճամբան քառասուն վայրկեանէն կրնաս երթալ, այսօրուան գործը կրնաս վաղուան յետաձգել, կամ բնաւ չընել, միայն թէ մի՛ աճապարեր։ Աղմուկներէ հեռու կեցի՛ր։ Կռիւներէ հեռու կեցիր։ Դիմացինիդ «այո» ըսէ ու անցիր։ Նեղացուցիչ հանդէսներէ ու հաւաքոյթներէ խուսափէ, շատ երկար մի՛ խօսիր, շատախօսներէ ալ հեռու կեցիր...։

Ահաւասիկ ոսկեայ խրատականներ, որոնք սակայն դատապարտուած են մարդոց մէկ ականջէն մտնելու եւ միւսէն ելլելու։

Ռ. Հ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

«ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մոնթեպելլոյի «Մեսրոպեան» Ազգային վարժարանի շրջափակին մէջ, Յունիս 21-ին, տեղի ունեցած է դպրոցին ամավերջի հանդէսը։ Բացումը կատարած է տնօրէն Դաւիթ Ղուկասեան։ Խօսք առած են Ազգային Վարչութեան կողմէ Սարգիս Կիտցինեան եւ Խորէն Քահանայ Պապօշեան։ Յառաջադէմ աշակերտներու մրցանակաբաշխութենէն ետք բանախօսած է Զաւէն Մալխասեան։ Հուսկ Բանքը արտասանած է տնօրէնը։ Այս տարի դպրոցը տուած է 36 շրջանաւարտներ։

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կլէնտէյլի «Եփրեմեան» սրահին մէջ, Յունիս 20-ին, տեղի ունեցած է Մխիթարեան վարժարանի Զ. եւ Ը. կարգերու աւարտական հանդէսը։ Բացումը կատարած է ուսուցչուհի Արսինէ Շահմելիքեան։ Խօսք առած է փոխ-տեսուչ Հ. Ներսէս Սաքայեան։ Օրուան առթիւ բանախօսած է Կլէնտէյլի քաղաքապետ Լէրի Զարեան։ Վարժարանին տեսուչը՝ Հ. Օգոստինոս Սեքուլեան, իր Հուսկ Բանքին մէջ թելադրած է շրջանաւարտներուն առաջնորդուիլ Մխիթար Աբբահօր գաղափարախօսութեամբ։ Վարժարանի միջնակարգ բաժնէն շրջանաւարտ եղած են 10 աշակերտներ, իսկ նախակրթարանի բաժնէն՝ 27 աշակերտներ։

«ԱՐՇԱԿ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հոլիվուտի «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի շրջափակին մէջ, Յունիս 28-ին, տեղի ունեցած է դպրոցին ամավերջի հանդէսը։ Խօսք առած են Հոգաբարձութեան ատենապետ Գէորգ Մանուսեան եւ Հայաստանի Լոս-Անճըլըսի հիւպատոս Եդուարդ Թառանեան։ Բանախօսած է տոքթոր Կարպիս Տէր-Եղիայեան։ Հուսկ Բանքը արտասանած է տնօրէն Վարդգէս Գուրուեան։ Այս տարի դպրոցին միջնակարգ բաժինը աւարտած են 25 աշակերտներ, իսկ երկրորդական բաժինը՝ 12 աշակերտներ։

ՅՈՎՍԷՓ ԱՍԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Փասատինայի «Սողանալեան» սրահին մէջ, Յուլիս 11-ին տեղի ունեցած է Յովսէփ Ասատրեանի ծննդեան 70 եւ մարզական գործունէութեան 50-ամեակին նուիրուած մեծարանքի հանդիսութիւնը, Հ.Մ.Մ.-ի վարչութեան կազմակերպութեամբ։ Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Արամայիս Ղարիպեան։ Գնահատանքի խօսք արտասանած են քանդակագործ Սուրէն Նազարեան, բանաստեղծ Գասպար Գասպարեան, փրոֆ. Աւետիս Փափազեան, լրագրող Յակոբ Պօղոսեան, Նուպար Յակոբեան, Հ.Մ.Մ.-ի Կեդր. Վարչութեան կողմէ Տիգրան Սարաֆեան եւ Յակոբ Յովհաննիսեան։ Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է մեծարեալը։

ՈՒՈԼԹԸՐ ՔԱՐԱՊԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇՔԱՆՇԱՆՈՎ

Հոլիվուտի Ս. Յովհաննէս-Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 29-ին, պատարագի ընթացքին, խրախճան եւ բարերար Ուոլթըր Քարապեան պարգեւատրուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ շքանշանով, ձեռամբ առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեանի։ Այս առթիւ, Պր. Քարապեան 100 հազար տոլարի նուիրատուութիւն խոստացած է Առաջնորդարանի ֆոնտին։ Արարողութեան աւարտին, Եկեղեցւոյ սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը, ի պատիւ պարգեւատրեալին։ Ներկայ եղած են 200 հրաւիրեալներ։

ԼԷՍԼԻ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ «ԻՆԸ ՀԱՅԵՐ» ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԸ

Ամերիկահայ թատերագիր Լէսլի Այվազեանի «Ինը Հայեր» թատերախաղի բեմադրութիւնը Լոս-Անճըլըսի «Մարք Թէյփըր» երաժշտական կեդրոնին մէջ, մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է հանրութեան մօտ։ Լէսլի Այվազեան թատերախաղին նիւթը քաղած է իր կեանքէն, երբ Նիւ-Եորք ապրած ու մեծցած հեղինակը, 1989-ին, կը տեղափոխուի իր մեծ-հօրմէն ժառանգած բնակարանը, ուր չփում կ'ունենայ անցեալէն իրեն փոխանցուած իրերու եւ յիշողութիւններու հետ։ Թատերախաղը կը ներկայացնէ ինը սերունդ Հայեր, որոնք կ'ապրին իրենց ժողովուրդին աւանդութիւններով։ Թատերախաղին Ա. ներկայացումը կատարուած է Յուլիս 13-ին։ Ներկայացումը կը շարունակուի մինչեւ Օգոստոս 31։

ԵԴՈՒԱՐԴ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՄԵՐԳ-ՃԱՇ

Կլէնտէյլի «Ռէտ Լայըն» պանդոկին մէջ, Յունիս 29-ին, տեղի ունեցած է Եդուարդ Միրզոյեանի երաժշտական գործունէութեան 50-ամեակին նուիրուած համերգ-ճաշը, որուն ներկայ եղած են 400 հոգի։ Հանդիսութիւնը վարած է Օշին Քէշիշեան։ Մեկնաբանուած են Միրզոյեանի անձնական գործերէն նմոյշներ։ Հանդէս եկած են թաւջութակահար Գեւորգի Թալալեան, ընկերակցութեամբ Լեւոն Աբրահամեանի, դաշնակահարուհի Զարա Միրզոյեան (Եդուարդ Միրզոյեանի աղջիկը), երգչուհի Էլիզապէթ Փեհլիվանեան, երգիչ Գէորգ Յունանեան։ Խօսք առնելով Լիլիթ Բաղդասարեանց, գրուատած է խմբավար Վաչէ Պարսումեանի տարած աշխատանքները։ Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Եդուարդ Միրզոյեան նշած է, թէ իր անձին նկատմամբ ցուցաբերուած պատիւն ու յարգանքը նոյն ատեն կը վերաբերին Հայրենի բոլոր երաժիշտներուն, որոնք նուիրուած են մեր երաժշտական մշակոյթի բարգաւաճման։

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Գ.

— Ա՜խ, Յուսիկ հայրապետ, հոգուդ մատաղ, աղաղակեց Տէր Յուսիկ, ինքնիրմէն ելած։

Ալ կրնար մեռնիլ։ Փրկութեան օրը իր աչքերը տեսած էին։

Անկէ ետքը ինչ եղաւ չգիտցաւ։ Արդէն երկու ժամէ ի վեր չէր գիտեր՝ թէ ուր էր, ինչ կ'ընէր, ինչ կ'ըլլար։ Ինքզինքը դուրսը՝ փողոցը գտաւ։ Ամէնքը անհետացեր էին։ Պատրիարք, Արշամ, աշակերտ, ո՛չ ոք կ'երեւնար։ Մոլեգնոտ, խռովխուռն բազմամբոխի մը մէջ կորսուած էր։ Թուրք զօրքերը վաղնիվաղ կուգային։ Երկու Հայ, գլուխնին սուիններով ջախջախուած, աչքերուն առջեւ ինկան։ Ոստիկանները չորս կողմէն Հայերը կը բռնէին ու կը կապկպէին։ Մէկէնմէկ իր թեւերէն ալ քաշքշեցին, կրօնականին քանի մը բռունցք իջեցուցին, ու առանց բերանը բանալու ատեն ձգելու՝ առին տարան։ Մութ խուցի մէջ նետուեցաւ, ո՞ւր էր, ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ պիտի ըլլար։ Իրիկունը դուռը բացուեցաւ, հաց եւ ջուր տուին իրեն։ Անանկ մնաց։ Դուռը ոստիկան մը կայնած, ի հարկին զէնքը դուրս կը հանէր ու ներս կը մտնէր։ Բերանը բացաւ հարցումներ ընելու.

— Սուս օլ կեավուր մը լսեց։ Լռեց։

Երեք օր ետքը՝ ցորեկ մը զինքն առին տարան։ Մեծ սրահ մը մտաւ։ Համազգեստով Թուրքեր նստած էին. սպարապետութեան դուռը, զինուորական ատեանին առջեւ էր։ Անունը, մականունը ու ուրտեղացի ըլլալը հարցուցին։ Երբ «Տօմուզ քէօյլիւ» պատասխանեց, դատաւորներէն մէկը տեղէն քիչ մը վեր բարձրացաւ, ուշադիր դիտեց, խնդաց եւ նախագահին ըսաւ.

— Աս անոնցմէ ըլլալու չէ, ես կը ճանչնամ։

Այն հարիւրապետն էր, որ օր մը զինուորներով Տէր Յուսիկին գեղէն անցնելուն, իրենց խող հրամցնող ռէսը տփած էր, ու Տէրտէրին տունը երթալով ճաշած էր հանդերձ «ատամնավարձ»ով։ Մարդը պաշտօնի մէջ բարձրանալով Պոլիս եկած էր, ու հիմա ալ կ'անդամակցէր Հայերը դատող զինուորական ատեանին։ Յիշեց անցեալը, եւ ուզեց իր հին ծանօթին համար բարեխօսել։ Տէրտէրն ալ զայն ճանչցաւ եւ կռահեց որ ի նպաստ իրեն բան մը կ'ընէր։ Նախագահը տմուզգեղցիին խոժոռ դէմքով հարցուց, թէ որքան ատենէ ի վեր Պոլիս կը գտնուէր։ Երբ գեղացին հէմուեուդ կէլտում պատասխանեց, դատաւորները սկսան խնդալ։ Թէզքէրէն ուզեցին։ Տեսան թէ արդարեւ Յուլիս 15-ի Կիրակի առտուն Պոլիս մտած էր. հետեւաբար չէր կրնար նոյն օրուան շարժումը կազմակերպողներէն ըլլալ։ Պատրիարքարան գտնուած ըլլալուն պարագային վրայ տեղեկութիւն առնելէ յետոյ, Տէր Յուսիկը անպարտ արձակեցին։

Տէրտէրը Պատրիարքարան գնաց։ Գտաւ իր մէկ քանի աշակերտներն ու Արշամը, որոնք կարող եղած էին ճողոպրիլ։ Խորհրդակցութիւններ ըրին։ Համաձայնեցան որ Տէր Յուսիկ ատեն մը Պոլիս մնայ, կազմակերպութեան գործին համար, իսկ վարժապետը երկիր վերադառնայ, հոն գործելու ծրագրով։

Օրթագեղի Եկեղեցին պանդուխտ քահանան մեկնած էր այդ օրերը։ Տէր Յուսիկ Պատրիարքարանէն յանձնարարագրով մը այդ ժամը խրկուեցաւ։ Իր բաղդէն, առաջին սպասաւորութիւնը եկեղեցին տօնախմբութեան օրը ըրաւ։ Յուլիս 15-ի օրուան տպաւորութեան ներքեւ միամիտ պարզութեամբ որոշեց «ազատութի՛ւն եղբարց մերոց»ը, որով թաղին միահեծան իշխան Հայրապետ էֆէնտիին հետ Օգոստոս 19-ի Կիրակի օրուան ընդհարումը ունեցաւ։

Դ.

Եկեղեցւոյն տօնախմբութեան յաջորդ շաբաթը ժամարարութեան տասնհինգօրեայ շրջանը Տէր Յուսիկինն էր։ Կիրակի առտու էֆէնտին ու ազնուաշուք ամէնքն ալ պահարանը իրենց տեղուանքը ըստ սովորականին բռնած էին։ Պատարագը առանց միջադէպի կը վերջանար։ «Ազատութիւն եղբարց մերոց»ը անխափան անցած էր սպասաւորող քահանային հալալը բռնած ըլլալով ճիշդ այն պահէն, երբ գերեվարեալ եղբայրներու համար առ Աստուած պաղատանք պիտի ուղարկէր։ «Կեցո»ին՝ երբ տաճարը գրեթէ պարպուեցաւ, էֆէնտին դասը գնաց, պատարագչին համար բարեացակամ տրամադրութիւններով։ Կոչունքին օրը սեղանին վրայ անդրադարձած էր զարիպին բացակայութիւնը։ Անմիջապէս ժամը մարդ ղրկած էր զանիկա բերելու համար, բայց չէին գտած։ Խիղճ ըրաւ աղքատ քահանայի մը եղած այս զրկանքին համար։ Նախորդ Կիրակին, բարկութիւնը իջնելէ յետոյ, մտածած էր թէ գեղացի Տէրտէրը չարակամ մէկը ըլլալու չէր. երկրէն նոր եկած միամիտ մը. Պոլսոյ, մանաւանդ Օրթագեղի քաղաքականութեանը անտեղեակ։ Անցեալ շաբթուան չարիքը այս Կիրակի դարմանել կ'ուզէր, ուստի, փոխանակ ամէն Կիրակի օրուան սովորական մէկ ոսկիին, գրպանէն երկու ոսկի ժամուց հանեց եւ ափը պահեց։

Ժամարարը ձախակողմեան խորանին առջեւի աստիճաններէն յամրաքայլ վար կ'իջնէր «Որ օրհնես զայնոսիկ»ը արտասանելով հատիկ հատիկ, ձայնը յոգնած։ Բայց այդ գրեթէ մարմրող ձայնը մէկէնմէկ հոգի առաւ։ Էֆէնտիին ականջներուն գնդակի սուլումի պէս բան մը զարկաւ. «Թագաւորաց քրիստոնէի՛ց եւ զինուորեա՛լ մանկանց նոցա»։ Մեծ-աղան շմորեցաւ, գաւիթին դուռնէն արագաքայլ դուրս ելաւ, խռովեալ, երկու ոսկին ափը, եւ շունչը խորհրդարանը առաւ, գոչելով.

— Աս ի՞նչ փորձանք էր որ գլխուս եկաւ։

(Շար. 15)

(Շար. Ա. էջէն)

չաւին մէջ: Կ'ըսուի որ մերժեց միայն անոր համար որ ան Թրքական հաստատութիւն էր:

Լիպարիտեան կը պատասխանէ որ լուր չունի այդպիսի առաջարկներէ: Թուրքերու վերաբերեալ ամէն նիւթ իրմէ կ'անցնի, մինչդեռ աասնկ նիւթ մը իրեն չէ գացած, առաջին անգամ կը լսէ այդպիսի բան մը: Բայց սխալ բան մը պէտք է ըլլայ: Հաւանական չէ որ Թրքական հաստատութիւն մը մասնակցի ու Հայաստան մերժէ զայն: Այս գործերով նախապէս կը զբաղէր Թէլման Տէր–Պետրոսեան, որ մեռաւ: Ան չարունակ Անգարա կ'երթար եւ կը քաջալերէր Թուրքիա–Հայաստան առեւտրական գործառնութիւնները:

Թղթակիցը կը հարցնէ թէ Լիպարիտեան յուսալի՞ց է Թուրքիոյ այժմու կառավարութենէն, այս կառավարութիւնը բաւականաչափ ուժե՞ղ է որպէսզի կայենար որոշումներ տայ այս մարզին ներս:

Ո՛չ: Լիպարիտեան չի կարծեր որ այս կառավարութիւնը կրնայ երկար մնալ իշխանութեան գլուխը: Նոյնիսկ եթէ իշխանութեան գլուխը մնայ բանակին ու լաիք հանրային կարծիքի աջակցութեամբ, այնքան մեծ եսանդ պիտի վատնէ որ պիտի չկարենայ ուժեղ կառավարութիւն մը ըլլալ: Տկար կառավարութիւն մը օգտակար չի կրնար ըլլալ ոչ երկրին, ոչ ալ հոգատարածքին: Թուրքիոյ նման երկիրներու մէջ ներքին քաղաքականութիւնը եւ արտաքինը միախառնուած են իրարու: Հայաստանի, Ազրպէյճանի ու Վրաստանի նման երկիրներու պարագան ալ նոյնն է: Մինչդեռ Ամերիկայի ու Ռուսաստանի նման երկիրներու մէջ ժողովուրդները մեծ կարեւորութիւն չեն ընծայեր արտաքին երկիրներու հետ եղած հարցերուն: Կարեւորը Թուրքիոյ մէջ մնայուն ու ուժեղ կառավարութիւն մը ունենալն է: «Ես պարտականութեան գլուխ գալէս ասդին հինգ տարբեր Արտաքին նախարարներու հետ խօսակից եղայ» կ'ըսէ Լիպարիտեան:

Հարցազրոյցի ընթացքին խօսուած է նաեւ Երրաքանի կառավարութեան կամ Ռուսաստանի քաղաքականութեան մասին: Լիպարիտեան կը պատասխանէ որ Էրպաքան շատ ալ հետաքրքրուած չէր Հայաստանի հարցով: Իր տպաւորութիւնն այն է որ ան Ազրպէյճանի նկատմամբ ալ բաւականաչափ մօտիկութիւն չի զգար: Գալով այն պնդումին թէ Ռուսաստան կը պաշտպանէ Հայերու շահերը, Լիպարիտեանի պատասխանն այն է որ այդ պնդումը անհիմն է: Եթէ Ռուսաստան յայտնէ թէ Ղարաբաղեան հարցը կը լուծուի միայն Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան հիման վրայ, այդ պարագային ի՞նչպէս կարելի է ըսել որ Ռուսաստան Հայերը կը պաշտպանէ: Մեզի համար այդ յայտարարութիւնը Ազրպէյճանի ի նպաստ ու հակահայ քաղաքականութիւն է:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION» (6 août)

MATILD MANUKYAN, 83 ans, REINE DES BORDELS ET EX-PREMIERE CONTRIBUABLE DE TURQUIE, DEVENUE BIENFAITRICE

«Madame» d'Istanbul

Այս ծոխ խորագրին եւ Պոլսոյ «Տիկին»ին նկարին տակ, թերթը չորս սիւնակներու մէջ կը ներկայացնէ Մաթիլտ Մանուկեանը, ծնած Պոլիս 1914 Օգոստոս 17–ին: Կը նկարագրէ յարկաբաժինը Շիշլիի մզկիթին մօտ, Պոլսոյ փայլը կորսնցուցած այս Փասիին ծոցը որու երկար ատեն կապուած մնացած են Հրեաները, Յոյները ու Հայերը: Անկէ ի վեր, անոնք հեռացած են Վոսփորի ափերէն: Տիկինը մնացած է եւ յիշատակներ դիզած: Բոլորը, կը գրեն Մուսա Աքսէմիր եւ Մարք Սեմօ, կը յարգեն Թուրքիոյ այս առաջին հարկատուն, որ կը հաստատէ.–

«Ութ տարի, յաջորդաբար, տուրքերու մրցանիշը կոտրեցի, ապա կառավարութիւնը փոխեց օրէնքը, որովհետեւ շատեր կը խանգարէր որ խումբին գլուխը ըլլամ»:

Կը խորհրդանշէ ինչ որ բարեպաշտ պահպանողականները եւ խալամալաշտ–ները կ'ատեն: Ինք իր անկորնչելի հաւատարմութիւնը կը ցուցաբերէ Աթաթիւրքի լայիք սկզբունքներուն: Երիտասարդ տարիքին քերթուածներ ալ ձօնած է անոր: Հայ, վերջին ներկայացուցիչներէն մէկն է այդ ծաղկուն համայնքին, դարուս սկիզբի ջարդերէն առաջ: Աւելին, ծայրայեղներուն համար «Պոլսոյ բոզանոցներուն թագուհին է»: Ցաճախած է կաթողիկէ Քոյրերու Ֆրանսախօս Սէն–Պընուա վարժարանը: Կ'ըսէ թէ ինք միայն պատեր կը վարձէ, նպարավաճառատուն, ապահովագրութեան գրասենեակ թէ հանրատուն, նոյն բանն է ինծի համար: Ինք լաւ կարուհի եղած է, Ամուսնացած է Հայու մը հետ: Կարի խանութ մը բացած է Փերա Փալասի մօտ, ապա դիպուածով ձեռքը անցած է մատակարարութիւնը չէնքի մը որու գետնայարկը հանրատուն մը կար: Եկամուտի իր յայտարարութենէն չի գեղչեր իր նուիրատուութիւնները, առարկելով որ այդ պարագային նուէր ընողը ինք չըլլար այլ՝ Պետութիւնը: Արդէն, այդ դրամը գերեզման պիտի չտանիմ կ'ըսէ: Տղայ մը եւ երեք թոռ ունի: Իսկական հաճոյքը դրամը բաժնելն է: «Օսմանեան շրջանին կուգամ, կ'ըսէ, երբ հարուստները կարգ մը սկզբունքներու կը հաւատային եւ միայն չտեսներ չէին»:

Ամէն կէսօրէ վերջ, դուռը կը բանէ օգնութիւն խնդրելով: Առատաձեռն է, կուսակ համալսարաններու, հիւանդանոցներու, խորհրդի հաշմանդամներու հաստատութեան, դպրոցներու, արհեստի կեդրոններու, բայց, խանդարող կին մը կը մնայ: Երկու տարի առաջ, ձեռնառումը մը նետուեցաւ իր կառքին վրայ, վարորդը եւ թիկնապահը սպաննուեցան: Ցայտնի չէ թէ թիրախը ինք էր թէ թիկնապահը, որ շատ բան գիտէր, Թ. Չիլլէրի ամուսնոյն համար աշխատած ըլլալով: Ոճրագործը ձերբակալուած էր, բայց չէր խօսած:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

72–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ, ԱՌ Ի ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԳԼԱՄԱՐ. – Տիկին Անահիտ Սանոսեան 200 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. – Պ. Ս. Պենլեան 100 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

–ՇԷՆ–ՔՐԱՆՍԸ–

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ —

ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Աստուածածնի վերափոխման պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Օգոստոս 17, առաւօտեան, ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 17, տօն է Սուրբ Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ուրբաթ, Օգոստոս 15, ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ եւ աւարտին հոգեհանգստեան պաշտօն կը մատուցուի ամբողջութեան եւ պատերազմի բոլոր նահատակներու հոգւոց համար:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն
վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
«ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ»
Կիրակի, Օգոստոս 17
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատրիարքի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» *աւանդական արարողութիւնը:*

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 10 ԺԱՄԸ 11ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ – ՔԵՐՄԷՍ
ՀԱՆԴԷՍ ԿԱՅԱՆԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Սիրով հրաւիրուած են ծնողքներն ու բարեկամները

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

vous invite

Vendredi 15 Août

FETE CHAMPETRE DU HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL

10h : Messe Solennelle Chapelle Saint-Jean
Suivie de la traditionnelle Bénédiction du Raisin

A partir de 12h30 : Bar, Buffet de Spécialités Arméniennes

15h30 : Spectacle de danse par les enfants d'Arménie

ANIMATION ASSUREE L'APRES-MIDI PAR
MARTEN YORGANTZ

RESERVATION : 04. 94. 19. 51. 50.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 8
VENDREDI
8 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.175 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.175

ԵՐԵՒԱՆ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԷ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՀԵՏ

Կ'ԸՍԷ Լ. ԹԱՎՇԱՆՕՂԼՈՒ

Ժ. Լիպարիտեանի հետ ունեցած հարցազրոյցին հրատարակութենէն ետք, «Ճումհուրիյէթ»ի աշխատակիցը կու տայ այլ տպաւորութիւններ. –

Թավշանօղլու կը գրէ որ Երեւանի մէջ իր բոլոր խօսակիցները գրեթէ նոյնը ըսած են. «Կ'ուզենք որ յարաբերութիւնները բնականոն դառնան Թուրքիոյ հետ: Անիկա ժամ առաջ պէտք է իրականանայ: Անոր համար ալ որեւէ նախապայման չունինք»: Անոնք 1915-ը իրենց յիշողութենէն սրբած չեն, բայց Անգարայի հետ յարաբերութիւնները 1915-էն կախեալ չեն պահեր: Կը յիշեցնեն որ Սահմանադրութենէն ջնջած են 1915-ի վերաբերեալ յօդուածը:

Անգարա հինգ տարիէ ի վեր տնտեսական շրջափակում կը կիրարկէ Երեւանի դէմ: Պատճառը ղարաբաղեան պատերազմն էր: Այսօր զէնքերը լռած են: Բայց Անգարա, էթնիք պատճառաբանութիւններով եւ 1915-ի անսրբելի հետքերուն պատճառաւ Ազրպէյջանին նեցուկ կը կանգնի:

Միւս կողմէ Ղարաբաղի մէջ այլեւս գործնականապէս պետութիւն մը կայ: Հակառակ անոր որ քաղաքական կարգավիճակը տակաւին յայտնի չէ, Ղարաբաղ կը պատրաստուի Սեպտեմբեր 1-ին նախագահական ընտրութիւն կատարել:

Խորհրդային Միութեան յաջորդող անկախութիւնը, Ազրպէյջանի հետ պատերազմը, տնտեսական շրջափակումը, ընկերային հարստութիւններու սակաւութիւնը պատճառ դարձած են որ Հայաստան տառապի շատ լուրջ չքաւորութենէ մը: Հայերը, որոնք տակաւին մինչեւ անցեալ տարի տառապած էին ելեկտրական տագնապէ, ջուրի տագնապէ, վառելանիւթի չգոյութենէ, հիմա գոհ են որ յաղթահարած են այդ հարցերը: Բայց ասիկա տխրաթախիծ գոհունակութիւն մըն է: Ամսական միջին եկամուտը 10 – 15 տոլար է եւ եթէ հարցուի թէ ի՞նչպէս կ'ապրին այդ դրամով, անոնք կը պատասխանեն որ կարգաւոր են միաժամանակ քանի մը տեսակ գործ տեսնել: Անոնք կը պատասխանեն որ «Սփիւռքն ալ կարեւոր քանակութեամբ դրամական օժանդակութիւն կը հասնի»:

Հակառակ Անգարայի կողմէ ի գործ դրուած տնտեսական շրջափակումին, շուկաներու վրայ առատ քանակութեամբ Թրքական ապրանք կը ծախուի: Եթէ հարց տրուի, թէ այդ ապրանքները ի՞նչպէս կու գան հոս, Հայերը կը պատասխանեն որ անոնք Հայաստան կը հասնին Վրաստանի ու Իրանի վրայով: Կարգ մը Թուրք գործարարներ ալ Վրաստանի վրայով զարգացուցեր են Հայաստանի հետ առեւտուրը: Հայերը կը խոստովանին որ այդ Թուրք գործարարներն ալ կարեւոր նպաստ մը ունին:

Թավշանօղլու կը գրէ որ ժողովուրդին չքաւորութիւնը ցնցիչ է: Այս չքաւորութեան հետեւանքով կայ նաեւ առողջապահական հարց մը: Առողջապահական դրութիւնը տակաւին հաստատուն չէ: Ցայտնի է որ քիչ է թիւը բժիշկներուն, տառապողներէն: Ուշադրութիւն կը գրաւէ որ բոլոր Երեւանցիները ընդհանրապէս կը տառապին ակռայի անհանգստութիւններէ:

Ապա, Լ. Թավշանօղլու կ'անդրադառնայ լրագրողներու հետ իր հանդիպումին որու արձագանգած էինք Օգոստոս 5-ի մեր թիւով, աղբիւր ունենալով «Արմէնփրէս»ի տեղեկատուութիւնը: Հակառակ կարգ մը կրկնութիւններու կու տանք նաեւ թուրք լրագրողին տարբերակը:

Ապա Լէյլա Թավշանօղլու կը սկսի նկարագրել հայաստանցի լրագրողներու հետ իր մէկ հանդիպումին մանրամասնութիւնները, որոնց մէջ ունի նաեւ քննադատութիւններ մէկ – երկու լրագրողի նկատմամբ: Յօդուածագիրը կը գրէ որ երբ Երեւան կը գտնուէր, ուզեց տեսակցութիւն մը ունենալ քանի մը լրագրողներու հետ եւ լսել թէ ի՛նչ վիճակի մէջ է հայաստանեան մամուլը: Ժամադրութիւն մը տրուեցաւ: Բայց երբ «Արմէնփրէս»ի գրասենեակը գնաց, տեսաւ որ ընդարձակ սրահ մը պատրաստուած էր եւ ժողովը առած էր ընդհանուր մամլոյ ասուլիսի երեւոյթ: Լրագրողները հարցումներ ուղղեցին, ինք ալ պատասխանեց որ ինք ալ կը փափաքի որ երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութիւնները բնականոն դառնան: Գագիկ Մարտոյեան անուն լրագրող մը իրեն ուղղեց սա անսովոր հարցումը. «Դուք արդարութեան պաշտպան կը կանգնի՞ք եթէ Հայաստանի բանակը օր մը շարժման անցնի Թուրքիոյ կողմէ գրաւուած հայկական հողամասերու ազատագրման համար»: Թավշանօղլու սապէս պատասխանեց այս հարցումին:

«Ես միշտ պատերազմներու դէմ եղայ, միշտ ալ պաշտպանեցի այն տեսակէտը թէ երկիրները իրենց հարցերը պէտք է լուծեն խաղաղ ու հաշտարար միջոցներով: Ճիշդ նոյն պատճառաւ քննադատեցի նաեւ 1974-ի Կիպրոսի միջամտութիւնը»:

Յաջորդ օր Հայաստանի թերթերը գրեցին հետեւեալը.

«Թուրք լրագրողը արդարութիւնը պիտի չպաշտպանէ եթէ Հայերը ուզեն ազատագրել իրենց Հայրենիքը»:

Լէյլա Թավշանօղլու այս դրուագը պատմելով կ'ընէ հետեւեալ խորհրդածութիւնները.

Ցայտնի է որ տակաւին պղեցիկ են կարգ մը ազգայնապաշտ տարրեր, որոնք Թուրքիոյ նկատմամբ մեղմ քաղաքականութեան մը կողմնակիցներէն կը տարբերին: Մամլոյ ասուլիսին ներկայ էին նախկին Իսթանպուլցի մէկ քանի լրագրողներ, որոնք թէ՛ համահայրենակից ըլլալու, եւ թէ պաշտօնակից ըլլալու հանգամանքով, ջանացին մեղմացնել կացութիւնը:

Եթէ կարճ ըսել պէտք ըլլայ, հակառակ կարգ մը հակազդեցութիւններու, Հայաստանի մէջ տիրապետող մտայնութիւնն այն է թէ յարաբերութիւնները պէտք է բնականոն դառնան, հին վէրքերը պէտք է փաթթուին եւ պէտք է փոխադարձ հասկացողութեան մթնոլորտ մը հաստատուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ-ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿԻՊՐՈՍ ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ

Թուրքիոյ եւ Կիպրոսի համարկումին առաջին քայլը կը նկատուի միասնութեան այն խորհուրդը որ հիմնուեցաւ Օգոստոս 6-ին Լէֆքոշայի մէջ, Թուրքիոյ եւ «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան» Արտաքին Նախարարներուն կողմէ: Նախապէս ալ երկու երկիրները, Յունուար 20-ին եւ Յուլիս 20-ին, միասնական յայտարարութիւններով ամբողջական համարկումի նպատակ յայտնած էին:

Համաձայնութիւնը պատասխան մը կը նկատուի Կիպրոսի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան բանակցութիւններուն, որոնց կ'ընդդիմանայ Անգարա, պահանջելով որ աւելի առաջ օրակարգի նիւթ ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը: Պահանջք որ միշտ կը մերժուի Եւրոպայի կողմէ:

Օգոստոս 6-ին ստորագրուած համաձայնագիրը որուն առաջին յօդուածը կը վերաբերի միասնութեան Խորհուրդին ստեղծումին, կը նախատեսէ միասնական գործունէութեան տնտեսական, ապահովութեան, արտաքին քաղաքականութեան գործունէութիւն տնտեսական, ապամէջ:

Նոր համաձայնութիւնը հինգ օրով կանխած է Կիպրոսի մասին յոյնեւթուրք տեսակցութիւնը որ տեղի պէտք է ունենար Զուիցերիոյ մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ գործադրած շրջափակումը, Յուլիս 30-էն ի վեր, շատ նեղ կացութեան մատնած է Պաղեստինցիները: Անոնցմէ մէկը կ'ըսէ թէ ոճրափորձի նախօրեակին, Իսրայէլացիք խոստացած էին արտօնագիր մը տալ իրենց որպէսզի Այսրյորդանանէն Գազա երթան, անկէ ի վեր արտօնագիր չեն տար: Կացութիւնը շատ ծանր է, չորս օր է 120 հազար ֆրանք արժողութեամբ գեղօրայք կը մնայ Թել – Ավիվի օդակայանը, բաժանումով զբաղող գործատիրոջ օդակայան երթալու արտօնագիրը ձեռքէն առնուած է: Այս կացութեան մեղմացման համար, Յորդանանի Թագաւորը գահաժառանգ իշխան Հասանը ղրկած էր, որպէսզի Պաղեստինցիներու դատը պաշտպանէ Նեթանիահուի մօտ, բայց այս վերջինը անդրդուելի մնացած է: Ան կը մեղադրէ Պաղեստինեան իշխանութիւնը որ չի կատարեր իր պարտականութիւնը ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու համար: Չի մոռնար նոյնիսկ զայն բաղդատել՝ «Իրանի, Իրաքի, Լիբիոյ նման ահաբեկչական վարչակարգերու»: Իսրայէլ կը մերժէ նոյնիսկ Պաղեստինցիներուն վերադարձնել շուրջ 400 միլիոն ֆրանքի գումար մը, սակերու փոխանցման շրջագօտիին մէջ, զոր կը պարտի եւ որ պաղեստինեան պիւտճէին գլխաւոր աղբիւրն է:

ՏՈԼԱՐԻ յարաճուն բարձրացումը կը նպաստէ Ֆրանսայի արտածումներուն, բայց պատճառ է նաեւ, որ մինչեւ ամսու վերջ յաւելում մը նախատեսուի վառելանիւթին լրայ, որ առնուազն 10 սանթիմի կրնայ հասնիլ լիթր գլուխ: Օգոստոս 6-ին, Փարիզի մէջ տոլարը 6,37-ի բարձրացած էր:

ՏԱՂՍՏԱՆ անհետացած չորս Ֆրանսացիներու (անդամ մարդասիրական Էքիլիպր կազմակերպութեան) հետքը չէ գտնուած: Չեչէնիոյ առեւանգումները սահմաններէն դուրս ելած են, արեւմտեան կողմը՝ Ինգուշիա եւ արեւելեան կողմը՝ Տաղստան: Չեչէնիոյ մէջ, սակայն, այլ ամբաստանութիւններ կան: Անոնք կը մեղադրեն ռուսական գաղտնի սպասարկութիւնները եւ տեղական իրենց գործակալները, որոնց նպատակն է ճախողեցնել արեւմտեան որեւէ ներդրում եւ կործանել տնտեսութիւնը, բայց նաեւ Թուրք գաղտնի սպասարկութիւնները որոնք կ'ուզեն արգելք հանդիսանալ որ Կասպից ծովու քարիւղը ռուս – չէչէնական ճամբէն անցնի: Այդ ձեւով նպաստած կ'ըլլան Թրքական ուղեգիծին:

ԿՈՒՍԱՄԻ ամերիկեան կղզին օդակայանին մերձաւոր անտառին մէջ ջախջախուած օդանաւին վերապրողներու թիւը միայն 27 է եւ անոնք ալ շատ ծանր այրուածքներէ կը տառապին: 254 ճամբորդներուն մնացեալին դիակներն իսկ դժուար կը յայտնաբերուին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ գրեթէ բոլոր շրջանները փոթորիկներու թատերաբեմ են քանի մը օր է եւ կ'ըսուի թէ մինչեւ շաբթու վերջ, կացութիւնը պիտի չբարելաւուի: Փարիզեան շրջան ալ խնայուած չէր եւ հրշէջները պարտաւորուեցան հարիւրաւոր միջամտութիւններ ընել:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 6 / 7)

ՎԵՑ ԱՄՍՈՒԱՆ ՄԷՋ 564 ՀՐԴԵՀ

Տարուան առաջին կիսամեային 564 հրդեհ արձանագրուած է. 216-ը Երեւանի մէջ: Շնորհիւ առնուած միջոցներու, այդ թիւը անցեալ տարուընէ 62 նուազ է: Հրդեհներու պատճառած վնասը եղած է 43 միլիոն 6 հազար դրամ: Մարդկային զոհերու թիւը 33 է. անցեալ տարի նոյն ժամանակաշրջանին եղած էր 18: Հրդեհներու մեծ մասը ծագած է բնակարաններէ:

ԱՐՄԱՒԻՐԻ ՄԱՐԶԸ ԿԱՐԿՏԱՀԱՐ

Օգոստոս 5-ին ժամը 19-20-ին Արմաւիրի, Վաղարշապատի, Բաղրամեանի շարք մը գիւղերուն մէջ զօրաւոր կարկուտ մը մեծ վնաս պատճառած է պարտէզներուն, բանջարանոցներուն:

ՏԱՈՒՇԸ 155.601 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԻ

Տաուշի բնակչութեան թիւը տարուան վեց ամսուան ընթացքին 426 հոգի աւելցած է, 155.601-ի հասնելով: Այդ շրջանին ծնած է 1085 երախայ, մահացած՝ 599 հոգի: Նախորդ տարիէն 66 նուազ են ծնունդները, իսկ մահերը՝ 141:

ԱՐՑԱԽՈՒՐԴԻ ՍԻՒՆԱԿՆԵՐ՝

ԼՂՀ-Ի ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՌՕՐԵԱՅԵՆ

Այս օրերուն երբ նախագահ Ալիեւի Միացեալ – Նահանգներ այցը աւելի քան երբեք այժմէականացուցած է Ղարաբաղի լուծման հարցով Ստեփանակերտին ու Երեւանը թիրախ առնող ճնշումները, ԼՂՀ Ազգային Ժողովի նախագահ Արթուր Թովմասեան կը շեշտէ անկախ պետականութիւն ունենալու անհրաժեշտութիւնը: Երիտասարդ (ծնած 1962) այս դէմքը այդ պաշտօնին վրայ կը գտնուի 1996 Մարտ 12-էն ի վեր. մասնագիտութեամբ բնագէտ – ուսողագէտ է:

Իրեն հետ «Ազգ»ի (Յուլիս 25) Ստեփանակերտի թղթակից Վահրամ Աղաջանեանի կատարած հարցազրոյցը կը ծանօթացնէ ԼՂՀ Ազգային Ժողովին աշխատանքը, հարցերը, որոնց մասին շատ չի խօսուիր ընդհանրապէս, նախընտրաբար քաղաքական զարգացումներու արձագանգող լրատուիչներու կողմէ:

Զրոյցին առաջին տողերէն պարզ կ'ըլլայ որ Ղարաբաղի իշխանութեան գլխաւոր մտահոգութիւնն է անկախ պետականութեան կայացումը: Այդ նպատակին ուղղութեամբ, վերջին երկու տարուան ընթացքին օրէնսդրական աշխատանք կատարուած է ու օրէնքներ քուէարկուած են: Ա. Թովմասեան կ'ըսէ թէ իր նախագահութեան 16 ամսուան ընթացքին 100-էն աւելի եղած է անոնց թիւը: Անոնցմէ կ'առանձնացնէ նախագահի ընտրութեան, անհատ ձեռներէցներու, ծայրամասեան աղքատ ընտանիքներու օժանդակութեան եւ լեզուի մասին օրէնքները. այս բոլորը կը բխին 1991 Դեկտեմբեր 10-ի անկախութեան հանրաքուէին արդիւնքներէն: Հետաքրքրական է կարդալ որ ԼՂՀ-ի պետական լեզուն հայերէնն է, բայց պետական ուշադրութեան եւ պաշտպանութեան առարկայ են փոքրամասնութիւններու լեզուներն ալ ու արցախեան բարբառը. այս վերջինը ոչ միայն բազմութիւններու, այլեւ քաղաքական դէմքերու, մշակոյթի մարդոց առաջին լեզուն է նաեւ պաշտօնատուներէ, դրասենեակներէ ներս: Հանրապետութիւնը կը խրախուսէ նաեւ միջազգային յարաբերութիւններու մէջ անոր գործածութիւնը, գիտական ուսումնասիրումը եւ անով ազգագրական հաւաքածոներու հրատարակութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի օրէնքներու մշակումի մարզին, Վ. Աղաջանեան դիտել կու տայ որ իշխանութեան օրէնսդիր եւ գործադիր ճիւղերուն միջեւ յաճախ տարակարծութիւն կը ծագի: Ա. Թովմասեան ատիկա արտակարգ, կամ անբնական բան չի նկատեր: Քաղաքակիրթ աշխարհին յատուկ երեւոյթ է: Կը շեշտէ կարեւորը թէ «ԼՂՀ օրէնսդիր եւ գործադիր մարմինների միջեւ ռազմավարական հարցերում տարակարծութիւն չկայ: Դրանք երբեմն առաջանում են մարտավարական որոշ հարցերում որոնք հարթւում են ԼՂՀ Ազգային ժողովի նիստերի ընթացքում կամ հանրապետութեան նախագահի միջոցով որ հաւասարակշռող ուժ է իշխանութեան երկու ծայրերի միջեւ»: Կ'աւելցնէ թէ ազգային – ազատագրական պայքարի «թերեւս ամենապատասխանատու փուլ»ին, նման տարակարծութիւն անթոյլատրելի կը նկատէ:

ԼՂՀ տակաւին սահմանադրութիւն չունի. կայ յատուկ յանձնաժողով մը որ զայն մշակելու գործով կը զբաղի: Յանձնաժողովին նախագահը Հանրապետութեան նախկին ղեկավար Ռ. Քոչարեանն է, տեղակալը՝ ինք: Կ'ըսէ թէ հարկաւոր կը նկատէ զարգացած պետութիւններու եւ Հայաստանի սահմանադրութիւններուն ուսումնասիրութիւնը որպէսզի կարելի ըլլայ զանոնք պատշաճեցնել ԼՂՀ-ի առանձնայատկութիւններուն: Այդ առաջին սահմանադրութեան մէջ պէտք է արձանագրուած ըլլան դերիշխան իրաւաժողովրդավարական պետութիւնը բնորոշող բոլոր հիմնադրոյթները: Նոր նախագահն ալ որպէս իր առաջին ծրագիրներէն մէկը, պիտի զբաղի առաջին սահմանադրութեան մշակումը աւարտին հասցնելու գործով:

Լրագրողը կ'ուզէ ընդլայնել ազգ. – ազատագրական տասնամեայ պայքարին ամէնէն պատասխանատու փուլին մէջ գտնուելու միտքը: Ա. Թովմասեան կ'ըսէ. «Արցախի բնականոն զարգացումը կ'ապահովի միայն անկախ պետականութիւնը»: Այո՛, ճիշդ է որ Ատրպէյճան կը ջանայ պատերազմին կորսնցուցածները վերստին ձեռք ձգել, «բայց չի կարելի աչք փակել վերջին աւելի քան հինգ տարիների կատարուածին. մենք ինքնուրոյն ենք լուծում տնտեսական, քաղաքական ու ընկերային մեր բոլոր խնդիրները»: Իսկ ինչ կը վերաբերի Ատրպէյճանի տարածքին ամբողջականութեան որ ամէն դիրքերէ կը հակադրուի ԼՂՀ-ի անկախութեան ձգտումին, Ազգային Ժողովի նախագահը կը կրկնէ թէ՝ «այդ սկզբունքը ԼՂՀ-ին ոչ մի կերպ չի առընչւում, որովհետեւ Արցախը անկախ Ադրբեջանի կազմում երբեք չի եղել»: Կը կրկնէ նաեւ խաղաղ կարգաւորման կողմնակից իրենց կեցուածքը, աւելցնելով որ «ընդունելի քաղաքական փաստաթղթի հիմքում պէտք է լինեն ոչ թէ վերացական սխեմաներ, այլ ստեղծուած իրողութիւններ»:

Զրոյցին մնացեալ, վերջին մասին մէջ Ա. Թովմասեան կը խօսի արտաքին կապեր հաստատելու իրենց ջանքերուն մասին: Բայց ինչ որ առաւել ուշագրաւն է, Ա. Թովմասեանի կրկնութիւնն է անկախ պետականութեան անհրաժեշտութեան. նաեւ Ատրպէյճանի ենթակայութեան պնդումներուն իր պատասխանը թէ ԼՂՀ-ն երբեք չէ գտնուած անկախ Ատրպէյճանի կազմին մէջ: Կեցուածք որ անակնկալ չէ ղարաբաղցի ղեկավարի մը մօտ, բայց որ հեռանկարը կը հաստատէ կնճռոտ բանակցութիւններու, լրջօրէն մտահոգիչ զարգացումներու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԼԷՊԷՆ ԻՆՉ ՈՐ ԿՐՑԱՆՔ ՏԵՍՆԵԼ

Հալէպ Սուրիոյ հայադրոշմ եւ հայաբոյր քաղաքն է: Պատմող եւ շնչող քաղաք մը:

Պատմող՝ որովհետեւ նախ Սուրիան պատմական Ասորիքն է: Հին աշխարհի սիրտը: Հոն ուր պարսկական, հելլենական, հռոմէական, բիւզանդական, արաբական, թուրք օսմանեան քաղաքակրթութիւնները իշխած, անցած ու հետքեր ձգած են: Եւ այդ ժողովուրդներուն հետ Հայերը կապեր ունեցած են, որպէս անկախ պետութիւն կամ ենթակայ գաղթուած: Հալէպի մէջ, 14-րդ դարուն իսկ կան վկայութիւններ Հայոց ներկայութեան:

Շնչող՝ որովհետեւ յատկապէս կարգ մը թաղերուն մէջ համայնքին կեանքը խիտ է: Դարերու խորերէն կտակուած ազգային աւանդները, բարքերը շատ չեն աղօտած: Կրած են անշուշտ ժամանակին մաշումը եւ պատշաճեցումները: Եկեղեցական, ազգային, կրթական կառոյցները տիրական դեր կը խաղան: Բազում միութիւնները, երիտասարդական շարժումները, մարզական ակումբները, մշակութային հաստատութիւնները, բարեսիրական եւ ընկերային կեդրոնները համախմբող եւ խրախուսող գործօններ են:

Այսօր, հայկական Հալէպը լոկ անցեալ մը չէ: Անցեալ յուշող «երազային» քաղաք մը չէ: Այլ ապրող եւ գործող գաղութ մըն է, թեկուզ ինքնամփոփ, իր վրայ քաշուած. ինչ որ կը բացատրուի երկրի քաղաքական եւ կրօնական իրավիճակով:

Անկարելի է յօդուածի մը երկու, երեք նեղ սիւնակներու մէջ ներկայացնել Հալէպի հայ գաղութի ընդհանուր պատկերը, այսօր: Արդէն իսկ, այնքան ալ անհրաժեշտութիւնը չենք տեսներ քանի մեր ընթերցողները յաճախ իրազեկ են Հալէպի հայ կեանքի կարեւոր անդրադարձներուն հալէպաբնակ «Ցառաջ»ի աշխատակից Լեւոն Շառոյեանի չահեկան թղթակցութիւններով եւ յօդուածներով: Նաեւ ոչ ամբողջական համայնապատկեր մը պիտի ըլլար քանի չկրցանք ըլլալ հաւասարապէս իւրաքանչիւր յարանուանութեան մօտ, իւրաքանչիւր «հոսանքի» մօտ:

Մեր այցելութիւնը հայկական Հալէպ սկսաւ եւ վերջացաւ Նոր Գիւղ կոչուած թաղամասով: Հինէն հայակեդրոն եւ հայախօս թաղամաս մը որ այսօր եւս կը հաշուէ հազարաւոր Հայեր: Ժողովուրդը կ'ապրի առաւելաբար «խճողուած» նեղ փողոցներու յարկաբաժիններուն մէջ որոնց գետնայարկը ընդհանրապէս խանութ կամ արհեստանոց է: Հայատառ ցուցատախտակներ, առեւտրական եւ այլ ազդեր, հայկական երաժշտութիւն երբեմն խառնուած այլ եղանակներու կը գունաւորեն փողոցները:

Նոյն շրջանին մէջ, նոյն փողոցին մէջ, քով քովի պատով մը, պարտէզով մը կամ բակով մը միայն իրարմէ կը բաժնուին Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանը, Հայկազեան մանկապարտէզը, Սահակեան Ազգային վարժարանը իր մանկապարտէզով եւ նախակրթարանով, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին: Ճիշդ դիմացը այս շարքին կան բազմայարկանի եւ լայնատարած շէնքեր կոչուած՝ Կիլիկիա, Արցախ, Օշական որոնք սեփականութիւնն են Բերիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդարանին: Յարկաբաժինները մատչելի վարձքերով կը տրուին առաջնահերթութեամբ երիտասարդ զոյգերու կամ այլ ընտանիքներու որոնք դէմ յանդիման են նիւթական դժուարութիւններու: Ոչ շատ հեռու կը գտնուի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին իր Առաջնորդարանով եւ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանով: Նոյնպէս՝ Մեսրոպեան վարժարանը, Ս. Գէորգ Եկեղեցին, Շտապ Օգնութեան Տունը ... եւ Հայ Օգնութեան Խաչի դարմանատունը ուրկէ սկսաւ մեր առաջին շփումը, հանդիպումը հայկական Հալէպի հետ:

1919-ին հիմնուած, վաւերացուած 1931-ին Սուրիահայ Օգնութեան Խաչը (Ս.Օ.Խ.) Հալէպի մէջ կը գործէ երեք մասնաճիւղերով՝ Անի, Նայիրի եւ Սեւան ու կը հաշուէ շուրջ հազար հինգ հարիւր անդամուհի: Կը ծաւալէ բարեսիրական, կրթական, դաստիարակչական, ազգային, մշակութային, առողջապահական գործունէութիւններ որոնց պսակը կը կազմէ ընկերա – բժշկական կեդրոնը:

Հարիւր եօթանասուն մեթր քառակուսի ազգապատկան հողաշերտի մը վրայ կառուցուած է շէնք մը եօթը մակարդակով: Պաշտօնական բացումը կատարուած է 1987-ին, ձեռամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին: Շէնքը օժտուած է վերելակով, կեդրոնական ջեռուցիչի դրութեամբ: Կեդրոնը կը պարփակէ արդիական սարքաւորումներով բժշկական, առողջապահական հինգ ծառայութիւններ՝ ատամնաբուժարան, ակնաբուժարան, մաշկային մասնագիտական բաժին, կանանց հիւանդութիւններու մասնագիտական բաժին եւ ներքին մասնագիտական բաժին: Կը պատսպարէ նաեւ մանկամսուր մը: Ունի ձեռարուեստի եւ կարուձեւի աշխատանոց եւ վաճառատուն:

Մեր խումբը դիմաւորուեցաւ, ընդունուեցաւ եւ հիւրասիրուեցաւ տնօրէնութեան կողմէ: Տիկին Հոփսիմէ Կանանեան ըրաւ ներկայացումը կեդրոնին: Սեդա Սիմոնեան, անդամ Մարսէյլի բժշկական Ա.Ս.Ա.Ֆ. Միութեան, այս վերջինին կողմէ նուիրեց դեղօրայք, բերուած Մարսէյլէն եւ շուրջ երեսուն հինգ հազար Ֆրանքի արժողութեամբ:

Այլ թաղամասի մը մէջ, «վիլլա»ներու մկրտուած թաղամասը այցելեցինք «Արամ Մանուկեան» Ժողովրդային Տունը: Եռայարկ պատկառելի շէնք մը, առաւել ներքնայարկով, գետնայարկով եւ տանիքով: Օժտուած է վերելակով, կեդրոնական ջեռուցիչի եւ զովացուցիչի դրութիւններով: Ներքնայարկին մէջ է մարմնամարզի սրահը, ապաստանարանը, մթերանոցը եւ մատակարարումի գլխաւոր խոհանոցը՝ հացի փուռով, սառնարան սենեակով ու լրացուցիչ մասերով:

Գետնայարկը ընդարձակ սրահ մըն է «Սպիտակ», երեք հարիւր հոգինոց: Առաջին յարկը «Լեւոն Շանթ» մշակութային սրահն է, կողքին տեղաւորուած «Քրիստափոր» գրադարանը: Երկրորդ յարկը գեղեցիկ սրահ մը, հինգ հարիւր հոգինոց, «Անի» ճաշարան: Իսկ տանիքը «Այգեստան» զալար կոչուած, նորէն ճաշարան մըն է, ամառուան ճաշարան ուր անցուցինք հաճելի երեկոյ մը: Այս Տունը գործածութեան մէջ է իր բոլոր բաժիններով 1990-էն ի վեր: Այս հայահոծ թաղամասին մէջ կայ նորակառոյց, 1983-ին, եկեղեցի մը՝ Ս. Աստուածածին, սրահ-ներքնայարկով մը բեմական եւ լրացուցիչ յարմարութիւններով եւ ընդարձակ շրջափակին մէջ երկու աղբիւրներ:

Պոստան Փաշա թաղամասին մէջ կը գտնուի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի մարզաւանը: Հ.Մ.Ը.Մ.-ը Հալէպի մէջ ծնունդ առած է 1925-ին եւ ցայսօր կը շարունակէ իրեն վերապահուած առաքելութիւնը: Մարզաւանը կ'ընդգրկէ զանազան դաշտեր՝ թենիսի, ձեռնագնդակի, պասքէթպոլի. ինչպէս նաեւ փակ մարզադաշտ, լողաւազան, խրախճանքի սրահ եւայլն ... եւ պարտէզ մը ուր ժողովուրդը կը հաւաքուի եւ կրնայ նոյնիսկ ճաշել:

Իսկ, Սալիպէ թաղամասին մէջ կը գտնուի Սուրբ Քառասնից Մանկանց Մայր Եկեղեցին ուր անցեալին եղած է Կաթողիկոսանիստ Եկեղեցի ուր կատարուած են եպիսկոպոսական եւ կաթողիկոսական ձեռնադրութիւնները եւ սրբալոյս Միւռոնի օրհնութիւններ (1849 եւ 1923-ին): Եկեղեցին ունի երեք գլխաւոր խորաններ վերակառուցուած վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին: Սուրբ Քառասուն Մանկանց Մայր Եկեղեցւոյ կից՝ նախկին Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցին վերածուած է թանգարանի կոչուած «Զարեհեան թանգարան» ուր մեկտեղուած են հայ ժողովուրդի ստեղծագործ մտքին, ազնիւ հոգիին եւ արարիչ բազուկին վկայութիւնները: Իսկ շրջափակին մէջ տեղադրուած է Ապրիլեան Եղեռնի յուշարձան – որմնաքանդակ մը երեք բաժիններով եւ ձօնուած՝ մէկ ու կէս միլիոն անշիրիմ նահատակներուն, հայ դարաւոր մշակոյթին եւ հայ ժողովուրդի վերածնունդին: Յուշարձանի բացումը տեղի ունեցած է 1989 Մայիս 28-ի օրը: Բերիոյ Թեմի Ազգային Առաջնորդարանը հաստատուած է ճիշդ Եկեղեցւոյ դիմացը, առանձին հողամասի մը վրայ կառուցուած 1964-ին եւ յաջորդաբար ընդարձակուած ու բարենորոգուած: Ներկայի տարածութիւնն է չորս հարիւր մեթր քառակուսի: Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան ընդունեցաւ մեր խումբը եւ առիթը ունեցանք այցելելու զանազան մասերը:

Հայկական Հալէպէն հրաժեշտ առինք Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանէն, մի քանի վայրկեանով ներկայ ըլլալով ամավերջի հանդէսին եւ շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխումի հանդիսութեան, ի ներկայութեան Արամ Ա. Կաթողիկոսին: Հոծ բազմութիւն մը, շուրջ երկու հազար հոգի լեցուցած էր Ճեմարանի շրջափակը: Առանձին անկիւն մը կը գրաւէին 93 շրջանաւարտ աշակերտները հագուած սեւ համազգեստներ, գլխարկով եւ կարմիր ժապաւէն – փողկապով: Բեմին վրայ, ինչպէս յիսնամեայ յոբելեանի հանդիսութեան օրը կը գահակալէր մեծատառ Ա. Բ. Գ.-ը դէմ յանդիման Մեսրոպ Մաշտոց յուշակոթողին, լոյսերու յատուկ խաղով մը: Բեմայարդարումը, ձեւաւորումը եւ իրագործումը յղացումն ու աշխատանքն են՝ Կարօ Արծիւեանի եւ Սահակ Ալիքեանի, Ունկնդրեցինք անօրէն՝ Վարդգէս Նալպանտեանին ճառը, շրջանաւարտներու անունով եղած ուղերձը ու մեկնեցանք մեզի հետ տանելով տպաւորիչ պատկերներ:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԻՍՏ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 7 – 8 օրերուն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահութեամբ գումարուեցաւ 1700–ամեակի Գործադիր վարչութեան Դ. նիստը:

Հերթական այս նիստը առաջին առթիւ ընդունեցաւ 1700–ամեակի Գործադիր վարչութեան վարիչ՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի ընդարձակ զեկուցումը: Զեկուցումներ ներկայացուցին նաեւ Յովնան Արք. Տէրտէրեան, պատասխանատու Ուխտագնացութեանց եւ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան, ատենապետ Գործադիր մարմնի եւ պատասխանատու 1700–ամեակի հրատարակութեանց մարմնի: Զեկուցումներ ներկայացուեցան նաեւ նուիրատուական Աթոռներէն, որմէ յետոյ ժողովը շարունակեց իր ընթացիկ օրակարգի վրայ ունենալով բազում հարցեր, որոնցմէ հիմնականները կը ներկայացնենք հանրութեան ուշադրութեանը:

Գործադիր մարմնի օրակարգի նիւթերու քննարկումէն առաջ Մեսրոպ Արք. Աշճեան ժողովին ներկայացուց Մոսկուայի Կրեմլինի մէջ կայացած 1700–ամեակին նուիրուած ցուցահանդէսին թողած տպաւորութիւնը որուն պաշտօնական բացումը հովանաւորած էին Հայրապետն եւ Ռուսաց Եկեղեցւոյ պետ՝ Ալեքսի Բ. իրենց համատեղ ներկայութեամբ: Ցուցահանդէսը Մոսկուայի մէջ գտաւ լայն արձագանգ եւ հետաքրքրութիւն յառաջացուց թերթերու եւ հեռատեսիլի ներկայացուցիչներու հաղորդումներէն յետոյ:

Օրակարգի վրայ քննարկուեցան հետեւեալ նիւթերը.

Եկեղեցիներու ու վանքերու նորոգութեանց աշխատանքներու ընթացքը, հրատարակութիւններ, պիւտճէ, լսա – տեսողական ժապաւէններու պատրաստութիւն, յուշանուէրներ, յառաջիկայ ցուցահանդէսներ, յանձնախումբերու լրացում, 1700–ամեակի ծիսակարգի սահմանման ծրագրում, միջազգային ֆոնտերու ապահովում, 1700–ամեակի միջազգային ճանաչման օրուան հաստատում յամայն աշխարհի համար, վանքերու վերակենդանացման ծրագիր, սրբադասման հարց, միջազգային երգահանդէսներու կազմակերպում, Մշոյ Ս. Կարապետի ընկերակցութեան կանոնադրութեան հաստատում, «Քրիստոնեայ Հայաստան 1700–ամեակ» պարբերաթերթի հրատարակում, միջազգային գիտաժողովներ, թեմերէն ներս յանձնաժողովներու ստեղծում, անմիջական հրատարակութիւններ, Հայ Եկեղեցւոյ դաւանութեան ձեռնարկ:

Ժողովի աւարտին, Երեքշաբթի, Յուլիս 8–ին, Հայրապետի գլխաւորութեամբ յանձնախումբը հանդիպեցաւ 1700–ամեակի պետական յանձնաժողովի նախագահ՝ Պ. Գագիկ Յարութիւնեանի: Ներկայ էին նաեւ պետական ենթայանձնախումբերու ղեկավարներ՝ Մշակոյթի Նախարար՝ Պր. Արմէն Սմբատեանն ու Մատենադարանի տնօրէն Պր. Սէն Արեւշատեանը:

Այս հանդիպման ընթացքին եւս իրագործուեցաւ օրակարգի մը քննարկումը, ուր ներկայացուած էին շարք մը յոյժ կարեւոր հարցեր: Անգամ մը եւս շեշտուեցաւ պետութեան եւ Եկեղեցւոյ համատեղ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը եւ առնուեցան գործնական քայլեր:

1700–ամեակի Գործադիր մարմնի Դ. նիստին ներկայ էին.

Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեան – Գործադիր վարիչ

Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Գրիգորեան – Գործադիր մարմնի ատենապետ

Յովնան Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեան – Քարտուղար եւ ատենադպիր Գործադիր մարմնի

Գարեգին Արքեպիսկոպոս Ներսիսեան, Սեւան Եպիսկոպոս Ղարիպեան, Ասողիկ Եպիսկոպոս Արիստակէսեան, Պր. Գրիգոր Խանջեան եւ Պր. Վլադիմիր Բարխուդարեան:

Գործադիր մարմնի Դ. նիստը իր աւարտը գտաւ Երեքշաբթի, Յուլիս 8–ի երեկոյեան:

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԷՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՋՏՈՂԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ ԻՐԵՆՑ ԱԻԱՐՏԻՆ

Փարիզի մօտ, Սէն Տընիի մարզադաշտին շինութիւնը կը շարունակուի, առանց յապաղումի՝ ըստ պատասխանատուներուն: Հսկայ կառոյց մը՝ որ պիտի կրնայ պարփակել ութսուն հազար հանդիսատեսներ: Հոն տեղի պիտի ունենան, յառաջիկայ տարի, ֆութպոլի աշխարհի ախոյենութեան գլխաւոր մրցումները: Թուական՝ Յունիս 10–էն Յուլիս 12:

Մարզարանին բացումը ծրագրուած է Յունուար 28–ին, բարեկամական խաղով մը, Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ Ազգային խումբերուն միջեւ: Ան պիտի ծառայէ նաեւ փորձելու մարզին (խոտին) կայունութիւնը:

Մինչ այդ, ջտողական մրցումները կը շարունակուին: Ծանօթ է որ, առաջին անգամ ըլլալով, աշխարհի բաժակը իր աւարտական հանգրուանին պիտի համախմբէ 32 խումբեր, փոխանակ 24–ի: 32 երկիրներու Ազգային խումբերը պիտի գան Ֆրանսա:

Յիշենք որ յառաջիկայ մրցաշարքը ֆութպոլի պատմութեան մէջ, ի խնդիր աշխարհի ախոյեանի տիտղոսին, 16–րդն է:

Առաջինը տեղի ունեցած է 1930–ին Հարաւային – Ամերիկայի մէջ, Մոնթէ – վիտէօ: 13 պետութիւններ միայն կը մասնակցէին: Տեղական խումբը, Ուրուկուայի կողմը, շահած էր բաժակը, յաղթելով Արժանթինի 4 – 2: Ուրուկուէյ, այդ տարիներուն, ունէր անպարտելի խումբ մը: 1924–ին շահած էր նաեւ Փարիզի Ողիմպիականին մրցաշարքը, տիրապետելով անակնկալօրէն եւրոպական խումբերուն:

* * *

13 երկիրներ միայն 1930–ին, իսկ ներկայ մրցաշարքը սկսաւ 172 երկիրներու մասնակցութեամբ...

Ջտողական խաղերը պէտք է վերջացած ըլլան Նոյեմբեր 16–ին: Ներկայիս, արդէն որակուած խումբերու թիւը քիչ է: Պրազիլի եւ Ֆրանսայի կողքին՝ որոնք որակուած են սկիզբէն իսկ, առաջինը՝ իբրեւ 1994–ի ախոյեան եւ երրորդը՝ իբրեւ կազմակերպիչ, առանց քով, հիմակուհիմա տեղ բռնած են միայն՝ Մարոք, Նիժէրիա եւ Թունուզ: Կարեւոր բացակայ մը արդէն. Չեխ Հանրապետութեան խումբը՝ որ, Եւրոպայի վերջին ախոյենութեան ընթացքին, հասած էր աւարտականին Գերմանիոյ հետ, յոյս չունի այլեւս որակուելու: Երկու պարտութիւններ, Սպանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ առջեւ, ետ ձգած են Փրակայի խումբը:

Հայաստան ալ յաւակնութիւնը չունի ներկայ ըլլալու Ֆրանսայի մրցաշարքին: Իր խմբակին յաղթականը պիտի ըլլայ Գերմանիա, շատ հաւանաբար:

Գերմանիա – Հայաստան դարձ մրցումը յայտագրուած է Սեպտեմբեր 10–ին: Անկէ առաջ, Հայերը պիտի խաղան, այս ամսուան 20–ին, Փորթուկալի մէջ եւ Սեպտեմբեր 6–ին պիտի հիւրընկալեն ալպանական խումբը: Հայաստան չունի տակաւին յաղթանակ մը ջտողական այս մրցաշարքին մէջ: Այսուհանդերձ, իր ձեռք բերած հաւասար արդիւնքները Փորթուկալի, Իրլանտայի եւ Ուկրանիոյ դէմ, քաջալերական են: Կարելի է ակնկալել յաջողութիւն մը Ալպանիոյ վրայ, Երեւանի մէջ, ինչ որ պիտի ապահովէ հայրենի խումբին, դասաւորումի վերջին տեղը, Թիրանայի կողմէն առաջ:

* * *

Աշխարհի ախոյենութեան աւարտական հանգրուանին մրցումները պիտի որոշուին վիճակահանութեամբ, Դեկտեմբեր 4–ի երեկոյեան, Մարսէյլի մէջ՝ ուր, այս առթիւ, պիտի կազմակերպուի, ժամը 17–ին, խաղ մը Եւրոպայի եւ աշխարհի միւս մասերուն միջեւ: Ուրիշ խօսքով՝ այդ իրիկունը աշխարհի լաւագոյն խաղցողներէն աւելի քան երկու տասնեակ դաշտ պիտի իջնեն, քաղաքին սթատ – Վէլօտրոմը՝ որ Ֆրանսայի ֆութպոլի մեհեաններէն մէկն է, այս տարի թերեւս աւելի քան երբեք թատր տեղացիներուն խանդավառութեան, քանի որ իրենց ակումբը, համբաւաւոր Օ. Մ.–ը զօրացած կազմով մը կը մտնէ Ֆրանսայի ախոյենութեան մէջ՝ որ վերսկսաւ Օգոստոս 2–ին: Առաջին յաղթանակ մը Լը Հաւրի դէմ՝ 3 – 1:

Նշենք որ այս մրցաշրջանին կարեւոր փոփոխութիւններ կան Ֆրանսայի առաջնութեան կանոնադրութեան մէջ: Եւ՝ խումբերուն մէջ ալ: Բազմաթիւ խաղացողներ ակումբ փոխեցին: Ոմանք փոխադրուեցան ուրիշ երկիրներ: Հսկայ գումարներ անցան ձեռքէ ձեռք, ակումբէ – ակումբ: Խաղացողները եւ միջնորդներն ալ անմասն չմնացին ֆրանքներու եւ տոլարներու շուրջպարէն:

Յառաջիկայ խաղերը ցոյց պիտի տան թէ եղած փոփոխութիւնները արդիւնաւէտ եղած են թէ ոչ ախոյենութեան որակին նկատմամբ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԴԷՄՔԵՐԷ ԴԷՄՔԵՐ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Յուլիս 26–ին իր մահկանացուն կնքած է Լիլի Գօչ «Ժամանակ»ի խմբագիր, որ երկար տարիներ իր սիւնակը ունեցած է թերթին մէջ: Ծնած էր Գատըգիւղ 1912–ին, յաճախած Գարմէլիթներու վարժարանը ուր ֆրանսերէն սորված էր եւ յետագային ալ բազմաթիւ թարգմանութիւններ ըրած «Ժամանակ»ի եւ «Արշաւ»ի մէջ: Զաւակն էր գրագիտուհի Նեւրիկ Սեպուհեանի: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յուլիս 31–ին Գումգաբուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Դ.

Գանձապետ, հաշուակալ, ատենադպիր, որոնք սատկ համբերելու, հաշիւ նայելու, գիր գրելու վրայ էին, յանկարծակիի եկած գործերնին վար ձգեցին:

– Ի՞նչ կայ, էֆէնտի, ան հէրիֆը նորէն խա՞լթ մը ըրաւ, կը հարցնէին:

– Թո՛ղ տուէք, հոգինիդ սիրէք: Ժա՛մկոչ:

Ժամկոչը եկաւ, բարեւ բռնած կայնեցաւ:

– Դա զարիպը ելածին պէս, խախայէն բանէ հոս բեր, եղաւ էֆէնտիական հրամանը:

Ու մինչեւ Տէրտէրին գալը, կրակ կտրած էֆէնտին խորհրդարանը վեր վար պտըտելով, կը պոռար.

– Փորձա՛նք, փորձա՛նք. վա՛յ հէօտիւկ, վա՛յ: Ամէնքս ալ պէլայի պիտի հանդիպինք: Հիմա ճուռճալ եղանք: Ան չունը հոն էր:

«Ան չունը» ակնարկութիւն մըն էր անձի մը, որուն վրայ լրտեսութեան կասկածը կը ծանրանար:

Տէրտէրը եկաւ: Անցեալ շաբթուան միեւնոյն խումբը, բայց ոչ այն պատկառազդեցիկ հանդիսաւոր գումարումը: Ո՞ր ոտքի վրայ, ո՛ր նստած, էֆէնտին շրջուն: Տէրտէրը Եպիսկոպոսին առջեւ իր խոնարհութիւնը ըրաւ, բայց ժամանակ չտրուեցաւ իրեն որ նստելու հրաման առնայ:

– Տէրտէ՛ր, հիմակ հիմակ խաթադ պիտի առնես, հոսկէ տէփ պիտի ըլլաս, իմացա՞ր, հրամայեց էֆէնտին:

Եպիսկոպոսը, որ «Կեցո»ին դուրս ելած էր, դարձեալ ինչ պատահած ըլլալը չհասկցաւ. ու Տէր Յուսիկ արհամարհական շեշտով մը հարցուց.

– Նորէն ի՞նչ կայ, նայիմ:

– Ի՞նչ կայ մի, ի՞նչ կայ մի՛: Ան ի՞նչ «Որ օրհնեա» էր, հէ՞:

– Մեր «որ օրհնեա»ն է, պատասխանեց Տէրտէրը անտարբեր հանդարտութեամբ:

– Ա՛ն քո՛ւ «որ օրհնեա»դ է, առտեյինը չէ՛, աղաղակեց էֆէնտին: Հոս Օրթադեղի «որ օրհնեա»ը կայ, ան չըսողը՝ «որ անիծեա» կ՚ըլլայ: Հասկցա՞ր:

– Չէ, չհասկցայ, վրայ բերաւ Տէր Յուսիկ նոյն հանդարտութեամբ: Ձեր «որ օրհնե՞ա»ը որն է: Իմ գիտցածս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ «որ օրհնեա»ը մէկ հատ է եւ ոչ թէ երկուք:

– Տէրտէ՛ր, Տէրտէ՛ր, պոչեց էֆէնտին, խօսք մը կայ, կ՚ըսեն. – «Հինտիստանը սաղան ծակովը սէյիր կ՚ընեն»: Ասեղին ան պզտիկ ծակուկէն Հնդկաստանը կը նային: Հիմակ ալ մեզի անանկ բարակէն կը նային կոր: Ան Վարդանանց ատենը չէ. ան ատեն նայո՞ղը ով էր, փնտռո՞ղը ով:

– Ա՛յլ դարք, ա՛յլ բարք, ձայնեց անդիէն՝ հատիկ հատիկ, ցուցամատը վերամբարձ Օգսենտիոս էֆէնտին՝ հայկաբանութեան – ոսկեդարեանին – պաշտօնական ներկայացուցիչը:

– Ա՛ֆէրիմ, Օգսենտիոս էֆէնտի, գոչեց Հայրապետ էֆէնտին ճէֆով մը: Անանկ է եա՛, անանկ է եա՛. այլ դարք, այլ բարք: Սողոմոն իմաստունը աղէ՛կ մարգարէացեր է:

– Բայց, էֆէնտի, ներեցէք, «որ օրհնեա»ը ընտո՞ր կ՚ըսեն, հարցուց Եպիսկոպոսը: Երկու «որ օրհնեա» չկայ. մէկը՝ Օրթադեղի համար, միւսը ամբողջ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ համար: Մեր «որ օրհնեա»ը մէ՛կ է:

– Մէկ է, երկուք չէ. ես ալ աս գիտեմ, սրբազան, պատասխանեց էֆէնտին: Բայց երկուք ընելու է, չէ նէ մենք երկու կտոր կ՚ըլլանք:

– Անանկ է եա՛, անանկ է եա՛, կըրկնեցին աշխարհականները միաձայն:

– Ամէն Կիրակի «որ օրհնեա»ը կ՚ըսէին, շարունակեց էֆէնտին, բայց մէկը ես չէ՞մ, եւ ոչ իսկ ուշադիր էի, թէ տակը ի՞նչ միտք բանի կայ: Աղօթք մըն էր, կամացուկ մը կ՚ըսուէր եւ կը լմննար: Ասիկա՛ դուն անցեալ Կիրակիին «պատաութիւն»ը դարձուցիր: «Որ օրհնեա»ը կամացուկ սկսելուդ, ես ալ քեզ կը մեղքնայի կոր որ շատ յոգներ ես, ձայնդ չելլար: Մէյ մըն ալ «Թագաւորաց քրիստոնէից»ին վրայ անանկ մը պարկիր որ մէկէնիմէկ ցնցուեցայ: Ու ասիկա բաւական չէր, «գինուորեալ մանկանց»ին ձայն մը ձգեցիր որ մինչե՛ւ Պէշիկթաշ հասաւ: Ա՛լ ասկէ ետքը աս ժամուն մէջ «որ օրհնեա»ը առաջինին պէս պիտի չըսուի: Եւ աս հրամանս ամէնուն համար է:

– Է, ընտո՛ր պիտի ըսուի, հարցուց Տէր Յուսիկ:

Հրահանգիչը անոր դառնալով յայտարարեց.

– «Որ օրհնեա գայնոսիկ»ը ուզածիդ պէս ըսէ: Աստուածն է հրէից ալ հեթանոսաց ալ: Առաջեալը սանկ կ՚ըսէ: Բայց «Թագաւորաց»ը եկա՞ւ մի՝ քիչ մը յոգնութիւն կ՚առնես: Ծունչ առ. ա՛ռ մեղք ես: Մէյ մը հազա՛. ու կամացուկ մը ««քրիստոնէից»ը կը զատես «Թագաւորաց»էն: Կը հասկնա՞ս, ընտոր երկուք կ՚ընեն.

– Ճիշդ է, էֆէնտի, ճիշդ է, այդպէս ընելու է, պատգամեց անդիէն Օգսենտիոս էֆէնտին, ցուցամատը միշտ վերամբարձ: Վիեննայի մեր վերապատուելի հարք ճիշդ այդպէս են ըսած բազմալեզուեան «որ օրհնեա գայնոսիկ»ին մէջ. ստորակէտ մը զետեղած են ընդ մէջ «Թագաւորաց»ին եւ «քրիստոնէից»ին:

– Ապրիս, Օգսենտիոս էֆէնտի, ապրիս, աղաղակեց սրբագիրչը: Նայէ՛, անոնք ընտոր խելացի են, ընտոր քաղաքագէտ են: Անոր համար է որ զիրենք հանգիստ կը թողուն:

– Կեցցէ՛ս, Օգսենտիոս էֆէնտի, կեցցես, ձայնեց աշխարհականներու ակումբը, ինքնիրմէն դուրս ելած:

Եպիսկոպոսը լուռ կը մնար: Էֆէնտին քաջալերուած շարունակեց.

– «Զինուորեալ մանկանց»ին հասա՞ր մի...

– Է, հասայ, ըսաւ Տէրտէրը հեզօրէն:

– Հոն հոմրըներուն խաչ հանելը կը դարձնես:

(Շար. 16)

— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ —

ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Աստուածածնի վերափոխման պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Օգոստոս 17, առաւօտեան ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 17, տօն է Սուրբ Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Կիրակի, Օգոստոս 17

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10.15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն
վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
«ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ»
Կիրակի, Օգոստոս 17

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 10 ԺԱՄԸ 11ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ – ՔԵՐՄԷՍ
ՀԱՆԴԷՍ ԿԱՅԱՆԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Սիրով հրաւիրուած են ծնողքներն ու բարեկամները

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3950 F
RENSEIGNEMENTS RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

PELERINAGE ANNUEL

1954 — 1997

43ème Anniversaire
SAINT GREGOIRE A TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 21 Septembre

sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la Présidence de
Son Excellence Mgr LAGRANGE, Evêque de Gap,

et **Son Excellence Mgr Daron GEREJIAN,** Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— **10h30 : Une Messe** sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne, par Rév. Père **Vartavar KASPARIAN;**

En présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Serpotz Tatéos-Bartoughimeos.

— **13h : Un repas fraternel** réunira les pèlerins dans la salle polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent pas se rendre par leurs propres moyens. Les personnes qui se rendront par leurs propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué.

— **Départ à 7 heures précises :**

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :
Marseille — Tél. : 04 91 77 84 70;
Beaumont — Tél. : 04 91 93 13 50;
Saint-Antoine —Tél:04 91 65 56 75;
Croix Bleue Arménienne —
Tél. : 04 91 93 30 08;
Toulon - Abris' Club —
Tél. : 04 94 27 10 51.
Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP
Tél. : 04 92 51 71 80 (heures de repas) & 04 92 51 00 87.

Prix du trajet de Marseille :
Aller — Retour seul : 100 F.
Repas seul : 120 F.
Aller — Retour et repas : 220 F.

Pour la vente d'objets, demander l'autorisation à l'Ass. de GAP.

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ուրբաթ, Օգոստոս 15, ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ եւ աւարտին հոգեհանգստեան պաշտօն կը մատուցուի ամբողջութեան եւ պատերազմի բոլոր ննջեցելոց հոգւոց համար:

VISA POUR LE HAUT-KARABAGH

COMMUNIQUE

Un visa d'entrée sur le territoire de la République du Haut-Karabagh est indispensable.

Ce visa supplémentaire au visa d'entrée en République d'Arménie est à retirer auprès des agences de voyage :

Saberatours (département Arménie), 19, rue St-Roch, 75001 Paris
Tél. : 01 - 42 - 96 - 10 - 10

et **Sevan Voyages** :
48, Cours de la Liberté, 69003 Lyon
Tél. : 04 - 78 - 60 - 13 - 66.

Un délai de 15 jours est nécessaire pour l'obtention de ce visa.

Les personnes ayant un passeport arménien ou de résidant en Arménie en sont dispensées.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12--13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

vous invite

Vendredi 15 Août

FETE CHAMPETRE DU HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL

10h : Messe Solennelle Chapelle Saint-Jean
Suivie de la traditionnelle Bénédiction du Raisin

A partir de 12h30 : Bar, Buffet de Spécialités Arméniennes

15h30 : Spectacle de danse par les enfants d'Arménie

ANIMATION ASSUREE L'APRES-MIDI PAR
MARTEN YORGANTZ

RESERVATION : 04. 94. 19. 51. 50.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 9-10
SAMEDI - DIMANCHE
9-10 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.176 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.176

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԱՍՊԵԱՆ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ատրպէջանի նախագահին Ուաշինկթըն այցը եւ քարիւղի մեծագոյն ընկերութիւններու հետ ստորագրուած համաձայնութիւնները միջազգային ուշադրութեան առարկայ ըրած են Կասպից ծովու աւազանէն ակնկալուած բարիքները: Հարցը, այսուհետեւ, կը ներկայանայ տնտեսականին հետ քաղաքական ալ կարեւոր գրաւականներով, յատկապէս նըկատի առած շրջանին աշխարհագրական դիրքը: Այս վերջին պարագան կը հեշտացնէ յատկապէս Կովկասի մէջ աւելի գործօն դեր ունենալու Միացեալ – Նահանգներու որոշումով որ անշուշտ արդիւնքն է քարիւղի հարուստ նկատուած հանքերու գոյութեան:

Այդ դերը առանց այլեւայլի քաղաքական, անպայման ճիշդ քայլ մը չի նկատուիր սակայն. ամերիկեան մամուլի ծանօթ անուն «Նիւ Եորք Թայմզ»ը Օգոստոս 4-ի իր խմբագրականով կ'անդրադառնայ քարիւղին կապուած հեռանկարներու եւ կը մատնանշէ ուշադրութիւն, զգուշութիւն պահանջող կէտեր:

«Կասպից քարիւղը եւ աւագախորումը» խորագրուած խմբագրականին մէջ կ'ըսուի թէ Կասպեան շրջանը կը պարունակէ շուրջ 200 միլիառ տակառ քարիւղ, անկախ՝ բնական կազի կարեւոր պաշարէն: Միացեալ – Նահանգներ մեծ հետաքըրքրութիւն կը ցուցաբերեն այդ բոլորին: Հարցը հոն է որ բացուելիք կազմուղը որ Չէչէնիայէն կ'անցնի հասնելու համար Սեւ ծով, կրնայ ատրպէջանական քարիւղին միայն մէկ մասը փոխադրել չուկայ: Իսկ նոր նաւթամուղներու շինութեան նիւթը քաղաքական բարդ պարագաներու պատճառ կրնայ ըլլալ շրջանի երկիրներուն ու անոնց դրացիներուն համար – Ռուսաստան, Չինաստան, Թուրքիա, Իրան–: Այս առումով Ուաշինկթընի ներկայացուցիչ խնդիրներուն անդրադարձաւ վերջերս Արտաքին փոխ – նախարար Թալպոթ, ըսելով որ մեծ խոստումներ կը բերէ մեւաքսի նոր ճամբան, բայց պէտք է զգոյշ ըլլալ ու թոյլ չտալ որ մեծ պետութիւններու միջեւ քարիւղի մրցակցութիւնը վնասէ շրջանի բնակչութեան: Ան չեշտեց թէ քարիւղին առընչուած աշխարհաքաղաքականութիւնը մըշակելու, կիրարկելու ընթացքին պէտք է մտածել ոչ թէ Ժ.Թ., այլ ԻԱ. դարու տեսանկիւնով:

Այս գաղափարը մէջբերելէ ետք, ամերիկացի լրագրողը կ'ըսէ թէ Թալպոթ այսուհանդերձ, մոռցաւ իր իսկ խորհուրդը եւ կոչ ըրաւ որ ջնջուի Ատրպէջանին ամերիկեան օգնութեան արգելքը որ դրուած էր 1992-ին, Հայաստանին կիրարկուած շրջափակումին որպէս հակազդ: Այդ արգելքը կը խոչընդոտէ քարիւղի ընկերութիւններուն գործունէութիւնը, քանի որ անոնք քարիւղի արդիւնաբերութեան եւ նոր նաւթամուղներու կառուցման համար ամերիկեան վարկերու պէտք ունին. իսկ աւելցա կ'ըլլայ օգնութիւն մը որ այսօր արգիլուած է Ատրպէջանի համար: Այդ ընկերութիւնները իրենց շահերու պաշտպան բանակ մը ունին, կազմուած՝ նախկին դիւանագէտներէ:

Լեռնային Ղարաբաղը շրջանի քաղաքական եւ ցեղային անկայուն կացութեան խորհրդանիշն է. ան ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հայաբնակ տարածք մըն է Ատրպէջանի մէջ. ստեղծուած է Ստալինի կողմէ որ խորհրդային երկրամասերը կը մասնատէր, նպատակ ունենալով ջնջել ցեղային ու կրօնական զանազան խումբեր: 1988-ին Լեռնային Ղարաբաղ պոռթկաց, խակական ինքնավարութիւն պահանջելով Ատրպէջանի մէջ որուն բնակչութիւնը մեծ մասով Թրքախօս մահմետականներէ կը բաղկանայ: Աւոր հետեւանքը եղաւ պատերազմը որ անկէ վերածուեցաւ երբ նորանկախ Հայաստան իր բանակը տեղաւորեց սահմանին վրայ: Երկու կողմն ալ ունեցաւ կոտորուած քաղաքացիներ եւ կնճիռը 800 հազար Ատրպէջանցիներու տեղահանութեան պատճառ եղաւ: Ներկայիս երեք տարիէ ի վեր կը տեւէ հրադադար մը:

Այսօր երբ Միացեալ – Նահանգները ղարաբաղեան խաղաղ բանակցութիւններու որպէս նախագահ միացած են Ռուսաստանի ու Ֆրանսայի, կարելի է ջնջել թիւ 907 յօդուածը, կամ փոխել զայն:

Սակայն Ուաշինկթըն պարտի մեծ զգուշութեամբ վարել իր քաղաքականութիւնը կասպեան շրջանին մէջ: Նախկին խորհրդային համայնավար ղեկավարներէն այսօր գործի գլուխ մնացողները իրարու չեն նմանիր: Շեվարնածէ փաստեց թէ ինք ժողովրդավար ու բարենորոգիչ է: Ալիեւ ոչ: Իսկ Հայաստանի նախագահը 1996-ին վերընտրուեցաւ անաչառութեան կասկածելի պայմաններու տակ:

Կաշառակերութիւնը, քաղաքական ճընշումները եւ մարդկային իրաւունքներու ոտնակոխումը շրջանին մէջ մնայուն երեւոյթներ են: Միացեալ – Նահանգները գէշ սովորութիւնը ունին իրենց ժողովրդավար սկզբունքները մէկդի ձգելու երբ քարիւղի օտար պահեստներ ուշադրութիւնը կը գրաւեն քաղաքական դէմքերու եւ անոնց շահակից ընկերութիւններուն: Այդպէս պատահած էր Իրաքի մէջ: Նոյն բանը պէտք չէ պատահի անգամ մը եւս Կասպեան շրջանին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

«Մոնտ» (Օգոստոս 8) ամբողջ էջ մը նուիրուած էր Թուրքիոյ երեք տարբեր յօդուածներով; Նախ կը ծանրանար այն լարուած մթնոլորտին վրայ որ կը տիրէ կրթական ճակատին վրայ, իսլամապաշտներուն եւ լայիք ուսման կողմնակիցներուն մօտ: Գլխաւոր պատճառը այն օրինագիծն է որ 5-էն 8 տարուան կ'ուզէ երկարել նախնական պարտադիր ուսումը որ իր տարեկան նստաշրջանը գումարեց յացուլ ի մօտոյ: Այս օրէնքը եթէ քըւէարկուի, ի վնաս «Իմամ հաթիփ»ի է, այսինքն այն կրթարաններուն որոնք իմամ կը պատրաստեն եւ հետզհետէ պիտի փակուին:

Թերթին մնայուն թղթակիցը՝ Նիքոլ Փոփ կ'ըսէ թէ էրպաքանի կառավարութեան անկումը դադարի մը դուռ չբացաւ լայիքներու եւ իսլամապաշտներու միջեւ: Զինուորական Բարձրագոյն Խորհուրդը որ իր տարեկան նստաշրջանը գումարեց նոր նշանակումներ կատարելու համար բանակին մէջ, սպայակոյտէն հեռացուց ամէնէն անդիջող զօրավարները, բայց, արտաքսեց նաեւ 73 սպաներ որոնք իսլամապաշտներուն հետ համակրական կապեր ունենալու կասկածի տակ էին: Գերագոյն Ատեանի դատախազը յանձնարարած է Սահմանադրական Ատեանին որ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԱԽԱՆ Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՆԴՐԷ

Հունգարիոյ հայ գաղութը որ որպէս այդ աշխուժութեան նշաններ տուաւ խորհրդային կարգերու անկումին վաղորդայնին, ունի «Արարատ» կոչուած թերթ մը: Երկշաբաթեայ թերթ մըն է որ կը հասնի կանոնաւոր կերպով. բայց գրեթէ միշտ, զայն հրատարակողներու գործունէութեան վկայութիւնը կը բերէ միայն, քանի որ բացի փոքրիկ անկիւններէ, ամբողջութեամբ հունգարերէն է: Իսկ հայերէն բաժինները արեւելահայերէն են, խորհրդային ուղղագրութեամբ, ինչ որ մտածել կու տայ որ երկարէ վարագոյրին ետին անցուած տարիներուն խզուած է գաղութին կապը արեւմտեան Սփիւռքին եւ հետեւաբար անոր լեզուին, մշակոյթին հետ:

«Արարատ»ի Յուլիս 1-ի թիւին հայերէն բաժինը հազուադէպօրէն «ճոխ» է: Սակայն գրեթէ միակ հետաքրքրականը հոն, «Մկրտութիւն» խորագրուած, կէս էջնոց գրութիւն մըն է, ստորագրուած՝ «Պալ Լեսկովսկի – քահանայ»: Այդ քահանան կոչ կ'ուղղէ Հունգարահայերուն որ իրենց զաւակները տանին մկրտելու, քանի որ Պուտափէշտի իր գործած եկեղեցին մէջ մկրտութիւն կը կատարուի նաեւ հայկական եկեղեցական աւանդութեան համաձայն: Ատկէ սխալ չէ հաւանօրէն հետեւցնել որ Հունգարահայութիւնը չունի եկեղեցի եւ եկեղեցական: Յայտնի չէ սակայն որ ատի՞կ է եկեղեցական այդ խորհուրդին նկատմամբ անփութութեան պատճառը, թէ ազգային միտքին, լեզուին հետ խզուած է հաւատքին կապն ալ: Ու այսօր երբ վերցած է վարագոյրը, հունգարացի քահանայ մըն է որ կոչ կ'ուղղէ Հայերուն որպէսզի երթան իրենց երախաները մկրտել ու մկրտուին նաեւ այն չափահասները որոնք այդ առիթը չեն ունեցած:

Ցաւի՞լ երեւոյթին որ խորհրդային եւ թակայութեան տասնամեակները որքա՛ն խոր հետքեր ձգած են աւանդաբար իր խունկին ու մոմին ամուր կառչած ժողովուրդի մը զանգուածներուն մօտ. թէ՞ ուրախանալ որ գտնուած է կաթողիկէ եկեղեցական մը որ մտահոգութիւնը ունեցած է – ի՛նչ մղումով ալ ըլլայ – Հայաստանեայց եկեղեցւոյ անտէր այդ հօտին. մանաւանդ որ այս վերջինին ալ բացակայութեան, դժուար չէր ադանդներու լայն ախորժակներուն դէմ յանդիման տեսնել նոյն զանգուածը: Ինչո՞ւ Հունգարիոյ մէջ ալ չկրկնուէր հայաստանեան պատկերը, Եհովան, Քրիշնան, Մունը կամ ուրիշ մը միակ Տէր ընդունած ու ամենայն հպարտութեամբ անոնց դրոշմը կրողներով:

Շատ ուրիշներու նման, հայկական բարդ երկընտրանք մըն ալ այս մէկը ո-րով անգամ մը եւս կը շփոթուին ուրախանալու եւ ցաւելու մեր սահմանները...:

Թ. ԱՐՓԻ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 6 / 8)

«31-Ի ԳՈՐԾ»ԻՆ ՄԵՂԱԴՐԱԿԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

«31-ի գործ»ը անուանուած դատին Օգոստոս 7-ի նիստին Գերագոյն Ատեանը ունկնդրած է դատախազ Լ. Զարխիֆալաքեանի մեղադրական եզրակացութիւնը: Ան ամբաստանեալները մեղադրած է հայրենիքին դաւաճանութեան, կառավարութիւնը բռնի ուժով տապալելու եւ ահաբեկչական գործունէութեան յանցանքներով:

Ան մահապատիժ պահանջած է Տիգրան Աւետիսեանի համար, իսկ մնացեալին՝ բանտարկութեան զանազան պատիժներ. այսպէս՝ Արթիւր Ղազարեանի համար պահանջած է 10 տարի, Գնէլ Յովհաննիսեանի եւ Գագիկ Կարապետեանի՝ 9 տարի, Մանուէլ Եղիազարեանի՝ 8 տարի, Վահան Յովհաննիսեանի եւ Աշոտ Աւետիսեանի՝ 7 տարի, Արմէն Ռոստոմեանի՝ 5 տարի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Վ. Սարգսեան Օգոստոս 6-ին հանդիպում ունեցած է իր ռուս պաշտօնակիցին Ի. Սերգէեւի հետ; Օրակարգի նիւթ եղած են երկու նախարարութիւններու միջեւ յարաբերութիւններու սերտացման եւ ապագայ զարգացման եւ Լ. Տէր – Պետրոսեանի Մոսկուա այցին առընչուած խնդիրներ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶՕՐԱԽՈՒՄԲԸ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿՈՎ

Օգոստոս 6-ին վարչապետ Ռ. Քոչարեան ընդունած է ռուս զօրավար Ա. Չէչուլինը որ Հայաստանի սահմանապահ ռուսական զօրաբաժնին ծառայութեան պայմանները կը քննէր: Ան յայտնած է թէ գոհունակութեամբ հաստատած է զօրամասերուն բարւոք վիճակը: Զօրավար Չէչուլին աւելցուցած է թէ կը քննարկուի Հայաստանի ռուսական զօրախումբին կարգավիճակը փոփոխութեան ենթարկելու, զայն սահմանապահ խումբի վերածելու հարցը:

ՎԱՆԱՁՈՐԸ ԸՄՊԵԼԻ ՋՈՒՐ ՈՒՆԻ

Վանաձորի ըմպելի ջուրի խողովակին ցանցին արկածը որ մտահոգութիւն կը պատճառէր քաղաքապետարանին, կարճ ժամանակէն դարմանուած է ու քաղաքը վերստին տիրացած է ջուրի: Նոյն ջրատարէն օգտուող 13 այլ բնակավայրեր ալ միայն 26 ժամ ջուրէ զրկուած են այդ արկածին պատճառով:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՃԱՄԲԱՐՆԵՐԸ

34 հազար երախաներու ամառնային հանգիստին համար կազմակերպուած են արձակուրդի ճամբարներ. անոնց հինգ հազար տեղերը ապահովուած են կառավարութեան կողմէ, 13 հազարը բարեսիրական միջոցներով: Մնացածին նիւթականը տրամադրած են ձեռնարկութիւններ ու զանազան կազմակերպութիւններ:

ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՆՇՄԱՐՆԵՐ

Մեր դարուն, եթէ կայ մարդ մը ուր հայութիւնը, գէթ իր արեւմտահայ թեւով, յառաջապահ դիրքի վրայ գտնուած է (իր կամքէն անկախ), այն ալ սփիւռքացումի եւ անոր առընչուող պարագաներն են, մշակութային եւ գոյութենական: Դժբախտաբար, հայ հաւաքականութիւնը, իր ծայրայեղ պահպանողականութեամբ, կրաւորականութեամբ եւ հաւատածականութեամբ, չէ գիտցած ըստ արժանւոյն գնահատել, Սփիւռքի մասին վրայ համբուող իր զաւակներէն անոնք, որոնք յառաջապահութեան ձգտած են եւ տարբեր աստիճանաւորումով զայն նուաճած (ինչպէս Նիկողոս Սարաֆեան, Շահան Շահնուր, Արշիլ Կորքի, Լեւոն Թիւթիւնճեան, Կոստան Զարեան, գէթ յիշելու համար անոնցմէ մի քանին): Ընդհակառակն անոնք պարսաւանքի, անտեսումի, ծաղրի, խափանարարութեան եւ ոտնահարման ենթարկուած են, ոչ միայն իրենց ողջութեան այլեւ՝ անկէ ետք եւս, մինչ իրենց վարքին հանդէպ անտարբերութիւնը եւ անհասկացողութիւնը դեռ կը շարունակուին, մինչեւ իսկ մտաւորական դասէն ներս...:

Այսօր, այլ հաւաքականութիւններ եւս կ՚ապրին սփիւռքեան կացութիւն: Վերջին տասնամեակներուն, երկրագունդի տարածքին, մեծ թափ արձանագրուած է պանդուխտային կամ անհատական գաղթերու, տեղափոխումներու, ջարդերու եւ տեղահանութիւններու, որոնց տակաւին ականատես կը դառնանք: Այս հաւաքականութիւններու ծոցէն դուրս կուգան այլազան մարզերու մէջ ստեղծագործողներ, որոնք գաղթականի տագնապներուն, կացութեան կամ ապրումներուն արտայայտիչը կը դառնան, ուղակի կամ անուղղակի կերպով, մանաւանդ երբ անձնական փորձառութիւններէ կը մեկնին՝ արտայայտելու համար ընդհանրական վիճակ մը:

Ասոնցմէ մէկն է, ծագումով սրի–լանքացի գրող, Մայքըլ Օնտաաճէը, այժմ գանատական հպատակ: Ան վերջերս համբաւաւոր դարձաւ «Անգլիացի հիւանդը» շարժանկարին պատճառով, որ կը հիմնուի իր համանուն վէպին վրայ: Երկար շրջանի մը համար այս գրողը ճանչցուած էր յարաբերաբար սեղմ շրջանակի մը մէջ միայն: Բայց ներկայիս, իր համբաւին բերմամբ, իր առաջին գործերն ալ հրատարակիչներու ուշադրութեան առարկան դարձած են: Ասոնց մաս կազմող «Ընտանեկան տաղերգ»ով (1982–ին լոյս տեսած), Օնտաաճէը, որպէս «անառակ որդի» մը, կը ձգտի իր մանկութիւնը վերայայտնաբերել, որ, խորքին մէջ, ինքնիր յայտնաբերումն է: Ընտանիքը կը կազմէ շրջանակը այս յետնահայեացքային ուղեւորման: Այսպէս, վէպը կը դառնայ յիշողութեան բնանշան մը: Ան երկն է երեսնամեայ գրողի մը «որ դեռ իր մանկութիւնը իր ամբողջութեամբը չէր հասկցած», ինչպէս հարցազրոյցի մը ընթացքին հեղինակը կ՚ըսէ: Գանատայէն դէպի Սրի Լանքա իր վերադարձին, իր յիշողութեան մէջ դեռ բաւականին կենդանի են մանկութեան յիշատակներէն մասեր: Սակայն, ինք այս քայլը առած էր ոչ թէ գիրք մը գրելու համար այլ՝ իր ընտանիքը վերայայտնաբերելու: Այսպէս, տեղւոյն վրայ, Օնտաաճէր չորք մը պատումներ կը լսէ, բաւական թիւով տարեցներու հետ կը խօսի, ինչպէս իր ընտանեկան պարագաներուն: Կը փորձէ իրողութիւններուն եւ պատահարներուն անոնց մտաբերումները հաւաքել: Կը նկատէ թէ կարգ մը պատումներ ճիշդ էին, մինչ ուրիշներ ոչ: Յետոյ, կ՚ուզէ զանոնք մէկտեղել, անոնց ձեւ եւ կառոյց տալ. եւ կը ծնի գիրքը:

Հատորին մէջ խօսուածքը շատ կարեւոր տեղ ունի: Օնտաաճէի համար հարցը կը կայանար «քերականի աւանդութեան ոգին գրուածքով տալ»ուն մէջ: Խօսողները «մարդիկ են որոնք միւսին խօսքը կը կտրեն, նոյն բանը երկու անգամ կը պատմեն»: Հեղինակը ուզած է այդ «գրեթէ թատերական հեւքը պահել եւ զայն էջին վրայ փոխադրել իր ամբողջ կենսունակութեամբ»:

Սակայն կը ներկայանայ պատկանելիութեան անխուսափելի հարցը. այն է թէ՝ Սրի Լանքայի մէջ, Օնտաաճէը կը նկատուի տեղացի գրող մը, մինչ ան ինքզինք կը համարի գանատացի գրագէտ մը: Իրեն համար, այս երկփեղկումը երեւոյթ մըն է որ ամբողջ իր սերունդը կը յատկանշէ: «Շատեր», կ՚ըսէ «Լեհաստան ծնած, այժմ Թորոնթօ կ՚ապրին, ուրիշներ Սրի Լանքա ծնած, Մեծն – Բրիտանիա կ՚ապրին: Կը կարծեմ թէ մեր պատմութիւնը գրեթէ բնական դարձած անձնաբեկում մըն է: Ձեմ խորհիր որ եթէ Սրի Լանքա մնացած ըլլայի, գրող դառնայի: Գանատա է որ գրող եղայ: Սակայն, իմ առաջին գաղափարներս Սրի Լանքա մարմին առած են. ասոր համար կը սիրեմ հոն յաճախ վերադառնալ»: Ոմանք գոյութենական այս տարածուն երեւոյթը «յետագաղութատիրական» որակեցին: Սակայն Օնտաաճէը, իր կացութիւնը բաժնող ուրիշներու նման, զայն սխալ կը համարի որովհետեւ կը մատնանշէ թէ՝ այդ բնորոշումը շատ ընկերաբանութիւն կը բովէ, մինչ երկդիմին ու խառնածինն են գործ առակ կը գտնէ, աւելցնելով որ «այս առումով բոլորս ալ խառնածիններ ենք», տեսակ մը աշխարհաքաղաքացիութեան ձգտողներ: «Այսօր Ամերիկա, Գանատա կամ Մեծն – Բրիտանիա աւելի այլազան գրականութիւն մը կայ, որ երկդիմի է, կամ երկիմաստ, ինչ որ կազդուրիչ է»:

Օնտաաճէի նմանող սփիւռքցի գրողներու պարագան երբ բաղդատենք սփիւռքահայ գրական մարզին, առաջին ակնարկով ի՞նչ կը նկատենք: Կայ հիմնական տարբերութիւն մը սփիւռքահայ առաջին սերունդի գրողներուն հետ, յատկապէս Սարաֆեանի, իր մանկութիւնը շարունակ արծարծող: Օնտաաճէի արմատները կը գոյատեւեն իր ծննդավայրը, որոնց հետ ինք յաճախ շօշափելի կապի մէջ կը մտնէ երբ հոն կ՚այցելէ. մինչդեռ, Սարաֆեանի պարագային, օրինակ, դէպի արմատ վերադարձը, քանի որ անկարելի է, միայն յիշողութեամբ տեղի կ՚ունենայ, ուստի՝ ձեւով մը աննիւթ է, թափանցիկ: Սակայն, հարցը կը փոխուի երբ նկատի ունենանք Օնտաաճէի սերունդը: Այսպէս, եթէ ուզենք հասարակաց եզրեր փնտռել, իր եւ իրեն սերնդակից սփիւռքահայ գրողի մը միջեւ, գուցէ ամէնէն աւելի Գրիգոր Պըլտեանի հետ է որ զանոնք կը գտնենք, վերջերս լոյս տեսած անոր «Սեմեր» հատորով, որպէս դէպի մանկութիւն եւ արմատներ վերադարձ մը, ինքզինքին վերայայտնաբերում մը, անհատական եւ հաւաքական յիշողութեան վերակենդանացում մը, տիրապետուած՝ տիպարներուն խօսակցութեան «գրեթէ թատերական հեւքով», անոնց «ամբողջ կենսունակութեամբ»:

Սփիւռքեան, ինքնութեան ապրումներն ու հարցադրումները կրնա՞ն տարբերիլ այլազան պատկանելիութիւն ունեցող անձերու համար, որոնք նոյն գոյավիճակը եւ հարցերը կը բաժնեն: Սփիւռքները դարձած են իրենք իսկ անբաժան մէկ «վայր»ը երկրագունդին, սակայն անջատ, անոր գուգահեռ վայր – մակարդակ մը, որ հորիզոնը կ՚ընդլայնէ եւ յաւելեալ կարելիութիւններ կ՚ընձեռէ արտայայտչական, իմացական եւ գոյութենական նոր ընդդաւաններ յայտնաբերելու, սահմանադծուած պատկանելիութենէն վեր, անկէ անդին: Ահաւասիկ գրականութիւն մը որ, ինչ լեզուով որ գրուի, ունի մէկ «երդիք», որ կը կոչուի Սփիւռք: Թերեւս հոն է որ գրականութիւններուն եւ մարդոց միջեւ սահմանները կը չքանան ու անոնք կը խմբուին հասարակաց յայտարարի մը շուրջ, որ պատնէշներ չի ճանչնար:

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

ԶԳՈ՛ՅՇ ԽՄԻՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ամէնուր է յայտնի, որ շատ օղի խմելը վնասակար է առողջութեան համար: Հայաստանում, սակայն, մինչեւ վերջին ժամանակները քիչ խմելն էլ էր վտանգաւոր, քանի որ չգիտէիր, թէ ինչ ես խմում եւ քիչ չէին մեռել սպիրտից կուրանալու եւ մահանալու դէպքերը: Հիմա ուրիշ վտանգ է աւելացել՝ սրբապղծութեան մասնակից դառնալը:

Սկզբում վճառքում յայտնուեցին ռուսական բազմապիսի գործիչների նկարներով զարդարուած եւ նրանց անուններ կրող օղու շիշեր, եւ խմողը կարող էր համտեսել ըստ իր ճաշակի եւ քաղաքական հայեացքների. միապետականները օրեւիցէ ցարի կամ կայսրուհու, կոմունիստները՝ իրենց առաջնորդների, ընդհուպ Գորբաչովն ու Ելցինը, երաժիշտները՝ Շոփէնի եւ այլն: Այդպիսի օղիների տեսականին բազմազան էր եւ ընդգրկում էր ցանկացած ճաշակ: Խորհրդային տարիներին էլ նման երեւոյթ կար, սակայն առնչւում էր ոչ թէ ոգելից խմիչքների, այլ քաղցրաւենիքների հետ:

Օղիների բազմազանութեան հարցում հայ գործարարները յետ էին մնում՝ շարունակելով մինչեւ վերջերս արտադրել սովորական պիտակներով օղի: Սակայն շուրջ երկու տարի առաջ յայտնուեց առաջին «հայրենասիրական» «Անդրանիկ» օղին՝ զօրավարի նկարով: Ֆրանսիայում բնակուող նրա ազգակիցները հանդուրժած, որ Փէռ Լաշէզի նրա գերեզմանը փրկուեց, գլխի չեն ընկնում, թէ հայրենիքը զօրավարի յիշատակն անմահացնելու ինչ նոր եւ իւրայատուկ ձեւ է գտել:

Հետաքրքիր է. Շառլ Ազնաւուրը համտեսե՞լ է «Ազնաւուրը»: Երեւի թէ՝ ոչ: Իսկ երեւանեան նրա երկրպագուները հնարաւորութիւն ունեն իրենց կարօտն առնել՝ խմելով մի ըմպանակ թունդ եւ մաքուր «Ազնաւուր»: Չի մոռացուել նաեւ Վարդան Մամիկոնեանը: Յետագայում երեւի այսպիսի յանձնարարականներ կը տրուեն. «Զօրավար Վարդան», ինչպէս եւ «Անդրանիկն» ու «Ազնաւուրը» խորհուրդ է տրւում սեղանին դնել սառը վիճակում: «Զօրավար Վարդանը» յարմար է մատուցել հայ – պարսկական դարաւոր բարեկամութեան կենացը խմելիս...

Երբ «ռսի տոը» դեռ Հայաստանում էր, «օրհնուի էն սհաթը», օղիները կոչւում էին ըստ այն հումքի, ինչից որ սարքած էին. խաղողի, թթի, հոնի, խնձորի, ցորենի եւ այլն: Այժմ օղիներն այլ կերպ են պատրաստւում: Վերցնում են որեւիցէ երկրից բերուած անյայտ ծագում ունեցող սպիրտ կամ որեւիցէ կենդանական տեխնիկական հեղուկից (օրինակ, արդեւակման) հիտրոլից միջոցով ստացուած սպիրտ եւ խառնելով ջրի հետ ստանում օղի: Յայտնի է, որ սինթեթիկ սպիրտ այժմ կարելի է ստանալ ամէն ինչից. փայտից, նաւթից, նոյնիսկ ... Ըստ աւանդոյթի, այդ սպիրտներից արտադրուած օղիները պէտք էր կոչել փայտի, նաւթի ... օղի եւ համապատասխան նկար տալել պիտակին: Սակայն ո՞վ կը գնէր այդպիսի անուն ունեցող օղին: Այդ է երեւի պատճառը, թէ ինչու են օղիներն այժմ կոչւում տարօրինակ անուններով: Վերադառնանք, սակայն, «ռսի տոին»: Երբ 165 տարի Հայաստանում մնալուց յետոյ այն հեռացաւ, Խաչատուր Աբովեանը յետմահու արժանացաւ մեծ պատուի, վերջնականապէս անմահացաւ ու սերտաճեց իր ժողովրդին: Այսօր նրա թնդութեանն ու բոյրին, այն էլ բաւական մատչելի գնով, կարող են ծանօթանալ ժողովրդի լայն զանգուածները: Ցիրաւի, «ինչքան ապրես, այնքան կը սովորես»: Գիտէ՞ք արդեօք, որ «Տիգրան Մեծը» առաջացնում է «ուրախ տրամադրութիւն, ոգեւորութիւն եւ աւիւն»: Մեր թագաւորներից ամենահռչակաւորին՝ Տիգրան Մեծին կարող են վայելել եւ տղամարդիկ, ե՛ւ կանայք, քանի որ նա կրկնակի պատուի է արժանացել եւ հանդէս է գալիս թէ որպէս օղի եւ թէ որպէս «իւրատեսակ, նկրդաշնակ, թաւշային, մրգային երանգներով խաղացկուն գինի՝ պատրաստուած կարմիր տեսակի խաղողներից, առանձնայատուկ տեխնոլոգիայով՝ երկրորդուող խմորմամբ»: Եւ այդ ամէնը գրուած է «Ծովից ծով»ը պատկերող քարտէզի ֆոնի վրայ. երկու լեզուով հայերէն եւ անգլերէն ու վերնագրուած է՝ Տիգրան Մեծ (վերնագիրը չակերտների մէջ չի առնուած):

Ինչպէս տեսնում էք, հայաստանեան օղի արտադրողները սիրում են օգտագործել արդէն իսկ մահացած կամ հեռւում գտնուող, այսպէս ասած, «տէր չունեցող» գործիչների, հիմնականում զօրավարների անունները եւ խուսափում են վկայակոչել այսօրուան մեր երեւելիներին, քանի որ դա կարող է առաջացնել ֆինանսական եւ այլ հարցեր ու դատական հայցեր:

Բացառութիւն է կազմում Աշոտ Ղազարեանը, որի նկարն ու անունը կրող օղին մեծ սպառում ունի: Հիմա, երբ գրքեր չեն հրատարակւում, թատրոնները համարեա թէ չեն գործում, կինոֆիլմեր չեն արտադրւում եւ պետութիւնը չի կարողանում ֆինանսաւորել արուեստը, սպորտը, գիտութիւնն ու մշակոյթը, երեւի թէ աւելի ճիշդ կը լինէր համապատասխան վճարումներ տալով օգտագործել այդ բնագաւառների մեր մեծերի անունները: Դրանով կարելի կը լինէր ֆինանսաւորել նրանց գոյութիւնը եւ գովազդելով՝ փրկել մոռացութիւնից: Իսկ քաղաքական գործիչնե՞րը: Չէ՞ որ նրանք էլ ամէնօրեայ գովազդի կարիք ունեն, որ մինչեւ յաջորդ ընտրութիւններն ընկած ժամանակաշրջանում ընտրողները չմոռանան նրանց անուններն ու դէմքերը: Իսկ պատկերացնո՞ւմ էք, թէ բանակում եւ յատկապէս զօրակոչիկների շրջանում ինչպիսի յաջողութիւն կ՚ունենայ Վազգէն Սարգսեանի ազդեցիկ լուսանկարը կրող օղին...

Այս յօդուածը որոշեցի գրել, երբ վաճառքում տեսայ ... «Կոմիտաս» օղին: Եթէ այսպէս շարունակուի, մենք շուտով կ՚ունենանք նաեւ «Սիամանթօ», «Դանիէլ Վարուժան», նաեւ «Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.» օղիներ: Եւ դա չափազանց թունդ տրամադրութիւններ կը ստեղծէ:

ԳՐԻԳՈՐ ԷՄԻՆ – ՏԷՐԵԱՆ

«Ազգ»
Յուլիս 29

«ԱԼԻՔ»-Ի ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Թեհրանի «Ալիք» օրաթերթի նորակառոյց շէնքի բացման հանդիսաւոր արարողութիւնը տեղի ունեցած է Երեւանում, Յուլիս 22–ին, ձեռամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Կաթողիկոսին: Հաստատութեան մուտքին Կաթողիկոսը ողջունած են Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Մկրտիչ Մկրտիչեան եւ «Ալիք»ի արտօնատէր Ալպէր Աճէմեան: Սրահին մէջ, բարի գալուստ մաղթած է թերթին խմբագիրը՝ Սեդա Դաւթեան, անդրադառնալով «Ալիք»ի կատարած դերին: Իրեն յաջորդած է թերթին արտօնատէր եւ նորակառոյց շէնքին ճարտարապետ՝ Ալպէր Աճէմեան, ապա՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան, յանուն Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի: Արամ Կաթողիկոս յուշանուէրներ յանձնած է անոնց որոնք նիւթական, բարոյական թէ մասնագիտական գետնի վրայ մասնակցած են նոր շէնքին աշխատանքներուն: Այս առթիւ Թեհրան հրաւիրուած էին դաշնակցական մամուլի խմբագիրներ եւ կազմակերպուած էին ժողովրդական լաբաններ, ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

Ա. Լոսըրն – Զորեքշարթի, Յուլիս 23, 1997. «Հայ ազատագրական պայքարի մէկդարեայ յեղափոխական կերպարը»

ա. – «Խանասորի Արշաւանքի մէկ դարեայ ոգին եւ խորհուրդը», ներկայացուած է «Արմենիա» շաբաթաթերթի ներկայացուցիչ Այքաղ Գրիգորեանը (Աւստրալիա):

բ. – «Լիզպոնեան սխրագործութիւնը»

որպէս յեղափոխական նուիրումի կատարեալ դրսեւորում», ներկայացուցած է «Ազատ Օր» օրաթերթի փոխ – խմբագիր Շաղիկ Մարուխեանը (Յունաստան):

գ. – «Յեղափոխական նոր վերընձիւղումը՝ արցախեան պահանջատիրութեան մէջ», ներկայացուցած է Հ. Յ. Դ. Արցախի կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչ Վաչագան Զաքարեանը:

Բ. Լսարան – Հինգշաբթի, Յուլիս 24, 1997. «Հայ յեղափոխական աւանդը եւ ազատագրական պայքարը՝ արդի աշխարհում».

ա. – «Մամուլի եւ գրականութեան արգասիքները եւ ներկայի դերը՝ հայ ազատագրական պայքարում», ներկայացուցած է «Նորք» գրական հանդէսի խմբագիր Ռուբէն Յովսէփեանը (Հայաստան):

բ. – «Նոր աշխարհակարգը եւ ազգային – ազատագրական պայքարները», ներանդրադարձած «Ալիք» օրաթերթի դերին: տակից՝ Սոնիկ Բաղումեանը:

գ. – «Հայրենիքի եւ Սփիւռքի դերն ու պարտաւորութիւնները՝ Հայ ազատագրական պայքարում», ներկայացուցած է «Գանձասար» շաբաթաթերթի խմբագիր Յակոբ Տէր – Մկրտիչեանը (Սուրիա):

Նախ քան հարցումներու բաժինը «Բագին» ամսագրի (Լիբանան) խմբագիր Սարգիս Կիրակոսեանը հանգամանօրէն անդրադարձած է Հ. Յ. Դ. մամուլի դերակատարութեան սփիւռքեան իրականութեան մէջ, եւ այդ կապակցութեամբ անդրադարձաւ «Ալիք» օրաթերթի դերակատարութեանը:

Զոյգ լսարաններուն խուռներամ մասնակցութիւն բերած են Թեհրանահայերը, եւ վերջաւորութեան ներկաներու հարցումներուն պատասխանած են ու լուսաբանած նիւթերը ներկայացնող դասախօսները:

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

«Ալիք»ի խմբագրութեան նախաձեռնութեամբ, Հինգշաբթի, Յուլիսի 24-ի առաւօտեան, «Ալիք»ի խմբագրատունը դարձած է կլոր սեղան, ուր մասնակցողները քննարկած են հայ մամուլի ներկայ կացութիւնն ու դժուարութիւնները Հայաստան եւ Սփիւռք: Կլոր սեղանին մասնակցելով, իրենց տեսակէտները յայտնած են Սիտնի հրատարակուող երկլեզու «Արմենիա» շաբաթաթերթի խմբագրական կազմի անդամ Այքազ Գրիգորեան, Հայաստանի «Նորք» գրական հանդէսի խմբագիր Ռուբէն Յովսէփեան, Սուրիոյ «Գանձասար» շաբաթաթերթի խմբագիր Յակոբ Մկրտիչեան, Լիբանանի «Բագին» գրական հանդէսի խմբագիր Սարգիս Կիրակոսեան, Յունաստանի «Ազատ Օր»ի փոխ – խմբագիր Շաղիկ Մարուխեան, Հայաստանի Հ. Յ. Դ. Գերագոյն մարմնի քարոզչական բաժնի պատասխանատու Արտաշէս Շահբազեան եւ Հ. Յ. Դ. Արցախի Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչ Վաչագան Զաքարեան:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՅ զանազան քաղաքներուն մէջ, Սոֆիա, Փլովտիւ, Վառնա, զանազան հանդիպումներ ունեցած է ՀՕՄ-ի կեդրոնական վարչութեան անդամուհի՝ Սեդա Խտըշեան: Նախքան Պէյրութ իր վերադարձը, «Երեւան» շաբաթաթերթը հարցազրոյց մը ունեցած է իրեն հետ, որու ընթացքին ան ըսած է թէ Պուլկարիոյ ՀՕՄ-ը մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ է Կեդր. վարչութեան: Ինչ կը վերաբերի Սփիւռքի ապագային, Տիկին Ս. Խտըշեան չքօղարկելով հանդերձ արդար մտահոգութիւններ, կ՚աւելցնէ թէ Սփիւռքը չի կորսուիր եթէ գործող բոլոր կազմակերպութիւններու եւ անոնց ղեկավարներու առանձին ջանքերը ընդհանրանան:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան վարչութեան, Յուլիս 4-ին, գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Վահան Թէքէեանի կեանքին ու գործին, օգտուելով բանաստեղծ – արձակագիր Կարօ Կարապետեանի (Անել) ներկայութենէն: Տոքթոր Կարօ Կարապետեան ատամնաբոյժ, մասնագէտ սրտաբան է: Ծնած է Երուսաղէմ: Երիտասարդութեան վաղ օրերէն, դաստիարակուած է Շահան Պէրպէրեանի եւ Յակոբ Օշականի շունչով: 1945-ին լոյս տեսած է բանաստեղծութեան իր առաջին հատորը՝ «Մութ ցաւեր», ապա յաջորդաբար՝ «Տեսիլք գինովի», «Պարը յոյսին» (1955) եւ քանի տարի ետք ալ՝ «Որդի Մարդոյ»: Զինքը ներկայացուցած է Արսէն – Նուպար Մամուրեան: Տոքթոր Կարապետեան ժամ մը տեւող ելոյթով մը ներկայացուցած է Վահան Թէքէեանը, մէջընդմէջ կարդալով բանաստեղծին գործերէն եւ բերելով նաեւ անձնական վկայութիւններ:

ԽԱԼՔԻՏԻՔԻԻ (Յունաստան) ամարանոցը այցելած է ՀՕՄ-ի Կեդր. վարչութեան ատենապետուհի՝ Տիկին Վ. Իսաճանեան: Ամարանոցը կը վայելէ ՀՕՄ-ի Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ Հայ գթութեան խաչի հովանաւորութիւնը: Հոն կան 80-է աւելի բանակողներ եկած զանազան երկիրներէ (Գանատա, Ֆրանսա, Քուէյթ, Երուսաղէմ):

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Յուլիս 26 – 27-ին տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Գանատայի շրջանի ամառնային 28-րդ խաղերը նախաձեռնութեամբ Գանատայի Շրջ. վարչութեան: Մրցաշարքը ընդգրկած է ֆութպոլ, աթլեթիզմ եւ սոֆթ – պոլ: Մասնակցած են Թորոնթոյէն, Գէմպրիճէն, Սէնթ – Գաթրինզէն եւ Մոնրէալէն շուրջ 200 մարզիկներ:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Մարքամ Թատրոնի սրահին մէջ, Յուլիս 26-ին տեղի ունեցած է Խանասորի արշաւանքին 100-ամեակին նուիրուած երեկոյթ մը կազմակերպութեամբ Գանատայի Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան Զաւարեան մասնաճիւղին: Ներկայացուած է «Մարտ իմ … հող Հայրենիք» թատերախաղը, նուիրուած Լիզպոնի հինգ նահատակներու յիշատակին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ «ՀԱՄԱՊԱՏՈՒՄ»Ը ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՅԵՐԷՆՈՎ

Էջմիածնի տպարանը հրատարակած է Մաղաքիա Արքեպիսկոպոս Օրմանեանի «Համապատում»ը որ չորս աւետարաններու մեկնութիւնն է: Հատորը որուն մէջ բացատրական մը ստորագրած է Գարեգին Ա., արեւելահայերէնի վերածուած է Մայր Աթոռի միաբաններուն ջանքերով:

ԳՈՐԷԿՐԱՖԻԻ ԹԱՏՐՈՆ

Օգոստոս 2-ին վարագոյրը բացած է գորէկրաֆիի նորաստեղծ թատրոնը: Ան կը բաղկանայ 26 պարողներէ որոնց ղեկավարն է Մաքսիմ Մարտիրոսեան: Խումբը ներկայացուցած է Գաւլ Զէրնիի էթիւտներով ստեղծուած բեմապար մը:

ՍՓԻՒՌՔ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Սփիւռք եւ Հայրենիք կապը ամրապնդելու եւ Սփիւռքի արուեստագէտներուն Հայաստան գտնուող գործերը արժեւորելու նպատակով Երեւանի քաղաքապետը Օգոստոս 5-ին որոշած է մշակութային կեդրոն մը ստեղծել: «Հայ – արտ» կեդրոնը առիթ պիտի տայ Սփիւռքի ծանօթ արուեստագէտներուն գործերը ցուցադրելու: Կեդրոնին համար տրամադրուած է 600 քառակուսի մեթր մակերեսով վայր մը, Մաշտոցի պողոտային վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԾՊԻՏ

– Առաջին հերթին դուք ինչո՞վ էք բացատրում ձեր երկարակեցութիւնը, – ղառամեալ ծերունուն հարցրեց թղթակիցը:

– Նրանով, որ դեռ չեմ մահացել:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Դ.

– Ես հոռոմ տեսած չունիմ, եւ ոչ ալ անոնց խաչ հանելնին գիտեմ, պատասխանեց Տէրտէրը ուսերը վեր թօթվելով:

Պզտիկ աղնուաշուք մը աթոռէն ելաւ ու սկսաւ աջէն ձախ երեսն եռեւէ եռեւ խաչակնքել, չընդնշմարուելու չափ արագօրէն: Ժողովը կը խնդար:

– Ինչէ հոռոմները սատնկ խաչ կը հանեն, կ՚ըսէր:

– Լփռտէ՛, Տէրտէր, լփռտէ՛, շարունակեց էֆէնտին: «Զինուորեալ մանկանց»ը լուելու չէ: Հայոց մէջ «զինուորեալ մանկունք» չկա՞յ, չըլլա՞ր: «Ասոնց մանուկը որ զինուորեալ ըլլայ, հապա մեծը ինչ պիտի ըլլայ» կ՚ըսեն ետքէն: «Որ սուր առցէ սրով անկցի»: բերաննիս ամուր ձայնով «զինուորեալ» առնենք նէ, ետքէն բերաննիս ալ «զինուորեալ»ով կը դոցեն, հա՛: Զլսուի, չլսուի:

– Անանկ է եա՛, անանկ է եա՛, կըրկնեց խմբերգը:

Հայրապետեանցին ա՛լ չդիմացաւ. ոտքի ելաւ ու էֆէնտիին երեսն ի վեր պոռաց.

– Էֆէնտի, էֆէնտի, ալ չափը անցուցիր: Կրօնականին մէջ եթէ փոխելիք բան մը կայ, հրահանգը Սրբազանէն գալու է, եւ ոչ թէ քենէ, հասկցա՞ր:

Դիմադարձական այսպիսի գիտողութիւն մը՝ երեսուն տարիէ ի վեր բնաւ չլսուած՝ եւ որ բուռն հարուած կուտար էֆէնտիին գերիշխանութեանը, շուարեցուց ամէնքը, նոյնիսկ Եպիսկոպոսը: Ամէն աչք սրբազանին դարձաւ բողքաբար: Անիկա պատուհանէն դուրս կը նայէր, չլսելու զարնելով, բայց սրտէն գոհունակութիւնը դէմքին վրայ կը ցոլար:

– Սրբազանը ե՛ս եմ, ե՛ս, գոռաց էֆէնտին: Նորին Վեհափառութիւնը նեւատոս կը ճանչնայ այս գեղին պատասխանատուն:

– Հրամանքդ, ըսաւ Տէրտէրը, ձեռքը պնակներուն երկնցնելով, մինակ ասոնց կը խառնուիս. տաճարին մէջ ալ չա՛տ չատ խսիրին ու միճտէրներուն: Լուսարարը քենէ վեր է: Անիկա ատտիճան ունի: Քահանաներու հրահանգ տալը քու կարողութենէդ դուրս է…

Դեռ պիտի շարունակէր, բայց էֆէնտին, բռունցքը սեղմած, վրան վազեց, մոլեգին պոռալով.

– Ծօ՛, Տէրտէր, ես քու մօրուքդ բրա՛շ ընել կուտամ:

– Ծօ՛, Հայրապետ, ես ալ քու պեխերդ կը…

Էֆէնտին պարզապէս խենթեցած էր: Աղնուաշուքները հազիւ թէ կրնային զինքը զսպել, թեւերէն մտած:

– Վա՛յ, դուն ինծի «ծօ՛» մի՞ ըսես: Ե՛ս, Նորին Վեհափառութեան պաշտօնեան, ե՛ս պալատով պատուուած, դուն ինծի «ծօ՛» մի՞: Բերա՛նդ պիտի չորցնեմ, լեզուդ կտրել տամ պիտի:

– Ու ե՛ս, պաշտօնեայ Բարձրելոյն, ճակատս սուրբ միւռոնով օծուած, դուն ինծի «ծօ՛» ըսես, պատասխանեց Հայրապետեանցի Տէրտէրը ծանր ծանր, աջ բազուկը երկինք բարձրացնելով:

Խոր լռութիւն:

Ղարիպը սրբազանին առջեւ խոնարհութիւն ընելով, խորխտաքայլ դուրս ելաւ:

– Ժամկո՛չ, կանչեց էֆէնտին:

Ժամկոչը եկաւ, բարեւ բռնած կայնեցաւ:

– Հի՛մակ, հի՛մակ, հրամայեց էֆէնտին, արապա մը պիտի բռնես, ասոր խաթաղը մէջը դնես, ինքն ալ մէկտեղ, ուղիղ Պատրիարքարան կը տանիս: Ես վաղը կ՚երթամ կը խօսիմ:

Ու ժամկոչին երկու մէճիտիէ տուաւ:

Հինգշաբթի օրուան թերթերը «Ազգային լուրեր»ու մէջ հետեւեալ տեղեկութիւնը կը հաղորդէին.

«Յուսիկ անուն քահանայ մը, Տմուղ գեղէն, որ առժամաբար Օրթագեղի Եկեղեցին դրկուած էր, հոն՝ իր գեղին անունը արդարացնող բնաւորութեամբը՝ թաղը տակնուվրայ կ՚ընէր: Վսեմ. Հայրապետ էֆէնտին, պէտք եղած գիտողութիւնները Պատրիարքարանին հաղորդած ըլլալով, այն խառնակիչը, ըսենք չքահանան, երէկ բարապաններուն հսկողութեամբը Մախսուսէի շոգենաւը դրուելով, իր երկիրը ղրկուեցաւ Սամսոնի ճամբով»:

Ե.

Տէր Յուսիկը ճամբուելէն շաբաթ մը ետքը, օր մը երբ Հայրապետ էֆէնտին Պէշիկթաշի պահականոցին առջեւէն կ՚անցնէր, հասան փաշան զինքը ներս հրաւիրեց: Երկրորդ բերդաքաղաքին շրջապատը համարուող Պէշիկթաշ եւ Օրթագեղ թաղերուն միահեծան Տէր եւ իշխանը, Օրթագեղի Մենծ – ազային բաբեկամն էր: Սուրճ ու սիկար հրամցնելէ յետոյ, փաշան խօսակցութեան մէջոյին իր գոհունակութիւնը յայտնեց Հայրապետ էֆէնտիին, կասկածելի փափազ մը ճամբած ըլլալուն համար:

– Ամա՜ն, փաշա էֆէնտի, Ձեր վսեմութեան սխալ տեղեկութիւն հաղորդուած ըլլալու է, պատասխանեց Հայրապետ էֆէնտին, դող ձգելու ձեւ առնելով: Բան մը չկայ: Այն փափազին ձայնը շատ հաստ էր, մենք ալ անոյշ ձայն սիրելնուս, Պատրիարքարանէն ուրիշ քահանայ մը խնդրեցինք: Ամէնը աս է:

– Աղէ՜կ, աղէ՜կ, աստանկ թող ըլլայ, պատասխանեց, քթին տակէն ժպտելով: Դէմինը կը ճանչնար:

Այս մանրադէպը ամբողջ մարդը կը պատկերացնէ: Այդ «հին Հայու» տիպարը, ամէն անգամ թուրք փաշաներուն հետ Հայոց «շարժումներու» մասին խօսած ատենը, կը ջանար Հայ ազգը Օսմանեան գահուն հաւատարիմ եւ անձնուէր ցոյց տալ: Օր մը երբ Ներքին Գործերու Նախարարը իր առջեւը դրաւ Եւրոպա հրատարակուած հայերէն քանի մը թերթեր, որոնք Թուրքիոյ դէմ ապառնալիքներ կ՚ոռնային, հայ էֆէնտին արհամարհական խնդուածքով մը զանոնք պուտալայի գրածներ որակեց: Եւ այս հաւատումին իր ապացոյց աւելցուց որ, երբ աւազակները տուն մը պիտի մտնեն կողոպտելու, առաջուց սրճարաններ չեն նստիր եւ ընելիքնին ամէնուն առջեւ չեն պատմեր:

– Աս ալ աստանկ է, պատասխանեց թուլամորթ փաշան, որ հանդիստ մնալ կ՚ուզէր: Ու հրամայեց որ աստանկ պօշ լրագիրները ա՛լ չթարգմանեն ու իրեն չբերեն:

(Շար. 17)

(Շար. Ա. էջէն)

լուծէ Ռեֆահը (Էրպաքանի խալամապաշտ կուսակցութիւնը) եւ այդ պարագային Էրպաքան եւ ընկերները քաղաքական ասպարէզէ կը նետուին: Բայց , արդէն իսկ, կը նախատեսեն ուրիշ կուսակցութիւն մը հիմնել:

Թղթակիցը, այլ գրութեամբ մը կը խօսի «Անատոլուի վագրեր»ուն մասին որոնք ճարտարարուեստի մէջ մեծ յաջողութիւններ կ'արձանագրեն, Գոնիա, կը գրէ, այսօր ծանօթ է իր կրօնական պահպանողականութեամբ, բայց պէտք է նկատի առնուլ նաեւ տնտեսական իր հոյակապ զարգացումով: Քանի մը տարուան մէջ, քաղաքը ճարտարարուեստի բարգաւաճ կեդրոնի մը վերածուեցաւ շնորհիւ նախաձեռնողներու նոր սերունդի մը՝ «Անատոլուի վագրերը»:

Երրորդ գրութիւն մը նուիրուած է հարաւ – արեւելեան Անատոլուի սնանկութեան, բանակին եւ Քիւրտերու կռիւներու հետեւանքով: Նիւթը ծեծուած էր արդէն «Ֆիկառօ»յի կողմէ եւ արձագանգած էինք Օգոստոս 6–ի մեր թիւով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼԻՆԹԸՆ զօրավիգ է Նեթանիահուի եւ կողմնակից որ չրջափակումը չվերնայ: Միացեալ – Նահանգներու Նախագահը կը խորհի որ ցորչափ Իսրայէլացիք կը դանեն որ Պաղեստինցիները 100% ճիգ չեն թափեր, անկարելի է որ խաղաղութիւնը յառաջդիմէ: Կացութիւնը լարուած կը մնայ հարաւ – Լիբանան եւ զոհերու թիւն ալ կը բազմանայ, նաեւ ապահովութեան գօտիին մէջ զոր Իսրայէլեան բանակը գրաւած է:

ՄՈՐԻՍ ՓԱՓՈՆ Ժիրոնտի նահանգապետարանի նախկին ընդհանուր քարտուղարը իրաւական հակակշռի տակ առնուեցաւ մինչեւ իր դատը, որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 8–ին: Այս որոշումը տուաւ Պորտոյի վերաքննիչ Ատեանի ամբաստանութեան սենեակը ընդառաջելով փաստաբան Արնօ Գլարսֆելտի դիմումին: 86 տարեկան, Փափոնի պիտի դատուի «մարդկութեան դէմ ոճիր»ի մեղսակցութեան համար: Պատասխանատու կը նկատուի 1560 Հրեաներու տեղահանութեան Պորտոյի շրջանէն, երբ 1942–էն 1944 ընդհանուր քարտուղար էր Ժիրոնտի նահանգապետարանին: Իր փաստաբանը շատ վրդոված է այս որոշումէն որ ի սկզբանէ յանցաւոր կը դարձնէ դատի քաշուած անձ մը որ, սկզբունքով կրնայ անմեղ ըլլալ:

ՊԱՊԸ, անձնական բնոյթ ունեցող այց մը պիտի կատարէ Օգոստոս 22–ին փոքր Լը Ժէօնի չիրիմին: Մեծ գիտնականը, մեռած 1994 Ապրիլին, թաղուած է Շալօ–Սէն – Մարսի (Էսոնի նահանգ) փոքրիկ գերեզմանատունը: Ան կամաւոր վիժումի դէմ բուռն պայքարող մը եղած է «Զգեցէք որ ապրին» միութեան ծոցը եւ ջատագովը հակա–վիժում գոմանտօներուն: Ինք է որ յայտնաբերած է մոնկոլականութեան պատասխանատու քրոմո – զոմ–ը զոր ինք Թրիզոմի 21 մկրտած է, Թունդ կաթողիկէ անդամ էր Գիտութեանց պապական Ցանձնախումբին: Այս այցելութիւնը, զոր պիտի կատարէ «Երիտասարդութեան համաշխարհային օրեր»ու առթիւ Փարիզ գտնուած ատեն, բանավէճի նիւթ է արդէն եւ քաջալերանք մը կը նկատուի անոնց համար որոնք յարձակումներ կը գործեն հիւանդանոցներու եւ բժիշկներու եւ երիտասարդ կիներու վրայ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ԺԻԱ-ի (Իսլամական Զինեալ Խումբ) պետ մը՝ Ապու – էլ – Մունտհիր «Մեր դիրքը» խորագրուած գրոյթի մը ձեւով, լոյս տեսած «Ալ Ճամաա» գաղտնի թերթի մը մէջ կ'արդարացնէ ջարդերը, ճշդելով. – «Կոյր սպանութիւններ չկան: Մուճահետինները կը սպաննեն միայն անոնք որոնք մահուան արժանի են, որովհետեւ իրենց թշնամիները եղած են, ամէնէն փոքր մանուկէն ամէնէն տարեց ծերունիին»: Ան դեռ կ'աւելցնէ. – «Երբ կը լսէք թէ սպանութիւններ եւ ջարդեր կը գործուին, գիտցէք որ «անհաւատ իշխանութեան» կողմնակիցներ են խնդրոյ առարկայ: Եթէ անոնց մէջ կան անմեղներ, նահատակ կը դառնան»: Օգոստոս 7–ին նոր ջարդ մը գործուած էր եւ 20 մեռեալ կար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
72–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ,
ԱՌ Ի ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ. – Ռոզի Ալեքսեան 200 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՆՆ. – Էտուար Վահանեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր հօրեղբօր՝ Շահան վահանեանի մահուան 10–րդ տարելիցին եւ Շուշան վահանեանի ի յիշատակ:

Սուրէն Փափազեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ուրբաթ, Օգոստոս 15, ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ եւ աւարտին հոգեհանգստեան պաշտօն կը մատուցուի ամբակոծութեան եւ պատերազմի բոլոր ննջեցելոց հոգւոց համար:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Յաւէտ ողբացեալ Այրի Տիկին Թագուհի Գուլումեանի (ծնեալ՝ Տօմպայեան) մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կատարուած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Ընտանիք՝ Գուլումեան 1000 Ֆր. Եկեղեցւոյ, 500 Ֆր. Պօմոնի Կապոյտ Խաչին, 1000 Ֆր., Համազգային վարժարանին, 1000 Ֆր. Ղարաբաղին, ընտանիք՝ Մամրէ Գուլումեան զաւակներն ու թոռները 1000–ական Փրանք Եկեղեցւոյ, Պօմոնի Կապոյտ Խաչին, Համազգայինին, Ղարաբաղին եւ «Յառաջ» օրաթերթին, Տէր եւ Տիկին Նալչաեան 400–ական փրանք Համազգայինին եւ Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Վահէ Ֆրնըգեան 100 Ֆր., Համազգայինին, ընտանիք՝ Եօթնեղբայրեան 200 Փրանք Համազգայինին, ընտանիք՝ Աւետիս Գութուզեան 200 Ֆր. Համազգայինին, Պօմոնի Կապոյտ Խաչ 300 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Վանիկ Հելոյեան 200 Ֆր. Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Սարհատ Գլընճեան 500 Ֆր. Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Մարք Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Մարքոյեան 1000–ական Փրանք Համազգայինին, Մարի Տօրումեան եւ Վարդան Չիֆթչիպաշեան 200 Ֆր. Համազգայինին, Այրի Տիկին Սիլոհեան 100 Փրանք Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան 100 Փրանք Համազգայինին, ընտանիք Շամլեան 200 Փրանք Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Սանտալեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Սէմէրճեան, Տիկին Մարի – Լուիզ Խաչատուրեան 200–ական Ֆր. Համազգայինին, Տիկին Մէհրէմճեան 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ, ընտանիք՝ Սարաճեան Եկեղեցւոյ, Համազգայինին եւ Ղարաբաղին 100–ական Փրանք, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր – Վարդանեան 150 Ֆր. Հ.Յ.Դ. Մարսէյլին, Օր. Անի Ճամուգեան 200 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Օր. Մառի – Ռօզ Ղազարեան 600 Փրանք Համազգայինին, Թէմէճեան 1000 Փրանք Համազգայինին, Տիկին Բօնսոն 300 Ֆր. Համազգայինին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

–ՇԷՆ-ՓՐԱՆՍԸ–

— ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն է վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45–ին:
Պատարագ ժամը 10.30–ին.
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին Խաղողօրհնէք:

ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 18
Յիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.45–ին
Պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Աստուածածնի վերափոխման պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Օգոստոս 17, առաւօտեան ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ ու կը քարոզէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 17, տօն է Սուրբ Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն է վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Սկիզբ առաւօտեան ժամը 9.30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:
Յաւարտ պատարագի Խաղողի օրհնութեան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ:
Նկատի ունենալ որ այդ օրը հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն
վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
«ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ»
Կիրակի, Օգոստոս 17
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10.15–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Օգոստոս 17
ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ:
ժամը 11.30–ին Աւանդական Խաղողօրհնէք:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 10 ԺԱՄԸ 11ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ – ՔԵՐՄԷՍ

ՀԱՆԴԷՍ ԿԱՅԱՆԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Սիրով հրաւիրուած են ծնողքներն ու բարեկամները

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 12
MARDI
12 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·178 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.177

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԴԵՌ ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԻՍՐԱՅԷԼԵՒՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Երուսաղէմի վերջին մահափորձը, Յուլիս 30-ին, որ պատճառ եղաւ աւելի քան տասնեակ մը զոհերու, քաղաքական զէտներու կարծիքով՝ ամբողջովին խոչընդոտած է խաղաղութեան բանակցութիւնները:

Նման արարքի մը պատճառը իսրայէլեան մամուլի որոշ անուններու համար իսկ վարչապետ Նեթանիահուի յոխորտ կեցուածքն է որով շաբաթ մը առաջ յայտնած էր թէ Կոլանի վրայ նոր շէնքեր պիտի կառուցուէին: Իսրայէլեան «Հաարէց» թերթին լրագրողներէն մէկը կ'ըսէ թէ այս մահափորձէն Նեթանիահուի քաղելիքը այն դասն է որ պետութիւն մը քարոզչութեամբ ու խօսքով չի ղեկավարուիր:

Միւս կողմէ, կայ արարքին հեղինակներուն ինքնութեան պարագան որ յըստակօրէն ճշդուած չէ: Կասկածներ կան որ կրնան նոյնիսկ պատկանիլ լիբանանեան շիի շարժումին: Այսուհանդերձ, Նեթանիահու իր առաջին յայտարարութեամբ իսկ Արաֆաթի եւ Պաղեստինցիներու վերագրեց մահափորձին պատասխանատուութիւնը: Գրեթէ բրտօրէն ընդմիջելով պաղեստինցի ղեկավարին ցաւակցութեան հեռաձայնը, ան ըսաւ թէ ցաւակցութեան չէ որ պէտք ունին, այլ արարքներու: Ցետոյ առկախեց պաղեստինեան ներկայացուցիչներու հետ բոլոր բանակցութիւնները, հրամայելով շրջափակման մէջ առնել Գազան եւ Այսրյորդանանի ութ քաղաքները: Անկէ ի վեր Պաղեստինցիները բանտարկուած կը մընան իրենց շրջանին մէջ եւ ոչ ոք գիտէ թէ որքան ժամանակի համար: Իսրայէլի վարչապետը յայտարարած է թէ ոչ մէկ զիջում պիտի ըլլայ այնքան ատեն որ պաղեստինեան իշխանութիւնները չընդառաջեն իրենց պահանջներուն. այսինքն՝ արմատախիլ չընեն ահաբեկչութիւնը, չձերբակալեն ու չհարցաքննեն անոր ղեկավարները: Ան վերջին ծայր անզիջող է այս կեցուածքին մէջ. մինչեւ իսկ եւրոպացի դիւանագէտի մը որ իրեն ըսած է հաւաքական պատիժի չենթարկել բոլոր Պաղեստինցիները, ան պատասխանած է թէ ահաբեկչական նոր արարքի մը պարագային զօրք պիտի փոխադրէ պաղեստինեան շրջանները եւ խաղաղութեան հոլովոյթը վերջ պիտի գտնէ:

Միջին - Արեւելքի խաղաղութեան յանձնաժողովին ներկայացուցիչը խաղաղութեան կողմնակից շատ ուրիշներու նըման, մեծ յոյսեր ունի Գահիրէի, Ամմանի, Երուսաղէմի միջեւ տարուող բանակցութիւններէն: Դժուարութիւնը հոն է որ ի տարբերութիւն Իսրայէլի նախորդ ղեկավարներուն որոնք գիտակից էին թէ Արաֆաթ անշրջանցելի գործընկեր մըն էր, Նեթանիահու առիթ չի փախցներ զայն տկարացնելու: Նաեւ դանդաղեցնելու հաշտութեան ընթացքը: Ատոր գըլխաւոր ապացոյց կը նկատուի տարիէ մը ի վեր Երուսաղէմի արաբապատկան հողերու գրաւումը, անոնց վրայ շէնքերու կառուցումը եւ Պաղեստինցիներու պատկանող հողերէ ճամբաներ անցընելու յաւակնութիւնը: Այդ ընթացքը պատճառ է որ Պաղեստինցիները օրէ օր իրենց հաւատքը կորսնցնեն խաղաղութեան հոլովոյթին նկատմամբ:

Ընդդիմադիր Համաս կազմակերպութիւնն ալ քայքայման նշաններ ցոյց կուտայ, յայտնապէս դժուարութիւն ունի յատուկ մարտավարութիւն մը որոշելու եւ իր անդամները հեռացած ըլլալ կը թուին զինեալ պայքարի նախընտրութենէն: Մինչդեռ Այսրյորդանանի մէջ յաջորդական յուսախաբութիւններու ազդեցութեան տակ աւելի կը զօրանայ նահատակութեան պատրաստ խմբակներու դերը:

Պաղեստինցիներուն համար ժխտական լուրջ պարագայ մը կը հանդիսանայ Արաֆաթի տկարութիւնը. փորձառու այս դէմքը որ յաճախ կրցած էր առաւելութեան վերածել փորձանքներ, այսօր ուժասպառ է: Բոլոր անոնք որոնք վերջերս իրեն հանդիպած են, կ'ըսեն թէ ձեռքերը կը դողան աւելի շեշտակի կերպով, նայուածքը կորսնցուցած է իր կենդանութիւնը եւ թիկնապահները աւելի յաճախ յենարան կ'ըլլան իրեն: Մանաւանդ որ իր անմիջական շրջապատին մէջ ծագած քաղաքական տագնապը լուրջ հարուած մը եղած է իրեն: Իր նախարարներէն շատեր իւրացուցած են աւելի քան 300 միլիոն տոլարի գումար մը, ինչ որ յանգեցաւ խմբական հրաժարումի:

Ամենադժուար գործը որ կը սպասէր Արաֆաթէն, ահաբեկչութեան դէմ հիմնական պայքարն է. բան մը որուն ճարը չեն գտած նոյնիսկ մեծ միջոցներու տէր պետութիւններ: Պաղեստինեան իշխանութիւնը որ իր հողատարածքին մէկ մասին վրայ միայն հակակշիռ ունի, ինչպէ՞ս կրնայ արմատախիլ ընել ահաբեկչութեան նման փորձանք մը:

Իրականութիւնը, ինչպէս Երուսաղէմի բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր ալ կը խոստովանին, Նեթանիահուի հիմնական նպատակն է. ան ամէն միջոցով կը ձգտի Արաֆաթը ստիպելու որ ընդունի խաղի նոր կանոններ ու հրաժարի Օսլոյի սկզբունքներէն. այլ խօսքով կ'ուզէ փակել ճամբան պաղեստինեան պետութեան մը հիմնումին ու արտօնել որ միայն ինքնավար շրջաններ գոյութիւն ունենան: Խնդիրը կ'ամփոփուի հետեւեալ հարցումին մէջ. միջազգային հանրային կարծիքը պիտի յաջողի՞ տրամաբանական ըլլալու համոզել Նեթանիահուն, անդարմանելին պատահելէ առաջ:

ԿՈՉ Ի ՆՊԱՍՏ ԿՈՎԿԱՍԻ

ՄԱԿ-ը ստիպողական կոչ մը ըրած է ի նպաստ Կովկասի, պահանջելով 15,7 միլիոն տոլար վերահաստատելու համար սննդեղէնի պահեստները Հայաստան, Ադրբէջան եւ Վրաստան: Սննդեղէնի Համաշխարհային Ծրագիրը (ՄԱԿ) կ'ըսէ թէ առնուազն 34 հազար թոն յաւելեալ սնունդ պէտք է, պահեստները սպառելու վրայ են:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ պարտուեցաւ 1 - 2 Սոշոյէն: Դասաւորման գլուխն են Սօշօ, Ամիէն եւ Թուլա 3 կէտով: Վալանս 16-րդ է 1 կէտով: 22-րդ եւ վերջին տեղը կը գըրաւէ Մարթիկ որ ոչ մէկ կէտ ունի:

ԵԼՑԻՆ ԿԸ ՋՆՋԷ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԵՏ ՔԱՐԻՒՂԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Ելցին ջնջեց Ռոսնեֆթ եւ Լուկօյլ քարիւղային ընկերութիւններու մասնակցութիւնը այն համաձայնագրին որ ստորագրուած էր Յուլիս 4-ին, Ադրբէջանի հետ, Կասպից ծովու քարիւղի շահագործման համար:

Նախագահը այս որոշումը տուաւ Թիւրքմէնիստանի նախագահին՝ Նիազովի Մոսկուա կատարած այցելութեան ատեն, շրջանը խնդրոյ առարկայ ըլլալով Թիւրքմէնիստանի եւ Ադրբէջանի միջեւ: Կասպից ծովու կանոնագիրը վիճաբանութեան նիւթ է զայն շրջապատող 5 երկիրներու միջեւ:

Այս հարցին առնչութեամբ, Հայաստանի Արտաքին փոխ - նախարարը՝ Վ. Օսկանեան յայտարարած է որ Ադրբէջանի անճապարանքը քարիւղային հարցերուն մէջ, առաւել լարուածութեան պատճառ է շրջանին մէջ: Բաքու կը խախտէ միջազգային ընդունուած կանոնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ զիջում մը ըրաւ ամերիկացի բանագնաց՝ Տէնիս Ռոսի ընդունելով վերսկսիլ գործակցիլ Իսրայէլի հետ ապահովութեան հարցերու շուրջ, պայմանաւ սակայն որ Միացեալ - Նահանգները մասնակցին խօսակցութեանց: Ցարդ Արաֆաթ շատ վերապահ էր ամերիկեան դիրքորոշման նկատմամբ եւ այն պնդումին որ միայն ու միայն ապահովութեան մասին պիտի խօսուի, մինչ Արաֆաթ կ'ուզէր որ Պաղեստինցիներու հարցն ալ ծեծուի: Օգոստոս 10-ին, Ռոս երթուդարձեր ըրած է ամբողջ օրը Արաֆաթէն Նեթանիահու մէկուն ու միւսին խօսք հասկըցնելու համար: Իսրայէլ հարցեր ալ ունի հարաւ - Լիբանանի մէջ ուր Հըզպուլլահէն զատ, իսրայէլցի զինուորներ իրարու վրայ կրակած են եւ վիրաւորներ կան: Ապստամբական շարժում մըն ալ ծագած է զինուորական բանտի մը մէջ, ուր իսրայէլցի զինուորները կը բողոքեն նուաստացուցիչ պայմաններու դէմ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ջարդ եւ ահափորձ կը շարունակուին նոյն թափով: Օգոստոս 8-ին, Ջեպուճա գիւղին մէջ (80 քիլոմեթր հարաւ - Ալժէէն) 21 հոգի մորթուած են, որոնց մէջ 5 ամսու երկուորեակներ, հինգ կիներ եւ երեք ծերունի: Ճէլֆայի մէջ ալ ռումբ մը պայթած է հրապարակի մը վրայ, որուն հետեւանքով 11 մեռեալ կայ եւ 20 վիրաւորներ: Վերջին օրերու հաշուեկշիռը 175-ի կը հասցնէ մեռելներու թիւը եւ 800-ի Յունիս 5-ի ընտրութիւններէն ի վեր:

ՏՕԹԸ ԵՒ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ կը շարունակուին Ֆրանսայի ամբողջ տարածքին վրայ: Օգոստոս 10-ին, Փարիզի մէջ ջերմաստիճանը 34-ի բարձրացած էր: Նոյն օրը սաստիկ փոթորիկներու եւ հովին հետեւանքով 3 մեռեալ կար հիւսիսային - Պրըթանը (Պէլ - Իլ): Փոթորիկներ ծագած էին նաեւ Օգոստոս 11-ին, հարաւ - արեւմտեան շրջանները:

ՊՈԼՍՈՅ Սուլթանահմէտ պատմական թաղամասին մէկ պանդոկին առջեւ ռմբափորձ մը գործուած է Օգոստոս 10-ին, Կիրակի օր: Գանատացի կին մը եւ երկու Թուրքեր վիրաւորուած են: Ռումբը աղբամանի մը մէջ դրուած էր:

ԳԱՍԹՐՕ շատ յուսախաբ է որ չնչին եղած է թիւը նախկին Խորհ. Միութեան

ՄԱՄՈՒԼ

«LA LIBRE BELGIQUE» (9 août)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԸ

Բորիս Թումանով պելժիական թերթին լաւատեղեակ աշխատակիցը Մոսկուայէն ղրկած իր թղթակցութեան մէջ, կը խօսի Ալիեւի վերջին յաջողութիւններուն մասին Միացեալ - Նահանգներու մէջ եւ ռուսական դիւանագիտութեան նահանջին: Ռուսական ներկայութիւնը Անդրկովկաս շատ խախուտ է, կը գրէ լրագրողը եւ ատոր փաստը տրուեցաւ վերջերս, Ուաշինկթընի եւ Բաքուի միջեւ կնքուած «ռազմավարական ընկերակցութեամբ»: Դեռ աւելին, Ալիեւ խանդավառած է ամերիկացի ծերակուտականները երբ հանդիսաւորապէս խոստացած է որ երբեք պիտի չընդունի ռուսական զինուորական կայաններ իր հողամասին վրայ: Ադրբէջան կրնայ յուսալ որ ի մօտոյ վերնայ Ծերակոյտին քուէարկած օրէնքը 1992-ին որ կ'արգիլէր ամերիկեան որեւէ օգնութիւն Ադրբէջանի իբրեւ հետեւանք Բաքուի կիրարկած շրջափակումին Հայաստանի:

Հայաստանն ու Ղարաբաղը, կը շարունակէ լրագրողը, որոնք օրէ օր իրենք զիրենք աւելի լքուած կը զգան արեւմուտքէն ի նպաստ Ադրբէջանի քարիւղային հարստութեանց, կրնան դիմանալ միայն Ռուսաստանի օգնութեամբ: Ռուսերը, սակայն, տրամադիր չեն Ադրբէջանի իրենց շահերը զոհելու Ղարաբաղի անկախութեան համար: Բացառուած չէ որ ռուսական կողմը ստիպուի, Ղարաբաղի հարցին մէջ, ամերիկեան սենարիոյին հետեւիլ ու այս ի գին յուսախաբ ընելու Հայերու վստահութիւնը:

Լրագրողը կ'անդրադառնայ նաեւ Ելցինի որոշումին ջնջելու Ադրբէջանի հետ համաձայնագիրը, այդ ձեւով ընդունելով որ այդ քարիւղը Թիւրքմէնիստանի կը պատկանի: Բայց, «Նեզաւիսիմայա Կազետա» կը գրէ. - «Մոսկուա այլեւս ոչինչ կրնայ ընել այն իրողութեան դէմ որ Ադրբէջանը Միացեալ - Նահանգներու «կենսական շահերուն» օճախն ըլլայ շրջանին մէջ»:

երկիրներէն մասնակցողներու, երիտասարդութեան եւ ուսանողներու 14-րդ փառատօնին որ տեղի կ'ունենայ Գուպա: Հեռատեսիլէն յայտարարած է որ այդ երկիրները ամբողջական աղէտ մը կ'ապրին: «Դաս մըն է, կ'ըսէ, շատերուն համար. Պէտք է յուսալ որ մարդիկ հասկընան թէ ի՛նչ կը նշանակէ դրամատիրութեան վերադարձը: Ամէնէն սարսափելի բանն է որ կրնայ պատահիլ ընկերութեան մը, ինչ որ ալ ըլլան ընկերվարութեան գործած սխալները»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՕՇԻԿԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏՆ ալ ծանր տագնապ մը կ'ապրի եւ վախ կայ նոյնիսկ որ Պայի փակէ Վիլէօրպանի գործատունը եթէ լուծում մը չգտնուի: 1996-ի վերաբերող կացութիւնը որ նոր հրապարակուեցաւ մտահոգիչ բնոյթ ունի: Կօշիկի 248 ձեռնարկները 27·670 աշխատաւոր ունեցած են, մինչ 1995-ին այդ թիւը 29·478 էր: Արտադրութիւնը 139 միլիոն զոյգ կօշիկ եղած է, 12 միլիոն նուազ բաղդատմամբ նախորդ տարուան: 57 միլիոն արտածուած է եւ 239 միլիոն ներածուած:

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ ԵՒ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՆԵՐ

Գիտական աշխարհը ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի մեծ հանդիսութեամբ կը տօնախմբէ նշանաւոր գիտնական ու լեզուաբան Հրաչեայ Աճառեանին ծննդեան 120–ամեակը:

Յայտնենք որ մեր նպատակէն դուրս է անդրադառնալ այս մեծ լեզուաբանին գիտական ստեղծագործութեանց ու արժանեաց մասին: Անոր գիտական լայնածաւալ ու հարուստ գործունէութիւնը կարելի չէ նոյնիսկ ամփոփել այս խիստ սահմանափակ տողերուն մէջ: Հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ սակայն մենք կը փորձենք ցոյց տալ Աճառեանը իբրեւ մեղուաջան գիտնական, ինչպէս նաեւ իբրեւ անշեղ սկզբունքով ու խորունկ համոզումով անհատականութիւն:

Գիտական մամուլը առատօրէն ու հանգամանօրէն անդրադարձած է անոր մատուցած բիւրաւոր ծառայութեանց՝ հայագիտական ու լեզուաբանական մարզերէն ներս: Անկեծօրէն պէտք է խոստովանիլ որ հայրենիքի մեր գիտնականները եւ լայն մտաւորականութիւնը կատարած են արդար գնահատումը անոր վաստակին ու ներդրումին: Մեծավաստակ հայագէտին կը պատկանին հարիւրաւոր մեծ ու փոքր աշխատութիւններ ու յօդուածներ, որոնց մէջ յարգելի գիտնականը անդրադարձած է մեր լեզուի բոլոր հարցերուն անխտիր: Այսպէս, անոր աշխատածիրն ընդգրկած է հայ բարբառագիտութիւնը, հայերէնի պատմութիւնը, պատմահամեմատական քերականութիւնը, բառարանագրութիւնը, ստուգաբանութիւնը, տեսական լեզուաբանութիւնը եւայլն: Բաւական է նշել որ մեծ երախտաւորին գրիչին կը պատկանի «Արմատական Բառարան»ը, որ իր տեսակին մէջ եզակի աշխատասիրութիւն մըն է, յիրաւի գլուխ գործոց մը, բաղկացած եօթը պատկառելի հատորներէ, եւ որուն մասին Փրանսացի ակնաւոր լեզուաբան ու հնդեւրոպագէտ Անթուան Մէյէ ըսած է. «Ոչ մէկ երկիր, ոչ մէկ ժամանակ, ոչ մէկ լեզու նման կատարեալ աշխատութիւն չէ արտադրած»:

Աճառեանի ապրած ժամանակաշրջանը եղած է քաղաքական անհանդարտ, անորոշ, երկիւղալի ու վերիվայրումներով լի շրջան մը: Հակառակ այն երեւոյթին որ Աճառեան հեռու էր քաղաքականութենէ եւ քաղաքական որեւէ հոսանքի կամ ուղղութեան պատկանելէ, այնուամենայնիւ, անհատի պաշտամունքի աճուելի տարիներուն, կրած է զրկանքներ ու դառնացած կասկածելիներուն շարքին:

Գիտութեան այս հեզ ու նուիրեալ մշակը, որուն ուշադրութեան մշտական կեդրոնը եղած են գիտութիւնն ու կաճառը, յաճախ չէ հասկցուած ու ի հարկին չէ գնահատուած:

Աճառեանի կեանքի պատմութեան, եւ մանաւանդ իր բնաւորութեան տարօրինակութեանց, առաւել կամ նուազ չափով, ծանօթ ենք հեղինակի «Կեանքիս Յուշերից» գիրքէն եւ Գառնիկ Ստեփանեանի «Աճառեանի Հետ» յուշագրութենէն: Աճառեանի նկարագրի մասնայատուկ գիծերէն եղած են աշխատունակութիւնը, անկոտրում կամքը եւ անշեղ սկզբունքայնութիւնը:

Աճառեանի պողպատեայ կամքը եւ մեղուաջան աշխատասիրութիւնը սկսած են դրսեւորուիլ ու ի յայտ գալ դեռեւս վաղ մանկութենէն երբ ինքզինք նուիրած է անյագ ընթերցանութեան ու բառահաւաքի: Շնորհիւ իր այս գեղեցիկ գիծերուն ու բնատիր յատկութիւններուն, մենք այսօր ունինք հարուստ ու անկապտելի ժառանգութիւն մը, որ անտարակոյս պատիւ կը բերէ մեր ազգին ու մշակոյթին:

Աշխատասիրութիւնը Աճառեանի նշանաբանը եղած է: Մէկ աչքով (տառապած է կիսակուրութենէ) Աճառեանը կարդացած է մեր ողջ մատենագրութիւնը եւ քաղած բառեր մեր կոյս ու անծայրածիր գրականութենէն: Ինչպիսի՜ հոգեկան արիութիւն, անձնուիրութիւն եւ անսահման սէր կը պահանջէին այդպիսի ուղեւորութիւն մը կատարելու հին ու նոր գրութեանց ընդմէջէն: Աճառեան եւս Փրանսացի մեծ գրող Պալզաքի նման կրնայ բացագանչել. «Իմ հաճոյքներս եղած են միշտ իմացական վայելքներ»:

Աճառեանի բնաւորութեան մասնայատուկ այս գիծը՝ աշխատասիրութիւնը, իր մէջ կոփած է մարդը, նկարագիրը, լուրջ գիտնականը եւ նուիրեալ մշակը: Աճառեան հեռու մնացած է ժամավաճառութենէ եւ անտեղի ու անհարկի հաւաքոյթներէ ու խօսակցութիւններէ: Աշխատած է անդուլօրէն, անձանձրոյթ կերպով՝ ժամացոյցի ճշդապահութեամբ, առանց վհատելու, ընկրկելու, գանգատելու կամ ըմբոստանալու: Երբեք չէ զբաղած աօրեայ մանրուքներով ու տաղտուկ պատճառող հաչիներով: Աճառեան ինքզինք վեր դասած է բոլոր սին ու պատիր հանգիստութիւններէ: Մանկութենէ քաջ գիտակցելով որ գիտնականի մը կեանքը լի է պրպտումով, ընթերցումով ու արտադրութեամբ, ըստ այդմ ալ դասաւորած է իր կեանքը ու ըստ պատշաճի ապրած՝ միշտ անսալով մեծ գրողի՝ Կէօթէի ճշմարիտ խօսքին, որ կ'ըսէ. «Գիտունը չի կրնար չսորվիլ. ան միշտ ուսանող է»: Այսպիսով, Աճառեանի աշխատասիրութիւնը չէ ճանչցած յոգնութիւն, դադար ու սպառում: Կտրականապէս ու որոշապէս մերժած է հանգիստ կեանք ու արձակուրդ: Ի միջի այլոց, վերջինս նկատած է ժամանակի վատնում:

Աճառեան եղած է նաեւ անշեղ սկզբունքի տէր գիտնական: Մեծ հաւատք ընծայած է իր ուսուցչապետերու (ընդ որում Հիւպշմանի եւ Մէյէին) ընդգծած ուղղութեանց ու անոնց դաստիարակած նիւթերու ճշգրտութեան, վաւերականութեան ու գիտականութեան: Իր կենսափորձով ու համոզումով ձեռք ձգած լեզուաբանական դրոյթները եւ սկզբունքները չէ զիջած այլ ուղղութեանց՝ գիտուններուն եւ մանաւանդ քաղաքական առաջնորդներուն հաճոյ երեւալու համար: Աճառեան, իր գիտական յայտնաբերութեանց մէջ անդրդուելի էր, վասնզի քաջ գիտէր որ կանգնած էր ամուր գետնի վրայ եւ թէ՝ ճշմարտութիւնը իր կողմն էր: Տեղին է մտաբերել Մուրացանին խօսքը թէ՝ «պէտք է խօսել ապացոյցների եւ ոչ թէ ենթադրութիւնների վրայ հիմնուած»:

Անձի պաշտամունքի այսպէս կոչուած «երանելի ու երջանիկ» օրերուն, երբ ամէնուրեք չափորահարումը եւ գովերգումը կը կատարուէր Մեծին, իսկ լեզուաբանութեան մէջ՝ վրացի հնագէտ, արեւելագէտ ու գիտնական Նիկողայոս Մառի (1864 – 1934) լեզուաբանական նորելուկ տեսութեանց, եւ ամէն նորափետուր գիտնական մեծ փութկոտութեամբ կը յարէր Մառի «Նոր Ուսմունք»ին, Աճառեան, իբրեւ լուրջ, ծանրակշիռ ու ծանրախոհ գիտնական, կը հակադրուէր Մառին, եւ հնդեւրոպաբանութիւնը պաշտպանելու յանցանքով կը մեղադրուէր ու կը վտարուէր Երեւանի Պետական Համալսարանէն: Ուղիղ մէկ տարի համալսարանէն հեռացուած պահուելէ ետք միայն կը վերականգնուի Աճառեանի դասախօսի հանգամանքը՝ 1939 թուականի Դեկտեմբերի վերջերուն:

Իսկ ի՞նչ էր Մառի տեսութիւնը որ գիրկընդխառն կ'ընդունուէր շատերու կողմէ եւ կը մերժուէր Աճառեանի եւ այլ սակաւաթիւ լեզուաբաններու կողմէ: Նախքան Մառի ուսմունքին անցնիլը, համառօտակի նշենք Մառի մասնագիտութեան եւ գործունէութեան մասին:

Նիկողայոս Մառը, հայրը Շոտլանտացի, մայրը Վրացուհի, ծնած է Քութայիս, Վրաստան: Իբրեւ հայագէտ, զբաղած է Վարդան Այգեկցիի առակներով եւ անդրադարձած է Հայոց լեզուի ծագման ակունքներով: Մեծապէս նպաստած է եւ հայ մշակոյթին՝ պեղելով հին ամրոցները Արագածի լանջերուն, ապա եւ Դուինի միջնաբերդը, Գառնիի հեթանոսական տաճարը, Անիի աւերակները, Վանի ուրարտական սեպագիր արձանագրութիւնները եւայլն:

Բացի հնագիտութենէ ու արեւելագիտութենէ, Մառ զբաղած է նաեւ լեզուաբանութեամբ: Իբրեւ լեզուաբան, Մառ հանդէս եկած է իր նորագիւտ յաբեթական տեսութեամբ որ ծանօթ է իբրեւ «Լեզուի Նոր Ուսմունք»: Այս ուսմունքը դերիշխեց աւելի քան երկու տասնամեակ՝ 1920–էն մինչեւ 1940–ական թուականներու վերջերը: Խորհրդային լեզուաբանութիւնը ամէնուրեք ողողուած էր ու յագեցած իր ուսմունքով ու տեսակէտներով: Որոշ թիւով լեզուաբաններ, տեղական անհանդուրժելի պայմաններէն թելադրուած ու խիստ կենսապայմաններէն բռնադատուած որդեգրեցին Մառի ուսմունքը եւ ընթացան անոր ընդգծած ուղիէն: Գիտական մտածողութիւնը, յակամայից կլանուած ու յափշտակուած բլլալով Մառեան միակողմանի տեսութեամբ, իր մտածողութեան, քննութեան ու վերլուծութեան կարելիութիւնները սահմանափակելով, անզօր դարձած էր՝ տեսնելու եւ գնահատելու նախամառեան լեզուաբանութեան նուաճումներն ու մեծամեծ յաջողութիւնները:

Մառի «Նոր Ուսմունք»ը նշանաւոր էր տեսական հիմնական սխալներով: Մառը նախ ուսումնասիրեց փոքրասիական եւ կովկասեան լեզուները: Պատմահամեմատական լեզուաբանութեան ընձեռած հնարաւորութեանց համաձայն կը փափաքէր ճշդել կովկասեան լեզուներու ցեղակցութիւնը, երբ գլխաւորէն հեռացաւ հնդեւրոպաբանութենէն եւ կտրականապէս մերժեց ընդունիլ լեզուներու ցեղակցութեան տեսութիւնը: Անոր փոխարէն, Մառը յայտնաբերեց նոր տեսութիւններ լեզուներու ծագման ու զարգացման: Այս տեսութեանց մէջ Մառը յառաջ տարաւ այն կարծիքը իբրեւ թէ լեզուներու միջեւ գոյութիւն ունեցող ընդհանրութիւնները հետեւանք են համայն լեզուներու միատեսակ ու միանուագ յառաջացման, նոյնանման տարրերու բաղկացման եւ ոչ թէ անպայման անոնց ցեղակցութեան: Այստեղ է որ հանդէս եկաւ լեզուներու իր քառատարր տեսութիւնը՝ Սալ (Սարմատցի), Պեր (Իպեր), Իօն (Իօնիացի) եւ Ռօշ (էտրուսկ): Բացարձակապէս գիտական արժէք չներկայացնող այս անհեթեթութիւնը, որ խորքին մէջ կը ներկայացնէր ճիչերէ յառաջացած հնչիւնակապակցութիւնները, եւ որոնց հիման վրայ իբրեւ թէ գոյացած էր լեզուներու բառագանձը, ունեցաւ իր անմիջական հետեւորդները:

Մառը՝ յաբեթականութեան հիմնադիրը, յաբեթական (Յաբեթ եւ Սեմ Նոյի որդիք էին, ըստ Հին Կտակարանի) համարեց Քարթուէլական լեզուները, ինչպէս օրինակ՝ վրացերէնը, օսերէնը, մենկրելերէնը: Ապա ընդգրկեց աբխազատրղեան ու տաղստանեան լեզուները, ինչպէս նաեւ պելասկերէնը, էտրուսկերէնը ու պասկերէնը: Քարթուէլական լեզուները որոշ ազգակցութիւն ու աղերս ունէին, մանաւանդ բառերով եւ բառակազմութեան տիպարներով սեմական լեզուներուն հետ: Յաբեթական տարրի ներկայութիւնը Հայոց լեզուի մէջ պատճառ եղաւ որ Մառը հայերէնը համարի վրացերէնին մօտ լեզու:

Յաբեթական լեզուաբանութիւնը իր լեզուի դասակարգայնութեամբ, որ կը նշանակէր թէ իւրաքանչիւր դասակարգ ունէր իր լեզուն (այսպիսով, գրաբարը կը դառնար պալատական խաւի եւ հայ հոգեւորականութեան առանձնաշնորհեալ լեզու, իսկ ենթաբարբառները կամ բարբառները՝ ռամկաց լեզու), լեզուի զարգացման պայթիւններու տեսութեամբ, որ կը նշանակէր թէ լեզուի մէջ փոփոխութիւնները տեղի կ'ունենային յանկարծական ոստիւններով, թռիչքներով ու արագօրէն, փոխանակ աստիճանական ու դանդաղ փոփոխութեանց, եւ ընդհանրապէս իր Նոր Ուսմունքով վերջնականապէս ջախջախուեցաւ ու մերժուեցաւ 1950 թուականի լեզուաբանական ընդարձակ բանավէճի ժամանակ: Նիցշէն շատ գեղեցիկ կերպով ըսած է. «Ինչ որ փուլ պիտի գայ, պէտք է քանդել»: Մառի անհիմն տեսութիւնը արդէն իսկ փուլ պիտի գար ու քանդուէր, որովհետեւ քննադատութեան չէր դիմանար:

Լեզուաբանութեան մէջ այս հակագիտական ու հակապատմական տեսութիւնը պատճառ եղաւ որ լեզուաբանութիւնը տարիներով տեղքայլէ եւ թոյլ տայ այնպիսի հրատարակութիւններ, որ դառն աւելի շփոթութիւն յառաջացնելու քան լուսաբանելու եւ պարզելու լեզուաբաններուն միտքերը:

Աճառեան ի սկզբանէ անսասան ու աներեր մնաց իր տեսութեանց վրայ: Աճառեանի աքիլլէսեան գարշապարը՝ համալսարանին հանդէպ իր ունեցած սէրն էր: Փոքրոգիները նշմարած մահացու հարուածը տուած էին այնիւ գիտնականի խոցելի կողմին ու զրկած զինք ուսուցանելու քաղցր պարտականութենէն ու վսեմ հաճոյքէն: Պալզաք կ'ըսէ. «Ելիբուտեան հոգիներու տէր մարդկանց ամենատգեղելի սովորութիւններէն մէկն ալ այն է, որ կը կարծեն թէ դիմացինն ալ իրենց նման մանր հոգի ունի»: Աճառեան ցուցաբերեց վեհանձնութիւն, արի ու աննահանջ կեցուածք: Լուռ տառապեցաւ, բայց ընթացք չտուաւ կողմնակի ճնշումներուն:

Այստեղ, փակագիծի մէջ, կ'արժէ յիշել որ մեր համալսարանական տարիներուն յաճախ կ'այցելէինք Աճառեանի կնոջ՝ Տիկին Սոֆիկին: Ան մեզի կը նկարագրէր Աճառեանի հոգեկան տուայտանքը եւ սրտի մորմոքը՝ իր սրտամօտ համալսարանէն արձակուած ըլլալու համար: «Պէտք էիք տեսնել Հրաչեային այդ օրերին, կ'ըսէ Տիկին Սոֆիկը: Ամէն օր ինձ ասում էր որ, Սոֆիկ, արի գնանք համալսարան. ես չեմ կարող առանց դրան ապրել: Նա թեւս էր մտնում, ինքն էլ դաւադրում, աչքերն էլ սատրկ տկարացել էին արդէն, նրան տանում էի համալսարան: Նա զբոսնում էր համալսարանի պատերին ու համբուրում. ապա վերադառնում էինք տուն: Այս արարողութիւնը կրկնւում էր ամէն օր: Պարզապէս անտանելի վիճակ էր: Սիրտս ուղղակի մղկտում էր որ նա այդպէս տառապում էր: Նրան ասում էին հրաժարիր հնդեւրոպական լեզուաբանութիւնից եւ կը վերականգնուի քո ուսուցանելու հանգամանքը համալսարանում: Իսկ ինքը մերժում էր, որովհետեւ գիտէր թէ Մառի տեսակէտը անհիմն էր, իսկ հնդեւրոպաբանութիւնը՝ հիմնաւոր»:

Մէկ այլ առիթով, Տիկին Սոֆիկ մեզի պատմեց Աճառեանի ձեռագիրներուն փրկութիւնը: «Նոյնպէս նեղութիւն չքաշեցինք նաեւ Արմատական Բառարանի ձեռագրերը պահելով եւ ազատելով քննիչներից, կը պատմէ Տիկին Սոֆիկը: Օրերը լաւ չէին. քննիչները վխտում էին. գալիս էին ու գնում. իսկ մենք Հրաչեայի ձեռագրերը արտակարգ պայմանների տակ փոխադրում էինք մէկ թաքստոցից միւսը: Ուղղակի հրաշքի համազօր երեւոյթ է որ մեզ յաջողուեց ազատել նրա բոլոր ձեռագրերը այդ դժնդակ տարիներին»:

Այստեղ պէտք է կարեւորութեամբ նշել որ անձի պաշտամունքի օրերուն գրուած գիտական աշխատութիւնները Աճառեանի, բացարձակապէս զերծ են քմահաճոյից ընթացք տալէ, քծնաքէ, խնկարկումներէ ու անտեղի փառաբանութիւններէ: Աճառեանի գիտական գործերը եւ հայեցակէտերը հարեւանցիօրէն ընթերցողներ կրնան խորհիլ որ գիտնականը տուրք տուած է տեղական իշխանութեանց, ինչպէս ամէն ոք կ'ընէր այդ օրերուն: Օրինակի համար, Աճառեանի կարծիքով, հնդեւրոպական ազգի (իմա՝ նախացեղի) օրրանը կամ նախահայրենիքը եղած է Ռուսաստանը: Հեղինակը կ'ըսէ որ Ռուսաստանը կրնայ պարծենալ որ հնդեւրոպացիներ ապրած ու գործած են այժմեան ռուսական հողին վրայ: Գիտութիւնը ներկայիս եւս, հիմք – լեզուի կամ հնդեւրոպական նախալեզուի հաւանական նախահայրենիքը կը համարի Սեւ ծովի հիւսիսային շրջանները եւ Դանուբի կեդրոնական ու արեւելեան մասերը:

Ապա, խօսելով ռուսերէնի ազդեցութեան մասին հայերէնի վրայ, հեղինակը շատ ճիշդ կերպով կը հաստատէ ռուսերէն լեզուի ճոխութիւնը եւ ճկունութիւնը: Յստակօրէն կը մատնանշէ այն իրողու-

թիւնը որ Հայերէնը լայնօրէն օգտուած է ռուսերէնէն եւ հարստացուցած իր բառապաշարը եւայլն։

Մեր գրութեան աւարտին վերստին կը կրկնենք որ Աճառեանի համար, Հնդեւրոպական լեզուաբանութիւնը, որ ձեւաւորուած էր ԺԹ. դարուն յանձինս մեծագոյն հիմնադիրներուն եւ ոգեշնչող գործիչներուն՝ Բոպպին, Ռասկին, Շլայխերին, Միւլլերին, Պրուգմանին, Հիւպշմանին, Մէյէին եւ այլոց, ճշգրտագոյն եւ լաւագոյն ուղին էր որովհետեւ հիմնուած էր պատմական փաստերուն վրայ եւ ոչ թէ զգացումի, բարի ցանկութեան ու տրամադրութեան վրայ, ինչպէս որ Մառը կը ջանար ցոյց տալ երբ կը յանդգնէր հայերէնը վրացերէնէն չանջատել, այլ՝ կարելի եղած չափով մերձեցնել երկու ամբողջովին տարբեր լեզուաընտանիքներու պատկանող լեզուները։

Ներկայիս, լեզուաբանական բանավէճերու փոթորիկը վաղուց դադրած է, եւ լեզուաբանութիւնը հսկայական յառաջդիմութիւն արձանագրած է Հիւպշմանի եւ անոր քաջարի ու հաւատարիմ հետեւորդ Աճառեանի ընդգծած ուղիով։

Կեանքի վերջալոյսին, բախտը հաշտ աչքով նայեցաւ Աճառեանի վրայ։ Ան այս աշխարհէն մեկնեցաւ գոհունակ սրտով, հանգիստ խղճով ու ամէն ցանկացածը իրագործուած տեսնելով։

Գառնիկ Ստեփանեանի նկարագրութեամբ, Աճառեան իր կեանքի վերջին օրը ըսէ իր կնոջը.

«Սոֆիկ, ես երջանիկ եմ, փառք Աստուծոյ, կինս առողջ է, աղջիկս առողջ, այսօր էլ կարողացայ համալսարան գնալ, եւ դասերս յաջող անցան, հիմնական գործերս վերջացրել եմ, ապրել եմ 77 տարի. կախարդական երկու թուանշան՝ կողք կողքի. վայելել եմ ամէն ինչ, տեսել այն օրերը, որ երազում էի։ Հիմա ինձ համար ամէն ինչ վերջացել է»։

Աճառեան գիտութեան առջեւ մնաց անսակարկ, անշահախնդիր, ուղղամիտ ու պարկեշտ։

Անոր գիտական ստեղծագործութիւնները կը մնան իբրեւ մէկական վիթխարի կոթողներ։ Սերունդներ անվերջ պիտի դաստիարակուին անոր կեանքի հիանալի օրինակով եւ լուսաբանուին անոր թողած ժառանգութեամբ։

Աճառեանէն կը ժառանգենք երկու անփոխարինելի յատկութիւններ՝ աշխատասիրութիւն եւ սկզբունքայնութիւն։

Օրհնեալ ըլլայ յիշատակը մեծ երախտաւորիս։

ԶԵՆՈԲ ՔՀՆՑ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

«Սիոն»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Մոսկուայի նոր դեսպան Գագիկ Շահպազեանի հետ «Նեզավիսիմայա Գազետա»ն հարցազրոյց մը կատարած է որ առնուած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Յուլիս 29-ի թիւին մէջ։

Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները առաւելաբար կարեւոր փուլէ մը կ'անցնին այսօր երբ յատկօրէն կ'ըսուի որ Միացեալ – Նահանգները վճռած են աւելի լայն ներկայութիւն ունենալ կովկասեան շրջանին մէջ։ Նոյնիսկ երբ բացայայտ կերպով չեն տրուիր այդ դիրքորոշումին պատճառները, շատ բարդ գործ չէ ենթադրել զանոնք։ Եւ կայ մասնաւորաբար Ղարաբաղի հարցով փորձուած ծանօթ քաղաքականութիւնը որուն գլխաւոր զօրավիգն են Միացեալ – Նահանգները։

Հայաստանի դեսպանը Ռուսաստանի հետ գործակցութիւնը իր երկրին համար «գերակայ ուղղութիւն» կը նկատէ։ Ապա կ'աւելցնէ, որպէս ատիկա բնական դարձնող տուեալ, թէ Հայն ու Ռուսը «դաստիարակուել են նոյն երկրում, համաքրիստոնէական, համամարդկային արժէքներով»։ Թէ համայնավար կարգերու տակ ինչպէս կարելի էր «համաքրիստոնէական, համամարդկային արժէքներով դաստիարակուիլ» ծանօթ գաղտնիք պէտք է ըլլայ ռուս լրագրողին որ առանց այլեւայլի կ'անցնի յաջորդ հարցումին։ Հայաստան ի՞նչ հիմերու վրայ մտադիր է կառուցանելու Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները։ Գագիկ Շահպազեան կը թուէ. ուժանիւթի մարզը, հաղորդակցութեան ասպարէզը որ կը ներառնէ փոխադրութեան ճամբաներն ու խողովակաշարները, կազմուղները։ Ասոնցմէ զատ, երկու երկիրներու առեւտրա–տնտեսական կապերը լուրջ անկում արձանագրած են այսօր, ինչ որ պէտք է դարմանուի եւ գտնուին գործակցութեան նոր ձեւեր։ Ինչ կը վերաբերի մշակութային կապերու, անոնց սերտ բնոյթին ապացոյց կը նկատուի Էջմիածնի գանձերու Կրեմլինի վերջին ցուցահանդէսը։ Դեսպանը կ'ըսէ թէ համաձայնութիւն կայ փոխադարձ ցուցահանդէս մըն ալ Երեւանի մէջ կազմակերպելու, Ռուսաստանի գանձերով։

Ռուս լրագրողը կ'արծարծէ Ռուսաստանի կողմէ Հայաստանին զէնք – զինամթերք տրուած ըլլալու նիւթը։ Կը հարցնէ դեսպանին կարծիքը։ Գ. Շահպազեան կը պատասխանէ որ այդ թեման արհեստական ձեւով ստեղծուած է. այն տուեալները որոնք առաջ կը քշուին, իրականութեան չեն համապատասխաներ ո՛չ քանակով, ոչ ալ որակով։ Պէտք եղած պարագային կարելի է, կ'ըսէ, որեւէ կողմի իրաւացիութիւն ապացուցանել։ «Բայց այս դէպքում բանի էութիւնն այլ է. ինչ որ մէկին մէկին անհրաժեշտ էր հէնց այս թեման հնչեցնել որոշակի իրադարձութիւնների նախաշեմին»։ Այս բացատրութիւնը արդարացի է, յատկապէս երբ նկատի առնուի որ ռուսական մամուլի զանազան անուններ անդրադարձան Մոսկուայէն Բաքուի ալ տրուած զէնքերու, անոնց աւելի մեծ քանակութեան, բայց նիւթը ոչ մէկ աղմուկի պատճառ եղաւ, յայտնապէս, որովհետեւ մէկուն անհրաժեշտ չէր այդ թեման հնչեցնել տուեալ որոշակի ժամանակի մը։

Զրոյցին վերջին նիւթը կ'ըլլայ Ղարաբաղը որուն որպէս կողմ բանակցութիւններու մասնակցութեան վրայ կը պնդէ Երեւան։ Այս կէտը շեշտելով, դեսպան Շահպազեան դիտել կու տայ որ Ղարաբաղին հարցը միակ պարագան է ուր «առարկայական իրողութիւնը կտրականապէս մերժւում է»։ Ապա ան նիւթը կը փակէ, թելադրելով սպասել շօշափելի արդիւնքներու։

Ա. Թ.

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԱՅԴՔԱՆ ՀԱԿԱԿՐԵԼԻ՞ ԵՆ

Առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի փարիզեան գրասենեակը հրատարակած է 16 երկիրներու 800 գործաշրջիկներու կարծիքներէն քաղուածք մը, Ֆրանսացիներու մասին։ Այդ կարծիքները ժխտական բազմաթիւ նշումներ ունին. Գերմանացիները կ'ըսեն թէ Ֆրանսացին անկարգապահ է ու յարձակունակ, Ամերիկացիները հակառակ տպաւորութիւնը կրած են. անոնք կը զարմանան Ֆրանսացիին երկչոտութեան եւ անհաղորդ բնութեան։ Անգլիացիները կը հեգնեն անոնց անկազմակերպ ընթացքը, ամբարտաւանութիւնը եւ շատախօսութիւնը, եւայլն։

Այդ հրատարակութիւնը որ կատարուած է օտարազգի գործաշրջիկներու տպաւորութիւնները ճանչնալու եւ անոնց ըստ այնմ, լաւագոյնս սպասարկելու մտադրութեամբ, յատկապէս բրիտանական մամուլին առիթ ընծայած է Ֆրանսացին արհամարհող, վարկաբեկող արշաւի մը ձեռնարկելու։ Ֆրանսական յիշեալ հրատարակութիւնը տկարութեան տեսակ մը խոստովանութիւն կը նկատուի անոնց կողմէ եւ կը գրեն. «Ֆրանսացին յարձակունակ է, ագահ, հասարակ, անկազմակերպ, ծոյլ»։ «Էքսփրէս»ը հարց կու տայ թէ ի՞նչ պէտք կայ ատելու Ֆրանսացիները, երբ անոնք ինքնագոհութեան առիթներ կու տան Անգլիացիներուն։

Հակաֆրանսական այս պոռթկումը Ֆիկառօ կ'ամփոփէ հետեւեալ նախադասութեամբ. «Բրիտանական մամուլը կը վերակենդանացնէ իտէալ Ֆրանսայի հին երազը. այսինքն՝ Ֆրանսան՝ առանց Ֆրանսացիներուն»,

Թերթը Ֆրանսացիի բրիտանական սահմանումներուն կ'աւելցնէ ի՛ր տուեալները. կ'ըսէ թէ Ֆրանսացին կը հաւատայ թուաբանութեան, թիւերուն, եւ ինչպէս Բրիտանացին, կը տրամաբանէ իր տրամաբանկին տարողութեան համաձայն։ Եւ պէտք է ըսել որ առեւտուրի արդիւնքները նպաստաւոր են Ֆրանսայի ու անոր տեղի բնակիչներուն։ Այս տարի տասը միլիոնէ աւելի Անգլիացիներ արձակուրդի պիտի գան Ֆրանսա, քանի որ լումայափոխութեան պայմանները շատ հետաքրքրական են անոնց համար։ Կան 60 հազար Անգլիացիներ որոնք Ֆրանսայի մէջ երկրորդ բնակարան մը գնած են։

Փարիզի առեւտուրի գրասենեակը քաջալերական նամակներ ալ ստացած է Անգլիացիներէ որոնք կը հերքեն բրիտանական մամուլին միաձայն վարկաբեկումները։ «Ֆիկառօ» աւարտելու համար իր էջը, կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսայի մէջ տուն ունի Հոնկ – Քոնկի անգլիացի վերջին կառավարիչը Քրիս Փաթըն, իսկ իշխանուհի Տայանա արեւու լոգանք կ'առնէ Գոթ – տ'Ազիւրի վրայ…։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

– Ինչո՞ւ էիք ուզում ինքնասպան լինել։

– Կեանքը տխուր է։

– Եւ կարծում էք ինքնասպանութիւնը ձեզ կ'ուրախացնի՞։

* * *

– Չգիտեմ ինչու՝ քննադատներն ապացուցում են, որ այդ ֆիլմը մտաւորապէս թերզարգացած մարդկանց համար է։ Ես գտնում եմ, որ այն հոյակապ է։

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ե.

Ակռաները կճրտելով Յուդա, Վասակ, Մեհրուժան կ'անուանէր այն բարձրաստիճան Հայերը, որոնք ազգին մէջ եղած չեղածը կը վազեն Թուրք փաշաներուն ականջը հասցնելու, իբր թէ իրենց հաւատարմութիւն ապացուցանելու համար։ Երբ տան մը մէջ կրակ կը սկսի, կ'ըսէր, զայն մարել ուզողները վրան ջուր կը թափեն եւ ոչ թէ իւղ։ Մեր լրտես էֆէնտիներն ալ կրակին վրայ եղ լեցնողն են, վասնզի ազգին տունը խաղմայի տալ կ'ուզեն։

Թուրքերուն հետ իր վարմունքին մէջ հաւատարիմ աւանդապահն էր ազգային հին քաղաքականութեան։ «Կտրել չկրցած ձեռքդ պա՛գ ու ճակտիդ դիր», կը քարոզէր։ Իսկ մտերիմներուն կամացուկ մը կ'ըսէր, թէ «ասոնց ձեռքը կանկրէնա պիտի ըլլայ, ինքնիրենը պիտի իյնայ, կտրելու պէտք չկայ։ Սպասենք համբերելով»։

Ներսէս Պատրիարքը շատ անհամբեր կը գտնէր։ Երբ անիկա եկաւ Օրթագեղ բնակիլ, էֆէնտին քիթը բերանը ծամըռկեց։ Իրաւ է որ Պատրիարքին Օրթագեղ մեծ տուն մը նուիրողը սուլթանը ինքն էր, «բայց, ըսաւ էֆէնտին իրեններուն, Նորին Վեհափառութիւնը Օրթագեղցիներս անհունապէս երախտապարտ պիտի ընէր, եթէ սրբազան Պատրիարքնուս տուն մը Պէշիկթաշի մէջ նուիրած ըլլար»։ Նրբաբար հասկցնել կ'ուզէր որ, Սուլթանը Հայոց Պատրիարքն թէեւ անմիջական հսկողութեան ներքեւ կ'առնէր, բայց կը զգուշանար իրեն շատ մօտերը բնակեցնելէ։

Սան – Սթէֆանօ ու Պէրլին եղած դիմումներուն համար շա՛տ նեղացած էր։ «Կամուրջը չանցած, սատանային աչքը կը բանանք կոր», կը մրմռար։ Թուրքերուն հետ վարուողութեան համար իր մէկ սիրական առածն ալ այն էր թէ «սատանային հետ եղբայր եղիր, մինչեւ կամուրջն անցնիլդ»։ Կամուրջը դեռ չէինք անցած մնացած։

Զ.

Պէրլին գացող «պատգամաւորներուն» վերադարձին ա՛լ չէր կրցած դիմանալ։ Ներսէս Պատրիարքին գնաց, «խելքը գլուխը բերել տալու համար»։ Երբ Հայկական խնդրին հայրը Եւրոպայի վրայ լի հաւատքով, խանդավառ կը խօսէր, պահպանողական մարդն ալ սիկարը կամաց կամաց քաշելով եւ աչքերը ծուխին թափառայած ելեւէջներուն յառած հեգնամպիտ ըսաւ.

– Սրբազան, երբ Սուլթան Մէճիտին օրովը Խաթթը Շէրիֆը կարդացուեցաւ, Յակոբոս Պատրիարքնիս Մայր Եկեղեցիին մէջ շատ մը բարեմաղթութիւններ ընելէ ետ, ժողովրդին մեծամեծ յոյսեր տալէ յետոյ, աթոռէն ելաւ ու քիչ մը ցած՝ բայց խորհրդաւոր ձայնով մը ըսաւ. «Ի վ'րայ այսր ամենայնի, օրհնեալ ժողովուրդ, թագաւորնիս տ–ա–ճ–ի–կ է»։ Որ ունիցի ականջս լսելոյ լուիցէ։ Թագաւորնիս հիմակ ալ տաճիկ է, սրբազա՛ն։ Ատիկա մի՛ մոռնաք, եւ ըստ այնմ ազգը կառավարեցէք։

Ա՛լ անկէ ետքը Պատրիարքարան չգնաց, եւ ժողովականութեան ո՛ր եւ է պաշտօն չընդունեց։ Զատկի եւ Ծնունդի պաշտօնական այցելութիւնները կուտար միայն։ Երբ Ներսէս Պատրիարք իր բնակութիւնը Օրթագեղ փոխադրեց, Հայրապետ էֆէնտին քաղաքավարութեան համար «բարով ես եկեր»ի այցելութեան գնաց։ Պատրիարքը ցաւահար սրտով կը խօսէր։ Ազգին վիճակը առաջուընէ աւելի ծանրացած էր ու Եւրոպան ալ բան մը չէր ըներ։ Հայրապետ էֆէնտին ուրիշ քանի մը այցելուներու հետ ինքն ալ մտիկ ըրաւ Պատրիարքին գանգատները։ Ներկաներէն իւրաքանչիւրը կարծիք մը կը յայտնէր. ինքը լռութեամբ այնքան մը յիշեցուց.

– Ի վերայ այսր ամենայնի, օրհնեալ ժողովուրդ, թագաւորնիս … Մնացածը միտքերնիդ բերելու էք, սրբազան։

Թուրքերուն հետ ազգային ընդհանուր քաղաքական ուղղութեան մասին ինչ որ կը գործադրէր, նոյնը եւ կը յանձնարարէր ամէն մէկ հայ անհատի, ամէն հայ հաստատութեան Թուրքերու հետ առանձին վարմունքի համար ալ։ Կրակ կտրեցաւ երբ խմբագրութիւն մը «Արեւելք»ի մէջ կարդաց Պոլսոյ հայ եկեղեցիներէն իւրաքանչիւրին կալուածական սեփականութիւններուն առանձին առանձին գումարները։ Անմիջապէս գիշերով սպասաւորը ղրկեց եւ «Արեւելք»ի արտօնատէրը, որ Օրթագեղ կը բնակէր, կանչեց. «Զորս դու պատուիրեցեր»ը տուաւ։ Մեծ օրագրին տէրը զարմացած կը մնար, թէ ատանկ հրատարակութենէ մը ազգին ի՛նչ վնաս կրնար ըլլալ։

– Պէ, այ օղուլ, շուները հօտ առնելու չեն, ըսաւ հին պահպանողականը։ Տաճիկները գիտնալու չեն թէ մենք ինչ ունինք, ինչ չունինք։ Աչք կը տնկեն, չեն քաշեր։ Մենք կեավուր ենք, հասկցա՞ր. աղէկ բանը իրենց կը վայլէ։ Մեր կնիկներուն երեսը ծածկելու ենք Անատոլի մէջ, չէ նէ կ'առնեն կը տանին. մեր տուները աչքէ հեռու պահելու ենք, չէ նէ կը քանդեն. վրանիս գլուխնիս աղքատ երեւնալու է, չէ նէ կը կողոպտեն։ Մենք մինչեւ հիմա անանկով ապրեր ենք. ու պէտք է որ համբերենք, մինչեւ որ շան սատակը վերնայ։ Հիմակ տաճիկներն ատ ձեր գրածները կարդալու ըլլան նէ ի՞նչ պիտի ըսեն։ Մենք անոնց միշտ մեր աղքատ ժամերուն վրայ կը խօսինք, դուք ելեր հարստութիւն ցոյց կու տաք։ Զաւակս, ըսաւ, վերջացընելով, ձեր մէջ խելքը փորձառու մէկը չկա՞յ որ այս բաները գիտնայ։ «Մենծ չեղած տեղը՝ կ'երթան մենծ կարասին խորհուրդ կը հարցնեն», կ'ըսեն։ Մէջերնիդ ատանկ փորձառու մէկը առէք. հին խաֆա բուսածներէն։ Հին գինիին պէս ասոնք ալ մախպուլ են։

(Շար. 18)

Պ. Արծիւ Սարհատեան եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Սարհատեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ եւ Սոնա Զիլինկիրեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան եւ զաւակները,

Բժիշկ Տիգրան Մուրատեան,

Պ. Մելքի Սարհատեան եւ զաւակները (Պէյրութ),

Տէր եւ Տիկին Վահան եւ Անահիտ Տատոյեան եւ զաւակները (Միացեալ – Նահանգներ),

Այրի Տիկին Արշալոյս Մութէվէլեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Միհրան Եփրեմեան եւ զաւակները

ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՍԱՐՀԱՏԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Մուրատեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 8–ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Օգոստոս 13, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15. rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի

Rebais La Trétoire (Seine et Marne)

գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Սարհատեան եւ Զիլինկիրեան ընտանիքներուն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝

01 – 45 – 84 – 57 – 18

թիւին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

72–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ, ԱՌ Ի ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՆԻՕՑԻ. – Տիկին Սիլվա Գույումճեան 200 Ֆր.:

ՎԱԼԱՆՍ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ուրբաթ, Օգոստոս 15, ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ եւ աւարտին հոգեհանգստեան պաշտօն կը մատուցուի ամբակոծութեան եւ պատերազմի բոլոր ննջեցելոց հոգւոց համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւններն 1997–ի Մայիս, Յունիս եւ Յուլիս ամիսներու ընթացքին:

Պր. Էտուար Տէր – Յակոբեան 800 Ֆր., Պր. Ժիրայր Քարաէլլա 900 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արսէն Մուրատեան 200 Ֆր., Պր. Ալէք Արապաճեան 3000 Ֆր., Պր. Էտմօն Պետրոսեան 500 Ֆր., Պր. Տիգրան Տէյիրմէնճեան 200 Ֆր., Պր. Հայրապետ Թուքիւր 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Բարունակ Էլհալէպլիօղլու, Տիկին Երանիկ Թէլլէլեան 200–ական Ֆր., Պր. Ռաֆֆի Գազանճեան 1600 Ֆր., Պր. Վահէ Զիլինկիրեան 900 Ֆր., Բժիշկ Սերժ Գազանճեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թէրզեան 600–ական ֆրանք, Տիկին Լիւսի Շէրոյեան, Պր. Ալպէր Հարոյեան 300–ական Ֆր., Պր. Սահակ Եսայեան 200 Ֆր., Պր. Ֆ. Ֆէպիւս Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Տէրվիշեան 100–ական Ֆր., Պր. Ժագ Գալճեան 500 Ֆր., Պր. Արշակ Բաղումեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 300 Ֆր., Պր. Անդրէ Եռիգարտաշեան 840 Ֆր., Տիկին Ժան Ճէվիզեան 300 Ֆր., Պր. Արման Եռիգարտաշեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աղապէկեան 200–ական Ֆր., Տիկին Նուարդ Հալվաճեան, Տիկին Յասմիկ Հալվաճեան 150–ական Ֆր., Պր. Գրիգոր Փաղումեան 400 Ֆր., Տիկին Մարի – Լուիս Լըրուա 600 Ֆր., Պր. Աստուր Քարթալեան 150 Ֆր., Տիկին Գաւայոն, Տիկին Արսինէ Հանէսեան, Պր. Փիէռ Քէօսէյեան 300–ական ֆրանք, Տիկին Ռոզա Նալպանտեան 1000 Ֆր., Տիկին Ժոզէթ Ջաքալեան (Արքան) 200 ֆրանք, Պր. Գլօտ Փօթի 700 Ֆր., Պր. Գլօտ Շմաւոնեան 200 Ֆր., Տիկին Լօլա Գուզ 50 Ֆր., Պր. Ստեփան Տամլամեան 100 Ֆր.:

— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն է վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8.45–ին:
Պատարագ ժամը 10.30–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին Խաղողօրհնէք:

ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

⁂

Երկուշաբթի, Օգոստոս 18
Յիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45–ին
Պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՇԱՒԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Աստուածածնի վերափոխման պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Օգոստոս 17, առաւօտեան ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 17, տօն է Սուրբ Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

⁂

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի ուխտաւոր ժողովուրդը սոյն Տաղաւարի հանդիսութեանց:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Քարոզ ժամը 11.15–ին:
Խաղողօրհնէք ժամը 12–ին:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն է վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Սկիզբ արարողութեան ժամը 9.30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:
Յաւարտ պատարագի Խաղողի օրհնութեան արարողութիւնը տեղի կ՚ունենայ:
Նկատի ունենալ որ այդ օրը հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն
վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
«ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ»
Կիրակի, Օգոստոս 17
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10.15–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ:
Ժամը 11.30–ին Աւանդական Խաղողօրհնէք:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

L'ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
vous invite
Vendredi 15 Août

FETE CHAMPETRE DU HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL

10h : Messe Solennelle Chapelle Saint-Jean
Suivie de la traditionnelle Bénédiction du Raisin

A partir de 12h30 : Bar, Buffet de Spécialités Arméniennes

15h30 : Spectacle de danse par les enfants d'Arménie

ANIMATION ASSUREE L'APRES-MIDI PAR
MARTEN YORGANTZ

RESERVATION : 04. 94. 19. 51. 50.

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ՆՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ձրի քաթալոկ

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 13
MERCREDI
13 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.178 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.178

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՎԱԳՐՖԳԻՒՂԻ ՄԷՋ

ՕԾՈՒՄ ՎԱԳՐՖԳԻՒՂԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«Մարմարա»յի Օգոստոս 11–ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները Վագրֆգիւղի եկեղեցիին օծման մասին: նախապէս գրած էինք թէ նորոգութեան մէջ էր:

Շաբաթ, Օգոստոս 9 թուականը պատմական օր մըն էր Թուրքիոյ Հայոց Եկեղեցական կեանքին մէջ, քանի որ Վագրֆգիւղի հայկական եկեղեցին պիտի օծուէր եւ պաշտամունքի պիտի վերաբացուէր վերանորոգուած ձեւով եւ Պատրիարքական արարողութեամբ:

Շաբաթ առաւօտ, Պատրիարք Հայրը եւ Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արք. Եպիսկոպոս առաւօտեան ժամը 8–ի օդանաւով Ատանա մեկնեցան այս նպատակին համար: Հանգիստ թռիչքէ մը վերջ Ատանայի օդակայանին մէջ երկու բարձրաստիճան հոգեւորականները դիմաւորուեցան Իսկէնտէրունի Թաղային Խորհուրդի եւ Վագրֆգիւղի ազգայիններուն կողմէ: Ցետոյ անոնք ինքնաշարժով մեկնեցան Իսկէնտէրուն: Մօտաւորապէս երկու ժամուան ճամբորդութենէ մը ետք, Պատրիարքը եւ ընկերակից հոգեւորականները, ուխտաւորներու խուռն բազմութեան մը ներկայութեամբ, Հրաշափառի արարողութեամբ մտան տեղւոյն Սրբոց Քառասուն Մանկանց պատմական Եկեղեցիէն ներս: Հոն էր արդէն Մեսրոպ Արք., որ բարի գալուստի խօսք արտասանեց, որմէ վերջ Պատրիարքը տուաւ իր օրհնութիւնը:

Կէսօրուան ճաշէ ետք Պատրիարքը եւ Շահան Արք. իրենց տրամադրուած կառքով մեկնեցան Անտիոք (Անթաքիա), ուր պանդոկի մը մէջ քիչ մը հանգստացան: Այնուհետեւ Պատրիարքը եւ իր հետեւորդները գացին կուսակալութեան ապարանքը եւ ընդունուեցան կուսակալ Ութքու Աճունի կողմէ: Սիրալիր խօսքեր փոխանակուեցան եւ Պատրիարքը արժանացաւ պատշաճ ընդունելութեան, որմէ ետք Պատրիարքը եւ իր ընկերակիցները մեկնեցան Սամանտաղ, եւ հոնկէ ալ անցան Հայոց Վագրֆգիւղը, ուր ժողովուրդը ուրախ ցոյցերու մէջ եւ թմբուկի եւ զուռնայի ցնծագին նուագներով ընդունեցան: Ըստ ժամանակացոյցի, քիչ վերջ ալ ժամանեցին կուսակալը, տեղւոյն ոստիկան զօրաց հրամանատարը եւ այլ պետական անձնաւորութիւններ: Հնչեց անկախութեան քայլերգը, որմէ վերջ եղան արտասանութիւններ եւ երգեր, բարի գալուստի խօսքեր, տեղւոյն Հայ Թաղականին եւ դպրոցական աշակերտներու կողմէ: Իմաստալից ճառախօսութիւն մը ըրաւ կուսակալը, որմէ վերջ տեղւոյն պետական նախակրթարանի պարտէզին մէջ կատարուեցաւ բացումը Աթաթիւրքի կիսանդրիին, որ նոր զետեղուած էր:

Պետական հիւրերուն մեկնումէն ետք, Պատրիարքը հաւատացեալ ուխտաւոր ժողովուրդը բարձրացան քիչ մը վեր, Վագրֆգիւղ, ուր հիմնովին վերաշինուած էր քարաշէն գողտրիկ եկեղեցին: Եկեղեցական դասը զգեստաւորուեցաւ պատշաճ կերպով, ապա սկսաւ օծման արարողութիւնը: Գարեգին Պատրիարք օծեց Ս. Սեղանը, Շահան Արք.՝ Ս. Խորանի ճակատը եւ ընծայարանը, Մեսրոպ Արք. մկրտութեան աւազանը եւ զանգակատունը, որմէ վերջ սկսաւ Կիրակնամուտի արարողութիւն: Արարողութեան նախագահեց Շահան Արք. Սվաճեան: Յաւարտ ժամերգութեան, Շահան Արք. խօսեցաւ աւուր պատշաճի քարոզ մը, օրհնեց բարերարները, որոնք այսքան գեղեցիկ եկեղեցի մը մէջտեղ հանած էին, նաեւ բոլոր այն աշխատաւորները, գլխաւորութեամբ Մեսրոպ Արք.ի, որոնք իրենց ճիգը աւելցուցած էին այս գործին համար կատարուած աշխատանքին վրայ: Շահան Արք. յաջողութիւն մաղթեց ապագայ ազգանուէր գործերու համար: Ան մատնանշեց նաեւ եկեղեցւոյ բուն իմաստը հոգեւոր եւ մարմնաւոր տեսակէտէ, եւ այս բոլորէն դասեր հանեց հաւատացեալ ժողովուրդին համար:

Պատրիարքը, որ այդ գիշեր Անտիոք պիտի մեկնէր, մեկնելէ առաջ խօսք ուղղեց ժողովուրդին եւ փոխանցեց իր շնորհաւորական խօսքը: Մաղթեց, որ վերանորոգուած եկեղեցին բախտաւոր ըլլայ Վագրֆգիւղի մեր ժողովուրդին համար, գնահատեց բարերարները եւ բոլոր անոնք, որոնք իրենց աջակցութիւնը բերած էին աստուածահաճոյ այս գործին: Ապա մեկնեցաւ Անտիոք:

Պատրիարքին Անտիոք մեկնելէն վերջ, գիշերը եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ սարքուեցաւ ճաշ մը, որուն մասնակցեցան ուխտաւորները եւ բարերար ազգայիններ: Ստեղծուեցաւ անօրինակ խանդավառութիւն, տեղւոյն սովորութեան համաձայն թմբուկով եւ զուռնայով, տեղական երգերով եւ պարերով ներկաները մինչեւ ուշ գիշեր զուարճացան եւ տօնեցին յիշատակելի այս օրը: Խօսեցան Մեսրոպ եւ Շահան Եպիսկոպոսները եւ փառք տուին Աստուծոյ, որ այս գիւղին մէջ ներկայանալի եւ ամէն տեսակ արդիական կարելիութիւններով Ս. Եկեղեցի մը ունեցանք:

Իսկ Կիրակի, Օգոստոս 10–ին, Վագրֆգիւղի Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ գոհաբանական անդրանիկ պատարագ, ձեռամբ Մեսրոպ Արք.ի եւ ներկայութեամբ ուխտաւոր ժողովուրդի:

Պատարագի ընթացքին երկու Իսթանպուլահայ եկեղեցանուէր երիտասարդներ կիսասարկաւագ ձեռնադրուեցան: Ապա կարդացուեցան Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի երկու կոնդակները, մէկը ուղղուած Վագրֆգիւղի եկեղեցւոյ վերաբացման առթիւ Վագրֆգիւղի հաւատացեալ ժողովուրդին, իսկ միւսը՝ որպէս գնահատական խօսք՝ ուղղուած Մեսրոպ Արք.ի: Երկու կոնդակները ունկնդրուեցան երկիւղածօրէն:

Իսկ Պատրիարքը, Շահան Արք. եւ Արամ Վրդ. Աթէշեան ներկայ չգտնուեցան պատարագին եւ առաւօտեան սաւառնակով Ատանայի վրայով վերադարձան քաղաք: Պատրիարքը եւ ընկերակիցները հանգիստ թռիչքէ մը վերջ հասան քաղաք:

Սամանտաղի ուխտաւորները, արարողութենէ ետք, օթօպիւսներով ճամբայ ելան դէպի Իսթանպուլ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 8 / 12)

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽ – ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱԶՈՒՐԿ

Վարչապետ Ռ. Քոչարեանի որոշումով պաշտօնազրկուած են ընկերային ապահովութեան երեք փոխ – նախարարները՝ Աշոտ Եսայեան, Կարէն Միքայէլեան եւ Ալպեր Կարապետեան: Առաջինը 1990 – 1995 տարիներուն գլխաւորած է նոյն նախարարութիւնը: Կ. Միքայէլեան նախապէս եղած է Մասիսի շրջգործկոմի նախագահ, իսկ Ա. Կարապետեան աշխատած է մարդասիրական օգնութեան կեդրոնական յանձնաժողովին մէջ:

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՔ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Օգոստոս 8–ին աւարտած է թեկնածուներու առաջադրումի փուլը: Ա. երեք արձանագրուած անուններուն նորեր չեն աւելցած: Թեկնածու են Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Թովմասեան, Արտաքին Նախարար Ա. Ղուկասեան եւ երեսփոխան Բորիս Առուշանեան: 171 ընտրական շրջանի մէջ կը մասնակցին 89.320 Արցախցիներ:

Օգոստոս 8–ին թեկնածուներէն Արտաքին Նախարար Ա. Ղուկասեան, իսկ Օգոստոս 11–ին երեսփոխան Բ. Առուշանեան Կեդր. ընտրական յանձնաժողովին ներկայացուցած են հարկաւոր ստորագրութիւնները: Պահանջուած նուազագոյնը 2000 ստորագրութիւն է: Ա. Ղուկասեան ներկայացուցած է 2418, իսկ Բ. Առուշանեան 2161 ստորագրութիւն:

ԱՑՑ ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՇԻՐՄԻՆ

Օգոստոս 9–ին, ծանօթ գրագէտ ու հանրային գործիչ Վ. Պետրոսեանի ծննդեան 65–ամեակի օրը հարազատներ, արուեստագէտներ, լրագրողներ Աշտարակի անոր գերեզմանին ծաղիկներ զետեղած են: Որպէս շիրմաքար հոն զետեղուած է Հայրապետ Ղազարեանի պատրաստած մէկ խաչքարը: Ցիշատակի խօսք արտասանած են Աշտարակի փոխ – քաղաքապետը, մշակոյթի ֆոնտին նախագահը, արուեստագէտներ:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐԱՆԻՇԵՐԸ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻՆ

Կառավարութիւնը 1996 Մայիսին որոշած է հինգ տարուան ընթացքին փոխել երկրին փոխադրամիջոցներուն համարանիշերը, զանոնք միջազգային չափանիշերուն պատշաճեցնելով: Նոր համարանիշերը կը պատրաստուին Գերմանիոյ մէջ, ունին մութին մէջ տեսանելի ըլլալու յատկութիւն: Մինչեւ հիմա փոխուած են 40 հազար համարանիշեր: Մարզերը եւ շրջանները բնորոշուած են զոյգ թուանշանով. այսպէս, Երեւանի համար կը գործածուին 61 – 68, Էջմիածնի՝ 12, Արտաշատի՝ 25 եւայլն:

ՊԱՅՔԱՐ ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ ԴԷՄ

Ներքին գործերու նախարարութեան եւ Ազգային ապահովութեան Արարատի մարզի եւ Մասիսի աշխատակիցները 75 հազար քառակուսի մեթր տարածութենէն 7 թոն կանեփ փճացուցած են: Նոյն աշխատանքը կը շարունակուի այլ մարզերու մէջ եւս:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՇՈՒՐՋ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ

Մասնաւոր լաւատեսութիւն մը չի տիրեր Լեմանի ափին, Կլիոն պանդոկը, Մոնթրէօյի բարձունքին վրայ ուր Օգոստոս 11–ին սկսան խօսակցութիւնները Կիպրոսի նախագահ՝ Գլերիտէսի եւ կղզիին գրաւեալ շրջանի պետ՝ Ռաուֆ Տէնքթաշի միջեւ: Ամերիկեան ճնշումի հետեւանք է այս երկու կողմերու երկխօսութիւնը, բայց եւ այնպէս մասնաւոր յոյս մը կարելի չէ ունենալ, մանաւանդ երբ քանի մը օր առաջ Թուրքիա նոր գրգռութիւն մը ըրաւ Թուրքիա – Կիպրոս միասնական Խորհուրդ մը ստեղծելով ի նախատեսութիւն կղզիին թրքական բաժնի կցման Թուրքիոյ:

Թուրքերն ալ դժգոհ են որ Եւրոպական Միութիւնը տրամադիր է ընդունելու Կիպրոսի անդամակցութիւնը եւ միշտ դէմ կը մնայ Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, խօսակցութիւններու վերսկսումը «դրական ազդանշան մը» կը նկատուի եթէ նոյնիսկ պատրանքներ չկան: Կողմերու դիրքերը իրարմէ շատ հեռու կը մնան: Ցոյն Կիպրացիները կ'ուզեն որ վերահաստատուի 1974–ի նախօրեակի կացութիւնը եւ շատ մտահոգ են ի տես Թուրքիոյ բացայայտ ծաւալապաշտութեան: Թուրքերը չեն ուզեր կղզին փոքրամասնութեան վերածուիլ եւ հաւասար ներկայացուցչութիւն կ'ուզեն Դաշնակցութեան մը ծոցը եւ կ'ուզեն պահել շուրջ 35.000 զինուորներ իրենց ապահովութեան համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ աւեր գործեցին Օգոստոս 11–ին Ֆրանսայի հարաւ – արեւմուտեան եւ հարաւ – արեւելեան շրջանները: Տեղատարափ անձրեւներ ողողեցին Մարսէյլ քաղաքը եւ համբաւաւոր Գանըպիէռն ալ 20 սանթիմեթր ջուրերու տակ մնաց: Վառ Նահանգն ալ չէր խնայուած եւ Պորմըլէ – Միմոզա բանակողներ ստիպուեցան հեռանալ:

ՕԳՈՍՏՈՍ 18–էն 24 Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենան Երիտասարդութեան Համաշխարհային 12–րդ Օրերը որոնց պիտի մասնակցի Պապը Օգոստոս 21–էն 23: Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են ոչ միայն Պապին այլեւ սպասուած 400 հազար երիտասարդներուն համար: 3600 ոստիկան զօրակոչի մէջ են: Արտասահմանէն հասնող պատուիրակութիւններուն կեցութիւնն ալ բարդ հարցերու պատճառ եղած է: Մեծ մասը ապաստան կը գտնէ բնակչութեան մօտ: 24 երիտասարդներ ալ կուգան Հայաստանէն: Զօրակոչի ենթարկուած են նաեւ 680 բժիշկներ, հիւանդապահուհիներ եւ հրշէջներ:

ՍԷՆԻ վրայ անսովոր արկած մը պատահեցաւ Օգոստոս 11–ին երբ զբօսանաւ մը (պաթօ–մուշ) թախեցաւ Փոն – Ռուայալի: 27 վիրաւորներ կային, մէկը՝ ծանր վիճակի մէջ էր:

ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎՈՒ քարիւղը բուռն բանավէճի նիւթ դարձած է եւ Նիազովի Մոսկուա կատարած այցելութեան առթիւ մթնոլորտը կրկին լարուած է: Թիւրքմէնիստանի նախագահին ներկայութեան Ելցին բաց է որ Ատրպէջանի հետ համաձայնագրին ստորագրութիւնը «թիւրիմացութիւն» մըն էր (արդէն չեղեալ հռչակեց): Ըստ Թաս գործակալութեան, այս այցելութեան առթիւ «Ռուսաստանի եւ Թիւրքմէնիստանի պատմական կապերը նոր զարկ ստացած են». Նիազով այդքան խանդավառ չէ եւ լաւ է թէ խոր–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐԸ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

1. Աստուածածնի Վերափոխման Տօնին առթիւ ներկայացուածը հակիրճ խորհրդածութիւն մըն է Հայ Եկեղեցւոյ մարիամական փորձառութիւնը նիւթին շուրջ։ Տրուած ըլլալով որ նիւթը յատուկ չէ միայն Հայ եկեղեցիին, սակայն ենք ընդհանրացումներու մէջ մտնելու, այնտեղէն բերելով ինչ որ յատուկ է Հայ Եկեղեցւոյ։

Մարիամաբանական մտածողութեան զարգացումը, Ս. Կոյսին ընծայուած երկրպագութիւնն ու մեծարանքը դարերու ընթացքին նպաստած են միշտ եկեղեցւոյ մարիամական դիմագիծը աւելի բացայայտ դարձնելու։ Պէտք չէ մոռնալ որ եկեղեցական փորձառութեան եւ հաւատքին հիմքը միշտ Քրիստոսն է։ Ս. Կոյսի եւ Քրիստոսի փոխ-յարաբերութեան մէջ Տիրամօր խոնարհ ուխտ, հնազանդ վերաբերմունքը հանդէպ Յիսուսին, անոր ամբողջական տրամադրութիւնը հետեւելու իր զաւկին առաքելութեան եւ պատրաստակամութիւնը՝ աշակերտելու, կը փաստեն այն որ Ս. Կոյսը ունեցած է յատուկ նուիրուածութիւն որուն համար Յիսուս իր Մօրը վերապահած է բացառիկ դեր մը փրկչական հոգատարութեան մէջ։ Քրիստոնեաները Մարիամը պատուած են, եւ միշտ ալ կը մեծարեն ու կը պատուեն, նախ անոր համար որ մայրն է Քրիստոսի, երկրորդ՝ գիտակից են անոր վերապահուած առանձնաշնորհեալ հանդամանքին փրկչական հոգատարութեան ծիրէն ներս։ Անոր որոշակի ուղղուածութիւնը դէպի Քրիստոս, քրիստոնեաներու մօտ ուժեղացուցած է յարաբերութեան, հոգեւո՛ր յարաբերութեան, բարեխօսական եղանակը, այս պարագային անշուշտ իգական նրբերանգով որ քաղցրութիւն մը յառաջացուցած է անոնց կրօնական զգացողութեան մէջ։ Աղօթքներու պահուն Մարիամին ուղղուած խնդրանքներէն յայտնի է թէ քրիստոնեաները անոր մէջ մասնաւոր կերպով ողջունած են բարեխօսը։ Կարելի է ըսել սուրբերուն մէջ գլխաւորը զոր կը բարեխօսէ Աստուծոյ Միածին Որդիին քով, անշո՛ւշտ Քրիստոս ըլլալով միշտ գերագոյն Միջնորդը մարդոց եւ Աստուծոյ միջեւ։

Այսպէս, եկեղեցիին մարիամական խորքը, քրիստոնեայ ժողովուրդի փորձառութեան մէջ անուրանալի տեղ մը կը գրաւէ։ Բազմաթիւ օրինակներ ցոյց կու տան թէ ո՛րքան մեծ տեղ ունի Մարիամը հաւատացեալներու սրտերուն եւ կեանքին մէջ։ Այն մտերմութիւնը զոր հաւատացեալները կը մշակեն Մարիամի հետ, յայտնի է որ մակերեսային զգացումի մը վրայ հիմնուած չէ, այլ հաւատքով արմատացած, խորունկ եւ գիտակից ամուր սիրոյ կապի մը վրայ։ Ահա այս արմատացումն է որ սովորաբար կը մղէ երէկուան եւ այսօրուան քրիստոնեաները դիմելու Ս. Կոյսին, աւելի մտերիմ հաղորդակցութեան մէջ մտնելու համար Քրիստոսի հետ։

2. Յիշենք թէ վտանգներու դէմ «Աստուածամայր»էն պաշտպանութիւն խնդրելու ամէնէն հին աղօթքները բանաձեւուած են 3-րդ դարուն Եգիպտոսի քրիստոնէական համայնքներուն մէջ։ Աւելի ուշ մկրտութիւն տացած հաւաքականութեանց կողմէ՝ առ Կոյսն ներկայացուած խնդրանքները բազմապատկուած են գրեթէ ամէնուրեք։ Այս աղօթքները կը հաստատեն Մարիամ Աստուածածինին շատ զօրաւոր անձ ըլլալը Տիրոջ քով իր բարեխօսութեամբ։

Հայ եկեղեցւոյ մէջ չկայ պաշտամունք ուր պատիւ ընծայուած չըլլայ Մարիամ Աստուածածնին։ Գիշերային, առաւօտեան եւ երեկոյեան հասարակաց ամէնօրեայ ժամերգութեանց ընթացքին, խորհրդակատարութիւններուատեն, պատարագի ժամանակ, եւ այլ պաշտամունքային պահերու բազմաթիւ բարեխօսական աղաչանքներ ուղղուած են իրեն առատապէս։ Յիշեցնենք թէ որեւէ անձ երբ որ Հայ եկեղեցիէ մը ներս կը մտնէ, անմիջապէս կը նշմարէ Յիսուս - Մանուկին հետ Աստուածամօր պատկերը Սուրբ Խորանին վրայ հանդչած։ Սրբանկարի այս գործածութիւնը փաստն է այն արժէքին ու յարգանքին որ մեր եկեղեցին կը տածէ հանդէպ Աստուածամօր։

Հռոմէական Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ Աստուածածնի ընծայուած պատիւը առած է աւելի լայն համեմատութիւններ։ Անոնց աղօթքներուն մէջ, ամէնէն հասարակացը «Ողջո՜յն քեզ Մարիամ»ն է, որուն առաջին մասը բաղկացած է Աւետարանէն առնուած խօսքերով (Ղուկ. 1-28.42)։ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ զաւակները իրենց ամէնէն մատղաշ տարիներուն այս աղօթքը գոց կը սորվին արտասանելու համար ընտանեկան յարկէն ներս, իրենց կեանքին մէջ պահելով զայն իբրեւ արժէքաւոր նուէր մը։ Վարդարանի գործածութիւնը թոյլ կու տայ որ անոնք բազմաթիւ անգամներ արտասանեն օրուան մէջ այս աղօթքը որ ձեւով մը իրենց կ'օգնէ աւետարանական մտքերու խոկումին մէջ մտնելու եւ երկար ժամանակ մտերիմ կապի մէջ մնալու Յիսուսի Մօրը հետ։ Միջնադարէն ի վեր «Ողջոյն քեզ Մարիամ»ը ամէնէն հասարակաց աղօթքն է ուր Տիրամայրէն կը խնդրուի որ իրենց հանապազօրեայ գոյութեան ճամբուն վրայ ընկերակցի, եւ պաշտպանէ զիրենք։

Հայ եկեղեցւոյ մէջ Վարդարանի գործածութեան աւանդութիւնը թէեւ չկայ, բայց հայ քրիստոնեան ալ կը վայելէ Աստուածածնի ընկերակցութիւնը իր առօրեայ կեանքին մէջ։ Նախ առաւօտեան եւ երեկոյեան ժամերգութեանց ընթացքին։ Յետոյ ան կը շարունակէ իր մտերիմ կապը պահել անոր հետ գրպանի աղօթագրքին միջոցաւ. Հայ եկեղեցւոյ պատրաստած գրպանի աղօթագրքերուն մէջ, անպայման ներփակուած կ'ըլլան քանի մը հատ աղօթք ձօնուած Ս. Կոյսին. օրինակ՝ Յովհաննէս Գառնեցիի աղօթքը «Աստցեալ առ Սուրբ Աստուածածինն», Ներբողներ Նարեկացիէն եւ ուրիշ հեղինակներէ։ Իսկ դեռ կան տարբեր կերպեր Աստուածածնայ հետ մտերմութեան կապ արտայայտող։ Հարսեր՝ ծննդաբերութենէ 40 օր ետք իրենց նորածինը տաճար կը տանին. Հայ եկեղեցւոյ ծիսարանը մասնաւոր արարողութիւն սահմանած է ասոր համար. Ս. Կոյսի օրինակին հետեւելու այս աւանդութիւնը զօրաւոր կնիքով մը դրոշմուած է մեր ժողովուրդի հոգեբանութեան վրայ։

Մեր ժողովուրդը, ինչպէս քրիստոնեայ միւս ժողովուրդները, ի նշան Մարիամի հանդէպ ունեցած իր խոր սիրոյն, դարերու ընթացքին կազմակերպեց իր արտայայտութեան ձեւերը։ Շարական, ներբողականներ, աղօթք, գանձ, տաղ, բանաստեղծական շարադրութիւն երբեմն պարզ, երբեմն մեծ արժէքով, որոնք տողորուած յար եւ նման գութով մը ի պատիւ Սրբուհիին որ Խաչեցեալը նուիրեց մարդոց որպէս մայր։ Անոնց մէջ շատ մը երգեր, ինչպէս Մեծացուցէները, Նարեկացիի տաղերը խորապէս ազդեցին հաւատացեալներուն վրայ կենսաւորելով անոնց մէջ խորունկ հաւատք մը։

Մարիամական բարեպաշտութիւնը, ինչպէս Արեւելքի եւ Արեւմուտքի ժողովուրդներու պարագային, մեզ ալ մղեց հարուստ արուեստի ստեղծագործութեան, որ արժեւորեց տուաւ յաջորդող սերունդներուն մօտ Մարիամի հոգեւոր գեղեցկութիւնը։ Մեր մէջ մանրանկարիչներ, երաժիշտներ, բանաստեղծներ, ուրիշներու մօտ նկարիչներ եւ արձանագործներ ալ, Թորոսին գլուխ - գործոցներ, որոնք ի լոյս ընծայեցին Ս. Կոյսի մեծութեան զանազան երեսները։ Արուեստի այս գլուխ - գործոցները օգնած են, ներկայիս ալ կ'օգնեն փրկչական խորհուրդին մէջ իր բերած մեծ նպաստին իմաստն ու արժէքը աւելի լաւ հասկնալու համար։

Քրիստոնէական արուեստը Մարիամի մէջ գտաւ նոր մարդկութեան, մարդկայինին իրագործումը, բան մը որ կը համապատասխանէ Աստուծոյ ծրագրին, ինչ որ յոյսի գերագոյն նշան մըն է ամբողջ մարդկութեան համար։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԹՐԷՍ

ԿՈՋՈՒԱԾ ՃԻՒՂԸ

Բ.

Անցեալ տարի ամառնային եղանակի ընթացքին ունեցանք չորս օրուան տօնական արձակուրդ մը։ Արձակուրդէն քանի մը օր առաջ կնոջս ըսի.

– Եկուր այս տարի քանի մը օրուան արձակուրդ ընենք հեռու երթալով։

– Լաւ կ'ըլլայ, պատասխանեց կինս։ Հանգիստի պէտք ունիս։

– Դուն ալ հանգիստի պէտք ունիս, ըսի։ Երթանք, փոփոխութիւն մը ապրինք, աս ամէնօրեայ սթրէսներէն ազատինք։

Օ՜ այդ սթրէսները։ Ամէն օր տագնապալից աշխատանքի ժամեր, հեւ ի հեւ ապրուած մրցում մը ժամացոյցին սլաքներուն դէմ, գլխու ցաւ, ահաւոր աշխատանքին յաջորդող գլխու պտոյտ, յետոյ տուն, տան մէջ ալ աշխատանք, ամէն օր յօդուած մը գրելու պահանջք, յետոյ հեռատեսիլի առջեւ ճնշիչ ժամեր՝ ականջ տալով քաղաքական լուրերու ու ջիղ խանգարող յայտագիրներու։ Գոնէ քանի մը օրուան համար վերջ տանք այս բոլորին, բնութիւնը վայելենք, արե՛ւը զգանք մեր մորթին վրայ։

Յաջորդ օրն իսկ սկսայ ուսումնասիրել թէ ո՞ւր կրնայինք երթալ, ի՞նչպէս կրնայինք երթալ, ի՞նչպիսի միջոցներու դիմելու էինք տօնական խճողումի այդ օրերը անցընելու յարմար տեղ մը ապահովելու, յետոյ հոն հասնելու համար։ Բընաւ չեմ սիրեր այսպիսի զբաղումները, բայց ի չահ ապագայ հանգիստի ու արձակուրդի, ամէն ճիգ վատնեցի, լաւ յայտագիր մը պատրաստեցի, սաւառնակի տոմսակներ ապահովելու համար հազարումէկ ճարպիկութիւններու դիմեցի, բարեկամներու ազդեցութիւնը խնդրեցի, եւ վերջապէս ամէն ինչ կարգադրուեցաւ։

Ես կ'ուզէի կարելի չափով թեթեւ երթալ, քիչ ծանրութիւն ունենալ, բայց կինս շարունակ կը լեցնէր պայուսակները։ Կ'առարկէի, բայց երբ կինս կը բացատրէր թէ սա կամ նա բանին ալ կրնայինք պէտք ունենալ, իրաւունք կու տայի իրեն, կ'արտօնէի որ պայուսակները հետզհետէ ծանրանան։

Աստուած իմ, որքան քրտինք հոսեցուցի երբ այդ պայուսակները կրել կը ստիպուէի օդակայանին մէջ, երբ հազարաւոր մարդիկ գրեթէ գլխար կը ճմլէին օդակայանի սրահներուն մէջ ժամ առաջ տոմսակի ձեւակերպութիւնները վերջացնելու ու սաւառնակ մտնելու համար։ Ճիշդ ժամ մը կարգի սպասեցի պայուսակները քայլ առ քայլ առաջ քշելով ու ես ինծի համբերութիւն յանձնարարելով։

Մեր չար բախտէն, լաւ թռիչք մը չունեցանք։ Կեանքիս մէջ որքան յաճախ թռած եմ, ովկիանոսներ անցած եմ խընդալով զուարճանալով, բայց բնաւ չեմ յիշեր այնքան վախցած ու մտահոգուած ըլլալ, որքան եղայ սա կարճ ճամբորդութեան ընթացքին։ Պատճառը ինչ էր, չհասկցայ, սաւառնակը կը ցնցուէր, օդի պարապութիւններու մէջ յանկարծ կարծես անկումներ կ'ունենար, յետոյ դարձեալ կը բարձրանար, վերջապէս ուշադրութիւնս ամէն վայրկեան իր վրայ կը հաւաքէր։ Երբ տեղ հասանք, երկար շունչ մը առինք։ Բայց երբ սաւառնակէն դուրս ելայ, ահաւոր տաք օդ մը կարծես սիրտս սեղմեց։ Բնաւ չէի նախատեսած որ եղանակը շատ տաք պիտի ըլլար եւ ես առատ քրտինք պիտի հոսեցնէի։

Մինչեւ որ կառք մը կրցանք ապահովել ու պայուսակները դնել այդ կառքին մէջ, ջուրի պէս քրտինք հոսեցուցի։ Բայց կը մտածէի որ դժուարութիւնները վերջացած էին եւ հիմա այլեւս կը սկսէր իրական արձակուրդը։

Երբ պանդոկ հասանք ու մեզի ցոյց տրուեցաւ մեզի համար վերապահուած սենեակը, առաջին անգամ ըլլալով ես ինծի հարցուցի թէ արդեօք սխա՞լ ընտրութիւն մը ըրած էի։ Սենեակը լաւ չէր, ծովու տեսարան չունէր, փոքրիկ էր եւ լաւ ալ չէր հոտեր։ Աւելի լաւ սենեակ մը ապահովելու բոլոր ճիգերս պարապի ելան. «Սենեակ չունինք, եթէ դուք այս սենեակը չհաւնիք, հարիւրաւոր մարդիկ կան որոնք կարգի կը սպասեն» ըսաւ պանդոկին տնօրէնը։

Այն ատեն փառք տուի որ այս սենեակը ունէի եւ այդ վայրկեանէն սկսեալ սենեակը աւելի գեղեցկացաւ աչքիս։ Եւ երբ ուզեցի անմիջապէս ծովու լողանք մը առնել, յայտնի դարձաւ որ ծովը այնքան մօտիկ չէր, որքան կ'երեւէր պանդոկին ծանօթացման պրօշիւրին վրայ։

Ճիշդ հարիւր քառորդ աստիճաններով սանդուխ մը պիտի իջնէի ծով մտնելու համար եւ յետոյ նոյնը պիտի մագլցէի սենեակ վերադառնալու համար։ Իջնելը հաճելի էր, ուրախութենէս կը խայտայի երբ հեռուէն կը տեսնէի կապուտակ ու մաքուր ջուրը։ Թէեւ ջուրը անհամ ըլլալու աստիճան տաք էր եւ աւելի գլուխս յուռախար ըրաւ, բայց կարեւորութիւն չտուի։ Ի վերջոյ աշխարհի վրայ ո՛չ մէկը ծովը այնքան կը սիրէր որքան ես կը սիրէի։ Բայց ծովէն վերջ հինգ վայրկեան իսկ չկրցայ մնալ արեւուն տակ։ Աստուած իմ, արեւը ուղղակի կը կիզէր, երկու վայրկեանի մէջ կասկարմիր կը դառնար մորթս, քրտինքներ կը հոսեցնէր ճակատէս։ Բարեբախտաբար անդին սրճարան մը կար, ուր կարելի էր նստիլ շուքի մէջ։

Արձակուրդի չորս օրերուս ընթացքին քանի՜ աստիճան մագլցեցայ քրտինքներ հոսեցնելով ու բախտս հայհոյելով, չեմ գիտեր։ Տաքը այնքան կիզիչ էր եւ գետնի աւազները այնպէս մը ոտքերս կը խաշէին, որ գրեթէ վազելով ծով կ'երթայի, ես զիս կրակի պէս տաք ջուրերուն մէջ կը նետէի, յետոյ դարձեալ վազելով սրճարան կը վերադառնայի ու շունչ մը կ'առնէի շուքին տակ։

Նախ կարծեցի որ մեզի համար ամենահաճելի պահերը պիտի ըլլային գիշերային ժամերը, երբ օդը պիտի զովանար ու պանդոկին գեղատեսիլ ու երազային պարտէզին մէջ գիշերուան ընթրիքը պիտի առնէինք։ Բայց պիւֆէ կը սարքուէր եւ յաճախորդները ազատ էին իրենց ուզածը իրենց ուզածին չափ ուտելու։ Առաջին գիշերը մեծ երջանկութիւն զգացի ճոխ սեղաններուն առջեւ, բայց շուտով անդրադարձայ որ չափէն աւելի կը բեռնաւորէի ստամոքսս։ Ստամոքսս բարի բարի ամէն ինչ ընդունելէ կէս ժամ վերջ կը սկսէր դժոխային ժամեր ապրեցնել ինծի։ Կինս ամէն գիշեր կը յանձնարարէր քիչ ուտել, բայց չէ՞ որ ես զուարճանալու, ուտելու, խմելու համար եկած էի։

Այս բոլորէն այնքան ալ պիտի չգանգատէի, եթէ արձակուրդի վերջին օրը ապրած չըլլայինք վերադարձի ահաւոր ճգնաժամ մը։ Ի՛նչ անմարդութիւն, Աստուած իմ, ես որ կեանքիս մէջ միշտ ըսած եմ որ պէտք է երթալ դէպի մարդոց ընտրած ուղղութեան հակառակ կողմը, միշտ պէտք է հեռու մնալ խճողումներէ, միշտ պէտք է ընտրել առանձնութիւնները ու խաղաղութիւնը, ահաւասիկ ինկած էի դժոխքին ճիշդ կեդրոնը։ Ես կը կարծեմ որ այդ օր, մինչեւ որ տուն հասայ ու շունչ մը առի, ապրեցայ վերջին տարիներուս ամենամեծ զոհզոթան։

Օ՜ ինչ երջանկութիւն էր տուն վերադառնալ, սեղանիս գլուխը անցնելով յօդուած մը գրել, յետոյ հեռատեսիլին դիմաց անցնիլ ու օրուան լուրերուն հետեւիլ։ Տանս մտերմիկ ու սիրելի մթնոլորտին մէջ երկու ժամը բաւական եղաւ, որպէսզի վրայէս նետեմ չորս օրուան արձակուրդի մը ամբողջ սթրէսը։

Բ. Հ.

ԽԱՉԵՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ
ԿԱԶՄԱԽՈՐՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ 1996-97 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

Զարգացումի մեր կորագիծը վերելքի մէջ է միշտ ե՛ւ որակային ե՛ւ քանակային տեսակէտէ: Անցնող տարեշրջանը կը յատկանշուի մանաւանդ մրցանիշային թիւեով. 28 ուսանողուհիով կը փակենք տարին եւ կուտանք 18 շրջանաւարտուհի: Անկէ զատ մեր գործունէութիւնը կը բնորոշուի կրթական եւ ընկերամշակութային սովորական աշխատանքով եւ տասնամեակի անսովոր կարգադրութիւններով:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Տարեշրջանը սկսանք Հոկտեմբեր 14-ին եւ փակեցինք Յունիս 13-ին: Այս 8 ամիսներու ընթացքին տրուեցան 10 դասանիւթեր, որոնք կրնան խմբուիլ 3 գլուխներու տակ. Հոգեկան եւ մարմնական զարգացում, դասաւանդումի կերպ, գեղարուեստ:

– Առաջին խումբին կը պատկանին հետեւեալ 5 նիւթերը. –
1. Զգացական զարգացումի հոլովոյթը (Տիկին Կարին Զոհրապեան)
2. Մտային զարգացումի հոլովոյթը (Տիկին Կարինէ Զոհրապեան)
3. Ուղեղին դերը սորվումի գործընթացին մէջ (Օր. Ցամրիկ Շահինեան)
4. Առողջապահութիւն (Տոքթոր Բիւզանդ Հալլաճեան)
5. Գործնական մանկավարժութիւն (Պր. Գրիգոր Շահինեան)

– Երկրորդ խումբին կը պատկանին հետեւեալ 3 նիւթերը. –
1. Հայոց պատմութեան դասաւանդումի կերպ (Տիկին Նորա Թաշճեան)
2. Կրօնի դասաւանդումի կերպ (Տիկին Նորա Թաշճեան)
3. Հայերէնի դասաւանդումի կերպ (Պր. Գրիգոր Շահինեան)

– Երրորդ խումբին կը պատկանի հետեւեալ 2 նիւթերը. –
1. Ձեռային աշխատանք (Օր. Թալին Պաղտասարեան)
2. Երաժշտութիւն (Պր. Զաքար Քէշիշեան)

Վերջին այս երկու դասանիւթերուն արդիւնքները տեսանելի եւ լսելի կ'ըլլան վկայականներու բաշխումի հանդիսութեան օրը՝ ցուցահանդէսի եւ երգչախումբի ձեւին տակ:

Կեդրոնի մէջ տրուած դասերէն ու կատարուած փորձերէն զատ մեր բոլոր ուսանողուհիները կատարեցին իրենց սովորական դասալսումները զանազան դպրոցներու մէջ եւ պատրաստեցին համապատասխան զեկուցումներ: Դասաւանդումի կերպի նիւթերուն հետեւողներն ալ տուին փորձնական իրենց դասերը՝ համապատասխան դասախօսներու ներկայութեան:

Ունեցանք բնական եւ ըստ ամենայնի արդիւնաւոր տարեշրջան մը:

Անոր աւարտին ուրախութեամբ կը ներկայացնենք հանրութեան մեր շրջանաւարտուհիները: Անոնցմէ 7-ը անցած տարեշրջանի աւարտականներն են, 11-ը՝ այս տարուան եւ միասին կը կազմեն ամէնէն երկար ցանկը մինչեւ օրս վկայական ստացող մեր ուսանողուհիներուն: Ահաւասիկ այդ ցանկը այբբենական կարգով.– Ապրիլեան Արտէմիս, Արապեան Կարինէ, Գալայճեան Հուրի, Թասլաքեան Սեւան, Կիւլեսէրեան Մարիէթթա, Մըխճեան Նարինէ, Ճինկէօզեան Սալբի, Յուսմեան Սարին, Ջոլոյեան Մէյրի, Պայրաքտարեան Մարիա, Պօղեան Թերէզ, Սանդուխտեան Իօժէնի, Սանդուխտեան Ռիթա, Տօնիկեան Շողեր, Փաշանեան Զապէլ, Քէշիշեան Մարալ, Քէշիշեան Սեւան, Քէշիշեան Սօսէ:

Այս ցանկին մաս կը կազմեն 3 նախկին շրջանաւարտուհիներ, որ վերադարձած են մանկապարտէզի դասընթացքին հետեւելու եւ կը ստանան իրենց երկրորդ վկայականները, 7 շրջանաւարտուհիներ, որոնք նախակրթարանի դասընթացքի վկայականի կը տիրանան, 2 շրջանաւարտուհիներ, որոնք մանկապարտիզպանուհիի վկայականի կը տիրանան, 3 շրջանաւարտուհիներ, որոնք զոյգ վկայականներու կ'արժանանան, 3 ազատ ունկնդրուհիներ, որոնք հաստատագիր կը ստանան:

ԸՆԿԵՐԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Սովորականին պէս այս մարզի գործունէութիւնը եղաւ նոյնքան կարեւոր ու բեղուն, որքան կրթականինը: Մեր ուսանողուհիները միջին հաշիւով մէկուկէս շաբաթը անգամ մը ունեցան միջոցառում մը՝ Կեդրոնէն ներս թէ՛ դուրս:

Այսպէս, անոնք այցելեցին գիրքերու երկու ցուցահանդէսի՝ Կաթողիկոսարանի մէջ եւ Պէյրութ Հոլի, ինչպէս նաեւ ԼՕԽ-ի ձեռագործներու ցուցահանդէսին:

Ներկայ եղան դասախօսական չորս ձեռնարկի եւ լսեցին՝ Վեհափառ Հայրապետը Կաթողիկոսարանին մէջ, Տիկին Զոհրապեանը Համազգայինի Պէյրութի ակումբը, Տիկին Անահիտ Սուքիասեանը եւ Պր. Վիգէն Աւագեանը Կեդրոնին մէջ.

Ընդունեցան այցելութիւնը Տիկին Ժանին Ալթունեանի եւ ՊՊ. Արմէն Մութաֆեանի, Գրիգոր Պըլտեանի եւ Պերճ Զէյթունցեանի.

Հանդիսատես եղան թատերական ներկայացումի մը («Գինը») եւ շարժանկարի ժապաւէնի մը («Զօրի Միրօն»).

Ունեցան 7 զուտ ընկերային ձեռնարկ. 1 ճաշագնացութիւն, տարեվերջի եւ կաղանդի հաւաքոյթներ, 2 հաւաքական ճաշ, 2 հաւաքական ընթրիք, առանց հաշուելու զանազան առիթներով նախաձեռնուած հանդիպումները սուրճի կամ պաղպաղակի շուրջ:

Ինչպէս միշտ Ուսանողական Խորհուրդը կազմակերպիչի դեր խաղաց այս մարզին մէջ:

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Անկախաբար այն վարժարաններէն, որոնց մէջ մեր ուսանողուհիները դաս կը լսեն կամ կուտան, անցնող տարեշրջանին մենք գործակցեցանք 3 տարբեր մարմիններու հետ. Լիբանանի Ազգային Վարչութեան Ուսումնական Խորհուրդին, ԼԵՄ-ի Կեդրոնական Վարչութեան եւ Արցախի Օժանդակութեան Լիբանանի Մարմինին:

Ուսումնական Խորհուրդի հետ մեր գործակցութիւնը արտայայտուեցաւ խորհրդակցութեան երկու ժողովով, սկսնակ ուսուցչուհիներու տրուած երկու դասախօսութեամբ եւ Խորհուրդէն կրթանպաստ ստացող 3 ուսուցչուհիներու ընդունումովը մեր կեդրոնին մէջ:

ԼԵՄ-ի հետ մեր գործակցութիւնը ունէր միաժամանակ հարցախուզային եւ մանկավարժական բնոյթ: Նախ օգնեցինք Կեդրոնական Վարչութեան կազմակերպած հարցախոյզի հարցումներու տարածումին, ապա մասնակցեցանք 1997 Մարտ 3-ի աշակերտական սեմինարի աշխատանքներուն: Այս սեմինարը մանկավարժական մեծ յաջողութիւն մը եղաւ՝ շնորհիւ նախաձեռնողներու անթերի կազմակերպութեան եւ մասնակցող աշակերտներու բացառիկ լրջութեան:

Արցախի Օժանդակութեան Լիբանանի Մարմինին հետ մեր գործակցութեան արդիւնքները պիտի քաղուին Հադրութի շրջանին մէջ: Օժանդակութեան Մարմինը դիմած է մեզի, որպէսզի մանկավարժական բովանդակութիւն տանք այն առաքելութեան, որուն պիտի մասնակցին կամաւորներ մեր ուսանողուհիներէն, ամառը:

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄ

Կրթական այս շրջանը կը համապատասխանէ մեր հաստատութեան տասնամեակին: Այս առիթով ունեցանք 5 միջոցառում:

1997 Յունուար 17-ին մեր բոլոր շրջանաւարտները հրաւիրեցինք խորհրդակցական ժողովի մը, որուն ընթացքին դրուեցաւ հարցը շրջանաւարտներու միութեան մը հիմնումին: Ներկայ շրջանաւարտները միաձայնութեամբ ընդունեցան առաջարկը եւ դիմեցին գործնական քայլերու: Շուրջ ամիս մը ետք, Փետրուար 24-ին, անդրանիկ Ընդհանուր ժողովը որդեգրեց միութեան կանոնագիրը եւ ընտրեց առաջին վարչութիւնը: Ան գործի վրայ է արդէն. այցելած է Վեհափառ Հայրապետին, հաղորդակցութիւն մը հրատարակած մամուլին մէջ եւ յանձն առած մասնակցիլ տասնամեակի հանդիսութեան աշխատանքներուն:

Նախաձեռնարկ եղանք նաեւ հրատարակչական կրկնակ աշխատանքի:

Ծրագրեցինք հրատարակութիւնը, յառաջիկայ նոր տարիէն սկսած, մանկավարժական եռամսեայ հանդէսի մը, որուն համար կարծիք հարցնելու եւ բաժանորդագրութիւն ապահովելու նպատակով դիմեցինք կրթական մարմիններու եւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան: Մինչեւ հիմա ստացած ենք 5 պատասխան, բոլորն ալ քաջալերական բարոյական տեսակէտէ, բայց ոչ խոստմնալից՝ բաժանորդագրութեան հեռանկարով. Բոլոր պատասխաններու ստացումէն ետք միայն ի վիճակի պիտի ըլլանք որոշելու՝ պէ՞տք է նետուինք այս կարեւոր արկածախնդրութեան մէջ, թէ՞ ոչ:

Սկսանք պատրաստութեանը տասնամեակի հատորի մը, որ կը յուսանք լոյս ընծայել տարեդարձի թուականէն՝ Նոյեմբեր 2-էն առաջ: Մեզմէ կախուած պատմական բաժինը պատրաստ է արդէն, կը սպասենք վկայութիւններուն:

Հոս միջանկեալ ըսենք որ հրատարակչական մեր սովորական աշխատանքը կը շարունակուի բնական կշռոյթով: Աշնան լոյս կը տեսնէ մեր քաներորդ հատորիկը՝ Մատթէոս Մամուրեանի Դպրոցական Յիշատակները եւ կը վերատպուին սպառած երկու հատորիկներ:

Որոշեցինք նաեւ վկայականներու բաշխումի ընտանեկան հանդիսումը վերածել հրապարակային հանդիսութեան եւ ձեռային աշխատանքներու ցուցադրութեան: Այս առիթով կը ներկայացնենք մեր ուսանողուհիներու արտասանական, պարային, երաժշտական եւ ձեռային շնորհները: Կը յուսանք որ այս տարի ստեղծուած համեստ երգչախումբը կը դառնայ կորիզը շրջանաւարտուհիներու կանացի մնայուն երգչախումբի մը, որ տարեկան ձեռնարկով մը գեղարուեստական վայելք կ'ընծայէ հանրութեան եւ նիւթապէս կ'օժանդակէ մեր Կեդրոնին:

Տասնամեակի առիթով եղած կարգադրութիւններուն վերջինը կը վերաբերի Խաչեր Գալուստեան Կեդրոնի ցանկալի պայմաններու մէջ գոյատեւումին: Կը յուսանք որ անոր արդիւնքները դգալի կ'ըլլան շուտով:

ԵԶՐԱՑԱՆԳՈՒՄ

Ահաւասիկ, ամփոփ գիծերու մէջ, առաջին տասնամեակի աւարտին վերաբերող տեղեկատուութիւն մը եւ նոր տասնամեակի սեմին կատարուելիք աշխատանքներու մեր պատկերացումը: Վստահ ենք որ շնորհիւ Վեհափառի հոգածութեան, Հիմնադրամի Յանձնախումբի անդամներու յանձնառու գործունէութեան, դասախօսական կազմի նուիրումին եւ մեր ուսանողուհիներու գիտակից վերաբերումին՝ այս Կեդրոնը յաջողութեամբ պիտի շարունակէ իր արդիւնաւէտ գործունէութիւնը ի սպաս մանկավարժներու կազմաւորումին եւ դպրոցներու կրթական մակարդակի բարելաւումին: Անցնող տասնամեակին մեր արձանագրած յարաճուն վերելքը եւ ձեռք ձգած քաջալերական արդիւնքը գրաւականներն են նոյնքան եւ աւելի արդիւնաւէտ նոր տասնամեակի մը, որ կը պատրաստուինք թեւակոխելու միաժամանակ յոյսով եւ վճռակամութեամբ:

Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Վարիչ
Խ. Գալուստեան Կեդրոնի

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Զ.

Այս տեսակցութենէն քանի մը ամիս վերջը Եվգաֆի պաշտօնատունը մահլիւլ գրուեց եւ վաճառեց Ղալաթիոյ Լուսաւորիչ եկեղեցիին 1500 ոսկի արժողութեամբ մէկ կալուածը, որ արձանագրուած էր Լուսաւորչի անուանը, «Գրիգոր որդի Անակայ»:

– Աս Գրիգոր վէլէտի Անակը քանի՞ հարիւր տարի կ'ապրի, հարցուցին Եվգաֆէն, որուն մատնութիւն եղած էր:

Իֆէնտին շոգենաւին մէջ «Արեւելք»ի արտօնատիրոջը հանդիպելուն, զայրոյթով ըսաւ.

– Հիմակ տեսա՞ք թէ ինչ կ'ըլլայ եղեր: Առանց մեր եկեղեցիներուն բոլոր կալուածները պիտի առնեն: Վա՜յ քեզ քաղաք, որոյ թագաւորն մանուկ է: Մենծ կարաս մը դրէք, մենծ կարաս մը:

Շոգենաւը Պէշիկթաշէն դէպի Օրթագեղ եկած ատեն, երբեմն կը պատահէր որ բարձրաստիճան Թուրքեր իրեն հարցընէին, թէ որո՞նց կը պատկանէին այն գեղեցիկ տուները, որոնք Չըրաղանի սուլթանական պալատին ետեւը զառիվեր բլրան վրայ սկսած էին շինուիլ: Հայրապետ Իֆէնտին չգիտնալ ձեւացնելով, տարակուսական պատասխաններ կուտար. «Պանքային մարդոցն են. կարծեմ Փըռէնկներու են» կ'ըսէր. կը կմկմար «Փըռէնկներու են» արտասանած ատենը: Սեփականատէրերը թէեւ Պանք Օթոմանի պաշտօնեաներ կամ վաճառականներ, բայց Հայեր էին:

Ինքն ալ իր բնակարանը շատ մեկուսացեալ տեղ մը՝ Տէրէ կոչուած ձորին մէջ շինել տուած էր: Դրսէն երկայն որմ մը կը շրջապատէր պարտէզ մը, ուր կը գտնուէր տունը: Առանց արտաքին ուշագրաւ երեւոյթի շէնք մը երկու մասի բաժնուած՝ հարէմլըք եւ սէլամլըք: Այս վերջինը՝ յատկապէս Թուրք այցելուներու ընդունելութեանը սահմանուած՝ պարզուկ եւ կահաւորեալ էր: Իֆէնտին շատ անգամ կը յիշեցնէր Սուլթան Մահմուտի այցելութիւնը Ղազէզ Արթինին: Համբաւաւոր ամիրան ծանր հիւանդ պառկած, Սուլթանը ծպտեալ, Օրթագեղ հիւանդատեսի կուգայ անոր տունը: Սանդուխներէն վեր ելած ատենը կը մտնէ սենեակները, որոնց անշուք կահաւորումը իր ուշադրութիւնը կը գրաւէ: Այս քննական այցելութենէն յետոյ Սուլթանին համարումն ու վստահութիւնը Ղազէզին վրայ եւս առաւել կ'աւելնայ:

Իֆէնտին վաթսունը անցուկ էր. Տղայութեանը կարդալ գրել մը սորված էր, բայց ընթերցասէր ըլլալուն, շատ բան կը կարդար: Ամէն հին Հայու պէս ինքն ալ գրաբարին իմաստը քիչ շատ կը հասկնար, ականջը պզտիկուց ի վեր եկեղեցական գրաբարով լեցուած ըլլալուն: Ջամչեանը մաշեցուցած էր, ինչպէս եւ Եղիշէն, Թովմա Արծրունին, Աստուածաշունչը եւ ուրիշ պատմական գիրքեր: Տեղեակ էր եւ ժամանակակից թարգմանութեանց. Իզմիրի ու Պոլսոյ վիպական բոլոր թարգմանութիւնները իրեն ընտանի էին: Պոլսոյ բոլոր թերթերուն բաժանորդ էր, եւ միանգամայն ընթերցող:

Հայաստանէն եկած մուշտակագործի մը այդ տղան, իր բախտը Խրիմի պատերազմին սկսած էր շինել: Ետքէն Սէրասկէրի, Թօփհանէի, Թերսանէի գլխաւոր հայ թայթիճիներէն մէկն էր եղած: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար «առաջինը» ըսել: Փաշաներու եւ պաշտօնատարներու զօղակից ըլլալու հնարամտութեան մէջ անբաղդատելի ճարպիկ մըն էր: Շնորհիւ այդ անբարեխղճութեանը, որ Թուրքիոյ վարչական բարքերուն մէջ գերագոյն առաքինութիւնը կը համարուի: Հայրապետը ո՛չ միայն մեծկակ հարստութիւն դիզած էր, այլ եւ աստիճանէ աստիճան բարձրանալով հասած էր պալայի, եւ ակնկառոյց կը մնար փաշայութեան:

Թէեւ Թուրքերուն երախտապարտ ըլլալու եւ զանոնք սիրելու պարտականութիւնը ունէր, բայց սրտին խորը անոնց ատելութիւն կը խտանար: Ներսիդիէն բան մը կ'ըմբոստանար ամէնօրեայ սորկացման դէմ: Ամէն օր, ամէն ժամ արթուն հոգերան մը պիտի ըլլար, որպէսզի ո՛եւէ Թուրք չվիրաւորէ, մէկուն նախանձը չշարժէ: Պէշիկթաշի Հասան փաշային փողոցէն բարեկամն ըլլալով հանդերձ, կը ջանար որ փաշան զինքը հասարակ վիճակի մէջ տեսնէ: Ընդհանրապէս քարշակով կ'երթար կուգար միշտ, Պէշիկթաշի պահականոցին կողմը նստելով, որպէսզի տեսնուի թէ հասարակ մարդու նման կ'երթեւեկէ: Ու երբ կառքով անցնելու պարտաւորուէր, վարագոյրը ձգել կուտար: Փաշաներու եւ մինչեւ իսկ անոնց սպաներուն առջեւ քառասուն տարիներու զգուշաւոր եւ կորաքամակ կեանքը իր սրտին մէջ դառնութեան թոյնը ամբարած էր: Ու այդ թոյնէն լեցուած սրտովը կը կարդար Հայոց պատմութիւնը եւ տեսրով կ'ատէր «անհաւատը»:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

հըրդային հին փառամոլութեանց հոտը առած է։

72 ՔԻՒՐՏԵՐ սպաննուած են Օգոստոս 10–էն 11 լուսնալիք գիշերը Թրքական ուժերու հետ բախումներու ընթացքին։

ՉՈՐՍ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵ-ՐԸ, Էքիւլիպը մարդասիրական կազմակերպութեան անդամ, պատանդ են Տաղստան բստ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան։ Էքիւլիպը ալ կը հաստատէ որ ողջ առողջ են։

ՏԱՃԻԿԻՍՏԱՆԻ մէջ բուռն կռիւները կը շարունակուին հակառակ ամիսուկէս առաջ ստորագրուած համաձայնագրին որ վերջ կը դնէր հինգ տարիներու քաղաքացիական պատերազմին։ Դուշամբէի հիւսիսը, նախկին Ներքին նախարար՝ գօրավար Սալիմովի կողմնակիցները բախումներ կ՚ունենան գնդապետ Կասիմովի ղեկավարած յատուկ ուժերուն հետ։ Այս նոր ըստթկումին դրդապատճառը կը նըկատուի Գասիմովի մէկ հօրեղբայրին սպանութիւնը։

ԳԱՄՊՈՃԻ Թագաւորը՝ Նորոտոմ Սիհանուք յայտարարեց թէ պատրաստ է հըրաժարելու, բայց կը սպասէ որ երկրին նոր ղեկավարը՝ Հուն Սէն յայտնէ իրեն թէ կրնայ հրաժարիլ առանց քննադատուելու վտանգին տակ դնուելու։

PELERINAGE ANNUEL

1954 — 1997

43ème Anniversaire

SAINT GREGOIRE A TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 21 Septembre

sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la Présidence de **Son Excellence Mgr LAGRANGE**, Evêque de Gap,

et **Son Excellence Mgr Daron GEREJIAN**, Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— **10h30 : Une Messe** sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne, par Rév. Père **Vartavar KASPARIAN;**

En présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Serpotz Tatéos-Bartoughimeos.

— **13h : Un repas fraternel** réunira les pèlerins dans la salle polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent pas se rendre par leurs propres moyens. Les personnes qui se rendront par leurs propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué.

— **Départ à 7 heures précises :**

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

Marseille — Tél. : 04 91 77 84 70;

Beaumont — Tél. : 04 91 93 13 50;

Saint-Antoine —Tél.:04 91 65 56 75;

Croix Bleue Arménienne — Tél. : 04 91 93 30 08;

Toulon - Abris' Club — Tél. : 04 94 27 10 51.

Pour toutes autres régions : Ass. Culturelle des Arméniens de GAP Tél. : 04 92 51 71 80 (heures de repas) & 04 92 51 00 87.

Prix du trajet de Marseille :
Aller — Retour seul : 100 F.
Repas seul : 120 F.
Aller — Retour et repas : 220 F.

Pour la vente d'objets, demander l'autorisation à l'Ass. de GAP.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՈՂՈՄՊ. _ Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 400 Ֆր.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարի Իսքատ Վարժապետեանի մահուան տխուր տարելիւ Պր. Մելքոն Կիւրճեան եւ զաւակը՝ Վազգէն 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՎԱԼԱՆՍ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ուրբաթ, Օգոստոս 15, ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ եւ աւարտին հոգեհանգստեան պաշտօն կը մատուցուի ամբողջութեան եւ պատերազմի բոլոր ննջեցելոց հոգւոց համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՋԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն է վերափոխման Ս. Աստուածածնի

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·45–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին.
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին Խաղողօրհնէք։
ԾԱՆՕԹ. _ Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Երկուշաբթի, Օգոստոս 18
Յիշատակ Մեռելոց

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·45–ին
Պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն վերափոխումն Ս. Աստուածածնի

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 10–ին։
Պատարագ ժամը 11–ին։
Պատարագի աւարտին աւանդական Խաղողի օրհնութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՇԱՒԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Աստուածածնի վերափոխման պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Օգոստոս 17, առաւօտեան ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ ու կը քարոզէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

–ՇԷՆ - ՖՐԱՆՍՈՒԱ–

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 17, տօն է Սուրբ Աստուածածնի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կըրնան ուղարկել եկեղեցւոյս Դիւանատունը։
Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի ուխտաւոր ժողովուրդը սոյն Տաղաւարի հանդիսութեանց։
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·45–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Քարոզ ժամը 11·15–ին։
Խաղողօրհնէք ժամը 12–ին։

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն է վերափոխման Ս. Աստուածածնի

Սկիզբ արարողութեան ժամը 9·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին։
Յաւարտ պատարագի Խաղողի օրհնութեան արարողութիւնը տեղի կ՚ունենայ։
Նկատի ունենալ որ այդ օրը հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր։

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն
վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
«ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ»

Կիրակի, Օգոստոս 17

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը։

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Կիրակի, Օգոստոս 17

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10·15–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 17

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին։
Պատարագիչ – քարոզիչ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Կ՚երգէ Թաղիս «Լուսաւորիչ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ եւ երգեհոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր եւ Սիւզան Արթինեանի։
Պատարագի աւարտին Օրհնութիւն Խաղողի։

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Օգոստոս 17

Ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ։
Ժամը 11·30–ին Աւանդական Խաղողօրհնէք։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

vous invite

Vendredi 15 Août

FETE CHAMPETRE DU HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL

10h : Messe Solennelle Chapelle Saint-Jean
Suivie de la traditionnelle Bénédiction du Raisin

A partir de 12h30 : Bar, Buffet de Spécialités Arméniennes

15h30 : Spectacle de danse par les enfants d'Arménie

ANIMATION ASSUREE L'APRES-MIDI PAR
MARTEN YORGANTZ

RESERVATION : 04. 94. 19. 51. 50.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 14
JEUDI
14 AOUT
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.179 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.179

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԻՆ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ վտանգաւոր աստիճանի հասած է կարգ մը մեծ քաղաքներու մէջ ինչպէս՝ Փարիզ, Սթրասպուրկ, Լիոն եւ Լիլ։ Տօթը, հովի բացակայութիւնը եւ ինքնաշարժերու արտահանած կազը պատճառ եղած են որ Փարիզի մէջ օզոնի ապականութիւնը աստիճանի թիւ 2 մակարդակին հասնի Օգոստոս 12-ին եւ այդպէս ալ պիտի շարունակուի։ Ջերմաստիճանը 34-ի բարձրացած է եւ կը յանձնարարուի զգոյշ ըլլալ, մանաւանդ տարեց անձերու եւ անոնց համար որոնք շնչառութեան դժուարութիւններ ունին։

ԻՐԱՆԻ նորընտիր նախագահը՝ Խաթամի Արտաքին նախարար նշանակեց Խամալ Խարազի, որ կը փոխարինէ Ալի Աքպար Վելայաթին։ Այս վերջինը 16 տարի է որ կը վարէր երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը։ Նոր նախարարը, 53 տարեկան, 1989-էն ի վեր Իրանի ներկայացուցիչն էր ՄԱԿ-ի մօտ։

ՊԱՊԻՆ այցելութեան դէմ ծայրայեղ ձախը զօրակոչի ենթարկած է իր շարքերը։ Նախատեսուած է ցոյց մը Օգոստոս 24-ին, Փլաս Պիկալ, զոր կազմակերպած է «Խորտակենք շղթան» հաւաքականը ի պատասխան «Եղբայրութեան Շղթային» որ ցոյց մը կազմակերպած է նախորդ օրը Մառեչօններու պողոտային վրայ։ Պրիզոնյա Շէնի շարժումը կը դատապարտէ «Փարիզի շրջափակումը» Եկեղեցիի մը կողմէ որ «կ'ուզէ իր ըմբռնումները պարտադրել ընկերութեան ամբողջութեան»։ Հակապատ այս շարժումը ձեւ առած է շաբաթ մը ետք այն լուրէն, որ կը հաղորդէր թէ Յովհ. Պօղոս Բ. պիտի խոնարհի փրոֆ. Լը Ժէօնի շիրիմին վրայ։ Մեծ գիտնականը դէմ էր վիժումի եւ իրեն կը վերագրուի հակավիժում քոմանտօներու քաջալերանքը։ Եկեղեցին կը պաշտպանէ փրոֆ. Լը Ժէօնը եւ Եպիսկոպոսական ժողովը կը յիշեցնէ որ վիժումի կողմնակից չըլլալը «կարծիքի յանցանք մը չէ»։ «Գանար — Անշէնէ»ն ալ (Օգոստոս 13) սիւնակներ նուիրած է Պապին այցելութեան եւ կը տեղեկացնէ թէ նպաստաւոր բացառիկ պայմաններ ստեղծուած են այս այցելութեան առընչութեամբ ուխտաւորներու համար։ Թղթատարն է որ անոնց տրամադրութեան տակ կը դնէ հարիւրաւոր անկողիններ իր բնակարաններուն մէջ, շաբաթը 55 ֆրանքի։ Այլ դիւրութիւններ ալ նախատեսուած են փոխադրութեան համար։

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահը՝ Հաֆէզ ալ-Ասատ Իսրայէլացի 50 Արաբներու պատուիրակութիւն մը ընդունած է Օգոստոս 12-ին։ Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Քնէսէթի (Իսրայէլի Խորհրդարան) վեց երեսփոխաններ, ինչպէս նաեւ մտաւորականներ, քաղաքապետներ եւ լրագրողներ։ Ասատ ըսած է այս առթիւ. — «Ոչ ոք պատերազմը կը սիրէ, բայց անարդարութեան զոհերը կ'ուզեն որ ան վերնայ եւ գրաւման զոհերն ալ կ'ուզեն որ ան դադրի»։ Ըստ Իսրայէլացի աշխատաւորական երեսփոխանի մը, Սուրիոյ նախագահը աւելցուցած է նաեւ որ իր երկիրը կրնայ հաշտութիւն կնքել Իսրայէլի հետ, եթէ աշխատաւորականները իշխանութեան գլուխ գան, որովհետեւ այդ կուսակցութիւնը տէրն է Ռապինի յանձնառութեանց։

ԵԼՑԻՆԻ պահակախումբին նախկին պետը՝ Ա. Կորժակով, որ 11 տարի ամէնէն մտերիմ գործակիցը եղած է նախագահին, մամուլին ներկայացուցած է իր յուշերը՝ «Պորիս Ելցին, արշալոյսէն՝ վերջալոյս»։ Թուեւոր այս յուշերը շատ ծանր են Ելցինի համար որ կը նկարագրուի որպէս ալքոլամոլ մը, իշխանութենէ կուրացած ողորմելի անձ մը։

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

ԱԼԻԵՒԻ ԱՄՆ ԱՅՑԷՆ ԵՏՔ

Ատրպէյճանի նախագահին Միացեալ Նահանգներ պաշտօնական այցէն շատ կարճ ժամանակ ետք միջազգային լրատուներ արդէն կը տեղեկացնեն թէ նոր հանդիպումներ, բանակցութիւններ ծրագրուած են մօտիկ ապագային, Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ։

Առաջին տրուած լուրի մը համաձայն որուն աղբիւրը ԱՖՓ-ն է ու մեկնակէտը Ուաշինկթընը, կ'ըսուի թէ Միացեալ Նահանգներ ծրագրած են Սեպտեմբերի ընթացքին բանակցութիւններ տանիլ հայ եւ ատրպէյճանցի ղեկավարներու հետ։ Պետական պաշտօնեայ մը որ ուզած է ինքնութիւնը չյայտնել, ըսած է թէ Սեպտեմբերը բաւական ծանրաբեռնուած շրջան մը պիտի ըլլայ։ Իր խօսքերով՝ Լեռնային Ղարաբաղի Սեպտեմբերի ընտրութիւններէն յետոյ «շատ լուրջ քննարկումներ» տեղի պիտի ունենան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումին նպատակով։

Հ. Ալիեւ նախագահ Քլինթընի հետ Օգոստոս 1-ին քննած ըլլալով նման կարգաւորման մը վերջին առաջարկները, կը սպասուի որ Նախագահ Ելցին ալ իր մասնակցութիւնը բերէ հարցին, հանդիպում ունենալով Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ։

Ամերիկացի նոյն պաշտօնեան աւելցուցած է նաեւ թէ Սպիտակ Տան հանդիպումին Ալիեւ կրկնած է թէ երբեք անկախութիւն չի շնորհեր Լեռնային Ղարաբաղին, այլ միայն լայն ինքնավարութիւն։

Ալիեւ նիւթին մասին արտայայտուած է Բաքուի մէջ ամերիկացի ծերակուտական Մ. Մաքքոնէլի հետ ունեցած հանդիպումին։ Ան հիմնուելով Մինսկի խումբի նախագահներուն առաջարկին, ըսած է թէ «առաջին փուլին կ'ազատագրուին Ադրբեջանի այն վեց շրջանները որոնք ներկայիս գրաւուած են հայկական կազմաւորումներու կողմէ»։ Այդ շրջաններն են՝ Քելբաջարը, Զանգելանը, Ջեբրայիլը, Ֆիզուլին, Կուբաթլին, Աղդամը. այդ վայրերը կը վերադառնան անոնց աւելի քան 500 հազար բնակիչները որոնք ներկայիս գաղթականի կեանք կը վարեն։

Ալիեւ յետագայ փուլ կը նկատէ այն ճամբաներուն բացումը որոնք մինչեւ ընդհարումները կը միացնէին երկու հանրապետութիւնները։ Այդ ճամբաները նախ պէտք է հսկողութեան տակ ըլլան միջազգային խաղաղարար ուժերու որոնց կազմն ու քանակը պէտք է որոշուին։ Վերջին փուլին ալ կը նախատեսուի Շուշիի եւ Լաչինի ազատագրումը որ տեղի կ'ունենայ Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակի սահմանումին հետ նոյն ժամանակ։

Հայ գաղթականներու Ատրպէյճան, իսկ ատրպէյճանցի գաղթականներու Հայաստան վերադառնալուն մասին Ալիեւ ըսած է թէ այդ մարզը առ այժմ քննարկուած չէ։

Այս լրատուութեան անդրադարձած էր «Ֆիկառօ» Օգոստոս 13-ին։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 13)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՌՈՂՋԱՑՆԵԼ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ԴԱՇՏԸ

Դատախազութեան Օգոստոս 11-ի ընդլայնուած նիստին քննարկուած են 1997-ի առաջին կիսամեակին արդիւնքները։ Ռ. Քոչարեան մասնակիցներուն դիմելով ըսած է թէ գործնական խօսակցութեան եւ կացութեան խրապաշտ վերլուծում կ'ա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ԵՒ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

Ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Գարեգին Ա. Վեհափառ Հայրապետի հրաւէրին՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմէ քառանդամ պատուիրակութիւն մը Ս. Էջմիածին հասաւ Հինգշաբթի, Օգոստոս 7, 1997 թուին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը ներկայացնող նոյնաթիւ պատուիրակութեան մը հետ սրտբաց խօսակցութիւններ ունենալու երկու Աթոռներուն յարաբերութեան, թեմերուն կապուած հարցերուն եւ երկու Աթոռներու միջեւ գործակցութիւնը առաւել եւս սերտացնելու նպատակով։

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը ներկայացնող պատուիրակութեան անդամներն էին. —

Գերաշնորհ Տ. Վաչէ Արքեպ. Յովսէփեան
(Առաջնորդ Հայոց Միացեալ Նահանգաց Արեւմտեան Թեմին)

Գերաշնորհ Տ. Գարեգին Արքեպ. Ներսիսեան
(Առաջնորդական Փոխանորդ Այրարատեան Հայրապետական Թեմին)

Ակադեմիկոս Պ. Գրիգոր Խանճեան
(Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամ)

ԱԺ Պատգամաւոր Պ. Ռաֆայէլ Պապայեան
(Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամ)

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը ներկայացնող պատուիրակութեան անդամներն էին. —

Գերաշնորհ Տ. Զարեհ Արքեպ. Ազնաւորեան
(Ատենապետ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Կրօնական Ժողովին)

Գերաշնորհ Տ. Օշական Եպս. Չոլոյեան
(Առաջնորդ Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի Երկիրներու Թեմին)

Մեթր Խաչիկ Պապիկեան
(Ատենապետ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Քաղաքական Ժողովին)

Պ. Երուանդ Փամպուքեան
(Անդամ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Քաղաքական Ժողովին)

Զոյգ պատուիրակութիւնները իրենց աշխատանքը սկսան Ուրբաթ, Օգոստոս 8 1997-ի առաւօտեան ժամը 10-ին։ Նախ միասնաբար ներկայացան Ամենայն Հայոց Հայրապետ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի դրասենեակը, ուր Նորին Սրբութիւնը պատուիրակութիւնները ողջունելով համառօտակի ներկայացուց հանդիպումին առաջադրանքները, եւ տուաւ իր օրհնութիւնը։ Ապա Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան անունով Մեթր Խաչիկ Պապիկեան հաղորդեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Հայրապետ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսի սիրոյ ջերմ ողջոյնները եւ պատուիրակութեանց աշխատանքին կապուած իր գրաւոր սպասումները։

Այնուհետեւ պատուիրակութիւնները անցան իրենց աշխատանքին։ Առաջին հերթին կազմուեցաւ Դիւանը, իբրեւ Ատենապետներ ունենալով Տ. Վաչէ Արք. Յովսէփեանը եւ Մեթր Խաչիկ Պապիկեանը, որոնք փոխն ի փոխ վարեցին ժողովական նիստերը, եւ իբր Ատենադպիր ունենալով Տ. Զարեհ Արքեպ. Ազնաւորեանը ու Պ. Ռաֆայէլ Պապայեանը։ Խօսակցութեանց Արձանագրութիւնը պահեց Տ. Աբրահամ Եպս. Մկրտչեանը։

Օրակարգը կազմելէ ետք, պատուիրակութիւններէն իւրաքանչիւրը նախ ամփոփ զեկուցում մը տուաւ իր Աթոռի գործունէութեան այն երեսներուն, որոնք կը վերաբերին երկու Աթոռներու յարաբերութեանց մէջ վերջին՝ 1988-ի հանդիպումէն ի վեր տեղի ունեցած փոփոխութեանց եւ համապատասխանաբար տարուած աշխատանքներուն։ Ապա այդ խորքին վրայ լայնօրէն քննարկուեցաւ որդեգրուած հիմնական օրակարգը՝ «Հայ Եկեղեցւոյ միասնականութեան ամրապնդում» ընդհանուր անուան տակ, իր գլխաւոր երեք երեսներով, որոնք էին. —

ա.— Թեմերու հարցը

բ.— Թեմերու միջեւ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը եւ կերպերը

գ.— Հայ Եկեղեցւոյ բարեկարգութիւնը

Բոլոր կէտերուն կապակցութեամբ ալ խօսակցութիւնները ընթացան միշտ եղբայրական սիրալիր մթնոլորտի մէջ, Հայ Եկեղեցւոյ ներքին միութիւնը դրական եւ շօշափելի կերպերով արտայայտուած տեսնելու մտահոգութենէն առաջնորդուած։

Հանդիպման աւարտին, խօսակցութիւններուն կապակցութեամբ նշելէ ետք իրենց գոհունակութիւնը, պատգամաւորութեանց անդամները փափաք յայտնեցին, որ նման հանդիպումներով խօսակցութիւնները շարունակուին, եւ մանաւանդ կազմուի յատուկ յանձնախումբ մը, որ ուսումնասիրէ բարեկարգութեան վերաբերեալ մտածումներն ու առաջարկները, որոնք առաւել կը զօրացնեն Հայ Եկեղեցւոյ միութիւնը։

Երկու պատգամաւորութեանց խօսակցութիւններուն արդիւնքները եւ որդեգրուած բանաձեւերը պիտի փոխանցուին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետներուն առ ի նկատառութիւն։

Ատենապետներ՝

ՎԱՉԷ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԵԹՐ ԽԱՉԻԿ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Ատենադպիրներ՝

ԶԱՐԵՀ ԱՐՔ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ

ՌԱՖԱՅԷԼ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Օգոստոս 9, 1997

Ս. Էջմիածին

ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐԸ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

3. Մեր հաւատքի կեանքին մէջ Մարիամին բերած հոգեւորական փոխանցումներու ընկերային հետեւանքները ակնառու են։ Բայց աւելի արձագանգ գտած են անոնք քով եկեղեցիներու մօտ։ Մարիամը մասնաւոր կերպով պատուուած է կրօնական միաբանութիւններու կողմէ։ Ո՛չ միայն բազմաթիւ կուսանոցներ, այլ նաեւ եկեղեցական հայրերու վանքեր կամ եղբայրակցութիւններ կը կրեն «Մարիամ» անունը։ Այս երեւոյթը կը լուսաբանէ թէ յիշեալ անուանումով մենաստանները, կուսանոցները կամ հաստատութիւնները, կը ձգտին մարիամական ինքնատիպ հոգեւորութեան մը, առաւել չափով անշուշտ արտայայտելու համար իրենց մասնաւոր կապը սրբուհի Մարիամին հետ։

Մարիամական նման ուղղուածութիւն չեչտող վանական դրութիւններ գոյութիւն ունեցա՞ծ են մեր մէջ։ Այդ չենք գիտեր յստակ կերպով։ Հայ Եկեղեցւոյ կրօնաւորուհիներու պատմութիւնն ալ գժբախտաբար հարուստ չէ մեզի այդ մասին մանրամասնութիւններ հաղորդելու։ Ըստ աւանդական պատմութեան կը կարծուի թէ առաջին կուսանոցը Հայաստանի մէջ կառուցուած է Բարթուղիմէոս Առաքեալի կողմէ։ Իսկ Փաւստոս Բիւզանդի վկայութիւններէն գիտենք թէ Պապ Թագաւորը 374-ին աւերած է Հայաստանի գրեթէ բոլոր գաւառներուն մէջ Ներսէս Ա. Մեծի (353 – 373) հրամանով կառուցուած կուսաստանները։ Ասդին-անդին կցկտուր տեղեկութիւններ հայ քոյրերու կամ մայրապետներու վարքի կամ անոնց ղեկավարած հոգեւոր շարժումներու մասին, մինչեւ օրս ալ գոհացուցիչ եւ ամբողջական չեն. լրիւ գաղափար մը տակաւին կարելի չէ եղած կազմել այս կէտին շուրջ մեր կրօնական հին եւ նոր պատմութեան մէջ։ Առաւելաբար եկեղեցասիրաց Տիկնանց Յանձնախումբերն են, որոնց անդամուհիներուն քով թէեւ չի՛ յայտնուիր, գոնէ մինչեւ այսօր չէ յայտնուած, կրօնական կոչում բայց կայ նուիրումը եկեղեցիներու շուրջ գործելու։ Անձնուիրութիւն՝ որ որոշ չափով մարիամեան հոգեւորութեան մը ներկայութիւնը զգալի կը դարձնէ մեր մէջ։ Աղջկանց յատուկ որոշ վարժարաններն ալ կարելի է այս համակարգին տակ դասել։

Միւս կողմէ, եթէ ունեցած չենք կանոնաւորութեամբ սահմանուած մարիամական հոգեւոր եղբայրակցութիւններ կամ միաբանութիւններ, ունեցած ենք սակայն վանականներ որոնք դէպի Մարիամ հոգեւոր այդ կիծը մեթոտիք կերպով գործադրած եւ մշակած են իրենց անձնական կեանքին մէջ կարգապահութեամբ եւ նախանձախնդրութեամբ։ Այլապէս ինչո՞վ կարելի է բացատրել այդքան հարուստ մարիամաբանութիւն մը հայ եկեղեցական գրականութեան մէջ։

Մարիամի հանդէպ արտայայտուած այս զգացումը մարդոց կեանքին մէջ, սուրբ Հոգիի ներգործութեամբ անշուշտ ծնունդ տուած է նաեւ միսթիք խորութիւններու, բան մը որ ցոյց կուտայ թէ քրիստոնեան Մարիամի բարեխօսութեամբ կրնայ իր էութեան ամէնէն խորերը երթալ։ Ճանաչումի փորձառութիւն ձեռք ձգել։

Դէպի Մարիամ յղումը ո՛չ միայն քով քովի կը բերէ յանձնառու քրիստոնեաները, այլ նաեւ պարզ հաւատացեալները։ Նոյնիսկ անոնք որոնք քիչ մը հեռու կը գտան իրենք զիրենք եկեղեցիէն, այդպիսիներուն համար յաճախ Սրբուհին կը հանդիսանայ անոնց կապը եկեղեցւոյ կեանքին հետ։ Հաւասարակաց այս զգացումին արտայայտութիւնը կը տեսնուի քրիստոնեայ ժողովուրդին մօտ ուխտագնացութիւններով։

Ամբողջ տարուան ընթացքին հաւատացեալներու բազմութիւններ Տիրամօր անունը կրող ուխտատեղիներ կ՚երթան, հոն աղօթք մատուցանելու։ Լատինական աշխարհը հարուստ է մարիամական բարեպաշտութեան հանրածանօթ սրբավայրերով, ինչպէս Լուրտ, Ֆաթիմա, Լօրէթ, Կուատըլուփ, եւայլն. ասոնք՝ միջազգային մակարդակով. իսկ ազգային եւ տեղական մակարդակով ճանչցուած Աստուածածնայ սրբավայրեր դեռ շատ ունի Հռոմէական Կաթողիկէ Եկեղեցին։ Առ հասարակ այս ուխտատեղիներուն վրայ երեւցած է Ս. Կոյսը որ մայրական քաղցրութեան պատգամներ կ՚արձակէ, մարդոց սրտերը բանալով աստուածային շնորհքին։

Այս համեմատութեամբ հանրածանօթ սրբավայրեր Հայաստանի կամ Կիլիկիոյ մէջ գոյութիւն ունեցա՞ծ են։ Հարցումը ուսումնասիրութեան կը կարօտի։ Այն տպաւորութիւնը ունինք թէ Ս. Կոյսին երեւումները Հայաստանի հողին վրայ ծածուկ պահուած են։ Շատ հաւանաբար մեր մէջ Աստուածածնի անունով օծուած բազմաթիւ ու անհամար եկեղեցիները եղած են նաեւ Տիրակիր Կոյսին ուխտագնացութեան սրբավայրերը։ Իբրեւ հանրածանօթ սրբավայր մարիամական բարեպաշտութեան Հայերու համար եղած է Ս. Երկիրը։ Նազարէթ, Բեթլեհէմ, Գեթսեմանիի «Աստուածամայր»ը։ Իսկ անցեալ դարուն Արմաշու Չար – Խափանն ալ եղած է յաճախուած կարեւոր եւ հանրածանօթ ուխտատեղի մը։

Աստուածածնայ աղօթավայրերը կարելի է ըսել մէյ մէկ վկայարաններ են թէ՛ Աստուծոյ բարերարութեան եւ թէ՛ Մարիամի բարեխօսութեան։ Աստուծոյ բարիքը երբ կը հասնի ուխտաւորին, մարմնական բժշկութեան հրաշքով մը, կամ հոգեկան տագնապ ունեցողին երբ կը տրուի ներքին կապանքներէն ազատագրուելու վայելքը ներքին ինքնամաքրութեամբ, այս բոլորը այն ատեն կը դառնան յայտնի նշաններ ըսելու համար թէ Քրիստոսով եւ Ս. Հոգիով Մարիամ Աստուածածինը կը շարունակէ պաշտպանութեան մայրական իր գործը։

4. Յաճախ այս ուխտավայրերը կը դառնան աւետարանումի կեդրոններ, այն իմաստով որ կատարուած հրաշքները մղում մը կուտան բազմաթիւ քրիստոնեաներու, որպէսզի իրենք զիրենք նուիրեն ուրիշներու սպասաւորութեան, ըսենք՝ առաքելականութեան։ Մարիամական բարեպաշտութեան գործադրութիւնը անպայման կ՚առաջնորդէ գթութեան։ Մարիամի ներկայութիւնը կը քաջալերէ հաւատացեալները հիւանդներու մօտիկը գտնուելու, աղքատներուն օգնելու, մարդկային ըլլալու տրամադրութիւններ ստեղծելու։ Գթութեան վարդապետութիւնը կը դադրի լոկ աստուածաբանական ուսուցում մը ըլլալէ, այլ կը դառնայ ապրուած իրականութիւն մարդկային ընկերութեան մէջ։ Այս շօշափելի նշաններով աւելի կը ցոլանայ երկնաւոր նոր գթութեան երեսը։

Մարիամական ծաւալը Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ յաւելեալ առիթ մը կուտայ վերանորոգումի եւ հոգեւոր հարստացման։

Այստեղ կարեւոր կէտ մը կայ նշումի. Ս. Հոգիի ներգործութիւնն է այդ։ Ան է վերջապէս որ մղում կուտայ քրիստոնէական հաւատքին, ճամբայ ելլելու Մարիամին դիմագիծը տեսնելու։ Ս. Հոգին է որ հրաշքներ կը գործէ այն տեղերուն վրայ ուր ի յայտ կուգայ մարիամական բարեպաշտութիւն մը։ Ան է դարձեալ որ կը խթանէ մարդիկը Մարիամը ճանչնալու, եւ սիրելու։ Ան կ՚առաջնորդէ հաւատացեալները մտնելու Ս. Կոյսի Մեծացուցէ օրհնութեան եւ գնծութեան մէջ, կարենալ սորվելու համար կեանքի ընթացքին Աստուծոյ նշանները եւ ստանալու համար այն իմաստութիւնը որ ամէն մարդու քաջութիւն կուտայ նոր մարդկութեան մը շինարարները կամ կերտիչները դառնալու։

Լիոն, Յուլիս 1997

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՅԱՒԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԹՐԷՍ ԿՈՉՈՒԱԾ ՃԻՒԱՂԸ

Գ.

Մարդ մը ամբողջ օրուան ընթացքին երեք կամ չորս ժամ աշխատելէ, կէսօրին փառաւոր ճաշելէ, կէսօրէ վերջ երկու ժամ մրափելէ կամ քնանալէ, իրիկունը քանի մը բարեկամներու հետ հաճելի զրոյց մը ունենալէ վերջ, վիճելը սթրէսէ փրկուելու պահանջքը կը զգա՞յ արդեօք, կամ սթրէս մը կ՚ունենա՞յ։

Այսօր կան չափէն աւելի մեծ թիւով մարդիկ որոնք սթրէսէ կը գանգատին, հակառակ որ իրենց ապրած կեանքը սթրէսներու ծնունդ տալու չափ բեռնաւոր կեանք մը չէ։ Կարելի չէ հաւատալ որ այդ մարդիկը հոգեկան ու հոգեբանական ծանր ճնշումներու ու ցնցումներու տակ կը գտնուին, որովհետեւ յարաբերաբար հանգիստ կեանք կ՚ապրին, եւ եթէ երբեմն իրենց առջեւ կ՚ունենան հարցեր կամ դժուարութիւններ, այդ դժուարութիւնները կարգին մէջէն մաղ քաշելու դիւրութեամբ կը լուծեն իրենց նիւթական կարելիութիւններուն ու պաշտօնեաներուն միջոցաւ։

Սթրէսի մասին խօսիլը այսօր դարձած է նորաձեւութիւն։ Ամէնէն անզործ ու հանգիստ մարդն անգամ կրնայ ամենայն պարզութեամբ մեզի պատմել թէ որքան կը տառապի սա կամ նա յոգնութենէն, կրնայ գանգատիլ սթրէսներէ։ Բարեկամական բոլոր զրոյցներու մէջ «սթրէս» բառն է որ ի վերջոյ կը գործածուի որպէս բանալի։

– Գլուխս սաստիկ կը ցաւի։

– Է՜հ, հարկաւ, այսքան սթրէս, այսքան յոգնութիւն։

Կամ.

– Որոշեցի արձակուրդի ճամբորդութիւն մը ընել։

– Իրաւունք ունիս, այսքան սթրէսէ ու յոգնութենէ վերջ։

Կամ.

– Խաղաղրան երթամ ու քիչ մը զուարճանամ։

– Այո՛, սթրէսներէ փրկուելու լաւագոյն միջոցն է այդ։

Դժմացինը իսկապէս սթրէս ունի՞ թէ ոչ, կարեւոր չէ։ Արդէն այս դարաշրջանին ո՞վ է որ սթրէս պիտի չունենայ։ Մնաց որ այսօրուան համար մարդիկ հաւանաբար սկսած են մտածել թէ ամօթ է սթրէս չունենալ։ Բնաւ կրնա՞ք ձեր շուրջ տեսնել մէկը որ ուրախութեամբ պատմէ որ շատ հանգիստ ու անդորր կեանք մը կ՚ապրի, որեւէ հարց կամ որեւէ սթրէս չունի։ Ի՞նչ պիտի մտածէք այդպիսի մէկու մը մասին։

Իրականութեան մէջ հանգիստ ապրիլը, սթրէս չունենալը ինքնին սթրէս մըն է։ Եւ թերեւս ամէնէն ճնշիչ ու կործանարար սթրէսներէն մէկը։ Երեւակայենք հանգիստ մէկը որ առտուն կ՚արթննայ ու՝ ատեն որովհետեւ ընելիք բան չունի։ Անկողնէն ելլե՞լ, թէ ոչ քիչ մըն ալ մնալ։ Յետոյ ի՞նչ ընել, օրը ի՞նչով լեցնել, ո՞ր տեղ երթալ։ Պիտի զարմանա՞նք արդեօք, եթէ անդրադառնանք որ այսպիսի մէկը երանի կուտայ բոլոր այն միւս մարդոց որոնք առտուընէ մինչեւ գիշեր կը պայքարին զանազան դժուարութիւններու ու գործերու դէմ եւ մէկ սթրէսէն դէպի միւսը կը քշուին։ Պիտի զարմանա՞նք եթէ անդրադառնանք որ այսպիսի մէկը սովորականէն բաղդատմամբ կը տառապի սթրէսներու մէջ քաշքշուող մարդոց դիմաց։ Եւ ի վերջոյ ան ալ սթրէս չունենալու սթրէսէ մը տառապիլ պիտի չսկսի՞։

Այո՛, սթրէսը այսօր մեր առօրեայ հացն ու պանիրն է։ Բժիշկները թերեւս կը սխալին երբ կը պնդեն թէ սթրէսները կործանարար են, թէ անոնք կը խանգարեն մարդոց առողջութիւնը։ Թերեւս մարդիկ այլեւս չեն կրնար ապրիլ առանց սթրէսի։ Եւ սթրէսը մէկն է այն նիւթական ու բարոյական հարստութիւններէն, որոցմով մարդիկ կը հպարտանան։ Եթէ մէկը կրնայ հպարտանալ թէ մէկ միլիոն տոլար ունի, կամ եօթը կալուածներ, կամ չորս ինքնաշարժ, կրնայ նաեւ հպարտանալ որ ամէն օր ունի բաւականաչափ սթրէս։ Նոյնիսկ հիմա մարդիկ կրնան մրցումի նոր դաշտ մը ստեղծել իրենց համար։

– Իմ սթրէսը աւելի մեծ է ու ճնշիչ։

– Ես տասը տարիէ ի վեր կուտակուած սթրէս ունիմ։

– Այո, բայց իմ սթրէսը մարմնական յոգնութեան սթրէս չէ, այլ մտային յոգնութեան սթրէս։

– Բժիշկը ըսաւ որ իմ սթրէսը ամէնէն վտանգաւոր տեսակէն է։

Այսպիսի սթրէսներ կրնա՞ն արդեօք վտանգաւոր նկատուիլ մարդոց համար, եթէ մարդիկ անոնց մէջ կը գտնեն հպարտութեան, նոյնիսկ երջանկութեան առիթներ։

Սթրէսը մեր դարաշրջանի մարդոց կուրծքի ոսկեայ մետալն է։

Որովհետեւ, ի վերջոյ, մարդ մը այնքան կարեւոր անձնաւորութիւն մըն է, որքան շատ սթրէս ունի։

Թ. Հ.

ԹԵՀՐԱՆԵԱՆ ԳԱՐՈ՞ՒՆ ՄԸ

Լրատուներ Իրանի նախագահական ընտրութեան պրպտինքներուն հետ հաղորդեցին որ անակնկալօրէն մեծ եղած է քուէարկող կիներու եւ երիտասարդներու թիւը։ Յատկապէս առաջինները մեծ ակնկալութիւններ ունին նորընտիր նախագահէն։ Անոնք կ՚ամփոփուին երիտասարդուհիի մը արտայայտութեան մէջ որ կ՚ըսէ. «մեր քուէն պարզ քուէ մը չէ, այլ յեղափոխութեան պաստառ մը. մե՛ր յեղափոխութեան»։

Երկրին 30 միլիոն քուէարկողներէն 20 միլիոնը յստակօրէն դէմ դիրք բռնած է կրօնական վարչաձեւին։ Ու այդ 20 միլիոնին 11 միլիոնը բաղկացած է երիտասարդներէ ու կիներէ։ Երկրին մէջ ուր բնակչութեան կէսը 20 տարեկանէն վար է, կարելի չէ նկատի չունենալ անոնց ակնկալութիւնները։

Սակայն, Խաթամի պիտի յաջողի՞ փոխել կրօնամոլ այնքան կարծր կեցուածքներ։ Երկրին մէջ կիներու պարտադրուած արգելքներուն ցանկը շատ երկար է։ Անոնք, նոյնիսկ իրենց չատորին տակէն, արտօնուած չեն ճինզ հագուելու. անսատող երիտասարդուհի մը կորսնցուցած է ուսուցիչի իր պաշտօնը։ Չեն կրնար չպարուիլ, բայց ձգել իրենց մազերը, շրթունք ներկել, պարել, երգել, կամ երաժշտութեամբ զբաղիլ նոյնիսկ իրենց տան մէջ։ Արգիլուած է, ընդհանուրին անշուշտ, ոգելից ըմպելի գործածել, ինչպէս արտասահմանեան տեսերիզներ, հեռատեսիլի կայաններ դիտել, եւայլն։

Կարելի՞ է բնականոն կեանք մը այս պայմաններով։ Պատասխանը կուտայ առօրեան ուր արգելքները կանոնաւոր կերպով կ՚անդխտացուին. Վտանգներ աչք առնելով շատեր հզօր անթէններ կը զետեղեն, դիտելու համար հեռատեսիլի թրքական կամ արեւմտեան կայաններ։ Կան երիտասարդուհիներ ալ որոնք կը չպարուին, իրենց ընկերոջ հետ ձեռք-ձեռքի կը շրջին։ Այս կացութիւնը անհեթեթութիւններու ալ դուռ կը բանայ. արգիլուած ըլլալով մերկ կիներ լուսանկարել, հեռատեսիլի ժապաւէններու մէջ կը տեսնուին օրինակ կիներ որոնք դէպի լողարան կ՚ուղղուին իրենց չատորներուն փաթթուած, կամ ոստիկանական ժապաւէնի մը հերոսուհին ատրճանակը կը կրակէ երկար վերարկուին լայն թեւէն երկարելով ձեռքը։

Ճնշումները աւելի ծանր հետեւանքներ ալ կ՚ունենան. կը խրախուսուի մատնութիւնը, կեղծիքը, կաշառակերութիւնը։ Բարքերու ոստիկանները որոնք ժողովուրդին կողմէ «մահմետականութեան խուլիկանները» կը կոչուին, յաճախ կը հարցափորձեն անչափահաս տղաքը։ Իսկ ծնողքները շատ անգամ կը յորդորեն անոնց սուտ խօսիլ։ Իսկ կաշառակերութիւնը շատ լայն չափերու հասած է։

Շեշտուած է կրօնական կեղծիքն ալ. համալսարանի վկայական կամ ուսուցչական պաշտօն մը ունենալու համար պէտք է գաղափարական քննութիւն մը անցընել. յայտնի են պատասխանները. «Չէ Կուէյվարան կը ճանչնա՞ք» հարցումին պէտք է ժխտական պատասխանել.

«Արաֆա՞թը» հարցումին՝ դրական։ Նոյնպէս պաշտօնի մը տիրանալու համար պայման է մզկիթ երթալ ամէն օր. ճիշդ այն ձեւով որ խորհրդային կարգերու տակ մարդիկ կուսակցական կ՚ըլլային։

Այս համայնապատկերին մէջ նոր նախագահը որոշ ազատականացում մը ապահովելու համար ընկերութեան, կրնայ վստահիլ կիներու օժանդակութեան։ Անոնք վերոյիշեալ կաշկանդումներէն աւելի, կը տառապին ընկերային կեանքին մէջ չկարենալ գոյութիւն պահելու, տնտեսական, ընկերային ու քաղաքական գործունէութիւն տանելու ցաւէն։ Պարտադրուած այդ չատորով ալ կ՚աշխատին որպէս նկարիչ, վիրաբոյժ, դասախօս, ճարտարապետ կամ համակարգիչի մասնագէտ. նաեւ կառք կը վարեն։ Ատոր քով կան ամուսնական կեանքի անհեթեթութիւնները. բազմակնութիւնը արտօնուած է, բայց պայման է որ ամուսին մը իր կնոջ համաձայնութիւնը ունենայ երկրորդ կին մը առնելու։ Շատ են այն կիները որոնք համոզուած են թէ իրենց սեռին կիրարկուած սահմանափակումները չէզոքացնելու համար են նաեւ ընկերային իրենց ուժը որ Շահին շրջանէն իսկ յայտնուած է որպէս ոչ արհամարհելի գործօն։

Յեղափոխութեան մը ստնաձայնին հետ կայ հակադիր ուժն ալ։ Երկրին գերագոյն առաջնորդը, Խամէնէի ընդունելով նորընտիր նախագահը, զգուշացուցած է թէ պէտք չէ սահմանները դանցել։ Շեշտած է թէ ինք դէմ է Արեւմուտքի հետ ամէն մերձեցումի։ Նախագահն ալ կրկնած է որ իր կառավարութիւնը պիտի բարելաւէ արտասահմանի հետ յարաբերութիւնները, պիտի ապահովէ հանրային ազատութիւնները եւ դէմ ըլլայ մարդկային իրաւունքներու եւ արժանաւորութեան բռնաբարումներուն։

Բացայայտ է որ դիւրին չէ իր գործը. ժամանակ որ ծայրայեղ պահպանողական Խամէնէի ամէն պահու կրնայ իր բացարձակ իրաւասութեամբ ջնջել կամ հակառակիլ քաղաքական որեւէ որոշումի։ Մեծամասնութեամբ նոյնպէս պահպանողական Խորհրդարանն ալ ինչպէս այլ հիմնարկութիւններ, որոշ է որ դէմ պիտի գործեն Խաթամիի։

Այս բոլորին դէմ, նորընտիր նախագահը ունի իր խաղաթուղթերը. Խամէնէի որքան ալ մեծ հեղինակութիւն ըլլայ, չունի Խոմէյնիի ազդեցութիւնը։ Վերջին ընտրութեամբ երեք տասնեակ անկախ երեսփոխաններ մուտք գործած են Խորհրդարան, որոնք կրնան ազդել մեծամասնութեան վրայ։ Յետոյ, պէտք է ընդունիլ որ կայ նոր ընդդիմութիւն մը. ան չեղելով հանդերձ իսլամական պետութեան սկզբունքէն, կ՚ուզէ որ այլ ձեւով ընթանայ ան։

Իր մղելիք դժուարին պայքարին մէջ Խաթամի պէտք պիտի ունենայ հանրային կարծիքին ամբողջական նեցուկին. իսկ այդ կարծիքը բաւական յոգնած է արդէն։ Այսուհանդերձ, Իրան կարեւոր երկիր մըն է. ան Միջին — Արեւելքի քարիւղ արտածող երկրորդ երկիրն է, շրջանին մէջ ամէնէն հին անցեալ ունեցողը որ տէր է հազարամեայ իւրայատուկ մշակոյթի մը։ Կան քաղաքական դէտեր որոնք անկարելի չեն նկատեր որ ան յաջողի ստեղծել ժողովրդավարական եւ իսլամական վարչաձեւ մը որուն օրինակը տակաւին չկայ։

ԲԱՂՀԱՆ

ԴԷՊՔԷ ԴԷՊՔ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Յուլիս 25-ին, իր մահկանացուն կնքած է գաղութի ծանօթ դէմքերէն՝ Երուանդ Մանուկեան։ Ողբացեալը ծնած էր Մերսին 1914-ին, անցած Իզմիր ուր ականատես եղած էր իր հօր սպանութեան։ Երիտասարդ տարիքէն լծուած էր ազգային հանրային եւ կուսակցական (Հ. Յ. Դ.) գործին։ Եղած էր ազգային վարչութեան, ուսումնական խորհուրդի անդամ, Հայ Կապոյտ Խաչի ներկայացուցիչ, Կեդր. Կոմիտէի անդամ։ Ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յուլիս 27-ին, նախագահութեամբ Թեմին առաջնորդին։

ԳՆԱԼԸԻ (Պոլիս) Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, Յուլիս 30-ին, դրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Թաղային Խորհուրդին, ի պատիւ Վարդան Կոմիկեանի։ Օրուան բանախօսը եղած է Երեւանի Պետական Համալսարանի բանասիրական Ֆաքիւլթէի ուսանող՝ Սեւան Տէյիրմէնճեան որ ներկայացուցած է Վարդան Կոմիկեանի անձն ու գործը, յետ պատերազմեան պոլսահայ գրականութիւնը եւ այն պայմանները որոնց մէջ կը գտնուէր Պոլսոյ հայ գրականութիւնը, երբ Կոմիկեան կը սկսէր գրել։ Բանախօսը անդրադարձած է նաեւ Կոմիկեանի որպէս ուսուցիչ։ Բանախօսութեան առընթեր Արմինէ Եազըճեան կարդացած է Կոմիկեանի գործերէն հատուածներ։ Սեւան Տէյիրմէնճեան կարդացած է նաեւ Զահրատէն եւ Խրախունիէն, արտայայտութիւններ գրի առնուած այս երեկոյթին համար։ Սիլվա Կոմիկեան ալ արտասանած է Վարդան Կոմիկեանի «Ծովը» եւ Մեծարենցի «Իղձեր»ը։ Մեծարենցն ալ շնորհակալութիւն յայտնած է կազմակերպիչ մարմնին, երեկոյթին մասնակցողներուն, Մեսրոպ Արք.ի, որ արտասանած է Հսւսկ Բանքը։ Այս առթիւ Վարդան Կոմիկեանի յանձնուած է խաչքար — յուշանուէր մը։

ՄԵՐ ԱՌՕՐԵԱՆ ԴԻՒՐԱՑՆՈՂ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

Ցեխոտած հագուստ մը երբեք չխոզանակէք. սպասեցէք, որ ցեխը լաւ մը չորնայ, որպէսզի խոզանակէք. այսպէսով, ձեր գործը շատ կը դիւրանայ։ Եթէ այսուհանդերձ ցեխի արատներ մնան հագուստին վրայ, ամանի մը մէջ հաւասար քանակութեամբ քացախ եւ ջուր լեցուցէք, ապա այդ խառնուրդով խոզանակեցէք արատները։

Եթէ չուկայէն գնուած թթուաշը շատ աղի է, գայն ժամանակ մը քացախի մէջ պահեցէք կեղուըուած քանի մը փոքրիկ սոխի հետ։

Ձեր բոյսերուն առողջութիւնը ապահովելու համար՝ ահաւասիկ բնական պարարտացուցիչներ. —

— Թէյամանին յատակը կուտակուած թէյի տերեւները։

— Սուրճին մրուրը, որուն քիչ մը փոշի չաքար աւելցուցած ըլլաք։

— Հաւկիթին կեղեւը, փշրուած եւ դարձեալ քիչ մը չաքար աւելցուած։

Նամակի պահարան մը առանց պատռելու բանալու համար անոր վրայէն գաղջ արդուկ մը անցուցէք։

Տապկուած գետնախնձորին իւրայատուկ համ մը տալու համար ձէթին մէջ չկեղուըուած սխտորի քանի մը պճեղ նետեցէք, զանոնք պատառաքաղով մը ծակծկելէ ետք։

Գիտնալու համար, թէ տապկոցի ձէթը բաւարար տաքցա՞ծ է, տապկոցի ձեռնարկելէ առաջ եգիպտացորենի քանի մը չոր հատիկ նետեցէք մէջը. եթէ «պայթին»՝ կը նշանակէ, որ կրնաք տապկոցի սկսիլ։

Յաջորդական լուացքներու պատճառով ճինճ տափատները կը տժգունին. որպէսզի անոնք իրենց գոյնը պահեն, դիմեցէք հետեւեալ հնարքին. երբ տակաւին նոր գնած էք ճինճը, նախքան հագնիլը զայն ամբողջ գիշեր մը պահեցէք շատ աղի պաղ ջուրի մէջ. այդ աղի ջուրը կ՚օգնէ, որ ճինճը իր գոյնը պահէ շատ երկար ժամանակ։

Դեղնած մարմարը մաքրելու համար նախ զայն օճառոտ ջուրով սրբեցէք, ապա կիսուած կիտրոնի մը վրայ աղ ցանեցէք եւ շփեցէք դեղնած բաժինները եւ վերջապէս, տաք ջուրով լուացէք ու չորցուցէք։

Ցեցերը պահարանէն հեռու պահելու համար պզտիկ ծրարիկներ կարեցէք եւ մէջը կիտրոնի չոր կեղեւ լեցուցէք ու պահարանին մէջ քանի մը տեղ զետեղեցէք։

Եթէ դժբախտութիւնը ունեցաք մժեղէ մը խայթուելու, խայթուածքը մեղմացնելու համար անոր վրայ դրէք կամ քսեցէք.

— կիտրոնի շերտ մը

— կիսուած սխտորի պճեղ մը

— մանրուած ազատքեղ

— կիսուած սոխ մը

— կաթիլ մը քացախ

Որպէսզի վստահ ըլլանք, որ ծուծով ոսկորին մէջի ծուծը եփի ժամանակ պիտի «չփախչի», կրնանք ոսկորին բերանը կտոր մը քարաղ եւ կամ հում սեխպղինի կտոր մը զետեղել։

Ալիւրով թացանները յաճախ մանր գունդեր կը կազմեն պատրաստութեան ժամանակ. սակայն կը նեղացնէ տանտիրուհին, քանի որ թացանը միատարր չըլլար եւ, բնականաբար, ձախող կը համարուի։

Որպէսզի այդ գունդերը չգոյանան, փայտէ դգալը փոխարինեցէք պատառաքաղով մը, որուն ակռաներուն անցուցած ըլլաք կեղուըուած գետնախնձորի կտոր մը։

Եթէ ձեր թէյամանը հազուադէպօրէն կը գործածէք, թելադրելի է, որ անոր մէջ շաքարի կտոր մը ձգէք։ Երկար ատեն չգործածուող թէյամանը անհաճոյ հոտ մը կը պահէ իր մէջ. շաքարը կը չէզոքացնէ այդ հոտը։

Հագուստին վրայ քրտինքի արատէն տեղ մը չկայ։ Ճերմակ կտորներու պաղային արատ կարելի է անհետացնել ջրախառն օ տը ժաւէլով։ Նուրբ կամ գունաւոր կտորներու պարագային քրտինքի արատը մաքրել կիտրոնի հիւթով։

Եթէ ապակեայ երկու բաժակներ մէջմէջի մտած են ու չեն բաժնուիր, անիմաստ եւ վտանգաւոր է ուժի դիմելը։

Փորձեցէք հետեւեալ հնարքը. տակի բաժակը մխրճեցէք տաք ջուրի մէջ իսկ վերինին մէջ պաղ ջուր լեցուցէք։

Դիմացկուն թէ նուրբ կտորներուն վրայի արատները մաքրելու ձրի եւ գործնական միջոց մըն է չոր լուբիային եփի ջուրը, պայմանաւ որ անիկա աղի չըլլայ։

Երկար ժամանակ գործածուած որեւէ խոզանակ կը հիննայ եւ անոր մազերը կը կակուղնան։ Խոզանակին նոր կեանք տալու համար զայն քանի մը ժամ քացախով ջուրի մէջ պահեցէք։

«Ազդակ»

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Զ.

Դում-պարուի ցոյցին օրը սիրտը յոյսի եւ վախի զգացումներով ցնծաց ու տագնապեցաւ։ «Դանակը ա՛լ ոսկորին հասած կ՚երեւնար», փսփսաց քանի մը մտերիմներու։ Կարծեց թէ «Գործին մէջը Ռուսին մատը կայ»։ Իր այս կարծիքը սկսաւ համոզումի փոխուիլ, երբ յուլիս 15-ին յաջորդ օրը փաշաներուն մտայլ ու մտահոգ դէմքերը տեսաւ. Սիրտը պաղչկեցաւ, ու «օ՛խ» մը քաշեց։ Հազար տարուան ցեղային վրիժառութեան սկզբնաւորութիւնը կը տեսնէր։ Սմքած ինկաւ, երբ բանտերը Հայերով լեցուեցան, ու դէպի արեւակէզ Աֆրիկէ շղթայակապ Հայեր ճամբայ դրուեցան եւ «Ռուսին մատը» չերեւցաւ։ Իրիկուն մը օղիի միջոցին, մտերիմներուն ըսաւ.

— Մեր հիներուն խօսքն էր թէ «Աստուած տաճկին թոփուզը Հայուն գլխէն պակաս չընէ, բայց՝ Մոսկովին թոփուզն ալ տաճկին գլխէն պակաս չընէ»։ Ասկէ ետքը տաճկին թոփուզը առաջուընէ աւելի ուժով գլխնուս պիտի զարնուի, վասնզի Մոսկովին թոփուզը տաճկին գլխուն վրայ չի տեսնուիր կոր։

Հին մարդը նորէն երեւան եկաւ. տաճկին առջեւ ժպիտը, երեսին վրայ ցաւը, հոգուն մէջ Հայը, որ ապրիլ կ՚ուզէր։ Նորէն իր վզին վրայ ծանրացած զգաց «խոհեմ — զգուշաւոր վարմունք»ի բազմադարեան անուրը, զոր խորտակելու յոյսը ունեցաւ բոպէ մը։ Եւ այն օրը որ Հայաստանցի Տէրտէր մը հայութեան ա՛լ անզուսպ պահանջումը «ազատութիւն եղբայրց մերոց»ին մէջ գոռացուց «անխոհեմաբար», ու՝ «որ օրհնես զայնոսիկ»ին մէջ դառնութեան շեշտով մը ցեղին անէծքը արձակեց «անզգուշաբար», ռայան վախցաւ։ Ժառանգական սարկաւագ աբիւնը նորէն իր հանդարտիկ ընթացքը շարունակեց։

Է.

Տէր Յուսիկ, որ Պոլսէն Սամսոնի ճամբով մեկնած էր, նոյն ճամբով նորէն Պոլիս վերադարձաւ երկու տարի ետքը։ Այս անգամ չխտակ Պատրիարքարան չգնաց, ո՛չ ալ զինք թաղի մը եկեղեցի ղրկեցին։ Միս մինակ չէր գար, ուրիշներ ալ կ՚ընկերանային իրեն։ Կուզային խմբովին, առանց իրենց ազատ շարժման տէրն ըլլալու։ Ոտքերնին շղթայ անցուցած էր։ Տօղենաւէն չխտակ Պալը Ջալթիէ տարուեցան։ Շղթայեալներէն մէկ մասը Պոլսոյ բանտերը զետեղեցին, ուրիշներ Աքեա աքսորուեցան. Տէր Յուսիկ այս վերջիններուն մէջ էր։

Հայաստանցի Տէրտէրը Պոլսէն ո՛չ զզուած, ո՛չ սմքած, ոչ ալ բարկացած մեկնած էր։ Քրիստոսի սիրոյն իր արիւնը առանց տրտունջի թափելու պատրաստ քահանան բանի տեղ չէր կրնար դնել եկեղեցիին ու ժողովրդին սիրոյն համար կրած չնչին տառապանքները։ Իր սրտին մէջ քրիստոնէութիւնը ու ազգութիւնն ի մի ձուլուած էին. զանոնք իրարմէ անջատելու անկարող էր, ինչպէս անկարող էր իրարմէ զատել Քրիստոսի աստուածային ու մարդկային բնութիւնները։ Մէկուն համար ուրախութեամբ նահատակուողը, ուրախութեամբ պիտի մարտիրոսանար եւ միւսին համար։

Ու յետոյ, Յուլիս 15-ի պայծառ արեւը զինքը այլակերպած էր։ Դարերէ ի վեր աղուէսը կեանքի մտատիպար ընտրող հայ գեղացին, Յուլիս 15-ին առիւծի կորիւնը ցեղային զինանշանը ընդունեց։ Տէր Յուսիկ Պոլսէն կազդուրեալ կը մեկնէր։ Ինքն ու Աշխարհը միասին ճամբայ ելան։ Արձակուրդի օրերը վերջանալու վրայ ըլլալով, ուսուցիչը արդէն երկիր պիտի վերադառնար, ուր կատարելիք նոր պաշտօն մըն ալ ունէր իբր ներկայացուցիչ։ Ըստ նախորդ որոշման մը, Տէրտէրը Պոլիս պիտի մնար այն տեղի «ընկերութեան» հետ երկրին յարաբերութիւնները ամրապնդելու եւ զօրեղ կազմակերպութիւն մը հիմնելու նպատակաւ։ Հայրապետ Էֆէնտիին միջամտութիւնը այս ծրագիրը քանդեց։ Տէրտէրը «խորհուրդ մարդկան, կամք Աստուծոյ» ըսելով մեկնեցաւ։

Սամսոնի Վարչական մարմնին հետ խորհրդակցութիւններէ յետոյ, հարկ տեսնուեցաւ որ Տէր Յուսիկ Փոքր Հայք այցելութիւն մը ընէ եւ ձմեռը դառնայ իր տեղը։ Վարժապետը իր ճամբան շարունակեց. քահանան Մարզուան, Սեբաստիա, Եւդոկիա այցելեց, ու ձմեռը Տոմուզ գեղ գնաց։ Գարնան նորէն ճամբայ ինկաւ։ Իր գեղին երիտասարդութիւնը որ այժմ կազմակերպութեան մէջն էր, Տէրտէրոջ բացակայութեան պատճառը գիտէր։ Ուղեւոր կազմակերպիչը կը շրջագայէր ամբողջ Փոքր Հայք. ամէն կողմ քարոզելով, խրախուսելով, կազմակերպելով։ Արմուտան անցաւ եւ Արխանեանին ու ընկերներուն հետ երկար տեսնուեցաւ. Մարզուան՝ Աստմ Ասլանեանին ու խումբին հրացանները ինք օրհնեց. ու ատեն մը հրոսակ ալ եղաւ։ Երկարօրէն տեսակցեցաւ Զաքարեանին ու Շմաւոնին հետ, զանոնք միացնելու աշխատելով։ Եւ այս առթիւ բարերար դեր մըն ալ կատարեց։ Աստուածամարտութեան կռիւը ըմպառնալիք մըն էր ազգային դատին յաջողութեանը դէմ։ Ժողովուրդը սկսած էր խրտչիլ Եւրոպայէն եկող երիտասարդներէն։ Գեղացի Տէրտէրը խօսեցաւ յանուն Հայ ժողովրդին։

(Շար. 20)

(Շար. Ա. էջէն)

կընկալէ։ Նշած է թէ տնտեսական բնական զարգացումը կը պահանջէ բարենորոգում իրաւական դաշտ որ կարելի է օրէնսդրական համապատասխան հիմով ու իրաւապահ մարմիններու կարգաւորուած գործունէութեամբ. ան ըսած է. «առանց համակարգուած իրաւական դաշտի տնտեսական ոչ մի բարեփոխում ակընկալել չի կարելի»։ Իրաւապահ մարմիններու պատասխանատուութիւնը Ռ. Քոչարեան տակաւին անբաւարար նկատած է, յատկապէս օրինականութիւն ապահովելու, յանցանքներու դէմ պայքարի, մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան բնագաւառներուն մէջ։ Ան արձագանգած է ժողովուրդի դժգոհութեան թէ տարրական արդարութիւնը ապահովուած չէ, ապա աւելցուցած որ եթէ իշխանութիւնները չվայելեն ժողովուրդին վստահութիւնը, կարելի չէ որեւէ յաջողութեան հասնիլ։

Դիմելով դատախազութեան աշխատակիցներուն ան ըսած է. «Ձեզանից պահանջւում է օրէնքի շրջանակներում անել հնարաւորը արդարութեան եւ օրինականութեան ապահովման համար, ինչը ձեր ուղղակի պարտականութիւնն է»։

⁂

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐ ԿԱՌՈՅՑԸ

Օգոստոս 11–ին Երեւանի քաղաքապետարանին մէջ խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցած է որուն ընթացքին ճշդուած են քաղաքապետարանին նոր կառոյցն ու կանոնադրութիւնը որոնք կը ներկայացուին վարչապետին վաւերացումին։ Նոյն խորհրդակցութեան ներկայացուած են ապօրինի շինարարութեան պատկերը եւ ատոր դէմ ձեռնարկուած միջոցները։ Յատուկ ուշադրութեան առարկայ եղած է հեղուկ վառելանիւթի եւ ինքնաշարժ լուալու ապօրինի 56 կայաններու պարագան։

⁂

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՔԱՆԱՔԵՌԻ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԻ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ

Օգոստոս 11–ին հայեւգերման խորհրդակցութիւններու շրջանակին մէջ ստորագրուած է 15 միլիոն մարքի վարկերու համաձայնագիր մը։ Երկրորդ մըն ալ ստորագրուած է Վարկերու գերմանական դրամատան հետ։ Ատով Գերմանիա 25 միլիոն մարքի վարկ կը տրամադրէ Հայաստանին, Քանաքեռի ջրելեկտրակայանին նորոգութեան համար. Նոյեմբերին տեղի կ'ունենան նոր հանդիպումներ, նոր ծրագիրներու հեռանկարով։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վարդուհի Սարհատեանի
(Ծնեալ՝ Մուրատեան)

մահուան առթիւ, ողբացեալին թարմ յիշատակին զաւակները՝ Արծիւ, Մկրտիչ, Սոնա եւ Տարօն Հեռեւեալ նուէրները ըրած են. – 3000–ական Ֆր.՝ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, Համազգայինի Մարսէյլի դպրոցին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսին, «Կամք»ին, «Յառաջ»ին, ռատիօ ԱՅԲ–ԷՖ–ԷՄ–ի, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարի Իսքատ վարժապետեանի թարմ յիշատակին «Յառաջ»ին կը նուիրեն. –

Տիկին Արշալոյս Պալեան 500 Ֆրանք,
Գրիգոր եւ Սոնա Փափազեան 500 Ֆրանք։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարեկան պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար։

Հեռաձայնել երեկոները՝
01 – 45 – 84 – 57 – 18
թիւին։

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ Է

Սեւանի ափին արձակուրդէն վերադառնալով նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան վերսկսած է աշխատանքի։ Օգոստոս 11–ին ան հանդիպում ունեցած է վարչապետ Ռ. Քոչարեանի ու Սահմանադրական Ատեանի նախագահ Գ. Յարութիւնեանի հետ։ Առաջինին ընթացքին նիւթ եղած են տնտեսական մարզի հարցեր, իսկ երկրորդին քննարկուած եւ հաստատուած է դատաիրաւական բարեփոխումներու յանձնաժողովին կանոնադրութիւնը։

L'ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

vous invite

Vendredi 15 Août

**FETE CHAMPETRE
DU HOME ARMENIEN**

107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL

10h : Messe Solennelle Chapelle Saint-Jean
Suivie de la traditionnelle Bénédiction du Raisin

A partir de 12h30 : Bar, Buffet de Spécialités Arméniennes

15h30 : Spectacle de danse par les enfants d'Arménie

ANIMATION ASSUREE L'APRES-MIDI PAR
MARTEN YORGANTZ

RESERVATION : 04. 94. 19. 51. 50.

— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն է վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8.45–ին։
Պատարագ ժամը 10.30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին Խաղողօրհնէք։
ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

⁂

Երկուշաբթի, Օգոստոս 18
Յիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45–ին
Պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Ժամերգութիւն ժամը 9.30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10.30ին։
Յաւարտ պատարագի աւանդական արարողութիւն «Օրհնութիւն Խաղողոյ»»։

Երկուշաբթի, Օգոստոս 18
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10–ին։
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 10–ին։
Պատարագ ժամը 11–ին։
Պատարագի աւարտին աւանդական Խաղողի օրհնութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԴԱՒԻԹ ԱՐՔ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Լուսարարապետ Երուսաղէմի Պատրիարքարանի

ՇԱՒԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Աստուածածնի վերափոխման պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Օգոստոս 17, առաւօտեան ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ ու կը քարոզէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

**«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը**

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12--13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 17, տօն է Սուրբ Աստուածածնի։
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

⁂

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։
Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կըրնան ուղարկել եկեղեցւոյս Դիւանատունը։
Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի ուխտաւոր ժողովուրդը սոյն Տաղաւարի հանդիսութեանց։
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8.45–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Քարոզ ժամը 11.15–ին։
Խաղողօրհնէք ժամը 12–ին։

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն է վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Սկիզբ արարողութեան ժամը 9.30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին։
Յաւարտ պատարագի Խաղողի օրհնութեան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ։
Նկատի ունենալ որ այդ օրը հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր։

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն
վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
«ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ»
Կիրակի, Օգոստոս 17
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը։

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10.15–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՋԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՈՄՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին։
Պատարագիչ – քարոզիչ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Կ'երգէ Թաղիս «Լուսաւորիչ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ եւ երգեհոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր եւ Սիլվան Արթինեանի։
Պատարագի աւարտին Օրհնութիւն Խաղողի։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ։
Ժամը 11.30–ին Աւանդական Խաղողօրհնէք։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 15
VENDREDI
15 AOUT
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.180 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.180

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԷՆԻՍ ՌՈՍ ընդհանուր ձեւով գոհունակ կը գտնէ իր տարած աշխատանքը Մերձաւոր – Արեւելք, չորս օր երթալ գալէ ետք Պաղեստինցիներէն Իսրայէլցիներուն: Կը յուսայ որ Իսրայէլ պիտի մեղմացնէ իր շրջափակումը: 80 հազար պաղեստինցի բանուորներ չեն կրնար աշխատանքի երթալ Իսրայէլ: Հակառակ Հիւսէյն Թագաւորի պնդումներուն, Նեթանիահու, որ Յորդանան գացած էր, անդրդուելի մնացած է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ սեփականաշնորհումներու պետը՝ Ալֆրէտ Կոխ հրաժարած է եւ զինք կը փոխարինէ այլ պաշտօնական մը՝ Մաքսիմ Բոյկօ: Հրաժարեալը քննադատուած էր նախարարապետ Չերնոմիրտինի կողմէ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐԱՆ մինչեւ 2000 թուականը կ'ուզեն մեծ նաւահանգիստ մը ստեղծել Կասպից ծովու ափին Աստրախանի շրջանը: Ամբողջ շինութիւնը մէկուկէս միլիառ տոլար կրնայ արժել:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ մէջ համաձայնութիւն մը գոյացած է ըմբոստներու եւ իշխանութեան միջեւ. Հեռաձայնային խօսակցութեան մը աւարտին ապստամբ ղեկավար՝ Խուդոբերդիեւի եւ Նախագահ Ռախմոնովի միջեւ, առաջինը համակերպած է զէնքերը վար դնելու:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ հեռատեսիլի ԷՅ–ՊԻ–ՍԻ կայանին համաձայն զօրագունդեր կը պատրաստուին Գարաճիչը առեւանգելու: Ֆրանսացիներ, Ամերիկացիներ եւ Անգլիացիներ ռազմափորձեր կ'ընեն գաղտնաբար Եւրոպայի մէջ ձերբակալելու համար «մարդկութեան դէմ ոճիր»ի ամբաստանութեան տակ գտնուող երկու Սերպերը՝ Գարաճիչ եւ Մլատիչ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ իսլամապաշտները կը շարունակեն ցոյցեր ընել Անգարա եւ Պոլիս կրթական օրինագիծին դէմ որ երեք տարիով կ'երկարաձգէ պարտադիր ուսումը նախակրթարաններու մէջ: Օրինագիծը քուէարկուած է արդէն խորհրդարանական յանձնախումբին կողմէ եւ կասկած չկայ որ Ազգային Ժողովն ալ պիտի քուէարկէ: Այդ պատճառաւ իսլամապաշտները միայն փողոց իջնելով կրնան բողոքել: Բոլորովին ալ չեն կորսնցուցած իրենց յոյսը որովհետեւ նախատեսուած ծրագիրը նիւթական մեծ բեռ մը կը բարդէ Պետութեան: Հարկ պիտի ըլլայ շուրջ 150 հազար դասարան կառուցանել, 197 հազար դասատուի պատրաստութիւնը վճարել եւ 25 հազար յաւելեալ ուսուցիչ գործի լծել:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, գործազրկութիւնը զգալի նահանջ մը արձանագրած է Յուլիսի ընթացքին: 49.800 գործազուրկ աշխատանք գտած է եւ գործազրկութեան տոկոսը 5,7%–էն իջած է 5,5%–ի:

ՊՈՐՏՕ – ՊԱՅՈՆ ճամբուն վրայ ծանրակշիռ արկած մը պատահած է Պելժիքայէն եկող հանրակառքի մը եւ բեռնատար կառքի մը բախումէն: Փորթուկալեան հանրակառքը 100 քիլոմեթր արագութեամբ կ'երթար թիւ 10 ազգային ճամբուն վրայ եւ Փորթուկալ կը փոխադրէր ֆութպոլի խումբ մը: Ութ մեռեալ կայ եւ 24 վիրաւոր որոնց երկուքը ծանր վիճակի մէջ են:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐ տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ Օգոստոս 15 (Օգոստոս 16 – 17–ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է շաբաթավերջին: Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի Օգոստոս 19:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 12 / 14)

ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Կառավարական յանձնաժողովը աւարտած է Նոյեմբերեանի Յուլիս 18–ի երկրաշարժին վնասներուն հաշուառումը: Այդ հաշուառման արդիւնքներուն համա– Այդ տուժած է 17 բնակավայր. վնասուած է 5120 տուն որոնց 1083–ը պէտք է քանդուին: Զգալի վնաս կրած են բազմայարկ 18 բնակելի շէնքեր, 149 ընկերային եւ կենցաղային կառոյցներ, եւայլն: Նախնական հաշիւներով ընդհանուր վնասը կը հասնի աւելի քան 15 միլիառ դրամի (շուրջ 30 միլիոն տոլար):

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄ ՎԱՅՔ – ՍԻՍԻԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ

Սիսիանի «Սերպանտին» ընկերութիւնը ձեռնարկած է Երեւան – Մեղրի մայրուղիին Վայք – Սիսիան հատուածին շինութեան: Արդէն 7000 քառ. մեթր ընդհանուր մակերեսով փոսեր նորոգուած եւ փակուած են: Աւարտին, ճամբան կպրապատուած պիտի ըլլայ:

ԼՂՀ–Ի ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԿԱԽ ՌԱՏԻՕԿԱՅԱՆԸ

Օգոստոս 12–ին սկսած է ազրբեջաններէն հեռասփռել «Ձայն արդարութեան» անկախ կայանը որ հիմնուած է արցախցի խումբ մը լրագրողներու կողմէ: Ինչպէս յայտնած է հիմնադիր խորհուրդի նախագահ Լեւոն Հայրապետեան, կայանը առաջին ոչ պետական ձայնասփիւռն է ԼՂՀ–ի որ նպատակ կը հետապնդէ հայեւազրբեջանական երկխօսութիւն հաստատելու եւ ատով նպաստելու ղարաբաղեան խնդրին արդարացի կարգաւորման:

ՀՅԴ–Ի ԲԱՆԱԿՈՂՆԵՐԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

ՀՅԴ ուսանողական – երիտասարդական միութիւններու համահայկական 5–րդ բանակումին մասնակիցները Արցախ գացած են ու Օգոստոս 12–ին հանդիպում ունեցած Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Թովմասեանի հետ:

Նոյն երեկոյին երիտասարդութեան պալատին մէջ տեղի ունեցած է բանակումի եզրափակիչ արարողութիւնը ուր վարչապետ Ժ. Պօղոսեան ընթերցումը կատարած է հանրապետութեան ղեկավար Լ. Պետրոսեանի ուղերձին, ուղղուած բանակողներուն:

ՀՀՇ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵՆԷՆ

Օգոստոս 13–ին ՀՀՇ վարչութեան նախագահ Վ. Սիրադեղեանի ղեկավարութեամբ գումարուած «Հանրապետութիւն» միաւորումին կուսակցութիւններու ղեկավարներու նիստին մասնակցած են Աշոտ Նաւասարդեան (Հանրապետական կուսակցութիւն), Վարդան Խաչատրեան (Քրիստոնեայ – դեմոկրատ), Եգիշէ Նուճարեան (Սոցիալ դեմոկրատ հնչակեան), Վիգէն Խաչատրեան (Ռամկավար Ազատական (լիպերալ – դեմոկրատ) կուսակցութիւն), «Մշակութային Հայաստան» միութեան ղեկավար մարմինէն Ռոպէր Ենգոյեան, Ազգային Ժողովի փոխ – նախագահ Ա. Սահակեան, վարչութեան փոխ – նախագահ Անդրանիկ Յովակիմեան: Մասնակիցները ներքին քաղաքականութեան յետապայ հեռանկարներու մասին առաջարկներ ներկայացնելու նպատակով որոշած են ստեղծել քաղաքական մարմին մը:

ԼՂՀ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 6–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կառավարական յանձնախումբ մը կազմուած է Ստեփանակերտ պատրաստելու համար անկախութեան հռչակման 6–րդ տարեդարձին նշումները, Սեպտեմբեր 2–ին: Յանձնախումբին նախագահ նշանակուած է վարչապետ Ժիրայր Պօղոսեան:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՃԱՇԸ

Պաշտօնական այցով Հայաստան գտնուող ծերակուտական Մ. Մաքքոնէլի եւ անոր ընկերացողներու ի պատիւ, Միացեալ – Նահանգներու Երեւանի դեսպանը Օգոստոս 11–ին ճաշ մը տուած է: Հրաւիրուած են ԱԺՄ–ի նախագահ Վազգէն Մանուկեան, ՀՅԴ գերագոյն մարմնի ներկայացուցիչ Ռուբէն Յակոբեան, երեսփոխան Դաւիթ Շահնազարեան, Ինքնորոշում միաւորման խորհրդարանական խմբակցութեան քարտուղար Ներսէս Զէյնալվանդեան: Խօսակցութեան նիւթ եղած է Հայաստանի քաղաքական վիճակը, ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման ուղիները, եւայլն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՒԷՐԸ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Գերմանիոյ կողմէ տրամադրուած միջոցներով Էջմիածնի մէջ կառուցուած է 242 բնակարան, բազմարուժարան եւ ծերանոց, Ազրբեջանէն արտաքսուած ու հոն ապաստանած գաղթականներու համար: Օգոստոս 12–ին տեղի ունեցած է յանձնումի արարողութիւնը:

ԹԵԼՄԱՆ ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Օգոստոս 11–ին, իր ծննդեան 60–ամեակի օրը, երեսփոխան, «Հրազդանմաշ» ընկերութեան երկարամեայ ղեկավար եւ Հայաստանի արդիւնաբերողներու եւ գործի մարդոց միութեան հիմնադիր Թ. Տէր – Պետրոսեանի հողակոյտին վրայ յուշաքար մը զետեղուած է: Ընկերութեան ներկայի նախագահ Արամ Վարդանեան մեծարեալը բնորոշած է տիպար մը որ կը կեդրոնացնէր խորհրդային արդիւնաբերողին լաւագոյն աւանդութիւնները եւ միւս կողմէ՝ նոր, յառաջդիմականը ընկալելու կարողութիւնը: Արարողութեան ներկայ գտնուած են խորհրդարանականներ, գործի ընկերներ, դեսպաններ, Տէր – Պետրոսեան ընտանիքի անդամներ:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱ՛Ր

«... Ահա կաթիլ մի կաթին քումդ կուսութեան...»
յանձն իմ անձրեւեալ...»

ՆԱՐԵԿԱՑԻ

կաթնածաղիկ ու կապտերակ գիշերին մէջ,
մեղեսիկի փոշի մըշուշն ըլլամ ըսփիւռ,
եւ առիգածն արծաթ՝ ջուրին վրայ հոլանի.
ու ձա՛յն ըլլամ, ըլլամ ծաղիկ, ըլլամ զեփի՛ւռ՝
ամէն իրի հրպիմ փափուկ թեւերով գէջ:
Ըլլամ ջրվէժ, ըլլամ գետափ մը գեղանի,
բառուե՛րն ըլլամ խնկազունած այգիներուն,
կամ գետերու հողմիկ աւաչն, ու գետաձայն
հովին անցքը՝ երկնապլացիկ կատարներէն:
Կաթնածաղիկ ու կապտերակ գիշերին մէջ
սպատկե՛րն ըլլամ սրբազնացած ես համայնին.
օգամտնե՛ակ մ'ըլլամ ես թանկ եւ անմարմին,
ու շուշփայ մ'՝ հաղորդութեանըդ կաթնածիր:
Գետէն անդին կանչե՛ս ինծի. Անցի՛ր, անցի՛ր.
մեծ դիւթութեան կայծակ մը տաս մըթար հոգւոյս,
ա՛ւ, չըզգայթի՛մ կոհակն ի վար ցընորքներու.
թող համբուրէ՛ աչքըս ջահումն աչքերուդ կոյս,
ու չըզգայթի՛մ կոհակն ի վար ցընորքներու:
Ահա՛ մազիմ պիտի ցանես սարակն ի վեր.
երազներու սատափ եամբէն ցրուէ ամպեր.
եւ իղձերուս կապոյտին վրայ, վարդ ամպը դուն,
վարդ ամպն եղիր՝ մեր ը լուսինկան պատմուճանող.
դո՛ւն, աստուածեան զեղեցկութեան արփաւո՛ր հարս,
սրբութեան կո՛յս ձիւնաձիր ու հըրավարս:
Գիշերին մէջ կ'իջնէ դեռ ուղխը լուսեղէն,
կաթիլ մը կաթ՝ ծովացած քու սրբութենէն.
ու տե՛ս, ահա՛, կը մանկանամ, Աստուածամար,
ու տե՛ս. ահա կը մանկանա՛մ գիշերին մէջ՝
ուր լըսեցի ես աստուածեան ձայնին վայրէջ՝
որ կը շաչէր աստուծարեալ հոգւոյս համար:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ
ՆՈՐ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԻ ՃԱՄԲԱՅ ՄԸ

Ալիեւի Միացեալ – Նահանգներ վերջին այցը ու անոր ծանօթ արդիւնքները ղարաբաղեան հարցին հաշտարար լուծումի մը հեռանկարներուն տեղ մտահոգութիւններ արթնցուցին: Քարիւղի պաշարներուն հզօր նեցուկով արքայավայել ընդունելութեան արժանացաւ Ազրպէջանի նախագահը որուն ամենափոքր փափաքին իսկ գոհացում տալ, առաջնային պարտք պիտի ըլլայ ամերիկացի իր պաշտօնակիցին համար: Իսկ Ղարաբաղի շուրջ տասնամեայ կնճիռը, որոշ է որ Ալիեւի յետին մտահոգութիւններէն չէ, մանաւանդ զայն կրկին Բաքուի ենթարկելու կարգադրութեամբ մը: Անոր այցին առաջին օրէն երբ Ուաշինկթըն տրամադիր երեւցաւ Ազրպէջանի իր օժանդակութեան արգելքը վերցնելու, մտահոգութիւնները չէշտուեցան. այդ արգելքը հակազդեցութիւն մըն էր Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ազրպէջանական շրջափակումին: Իսկ այցին աւարտէն ետք ըրուած մանրամասնութիւններու կարգին էր Ալիեւի հաւաստումը թէ ոչ մէկ պայմանով կամ ձեւով Բաքու զինուորական խարիսխներ պիտի տրամադրէր Ռուսաստանի: Այս յայտարարութիւնը եւ ազրպէջանեւամերիկեան տասնօրեայ այլ զարգացումները մեկնաբանուեցան որպէս Միացեալ – Նահանգներու մուտքը կովկասեան շրջանէն ներս:

Այս վերջին պարագան ու քարիւղի ամերիկեան ընկերութիւններու հետ ստորագրուած համաձայնութիւնները, դըժուար էր ենթադրել որ առանց հակազդեցութեան պիտի ձգեն Մոսկուան, որքան ալ տարածուն ըլլան անոր տկարացման պնդումները: Ու առաջին հակազդեցութիւն մը եկաւ ուղղակի նախագահ Ելցինէն որ իրեն զօրավիգ ունենալով Թիւրքմէնիստանի իր պաշտօնակիցը, յայտնեց թէ չեղեալ նկատել տուած է քարիւղի երկու ռուսական ընկերութիւններու համաձայնութիւնները Բաքուի հետ: Ատով հարց մըն ալ կը նշմարուի հորիզոնին վըրայ. Մոսկուա տրամադիր չէ դիւրին – դիւրին հանդուրժելու, կամ նոյնիսկ արտօնելու կովկասեան շրջանին մէջ ամերիկեան այդքան բացայայտ ներկայութիւն մը: Մինչեւ ո՞ւր պիտի կրնայ ընդդիմադիրի կամքը գործնականի ալ վերածել: Եւ ինչ որ կարեւորն է Ղարաբաղեան կարգադրութիւններու տեսանկիւնէն, գիտնալն է թէ Մոսկուայի այս կեցուածքը կարելի՞ է շահարկել ի նպաստ Ստեփանակերտի:

Քաղաքական բարդ ճապկումներ, նուրբ հաշիւներու անհրաժեշտութիւն պահանջող այս գլուխէն ետք կայ ներքին ճակատն ալ: Կարելի՞ է գտնել ազդակ մը որուն ներմուծումը խաղաղ լուծումի փնտռտուքը հանէ «ինքնորոշման իրաւունք – տարածքային ամբողջականութիւն» հակադրութեամբ ստեղծուած ներկայ անելէն: Տրամադրէ բանակցութեան ուրիշ հարթակ մը ու նոյնքան անկարելի չըլլայ վերջին եզր գտնելու գործը:

Նման յատկանիշներ կը կրէ Լեւոն Մելիք – Շահնազարեանի մօտեցումը. ան խմբագիրն է ԼՂՀ կառավարութեան եւ Ազգային Ժողովի պաշտօնաթերթին: Վերջերս ուշագրաւ նիւթ մը ունեցած է «Ի պաշտպանութիւն Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան» վեհաժողովին որ գումարուած է Երեւանի մէջ: Այդ նիւթին հետքերով իրեն հետ Վահրամ Աղաջանեանի կողմէ կատարուած հարցազրոյց մը լոյս տեսած է «Ազգ»ի Օգոստոս 1–ի թիւին մէջ: Հոն Լ. Մելիք – Շահնազարեան կը յայտնէ կարծիքը թէ միջազգային իրաւունքի բազմաթիւ դըրոյթներ անտեսել ու պնդել միմիայն ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին վրայ, կը դժուարացնեն ԼՂՀ–ի գործը: Կայ աւելի քով պարագան ալ որ Ստեփանակերտ իր սեփական շահերը ինք ներկայացնելու կարելիութենէն զրկուած է ու այդ լիազօրութիւնները յանձնած Երեւանի: Այս վերջինին անպատեհութիւնը ան կ'ըլլայ որ յերիւրանքներ կ'ընկերանան բանակցութիւններու թէ Հայաստան հողային ախորժակներ ունի Ազրպէջանի նկատմամբ եւ թէ անհաւանական չէ զինեալ հակամարտութեան վերարծարծումը: Իսկ այս տեսակի մեկնաբանութիւններ կը դժուարացնեն ԼՂՀ–ի ճանաչումը:

Ան ինքնորոշման իրաւունքի վրայ պնդելը ժամանակավրէպ կը նկատէ, անով որ ԼՂՀ–ի բնակչութիւնը արդէն «լրիւ չափով» կիրարկած է զայն: «Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութեան համար ինքնորոշման իրաւունքի ճանաչման անցնելը, ըստ էութեան, վերադարձ է անցեալին, հրաժարում՝ ազգային – ազատագրական պայքարի նուաճումներից» *կ'ըսէ ղարաբաղցի դիւանագէտը (Լ. Մելիք – Շահնազարեան եղած է ԼՂՀ Գերագոյն Խորհուրդի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ): Կ'աւելցնէ թէ աւելի արդիւնաւոր է ԼՂՀ–ն միջազգային իրաւունքի առարկայ դարձնելու կարելիութիւնը փնտռել: Կը բացատրէ թէ միջազգային իրաւունքի առարկայ կ'ըլլան պետութիւնները եւ կ'ըլլան* «հռչակման պահից եւ միւս պետութիւնների ճանաչումից անկախ»: *Ան կ'ըսէ ապա թէ այս պարագաները արձանագրուած են ՄԱԿ–ի անունին մէջ. անոր կանոնադրութեամբ արդէն «ազգ» հասկացութիւնը անջատուած է «պետութիւն»էն: Ժողովուրդը, ազգը որպէս ինքնորոշման իրաւունքի էատէր, իր պարտականութիւններն ու լիազօրութիւնները կը յանձնէ պետութեան ու պէտք է պաշտպանէ ժողովուրդին կամքը: Իսկ երբ ժողովուրդին կամքը զուգահեռ չէ ղեկավարողներու կամքին, կը ծագին հակամարտութիւններ: ԼՂՀ–ի պարագային յատուկ է այս հոլովոյթը. բնակչութիւնը անկախութեան հանրաքուէով եւ ղեկավարներու ժողովրդական ընտրութիւն կատարելով այդ իրաւունքը յանձնած է իր պետութեան: Իսկ այդ պետութիւնը* «պարտաւոր է ճանաչուել միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ»: *Այդ ճանաչումը ԼՂՀ–ին կարելի կը դարձնէ միջազգային իրաւական պարտաւորութիւններ ալ ունենալ:*

Վ. Աղաջանեան հարց կուտայ թէ ԼՂՀ–ն միջազգային իրաւունքի առարկայ ճանչնալը ինչպէս կ'անդրադառնայ Ղարաբաղ – ազրպէջանական զինեալ ճակատումին արժեւորման վրայ: Լ. Մելիք – Շահնազարեան կը բացատրէ թէ ատիկա կարելի կը դարձնէ պնդել թէ ԼՂՀ–ի ռազմական գործողութիւնները անհատական ինքնապաշտպանութիւն են, նպատակ ունենալով պաշտպանուիլ Ազրպէջանի յարձակումներէն: Այս ուղղութեամբ անհրաժեշտ է, կ'ըսէ, անյապաղ դիմել ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին, ինչ որ ըրած է ԼՂՀ–ն 1992 Մարտին:

Զրոյցի աւարտին ամփոփելով ըսուածը, Լ. Մելիք – Շահնազարեան ժամանակը հասած կը նկատէ որ «ԼՂՀ–ն միջազգային իրաւունքի վկայակոչումների «պաշտպանական» մարտավարութիւնից անցնի «յարձակողական»ի, միջազգային կազմակերպութիւններից պահանջելով սեփական կանոնադրութեան, բանաձեւերի ու միջազգագրերի հետեւողական կենսագործում եւ ԼՂՀ–ի ճանաչում որպէս միջազգային իրաւասուբյեկտ»: *Իսկ այդ պահանջը ներկայացնելու համար կան բոլոր առարկայական նախադրեալները, պետութեան հռչակում, հանրաքուէ, ազգընտիր ղեկավարութիւն, օրէնսդիր, գործադիր, դատական, իշխանութեան կառոյց եւ պետական սահմանը պաշտպանելու կարողութիւն:*

Միջազգային իրաւական տուեալներու յենած բաւական նորութիւն կայ Վ. Աղաջանեանի խօսակիցին արտայայտութիւններուն մէջ. Անկախ անկէ որ իր թելադրած ուղղութիւնը քաղաքական գիծ կ'ըլլա՞յ, կամ կրնա՞յ ըլլալ թէ ոչ, ուշագրաւ է բերուած նորութիւնը: Ան նախ փաստը կուտայ թէ քաղաքական լուրջ մտածողութեան տէր դէմքեր ունի Ղարաբաղ: Դէմք որ արմատացած անելէն ելքի հեռանկարներ կ'առաջարկէ: Ապա շատ ճակատագրական այս օրերուն դըժուար ճապկումներու փուլին կը բերէ այլընտրանքի մը կարելիութիւնը: Ամբողջ հարցը հոն է որ հետեւորդ կրնա՞յ ունենալ ու փափաքելի արդիւնքին գոնէ մօտենալ ցոյց տրուած գիծը: Յատկապէս իր դատը միջազգային ատեաններու առջեւ եւ բանակցութեան սեղաններուն վըրայ ինք պաշտպանելու կարելիութիւնը ստեղծելով Լեռնային Ղարաբաղի:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՒԵԱՆ

ԱՐՋԱԳԱՆԳՆԵՐ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՅԵՐ ԱՐՀԵՍՏԱՎԱՐԺ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը երկրին մարզական կազմակերպութիւններուն գլխաւորն է իր անդամներուն թիւով: Իր տարեկան ընդհանուր ժողովին մէջ, Յունիս 21–ին, ըսուեցաւ որ լիսանս *ստորագրած անձերուն թիւը, ճշգիւ, 2.002.604 է: Ասոնց ամէնքն ալ խաղացողներ չեն: Վարչականներն ալ պէտք է արձանագրուած ըլլան, ինչպէս գործօն մարզիկները: Կարելի է ենթադրել որ կանոնաւոր կերպով ֆութպոլ խաղացողներուն թիւը շատ հեռու չէ երկու միլիոնէ:*

Որքա՞ն «եան»եր այս թիւին մէջ, Հայեր ամբողջովին, կամ՝ Հայ հօր կողմէ միայն: Երեք հարիւր, թերեւս չորս հարիւր՝ անդամ հայանուն ակումբներու կամ տեղական խումբերու: Քանի մը հատը, քիչեր, իրենց կեանքը կը շահին գնդակին ետեւէն վազելով: Իրենց տեղը ունին, աւելի կամ նուազ յարատեւօրէն, արհեստավարժ խումբերու մէջ: Արագ ակնարկ մը անոնց վրայ կրնայ հետաքրքրել մեր ընթերցողները:

⁂

Ժիլ Համբարձումեան, պաշտպանող մը վերստին կ'երեւայ Գաննի կազմին մէջ: Վերադարձած է Լիլէն՝ ուր փոխադրուած էր անցեալ մրցաշրջանին: Հոն շատ յաջող խաղեր չէր ունեցած: Լիլ անկում կրեց արդէն: Համբարձումեան ծնած է Մարսէյլ: 28 տարեկան է արդէն: Արհեստավարժներու դասակարգին մէջ անցնելէ առաջ, կը խաղար Սէն – Թ'Անթուանի հայանուն ակումբին մէջ:

Համբարձումեանի նախկին խաղակիցը, Փասքալ Պետրոսեան, Գաննէն փոխադրուած է Ռէննի ակումբը: Պետրոսեան յառաջապահ մըն է. երբ ժիւնիոր էր, խաղաց Ֆրանսայի Ազգային խումբէն: Այն ժամանակ անդամ էր Էքս – ան – Փրովանսի ակումբին:

Պետրոսեան ծնած է Մարսէյլ: 23 տարեկան է: Իր ասպարէզը կրնայ շարունակել տակաւին տասնեակ մը տարիներ ուրեմն:

Ուրիշ յառաջապահ մը, Էրիք Ասատուրեան՝ որ փայլեցաւ նաեւ Հայաստանի Ազգային խումբին մէջ, կը մնայ Կէնկան՝ ուր փոխադրուած էր անցեալ մրցաշրջանին, Լիոնէն: Ծնած է Փարիզի մէկ արուարձանը՝ Սէն Մօրիս: 31 տարեկան է: Ունի արդէն բաւական երկար ասպարէզ մը իր ետեւը. Խաղացած է Թուլուզի եւ Լիլի ակումբներուն մէջ:

Ֆրէտէրիք Թաթարեան, 27 տարեկան, ծնած է Մարսէյլ. անցեալ մրցաշրջանին շահեցաւ Ֆրանսայի բաժակը Նիսի ակումբին հետ: Կը պատկանի Մարսէյլի. փոխ տրուած էր Նիսի: Կը վերադառնայ Մարսէյլ: Միջնապահ մըն է: Դժուար թէ կարենայ տեղ մը գտնել Օ.Մ.–ի առաջին կազմին մէջ՝ որ այս մրցաշրջանին մեծ յաւակնութիւններ ունի եւ կը յուսայ վերագտնել իր առաջնակարգ դիրքը զոր ունէր երբ Թափի նախագահ էր:

⁂

Միշել Տէր – Զաքարեան (Մոնփըլիէ) վերջ կուտայ իր մարզական ասպարէզին, ըստ իր ակումբին վարիչներուն յայտարարութեան:

Ծնած է Երեւան: 34 տարեկան է: Պըզտիկուց եկած է Մարսէյլ:

Ունեցաւ գնահատելի ասպարէզ մը ֆըրանսական ֆութպոլին մէջ իբրեւ տկուն պաշտպանող մը:

Երբ պատանի էր, խաղացած է իր տարեկիցներու – Քատէ – Ֆրանսայի Ազգային խումբին մէջ՝ որուն հետ, եթէ լաւ կը յիշենք, շրջապտոյտ մըն ալ կատարած է Պրազիլիա:

Իր ակումբները եղած են Մազարկ, Նանթ եւ վերջինը՝ Մոնփըլիէ՝ որուն խմբապետն էր քանի մը տարիներէ ի վեր:

Տէր – Զաքարեան մասնակցեցաւ Հայաստանի Ազգային խումբին մէկ քանի խաղերուն: Առաջին անգամ ըլլալով՝ Փորթուկալի դէմ, Երեւանի մէջ անցեալ տարուան Օգոստոսին: Այդ խաղին սկիզբին իսկ վիրաւորուեցաւ եւ, անկէ յետոյ, չկրցաւ վերագտնել իր տեղը Մոնփըլիէի առաջին կազմին մէջ: Վերջակէտը կը դնէ ուրեմն իր ասպարէզին բարձր կարգի ֆութպոլին մէջ:

Վերեւ յիշուած հինգ մարզիկները կը խաղան կամ խաղացած են Ֆրանսայի բարձրագոյն դասակարգի ախոյենութեան մէջ: Կա՞ն «եան»եր երկրորդ դասակարգի խումբերուն մէջ՝ ուր վերստին իր տեղը ունի Վալանսի «Ծագումով Հայ Վալանսի Մարզական Ընկերակցութիւնը» (A.S.O.A.V.) *21 մրցակիցներու հետ:*

Այս տարի մէկ Հայ միայն Վալանսի կազմին մէջ՝ բերդապահ Վէնսան Եազմաճեանը: Ծնած է Փարիզ, 30 տարեկան է: Կը կարծենք որ դժուար պիտի ըլլայ իրեն ապահովել յարատեւօրէն իր տեղը ակումբին առաջին կազմին մէջ: Իբրեւ մրցակից ունի երիտասարդ մը՝ Լը Քրոմ, նոր եկած Վալանս: 23 տարեկան է եւ, հաւանաբար, խումբին մարզիչը, միշտ նոյնը՝ Լէոնս Լաւաներ, երիտասարդին պիտի տայ աւելի յաճախ իր վստահութիւնը:

Վալանսի երկրորդ Հայը, Միշել Թերզեան Երեւանցի, վերջ կուտայ իր մարզական ասպարէզին, 34 տարեկանին: Ֆըրանսայի մէջ խաղացած է, Վալանսէն առաջ, Կրընոպլի ակումբէն:

Ներկայ մրցաշրջանին պիտի պատահի թերեւս որ Վալանսի Հայ Մարզականը դաշտ իջնէ առանց ոեւէ հայանուն խաղացողի…

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇՆԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

ԹԱՂԵ՞Լ, ԹԷ ՉԹԱՂԵԼ

ԼԵՆԻՆԻՆ ԵՒ ՑԱՐԻՆ ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԹԱՂԵԼ ԻՐԵՆՑ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀՈՂԻՆ ՅԱՆՁՆԵԼ ԻՐԵՆՑ ՊԱՇՏԱԾ ԿՈՒՌՔԵՐԸ

Ռուսիոյ պատմութեան մեծագոյն հակադիր կողմերը անգամ մը եւս իրարու դէմ ելած են կրքոտ պայքարով մը, անոնց թաղման շուրջ ստեղծուած է բանավէճ մը, որ իր խորհրդանշական բնոյթով համակած է Ռուսերը:

Ռուսական յեղափոխութեան հայրը՝ Լենին զմռսուած է գաղտնի բաղադրութեամբ մը եւ իր մահէն՝ 1924–էն ի վեր պառկած կը մնայ փառաշուք դամբարանի մը մէջ, որ կ'իշխէ Մոսկուայի Կարմիր հրապարակին վրայ:

Լենինի հրահանգով 1918–ին գնդակահարուած Ռուսիոյ վերջին ցարը՝ Նիկոլաս Բ.ի աճիւնները պահուած են ախտաբանական տարրալուծարանի մը մէջ, Ուրալի Եկատերինբուրգ շրջանին տարածքին տեղ մը:

Ներկայիս ռուս կարգ մը մտաւորականներու եւ բարեկարգումներու ձգտող քաղաքագէտներու մօտ կը տիրէ Լենինը նուազ վեհաշուք տեղ մը ամփոփելու մըղումը, մէկանգամընդմիշտ թաղելու համար համայնավարութիւնը: Քանի մը ամիսէ ի վեր նախագահ Ելցին աղմուկ բարձրացուցած է առաջարկելով, որ յառաջիկայ Հոկտեմբերին հանրաքուէ մը կատարուի այս հարցին առընչութեամբ:

«ՄԵՌԱԾ ՄԱՐԴ ՄԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ՀՈՂԷՆ ԴՈՒՐՍ ՄՆԱՅ»

«Կը յուսամ, որ աստիճանաբար Կարմիր հրապարակը պիտի ձերբազատենք գերեզմանի իր վիճակէն», *յայտարարած է նախագահ Ելցին՝ ի մտի ունենալով Լենինի զմռսուած մարմինը դուրս բերել կարմիր մարմարէ դամբարանէն, որ կը գտնուի Կրեմլինի պարիսպէն դուրս:*

Թէեւ Ռուսիոյ Խորհրդարանը հրապարակած է օրէնք մը, որ կ'արգիլէ որեւէ փոփոխութիւն կատարել Կարմիր հրապարակին վրայ, սակայն Նախագահ Ելցին մերժած է ստորագրել օրէնքը եւ պահանջած է «Կարմիր հրապարակէն վերցնել թաղմանական ծաղկունքը ... ոչ թէ պուլտոզրերներով, այլ՝ աստիճանաբար եւ քաղաքակիրթ ձեւով»:

«Ասիկա մեր պատմութիւնն է: Թոյլ

տուէք, որ քրիստոնէական դիմագիծ տանք անոր: Մեռած մարդ մը պէտք չէ հողէն դուրս մնայ: Պէտք է հողին մէջ թաղուի», ըսած է նախագահ Ելցին. սակայն ան որեւէ ակնարկութիւն չէ կատարած խորհրդային այլ դէմքերու, որոնք թաղուած կը մնան Լենինի դամբարանին եւ Կրեմլինի պատին երկայնքին:

Ցարին, ցարական ընտանիքին կարգ մը անդամներուն եւ զանոնք ձերբակալողներէն չորսին աճիւնները յայտնաբերուեցան 1991-ին Եկատերինբուրգէն, ուր գնդակահարուած էին: Այնուհետեւ ռուս ուղղափառ Եկեղեցին, ցարական վարչակարգին պաշտպանները եւ այլ աւանդապաշտներ կամաց – կամաց հող պատրաստած են Նիքոլայ Բ. ցարին ու անոր ընտանիքը պատշաճ շուքով թաղելու համար թագաւորներու ընտանեկան դամբարանին մէջ, որ կը գտնուի Ս. Պետերբուրգի Պետրոս եւ Պօղոս ամրոցին մէջ:

Սակայն արքայական ընտանիքին աճիւնները թաղելու պաշտօնական ծրագիրները առնուազն երկու անգամ յետաձգուած են: Առաւելաբար մտավախութիւն կը պատճառէ նման թաղումի մը խորհրդանշական բնոյթը քաղաքականութեան մէջ: Շատեր նաեւ դէմ են Ռոմանովներու վերջին ցարը ճանչնալու կեցուածքին:

Այս կիրքերը ցայտուն կերպով բացայայտուեցան անցեալ Ապրիլին, երբ ականահարուեցաւ Նիքոլայ Բ.ի յիշատակը ոգեկոչող միակ արձանը, որ զետեղուած էր անցեալ տարի, Մոսկուայի հիւսիս – արեւելեան անջրդի մէկ դաշտին մէջ:

Նախապէս անծանօթ խմբակ մը, որ ինքզինք կը կոչէր Աշխատաւորներու – Մշակներու Կարմիր Բանակ, ստանձնեց խափանարարութեան պատասխանատուութիւնը յայտարարելով, որ հակադարձութիւն մըն էր անոնց դէմ, որոնք կուզէին թաղել Լենինը:

Համայնավար ղեկավարներ մերժեցին ընդունիլ իրենց մեղսակցութիւնը: Իրօք, անոնք բուռն կերպով դէմ են Լենինն ու ցարը թաղելու գաղափարին: Սակայն առաւելաբար զիրենք գայրացնողը Լենինը իր փամփշտարդել ապակեայ դագաղէն դուրս բերելու ծրագիրն է: Համայնավարներուն համար Լենինը սրբազան անձնաւորութիւն մըն է, որուն հանգիստ պէտք է տածել այն յարգանքը, որ յատուկ է ռուս զմռսուած սուրբերուն, որոնց մարմինները պաշտամունքի առարկայ են:

Ռուսիոյ մէջ Լենինը համայնավարութեան մարմնացումն է: Զայն թաղելը ինքնին կը նկատուի համայնավարութիւնը վերջնականապէս թաղելու արարք մը: Մինչ կարգ մը Ռուսեր կ'ըսեն, թէ Լենինը պէտք չէ թաղուի եւ մնայ իբրեւ ազգային համայնավար վարչակարգի վառանդին, անդին՝ համայնավարները կ'ըսեն, թէ Լենինը պէտք է մնայ հողին վրայ, իբրեւ ցուցանիշ՝ իր պատմական դերին եւ խորհրդային ազատագրական պայքարի համար:

Լենինի միակ ողջ հարազատը՝ անոր եղբօրը 74 տարեկան աղջիկը՝ Օլկա Ուլիանովա կը յայտարարէ, թէ իր հօրեղբօր թաղումը աննախատեսելի հետեւանքներ կրնար ունենալ Ռուսիոյ համար: Երբ Օլկայի հարց տրուած է, թէ արդեօք իր հօրեղբայրը պիտի՞ չընդվզէր, որ իր հետեւորդները զինք կը սրբացնէին Կարմիր Հրապարակին վրայ պահելու համար, ան պատասխանած է. «Հօրեղբայս ինքնին ազնուական արմատներէ սերած էր»:

Լենին փափաքած էր իր մահէն ետք թաղուիլ Ս. Պետերբուրգ, մօրը կողքին: Գէթ այսպէս ըսած է անոր կինը՝ Նատեժտա Կրուփսկայա, որ ամուսինին մահէն ետք փորձած է համոզել Կրեմլինի ղեկավարները՝ զայն թաղելու համար: Սակայն Ռուսիոյ զանազան շրջաններէն Լենինի յարգանքի վերջին տուրքը մատուցելու եկած ամբոխները տեսնելով, անոնք ուշացուցած են թաղումը եւ ի վերջոյ Լենինի զմռսուած մարմինը վերածած են համայնավարութեան «աշխարհիկ կրօնին» ամէնէն սրբազան մասունքին:

Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցւոյ պետը՝ Ալեքսի Բ. Պատրիարքը միշտ ալ խուսափած է որեւէ ակնարկութիւն կատարելէ Լենինը թաղելու փափուկ հարցին մասին: Սակայն ան նուրբ ձեւով պարզած է այն տեսակէտը, թէ կառավարութիւնը պէտք չէ առնէ որեւէ քայլ, որ կրնայ յաւելեալ ցնցումի ենթարկել Ռուսիոյ բնակչութիւնը:

Լենինը թաղելու գաղափարը սկսաւ շրջան ընել 1980-ական տարիներու վերջերուն, երբ բարեկարգչական եւ ազատական զգուշաւոր ժամանակաշրջան մը սկիզբ առաւ նախկին խորհրդային ղեկավար Միխայիլ Գորպաչովի իշխանութեան տակ: Ռուս ազատականներ սկսան վիճիլ, թէ Լենինը, որ ստեղծած էր բռնատիրական վարչակարգ մը, եւ որուն քաղաքական ժառանգորդները միլիոնաւոր մարդիկ սպաննած էին, իրաւունք չունէր յիշատակի դամբարան մը ունենալու: Աղբայնականներու համաձայն, Լենին, որ մկրտուած էր Ուղղափառ Եկեղեցւոյ մէջ, պէտք էր համապատասխան ձեւով թաղուէր եւ ոչ թէ զմռսուած մնար հեթանոսի մը պէս:

Կարգ մը վիճակագրութիւններ ցոյց կուտան, թէ Ռուսիոյ բնակիչներուն աւելի քան կէսը դէմ է Լենինը թաղելու ծրագիրին, մինչ 30 առ հարիւրը համաձայն է անոր:

ԱՆԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այն օրէն, երբ Եկատերինբուրգի մէջ համայնական գերեզմանէ մը յայտնաբերուեցաւ աճիւններու դէզ մը, Ռուսերը կը վիճին անոնց վախճանին շուրջ: Տարիներ տեւեց, մինչեւ որ սկեպտիկներ համոզուեցան, թէ աճիւնները կը պատկանէին ցարական վերջին ընտանիքին: Մըտաւորականներէ, կառավարական պատասխանատուներէ եւ եկեղեցական առաջնորդներէ կազմուած յանձնախումբ մը ստեղծուեցաւ լուծելու համար հարցը:

Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցին նաեւ ընտրեց անջատ յանձնախումբ մը՝ որոշելու համար, թէ արդեօք պէ՞տք էր ցարը սրբացնել իբրեւ նահատակ: Տարակարծութիւնները այնքան սուր եղան, որ յանձնախումբը հարցը փոխանցեց ներկայացուցչական աւելի մեծ ժողովի մը, որ ցարդ որեւէ եզրակացութեան չէ յանգած: Նիկոլայ Բ. ցարը ռուս եկեղեցւոյ եւ պետութեան վեհապետն էր նախքան համայնավար յեղափոխութիւնը: Մինչ բանավէճերը կրնան տարիներ տեւել, անդին Նիքոլայ Բ.ի սրբանկարները արդէն կը վաճառուին Մոսկուայի շուկաներուն մէջ: Ինչ կը վերաբերի արտասահմանի ռուս Ուղղափառ Եկեղեցիին, որ համայնավար յեղափոխութենէն ետք խզուեցաւ Ռուսիոյ Մայր Աթոռէն եւ հաստատուեցաւ Նիւ – Եորք, անիկա 1981-ին միաձայնութեամբ սրբացուց ցարը:

Ռուսերուն մեծամասնութիւնը Եկատերինբուրգէն յայտնաբերուած աճիւնները ընդունած է իբրեւ ցարական ընտանիքին մնացորդացը: Բրիտանացի գիտնականներու խումբ մը աճիւններուն ծինական բաղադրութիւնը բաղդատած էր Բրիտանիոյ Ֆիլիփ իշխանին արեան ծինական կառուցուածքին: Իշխանը Ալեքսանտրա ցարուհիին հեռաւոր մէկ արիւնակիցն է: Քննութիւններուն արդիւնքը հրապարակուեցաւ 1993-ին: Անիկա 98·5 առ հարիւր համեմատութեամբ կը վաւերացնէ, թէ աճիւնները կը պատկանին Նիքոլայ Բ.ի եւ անոր ընտանիքին: Ռուս եւ ամերիկացի գիտնականներ 1995-ին վաւերացուցին այս հաստատումը:

Սակայն ցարը կը մնայ անթաղ: Նիքոլայ Բ.ի եւ Ստալինի կենսագրական ուսումնասիրութեան հեղինակը՝ Էտուարտ Ռատծինսքի, որ մեծ աշխատանք կը տանի ցարը թաղելու համար կ'ըսէ. «Ան Ռուսիոյ խորհրդանիշն է: Ամէն մարդ կ'ուզէ զայն պատշաճ ձեւով թաղուած տեսնել, բայց բոլորին համար ալ ատիկա անկարելիութիւն մըն է»:

Այնպէս կը թուի, թէ ցարէն աւելի Լենինի ճակատագիրն է, որ կը հետաքրքրէ սովորական Ռուսերը: Անոնցմէ ոմանք չեն ուզեր թաղել Լենինը, որովհետեւ եթէ անոր դամբարանը փակուի, ապա Կարմիր Հրապարակին վրայ «ընելիք պիտի չմնայ»: Իսկ համայնավարական թեքումով «Զաւթրա» օրաթերթին գլխաւոր խմբագիրը կ'ըսէ. «Այնքան ատեն որ Լենինը հոն է, այնքան ատեն որ անոր ապակեայ դագաղը կը մնայ, որեւէ վայրկեանի կրնայ վերստեղծուիլ Խորհրդային Միութիւնը, համայնավար վարչակարգը եւ համայնավար կարմիր իրականութիւնը»:

Համադրեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ազդակ»

ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Ռուսաստանի նախագահին մօտիկ շրջանակին մէջ ուշագրաւ դէմք մըն է կրտսեր աղջիկը Թաթիանան: Երկար ատենէ ի վեր մամուլը կը խօսէր հօրը վրայ ունեցած անոր լուրջ ազդեցութեան մասին, բայց վերջերս երբ ան պաշտօնապէս նշանակուեցաւ «նախագահին արտաքին տեսքին խորհրդական» իր դերը պաշտօնական հանգամանք ստացաւ:

Թաթիանան ծնած է 1959-ին, աւարտած Մոսկուայի համալսարանը. մինչեւ 1996 աշխատած է գիտական – ճարտարարուեստական միութեան մը մէջ:

Ելցինի վրայ իր ազդեցութեան մասին շշուկները որոնք ամէն օր տեղ գտած են հանրային կարծիքին մօտ, մինչեւ իսկ զինք թեկնածու ներկայացուցած են Թուլայի շրջանին կառավարիչի պաշտօնին: Անոնք հետեւանք են հօրը մօտ Թաթիանայի ունեցած դերին. ան չի սահմանափակուիր անոր մազերուն յարդարանքով կամ հագուստ – կապուստին հսկողութեամբ: 1996-ի նախագահական ընտրութեան իր աղջկան պնդումներուն անսալով Ելցին իր ընտրապայքարին ղեկավարութիւնը յանձնեց Չուպայսի որ այսօր կառավարութեան Բ. դէմքն է: Ատկէ զատ, Թաթիանայի դերին կը վերագրուի զօրավար Կորժակովի ճամբուիլը. զօրավարը երկար տարիներէ ի վեր ռուսական իշխանութեան անբաժանելի տարրն էր, նախագահական պահակազօրքին հրամանատարը եւ Ելցինի մտերիմը:

Ռուսական «Վէկ» շաբաթաթերթը Ելցինի այս խորհրդականին յատկացուած էջերու մէջ տեղ տուած է անոր արտայայտութիւններուն. ան կ'ըսէ թէ պիտի ջանայ կարելի եղածին չափ շուքին մէջ մնալ, քանի որ հանրութիւնը աւանդաբար միշտ վերապահութեամբ կը վերաբերի նախագահի մը կնոջ կամ աղջկան հետ երբ անոնք պաշտօնական դիրքեր կը գրաւեն: Ինք քաղաքական նկրտումներ չունի. բայց ներկայի պարտականութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ: Կ'ըսէ թէ իրմէ զատ ոչ ոք կրնայ գիտութեամբ անհաճոյ բաներ ըսել նախագահին: Մինչդեռ երբ ինք է ըսողը, ան ուշադիր մտիկ կ'ընէ:

Թաթիանա որպէս նախագահին աղջիկը, ծրագրուած է որ մաս կազմէ «Նախագահներու աղջիկներու ակումբ»ին: Ասոր գաղափարը յղացած է Ղազախստանի նախագահ Նազարպայեւի աղջիկը Տարիկա որ ծրագիր ունի մօտ ատենէն Մոսկուա եւ Փարիզ այցելելու, այդ ակումբին անդամ դարձնելու համար Գլօտ Շիրաքն ալ: Տարիկա եւս մօտիկ գործակիցներէն է հօրը. կը վարէ մամուլի կցորդի պաշտօնը: Կը գործէ նպատակ ունենալով իրարու մօտեցնելու իր երկրին աւանդութիւնները, բարքերը եւ արեւմտեան ժամանակակից արժէքները: Իսկ ինչ կը վերաբերի Գլօտ Շիրաքի, նոյնքան ծանօթ է հօրը վրայ ունեցած ազդեցութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Է.

Ինքն էր որ ըսաւ.

– Օրհնածներ, մենք անհաւատ Թուրքին թշնամի ենք ի մէջի այլոց եւ այն պատճառաւ ալ, որ մեր եկեղեցիները կը կողոպտեն, մեր ժամերը կը պղծեն ու ձեռքերնէս կ'առնեն: Դուք եկեր Աստուածնիս ալ մեզմէ կը յափշտակէք: Թէ որ Աստուած չկայ, անդին աշխարհ չկայ, արքայութիւն չկայ, դժոխք չկայ, ամէնուն բրածները քովը պիտի մնայ, ու մենք շան պէս պիտի սատկինք լմննանք, ան ատեն հա՞յը ինչ է, տաճի՞կը ինչ է: Մէկը «հայ» կ'ըսէ, միւսը՝ «էքմէկ». տարբերութիւնը սա՞ է:

Տէր Յուսիկ նախնական ուսում ստացած մարդ, չհետամտեցաւ Եւրոպայէն եկող «գիտութիւնները» հասկնալու, այլ պարզապէս անոնց սպառնալիք ըրաւ, ժողովուրդին բիրտ ուժին կռթնելով.

– Ես ձեզի հոսկէ ժողովուրդին ձեռքովը տեղերնիդ կը ճամբեմ, թէ որ մէկ մըն ալ կրօնքի դէմ խօսիք, սպառնաց: Մեր գործը, կը պոռար, անհաւատ Թուրքին հետ է: Ամէն մէկերնիս մեր արիւնը թափելու պատրաստ ենք: Միթէ այնքան ապուշ ենք որ կրօնքը ջնջելու համար նահատակուինք: Հէ՞:

Տէր Յուսիկ օր մը Թումանեանի խումբին հետ գտնուած պահուն, ճիւղպէլի մէկը տեսաւ: Անժպիտ մարդ մը, քաղցրախօսիկ, հեզ ու խոնարհ. երեւոյթը աստուածավախ: Այդ դէմքը իրեն անծանօթ չթուեցաւ: Բայց ո՞ւր տեսած էր: Յիշողութիւնը պրպտեց, երկա՜ր պրպտեց: Սրտէն ուժ մը զինքը դէպի այդ անծանօթը կը մղէր: Մէկէնմէկ հրճուանքի սարսուռով մը գլխէն մինչեւ ոտքը ցնցուեցաւ: Տարակոյս չունէր. ա՛ն էր, պատուելին, որ օրին մէկը իշուկովը իրենց գիւղը եկած էր, լուսահոգի Տէր Թադէոսին առնելը. ծեծ կերած էր եւ աշխարհահարար Աստուածաշունչ մը ձգելով փախած էր: Ու այդ հալածեալ «բոոթ»ը, այդ հալածեալ Աստուածաշունչն էին որ զինքը ու ամբողջ գեղը փոխած էին: Տէրտէրը կամաց կամաց միտքը բերաւ պարագաները ուր պատուելին հանդիպած էր: Տարինե՜ր անցեր էին: Օր մը քաղաքը Արշամին հետ պտըտած, փարժապետը զինքը արմուկովը մշտած, ու «բոոթ»ը ցոյց տուած էր: Արինը գլուխը ցատքեր էր: Անկէ ետքը քանի մը անգամ ալ հանդիպած էր պատուելիին, միշտ խոռ նայելով անոր, Ալ ետքէն զայն չէր տեսած, ու մոռցած իսկ էր: Հիմակ այդ մարդը տեսիլքի մը պէս կ'երեւնար իր աչքերուն: Երկիւղածօրէն անոր մօտեցաւ ու ինքզինքը ճանչցուց: Պատուելին շատ ծանօթ էր Տէր Յուսիկ անունը: Անոր աչքերուն մէջ ալ ուրախութիւնը փայլեցաւ ի տես այդ բիրտ քահանային, որ հայ ժողովուրդը իր իսկութեանը մէջ կը մարմնացնէր:

Երբ կարգը եկաւ, Տէրտէրը պատմեց թէ ինքը անուղղակի աշակերտն է իրեն՝ պատուելիին: Այս վերջինս զարմանք յայտնելուն, Տէր Յուսիկ պատմեց շատ տարիներ առաջ իր գեղը պատահած դէպքը: Պատուելին ալ քիչ մը մտմտալէն յետոյ, անանկ բան մը յիշեց: Իր Առաքեալի պաշտօնին մէջ այնքան քաղաքներէ ու գեղերէ հալածուած ու ծեծ ուտելով վռընտուած էր որ ամէն մէկ դէպքը նոյնյետայն ճշգրտօրէն յիշելու անկարող կը գտնուէր:

Պատուելին ալ գեղէ գեղ պտըտելով կազմակերպութիւններ կը պատրաստէր ու հրոսակներուն կ'այցելէր: Եւ ասկէ ետքը Տէրտէր ու պատուելի մէկտեղ պիտի հալածուէին: Իրենց անձին մէջ հայութիւնը կը միանար ընդդէմ հայութեան ու քրիստոնէութեան թշնամիին:

Ու մէկտեղ բանտը նետուեցան պատուելի Տէրտէր, ամերիկեան քոլէճի փրոֆեսոր, պատանի, երիտասարդ, ուսանող, փերեզակ, ջորեպան: Ամէնքն ալ հայ, ամէնքն ալ քրիստոնեայ:

Տէր Յուսիկ Մարգուան կը գտնուէր այն աղետաւոր օրերը, երբ առատ մը պատերը փակցուած գտնուեցան Հնչակեան Մաճուճի յայտարարութիւններ: Աթէնքէն մասնաւոր հրահանգներով Փոքր Հայք ղրկուած այդ թուղթերը՝ Պոլիս գահընկէցութեան մը պատրաստութիւններ կը ծանուցանէին: Անդին Եւլտըզ յուզումը տիրեց եւ ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան ամբողջ Փոքր Հայքի մէջ: Տէր Յուսիկ ընդհանուր ձերբակալութիւններուն ինքն ալ բռնուեցաւ: Ո՛չ Մարգուանէն էր, ո՛չ շրջանակներէն. այդ կողմերը ի՞նչ գործ ունէր: Ամենախիստ հարցաքննութիւնները շատ բան յայտնեցին: Տէր Յուսիկին դերը հաստատուեցաւ:

(Շար. 21)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն՝ Գէորգ Փափազեանի մահուան 9-րդ տարելիցին առթիւ, Տիկին Մատլէն Փափազեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

– ՇԷՆ-ՖՐԱՆՍԸ –

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարեկան պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝

01 – 45 – 84 – 57 – 18

թիւին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Տաղկափառ 50-ամեակ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ:

— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն է վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին Խաղողօրհնէք:
ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 18
Յիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.45-ին
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Ժամերգութիւն ժամը 9.30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10.30ին:
Յաւարտ պատարագի աւանդական արարողութիւն «Օրհնութիւն Խաղողոյ»:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 18
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10-ին:
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 10-ին:
Պատարագ ժամը 11-ին:
Պատարագի աւարտին աւանդական Խաղողի օրհնութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԴԱՒԻԹ ԱՐՔ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Լուսարարապետ Երուսաղէմի Պատրիարքարանի

ՇԱՒԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Աստուածածնի վերափոխման պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Օգոստոս 17, առաւօտեան ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ ու կը քարոզէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

VISA POUR LE HAUT-KARABAGH

COMMUNIQUE

Un visa d'entrée sur le territoire de la République du Haut-Karabagh est indispensable.

Ce visa supplémentaire au visa d'entrée en République d'Arménie est à retirer auprès des agences de voyage :

Sabératours (département Arménie), 19, rue St-Roch, 75001 Paris
Tél. : 01 - 42 - 96 - 10 - 10
et **Sevan Voyages** :
48, Cours de la Liberté, 69003 Lyon
Tél. : 04 - 78 - 60 - 13 - 66.

Un délai de 15 jours est nécessaire pour l'obtention de ce visa.

Les personnes ayant un passeport arménien ou de résidant en Arménie en sont dispensées.

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 17, տօն է Սուրբ Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի ուխտաւոր ժողովուրդը սոյն Տաղաւարի հանդիսութեանց:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11.15-ին:
Խաղողօրհնէք ժամը 12-ին:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Տօն է վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Սկիզբ արարողութեան ժամը 9.30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին:
Յաւարտ պատարագի Խաղողի օրհնութեան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ:
Նկատի ունենալ որ այդ օրը հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն
վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
«ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ»
Կիրակի, Օգոստոս 17
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10.15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին:
Պատարագիչ – քարոզիչ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Կ'երգէ Թաղիս «Լուսաւորիչ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ եւ երգեհոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր եւ Սիւզան Արթինեանի:
Պատարագի աւարտին Օրհնութիւն Խաղողի:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Օգոստոս 17
Ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ:
Ժամը 11.30-ին Աւանդական Խաղողօրհնէք:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 19
MARDI
19 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·181 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.181

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԱԲԽԱԶԵԱՆ ԵՐԱԶԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ» կը խորագրէր «Ֆիկառօ» (Օգոստոս 16–17) ծանուցանելու համար այն համաձայնագիրը զոր ստորագրած են Վրաստանի նախագահը՝ Է. Շեւարնաձէ եւ Աբխազներու ղեկավարը՝ Վլատիսլաւ Արձինպա Օգոստոս 15-ին, Թիֆլիս։ Հաւասարակշռ յստակութեամբ մը կողմերը յանձն կ'առնեն «զէնքի չդիմել լուծելու համար իրենց հարցերը», բայց չեն անդրադառնար հիմնական հարցին՝ Աբխազիոյ կանոնագիրը։ Ծանօթ է որ այս վերջինը ռուսական զօրքին օժանդակութեամբ անջատուած էր Վրաստանէն 1992–93-ին պատերազմի մը ընթացքին որուն հետեւանքով 10 հազար մեռեալ կար եւ 250 հազար վրացի գաղթական։ Վրաստան չուզեր ինքնավարութենէ աւելին շնորհել Աբխազիոյ, որ կը յօժարի միայն «պետութեանց միութեան» մը Վրաստանի հետ։ Հակառակ այս տարակարծութեանց, Շեւարնաձէ եւ Արձինպա Մոսկուա հրաւիրուած են խաղաղութեան համաձայնագրի մը շուրջ բանակցութիւններ վարելու համար Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան հովանաւորութեան ներքեւ։ Թիֆլիսի այս համաձայնագիրը կը մեկնաբանուի որպէս փոփոխութիւն մը ռուսական քաղաքականութեան մէջ, իբրեւ հետեւանք նաեւ Չեչենիոյ պատերազմին։

ԿԻՊՐՈՍԻ շուրջ խօսակցութիւնները որոնք տեղի ունեցան Մոնթրէօ ձախող վախճան մը ունեցան։ Կիպրոսի նախագահը եւ Ռ. Տէնքթաշ որոշեցին նոր հանդիպում մը ունենալ որու թուականը չճշդուեցաւ։ Հինգ օր տեւած են վիճաբանութիւնները եւ Օգոստոս 15-ին կողմերը բաժնուեցան ոչ մէկ համաձայնութիւն գտնելով։ Զատ զատ տրուած մամուլի ասուլիսներու ընթացքին ամէն մէկ կողմ միւսին վրայ ձգեց ձախողութեան պատասխանատուութիւնը։ Թրքական կողմը չընդունիր որ Կիպրոսի անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան նկատի առնուի, մինչ Գլերիտէս կը սպառնայ քաշուիլ բանակցութիւններէն եթէ որեւէ ձեւով Կիպրոսի անդամակցութիւնը խնդրոյ առարկայ ըլլայ կամ յետաձգուի։ ՄԱԿ-ի յատուկ բանագնացը որ չուզեր կողմ ըլլալ, յայտարարած է որ իրեն չիյնար մեկնաբանել Եւրոպական Միութեան շուրջ տարակարծութիւնը։

ԸՇԸՔ ԵՈՒՐԹՋՈՒ քրտամէտ «Էօզկիւր Կիւտէմ» օրաթերթի խմբագրապետը, որ խորհրդանիշն էր կարծիքի համար բանտարկուած Թուրք լրագրողներուն, ազատ արձակուեցաւ Օգոստոս 15-ին։ Նախորդ օրը, Ազգային Ժողովը ներման մասնակի օրէնք մը քուէարկած էր։ Եուրթչու 16 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր։ Նոր օրէնքը, սակայն, շատ մասնակի բնոյթ ունի։ Ազատ արձակուած լրագրողները 3 տարի յետոյ ներման պիտի արժանանան։ Ան կը վերաբերի միայն խմբագրապետներու եւ հրատարակիչներու, այլ խօսքով շուրջ մէկ տասնեակ անձերու 89-ի վրայ։ Այս օրէնքը որ «Եուրթչու օրէնք» մկրտուած է, արդիւնք է կառավարութեան ճնշումին։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ Համաշխարհային Օրերու առընչութեամբ ծագած բանավէճը երրեակ բնոյթ ունի։ Նախ, խնդրոյ առարկայ է փակման հանդիսութեան համար ընտրուած թուականը (Օգոստոս 24) որ կը զուգադիպի Սէն-Պարթելէմիի ջարդերուն (1572, Օգոստոս 23–24-ի գիշերը բողոքականներու ջարդը Գաթրին տը Մետիսիսի եւ տը Կիզներու հրահանգով)։ Երկրորդ հարցը կապ ունի Յովհ. Պօղոս Բ.-ի այցին փրոֆ. Լը Ժէօնի շիրիմին, հուսկ Վոլթէռ ցանցը որ լայիք անձնաւորութիւններ կը համախմբէ եւ Օգոստոս 13-ին զեկոյցով մը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ զօրավար Մոբիյոնի դերը։ Ան միջնախարարական համակարգումի նախագահ է եւ այդ մարմնին ստեղծումը «պետութեան աշխարհականութեան դէմ» կը նկատուի Վոլթէռ ցանցին կողմէ։ Օգոստոս 18-էն արդէն 300 հազար ուխտաւորներ ժամանած էին Փարիզ, 140 տարբեր երկիրներէ։ Առաջին հանդիսութիւնները կը սկսին Օգոստոս 19-ին բացօթեայ պատարագով մը Շան տը Մարս, որու կը նախագահէ ծիրանաւոր Լիւսթիժէ, Պապը կը ժամանէ Օգոստոս 21-ին եւ արարողութիւն մը տեղի կ'ունենայ նոյն օրը Թրոքատէրօ։ Օգոստոս 22-ին սրբացման պատարագ մը տեղի կ'ունենայ Ֆրէտէրիք Օզանամի, Նոթր-Տամի Մայր Տաճարին մէջ։ Օգոստոս 24-ին Լոնշանի մէջ տեղի կ'ունենայ փակման պատարագի մատուցումը Պապին կողմէ։ 70 երկիրներէ 2500 լրագրողներ ալ Փարիզ ժամանած են։

ՕԴԻՆ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ կրկին վտանգաւոր մակարդակի հասաւ Փարիզի եւ Սթրազպուրկ Օգոս. 17-ին եւ վախ կար որ կացութիւնը չբարելաւուի շաբթուան ընթացքին։ Տօթը, հովի բացակայութիւնը եւ կառքեր չեն նպաստեր որեւէ բարելաւման։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային Ժողովը 242-ի դէմ 277 ձայնով քուէարկեց կրթական օրէնքը որ երեք տարիով կ'երկարաձգէ պարտադիր ուսումը եւ որու դէմ բուռն պայքար տարին իսլամապաշտները։ Էրպաքան որոշեց Սահմանադրական Խորհուրդին բողոք ներկայացնել օրէնքին ջնջումը ձեռք ձգելու համար։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ հիւսիսային շրջանը, 16-րդ թաղամասը խորապէս ցնցուած է ոճիրէ մը որու զոհն է. 35 տարեկան անձ մը, չորս աղջնակներու հայր։ Ան սպաննուած է երեք երիտասարդներու կողմէ (15-էն 17 տարեկան), մէկուն մօրն ալ քաջալերանքով, որովհետեւ խնդրած էր անոնցմէ որ դադրին ծաղրելէ եւ ծեծելէ իր հաշմանդամ եղբայրը եւ հանգիստ ձգեն աղջիկը։ Օրէ օր բիրտ ուժը, յարձակումները կը ծաւալին «դժուար» որակուած արուարձաններու մէջ։ Բիրտ ուժի դէմ զոհի բարեկամներն ալ ցոյց մը ըրին քաղաքապետարանին առջեւ։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը 0–0 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց Նիսի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ։ Այժմ 18-րդ դիրքի վրայ է 2 կէտով։ Գլուխն է Թրուա 9 կէտով, 22-րդ եւ վերջին է Թուլոն որ ոչ մէկ կէտ ունի։

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԿՐԿԻՆ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ (Օգոստոս 16) թէ երկրին նոր կառավարութիւնը մտադիր է այլ ուղղութեամբ վարելու արտաքին քաղաքականութիւնը որ քննադատութեան նիւթ էր Էրպաքանի օրով։ Փոփոխութեան կէտերէն մէկը կը վերաբերի Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու մարզին։ Կը սպասուի որ Սեպտեմբերին կրկին օրակարգի նիւթ ըլլայ սահմանը բանալու հարցը։

Կը նախատեսուի որ ամսուան սկիզբը Արտաքին նոր նախարար Իսմայիլ Ճէմ Պաքու այցելէ ու տեսակցութիւններու նիւթ ըլլայ նաեւ Հայ-Թուրք, եւ Հայ-Ատրպէյճանական յարաբերութիւններու զարգացումը։ Անգարա պիտի ջանայ իր խօսակիցը համոզել որ սահմանի բացումը զարկ կուտայ առեւտրական կապերու եւ նաեւ Ղարաբաղի կնճիռին լուծումին։ Ասոր հետ Թուրքիա քաղաքական բնոյթի բարի դրացնութեան այս շարժումին փոխարէն որոշ ակնկալութիւն ալ պիտի ունենայ Երեւանէն։ Իսկ այդ ակնկալութիւնը մեծ մասով առընչուած է Ղարաբաղի։

Թուրքիա սահմանը բանալով, ըստ վարչապետ Եըլմազի, որոշ չափով զարկ պիտի տայ նաեւ Կարսի, Իգդիրի առեւտուրին աշխուժացման։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 14 / 18)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԼՂՀ-Ի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պատասխանելով լրագրողի մը հարցումին, Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան մամուլի բաժնի փոխ-տնօրէնը ըսած է թէ ԼՂՀ-ի նախագահական ընտրութեան հանդէպ իր երկրին բացասական վերաբերումը ծանօթ է արդէն. ատոր պատճառը ըստ Նեստերուշկինի, այն է որ հանրապետութիւնը ոչ մէկ երկրի կողմէ ճանաչում գտած է եւ անոր իրաւակարգի հարցը մինչեւ հիմա չէ կարգաւորուած։ Այսուհանդերձ, ըսած է փոխ-տնօրէնը, Ռուսաստան կը յուսայ որ այդ ընտրութիւնները բացասաբար չեն անդրադառնար Ղարաբաղի հարցին լուծումի բանակցութիւններու հոլովոյթին վրայ։

ԳԼԻՆԹԸՆԻ ՆԱՄԱԿԸ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻՆ

Օգոստոս 14-ին Միացեալ-Նահանգներու Երեւանի դեսպանը նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի յանձնած է Նախագահ Գլինթընի նամակը։ Մամուլի ծառայութենէն յայտնուած է միայն որ նամակը կը շօշափէ երկկողմ յարաբերութիւններուն եւ շրջանի խնդիրներուն վերաբերող հարցեր։

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԱՅՑԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան պաշտօնական եռօրեայ այցով Մոսկուա կը գտնուի Օգոստոս 28–30։ Նախատեսուած է բարեկամութեան, գործակցութեան եւ փոխադարձ օգնութեան նոր պայմանագրի մը ստորագրութիւնը։ Կը ստորագրուին նաեւ երկկողմանի այլ համաձայնութիւններ։ Լ. Տէր-Պետրոսեան ներկայ կ'ըլլայ Հայեւռուս բարեկամութեան յուշարձանին եւ մարշալ Բաղրամեանի ծննդեան 100-ամեակի ցուցահանդէսին բացումին։

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ Է

Վարչապետ Ռ. Քոչարեան տասնօրեայ արձակուրդի մեկնած է։ Իր բացակայութեան վարչապետի պարտականութիւնները կը կատարէ կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար, «օպերատիւ հարցերու նախարար» Շահէն Գարամանուկեան։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼՂՀ ԱՅՑԵԼԱԾ

Օգոստոս 13-ին Երեւանէն Ստեփանակերտ անցած է Միացեալ-Նահանգներու Գոնկրէսի ներկայացուցիչներու ժողովին պատուիրակութիւնը, Անոնք այցելած են Շուշի ուր հանդիպում ունեցած են Արտաքին նախարար Ա. Ղուկասեան հետ։ Նիւթ եղած են հանրապետութեան ներքաղաքական վիճակը եւ Մինսկի խումբին շրջանակին մէջ տարուող բանակցութիւնները։ Արտաքին նախարարը կրկնած է թէ ԼՂՀ պատրաստակամ է բանակցելու որպէսզի ձեռք ձգուի համապարփակ համաձայնագիր մը։ Հանդիպումին մասնակցած են նաեւ Արտաքին փոխ-նախարար Կարէն Բաբուրեան։

ԼՂՀ ԴԷՊԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 13-ին նախագահութեան երրորդ թեկնածուն Ա. Թովմասեան եւս Կեդր. ընտրական յանձնախումբին ներկայացուցած է իր առաջադրումին համար հաւաքուած ստորագրութիւնները։ Ան ունեցած է 2546 ստորագրութիւն։

ՍԱՀՄԱՆԱԿԻՑ ՄԱՅՐՈՒՂԻՆԵՐԸ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

Լոռիի մարզին մէջ աւարտած է Մարգարա–Վանաձոր–Տաշիր գիծով մինչեւ սահման հասնող ճամբուն նորոգութիւնը, շուրջ 12·500 քառ. մեթր մակերեսին նորոգութիւնը արժած է մօտ 26 միլիոն դրամ։ Նորոգուած է Վանաձոր–Ալավերտի ուղղութեամբ կիրառուող ճամբան ալ, 16·400 քառ. մեթր մակերեսով։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հելսինքիի մինչեւ 20 տարեկաններու ազատ ոճի ըմբշամարտի առաջնութեան մրցումներուն Հայաստանէն մասնակից 7 երիտասարդներէն յաջողութիւն արձանագրած է Մարտին Պէրպէրեան։ 52 քկ. խումբէն այս մարզիկը յաղթած է բոլոր մրցակիցներուն, միայն պարտուած աւարտական փուլին։ Ստացած է արծաթէ մետալ։ Մասնակցած են 45 երկիրներ։

Իրանի Կոյան քաղաքին մէջ ալ Հայաստանի եօթը մարզիկներէն չորսը՝ Վարդան Գեղամեան (52 քկ.), Ռոման Ասատրեան (45 քկ.), Արթիւր Ղազարեան (63 քկ.) եւ Սերգէյ Փաշինեան (93 քկ.) հասան եզրափակիչ փուլին, բայց արծաթով գոհացան։ Մնացեալէն, երեքն ալ բրոնզէ մետալ ստացան։

ԱՐՑԱԽԸ ԻՐ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Ուղղակի կամ անուղղակի ձեւերով, պաշտօնական կամ ոչ պաշտօնական հանգամանքներու մէջ, պետութեան լծորդ, յաճախ նաեւ փոխարինող նկատուած եկեղեցի եղած է հայկականը: Դարաւոր անցեալի մը անաչառօրէն, ընկալեալ կաղապարները մէկդի ձգած վերաքննութիւնը, վերլուծումը անհրաժեշտ է լուրջ տուեալներ ունենալու այս արժեւորումին. կամ հանգամանօրէն մերժելու համար զայն: Ամէն պարագայի, բազմաթիւ ժամանակաշրջաններու եկեղեցական բացառիկ դէմքեր, սկսած՝ Ղեւոնդ Երէցէն, կրած են ժողովուրդին, երկրին տագնապներուն, ապագային մտահոգութիւնը, պատասխանատուութիւնը: Անոնք եղած են տիպարներ որոնց արժէքը չեչտուած է յատկապէս նեղութեան պարագաներու երբ ճարահատ նայած ենք մեր շուրջը, անոնց նմանօրինակները գտնելու շատ անգամ ապարդիւն ճիգով:

Այսօր, հայկական պետականութեան հաստատ գոյութեան շրջան մը կ'ապրինք. հաստատ, այլ դժուար գոյութեան մը: Կան յաղթահարուելու սպասող բազմազան ու բազմաբնոյթ հարցեր: Քաղաքականէն տնտեսականը. ընկերայինէն բարոյականը: Եկեղեցական կեանքի, հաւատքի համաշխարհային տագնապի, տատանումի ներկայի մը մէջ, ի՞նչպէս կ'ապրի մեր եկեղեցին ու մանաւանդ՝ ի՞նչպէս կ'ապրեցնէ: Կարելի՞ է պետականութեան դժուար սկզբնաքայլերու այսօրուան շրջանին անկէ նեցուկ ակնկալել: Հարցումներ, որոնց դրական, յուսադրիչ պատասխան ունենալու համար լաւատեսութեան գրեթէ բացառիկ պաշար մը անհրաժեշտ է: Սփիւռքի պարագան մէկդի ձգելով, ուր շատ փոքր համեմատութեամբ մը միայն եկեղեցին որպէս իշխանութիւն կը փոխարինէ բացակայ աշխարհականը, Հայաստանի համար ալ կարելի չէ ըսել որ ան կը լրացնէ կարելի նեցուկի մը պայմանները: Նոյնիսկ դժուար է ըսել որ եկեղեցին ի վիճակի է ուղղակի իր առջեւ ծառացած խնդիրները դիւրութեամբ լուծելու: Անոնց գլխաւորն է անհաւատութեան տասնամեակներու ժանգը սրբել, ամբողջ ժողովուրդի մը առնուազն մշակոյթէն. կա՞յ այդ տրամադրութիւնը. Թերեւս: Կա՞յ անհրաժեշտ մարդկային ուժը տակաւին ըլլալու համար. հաստատապէս՝ ո՛չ: Ամէնէն իրաւացի արդարացումներուն թւումն ալ բան պիտի չփոխէ այս իրականութենէն: Մանաւանդ որ մեծ աղմուկով յայտարարուած գործունէութիւններ ալ շատ կապ չունին անհրաժեշտութիւններու հետ. անոնք աւելի կը վկայեն փառքի, մեծութեան ցանկութիւններու, քան՝ հաւատքի մարզին առողջացման միտող քայլերու: Այս կացութեան մէջ բան մը փոխելու զօրութիւնը չկրցաւ ունենալ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակն ալ, հակառակ յոյսեր բանալ տալու իր անդառնալի հանգամանքին. ազդակ մը որ բարի ու մինչ ամէն տրամադրութիւն գործնականի վերածելու անհրաժեշտ, առաջին պայմանն է միշտ:

«Առաւօտ» թերթին Օգոստոս 5-ի թիւին մէջ Արցախի թեմին առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մըն ալ մեկնած է այս հետաքրքրութիւններէն: Զրուցավար Արամ Զաքարեան առաջին հարցումով կ'ուզէ գիտնալ թէ Արցախի համար դժուար այս օրերուն եկեղեցին ի՞նչո՞վ կ'օգնէ պետութեան: Պատասխանը կը պարփակէ քանի մը կէտերով գործունէութիւն մը. Արցախի եկեղեցին յարմար առիթներու դրամահաւաքներով եւ գլխաւորաբար Սփիւռքէն հայթայթուած միջոցներով օգտակար կ'ըլլայ վիրաւորներուն, տուժածներուն, կարօտեալներուն: Կարելիութեան պարագաներուն կը հրաւիրէ կազմակերպութիւններ որ աջակցին իշխանութեան: Անոր նպատակն է յատկապէս աշխատատեղիներու ստեղծումը զոր ամէնէն կարեւորը կը նկատէ Պարգեւ Եպիսկոպոս: Վերջերս բարերարի մը հետ համաձայնութիւն գոյացուցած են Շուշիի մէջ բարեսիրական ճաշարան մը բանալու համար որպէսզի օրական գոնէ ժամ մը ուտելիք տրուի ծայրայեղ աղքատութեան մէջ գտնուողներու, որոնց թիւր մեծ է հոն:

Նիւթականի մտահոգութեան քով կայ հոգեւորականն ալ. ան կ'առընչուի առաջին հերթին աղանդներու գործունէութեան զոր պետութեան եւ ապագային ապահովութեան շահերուն դէմ կը նկատէ թեմին առաջնորդը: Կ'ըսէ. «պետութեան հետ թեւ – թեւի տուած փորձում ենք կանգնեցնել աղանդաւորների ներթափանցումը մեր տարածքներից ներս»: Պէտք է ըսել ի տարբերութիւն Հայաստանի, Արցախ առաջին օրէն մտահոգութիւնը ունեցաւ հարցին, լուրջի առաւ զայն ու դիմեց կարուկ միջոցներու: Առաջնորդ Եպիսկոպոսը կը բացատրէ թէ քանի մը տարի առաջ աղանդները փորձած են բոյն դնել Արցախ, բայց իշխանութեան վճռակամութիւնը կասեցուցած է անոնց յառաջխաղացքը: Վերջերս կրկին փորձած են աշխուժանալ, բայց կրկին բախած են նոյն արգելքին: «Մենք պատերազմական գօտում ենք գտնւում, իսկ աղանդաւորները կոչ են անում չպաշտպանել սեփական կեանքը, հայրենիքը: Մի բան որ հակասում է մեր այսօրուայ վիճակին եւ գաղափարախօսութեանը» կը բացատրէ առաջնորդը:

Ըսուածին փաստն ալ տրուած է նոյն էջին վրայ «Եհովայի վկաները խանգարում են զօրակոչին» խորագրուած անկիւնը ուր կը ներկայացուի այդ աղանդին յարած երիտասարդի մը պարագան. ան մերժած է զինուորական ծառայութիւն կատարել, պատճառաբանելով որ կրօնական իր հաւատքը չի թոյլատրեր նման բան: Եւ ան իր կարգին փոխադարձ մեղադրանք կը ներկայացնէ դատարանին, ըսելով որ իրաւունք չունի զինքը որպէս զինուոր դատելու, քանի որ բռնութեամբ զօրակոչուած է եւ երդում տուած չէ: Այսուհանդերձ, կը դատապարտուի չորս տարի արգելափակման:

Երկրորդ տարբերութիւնը որ Արցախի առաջնորդին բացատրութիւններով կը յայտնուի Հայաստանեան մտայնութեան հետ, շինարարական մարզին կ'առընչուի. բաւական տարբերութիւն կը մատնէ հոն ալ տարուած գործունէութիւնը. որպէս այդ, Պարգեւ Եպիսկոպոս կը թուէ ճարտարապետական եւ պատմական արժէք ներկայացնող կոթողներու վերակառուցման պարագաներ, փոխանակ փառաբանելու չքեղաշուք նոր տաճար կառուցանելու գաղափարը որպէս հաւատքի անհրաժեշտութեան, որպէս Աստուծոյ եւ Հօտին ծառայութեան գործօն:

Արցախի թեմին դիւրին ենթադրելի նեղ պայմաններով նորոգուած է Ամարասի Ս. Գրիգորիս Եկեղեցին, թէեւ յետոյ կրկին վնասուած է. Նորոգուած է Շուշիի Ղազանչեցոցը որ հաւանօրէն աշնան բացուի: 1989 Հոկտեմբերէն ի վեր կը գործէ Գանձասարի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչը, շարունակելով հանդերձ տաճարին եւ համալիրին վերանորոգումը: Նոյն հոգածութեան առարկայ է Մարտակերտի Ս. Յովհաննէս Կարապետը, Խաչմաչ գիւղի Ս. Գէորգը, Քարինտակի Եկեղեցին: Իսկ նոր եկեղեցի մը կը կառուցուի Քաշաթաղի Բերձոր աւանին մէջ. փոքրիկ բայց գեղեցիկ տաճար մը: Ծրագիր որ նկատի առած վայրին բնոյթը (Քաշաթաղը նախկին Լաչինն է), կը ներկայանայ որպէս մարտավարական տեղին քայլ: Ատիկա միակ պարագան է նոր եկեղեցիի կառուցումի. վերանորոգութեան ծրագիրներ կան Թալիշի, Ներքին Հոռաթաղի եկեղեցիներուն եւ Դադիվանքի համար եթէ պայմաններ ներկայանան, միջոցներ գտնուին:

Արցախը ներկայի մեր իրականութեան ամէնէն լուրջ տագնապներուն հնոցն է. իր դժբախտութիւններուն մէջ անոնց ուղիղ համեմատական զօրութեամբ ալ քաղաքական, զինուորական եւ կրօնական իշխանութիւն ունեցած է: Նախախնամական կարգադրութի՞ւնն է ատիկա, թէ անճիշդին չհանդուրժելու անոր գիծին մէկ արդիւնքը: Ամէն պարագայի, սիրտհատումներու բազմութեան քով ուրախութիւններու մեր մթերանոցին գլխաւոր ներկան է Արցախը. ուշագրաւ ու օրինակելի, յատկապէս իր տարբերութիւններով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՀՈՐԻԶՈՆԸ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ «ՊԱՅԹՈՒՄԸ»

Զբօսաշրջութեան յատուկ գրքոյկներ եւ թերթիկներ նմանատիպ խօսքերով եւ նկարներով ողողուած են. ծովափները միշտ կը պսպղան, տեսարանները կ'առինքնեն, ճաշարաններ վիպերգականութիւն «կը բուրեն», իսկ պատմութիւնը առասպելի կը վերածուի: Զբօսաշրջութեան աշխարհը լեցուն է հաճոյքով, խանդավառութեամբ եւ մշակութային հարստութիւններով: Սակայն իւրաքանչիւր պայծառ արձակուրդի ետին շատ աւելին կայ, քան՝ արեւը, աւազը եւ ծովը: Այլ խօսքով՝ կայ դրամ եւ գործ...

...Ա՛յս է զբօսաշրջութեան մարզին պատգամը: Անիկա կը ձգտի կառավարութիւններու եւ քաղաքականութիւն մշակողներու յիշեցնել, թէ ճամբորդութիւնն ու զբօսաշրջութիւնը ճարտարարուեստ մը կը կազմեն: Աւելի՛ն. այս մարզին կողմէ կատարուած հաշիւներու համաձայն, զբօսաշրջութեան ճարտարարուեստը աշխարհի ամէնէն հզօրն է եւ կը գնահատուի տարեկան 3·6 թրիլիոն տոլարով: Շուրջ 255 միլիոն հոգի, մօտաւորապէս Միացեալ – Նահանգներու բնակչութեան համազօր թիւ մը, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կապ ունի ճամբորդութեան առընչուող աշխատանքներու հետ:

ՊԱՏՐԱՍՏ ԴՐԱՄԻ ԱՂԲԻՒՐ

Երեւցող աշխատանքներու կողքին, ինչպէս՝ ուղեցոյց, պանդոկի սպասեակ եւ օդաչու, զբօսաշրջութեան մարզը կ'ընդգրկէ նաեւ մաքսատան պաշտօնեաներ, ճամբորդական պայուսակ շինողներ, օդանաւերու մէջ տեղ ապահովելու յատուկ համակարգչային ծրագիրներ պատրաստողներ, նոյնիսկ՝ լուսանկարչական ասպարէզին մէջ աշխատողներ: Լուսանկարչական ճարտարարուեստին գնահատումներուն համաձայն, աշխարհի մէջ լուսանկարներուն կէսը կը պատկանի ճամբորդող մարդոց: Ուորլտ Թրեւըլ էնտ Թուրիզմ Քաունսըլի նախագահը կ'ըսէ. «Եթէ իսկապէս դիտէք զբօսաշրջութեան մարզը, պիտի տեսնէք, թէ անիկա գործ հայթայթող մեծագոյն ճարտարարուեստն է: Սակայն այնքա՛ն տարածուն է եւ կ'ընդգրկէ բազմազգեան ընկերակցութիւններէ մինչեւ մայր, հայր, նախաճաշ եւ անկողին, որ տեսակ մը թաքուն ճարտարարուեստ կը ներկայացնէ»: Ուորլտ Թրեւըլ էնտ Թուրիզմ Քաունսըլը ինքնին Լոնտոն հաստատուած կառոյց մըն է, որուն անդամ են աշխարհի օդանաւային գլխաւոր գիծերուն գործադիր պատասխանատուները, պանդոկի ցանցերու տնօրէնները, քրետիթ քարտերու ընկերութեանց ներկայացուցիչները, վարձու ինքնաշարժներ հայթայթող ցանցերու սեփականատէրերը, ինչպէս նաեւ ճամբորդութեան առընչուած այլ ընկերութիւններու պատասխանատուները:

Աւելի՛ն. զբօսաշրջութեան ճարտարարուեստին ազդեցութիւնը կը զգացուի հարուստ եւ աղքատ երկիրներու մէջ: Քարայիպեան արեւոտ կղզիները «կը հրճուին» զբօսաշրջիկներու կողմէ ծախսուած եւ տեղացիներուն գրպանը մտած պատկառելի դրամին 30 առ հարիւրը: Չկայ ամերիկեան նահանգ մը, եւրոպական քաղաք մը կամ Խաղաղականի կղզի մը, որ չունի զբօսաշրջութեան մարզը խթանող պատասխանատու մարմին մը: Պետութիւններ օտար զբօսաշրջութիւնը կը համարին «արտածումի» յատուկ սպասարկութիւն մը: Օրինակ, երբ ճափոնցի զբօսաշրջիկ մը կը գիշերէ ֆրանսական դղեակի մը մէջ, որուն պատկերը կ'երեւի Ֆրանսայէն ճափոն ներածուած գրքոյկի մը կողքին վրայ: Եւրոպական Միութեան տարածքին զբօսաշրջութիւնը «արտածումի» յատուկ սպասարկութեան մէկ երրորդը կը կազմէ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐՈՒՄԻ ԿԱՐԻՔ

Սակայն, եթէ այսքան մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի զբօսաշրջութեան մարզին, անիկա ի՞նչ կարիք ունի չէփորելու իր տնտեսական յաջողութիւնը: Ուորլտ Թրեւըլ էնտ Քաունսըլի նախագահը կը բացատրէ. «Որովհետեւ կառավարութիւններ միայն կը խօսին զբօսաշրջութեան մասին, բայց զայն նկատի չեն առներ քաղաքական ծրագիրներ մշակելու ընթացքին: Երբ կառավարական պատասխանատուներու հարց կը տրուի առաջնահերթութիւններու մասին, անոնք կը նշեն ապրանքներու արտադրութիւնը եւ կը խօսին բարձր արհեստագիտութեան մասին, սակայն չեն մտածեր զբօսաշրջութեան մասին»:

Եւրոպական կառավարութիւններու մեծամասնութեան պարագային, զբօսաշրջութեան նախարարները աստիճանակարգումի ցանկին վրայ ամէնէն ցած դիրքերը ունին: Երբ 1994-ին Եւրոպական Միութիւնը հրապարակեց տեղեկագիր մը, որ ցոյց կու տար ճարտարարուեստականացած աշխարհը պատուհասած անգործութեան աննախընթաց եւ աղէտալի համեմատութիւն մը, ճամբորդութիւնն ու զբօսաշրջութիւնը նոյնիսկ չէին նշուած իբրեւ տնտեսական մարզ: Միացեալ – Նահանգներու մէջ, ուր անգործութեան համեմատութիւնը շատ աւելի նուազ է, քան՝ Եւրոպական Միութեան մէջ, երբեւիցէ գոյութիւն չէ ունեցած զբօսաշրջութեան նախարար մը: Հոն նոյնիսկ ջնջուած է զբօսաշրջութիւնը խթանելու նպատակով կազմուած դաշնակցային փոքր գործակալութիւն մը:

Ոչ պատրաստ երկիրներ կրնան կորսնցնել զբօսաշրջութեան նախատեսուած ալիքէն օգտուելու առիթը: Մատրիտ հաստատուած Ուորլտ Թուրիզմ Օրկանիզէյշընի գնահատումներուն համաձայն, մինչեւ 2010 թուականը միջազգային զբօսաշրջութիւնը պիտի կրկնապատկուի՝ տարեկան աւելի քան մէկ միլիառ զբօսաշրջիկ հաշուելով: Ներքին զբօսաշրջութեան վերաբերող թիւերը յստակ չեն: Սակայն վերոյիշեալ կազմակերպութեան համաձայն, անոնք միջազգային ճամբորդութիւններու տասնապատիկ պատկերը կը ներկայացնեն: Միեւնոյն կազմակերպութեան նախատեսութեամբ, օտար զբօսաշրջութեան գլխաւոր թիրախը պիտի ըլլայ Եւրոպան, որ պիտի ընդունի միջազգային զբօսաշրջիկներուն աւելի քան կէսը: Արեւելեան Ասիան եւ Խաղաղականի շրջանը պիտի ընդունին շուրջ 229 միլիոն օտար զբօսաշրջիկներ, ներառեալ այն Չինացիները, որոնք Թայլանտ կ'այցելեն: Այս միլիոնաւոր զբօսաշրջիկները կերակրելը, անոնց կեցութեան վայր ապահովելը եւ օդանաւով տեղափոխելը ինքնին մարդկային աշխատող ուժի հսկայական կարիքը կը զգացնէ:

Ուորլտ Թրեւըլ էնտ Թուրիզմի ուսումնասիրած պատկերին համաձայն, մինչեւ 2007 թուականը զբօսաշրջութեան առընչուող աշխատանքի 255 միլիոն կարելիութիւնները պիտի հասնին 385 միլիոնի: Ամէնէն աւելի Ասիոյ շրջաններուն մէջ պիտի արձանագրուի աշխատանքի նոր կարելիութիւններու աճը, Հիւսիսային Ասիոյ շրջաններուն, ներառեալ Չինաստանի մէջ յաւելեալ 64 միլիոն կարելիութիւններ պիտի ստեղծուին: Հարաւարեւելեան Ասիան, ուր աշխատանքի կարելիութիւններու աճը ամէնէն աւելի արագ մագլցումը պիտի արձանագրէ, շուրջ 21 միլիոն նոր կարելիութիւններէ պիտի օգտուի: Իսկ Հարաւային Ասիան պիտի ունենայ 17 միլիոն նոր աշխատողներ: Եւրոպական Միութեան տարածքին ճամբորդութեան առընչուող գործի կարելիութիւնները պիտի բազմանան 10 առ հարիւր համեմատութեամբ՝ յաւելեալ 1·8 միլիոն հոգիի գործ հայթայթելով: Նման աճ մը պիտի աւելցնէ զբօսաշրջութեան միջոցով գոյացած համաշխարհային եկամուտը եւ զայն պիտի հասցնէ 7·1 թրիլիոն տոլարի, իսկ նոր ներդրումներու ընդհանուր գումարը պիտի գնահատուի 1·6 թրիլիոն տոլարով:

Սակայն բաւարար չէ պարզապէս դուռերը բանալ այցելուներու դիմաց եւ թոյլ տալ, որ պատրաստ դրամը «հոսի»: Աշխատանքի կարելիութիւններէն առաւելագոյն չափով օգտուելու համար պետութիւններ պէտք է զբօսաշրջութիւնը ներառեն տնտեսական իրենց ծրագրումներուն մէջ, մանաւանդ՝ ենթակառուցային տեսակէտէն: «Եթէ շատ մեծ թիւով

զբօսաշրջիկներ ունենաս, օգտուելու փոխարէն կը ստանաս զբօսաշրջութեան հարց մը», կը բացատրէ Ռոբըրտ Թուրիմզ Քաունսըլի նախագահը: Զբօսաշրջութեան առընչուած կենսոլորտային հարցեր արդէն առկայ են բազմաթիւ վայրերու մէջ: Այս մարզը շատ աւելի լայն ծրագրումի անհրաժեշտութիւնը կը զգացնէ: Խնդրոյ առարկայ է աղբերու հաւաքումը, ջուրի պահպանումը, ուժանիւթի գործածութիւնը, սահմանային անցքերը, օդակայաններու եւ օդային երթեւեկի պայմաններուն բարելաւումը:

ՊԱՏՆԷՇՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՑՈՒՄ

Զբօսաշրջութեան ճարտարարուեստը նաեւ աշխատանք կը տանի ազատականացնելու համար առեւտուրը, օդանաւային թռիչքները եւ հաղորդակցութեան միջոցները, որոնք վայն յառաջ տանող գլխաւոր խթաններն են: Օդային երթեւեկը խանգարող միջազգային համաձայնագրեր, որոնք սովորաբար կը միտին պաշտպանել պետական օդանաւային գիծերը, յաճախ օդային երթեւեկի գինները բարձր կը պահեն՝ սահմանափակ կարողութիւններ ունենալով, ինչ որ կը վանէ այցելուները: Ռոբըրտ Թրեւըլ Էնտ Թուրիզմ Քաունսըլի համաձայն, նման կարգաւորումներով փրկուած օդանաւային երթեւեկի առընչուող իւրաքանչիւր պաշտօնի պատճառով զբօսաշրջութեան հետ կապուած գործի չորս կարելիութիւն կը կորսուի տնտեսութեան մարզին մէջ: Եւրոպայի մէջ 1990–ական տարիներուն պետական օդանաւային գիծեր միլիառաւոր տոլար կորսնցուցած են, մինչ սեփական մարզին մէջ զբօսաշրջութեան ճարտարարուեստը շարունակած է սատարել երկիրներու տնտեսութեան՝ եկամուտ, աշխատանք, տուրք եւ օտար դրամանիշ ապահովելով: Վերոյիշեալ կազմակերպութիւնը կը վստահեցնէ, որ բազմաթիւ երկիրներու տարածքին պանդոկներու եւ զբօսաշրջութեան առընչուած այլ վայրերու մէջ օտար դրամանիշի համար տրուած ստացագիրներուն ընդհանուր գումարը օդանաւային գիծերուն կողմէ տրուած ստացագիրներուն կրկնապատիկ արժէքը կը ներկայացնէ:

Միջազգային կարգ մը շուկաներու մէջ խանգարումները սկսած են վերանալ: Այս տարի Եւրոպական Միութիւնը քանդեց օդանային ընկերութիւններու միջեւ մրցակցութեան պատնէշները, մինչ Միացեալ Նահանգներ «բաց երկինքի» համաձայնագիրներ կնքեցին եւրոպական փոքր երկիրներու հետ: Այսուհանդերձ, երբ անցեալ տարի Վըրճըն Էքսփրէս օդանաւային գիծերու ընկերութիւնը, որ հաստատուած է Պրիւքսէլ, փորձեց շատ աժան թռիչքներ ընձեռել դէպի Եւրոպական Միութենէն դուրս երկիր մը՝ Զուիցերիա, ուր զբօսաշրջութեան ճարտարարուեստը մեծ հարուած ստացած է զուիցերիական ֆրանքին բարձր արժէքին պատճառով, զուիցերիական իշխանութիւնները մերժեցին առաջարկը, որովհետեւ անիկա չափազանց աժան գիներ կը մատուցէր եւ կրնար վտանգ սպառնալ պետական Սուիսէրին: Ռոբըրտ Թրեւըլ Էնտ Թուրիզմ Քաունսըլի պատասխանատուները կը յուսան, որ միջշրջանային ազատականացումի քայլերը որոշ չափով քանդեն պատնէշները տարբեր շրջաններու միջեւ:

Այլ խօսքով, կազմակերպութիւնը կը յուսայ, որ պետութիւններ ամբողջական փոփոխութեան ենթարկեն զբօսաշրջութեան եւ աշխատանքի մասին իրենց մտածելակերպը: Օրինակ, Եւրոպական Միութեան պետական պիւտճէին կէսը կը յատկացուի մշակներու օժանդակութեան, ինչ որ կը բարձրացնէ ուտելիքին գինը եւ գերարտադրութիւն կը պատճառէ: «Եթէ այդ գումարին չնչին մէկ համեմատութիւնը յատկացուի բարգաւաճումի եւ գիւղական զբօսաշրջութեան, կարելի է եկամուտի բոլորովին նոր աղբիւր մը ապահովել մշակներուն», կ'ըսէ կազմակերպութեան նախագահը:

Թէեւ նման մօտեցում մը կրնայ շատով հրապուրել, սակայն բազմաթիւ այլ երկիրներ սկսած են բարելաւել զբօսաշրջութեան իրենց դիմագիծը: Աւստրալիոյ մէջ մշակուած է համապարփակ ծրագիր մը, ուր զբօսաշրջութիւնը նկատի առնուած է հողամշակութեան առընչուող ծրագիրներէն մինչեւ փոխադրամիջոցներու դրութեան նախագծումներուն մէջ: Գանատա եռապատկած է զբօսաշրջութեան համար կատարած իր յատկացումները՝ պետական թէ սեփական մարզերուն համար: Հնդկաց ովկէանոսին մէջ թառած Մալտիվզ կղզին իբրեւ օրինակ կրնայ ծառայել բարգաւաճող երկիրներու: Անիկա կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ զբօսաշրջութիւնը վերածած է իր տնտեսութեան գլխաւոր կռուանին՝ պանդոկներու շինութեան ուսումնասիրուած ծրագիրներ իրականացնելով եւ խիստ օրէնքներ կիրարկելով, կանխարգիլելու համար կենսոլորտի ապականումը և պահպանելու համար բուսաի գիւրաբեկ ժայռերը, որոնք զբօսաշրջիկներ ներգրաւող գլխաւոր վայրերն են: Նոյնիսկ քաղիւղով հարուստ արաբական էմիրութիւններէն Տուպայը զբօսաշրջութիւնը թիրախ ընտրած է իբրեւ ապագայի հարստութեան աղբիւր մը: Անիկա ծովեզերեայ արտասովոր արձակուրդներ կ'ընձեռէ, ուր շեշտը կը դնէ աւազի եւ «անապատային փորձառութեան» վրայ, ինչպէս նաեւ կը հպարտանայ գեղատեսիլ բարձրաբերձ պանդոկներով: Տուպայը զբօսաշրջիկներ կը ներգրաւէ նաեւ մաքսէ զերծ շուկայի իր համալիրով, որ կը գտնուի օդակայանին մէջ: Այժմ անիկա կը ձգտի միջազգային ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրել՝ աշխարհի ամէնէն հարուստ ձիարշաւը եւ թենիսի արհեստավարժ մարզիկներու մրցաշարք մը կազմակերպելով:

Անցեալ տարի Եւրոպական Յանձնախումբը առաջարկեց 28 միլիոն տոլարի ծրագիրով մը ձեռնարկել Եւրոպական Միութեան զբօսաշրջութեան մարզը խըթանելու աշխատանքին: Այս ծրագիրը կը կոչուի «Ֆիլոքսենիա», որ յունարէնով կը նշանակէ «հիւրընկալութիւն»: Անոր ջատագովները շեշտը կը դնեն ծրագիրին աշխատանքի կարելիութիւններ ընձեռելու հեռանկարին վրայ:

Վերոյիշեալ բոլոր տեսակէտներուն «բարոյական» դասը, առնուազն այս ճարտարարուեստին՝ դիտանկիւնէն, այն է, թէ զբօսաշրջութիւնը պարզապէս հաճոյք չէ, այլ՝ գործ, եւ կառավարութիւններո'ւ գործը, որոնք պէտք է յաւելեալ ճիգ թափեն օգտագործելու համար այս ճարտարարուեստին կարողականութիւնը: Նաեւ գործ՝ ամէն տեսակ մարզերու մէջ հազարաւոր անգործներու համար:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ազդակ»

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՎԱՐԻՉ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻ ԱՅՑԸ ԱՐՑԱԽԻ ԵՒ ՍԻՒՆԵԱՑ ԹԵՄԵՐՈՒՆ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի Պետական Կրօն Հռչակման 1700–ամեակի Գործադիր Մարմնի վարիչ Մեսրոպ Արք. Աշճեան Յուլիս 12 – 15–ի օրերուն այցելեց Արցախի եւ Սիւնեաց թեմերը եւ Արցախի Թեմի Առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի, Սիւնեաց Թեմի Առաջնորդ Աբրահամ Եպիսկոպոսի եւ տեղական իշխանութեանց ներկայացուցիչներուն հետ ունեցաւ շարք մը հանդիպումներ, ծանօթացաւ թեմերու կառոյցին, եկեղեցիներու եւ հոգեւորականութեան թիւին եւ ծառայութեան մասին եւ գործնական գրոյցներ ունեցաւ եկեղեցիներու եւ վանքերու վերանորոգութեանց գծով:

Նկատի ունենալով որ Արտասահմանի մէջ յաճախ չի գրուիր այս թեմերուն մասին, յարմար դատեցինք ներկայիս կարգ մը տեղեկութիւններ փոխանցել մեր ընթերցողներուն.

ԱՐՑԱԽԻ ԹԵՄ

Առաջնորդն է Պարգեւ Եպիսկ. Մարտիրոսեան: Քիչ թիւով հոգեւորականներ ունի, որոնք կը ծառայեն Գանձասարի մէջ, Յարութիւն Քհնյ. եւ Ստեփանակերտի մէջ Կորիւն Քհնյ.: Անհրաժեշտ է ունենալ նոր հոգեւորականներ:

Առաջնորդի ջանքերով արդէն իսկ իր աւարտին կը հասնի վերանորոգութիւնը Շուշիի Ամենափրկիչ (Ղազանչեցոց) Եկեղեցիին, գլխաւոր բարերարութեամբ Նիւ Ճըրզիէն Պր. Անդրէ Բուլեանի: Շուշիի կանաչ ժամի բարերարն է Պր. Անդրանիկ Շահինեան: Մարտակերտի շրջկեդրոնի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ բարերարն է Նիւ Ճըրզիէն Պր. Կարապետ Սուլթանեան: Մեծ նորոգութիւններ յառաջ կը տարուին Գանձասարի վանքին մէջ, բարերարութեամբ Լեւոն Հայրապետեանի, իսկ ներքին Հաւաթաղի գիւղի երիցատունը վերանորոգուած է եւ ձեռնարկուած է եկեղեցւոյ նորոգութեան: Քաշաթաղի եկեղեցին պիտի վերանորոգուի «Երկիր եւ Մշակոյթ» Միութեան կողմէ: Հոռեկայ վանքը՝ Տոքթոր եւ Տիկին Րաֆֆի Յովհաննէսեանի կողմէ: Մեսրոպ Արք., Պարգեւ Եպիսկոպոսի, Եփրեմ Եպիսկոպոսի, Մարտակերտի շրջանի Գործկոմի նախագահ Սլաւա Աբրահամեանի եւ այլոց հետ առիթ ունեցան այցելելու բազմաթիւ վանքեր եւ եկեղեցիներ, ընդ որում Թալիշի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, Թալիշի շրջանի Հոռեկայ վանքը, Ս. Դադի վանքը, Գանձասարի վանքը: Երկուշաբթի, Յուլիս 14–ը յիշատակելի օր էր: Այդ օր Պարգեւ Եպիսկոպոս իր հետ տարած էր նաեւ Դադի վանքի հնագիտական եւ պեղման աշխատանքներուն սկսելու համար խումբ մը աշխատողներ, գլխաւորութեամբ Հնարան Վարդգէս Սաֆարեանի: Առաջին առթիւ պիտի տեղափոխուի 250 խորանարդ մեթր հող, պիտի ըլլան նախապատրաստական գործեր՝ որոնց պիտի մասնակցին Հայոց բանակէն զինուորներ:

Դադի վանքը, այսպէս կոչուած Թադէոս Առաքեալի անունով իսկ, ԺԲ. դարու մեր ճարտարապետական գեղեցիկ համալիրներէն մին է եւ կը գտնուի Քելբաջարի ազատագրուած սահմանին վրայ:

Արցախի թեմը ունի շատ մեծ կարիքներ, յատկապէս եկեղեցիներու եւ վանքերու նորոգութեանց գծով: Բացի յիշուած նորոգութիւններէն, անհրաժեշտ են հետեւեալները.–

1. – Առաջնորդարան Ստեփանակերտի մէջ – նախկին վայրին վրայ: Նախատեսուած ծախքն է 90.000 տոլար:
2. – Շուշիի Ղազանչեցոց Եկեղեցւոյ շրջափակի յարդարումը:
3. – Ամարաս վանքի վերանորոգումը եւ 36 խուցերու յարդարումը:
4. – Ներքին Հոռաթաղ, Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, 40.000 տոլարի ծախս:
5. – Քաշաթաղի Եկեղեցին, Լաչինի մէջ, կը կառուցուի տեղական ուժերով:
6. – Խնածախ Ասկերանի շրջան, Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ զանգակատան նորոգութիւն, 10.000 տոլար:
7. – Հաղրութի Ս. Յարութիւն Եկեղեցին, 35.000 տոլարի ծախս:
8. – Մարտունի, շրջկեդրոնի մէջ նոր եւ բազիլիկ տիպի եկեղեցւոյ մը կառուցումը:
9. – Դադի վանքին մէջ՝

ա. – Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ վերանորոգութիւնը

բ. – Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ վերանորոգութիւնը:

10. – Ստեփանակերտի մէջ իբրեւ Եկեղեցի կը գործածուի պետական թատրոնի մէկ սրահը (թատրոնը ինք կառուցուած է նախկին Եկեղեցւոյ հողին վրայ): Կարգադրութիւն մը անհրաժեշտ է՝ Ստեփանակերտի 50.000 Հայոց եկեղեցի մը ունենալու համար:

ՍԻՒՆԵԱՑ ԹԵՄ

Սիւնեաց Թեմի Առաջնորդն է Նորաօծ Աբրահամ Եպիսկոպոս: Թեմիս մէջ կը ծառայեն, Գորիսի մէջ՝ Պարթեւ Քհնյ., Սիսիանի մէջ՝ Նարեկ Քհնյ. Եղեգնաձորի մէջ՝ Մարտիրոս Քհնյ.: Մեղրիի մէջ կը ծառայէ Արգիշտի Սարկաւագ, որ շուտով քահանայ պիտի ձեռնադրուի:

Սիւնեաց Թեմին մէջ գոյութիւն ունեցող հարիւրաւոր եկեղեցիներէն գործօն են.

1. – Սիսիանի մէջ, «Սիւնի տաճարը»:
2. – Տաթեւի մէջ՝ գիւղի Ս. Մինաս Եկեղեցին (կը վերանորոգուի Երկիր եւ Մշակոյթ Միութեան ջանքերով):
3. – Վերիշէնի Նորակնունք Եկեղեցին:
4. – Կապանի մէջ՝ Գեղանուշի Սուրբ Աստուածածին եւ Նորակառոյց Ս. Մեսրոպ Եկեղեցիները, (Ս. Մեսրոպի համար տակաւին անհրաժեշտ է 190.000 տոլար):
5. – Մեղրիի մեծ թաղի եւ փոքր թաղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցիները:
6. – Գորիսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, որուն վերանորոգութիւնը իր աւարտին է հասած: Եկեղեցւոյ սալայատակը պիտի ծածկուի Խոյի մարմարով: Թեմական Խորհուրդի ատենապետ Պր. Արտաշէս Յարութիւնեան անձամբ գացած էր Պարսկաստան եւ ապահոված բարբը:

Մեսրոպ Արք. Թեմի Առաջնորդին հետ քննարկեց Թեմի մէջ վերանորոգման ենթակայ եկեղեցիները.–

1. – Ամաղու Նորավանք (բարերար՝ Տիգրան եւ Տիանա Հաճէտեան, Մոնրէալ):
2. – Մալիշկայի Ս. Յարութիւն Եկեղեցին:
3. – Գնդեվանքը:
4. – Մարտիրոս Գիւղի Ս. Յակոբ Եկեղեցին:
5. – Վայքի Սուրբ Տրդատ Եկեղեցին (հիմքը միայն դրուած է):

Մեսրոպ Արք. եւ Առաջնորդ Աբրահամ Եպիսկոպոս հանդիպում մըն ալ ունեցան Գորիսի քաղաքապետ Պր. Սուրիկ Խաչատուրեանի, Առաջին տեղակալ Արա Դոլունցի, շրջանի գիւղի բաժնի վարիչ Ալպէր Թորոսեանի, եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ճարտարապետ Պր. Սեւադա Զաքարեանի հետ: Հանդիպման ընթացքին, Մեսրոպ Արք.ի առաջարկով, Գորիսի քաղաքապետութիւնը հրաւէր ուղղեց Միացեալ – Նահանգներու Րոտ Այլընտ նահանգի Փրաւիտէնս քաղաքին, որպէսզի երկուքը դառնան քոյր քաղաքներ: Փրաւիտէնսի քաղաքապետը՝ Վինսէնթ Սիանթի, որ ծանօթ է իր ջերմ հայասիրութեամբ, վստահաբար սիրով պիտի ընդառաջէ այս առաջարկին:

Մեսրոպ Արք. մեծապէս գոհ մնաց Արցախ եւ Սիւնիք իր այցելութիւններէն եւ Մեղրիի կամուրջով անցաւ Իրան, մասնակցելու համար Ս. Թադէի ուխտագնացութեան:

ՀՈՂԱՐՏԻՔ

ՄԱՐԻ ԻՒՍԹԱՏ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Ցաւով եւ յապաղումով իմացանք որ Օգոստոս 3–ին, Փարիզի մէջ իր մահկանացուն կնքած է դաշնակահարուհի՝ Մարի Իւսթատ:

Բնիկ Պոլսեցի, ողբացեալը Փարիզ հաստատուած էր երկար տարիներէ ի վեր, ուր դաշնակի դասեր տալէ զատ, անցեալին համերգներ ալ տուած է: Սիրուած արուեստագիտուհի մըն էր:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, Օգոստոս 8–ին:

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ֆլորանս Նայթինկէյլ հիւանդանոցին մէջ Օգոստոս 3–ին իր մահկանացուն կնքած է Պերճ Թուրան: Ողբացեալը որ Նիւ – Եորքէն Պոլիս եկած էր իր արձակուրդը անցընելու Պոլսոյ գաղութին ծանօթ դէմքերէն էր, 1960–ական թուականներուն եղած է ծերակուտական Թուրքիոյ Խորհրդարանին: Արհեստով ճարտարագէտ եւ ճարտարապետ, հաշուեքննիչ եղած էր Թրքական օդային սպասարկութեան հիմնարկի վարչական ժողովներուն:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ Տուտեան Մշակոյթի Տան մէջ, Յունիս 8–ին, պատշաճ հանդիսութեամբ նշուած են ռումանահայ մտաւորական Անդրանիկ Անտոնեանի ծննդեան 75 եւ գործունէութեան 45–ամեակները, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ցոբելեարը ջերմ խօսքերով ողջունած են Ռումանիոյ Հայոց Միութեան նախագահ՝ Վարուժան Ոսկանեան, անդամ՝ Սեթին Մականեան, գրողներ՝ Պոկտան Քրուչ, Տիգրան Տէր – Գրիգորեան: Բոլորն ալ խորապէս գնահատած են Ա. Անտոնեանի վաստակը, ռումանահայ մշակութային եւ հրապարակագրական կեանքին մէջ: Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը: Ա. Անտոնեան ծնած է 1922–ին Օրթագիւղ Շապին – Գարահիսարցի ընտանիքի մը ծոցը: 1927–ին ընտանիքը փոխադրուած է Պուքրէշ, ուր Ա. Անտոնեան յաճախած է «Միսաքեան – Քեսիմեան» վարժարան ուր իր ուսուցիչները եղած են Օննիկ Պէրպէրեան, Յովհ. Տէվէճեան, Գէորգ Տիրացեան, Լեւոն Պալճեան (յետագային՝ Վազգէն Կաթողիկոս): Լրագրական ասպարէզ մտած է 1949–ին: Գրած է աւելի քան 2500 յօդուածներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

72–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ. – Տէր եւ Տիկին Շառլ Եւ–կէնեան 1000 Ֆր.:

*

ԱՆԻԷՌ. – Տիկին Թագուհի Ցարութիւնեան 400 Ֆր.:

**

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան 100 Ֆր.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարեկան պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝

01 – 45 – 84 – 57 – 18

թիւին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՈՒԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձեռք խաբպոյ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկախաղ 50-ամեակ հատախտոյրի) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ:

PELERINAGE ANNUEL

——— 1954 ——— 1997 ———

43ème Anniversaire

SAINT GREGOIRE A TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 21 Septembre

sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la Présidence de **Son Excellence Mgr LAGRANGE,** Evêque de Gap,

et **Son Excellence Mgr Daron GEREJIAN,** Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— **10h30 : Une Messe** sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne, par Rév. Père **Vartavar KASPARIAN;**

En présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Serpotz Tatéos-Bartoughimeos.

— **13h : Un repas fraternel** réunira les pèlerins dans la salle polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent pas se rendre par leurs propres moyens. Les personnes qui se rendront par leurs propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué.

— **Départ à 7 heures précises :**

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

Marseille — Tél. : 04 91 77 84 70;

Beaumont — Tél. : 04 91 93 13 50;

Saint-Antoine —Tél:04 91 65 56 75;
Croix Bleue Arménienne —
Tél. : 04 91 93 30 08;

Toulon - Abris' Club —
Tél. : 04 94 27 10 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP
Tél. : 04 92 51 71 80 (heures de repas) & 04 92 51 00 87.

Prix du trajet de Marseille :
Aller — Retour seul : 100 F.
Repas seul : 120 F.
Aller — Retour et repas : 220 F.

Pour la vente d'objets, demander l'autorisation à l'Ass. de GAP.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

–ՇԷՆ-ՖՐԱՆՍՈՒԱ–

VISA POUR LE HAUT-KARABAGH

COMMUNIQUE

Un visa d'entrée sur le territoire de la République du Haut-Karabagh est indispensable.

Ce visa supplémentaire au visa d'entrée en République d'Arménie est à retirer auprès des agences de voyage: **Sabératours** (département Arménie) 19, rue St-Roch, 75001 Paris Tél. : 01 - 42 - 96 - 10 - 10

et **Sevan Voyages :** 48, Cours de la Liberté, 69003 Lyon Tél. : 04 - 78 - 60 - 13 - 66.

Un délai de 15 jours est nécessaire pour l'obtention de ce visa.

Les personnes ayant un passeport arménien ou de résidant en Arménie en sont dispensées.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12--13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 20
MERCREDI
20 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.182 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.182

«ԱՇԽԱՐՀԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՄԱՐ ԱՅՆՔԱՆ ԱԼ ՆԵՂ ՉԷ» Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓՈԽ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Թուրքիոյ փոխ – վարչապետ Պ. Էճէվիթ որուն հրահանգով կատարուած է 1974-ի Կիպրոսի ներխուժումը, գլխաւորաբար երկու հարցերու մասին ընդարձակ հարցազրոյց մը ունեցած է «Հիւրրիյէթ»ի Թղթակիցին հետ (Օգոստոս 19):

Նախ անդրադառնալով 1974-ի Յուլիսի յարձակումին, ան կ'ըսէ թէ բուն զրաւող ուժերը յոյնականներն էին, քանի որ կղզիին վրայ 20 հազար յոյն զինուոր կար:

Ինչ կը վերաբերի ներկային, բուն կռուախնձորը Կիպրոսի Եւրոպայի Միութեան անդամակցութիւնն է, ինչ որ Էճէվիթի կարծիքով, կիպրացի Թուրք համայնքին պէտք պարտադրէ Թուրքիոյ հետ խզում մը։ Եւ հետեւաբար պէտք ենթարկուի Աթէնքի ճնշումներուն:

Խօսելով վերջերս ստորագրուած գրեթէ ընդհանուր համարկումի համաձայնագրին մասին, Պ. Էճէվիթ կը հերքէ ամբողջական միացումի վարկածը: «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան» հետ ամբողջական միացում մը ինքըոյ առարկայ չէ երբեք. Հաստատուածը խորհուրդի նման բան մըն է, ինչպէս Հիւսիսային Խորհուրդի երկիրներուն պարագան է:

Զրոյցին ընթացքին նիւթ եղած են Յունաստանի հետ Եգէականի հարցով յառախակի վէճերը. Թուրք փոխ – վարչապետը կը վստահեցնէ որ իր երկիրը նկրտումներ չունի յունական կղզիներուն նկատմամբ. «եթէ ունենայինք, բ. աշխարհամարտին դիւրութեամբ կրնայինք գրաւել: Թուրքիա միայն իրեն պատկանած հողերը ազատագրած է: Կիպրոսի պարագային ալ, ոչ մէկ դիմադրութիւն ըլլալով, կրնայինք կղզին ամբողջութիւնը գրաւել. մինչդեռ մենք կանգ առինք որոշակի դիրքի մը վրայ» կ'ըսէ ան:

Պ. Էճէվիթ խօսելով Թուրքիոյ Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան տեւական մերժումին մասին, այդ մերժումը պատասխանատուէր կը նկատէ ոչ միայն Թրքական կողմին, այլ նաեւ Միացեալ – Նահանգներու: Կ'ըսէ թէ սխալ է Թուրքիան դուրս ձգել այդ Միութենէն: Այսուհանդերձ, իր կարծիքով Թուրքիա դատապարտուած չէ այդ անդամակցութեան որպէսզի բարգաւաճի: Կրնայ Միացեալ – Նահանգներու, Ասիոյ երկիրներուն, այլ շրջաններու հետ տնտեսական գործակցութիւն հաստատել: Արդէն, կը շարունակէ, Թուրքիան կարելի չէ մեկուսացնել: «Երկրագունդը կլոր է. աշխարհը ոչ Եւրոպայով կը սկսի, ոչ ալ անով կ'աւարտի» կ'ըսէ, չեշտելով ի հարկին այլ գործակցութիւններու, կապերու կարելիութիւնը: Ցետոյ, կը թուէ զանոնք. կան Միացեալ – Նահանգները, Ճափոնը, Չինաստանը, Հնդկաստանը: Յատկապէս կը նշէ Ռուսաստանը որուն հետ կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ տնտեսական յարաբերութիւնները օրէ օր մեծ թափով կը զարգանան: Այդ բոլորը, եզրակացնելու համար որ «աշխարհը Թուրքիոյ համար այնքան ալ նեղ չէ»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 18 / 19)

ԱԶՐԲԵՋԱՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազրբեջանի Կեդր. ընտրական յանձնաժողովը Օգոստոս 15-ի յայտարարութեամբ ըսած է թէ Ղարաբաղի Սեպտեմբեր 1-ի նախագահական ընտրութիւնը կը հակասէ Ազրբեջանի սահմանադրութեան եւ թէ ան աւելի կը բարդացնէ հակամարտութեան կարգաւորման գործը: Ըսուած է տակաւին որ արդիւնքները օրինական չեն ըլլար եւ ճանաչում չեն գտներ: Յայտարարութեամբ յոյս կը յայտնուի որ Մինսկի խումբի երկիրները միջոցներու ձեռնարկեն այդ ընտրութիւնը կասեցնելու ուղղութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 16-ին Ազգային Ժողովի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յ. Իգիթեան ընդունած է Ֆրանսայի Ծերակոյտի ներկայացուցիչներ որոնք Երեւան գացած են ծանօթանալու համար Հայաստանի ընկերատնտեսական, քաղաքական եւ այլ մարզերուն: Յ. Իգիթեան ներկայացուցած է Ազգային Ժողովի կառուցուածքը, երկրին տնտեսական բարեփոխումներուն ընթացքը, արտաքին քաղաքականութեան ուղղութիւնները, եւայլն:

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻԿ ԼԵՒՈՆ ԳԵՂԱՄԵԱՆ ԱՐԾԱԹԷ ՄԵՏԱԼ ՇԱՀԱԾ

Ֆինլանտիոյ մէջ տեղի ունեցած յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտի աշխարհի առաջնութեան մասնակից հայ ըմբիշներէն լաւագոյնը յայտնուած է գիւմրեցի Լեւոն Գեղամեան: 83 քկ. դասակարգի մարզիկը միայն վերջին մրցումին պարտուելով, ստացած է արծաթէ մետալ:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ

Երեւանէն 10 օրուան մարզական պատրաստութեան համար Կրասնոյարսկ մեկնած է ազատ ոճի ըմբշամարտի խումբը որ ապա Օգոստոս 26 – 31 կը մասնակցի աշխարհի ախոյենութեան: Խումբին մաս կը կազմեն Երեւանէն Արմէն Սիմոնեան (54 քկ.), Արայիկ Բաղրատեան (62 քկ.), Եւրոպայի ախոյեան արտաշատցի Արայիկ Գէորգեան (69 քկ.) եւ իջեւանցի Կարօ Սիմոնեան (58 քկ.): Խումբին մարզիչներն են Հրանտ Ենոքեան եւ Ռազմիկ Գէօլչեան:

ԱՐԿԱԾԻ ՊԱՏՃԱՌ ՎԱՐՈՐԴԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Օգոստոս 1-ին երկու Ամերիկացիներու որոնք բարեսիրական առաքելութեամբ Երեւան կը գտնուէին, ինքնաշարժ մը բախած ու ապա վարորդը փախուստ տը-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՐԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆ

ՍԱՅՏԱՅԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ ՍԱՐՍԱՓԻ ՏԱԿ

9 ՄԵՌԵԱԼ, 27 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ռումբերու մղձաւանջը սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծած է Սայտա ուր հրթիռները աւեր կը գործեն: Արդէն 7 բնակիչ (2-ը՝ մանուկներ) մեռած են եւ 27 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Հրա-

ուած էր: Արկածեալներէն մէկը մահացած էր փոխադրուած հիւանդանոցը:

Ներքին նախարարութեան պատասխանատուներու հետախուզական գործունէութիւնը դրական արդիւնք տուած է եւ ձերբակալուած է յանցաւոր վարորդը որ Արագածոտնի Մուղնի գիւղէն է:

«ՀԱՏԻՍ» ԽՈՒՄԲԸ ՊԵԼՃԻՈՅ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Կոտայքի ժողովրդական երգ ու պարի «Հատիս» խումբը մասնակցած է Պելճիոյ Ֆոլքլորի միջազգային փառատօնին, ներկայացնելով Հայաստանը որուն առաջին մասնակցութիւնը եղած է ատիկա: Խումբը փառատօնի ութօրեակին բազմաթիւ համերգներ տուած ու հանդիպում ունեցած է տեղացի հայկական համայնքներուն հետ: «Հատիս»ը վերադարձած է ոսկէ մետալով:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

Օրէնբուրգի մէջ ուր վերջին օրերը ապրած է Վ. Տէրեան, բացուած է հայ մշակոյթի կեդրոն: Անոր գլխաւոր կազմակերպիչը եղած է Սամուէլ Յովհաննիսեան. ան իր միջոցներով գնած է այն տունը ուր 1919 – 1920-ին ապրած է Տէրեան: Շէնքը վերածուած է Մշակոյթի կեդրոն – Թանգարանի:

ՏԱՈՒՇԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄՆԵՐԸ

Տաւուշի մարզի Այրումի պահածոյի գործատունը նախապէս կնքուած համաձայնութեամբ, 250 հազար տոլար արժէքով եօթը տեսակ անուշ պիտի արտածէ դէպի Միացեալ – Նահանգներ: Արդէն առաքման պատրաստ է 30 հազար տուփ: Գործատունը 350 աշխատող ունի:

ղադարի խախտումը Իսրայէլի կողմէ կրկին պատերազմական վիճակ մը հաստատած է Հարաւ – Լիբանան ուր որոշ հանդարտութիւն կը տիրէր Կանայի ռմբակոծութենէն ի վեր, տարի մը առաջ: Այս ռմբակոծութիւնը ծայր տուած է իրբեւ հետեւանք երկու պատանիներու մահուան ականի մը պայթումէն: Իսրայէլ ճակատաբաց կը յայտարարէ որ իր բանակը չէ կրակած. արդարեւ իրեն կողմնակից քաղաքազօրքն է ԱԼՍ-ն (Հարաւ – Լիբանանի բանակ) որ կրակ բացած է: Ասոնք կը պայքարին իրանամէտ չիի Հէզպոլլահին դէմ եւ զինուած են Իսրայէլի կողմէ:

Իսրայէլ որոշեց պաղեստինեան իշխանութեանց փոխանցուելիք գումարներուն մէկ մասը յանձնել: Յուլիս 30-ի ոճրափորձէն ի վեր, Իսրայէլ չէր ուզած փոխանցումը կատարել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԷՆ – ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ սեփականաշնորհումներու պետը սպաննուած է Օգոստոս 18-ին քաղաքին կեդրոնն իսկ: Երկու ամիս առաջ իր մէկ գործակիցը նոյն ճակատագրին ենթարկուած էր: Միխայիլ Մանեվիչ, 36 տարեկան նաեւ փոխ – կառավարիչն էր քաղաքին եւ իր կառքին մէջ էր, երբ սկսած են կրակել: Զոհին մէկ գործակիցին համաձայն այս ոճիրը կապ ունի սեփականաշնորհումներու նոր բաշխումի մը հետ եւ կը նախատեսէ որ նոր սպանութիւններ ալ պիտի ըլլան:

«ԹԸՐՔԻՇ ՏԷՅԼԻ ՆԻՈՒԶ» օրաթերթի խմբագրապետ՝ Իլնուր Չեվիք, անդրադառնալով Օգոստոս 15-ի ներման օրէնքին կ'ըսէ. – «Ցորչափ թղթակցութիւն մը հրատարակելը կրնայ ոճիր նկատուիլ Թուրքիոյ մէջ, ներումները ոչ մէկ արժէք կրնան ունենալ»: Այս զգացումը բոլոր լրագրողներունն է այդ օրէնքին առթիւ: Ներումէ աւելի առկախումի բնոյթ ունի: «Ֆիկառօ»ի տնտեսական յաւելուածը, որու վերջին էջը նուիրուած է մետիաներու, լայն տեղ կու տար (Օգոստոս 19) այս օրէնքին եւ «Ըշըք պապա»յի ազատ արձակման: Ան Պոլիս վերադարձած է: Ծնած է 1945-ին Ատանա ուր հայրը «Ճումհուրիյէթ»ի թղթակից էր: Ինք իրաւաբանութիւն ուսած է Պոլիս եւ լրագրութեան ասպարէզը սկսած է «Ենի-կիւն»ի մէջ: Քսան տարի ետք, մտած է քրտամէտ «Էօկիւր Կիւնտէմ»ի խմբագրութեան մէջ: 50 տարեկանին երբ կը պատրաստուէր քաշուիլ պայքարի հրապարակագրութենէն, կը ձերբակալուի 1994 Դեկտեմբեր 28-ին եւ կ'արգելափակուի Սաքարիայի բանտը: Դատական 26 հետապնդումներու կ'ենթարկուի: Թուրք երիտասարդ լրագրողներուն համար խորհրդանիշ մըն է եւ զայն կ'անուանեն՝ Ըշըք Պապա:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ նախագահը՝ Ասլան Մասխադով «նոր մարդ մը» գտած է Ելցինի մէջ, բայց այս վերջինը միշտ կը մերժէ շնորհել ուզուած անկախութիւնը: Մասխադով Մոսկուա գացած է անկախութեան պաշտօնականացում մը պահանջելու համար, դեսպանատուներու հաստատում եւայլն, եւայլն, բայց, պէտք է դեռ համբերէ: Ելցին կրկնած է որ Չէչէնիան Դաշնակցային Ռուսաստանի մաս կը կազմէ: Առ այժմ տնտեսական յարաբերութիւններուն զարկ կը տրուի:

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» զոր ստորագրեցին Վրաստանի նա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՊԱՐԻՍՊՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒՈՂ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

ԱԼԹԸՄԵՐՄԵՐԻ ԳԼԽԱԴԻՐ Ս. ՅԱԿՈԲ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԷԼՄՈՆ ՀԱՆՋԸՐ (ԳԱՐՕՂԼՈՒ)
ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴՈԿՏՈՐԱՅԻ ՈՒՍԱՆՈՂ

Ս. Յակոբ Հայոց Եկեղեցին կը գտնուի Ֆաթիհ գաւառակին Ալթըմէրմէր թաղը, որ կապուած է Ենիմահալլէին: Ս. Յակոբ Եկեղեցին, որ կը բարձրանայ 851 մեթր քառակուսի տարածութեան մը վրայ, հիւսիսէն եւ հարաւէն կցուած է «գիշերաբոյս» տուներու, արեւելքէն՝ սահմանաւորուած է Գըրըմլը Աղիլ փողոցով, իսկ արեւմուտքէն՝ պարապ հողամասով մը, որ կը կապուի Քէօփրիւլիւզատէ փողոցին:

Եկեղեցիին շրջակայքը եւ մօտակայ թաղերը, որոնք Բիւզանդական շրջանին կը կոչուէին «Xerolophos» կը գրաւեն Իսթանպուլի հարաւ – արեւմտեան բլուրը, ուր նախապէս կը գտնուէին Ալթըմէրմէրի մօտ «Ավրատ Փազարը» այսօր՝ Ճէրրահ Փաշա, «Արքատիուսի Սիւնը» եւայլն: Օսմանեան շրջանին այս թաղերուն մէջ շինուած են բազմաթիւ մզկիթներ:

Սամաթիոյ մօտ, Մաճունճուլար անունով յիշուող տեղւոյն վրայ կը տեսնուին Ոսկեզօծ Դուռը, որ կառուցուած էր Անաստասիուս Ա.ի կողմէ (491 – 518) եւ այս դրան մօտ՝ Հայկիոս Մոքիոս Եկեղեցիին յատկացուած Մոքիոս Ջրամբարը (Չուքուրպոսթան):

Առաջին պարիսպները, որոնք յօրինուած էին Կոստանդիանոս Կայսեր անունով, կը պարփակէին Պոլսոյ միայն հինգ բլուրները: Այս պարիսպները կը սկսին Սամաթիոյ շրջակայքէն՝ Էթեմէզէն ուր այժմ կը գտնուի պետական հիւանդանոցը, կ'երկարին դէպի Ոսկեզօծ Դուռը եւ Էքսոքոնիոն ուր Մոքիոս Ջրամբարին ճախէն անցնելով կը հասնին Լիքոսի ձորին, Ֆաթիհի բլուրին եւ վերջապէս Ունքափանը:

Ըստ Մորթմանի՝ Պրուքա Վանքը, ուր թաղուած էր Սլավաքիոս կայսրը, կը գտնուէր Արքատիուս Սիւնին մօտ եւ կը կոչուէր Հէպրաքիա:

Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մօտերը կան նաեւ յունական եկեղեցիներ: 16 – 19–րդ դարերու միջեւ Պոլիս խուժող Հայ գաղթականներէն մանաւանդ աղքատները հաստատուած էին Ալթըմէրմէր: 19–րդ դարուն մէջ յաճախ մեծ հրդեհներու ենթարկուած է այս թաղը, ուր ապրող եւ արդէն աղքատ եղող Հայ թաղեցիները տուժած են բոլորովին: 1898 թուականին Ենիմահալլէի մէջ հրկիզուած են 50 տուներ եւ 1899–ին ալ՝ 61 տուներ:

Ս. Յակոբ Եկեղեցիին առաջին կառուցման թուականն է 1858, ինչ որ կը կարդացուի մայր դրան վրայ զետեղուած 1893 թուակիր երկու արձանագրութիւններէ: Յակոբ Պատրիարք Սերոբեանի օրով (1839 – 1840 եւ 1848 – 1858) հրկիզուած էր քարուկիր դպրոց մը, որ վերաշինուեցաւ 2402 լիրա ծախքով, 1892 թուականին: Մեծ հրդեհ մը եւս տեղի ունեցաւ 1917 թուականին Ալթըմէրմէր թաղին մէջ, ուր դարձեալ հրկիզուեցաւ վերոյիշեալ դպրոցը, իսկ եկեղեցին փըրկուեցաւ: Ս. Յակոբ Եկեղեցիին խորանը եւ ներքին մասերը վերանորոգուեցան 1932 թուականին:

Եկեղեցիին արեւմտեան կողմի մայր դրան վրայ, առաջին եւ երկրորդ յարկին պատուհաններուն միջեւ զետեղուած է ուղղանկիւն քառանկիւն մարմարիոն մը, որուն վրայ փորագրուած են երկու արձանագրութիւններ, որոնք կու տան հետեւեալ յիշատակութիւնը:

Վերի արձանագրութիւնը.

Ողորմութեամբն Աստուծոյ կառուցաւ Սբ. Տաճարս այս յանուն գլխադիր Սրբազան առաքելոյն Յակոբայ, արդեամբ եւ աշխատութեամբ առաքինաւէր ժողովրդոցս Հայկազնեան, ի հայրապետութեան Տ.Տ. Մատթէոսի Աստուածընտիր Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց, եւ ի պատրիարքութեան Կոստանդնուպոլսոյ Տ. Յակոբայ ազգասէր Հայոց եւ Սրբազան Արքեպիսկոպոսի: 1858 Յուլիս 13:

Վարի արձանագրութիւնը.

Ի քայքայել առաջին շինուածոյն վերստին կառուցաւ ի հիմանց, ջանիւք բարեպաշտօն Բարսեղ Էֆէնտիի Յ. Խաթանպօլլուեան Կեսարացի սեղանաւորի որ զմի մասն ծախուց հանգանակեաց ի բարեխիրաց եւ զերկուս նուիրեաց յիւրոց արդեանց. ի հայրապետութեան Տ.Տ. Մակարայ հանգուցեալ Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց եւ ի պատրիարքութեան Կոստանդնուպոլսոյ Տ. Խորենայ Սրբազան Արքեպիսկոպոսի. յամի Տեառն 1892 Դեկտեմբեր 27:

Վերի արձանագրութիւնը երկու ծայրերէն սահմանափակուած է երկու ծաղկաւոր քանդակով, իսկ գագաթը զետեղուած է ճառագայթներով զարդարուած ծաղկեպսակ մը, որուն վրայ կը բարձրանայ մարմարիոնէ խաչ մը: Այս տեսակ զարդաքանդակները շատ սիրուած եւ կիրարկուած են Օսմանեան ճարտարապետութեան մէջ 19–րդ դարուն՝ արեւմտականացման շրջանին:

Եկեղեցիին շրջափակին մէջ կը տեսնուի սիւնի մը խոյակը կամ խարիսխը, որ քառակուսի տաշուած է, վրան փորագրուած է գիմանկար մը եւ արձանագրութիւն մը, որոնք կը կրեն անթիք մասնայատկութիւններ: Եկեղեցիին բակին մէջ, արեւմտեան կողմի մայր դրան աջ կողմը պատին մէջ թաղուած է անթիք տապանաքար մը: Այս թաղին շրջակայքը անթիք եւ բիւզանդական շրջաններուն գոյութիւն ունեցած է գերեզմանոց մը: Հետեւաբար յաճախ երեւան ելած են բազմաթիւ գամբարաններ եւ տապանաքարերու բեկորներ, որոնց մեծամասնութիւնը փոխադրուած է Հնագիտական Թանգարան:

Ենիմահալլէի Գլխադիր Ս. Յակոբ Հայոց Եկեղեցին, զոր ճարտարապետական տեսակէտով կարելի չէ դասաւորել որեւէ ոճի մէջ, կառուցուած է քարակիր, երկյարկանի եւ միանաւ՝ 18×21 մեթր չափերով ուղղանկիւն քառանկիւն տարածութեան մը վրայ: Եկեղեցիին շրջափակին մէջ արեւմտեան պատերուն կցուած են ժամկոչին եւ քահանային յատկացուած երկյարկանի հնամենի տուներ՝ այժմ նորոգուած: Ձախինը կը կրէ պըզտիկ արձանագրութիւն մը հետեւեալ յիշատակութեամբ.

1918
Վարժարան կառուցաւ արդեամբ
Կոպեռնիկ էֆ. Խաչատուրեանի
ի յիշատակ իւր հանգուցեալ
հօր Մ. էֆ. Խաչատուրեանի

Կարելի է հետեւցնել թէ վերոյիշեալ վարժարանը, որ քանի մը անգամներ հրըկիզուած եւ վերաշինուած էր, այս համեստ տունկն էր, ուր կրթուած էին թաղընակ Հայերու զաւակները:

Շրջափակին մէջ հիւսիս – արեւելեան կողմէ եկեղեցիին կցուած է նորաշէն միայարկանի սրահ մը, որ կը հիւրասիրէ հաւատացեալները, ընդհանրապէս մատաղօրհնութեան տօնակատարութիւններուն: Եկեղեցին փողոցին կապող հսկայ երկաթեայ դուռը, որ կը բացուի արեւմըտեան որմերուն վրայ՝ երկու տնակներուն միջեւ, ի յայտ կու գայ եկեղեցիին արտաքինին հետ համատիպ քանդակուած քարաշէն շրջանակով մը, որուն երկու կողմը կը տեսնուին՝ իբրեւ զարդ բացուած եւ երկաթեայ ձողերով օժտուած երկու հաւկթաձեւ պատուհաններ:

Եկեղեցիին գաւիթը ոչ առեանէն կը բաժնուի բաց մոխրագոյն մետաղեայ բարձր ճաղով մը, երկու կողմով աւելի բարձրադիր է: Աջ կողմի պատին վրայի մեծածաւալ սրբանկարը կը խորհրդանշէ եկեղեցիին էութիւնը: Այս սրբանկարը, որ Գլխադիր Ս. Յակոբը կը պատկերացնէ Յիսուս Քրիստոսի եւ Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչի հետ, մեծ հաւանականութեամբ յատկապէս պատրաստուած է այս սուրբ տաճարին համար: Գաւիթին տափարակ առաստաղին վրայի մասը ձեւաւորուած է իբրեւ վերնատուն, որ կը բաղկանայ մեծ ու փոքր երկու յարկերէ:

Արտաքուստ, շրջափակին հարաւային կողմը կայ քարաշէն սանդուխ մը, որ կ'առաջնորդէ դէպի վերնատուն:

Տաճարին հիւսիսային եւ հարաւային երեսի պատերը օժտուած են քանդակազարդ խոյակներով պսակուած հարթ որմնասիւներով, որոնք կը կրեն վերի բարձրաքանդակ պզտիկ յենակներն ու աստիճանաւոր ցցուն քիւը, որ առանց խզուելու կը շրջի խորանին կիսաբոլորակ պատերուն վրայ: Հարթ որմնասիւներուն գեղեցիկ խոյակները միանգամայն կը կրեն քանդակազարդ կամարաձեւ երիզներ, որոնք կը պսակեն վարի կողմի երկուական ուղղանկիւն քառանկիւնաձեւ մեծ պատուհանները: Ցցուն քիւին վերի մասը կը ձեւափոխուի կամարակապ առաստաղի մը, որ կը պարփակէ ամբողջ շէնքը: Եկեղեցին դուրսէն ծածկուած է կամարակապ կղմինտրածածկ տանիքով: Եկեղեցիին առեանը դասէն կը բաժնուի փայտաշէն բազրիքով մը, որ կը պահէ իր հնագոյն շինուածքը: Արեւելեան կողմը կը գտնուի բարձր խորանը, որ դէպի դուրս ցցուած է, ներքուստ եւ արտաքուստ հիւսուած է կիսաբոլորակ պատերով եւ ծածկուած է կիսագմբէթով մը, որուն գագաթնակէտին, ինչպէս ամէնուրեք՝ Ս. Սեղանին վրայ կայ կիսագնդաձեւ ապակեայ լուսամուտ մը: Խորանին աղեղնաձեւ կամարը զարդարուած է ոսկեզօծ ատղերով նախշուած քառակուսի մետալիոններով:

Խորանին երկու կողմերը կան երկու համաչափ խուցեր, որոնցմէ հիւսիսայինը կը գործածուի որպէս մկրտարան, իսկ հարաւայինը՝ որպէս պահարան: Եկեղեցիին հիւսիսային եւ հարաւային երեսի պատերուն վրայ դէպի արեւելք ընթացող կամարաձեւ երիզներուն վերջին զոյգը կը պսակեն խուցերուն մուտքի բացուածքները, որոնք առանց դուռի ձգուած են, եւ կը բարձրանան դէպի խորան, ուր կը ձեւափոխուին ճաղապատ պատուհաններու: Խուցերը, որոնք ներքուստ ծածկուած են տափարակ առաստաղներով, իսկ արտաքուստ՝ կղմինտրածածկ միակտուր շեղ տանիքներով, արեւմտեան կողմէն շրջափակին կը բացուին մէկ մէկ պատուհանով եւ դուռով:

Եկեղեցիին ներքին երեսի պատերը ներկուած են բաց կապոյտ գոյնով, եւ բացի դասէն ու խորանէն՝ Եկեղեցիին գետինը սալարկուած է արուեստական գեղեցիկ սալաքարերով, որոնք բաղկացած են ատաղձարդ քառակուսիներէ՝ խաղողի տերեւներով զարդարուն երիզներով շրջապատուած:

Ս. Յակոբ Եկեղեցիին երկյարկանի արեւմտեան ճակատը, որ կերպարուեստական տարրերով օժտուած է, կը ներկայացնէ արեւմտականացման շրջանի պարոք հակումները, ինչպէս նաեւ՝ շէնքին ներքին կառուցուածքը: Տաճարին ապակեայ մայր դրան քարաշէն գեղեցիկ շըրջանակը հովանաւորուած է դուրս ցցըւած շքամուտքով մը, որուն շեղ տանիքը կղմինտրներով ծածկուած է: Այս ճակատին վրայ դէպի ցցուն քիւը կ'երկարին հարթ որմնասիւներ, որոնք կը սահմանաւորեն՝ ցցուն աստիճանաւոր շրջանակներով եւ մետաղեայ վանդակներով օժտուած ուղղանկիւն քառանկիւն պատուհանները՝ գաւիթին եւ վերնատան: Ապակեայ դրան վրայ զետեղուած են վերոյիշեալ մարմարիոնէ արձանագրութիւնները, որոնց աստիճանաւոր շրջանակին վերեւը՝ կեդրոնը կը կանգնի ճառագայթազարդ հաւկթաձեւ ծաղկեպսակ մը՝ գագաթին խաչանշանով: Այս քանդակազարդին վերեւը կայ պզտիկ պատուհանը առաջին վերնատան, եւ կրկնակ ցցուն քիւէն վեր հատ մը եւս՝ երկրորդ վերնատան, որուն գագաթին կամարակապ բացուածքը երկու կողմէն ծալքերով կը կապուի երկու կոր աշտարակներուն, որոնք հարթ որմնասիւներուն ձեւափոխումներն են պարզապէս:

Մայր ճակատը կ'աւարտի աշտարակներուն վրայի քարէ խաչերով եւ կամարազարդին գագաթի մետաղեայ մեծ խաչով: Արեւելեան կողմի համաչափ խուցերուն արեւմտեան ճակատները ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կը կազմեն տաճարին գըլխաւոր ճակատին հետ, որուն կամարազարդ բացուածքին փայտաշէն շերտափեղկին ետեւը զետեղուած է եկեղեցիին երկաթեայ զանգակը, որ կը ղօղանջէ դէպի վար երկարող պարանի մը միջոցաւ: Եկեղեցիին հիւսիսային եւ հարաւային ճակատները դէպի դուրս կը բացուին կամարաւոր ուղղանկիւն քառանկիւն երեքական պատուհաններով, որոնց արեւմըտեան կողմիններէն հարաւայինը դուռի մը վերածուած է, իսկ հիւսիսայինը բոլորովին հիւսուած է: Արեւելեան կողմէ դուրս ցցուած խորանին կիսաբոլորակը, որուն գմբէթը շաղախով պատուած է, կը միանայ շրջափակին արեւելեան որմերուն:

Սրբատաշ քարերով շինուած է Ս. Յակոբ Եկեղեցին, որ գրեթէ Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Եկեղեցիին պզտիկ մէկ օրինակն է եւ այդ շրջանի եւրոպական ճաշակին յատկանիշներ կը կրէ: Շէնքը, որուն ներքին կառուցուածքը ամբողջովին երեւան կու գայ արտաքին կառուցուածքին վրայ, շատ հեռու է աւանդական հայ շինարարական ոճէն: Այսուհանդերձ, լաւ մշակուած կերպարուեստական եւ ընդհանուր երեւոյթէն հետեւցնելով կարելի է ըսել թէ՝ այս եկեղեցիին շինարարական վարպետը կրնայ ըլլալ արքունի ճարտարապետ մը կամ անոր քով կրթուած անձ մը, որուն անունը անյայտ կը մնայ մեզի:

Վերջապէս Ալթըմէրմէրի Գլխադիր Ս. Յակոբ Հայոց Եկեղեցին թէեւ փոքր ու համեստ եկեղեցի մըն է, սակայն ուշագրաւ է իր բարձրորակ շինութեամբ, մանաւանդ ներքին եւ արտաքին կերպարուեստական պարոք կիրարկումներուն ներդաշնակութեամբ:

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՍԽԱԼ ՀԱՇԻՒՆԵՐ

Տնտեսագէտները ինչո՞ւ (գրեթէ) միշտ կը սխալին:

Ահա հարց մը որուն մասին կ'անդրադառնայ Փաոլօ Սաւոնա (*), արծարծելով ներկայ աշխարհը պայմանաւորող կարեւոր խնդիրներէն մին, եթէ ոչ անոնցմէ կարեւորագոյնը:

Դրամատիրութեան երեւան գալով, ընկերային յարաբերութիւններու եւ տընտեսական նոր տուեալներու կազմումով, յաջորդաբար հրապարակ իջան տնտեսագէտներ որոնք ծագած նոր հարցերուն համար լուծումներ նախատեսեցին կամ առաջադրեցին: Սակայն, «կախարդական» այս լուծումները երբեք չյաջողեցան. միշտ տագնապ մը եկաւ փոխարինելու ուրիշ մը եւ կամ զայն շարունակելու, տագնապներ՝ որոնց, տնտեսագէտները իրենք իսկ երբեմն նպաստեցին որ ծագին:

Սաւոնա նախ կը նշէ «հեղինակային» այլազան արտայայտութիւններու պարագան, որոնք թիւրախ ունին տնտեսագէտները: Ասոնցմէ մին, նշանաւոր, կը պատկանի Ուինսթըն Չըրչիլի, ըստ որուն, եթէ երկու տնտեսագէտներ սենեակի մը մէջ գտնուին, երկու տարբեր կարծիքներ կ'ունենանք: Իսկ եթէ երկուքէն մէկը Ճոն Մէյնըրտ Քէյնզն է, կարծիքները կը դառնան երեք…:

Մեր դարուն, տնտեսագէտները տնտեսական այլազան տրամաբանութիւններ հովանաւորեցին: Ասոնցմէ՝ նախ գերդասակարգութիւնը, 1929–ի Մեծ Տագնապին յանգող, ուստի, այս ձեւով, անոնք ազատականութեան ապգայնական եւ համաշխարհային դասալը երկրորդեցին, որ ադէտալի վերջ մը ունեցաւ Նացիական եւ Ֆաշիստական պարտութեամբ: Ցետոյ գրեթէ կուսքի վերածեցին, կէթ Միացեալ – Նահանգներէն դուրս, «ուղղութիւն տուող» (կամ կեդրոնականօրէն ծրագրուած) տնտեսութիւնը. աւելի ուշ, Պերլինի Պատին անկումէն ետք, անոր կռնակ դարձուցին: Միւս կողմէ, ուրիշներ գերատեցին ուէլֆէր սթէյթը (բարեկեցիկ վիճակ), որպէս պատասխան մը համայնավար նկրտումին եւ, այժմ, անոր հանդէպ դժկամութիւն ցոյց կու տան, առաջադրելով զայն վերադասաւորել՝ համաշխարհային մրցակցութեան պահանջներուն անունով:

Սաւոնա, իր քննադատական գիրքով, կը մատնանշէ թէ տնտեսական խորհրդական դասալը շատ աւելի ժուժկալութիւն եւ անջատուածութիւն կը պահանջէ քան որեւէ այլ գեր: Յատկանշական կէտերէն մին որ կը վերաբերի տնտեսագէտներու գործած սխալներուն, այն է թէ անոնք իրենց գործադրումէ ետք կը գիտցուին այսինքն՝ երբ շատ ուշ է արդէն…: Այսպէս, սխալէ սխալ, վերա-

…գարծած ենք սկզբնական կէտին, մինչ …նկատի պէտք է առնուէր տնտեսագիտու…թեան վերաբերող առաջին օրէնքը, որ է՝ …կանոններ գոյութիւն չունին, այլ՝ կան …մարդիկ որոնք զանոնք կը գործադրեն …այն թերութիւններով՝ որոնք մարդկային …ցեղին յատուկ են: Մինչդեռ անցեալի …սխալներն ու վէրքերը կը փարատենք, նո… …րերը կը գործենք: Քիչ մը զգուշութիւն, …ուրեմն, վնաս չի բերեր, ի միտի ունենա… …լով հեղինական այլ արտայայտութիւն մը, …տնտեսագէտներու մասին շրջագայող, …ըստ որուն՝ հարցերուն իրենց պատաս… …խանները ճիշդ են, բայց լանի չեն ծառա… …յեր…:

Իսկ Սերճօ Րիքոսսայի (**) համար, …նշելեան մրցանակաւոր տնտեսագէտ… …ները շատ են, բայց անաչառ տնտեսագէտ… …ներու թիւը քիչ է: Անոնք, ինչ կը վերա… …բերի տնտեսական գիտութեան ան, որպէս …արկայական առաջարկներու ամբող… …ջութիւն, գոյութիւն չունի: Այսպէս, ըն… …կերվարական տնտեսագէտ մը կը գտնէ …տնտեսական գիտութիւն մը որ իրեն …իրաւունք տայ. նոյնը՝ ազատապաշտի մը …պարագային: Կան նաեւ քաղաքական մար… …դիկը որոնք երբեք չեն յ ողնիր առակ …տնտեսագէտ մը ճարելու: Անոնց միջեւ …համարակաց այլազան հետաքրքրութիւն… …ներ գոյութիւն ունին, գլխաւորաբար …իշխանութեան մարմաջը, ինչպէս եւ մի… …ամուխութիւնը: Անտրամաբանական պի… …տի ըլլար իշխանութիւնը ձեռք բերելու …համար ուղնիլ՝ եւ յետոյ զայն չգործա… …ծել: Նոյնքան հարցական է տնտեսական …պալան նախատեսելու երեւոյթը: 1920–ին, Քէյնզ, իր բարեկամներուն կող… …մէ «արդի ժամանակներու մարգարէն» …կոչուած, իրեն համախոհներուն հետ կը …նախատեսէր մաւքին յետագայ անկու… …մը: Փոխարէնը՝ գերմանական դրամանի… …շը «անակնկալ եւ ուժգին վերարժեւո… …րում» մը ունեցաւ, բան մը զոր Քէյնզ եւ …իրեն համախոհները «անտրամաբանական» …որակեցին: Իսկ 1929 Հոկտեմբեր 24–ին …Նիւ–Եորքի սակարանը փուլ եկաւ. յա… …ջորդ օրը Քէյնզ յայտարարեց թէ ապա… …գան «վստահաբար բաջալերական է»: Սա… …կայն ասով համաշխարհային Մեծ Տագ… …նապը կը սկսէր, զոր յետոյ ինք տեսա… …բանեց, բայց՝ 1936–ին…: Այս տագնապն …ալ «անտրամաբանական» էր…: Այսպէս, …երբ տնտեսագէտները իրենց զուշակում… …ներուն մէջ կը ձախողին, յանցանքը իրա… …կանութեանն է, որ տրամաբանական ըն… …թացքի չի հետեւիր…:

Չինացիները երկար ժամանակ առաջ …անդրադարձած էին գուշակումներու …թէականութեան, քանի չինական առած …մը կ'ըսէ. «Մարգարէացումներ չընել՝ …մանաւանդ երբ անոնք ապագային կը վե… …րաբերին»:

Կազմեց՝
ՍԱՐՈՒՆԻ

(*) Դասախօս՝ Փերուճայի համալսա… …րանը: Նախկին Տնտեսական նախարար:
(**) Դասախօս՝ Թորինոյի համալսա… …րանը:

ՔՐՏԻՆՔԸ, ԵՒ ԱՆՈՐ ՕԳՈՒՏՆԵՐԸ

Ամրան եղանակին կը կրենք այդ եղանակին անպատեհութիւններէն մին՝ քրտինքը, որ կը դժուարացնէ մեր առօրեան:

Շատեր իրենք զիրենք դժբախտ կը զգան, քանի որ շատ կը քրտնին եւ օրուան ընթացքին քանի մը անգամ լուացուելով հանդերձ՝ դէշ կը հոտին:

Ուրիշներ, ընդհակառակն, մեծ բարեբախտութիւն կը համարեն իրենց երբե՛ք չքրտնիլը:

Մեր օրերուն, սակայն, լոգանքի դիւրութիւնները, ինչպէս նաեւ որակաւոր օճառները եւ վերջապէս, տէօտորաններու այլազանութիւնը կարեւոր տոկոսով կը դարմանեն քրտինքին անպատեհութիւնները:

Այսօրուան յօդուածով եկէք ծանօթանանք քրտինքին առողջարար բարիքներուն, որմէ ետք դժուար է կրկին զանգատիլ անկէ:

⁂

Մարմինը քիմիական բարդ աշխատանոց մը ըլլալով՝ հոս–հոն կատարուող կենսական աշխատանքներու գլխաւորը այրումը կամ թթուածնացումն է. չնչելն անգամ այրում կը նշանակէ:

Ամէն այրում կ'արտադրէ որոշ ջերմութիւն մը: Եթէ հետզհետէ գոյացող ջերմութիւնը կուտակուէր մարմնին մէջ, կեանքը պիտի ըլլար անկարելի:

Բնութիւնը ուրեմն իր իմաստուն կարգադրութեամբ ամէն ինչ նկատի առած եւ հաշուած է,

Ուղեղին մէջ կայ ջերմութիւնը կանոնաւորող կեդրոն մը. անոր շնորհիւ է որ հասարակածային շրջաններու մէջ 50–60 աստիճան կլիմայի տակ ապրողներուն եւ հիւսիսային բեւեռի 50 աստիճան տեւապէս սառած երկրամասի մը մէջ ապրող էսքիմոյին ներքին ջերմ աստիճանը կը մնայ նոյնը:

Մարմինը իր ջերմութեան մէկ մասը կը կորսնցնէ զանազան միջոցներով եւ մասնաւորաբար քրտինքի ճամբով. բնական պայմաններու տակ, ուրեմն, ունինք կայուն ջերմաստիճան մը՝ 36–37:

Եթէ Ֆիզիքական զօրաւոր շարժումներ կատարենք եւ կամ տաք միջավայրի մը մէջ ապրինք, մարմնին ջերմաստիճանն ալ բնականաբար պիտի բարձրանար: Որպէսզի այդ անպատեհութիւնը տեղի չունենայ, մարմինը կ'արտադրէ առատ քրտինք, որ շոգիանալով կը ծծէ մարմնին ներքին աւելորդ ջերմութիւնը եւ զայն կը բերէ իր բնական աստիճանին:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱՐՏԱԴՐՈՒԻ ՔՐՏԻՆՔԸ

Մարմնին ենթամաշկին մէջ գոյութիւն ունին միլիոնաւոր քրտինքի գեղձեր:

Քրտինքի գեղձ մը կծիկի մը կը նմանի՝ արտահանող խողովակով մը, որուն բերանը կը բացուի վերնամաշկին վրայ. այդ կէտէն է որ քրտինքը դուրս կը հոսի եւ կը տարածուի մորթին վրայ: Գեղձը ունի արեան անօթներ, որոնք զինք կը շրջապատեն եւ ջիղեր, ուստի քրտինքի արտադրութեան համար անհրաժեշտ բոլոր տարրերը կ'առնուին արիւնէն:

Եթէ նոյնիսկ արեան շրջագայութիւնը դանդաղի, օրինակ՝ մեծ յուզումներու կամ տկարութիւններու պատճառով, դարձեալ առատօրէն կրնայ քրտինք յառաջ գալ, բայց այս պարագային՝ բոլորովին պաղ:

Քրտինքը կազմուած է 99 առ հարիւր ջուրէ, որուն մէջ լուծուած են քիչ քանակութեամբ աղ, բնամէզ (իւրէ) եւ բնական թոյներ:

Ջրախառն մէզ է կարծես. այս պատճառաւ ալ քրտինքը կրնանք նկատել «երկրորդ երիկամ» մը:

Անիկա բացի մարմնին ջերմութիւնը բնական աստիճանի վրայ պահելէ, ունի նաեւ ուրիշ յատկութիւններ:

Բնամէզի եւ զանազան բնական թոյներու արտաքսումով մարմինը կը մաքրէ:

Կան արտաքին կարգ մը գրգռիչներ, որոնք անդրադարձումով (րէֆլէքս) կրնան քրտինքին քանակութիւնը շատցնել: Օրինակ տաքը բնական գրգռիչ մըն է քրտինքը խթանող ջիղերուն: Երբ տաք խմիչք մը խմէք, անպայման պիտի քրտնիք, կան նաեւ կարգ մը դեղեր, որոնք կրնան օրական երկու լիթր քրտինք հոսեցնել մարմնէն:

Պրոնշիթի, կրիփի, պաղառութիւններու դէմ պայքարելու համար քրտնեցուցիչ դեղեր կը տրուին: Առատ քրտինք մը երբեմն վարակիչ հիւանդութեան մը բուժումը կ'աւետէ:

Քրտինքը, մէզին պէս, արիւնը եւ հիւսկէնները կը մաքրէ:

Բայց քրտինքը պէտք չէ մնայ մարմնին վրայ, որովհետեւ կը հոտի, իր պարունակած բնական թոյները օդին հետ շփուելով կը տարրադադրուին շուտով:

Քրտինքին դերը կը մօտենայ երիկամներու դերին, ինչ որ այս վերջինները կ'արտաքսեն իբրեւ վտանգաւոր տարր, քրտինքին արտադրածն ալ կը մօտենայ անոր քառորդին, ինչ որ զանցառելի քանակութիւն մը չէ երբեք:

Ծանր աշխատանք մը կատարուած պահուն եւ կամ օդը երբ շատ տաք է, քրտինքը կ'արտաքսուի վերնամաշկի վրայ բացուած ծակտիկներէն, այս է պատճառը որ մարդիկ ամառը նուազ կը միզեն:

Քրտնելով ո՛չ միայն մարմնէն վնասակար տարրերը դուրս կը վտարուին, այլ նաեւ երիկամներուն աշխատանքը կը դիւրանայ մեծապէս:

Արեան շրջանառութիւնը ա՛լ աւելի դիւրին տեղի ունենալով՝ սիրտն ալ նուազ կը յոգնի:

Շատ մը հիւանդութիւններու պարագային, ի միջի այլոց՝ յօդացաւին, քրտնիլը ամոքիչ եւ օգտակար միջոց մըն է:

Քրտինքին միջոցաւ կրնանք նաեւ մասամբ պակսեցնել մեր աւելորդ քիլօները:

Ծերերը երիտասարդներէն նուազ կը քրտնին: Քրտինքը իր ճարպային թթուներով ու ճարպային գեղձերու արտադրած ճարպով մորթը թարմ եւ առոյգ պահելու պաշտօնն ալ ունի:

Արդ, ծերերու մօտ օրկանական բոլոր գործունէութիւնները բնականօրէն նուազած ըլլալով՝ քրտինքի արտաքսումն ալ կը դանդաղի:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

- Առատօրէն քրտնիլը առողջութեան եւ երիտասարդութեան նշան է. մի՛ զանգատիք քրտնելէ:
- Քրտինքը մարմնին ջերմութեան կայունացման սատարող միջոցներուն գլխաւորն է:
- Մարմնին թոյները կը մաքրէ:
- Մարմնին աւելորդ քիլօները մասամբ կը պակսեցնէ:
- Մորթը կակուղ եւ թարմ կը պահէ:

ԴՈՂՈՒԹԻ ԴՈՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸ (Պոլիս) կղզիի յետամասի «Այազմա» զբօսարանին մէջ, Օգոստոս 2–ին տեղի ունեցած է Տատեան վարժարանի ամառնային բացօթեայ ճաշը 400 հոգիի մասնակցութեամբ: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանի հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Մուրատ Կիւլլիւք: Խօսք առած է Պաքըրգիւղի Թաղային Խորհուրդի ատենապետը՝ Արմենակ Ճուսամ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

⁂

ԱՅՆՃԱՐԻ «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Յուլիս 26–ին նշուած է տեղւոյն Շուշանեան կիրակնօրեայ դպրոցին յիսնամեակը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը որմէ ետք տեղի ունեցած է 1996–97 տարեշրջանի աշակերտներու վկայականներու բաշխումը:

⁂

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ վերջերս լոյս տեսած է Արարատ հրատարակչականի կողմէ Պոկտան Քըուշի (Արշակ Պօղոսեան) «Հայ դէմքեր Ռումանիոյ մէջ» հատորը, ուր հեղինակը կը ներկայացնէ այն անձերը որոնք ըստ իրենց ասպարէզին դեր մը ունեցած են հայ գաղութին մէջ թէ տեղական շրջանակներու: Վերջաբանին մէջ, Ռումանիոյ Հայոց Միութեան նախագահը՝ Վ. Ռոկանեան ցոյց կուտայ թէ Հայերը Ռումանիոյ հողին վրայ հաստատուած են հազար տարի առաջ եւ երկիրը ճոխացուցած վանքերով եւ եկեղեցիներով: Հատորը կը ներկայացնէ 349 անձեր իրենց համառօտ կենսագրականով:

…ԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Է.

Ընդհանուր ամբաստանեալներուն դատը Էնկիւրիի դատարանին առջեւ սկսաւ տեսնուիլ: Տէրտէրը որոշեց ինքզինքը արդարացնելու չաշխատիլ: Կ'ըմբռնէր թէ ինքնարդարացումը՝ ուրացումն էր: Ուրացումը՝ գաղափարին պարտութիւնը: Հայ ժողովուրդին աչքերը Էնկիւրի յառած էին, նոր հայութեան Գողգոթան: Պիտի՞ջանա՞ր ինքզինքը արդարացնել, եթէ իր քրիստոնէութիւնը յանցանք համարելով՝ ամբաստանուէր: Ու հայութեան դատն ալ հիմակ իր կրօնքը չէ՞ր:

Ը.

Ընելքին վրայ բանտին մէջ երկարօրէն խորհեցաւ: Թրքերէն լեզուին թէեւ անըմբռնել, բայց իր յայտարարութիւնները կարող էր պարզօրէն բացատրել: Սակայն դատաստանին օրը երկարաբանելու պէտք չունեցաւ: Իրմէն առաջ Ուշտունին խօսեցաւ: Դատաւոր, ժողովուրդ, ամբաստանեալ, ամբաստանող, ամէնքն ալ սարսեցան այդ վրիժառու ձայնէն: Երբ ինքնապաշտպանութեան կարգը Տէր Յուսիկին եկաւ, անիկա պարզապէս պատասխանեց.

— Ուշտունի էֆէնտին պէտք եղածը ըսաւ: Իրեն ձայնակից եմ: Աւելցնելիք ուրիշ բան մը չունիմ:

Երբ բանտ վերադարձան, Տէր Յուսիկ Ուշտունիին ճակատը պագաւ ուրախութեան արցունքներով:

Ամէնքն ալ մահուան դատապարտուեցան: Բայց նախագահութեան՝ հինգ կրօնքներ միայն արժանացան: Անոնք իրենց ձեռքովը մահմետականին արիւնը թափած էին: Միւսներուն պատիժը մշտնջենական բանտարկութեան փոխուեցաւ: Խմբովին Պոլիս բերուելով, ոմանք հոն բանտերը ցետեղուեցան, ոմանք ալ բերդաքաղաքները ղրկուեցան: Այս վերջիններուն մէջ էր Տէր Յուսիկ:

Թ.

Յուլիս 15–ին Կ. Պոլսոյ վարչական դրութեան մէջ մեծ փոփոխութիւն կը մտնէր: Կեդրոնական ոստիկանութիւնը, որ մինչեւ այդ ատեն երկրորդական դիրք ունէր, յանկարծ ամենամեծ կարեւորութիւնը կը ստանար հայկական վտանգին պատճառ սարսափէն: Անոնց պաշտօնեայ երիտասարդ մը, մէկէնիմէկ ոստիկանական նախարարութեան կոչուելով, պիտի նկրտէր հետզհետէ իր գերիշխանութեանը ներքեւ առնել մինչեւ իսկ սադրազամն ու Ներքին գործերու նախարարը, որոնց ստորադասեալ պաշտօնեան կը մնար ըստ վարչական կարգ ու կանոնի: Հինաւուրց փաշաներուն անհանդուրժելի էր իրենց վրայ ծանրացած այդ հսկողութիւնը: Այդ նախարարները միանգամայն կը վախնային, թէ ոստիկանութեան նոր պետը, փառատենչիկ զգացումներէ մղուած, հայկական խնդիրը կրնար բորբոքել, ստեղծելու համար կնճռոտ կացութիւն մը, որուն բոլոր հանգոյցները իր ափերուն մէջ առնելով, յաջողէր մինչեւ վեզիրութեան բարձրանալ: Ուրիշներ ալ կը կարծէին, թէ այդ նոր նախարարը՝ իբր ազատամիտ հօր մը որդին եւ իբր մտերիմ Երիտասարդ Թուրքերուն, որոնց կը համակրէր երկրին մէջ ծագած ամէն շարժումի: Դիւական քաղաքականութեամբ մը իր պաշտօնէն պիտի օգտուէր հայկական վրդովումները բորբոքեալ պահելու համար, որպէսզի անխուսափելի դառնայ եւրոպական միջամտութիւն մը, որմէն միայն կարելի է յուսալ Թուրքիոյ բարեկարգումը, ուստի եւ փրկութիւնը: Փառասիրութիւն ու հայրենասիրութիւն կրնային իրենց փոխադարձ շահերը համերաշխել: Բ–Դրան մեքենայութիւնները սկսան, տապալելու համար ոստիկանութեան երիտասարդ նախարարը, Բայց անիկա՝ շնորհիւ իր բազմարեղուն մտքին ու Եըլտըզ ունեցած պաշտպաններուն, իր ազդեցութիւնը օրէ օր աւելի կ'ընդարձակէր ու կ'ամրապնդէր: Փաշաներէն ոմանք մտաբերեցին Հայոց Պատրիարքարանը եւս գործիք ընել, իրենց հակառակորդին տապալումին դիւրացմանը համար. այս նպատակաւ ձեռք առին Հայրապետ էֆէնտին:

Թուրքերուն հետ Հայուն հնաւանդ վարուողութեան այս մարմնացումը, կը շարունակէր նաեւ այն հին քաղաքականութիւնը, որով Հայերը կը մասնակցէին երկրին բարձրագոյն վարչութեան մէջ կազմուած շահախնդրական կամ քաղաքական Թուրք կուսակցութիւններու: Այդ Հայերը իրենց հնարամիտ խելքովը, դրամական ուժովը եւ նպաստաւոր ուրիշ պարագաներու ազդեցութեամբը կը դիւրացնէին բարձրաստիճան պաշտօնատարներու բարձրացումները եւ անկումները: Օրթագեղարնակ էֆէնտին ալ՝ որ հակոստիկանական փաշաներուն գաղափարակից մըն էր, ինչպէս եւ շահակից մը, օգտուեցաւ Պատրիարքարանին վրայ իր ունեցած ազդեցութենէն՝ նոր դէպքերուն պատճառաւ այլեւս անսահման, որպէսզի դիւրացնէ սադրազամին ու Ներքին գործերու նախարարին խորհուրդներուն յաջողութիւնը: Եւ ահա Պատրիարքարանէն զանգատ Դուռը եւ Եըլտըզը, ընդդէմ ոստիկանութեան նախարարին: Ու եկաւ օր մը որ Աշըգեան Պատրիարքը կառավարութեան վերջնագիր մը տուաւ, կա՛մ ինքը պիտի հրաժարի, կա՛մ ոստիկանութեան նախարարը:

(Շար. 22)

(Շար · Ա · էջէն)

խաղաղը եւ Աբխազներու պարպումը չի լուծեր Աբխազիոյ կանոնադիրը եւ վախ կայ որ պատերազմը վերսկսի։ Մոսկուա լքեց անջատողականները, բայց անոնք համակերպած չեն, կ՚անխծեն Ռուսերը որոնք դաւաճանեցին։

ՃԷՔ ԼԱՆԿ, որ Ազգ. Ժողովի արտաքին յանձնախումբի նախագահն է, յօդուածով մը «Լը Մոնտ»ի մէջ (Օգոստոս 19) կը յայտարարէ որ պէտք չքուէարկէ Ամսթերտամի դաշինքը զոր ողորմելի կը գտնէ։ Նախկին նախարարը կոչ կ՚ընէ կառավարութեան որպէսզի զօրաւոր եւ ինքնատիպ նախաձեռնութիւն մը ստանձնէ։ «Ի զուր է, կ՚ըսէ Լանկ, որ հոն կը փնտռենք Ռոպէր Շումանի համարձակութիւնը, Ժան Մոնէի երեւակայութիւնը, Միթերանի պայծառատեսութիւնը կամ Տըլորի եւ Քոհլի շինարար եռանդը»։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ տօթի մրցանիշը կոտրած է Օգոստոս 17-ին 40 աստիճանով, ինչ որ չէր պատահած 61 տարիէ ի վեր։ Ֆրանսայի մէջ ալ կացութիւնը չի փոխուիր եւ Փարիզէն ու Սթրազպուրկէն զատ, Մարսէյլ, Լիոն եւ Լիլ ալ ապականած են միշտ նոյն պատճառներով՝ տօթ, հովի բացակայութիւն եւ կառք։

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ կառավարական ուժերը յարձակման անցած են ապստամբ գնդապետ՝ Խուդոբերդիեւի զինեալներուն դէմ։ Յարձակումը սկսած է երբ վերջնագրին պայմանաժամը անցած է։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը թելադրած է Մեծն - Բրիտանիոյ Թագուհիին, որ Հոկտեմբերին կատարելիք իր այցելութեան ընթացքին Ամրիթսար չերթայ։ Այդ քաղաքին մէջ, 1919-ին բրիտանական զօրքերը ջարդ մը կազմակերպած էին որու հետեւանքով 379 այր, կին եւ մանուկ սպաննուած էին։ Կը թելադրուի Էլիզապէթ Բ.ի որ ներողութիւն խնդրէ այդ ջարդին համար։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ջարդերը կը շարունակուին եւ 24 հոգի եւս մորթուած են հաւաքական ջարդերու ընթացքին։

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ նախարարապետը իր ընտանիքին հետ արձակուրդը կ՚անցընէ Ֆրանսայի Աուէժ նահանգին մէջ ուր մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ։ Թոնի Պլէր սովորութիւն ունի իր արձակուրդը այդ շրջանը անցընելու, բայց, ցարդ նախարարապետի համգամանք չունէր։ Թոնի Պլէր բրիտանացի իր մէկ բարեկամին ապարանքը կը մնայ (Սէն - Մարթէն տ՚Օյտ)։

VISA POUR LE HAUT-KARABAGH

COMMUNIQUE

Un visa d'entrée sur le territoire de la République du Haut-Karabagh est indispensable.

Ce visa supplémentaire au visa d'entrée en République d'Arménie est à retirer auprès des agences de voyage :

Sabératours (département Arménie), 19, rue St-Roch, 75001 Paris
Tél. : 01 - 42 - 96 - 10 - 10

et **Sevan Voyages** :
48, Cours de la Liberté, 69003 Lyon
Tél. : 04 - 78 - 60 - 13 - 66.

Un délai de 15 jours est nécessaire pour l'obtention de ce visa.

Les personnes ayant un passeport arménien ou de résidant en Arménie en sont dispensées.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 - 14 տարեկան պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար։

Հեռաձայնել երեկոները՝
01 - 45 - 84 - 57 - 18
թիւին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

-ՇԷՆ-ՔՐԱՆՍԸ-

GRANDE FETE CHAMPETRE

de l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques

animée par l'Orchestre **SPITAK**

qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Keghian
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel

le Dimanche 14 Septembre

Programme : Grande Messe à 11 heures;
Repas;
Musique par l'Orchestre SPITAK;
Jeux pour les enfants et tombola;
Tirage de la tombola.

Participation aux frais : Adultes : 120 F. / Enfants : 80 F.

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաբալոկ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ԱՐՏԻ 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ։

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 21
JEUDI
21 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.183 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.183

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 19 / 20)

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՄԸ

Թէեւ արդարադատութեան նախկին նախարար Ռուդոլֆ Թէյմուրազեան ձերբակալուած է չինական վարկերու գործածութեան ապօրինութեան եւ «Հնդկական կաշառ հարց»ի մը պատճառով։ Ան մեղադրուած է իւրացումի եւ պաշտօնական դիրքի չարաշահումի յանցանքով։ Քրէական հետապնդումի ձեռնարկուած է իրեն դէմ։ Ամբաստանութեան հիմ ծառայած մեծ գումարներու չարաշահումը կառավարութեան որոշումով շուրջ 1 միլիոն 300 հազար տոլարի յատկացումով Հնդկաստանէն կօշիկի նախանիւթ ներածելու գործին որ 1991-էն ի վեր ակնկալուած լման արդիւնքը չէ տուած։ Տեղեկատուութեան համաձայն, պետութեան 900 հազար տոլար վնաս պատճառած է ծրագրուած ու մասամբ մնացած գործունէութիւնը որուն թղթածրարը Գերագոյն դատարան ներկայացուած է։

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Օգոստոս 19-ին Ռ. Քոչարեան աշխատանքի առաջին այցով հասած է Մոսկուա։ Ծրագրուած են հանդիպումներ վարչապետ Վ. Չեռնոմիրդինի ու փոխ-վարչապետ Վ. Սեռովի հետ։

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անդրադառնալով Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան մամուլի բաժնի փոխ տնօրէնին Ղարաբաղի նախագահական ընտրութեան մասին ըրած բացասական յայտարարութեան, ԼՂՀ-ի Երեւանի ներկայացուցիչ Նայիրա Մելքումեան ըսած է թէ այդ ընտրութիւնը կրնայ միայն ողջունելի նկատուիլ այն բոլոր երկիրներուն կողմէ որոնք շահագրգռուած են հարցին խաղաղ կարգաւորումով։ Ան աւելցուցած է թէ այդ ձեւով միայն պետութեան առաջնորդը կրնայ գործել ժողովուրդին վստահութիւնը ունենալով։

Նոյն նիւթին մասին Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան բանբեր Արսէն Գասպարեան ալ ըսած է որ ԼՂՀ-ի նախագահական ընտրութիւնը կարեւոր իրադարձութիւն է երկրին մէջ ժողովրդավար հասարակութեան ձեւաւորման տեսակէտով։ Ան կրկնած է Երեւանի դիրքը թէ Ղարաբաղի հարցի բանակցութիւնները պէտք է վարեն անոր ընտրեալ ներկայացուցիչները։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 18-ին Երեւան հասած է սուրիական պատուիրակութիւն մը, Հայաստանի իշխանութեան հետ քննելու համար դեսպանատան բացումի նիւթը։ Պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէ Արտաքին փոխ-նախարարը, հանդիպում կ'ունենայ կառավարութեան, քաղաքապետարանի ներկայացուցիչներու հետ։

ԶԲՕՍԱՅԳԻՆ ՆԵՐԽՈՒԺՈՂՆԵՐԸ ԱԶԱՏԱԾ

Երեւանի քաղաքապետ Վ. Սիրադեղեան որոշած է ջնջել իր նախորդ մէկ արտօնութիւնը որով կը թոյլատրուէր «Յաղթանակ» (*) զբօսայգիին տարածքին մէկ մասին վրայ առանձնատուներ կառուցանել։ Քաղաքապետարանին ճարտարապետութեան եւ քաղաքաշինութեան բաժիններուն յանձնարարուած է կասեցնել ըսկսած աշխատանքները։

(*) Ծ.Խ. — Այդ զբօսայգիին պատկանող տարածքներու վրայ տուներու կառուցումի արտօնութիւնը բաւական բողոք ու ընդվզում արթնցուցած էր հայաստանեան մամուլին մէջ որ յաջորդական գրութիւններով հակազդած էր։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՐՈՒԱԾ ԶԷՆՔԻ ՀԱՐՑԸ ԿՐԿԻՆ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

Նախագահ Ելցին նամակ մը գրկած է Ազրպէյճանի նախագահին, ըսելու համար որ Հայաստանին ռուսական զէնք տալու հարցին քննութեան մասին, անհրաժեշտ է եռակողմ՝ ռուս – հայկական – ազրպէյճանական յանձնաժողովի մը կազմութիւնը։ Ռուսական եւ ազրպէյճանական կողմերու անդամները որոշուած են. իսկ Հայաստանէն նախագահին համաձայնութենէն ետք յայտնուած է թէ որպէս ներկայացուցիչ այդ յանձնաժողովին կը մասնակցի Ներքին գործերու եւ Ազգ. Ապահովութեան նախարար Սերժ Սարգսեան։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԵԹՐՈՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլին Երեւան այցելած Սուրիոյ պատուիրակութիւն մը Փոխադրութեան նախարար Հենրիկ Քոչինեանի հետ նախնական համաձայնութեան յանգած էր Դամասկոսի մեթրոյին կառուցման մասին։ Վերջերս հայ նախարարը գտնուած է Սուրիա ուր գործակցութեան այլ համաձայնագրերու հետ ստորագրուած է մեթրոյի նախագիծին ու շինութեան պայմանագիր մըն ալ։ Մեթրոյին յատակագիծը կը պատրաստէ հայկական հիմնարկ մը, իսկ շինութիւնը կը կատարուի միասնաբար։

ՀԱՅԵՒՉԻՆ ԿԱՊԵՐԸ ԿԸ ԶՕՐԱՆԱՆ

Նոյնեայ պաշտօնական այցով Երեւան հասած է Չինաստանէն խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը։ Այցը նպատակ ունի ամրապնդելու երկու պետութիւններու բարեկամութեան յարաբերութիւնները եւ շարունակելու «Հարիւրամեակներ առաջ Մետաքսի ճանապարհ»ով սկսած գործակցութիւնը, ինչպէս ըսած է պատուիրակութեան նախագահը։

Հիւրերը ընդունուած են Ազգային Ժողովի Նախագահ Բ. Արարքցեանի կողմէ։ Քննարկուելէ ետք երկկողմանի հետաքրքրութիւն ներկայացնող հարցեր, չինական պատուիրակութեան նախագահը յայտնած է թէ իր երկրին Խորհրդարանը որոշած է «ի նշան մեծ սիրոյ եւ յարգանքի», շուրջ 500 հազար եուանի արժէքով թէքնիք օժանդակութիւն կատարել Հայաստանի Խորհրդարանին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Աւստրալիոյ Ատելայտ քաղաքին հեծանիւի համաշխարհային բաժակի 5-րդ փուլին Հայաստանի հաւաքականը գրաւած է 6-րդ տեղը։ Անհատական մրցումներուն ալ երեք հայ մարզիկներ դասուած են լաւագոյն տասնեակին մէջ. Արսէն Ղազարեան, Կարէն Սոլոյեան եւ Գրիգոր Գրիգորեան։

Օգոստոս 18-ին Սիկկիլոյ մէջ սկսած համաշխարհային ամառնային ուսանողական խաղերուն Հայաստան կը մասնակցի 9 մարզիկներով, 5 մարզաձեւի մէջ. ըմբշամարտ, ջրացատք, թենիս, ժիւտօ եւ թեթեւ աթլէթիզմ։ Պատուիրակութեան ղեկավարն է Ռազմիկ Սահփանեան։

ՄԱՄՈՒԼ

«L'HUMANITE» (20 août)

Ces Arméniens de France qui retrouvent leur pays balle au pied

Ջոբեքչարթի իրիկուան Փորթուկալի հետ հանդիպման առթիւ է (1998-ի «Համաշխարհային»ին գաւաթի մրցումներու շարքին) որ համայնավար պաշտօնաթերթը ամբողջ էջ մը կը տրամադրէ ֆրանսահայ խաղացողներուն կցելով նաեւ Էրիք Ասատուրեանի եւ Միշէլ Տէր – Զաքարեանի նկարները։

Յօդուածին սկիզբը Լօրան Սելին կը նկատէ որ այնքան ալ հասկնալի չի թուիր որ 11 տարի անցընելէ ետք Ա. դասակարգին մէջ, խաղացող մը որ ութ անգամ Ֆրանս – Եափուար խումբին շապիկը հագած է, ազգ. ակնակ խումբի մը մէջ խաղալու որոշումը տայ։ Այս հաստատումը կը վերաբերի Էրիք Ասատուրեանի որ Կէնկանի յարձակողական խաղացողն էր եւ այսօր կը խաղայ Հայաստանի Ազգային խումբին մէջ։ Ան կը բացատրէ.— «Հայկական դաստիարակութիւն չեմ ունեցած։ Մայրս Իտալուհի է, հայրս Հայ է բայց, Ֆրանսա ծնած է։ Ինքզինքս Ֆրանսացի կը նկատեմ հայկական եւ իտալական ծագումներով։ Եթէ այսօր կրնամ պատուել այդ ծագումը, նպաստ բերել Հայաստանի, սիրով կ'ընեմ»։ Արհեստավարժ այս ֆութպոլիթին համար, հարցին մօտեցումը կը մնայ ի վերջոյ Սփիւռքի Հայերու մեծամասնութեան, մօտեցումին որոնք նիւթական եւ այլ օժանդակութիւն կը բերեն երիտասարդ Հանրապետութեան։ Թերթը, փակագիծի մէջ, կը յիշէ որ 7 միլիոն Հայերու կէսէն աւելին Հայաստանի սահմաններէն դուրս կ'ապրի եւ շուրջ 350 հազար կը նկատէ Ֆրանսայի Հայերու թիւը։

Վերադառնալով Է. Ասատուրեանի, կ'ըսէ թէ ան շարունակելով հանդերձ Կէնկան խաղալ, ընդունած է բարձր մակարդակի իր փորձառութիւնը բերել իր հայրենակիցներուն։ Կէնկանի յարձակողականը մարդկային անբաղդատելի փորձառութիւն մը կ'ապրի։ Երբեք Հայաստան չէր գացած այս ընտրութենէն առաջ եւ լաւ ընդունուած է բնակչութեան կողմէ։ Նանթի նախկին պաշտպանողականը՝ Միշէլ Տէր – Զաքարեան որ դեռ ընտանիք ունի հոն եւ հայախօս է շատ օգնած է իրեն։ Ոմանք մեղադրեր են զինք որ ցեղասպանութենէն ետք երկիրը ձգած են, բայց փոքրամասնութիւն են, կ'ըսէ Ասատուրեան։ Շատ ազդուած է ապրուստի մակարդակի խախուտ ընոյթէն եւ կառոյցներու բացակայութենէն։ Ամէն բան պէտք է ծայրէն սկսիլ այդ ուղղութեամբ։ Շատ երիտասարդներ կան որոնք ֆութպոլը կը սիրեն, բայց իրենց միջոցներ չեն տրուիր, գնդակ չունին, կօշիկ չունին, դաշտ չունին։ Ասատուրեան կը հասկնայ որ այլ աւելի սակիպողական, աւելի կարեւոր բաներ կան։

«Երեւանի մէջ, կ'ըսէ, մարդիկ կան որոնք խեղճուկրակ տնակներու (բօտի) մէջ կ'ապրին։ Երբ այդ մարդիկը տեղաւորուին եւ շնորհքով ապրին, կարելի կ'ըլլայ այլ հեռանկար ունենալ ֆութպոլին համար»։

Յօդուածը դեռ կ'երկարի այլ մանրամասնութիւններով։ Թղթակիցը կը խօսի երկրաշարժին մասին, Մեծամօրի փակման անոր վաղորդայնին, անկէ ծագած մեծ դժուարութիւններուն մասին եւ անշուշտ ֆութպոլի հայկական երիտասարդ Դաշնակցութեան։ Ազգային խումբը, կ'ըսէ, մեծ թիւով հանդիսական կը հաւաքէ Հրազդան մարզադաշտը։ 45 հազար եկած են, անցեալ տարի, զօրավիգ ըլլալով իրենց խումբին Սպանիոյ դէմ եւ 65 հազար ականատես ըլլալու համար ծանր պարտութեան Գերմանիոյ դէմ (1 – 5)։ ՖԻՖԱ-ի մէկ արտօնութեան շնորհիւ հայկական Դաշնակցութիւնը կրցաւ հրաւէր կարդալ հայկական ծագումով օտար ախոյեանութիւններու խաղացողներու, ինչ որ թոյլ տուաւ որ խումբը ինքնավստահ դառնայ։

Այս գրութեան կցուած է հարցազրոյց մը Միշէլ Տէր – Զաքարեանի հետ։ Ան կ'ըսէ թէ ծագումով Հայ է եւ պատիւ կը նկատէ իր երկրին գոյները պաշտպանելով։ Իրեն համար աւելի դիւրին եղած է քան Ասատուրեանի, «որովհետեւ, կ'ըսէ, Հայաստան ծնած եմ եւ 2-ուկէս տարեկանիս Մարսէյլ եկած եմ։ Տունը միշտ հայերէն կը խօսուի։ Երբ մօրս կը հեռաձայնեմ, միշտ հայերէն կը խօսինք։ Իմ ապարէզս եռխ է, հիմա պատրաստութեան կեդրոնով մը կը զբաղիմ»։

Այս յօդուածներուն կցուած են քանի մը տեղեկութիւններ Հայաստանի եւ Հայերուն մասին զորս քաղած են Գլէր Մուրատեանի Հայաստանի նուիրուած «Que sais-je ?»էն։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՑՈՒՄ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ 12-ՐԴ ՕՐԵՐՈՒՆ

ՊԱՊԸ ԿԸ ԺԱՄԱՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍ 21-ԻՆ

300 հազար երիտասարդներ, եկած աշխարհի ամէն կողմերէն Փարիզ ժամանած են ուր մինչեւ Կիրակի տեղի կ'ունենան երիտասարդութեան Համաշխարհային 12-րդ օրերը։ Բացումը կատարեց Փարիզի Արքեպիսկոպոսը՝ ծիրանաւոր Ժան – Մարի Լիւսթիժէ պատարագով մը Շան – տը – Մարս, Օգոստոս 19-ին։ Կարդինալը կոչ ըրաւ երիտասարդներուն որ «Քրիստոսը փնտռեն»։

160 երկիրներէն եկած երիտասարդները, գլխաւորաբար անշուշտ, կաթողիկէներ, անսովոր պատկեր մը կուտան Փարիզի ուր կը լսուի ամէն լեզու, ամէն տեսակ երաժշտութիւն, պար թէ երգ, կենդանի պատկերներ։

Ժան – Շառլ տը Գասթելպաժակ դերձակն է որու յանձնուած է քահանաներու եւ եպիսկոպոսներու շուրջառներու պատրաստութիւնը, բայց, նկատել կուտայ «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը քահանայական այս նիւ – լուքը մուտք չէ գործած Եկեղեցւոյ բարքերուն մէջ եւ կարգ մը եպիսկոպոսներ հակառակէն հագած են շուրջառները, սխալ կողմէն ցոյց տալով ոճաւորուած խաչը։

Այս ամբողջին կ'ընկերանայ նաեւ առեւտրական ճիւղ մը, թի – շըրթներով, գլխարկներով եւ զանազան յուշանուէրներով զորս պատրաստած են մայրապետ–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԽՈՑՈՒԱԾ ԿՂԶԻՆ

ԲԱԺՆՈՒԱԾ ԿԻՊՐՈՍԸ...

ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿՆԵՐ ՇԱՐՈՒՆԱԿ ԿԻՊՐՈՍԻ ԺԱՅՌՈՏ ԾՈՎԱՓՆԵՐՈՒՆ ԶԱՐՆՈՒՈՂ ԱԼԻՔՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՀԵՏ ԲԵՐԱԾ ԵՆ ԱՐՇԱՒՈՂ ՕՏԱՐ ԲԱՆԱԿՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆԸ ՕՍՄԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐՆ ԵՆ

Ժամանակը անշարժ է Հերմէս փողոցին մէջ: Անիկա Նիկոսիոյ հին քաղաքին կեդրոնը կը կիսէ խոր վէրքի մը պէս, որ բնաւ չէ սպիացած: Լռութիւնը ճնշիչ է այս փողոցին վրայ, որուն երկու կողմը ամգուած ցուցատախտակներ կը յայտարարեն՝ փուռ, մսավաճառ, դեղարան, պանդոկ, «Բարի Եկաք»: Սակայն մէկը չկայ, որ կարդայ զանոնք: Արեւը չի թափանցեր չէնքերու արանքին երկարող աղտոտ մայթին վրայ: Ցաճախ սեւ ու ճերմակ վոխտ կատու մը կեանքի միակ նշանն է:

Այսուհանդերձ այդ փողոցէն քալողը գիտէ, թէ իր իւրաքանչիւր քայլին կը հետեւին աջին ու ձախին թաքնուած յոյն ու թուրք զինուորները, որոնք օր ու գիշեր արթուն կը հսկեն իրենց դիրքերուն վրայ: Կիպրոսի մայրաքաղաքին մէջ, ինչպէս նաեւ ՄԱԿ-ի ուժերու հսկողութեան տակ գտնուող սահմանային ամբողջ գօտիին երկայնքին տիրող լուռ ճակատումը ինքնին կը բնութագրէ երկրին հակամարտ երկու տիրապետութիւնները եւ կեանքի ճնշիչ խորհրդանիշ մըն է միջերկրականեան այս կղզիին վրայ, որ ո՛րքան օժտուած է բնութեան պարգեւներով եւ ո՛րքան հարուստ է պատմական վիպերգականութեամբ:

Աւելի քան 30 տարիէ ի վեր ՄԱԿ-ի ուժեր կը գտնուին Կիպրոսի մէջ՝ զսպելու համար ընդհարումները: 23 տարիէ ի վեր այս ուժերը կը հսկեն յունական եւ թրքական Կիպրոսներու միջեւ երկարող սահմանային գօտիին վրայ՝ խաղաղութիւնը պահպանելու համար:

Բաժանումը տեղի ունեցած է 1974-ին, երբ Թուրքիան անտեսելով ՄԱԿ-ի խաղաղարար ուժերու ներկայութիւնը, Կիպրոս ներխուժեց խափանելու համար անոր միացումի ծրագիրը Յունաստանի հետ: Քանի մը ամսուան ընթացքին Կիպրոսի բնակչութեան աւելի քան մէկ երրորդը տեղահան եղաւ. շուրջ 180 հազար յոյն Կիպրացիներ հարաւ աքսորուեցան եւ 45 հազար թուրք Կիպրացիներ հիւսիս փոխադրուեցան, կղզիին ժողովրդագրական պատկերը փոխելու յստակ քաղաքականութեամբ: Այսօր 600 հազար յոյն Կիպրացիներ, ինչպէս նաեւ Թուրքիայէն Կիպրոսի հիւսիսը հաստատուած Թուրքեր կը կազմեն բաժնուած Կիպրոսի բնակչութիւնը:

ԳԵՐԻՐԱՊԱՇՏ ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

Սակայն Կիպրոսը բաժնուած է նաեւ այլ ձեւով. հոն սփռուած է միջերկրականեան ծովափներու արեւոտ աշխարհը, ուր ամէն տարի շուրջ 2 միլիոն զբօսաշրջիկ կ՚այցելէ լողալու, նաւարկելու, պարելու եւ արեւելեան ճաշեր համտեսելու համար: Իսկ միւս իրականութիւնը այն է, որ Կիպրացիք կը ձգտին բնական կեանք ապրիլ անբնական կացութեան մը մէջ: Իրօք, Կիպրոսը գերիրապաշտ կեանքի պատկեր մը կը պարզէ. զբօսաշրջիկներ կը վայելեն անոր գեղեցկութիւնը՝ արհամարհելով քաղաքական միջազգային հաշիւներու մէջ տուայտող Կիպրացիներուն աՀաւոր իրականութիւնը:

Կիպրոսը հակասութիւններու կղզին է: Քաղաքականօրէն մաս կը կազմէ Եւրոպայի, սակայն աշխարհագրականօրէն կը գտնուի Ասիոյ մէջ: Արեւելքէն արեւմուտք երկու լեռնաշղթաներ կը տարածուին, որոնց միջեւ կը սփռուի Մեսաորիա տափաստանը: Մեծ լեռնաշղթան՝ Թրոտոսը կը գտնուի հարաւի մէջ: Անոր բարձրագոյն լեռը Ոլիմպոսն է (1920 մեթր): Հնադարեան վանքեր եւ այգիներ ցրուած են Թրոտոսի լանջերուն: Սակայն անոր գագաթները ամայի են: Ձմեռը կարելի է չմշկել անոնց դարիթափերուն վրայ, ապա քշել դէպի Փաֆոսի ծովափ եւ լողալ՝ կազդուրուելու համար:

Միւս լեռնաշղթան, որ աւելի փոքր է, կը կոչուի Քիրենիա: Անիկա շուրջ 150 քիլոմեթրի վրայ կը տարածուի հիւսիսային ափունքին երկայնքին: Թրքական գիւղեր եւ միջնադարեան դղեակներ կ՚երեւին անոր լանջերուն, որոնցմէ վար դէպի ջինջ կապոյտ ծովը կը գահավիժեն մուժ կանաչ ձիթենիներու պուրակները:

Կիպրոսի տարածքին յաճախ կարելի է ունենալ այն զգացումը, թէ դարերու ընթացքին անփոփոխ մնացած վայր մըն է անիկա, ուր կը պարզուի աւերուող վանքերու եւ լեռնային փոշոտ ճամբաներու տեսարան մը, եւ ուր կեանքը կ՚ընթանայ պտուղներու եւ բանջարեղէններու սակառներ փոխադրող էշերու դանդաղ կշռոյթով:

ԴԱՐԱՒՈՐ ԿՈՌՈՒԽՆՁՈՐ

Միջերկրականի հիւսիս - արեւելեան անկիւնը թառած այս կղզիին ռազմագիտական դիրքը պատճառ դարձած է, որ ան միշտ կարեւոր հողամաս մը նկատուի հզօր պետութիւններու կողմէ: Այսօրուան յոյն Կիպրացիներուն նախահայրերը Յունաստանէն Կիպրոս գաղթած են շուրջ 3 հազար տարի առաջ եւ գայն վերածած են առեւտրական ծաղկուն կեդրոնի: Այնուհետեւ կղզիին վրայ իշխած են Փիւնիկեցիները, Ասորեստանցիները, Եգիպտացիները, Պարսիկները, հռոմէական, արաբական եւ բիւզանդական կայսրութիւնները: Ֆրանսական ազնուական տոհմ մը՝ Լուսինեաններ[ը] գայն կառավարած են խաչակիրներու ժամանակաշրջանին: 15րդ դարուն անիկա կը պատկանէր վենետիկեան կայսրութեան: Օսմանցիք շուրջ 300 տարի գրաւուած պահած են գայն, մինչեւ 1878, երբ յանձնած են Բրիտանիոյ:

Բրիտանական իշխանութեան շրջանին կիպրացի Յոյները յաճախ ցոյցեր կատարած են՝ Յունաստանի հետ վերամիանալու իրենց ձգտումը արտայայտելով, մինչ թուրք Կիպրացիները սպառնացած են անջատուիլ ու միանալ Թուրքիոյ: 1950-ական տարիներուն յոյն Կիպրացիները հայդուկային կռիւներ մղեցին Յունաստանի վերամիանալու համար: Բրիտանացիք միջին եզր մը գտնելու նպատակով անկախութիւն շնորհեցին Կիպրոսի: Ազգայնական ղեկավար Մակարիոս Գ. Արքեպիսկոպոսը նախագահ ընտրուեցաւ 1960-ին: Թուրք Կիպրացիներու փոքրամասնութեան շնորհուեցաւ փոխ - նախագահի դիրքը եւ կառավարութեան մէջ փոքրամասնութեան ներկայացուցչութիւնը: Երեք տարի ետք հակամարտութիւնը սրեցաւ և պատերազմ մը ծայր տուաւ: 1964-ին ՄԱԿ-ի խաղաղարար ուժերը ուղարկուեցան Կիպրոս եւ յաջորդ 10 տարիներուն միջնորդի դեր կատարեցին Յոյներուն ու Թուրքերուն միջեւ: 1974-ին կիպրական բանակը աջակցեցաւ յունական պետական հարուածի մը՝ ընդդէմ Մակարիոսի կառավարութեան, որ հեռացած էր Յունաստանի վերամիանալու գաղափարէն: Այս իրադարձութենէն օգտուելով Թուրքիա բռնաբարեց միջազգային օրէնքը եւ Կիպրոս ներխուժեց՝ գրաւելով անոր տարածքին 37 առ հարիւրը, ուրկէ տեղահան բրաւ Յոյն բնակչութիւնը եւ անոնց հողերուն վրայ Թուրքիայէն Թուրքեր բնակեցուց: Այնուհետեւ թրքական իշխանութիւնները իրենց գրաւած շրջաններուն մէջ կիրարկած են կիպրական մշակութային ժառանգութիւնը փճացնելու եւ եկեղեցիներն ու արձանները քանդելու քաղաքականութիւնը: ՄԱԿ-ի ուժերը կը հսկեն գծբաժան եւ պատ շրջանները իրարմէ բաժնող սահմանագիծին վրայ: Թէեւ Միջազգային ընտանիքը բազմաթիւ առիթներով դատապարտած է թրքական ներխուժումը, այսուհանդերձ 1983-ին թրքական իշխանութիւնները Հիւսիսային Կիպրոսը հռչակեցին թրքական անկախ հանրապետութիւն, սակայն, Թուրքիայէն զատ, ոչ մէկ երկիր ճանչցաւ գայն: Անցեալ Յուլիսի վերջերուն Թուրքիան եւ Հիւսիսային Կիպրոսի թուրք ղեկավարութիւնը ամբողջական միաձուլումի ծրագիր մը յայտարարեցին՝ իբրեւ սպառնական քայլ յունական Կիպրոսի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան:

ՀՈՂԻՆ ԿԱՌՉԱԾ ՄԱՐԴԻԿ

Կիպրացիներէն շատերը մշակներ են, որոնց ընտանիքները սերունդէ սերունդ աշխատած են միեւնոյն հողին վրայ: Բազմաթիւ Կիպրացիներ, որոնք քաղաքներու մէջ կ՚աշխատին, կ՚ապրին փոքր գիւղերու մէջ: Հողի եւ ընտանիքի հետ այս սերտ կապը կը բացատրէ, թէ ինչո՛ւ հարաւէն տարագրուած յոյն Կիպրացիները կը ձգտին վերադառնալ իրենց ծնած գիւղերը, որոնք այժմ Թուրքերով բնակեցուած են: Անոնք տակաւին կ՚երթան սահմանամերձ շրջաններ եւ փշաթելերու ետին կանգնած կը դիտեն իրենց երբեմնի գիւղերը: «Շատ սրտաճմլիկ է, բայց պէտք է երթանք ու տեսնենք զանոնք: Պէտք չէ մոռնանք մեր ծննդավայրերը», կը մտածեն աքսորուած Յոյները:

Ծովեզերեայ գիւղի մը մէջ, ուր 32 տարի առաջ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Յոյներու եւ Թուրքերու միջեւ, կը գտնուի Ս. Ռաֆայէլի Եկեղեցին: Անոր ներքնամասը վերջերս զարդարուած է որմնանկարներով, ուր կ՚երեւին կատաղի Թուրքեր, որոնք կը տանջեն Յոյն Ուղղափառ Սուրբեր եւ վարդապետներ: Դեռատի աղջիկ մը՝ Ս. Իրենէն կը նետուի եռացած իւղի մէջ, սուրբ մը կը գլխատուի երկար սղոցով, վարդապետ մը քարշ կը տրուի մօրուքէն, այլ սուրբ մը կը խաչուի վայրենի աչքերով Թուրքերու կողմէ: Ս. Իրենէն, Ս. Ռաֆայէլը եւ Ս. Նիքոլասը 1463-ին նահատակուած են Լեսպոս կղզիին վրայ, երբ օսմանցի Թուրքերը գրաւած են Կոստանդնուպոլիսը, եւ երբ կործանած է բիւզանդական կայսրութիւնը: Յայտնապէս որմնանկարներուն նիւթը կ՚առնչուի Կիպրոսի այսօրուան իրավիճակին հետ եւ պատմութեան վրայ հիմնուած ճշմարտութիւններ կը պարզէ:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ - ՍՐԱՖԵԱՆ

«Ազդակ»

ՓՈԼ ՓՈԹԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈ՞ՒՐՋ ԷՐ

Միջազգային լրատուամիջոցները արձանագրեցին, նկարները ցոյց տուին այն դատավարութեան, որուն ամբաստանեալը ապրող ամէնէն մեծ ոճրագործն էր աշխարհին: Երկու միլիոն Գամպոճցիներու դահիճ նկատուած Փոլ Փոթը կը դատուէր անտառի մը մէջ, իր մարդոց կողմէ. այսինքն կարմիր խմերներուն:

Դատին աւարտէն քիչ առաջ անոնց նոր ղեկավարին արտասանած խօսքերը թէ աշխարհը պէտք է հասկնայ որ իրենք այսուհետեւ Փոլ Փոթի հետեւորդ կարմիր խմերները չեն, բացայայտ խոստովանութիւնը կը համարուի այդ դատավարութեան բուն նպատակին: Լրագրող մը որ ներկայ գտնուած է հոն, կ՚ըսէ թէ ամբողջ բեմադրութիւնը մաոյական աւանդութիւնը կը կրկնէր. հրապարակային նուաստացում, անարգանք եւ ապսպրուած լոզունգներ ներկաներուն կողմէ: Այդ ամբողջը կը միտէր քարոզչական նպատակի մը. ցոյց տալու թէ բարելաւուած է կարմիր խմերներու ղեկավարներուն ոճը, որպէսզի անոնք դիւրութեամբ տեղ գրաւեն Գամպոճի քաղաքական կեանքին մէջ:

Արդէն 74 տարեկան հրէշը 1975 - 1979 երկու միլիոն հայրենակիցները սպաննելու յանցանքով չէ որ կը դատուէր. այլ, Ցունիսի սկիզբը իր Պաշտպանութեան նախկին նախարարը եւ 14 ուրիշներ սպաննել տուած ըլլալուն: Դատավարութեան կազմակերպիչ զօրավարը պաշտօնապէս յայտնեց հոն թէ ինք բանակին պատասխանատուն է, բայց շատ յաճախ կը խորհրդակցի Թա Մոքի հետ. ան ատով կը հասկցնէր թէ կարմիր խմերները նոր ղեկավար մը ունին այլեւս:

Ան, Թա Մոք, որ մէկ սրունքը կորսնցուցած է, ականի մը վրայ կոխելով, Փոլ Փոթի ամէնէն արիւնարբու ենթասպան էր. անոր ջոկատները աւելի քան 30 հազար հոգի կոտորած են: Այսօր իրեն նման հրամանատարի մը գլխաւորութեամբ դժուար է համոզուիլ որ «նոր» կարմիր խմերները հիներէն կը տարբերին: Եւ շատեր կը յիշատակեն Գամպոճի լաւագոյն մասնագէտներէն Ռ. Ժէնարի խօսքը թէ կարելի չէ իրական պետութիւն մը հիմնել ցեղասպանութեան մը հեղինակներուն անպատժելիութեան վրայ:

Հաւանօրէն կարմիր խմերներուն ալ գլխաւոր մտահոգութիւնը իրական պետութեան մը հիմնումը չէ, քանի որ Ի. դարը փաստը տուած է որ առանց իրական ըլլալու ալ կարելի է ցեղասպանութեան մը հիմերուն վրայ պետութիւն հիմնել ու ապրեցնել: Մանաւանդ որ միջազգային հանրութիւնն ալ որմէ կը սպասուի որ ճնշում բանեցնէ Փոլ Փոթը լրջօրէն դատելու համար, բնաւ չի վրդովիր եթէ նման պետութիւն մը աւելնայ աշխարհի քարտէսին վրայ.:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Մոնթեպելլոյի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 20-ին, եպիսկոպոսական իր անդրանիկ պատարագը մատուցած է Թեմին առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ ի պատիւ Առաջնորդին տրուած է ճաշ մը, որու ընթացքին խօսք առնելով հոգաբարձութեան ատենապետ տոքթոր Յակոբ Տիգրանեան, Սմբատ Արք. Լափաճեան եւ «Մեսրոպեան» վարժարանի տնօրէն Դաւիթ Ղուկասեան, յաջողութիւն մաղթած են Առաջնորդին եկեղեցաշէն ու ազգային ծրագիրներուն իրագործման:

ԲԱՐԵՐԱՐ ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ Հ.Օ.Մ.-ԻՆ ՅԱՆՁՆԱԾ Է ԻՐ ԿՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ

Ֆրէզնօ բնակող բարերար Սարգիս Պօղոսեան, որ երկու տարի առաջ Հ.Օ.Մ.-ի Արեւմտեան - Ամերիկայի Շրջանային Վարչութեան 100.000 տոլար կտակած էր, 77-րդ Պատգամաւորական Ժողովի պարահանդէսին, գումարը իր կենդանութեան յանձնած է Շրջ. Վարչութեան: Նոյն առթիւ, բարերարը Հ.Օ.Մ.-ի Կեդր. Վարչութեան յանձնած է նաեւ անոր կտակած 100.000 տոլարը: Նկատի առած այն՝ որ Հ.Օ.Մ.-ի ներկայ շէնքը շատ փոքր է եւ չի գոհացներ ո՛չ Շրջ. Վարչութեան եւ ոչ ալ իր ընկերային ծառայութեանց գրասենեակի կարիքները, Շրջ. Վարչութիւնը գնած է ներկայ շէնքին կից հողերը, հին ու նոր կալուածին վրայ կառուցանելու համար աւելի ընդարձակ եւ երկյարկանի շէնք մը: Լինսի հիմնարկութիւնը այդ նպատակին նուիրած է 300 հազար տոլար:

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Փասատինայի Հ.Բ.Ը.Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ, Յուլիս 27-ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած Լուսինէ Զաքարեանի ծննդեան 60-ամեակին: Խօսք առած են տոքթոր Րաֆֆի Պալեան եւ Խորէն Պալեան: Գործա-

դրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ԼԻՆՍԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ 500 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐԻ ՆՈՐ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ ՄԸ

Գըրք Գրքորեանի հաստատած Լինսի հիմնարկութիւնը 500 հազար տոլարի նոր յատկացում մը կատարած է Կիլիկեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանին։ Յատկացումին առաջին բաժինը՝ 200 հազար տոլար, յանձնուած է Առաջնորդարանին, իսկ մնացեալը՝ երեք տարիներու ընթացքին պիտի փոխանցուի։ Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան նշած է, թէ այս գումարը պիտի տրամադրուի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանաւորութեան տակ գտնուող բարեսիրական ծրագիրներուն եւ որբերու հոգատարութեան աշխատանքներուն։

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ Ի ՊԱՏԻՒ ՃԱՇ

Մոնթեպելլոյի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ կից «Թաղրամեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 1-ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի պատիւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի, անոր եպիսկոպոս օծման առթիւ։ Ներկայ եղած են 600 հոգի։ Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Հ. Ռաֆայել Մինասեան, Վեր. Միհրան Քիփիքեան, Հայաստանի հիւպատոս Խաչատուր Թառանեան, Լիբանանի հիւպատոս Ժորժ Սուֆան, յանուն Ազգային Կեդր. Վարչութեան Արսէն Դանիէլեան, Ազգ. Վարչութեան կողմէ Վաչէ Մառէնլեան եւ Նարեկ Ա. Քհնյ. Շրիդեան։ Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան ներկայացուցած է այն աշխատանքներն ու մարզերը, որոնց զարկ պիտի տրուի իր առաջնորդութեան շրջանին։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Յուլիս 27-ին, նշուած է Չարենցի 100-ամեակը, գրական — գեղարուեստական յայտագրով։ Բանախօսած է Անահիտ — Արամունի Քէչիշեան։

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլ Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Յունիս 22-ին, տեղի ունեցած է Հայ Քոյրերու վարժարանի տարեվերջի հանդէսը։ Օրուան առթիւ բանախօսած է Կլէնտէյլի քաղաքապետ Լէրի Զարեան։ Այս տարի

ԳՈՂՏՈՒԹԻՒ ԳՈՂՏՈՒԹ

ՓԼՈՎՏԻՒ (Պուլկարիա) Հ.Բ.Ը.Մ.-ի մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ, Յունիս 29-ին հաճելի հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է ոչ շատ հեռու գեղատեսիլ վայրի մը մէջ։ Միութեան ատենապետը՝ Յակոբ Տայճաննեան ողջունած է հիւրերը ու հակիրճ պատմականը ըրած է Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ անոր 90-ամեայ գործունէութեան։ Նշած է թէ քաղաքիս մէջ գործող Հ.Բ.Ը.Մ.-ի եւ Հ.Օ.Մ.-ի մասնաճիւղերը լաւ յարաբերութիւններ ունին։ Խօսք առած է նաեւ Բարեգործականի վարչական անդամ եւ «Վ. եւ Գ. Թիւթիւնճեան» դպրոցի ուսուցչուհի Մ. Մանուկեան։ Գեղարուեստական յայտագիր մըն ալ ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած է։

դպրոցին միջնակարգ բաժինէն շրջանաւարտ եղած են 15 աշակերտներ։

«ՌՈԶ ԵՒ ԱԼԵՔ ՓԻԼԻՊՈՍ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Հոլիվուտի Ուիլշըր Իպէլ սրահին մէջ, Յունիս 22-ին, տեղի ունեցած է «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանի տարեվերջի հանդէսը։ Խօսք առած են Վարժարանին տնտեսական յանձնախումբին ներկայացուցիչը՝ Սարգիս Պէրպէրեան, յանուն Ազգային Վարչութեան Վահիկ Ծատուրեան եւ տնօրէն Վիգէն Եագուպեան։ Ապա կատարուած է մրցանակներու եւ վկայականներու բաշխումը։

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ — ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Քանոկա Փարքի Հ. Բ. Ը. Մ. Մանուկեան — Տէմիրճեան վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 21-ին, դպրոցին սրահին մէջ։ Օրուան առթիւ բանախօսած է փրոֆէսէօր Եւլիզ Սանասարեան։ Խօսք առած են տնօրէն Յակոբ Յակոբեան եւ Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Սինան Սինանեան։ Մրցանակներու եւ վկայականներու բաշխումէն ետք փակման խօսք արտասանած է առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան։ Այս տարի վարժարանի երկրորդական բաժինը տըւած է 48 շրջանաւարտ, իսկ նախակրթարանը՝ 66 շրջանաւարտ։

ԼՐԱՏՈՒ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 7-ին Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պէքճեան ներկայ գտնուեցաւ Հանաու քաղաքի մշակութային կեդրոնի բացման, որ Հէսըն նահանգի հայ համայնքին կեդրոնն է։ Համայնքը ներկայ իր կեդրոնը ընդարձակելով իր համայնքայիններուն առջեւ հնարաւորութիւն ստեղծեց մշակութային տարբեր նախաձեռնութիւններու, ինչպէս դասախօսութիւններու, հայերէնի դասաւանդութիւններու եւ տարբեր հաւաքոյթներու։ Յաւելեալ երեք ընդարձակ սրահներու բացման հանդիսութիւնը կատարեց Սրբազանը տնօրհնէքի արարողութեամբ իր կողքին ունենալով տեղւոյն հովիւը Յակոբ Ա. Քահանայ Կէօքճեանը։ Ապա տրուած ճաշասեղանին, Սրբազանը եւ Տէր Հայրը առանձին — առանձին խօսք առնելով ներկաները քաջալերեցին յաճախ գալ եւ լեցնել այս սրահները, այնտեղ ապրելու իրենց հայկականութիւնն ու հայեցի կրթութիւն տալու՝ իրենց զաւակներուն։

Գերմանիոյ Թեմի հոգեւորականներէն Յակոբ Ա. Քահանայ Կէօքճեան Յունիս 11-ին Պոնի Յոյն Ուղղափառ Եկեղեցւոյ մէջ մասնակցեցաւ Կ. Պոլսոյ տիեզերական պատրիարք Բարթողոմէոսի անուանակոչութեան արարողութեան եւ յանուն Գերմանիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդին եւ Թեմական Խորհուրդին Յունաց Առաջնորդ Օգոստինոսին ներկայացուց բարեմաղթութիւններ։ Հանդիսութեան ներկայ էին բացի Քոյր Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներէն քաղաքական շրջանակներու բազմաթիւ ներկայացուցիչներ։

Հետզհետէ ընդարձակուող Գերմանիոյ Հայոց Թեմի հոգեւոր պահանջքները անհրաժեշտ կը դարձնեն նոր հոգեւորականներու ներգրաւումը Թեմէն ներս։ Այս պատճառաւ Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պէքճեան առժամեայ ըլլալով պաշտօնի հրաւիրեց Միսաք Քահանայ Սարգիսեան, որ իր եկեղեցական ուսումը առած է Ս. Էջմիածնի ճեմարանին մէջ եւ քահանայ ձեռնադրուած՝ Սուտանի հայ համայնքի համար։ Քահանան յետ երկու տարի պաշտօնավարութեան շատ փոքր եղող համայնքի ցրւումէն ետք եւ արտօնութեամբը՝ Թեմի առաջնորդ Զաւէն Արք. Չինչինեանի Գերմանիա հաստատուեցաւ։ Փորձի որոշ շրջանէ մը յետոյ ան մաս պիտի կազմէ Գերմանիոյ Հայոց Թեմի հոգեւորականաց դասուն։

Քէօլնի Սանքթ Բանթալէօն պատմական եկեղեցւոյ մէջ թաղուած է ծագումով հայ Ս. Թէոֆանօ կայսրուհին։ Իր յիշատակի օրը ամէն տարի առիթ կ՚ընծայէ, որ Կաթողիկէ եւ Ուղղափառ Եկեղեցիներ համախմբուին իր յիշատակին շուրջ զօրացնելու իրենց եղբայրական համագործակցութիւնը եւ որմէ ճառագայթող քրիստոնէական սիրոյ զգացումները ցոլացնեն ներկայ բազմահարիւր հաւատացեալները։

Ամէն տարուան պէս, Յունիս 15-ին, համանուն եկեղեցին ապրեցաւ յիշատակելի օր մը։ Օրուան պատարագը մատոյց՝ կաթողիկէ եկեղեցիէն Ժողէֆ Եպիսկոպոս Փլէօպլէր։ Ապա յաջորդաբար իրենց ողջոյնի խօսքը բերին Գարեգին Եպիսկոպոս Պէքճեան, յոյն եկեղեցիէն Միտոն Քահանայ եւ Քոյր Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ։ Յետ պատարագի Եկեղեցւոյ կողքի աւանդատան մէջ գտնուող կայսրուհի Թէոֆանոյի շիրիմին շուրջ հաւաքուած հոգեւորականներ մասնաւոր հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարեցին։ Թեմիս Առաջնորդը իր կողքին ունենալով Մերուժան Սարկաւագ Սէտէֆեանն ու Կարպիս Սարկաւագ Գարագաշփը նախագահեց արարողութեան եւ օրհնեց ներկայ ժողովուրդը։

ՔԷՕԼՆ
Օգոստոս 11, 1997

ԺՊԻՏ

Լիճին վրայի սառի խաւը տեղի տուած է ու անցորդները կը յաջողին ջուրը իյնալէ փրկել մարդ մը։ «Տխմա՛ր, ինչո՞ւ գացեր էիր սառին վրայ. կարդալ չե՞ս գիտեր, չե՞ս տեսներ սա ցուցանակը որ սառին վրայ չքալելու ազդարարութիւն կ՚ուղղէ» կը պոռայ փրկարարներէն մէկը։ «Անշուշտ որ կը տեսնեմ» կը հառաչէ խեղճը. «ես ցետեղեցի զայն հոն քանի մը վայրկեան առաջ»...։

Հողամշակութային ճիւղէն նոր վկայուած երիտասարդ մը իր մասնագիտութեամբ հպարտ, կ՚ըսէ հողագործի մը. «Ձեր մրգաստանը շատ աւելի լաւ արդիւնք կուտայ եթէ արդիական մեթոտներ կիրարկէք։ Սա խնձորենին, օրինակ, գրաւի կուգամ որ տասը քիլօ խնձոր չի տար...»։ «Ճիշդ է, շահեցաք գրաւը. այդ ծառը կեռասենի մըն է» կը պատասխանէ հողագործը։

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Է.

Բայց Սուլթանը երկուքն ալ իրենց պաշտօնին վրայ պահեց։ Զապթիէ Միւշիրին քաջալերեալ էր իր դէմ լարուած մեքենայութեանց գլխաւոր դաւադիրին անձնաւորութեան. անոր ջախջախումը ծրագրեց, բայց սպասելով բարեպատեհ առիթի մը, որ կրնար ներկայանալ ուշ կամ կանուխ։ Շատ չանցաւ, նախարարական փոփոխութիւններ տեղի ունեցան։ Նոր դահլիճ մը կազմուեցաւ. աս ալ հաշտ աչքով չէր դիտեր ոստիկանութեան ամէնազդեցիկ պետը, բայց կը զգուշանար անոր դէմ կռուելէ։ Հայ էֆէնտին ալ համակերպեցաւ. Դրան նոր քաղաքականութեան։

Ու հայկական դէպքերը իրարու կը յաջորդէին երեւակայութիւն սարսող արագութեամբ։ Պատրիարք ու Վարչապետ շրջահարներու գոհ կ՚երթային, երկրէն՝ պայթումներու, որոնք, Սասունը հայկական խնդիրը կը վերադառնար. ու Պէրլինէն տասնութ տարի ետքը պետութիւնները Հայոց դատին տէր կը կանգնէին։ Այս բոլոր նորատեսիլ երեւոյթները պահպանողական Հայը կը շուարեցնէին։ Այլեւս նուաստ էր, որ կողմնացոյցը կորսնցուցած է։ Մերթ կը տաքնար, կ՚ոգեւորուէր, կը յուսար. մերթ՝ կը սմքէր, տարակուսանքներէ ջլատուած։ Թուրքերը աղէկ ճանչնալուն «ա՜խ, կ՚ըսէր, Թուրքը նպատակը կառքով կ՚որսայ, վախնամ թէ հախերնիս գան»։ Սեպտեմբեր 18-ին ցնծաց. սխալած ըլլալուն ուրախութիւնը ունեցաւ պահ մը։ Տրապիզոնի կոտորածին լուրը առած օրը, երկու ձեռքը գլխուն զարկաւ։ Զարդերուն գումեր, իրարու ետեւէ արագավազ, իր բոլոր վախերը կ՚իրականացնէին։ Ու փրկութեան աղօտ նշոյլ մը չէր ընդնշմարեր։

— Ա՜խ, եաւրըմ, եաւրըմ, կը կոդկողէր, մտերիմներուն հետ յեղափոխականներուն վրայ խօսած ատեն։

Իրիկուն մը, 1895-ի վերջին օրերը, Հայրապետ էֆէնտին շոգենաւէն ելլելուն երբ Օրթագեղի շուկայէն կ՚անցնէր, մուխթարը իր գինետունէն դուրս ցատկելով, ընդ առաջ եկաւ, դէմքը այլայլած։ Բարեւը խոնարհաբար տալէ յետոյ, ըսաւ.

— Էֆէնտի, ծառանիդ ալ հիմակ ձեռքի պիտի գար։ Նոր բան կայ։

Ու կամացուկ մը փսփսաց թէ ոստիկանութիւնը ցորեկը տուն մը խուզարկութիւն ընելու եկած էր։

— Ի՞նչ կ՚ըսես, գոչեց էֆէնտին, դեղին կտրած։

Մուխթարը եղելութիւնը պատմեց։ Նոյն օրը Սթամպօլ Օրթագեղցի մը ձերբակալուած էր։ Զէյթունի համար հանգանակութիւն ըրած ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Երիտասարդը գանահարումին չդիմանալով, իմացուցած էր հանգանակած դրամը ու նուիրատուութեանց թուղթը Օրթագեղ վարժուհի երկու քոյրերու տուն պահած ըլլալը։ Ոստիկանները երիտասարդը կառքով գեղ բերած էին։ Օրիորդներն թէպէտեւ ամէն ինչ ուրացեր էին, բայց ի լուր երիտասարդին աղաղակներուն՝ թէ զինքը ծեծի տակ պիտի սպաննեն, հարկադրուեր էին ձեղունէն թուղթն ու դրամը հանել եւ ոստիկաններուն յանձնել։

Դէպքը շատ ծանր համարուեցաւ։ Հայրապետ էֆէնտին տուն չգնաց եւ կառք մը նստելով շիտակ Պէշիկթաշ վազեց։ Հասան փաշան ալ արդէն իրեն մարդ ղրկած էր, ու կը սպասէր։

Գործին ծանրութիւնը հո՛ն էր, որ Պոլսոյ կեդրոնական ոստիկանութիւնը յանդգնած էր ոտք կոխել Հասան փաշայի իշխանութեան սահմանները։ Պէշիկթաշ ու Օրթագեղ՝ իբր Եըլտըզի շրջափակին մաս՝ Հասան փաշայի բացարձակ պատասխանատուութեան ներքեւ են։ Սուլթանը իր արթուն եւ հաւատարիմ պաշտօնէէն գոհ էր։ Քրիստոնեաներն ալ ոստիկանութեան խստութենէն ազատ կը մնային, հանդարտ կենալու պայմանաւ։ Օրթագեղի մէջ Հայոց երաշխաւորը Հայրապետ էֆէնտին էր։ Այդ թաղը երբեք ուղղակի ձերբակալութիւն կատարուած չէր։ Օրթագեղցիները Սթամպօլ, Ղալաթիա կը բռնուէին, բայց ոչ Օրթագեղ։ Ի փոխարէն այս հանդարտութեան, Հասան փաշան ալ իր պաշտպանողական հովանին այդ թաղերուն վրայ կը տարածէր։ Եաքէն, Օգոստոս 26-ին Պէշիկթաշ ու Օրթագեղ, ուր մահմետականները բազմաթիւ են ու զօրաւոր ոչ մէկ Հայու «քիթն արիւնեցաւ» շնորհիւ Հասան փաշային եւ Հայրապետ էֆէնտիին։

Էֆէնտին երբ Պէշիկթաշի պահականոցը հասաւ, փաշան մոլեգնոտ էր։ Ծանր դէպքը, սարսափը, Օրթագեղէն հանգանակութեան թուղթ մը գտնուած ըլլալը չէր, այլ՝ Օրթագեղ խուզարկութիւններ ընելու յանդգնութիւնը։ Այս օրինակ համարձակութիւն մը կասկած կուտար թէ Եըլտըզի մէջ դաւեր կը լարուէին։ Իսկ Օրթագեղ գտնուած թուղթը ո՛չ Հայրապետ էֆէնտիին, ո՛չ Հասան փաշային աչալրջութիւնը կը վարկաբեկէր։ Ի նպաստ Զէյթունի հանգանակութիւնը Օրթագեղ չէր կատարուած եւ նուիրատուներէն ոչ ոք Օրթագեղցի էր։ Ուրեմն Օրթագեղի «պատիւը անաղարտ կը մնար»։

(Շար. 23)

(Շար. Ա. էջէն)

ներ եւ վանականներ, ապահովելու համար ծախքերու չնչին մէկ մասը (մէկ միլիոն փրանք կ'ըսուի 250–ի վրայ) :

Չորեքշաբթի, Օգոստոս 20–ին, հանդիսութիւնները կը շարունակուէին : Ժամը 14–էն 18·30 տեղի կ'ունենար փառատօն մը 300 դանազան ներկայացումներով որոնք կը ներկայացնեն աշխարհի տարբեր մշակոյթները :

Յիշենք որ 25 երիտասարդներ եկած են Հայաստանէն այս առթիւ : Անոնք չորս օր Մարսէյլ անցընելէ ետք, Փարիզ վերադարձան Օգոստոս 19–ին մասնակցելու համար այս օրերուն :

Պապը Փարիզ կը ժամանէ Հինգշաբթի, Օգոստոս 21–ին եւ կ'ընդունուի նախագահ Շիրաքի կողմէ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարը Ի. Ճէմ յառաջիկայ շաբաթ կը ձեռնարկէ եւրոպական մայրաքաղաքներու այցելութեան մը, իր երկրին Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան նեցուկ ապահովելու նպատակով : Ան նախ պիտի այցելէ Իտալիա, ապա Ֆրանսա. Փարիզի մէջ, կ'ըսուի թէ պիտի դոհանայ Թուրքիոյ անդամակցութեան արդէլք չհանդիսանալու խոստումը ունենալով : Իր հանդիպումներուն ընթացքին Թուրք նախարարը կը ծրագրէ որպէս խաղաթուղթ գործածել Թուրքիոյ օրէ օր մեծցող շուկայի հանգամանքը եւ առոր հեռանկարները : Ան պիտի ջանայ համոզել որ Թուրքիոյ անդամակցութեան մերժումը կը վնասէ Եւրոպայի տնտեսութեան :

ՀԵԶՊՈԼԼԱՆ 45 հրթիռներ արձակած է հիւսիսային – Իսրայէլի վրայ ի պատասխան իսրայէլեան ռմբակոծումներուն հարաւ – Լիբանանի վրայ : Միւս կողմէ, վարչապետ Նեթանիահու ըսած է թէ խստօրէն պիտի հակազդէ եթէ որեւէ նոր յարձակում ըլլայ քաղաքացիներու վրայ : Իր մեծամասնութեան կարգ մը անդամներ վրէժ կ'ուզեն լուծել եւ Արտաքին եւ Պաշտպանութեան յանձնախումբին նախագահը կը պահանջէ որ իսրայէլեան բանակը քարուքանդ ընէ «լիբանանեան կամուրջները, ջուրի կայանները եւ ելեկտրական կեդրոնները» :

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ «Ի՞նչ պայպայ կօլիզմին համար» խորագրուած յօդուած մը ստորագրած է «Մոնտ»ի մէջ (Օգոստոս 20) ուր կը վերլուծէ կուսակցութեան կացութիւնը, ընտրական պարտութեան վաղորդայնին : Նախ կը նկատէ որ վերջին ընդհանուր ժողովը (Յուլիս 6) երեւան հանեց դաւանութիւնները, պառակտումը եւ թոյլ տուաւ հաստատել թէ որքան հեռու է ֆրանսական ընկերութենէն : Ու, Անթոնիի երեսփոխան – քաղաքապետը հարց կուտայ՝ «Ի՞նչ կը միացնէ մեզ ձախին դիմաց» : Իր եզրակացութեան մէջ, Փաթրիք Տէվէճեան անհրաժեշտ կը գտնէ որ աջին ժողովրդավարացումը սկսի ԷՌ – Փէ – ԷՌ–էն որ ամէնէն մեծ յապաղումը ունի այդ մարզին մէջ եւ այդ առընչութեամբ, կ'ըսէ, ծրագիր – կանոնագրին բարեփոխումը վճռական է : Ինչ որ ծանօթ պալատիւրիէն է, մեծ համարում չի ցուցաբերեր կուսակցութեան նոր վարիչին՝ Սեկէնի նկատմամբ : Կ'ըսէ թէ ան պատմական պատասխանատուութիւն մը ունի, իր ձեռքերուն մէջ է, պալիք ամիսներուն, կօլիզմի ապագան :

ՏԸ ԿՕԼԻ մէկ արձանը որ ամիս մը առաջ բարձրացած էր Քէպէք կարմիր ներկուած է եւ վրան ալ արձանագրութիւն մը գրուած՝ «գանատական արիւնը Տէկէի, կրնաս կարմրիլ, ծերուկ պաթառ» : Ակնարկը պատմական բնոյթ ունի եւ կը վերաբերի աւելի քան 900 Գանատացիներու որոնք զոհ գացած են Տիէփ :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Պր. Մասիս Գուլումեան, Այրի Տիկին Լուսին Գուլումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Գուլումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարի Հացագործեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Իսկուհի Նազգաշեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Օգոստոս 24, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց անմոռանալի եւ սիրեցեալ մօր, կեսրոջ եւ մեծ – մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՈՒԼՈՒՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

PELERINAGE ANNUEL

1954 —— 1997

43ème Anniversaire

SAINT GREGOIRE A TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 21 Septembre

sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la Présidence de
Son Excellence Mgr LAGRANGE,
Evêque de Gap,

et **Son Excellence Mgr Daron GEREJIAN,**
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— **10h30 : Une Messe** sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne, par Rév. Père **Vartavar KASPARIAN;**

En présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Serpotz Tatéos-Bartoughimeos.

— **13h : Un repas fraternel** réunira les pèlerins dans la salle polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent pas se rendre par leurs propres moyens. Les personnes qui se rendront par leurs propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué.

— **Départ à 7 heures précises :**

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

Marseille — Tél. : 04 91 77 84 70;

Beaumont — Tél. : 04 91 93 13 50;

Saint-Antoine —Tél.:04 91 65 56 75;
Croix Bleue Arménienne —
Tél. : 04 91 93 30 08;

Toulon - Abris' Club —
Tél. : 04 94 27 10 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP
Tél. : 04 92 51 71 80 (heures de repas)
& 04 92 51 00 87.

Prix du trajet de Marseille :
Aller — Retour seul : 100 F.
Repas seul : 120 F.
Aller — Retour et repas : 220 F.

Pour la vente d'objets, demander l'autorisation à l'Ass. de GAP.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

(ՕԶԱՆԵԱՆ)

Կիրակի, Օգոստոս 31

Առաւօտեան, ժամը 10–ին

Մարսէյլի

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

Նախագահութեամբ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ

Կը մատուցուի պատարագ եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Ազգային Հերոս՝

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

անոր մահուան 70–րդ տարելիցին առթիւ :

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ եւ բարեպաշտ մեր ժողովուրդը՝ ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար :

Հեռաձայնել երեկոները՝

01 – 45 – 84 – 57 – 18

թիւին :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գէորգ Փափազեանի մահուան 9–րդ տարելիցին առթիւ, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

– ՇԷՆ - ՖՐԱՆՍԱ –

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի :

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ :

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 22
VENDREDI
22 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·184 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.184

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 20 / 21)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ՉԵՐՆՈՄԻՐՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ռ. Քոչարեան որ աշխատանքի այցով կը Մոսկուա էր, Օգոստոս 20–ին մէկ ժամուան հանդիպում ունեցած է ռուս իր պաշտօնակիցին հետ: Այդ ընթացքին քննարկուած է հայեւռուս յարաբերութիւններու ամբողջութիւնը: Արդէն պատրաստ են նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի պաշտօնական այցին ընթացքին ստորագրուելիք քաղաքական համաձայնագիրը եւ միւս փաստաթուղթերը: Հանդիպումէն ետք Չեռնոմիրդին ըսած է որ Լ. Տէր – Պետրոսեանի այցը կը նպաստէ եւ նոր զարկ կուտայ երկու պետութիւններուն գործակցութեան զարգացման:

Ռ. Քոչարեան տեսակցութիւն ունեցած է նաեւ փոխ – վարչապետ եւ ՀԱՊ–ի երկիրներու հետ յարաբերութիւններու պատասխանատու Վ. Սերովի հետ, յատկապէս տնտեսական մարզի գործակցութեան մասին:

Նոյն օրը Ռ. Քոչարեան այցելած է նաեւ Մոսկուայի Հայկական դեսպանատունը. Հոն դիւանագիտական անձնակազմին հետ հանդիպումին ընթացքին ան ըսած է որ դեսպանատան կարեւորագոյն խնդիրներէն մէկն է երկու երկիրներու տնտեսական կապերուն զարգացումը:

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ ՍՏԱՑԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԿԱՅԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

Օգոստոս 20–ին յատուկ արարողութեամբ յանձնուած է երեք թեկնածուներուն արձանագրութեան վկայագրերը: Ազգային Ժողովի սրահին մէջ երեսփոխաններու, կառավարութեան անդամներու, քաղաքական դէմքերու, լրագրողներու ներկայութեան Կեդր. ընտրական յանձնախումբի նախագահ Մուշեղ Օհանջանեան հրապարակած է թեկնածուներու անունները.

Ա – Բորիս Առուշանեան, ծնած՝ 1948–ին, երեսփոխան

Բ – Արթուր Թովմասեան, ծնած՝ 1962–ին, Ազգային Ժողովի նախագահ

Գ – Արկադի Ղուկասեան, ծնած՝ 1957–ին, Արտաքին գործերու նախարար:

Երեքն ալ Ստեփանակերտի բնակիչներ են եւ անկուսակցական:

ԼՂՀ–Ի ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Օ – ԵՍ – ՍԷ – Ը

Պատասխանելով Ազրպէյճանի Կեդր. ընտրական յանձնախումբին Օգոստոս 15–ի յայտարարութեան որով յոյս կը յայտնուէր որ Մինսկի խումբի երկիրները արգելք կ'ըլլան ԼՂՀ–ի նախագահի ընտրութեան, նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի մամուլի բանբերը ըսած է որ այդ կեցուածքը կը հակասէ նոյնինքն Օ – ԵՍ – ՍԷ – Ը–ի կողմէ ընդունուած փաստաթուղթերու: Անոնցմէ մէկուն մէջ նշուած է արդարեւ որ հակամարտութիւնը կարգաւորելու հոլովոյթին մէջ կը բանակցին Հայաստանի, Ղարաբաղի եւ Ազրպէյճանի իշխանութիւնները: Այս տրամաբանութեան համաձայն Ղարաբաղ պէտք է ունենայ ընտրեալ իշխանութիւն, ինչ որ կը կատարուի նախագահի ընտրութեամբ:

Լ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ

Ֆրանսայի նախագահ Ժ. Շիրաքի հրաւէրով նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան կը մասնակցի Եւրոպայի Խորհուրդին Բ. վեհաժողովին, Սթրազպուրկի մէջ, Հոկտեմբեր 10 – 11–ին: Նախատեսուած է որ նախագահը այցելէ նաեւ Իրան:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱ – 98

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ 3-1

Համաշխարհային բաժակի զտման մրցումներու շարքին, Օգոստոս 20–ին Սեթիւպալի դաշտին (Փորթուկալ) վրայ, Հայաստան 1 – 3 պարտուեցաւ Փորթուկալէն:

15 հազար հանդիսականներու ներկայութեան տեղի ունեցաւ մրցումը, որու իրաւարարն էր ռումանացի՝ Մարսէլ Լիքա:

Փորթուկալի կէտերը նշանակեցին Տոմինկոս 22–րդ վայրկեանին, Ֆիկօ՝ 30–րդ եւ Փետրօ Պարպոզա՝ 53–րդ:

Հայաստանի միակ կէտը նշանակեց Է. Ասատուրեան 46–րդ վայրկեանին:

9–րդ խումբի դասաւորման մէջ, 6–ի վրայ 5–րդ տեղը կը գրաւէ Հայաստան 5 կէտով: Դասաւորման գլուխն է Ուկրանիա 17 կէտով, իրեն կը յաջորդեն Գերմանիա (15), Փորթուկալ (15), Հիւսիսային – Իրլանտա (7), Հայաստան (5), հուսկ՝ Ալպանիա (1):

Սեպտեմբեր 6–ին, Հայաստան, Երեւանի մէջ, կը մրցի Ալպանիոյ հետ, Սեպտեմբեր 10–ին Գերմանիոյ հետ (Գերմանիա) եւ Հոկտեմբեր 11–ին, Երեւանի մէջ Ուկրանիոյ հետ:

Օգոստոս 20–ին, Հիւսիսային Իրլանտա պարտուած էր Գերմանիայէն 1 – 3, իր իսկ դաշտին վրայ, մինչ Ուկրանիա կը յաղթէր Ալպանիոյ 1 – 0:

Օգոստոս 20–էն ի վեր, Ֆրանսա – 98–ի մասնակցելու համար 32–ի վրայ ութ խումբեր որակուած են: Նախ, անշուշտ, Ֆրանսա (կազմակերպիչ) եւ Պրազիլ (բաժակակիր), ապա՝ Հարաւ – Ափրիկէ, Գամերուն, Մարոք, Նիժերիա, Ռումանիա, Թունուզ:

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանս 2 – 1 յաղթեց Թուլոնի եւ բարելաւեց իր դիրքը դասաւորման մէջ: Այս խաղէն ետք, 14–րդ դիրքի վրայ է 5 կէտով: Գլուխն է միշտ Թուռ (12 կէտ) եւ առանց կէտի 22–րդ եւ վերջին դիրքը կը գրաւէ Թուլոն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ 350 ՀԱԶԱՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՀԱՄԱՐ ՄԻՆՉԵՒ 2000 ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Կառավարութեան անդամներուն համար արձակուրդը վերջ կը գտնէր Օգոստոս 20–ին եւ Շիրաքի նախագահութեամբ տեղի կ'ունենար Նախարարաց Խորհուրդի վերամուտի առաջին նիստը: Այս նիստին է որ Մարթին Օպրի ներկայացուց իր ծրագիրը աշխատանք հայթայթելու համար 26 տարեկանէն վար երիտասարդներու: Ծանօթ է որ Ժոսփէնի ընտրապայքարի գլխաւոր նիւթն էր 700 հազար աշխատանք երիտասարդներու համար: Այս առաջին ծրագիրը կը վերաբերի 350 հազար երիտասարդի եւ պիտի հրագործուի երեք տարիներու երկայնքին, հանրային մարզին մէջ եւ որ տարեկան 35 միլիառ ֆրանք պիտի արժէ Պետութեան, այսինքն՝ հարկատուին: Այս ծրագիրը իրացուեցաւ կառավարութեան կողմէ, մինչ Շիրաք զգուշացուց «հանրային աշխատանքներու զանգուածային ստեղծման» դէմ:

Կառավարութիւնը 22 նոր արհեստներ պիտի ստեղծէ կարենալ իրագործելու համար իր ծրագիրը: Բայց, այս աշխատանքները որոնք մասնաւոր պատրաստութեան մը չեն կարօտիր առժամեայ բնոյթ ունին, խախուտ են եւ 4 – 5 տարի վերջ, երիտասարդը նոյն կացութեան կը մատնուի, ինչ որ Մ. Օպրի չուրանար: Այս իսկ պատճառով սենտիքաները որոնց վերապահութիւն կը յայտարերեն, ՍԷ – ԺԷ – ԹԷ–ն կը վախնայ այդ խախուտ բնոյթէն, որ կրնայ նաեւ քաջալերել գործատիրութիւնը իր պահանջները դնելու նոյն ուղղութեամբ: Ստեղծուելիք աշխատանքները կրթական, առողջապահական, բնակարանի, արդարադատութեան, փոխադրութեան, ապահովութեան, երիտասարդութեան, բնապահութեան, զրօսաշրջութեան մարզերուն մէջ «քովընտի» արհեստներ են, ինչպէս՝ ընկերանալ անձերու որոնք ինքնաբաւ չեն, դպրոցներու մէջ համակարգողներ նշանակել, մանուկներու ընկերացողներ, մեծ շէնքերու մէջ մատակարարի զանազան պաշտօններ ստեղծել, նաեւ ընկերացող պաշտօնեաներ փոխադրութեան մէջ, միջնորդներու պաշտօններ ստեղծել դատական հարցերու մէջ, այլ խօսքով աւելցնել պետական պաշտօնեաներու թիւը: Կառավարութիւնը առ այժմ չի խօսիր այն միւս 350 հազար աշխատանքներուն մասին որոնք պէտք է ստեղծուին ոչ պետական մարզին մէջ:

Ընկերութիւններու վրայ տուրքը 36,6%–էն կ'անցնի 41,6%–ի: Կառավարութիւնը «առժամեայ» կ'որակէ իր այս որոշումը, բայց բոլորին ծանօթ է «առժամեայ»ին նշանակութիւնը տուրքերու մարզերուն մէջ, ձախ թէ աջ կառավարութիւններու համար: Աւելորդ է յիշել որ Ռոմաթիէ մէկ տարուան համար միայն հաստատած էր հարկադրոշմը (վինեթ) կառքերու համար, 1962–ին, ան ալ պիտի յատկացուէր ծերերուն...:

ՀՌՈՄԻ Ս. ՊԵՏՐՈՍԸ՝ ԼՈՆՇԱՆԻ ՁԻԱՐՇԱՒԱՐԱՆԸ

Պապը Փարիզ ժամանեց Օգոստոս 21, Հինգշաբթի, ժամը 10·30–ին եւ նախ թըռանով մը փոխադրուեցաւ Էնվալիտ, ուրկէ Շիրաքի ընկերակցութեամբ, որ զինք դիմաւորած էր, հիւրասիրուեցաւ Էլիզէ: Փարիզի մէջ, Յովհ. Պօղոս Բ. կ'երեւէր իր այլեւս պատմական «փափամոպիլ»ով. Թրոքատէրոյէն ետք, կ'անցնէր Շան տը Մարս, ապա հսկում կը կատարուէր Նոթր – Տամ: Այս ամբողջ արարողութեանց գագաթնակէտն է կիրակնօրեայ բացօթեայ պատարագը՝ Լոնշանի ձիարշաւարանը ուր 600 հազար հոգիի կը սպասուի:

Այս նպատակաւ, ծիրանաւոր Ժ. Մ. Լիւսթիժէ զօրակոչի ենթարկած է 3 ճարտարապետներ, մէկ բեմադիր, մէկ նուագախումբի ղեկավար, մէկ դերձակ եւ մէկ տիզայնըր: Կարդինալը ուզած է ցուցաբերել Փարիզի մէկ որոշ պատկերը, խուսափելով, սակայն, այպանելի շեղումներէ որոնք տեղի ունեցած էին Տէնվէր (Ամերիկա) Երիտասարդութեան Համաշխարհային Օրերու նախորդ համախմբումի մը, ուր Մք. Տոնալտի նման սփոնսոր մը չուտուելիք քաշուած միս մը պարտադրած էր եւ Յովհ. Պօղոս Բ.ի ալ նմանակը կը ներկայացուէր ծպտուած Մարլպորոյի քաու – պոյի մը պէս...: Հոս, Սոտեքսհոյի յանձնուած է 450 հազար ուխտաւոր (4 միլիոն ճաշ) կերակրելու հոգը: Օգոստոս 23–ի իրիկունը, Պապին հետ հսկումի առեն՝ հաւ, շիփս: Լոնշանի ձիարշաւարանն ալ ուր տեղի կ'ունենայ պապական պատարագը, ճարտարապետ Տիւթիյէօլի ջանքերով վերածուած է Հռոմի Ս. Պետրոս Մայր Տաճարի կրկնօրինակին: Ճարտարապետը որ ջերմեռանդ կաթողիկէ մըն է, սիրայօժար աշխատած է եւ կ'ըսէ. – «Խորհեցայ այս տարիքոտ եւ յոգնած մարդուն մասին այդ ամբոխին դիմաց: Ուզեցի որ ինքզինք լաւ զգայ»:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՀԱՅԵՒՎՐԱՑԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Օգոստոս 19–ին, տեղական ժամով 17·52–ին Հայաստանի եւ Վրաստանի սահմանագիծին վրայ ստորերկրեայ ցնցում արձանագրուած է: Վերնակեդրոնը Շամլուղ գիւղէն 10 քիլոմեթր արեւմուտք կը գտնուի. իսկ ուժգնութիւնը Սանահինի մէջ եղած է 3 բալ:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՆՈՐ ՖԻԼՄ ՓԱՐԱՋԱՆՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Մոսկովեան հեռատեսիլի կայան մը Փարաջանովի Երեւանի թանգարանին մէջ նկարահանած է արուեստագէտին կեանքին մասին ֆիլմ մը: Երեք մասէ բաղկացած 30 վայրկեաննոց գործը ուր կինը յուշեր կը պատմէ Փարաջանովի մասին, պիտի ներկայացուի Նոյեմբերին: Բեմադիրն է Անտրէյ Դոբրովոլսկին:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԳԱՆՁԵՐԸ ՏՈՒՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Մոսկուայի մէջ յաջողութեամբ ցուցադրուելէ ետք հայ եկեղեցական գանձերը վերադարձուած են Էջմիածին: Փակման հանդիսաւոր արարողութենէն ետք ապահովութեան սպասարկութեան պաշտօնեաներու եւ Մայր Աթոռի ներկայացուցիչներու ուղեկցութեամբ ցուցանմոյշները հասած են Հայաստան եւ իրենց տեղը գրաւած Էջմիածնի գանձատան մէջ:

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐ

Պաշտպանութեան նախարարութեան լրատուութեան վարչութենէն հաղորդուած է որ Օգոստոս 19–ի առաջին վայրկեաններուն Ազրպէյճանէն կրակ բացուած է Տաւուշի մարզի Բաղանիս – Այրում ճամբու հատուածին եւ պաշտպանական դիրքերուն վրայ: Իսկ աւելի ետք Թիրախ եղած են Շամշաւանի պաշտպանական դիրքերը: Մարդկային կորուստներ կամ վիրաւորներ չկան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ քուէարկած մասնակի ներումով Ը. Եուրթչուէն զատ վեց լրագրող եւս ազատ արձակուած են: Վեցն ալ կը պատկանին ձախակողմ–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՄԵՆՔ ԱՄԷՆ ԻՆՉԻ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆՔ»

Կ'ԸՍԷ ԼՂՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

Զանազան գործօններ ցոյց կու տան թէ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման հոլովոյթը կը քշուի դէպի փութկոտ լուծումի մը հանգրուանը: Աւոր գլխաւոր մղիչն է ազրպէյճանական քարիւղին ժամ առաջ առիւծի բաժինը ունենալու Միացեալ – Նահանգներու անհամբերութիւնը: Կան նաեւ այլ ազդակներ որոնց ամէնէն կարեւորն է կովկասեան գօտիին մէջ ուժի Ռուսաստան — Միացեալ – Նահանգներ մրցակցութիւնը: Այս պարագան Հայաստանի համար – նոյնիսկ եթէ ոչ անպայման հաւանական – գոնէ յուսալի զօրակիցի դիրքի վրայ կը դնեռղէ Մոսկուան: Օգոստոսի վերջին օրերուն նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի հոն այցն ալ կը զօրացնէ այս ուղղութեամբ սպասումները: Գործօններու կարգին է նաեւ Անգարայի խաղաքարտը· ան առանց այլեւայլի, որպէս Հայաստանի նեղութիւններուն վերջ տալու քայլ կը ներկայացնէ հայեւթուրք սահմանը բանալու արարքը, առոր որպէս բարենիշ փոխադարձ «նուէր» ակնկալելով Բաքուի հասցէին: Այս մասին Թուրք վարչապետին արտայայտութեան մէջ հազիւ տեղ գտած է սահմանին բացումով Կարսի շրջանին տնտեսութեան ալ զարկ տալու նպատակը:

Բոլոր կողմերէն «հակահայ» այս դիրքաւորումներուն դէմ Հայաստան – Արցախ հակադրումի մը մասին պարբերական լուրեր, չչուկներ ալ կ'աւելցնեն յուսեաեններու թիւը: Որքան ալ Երեւանէն յայտարարուի թէ առանց Ստեփանակերտի համաձայնութեան ոչ մէկ փաստաթուղթ կը ստորագրուի, պահանջուած զիջումներու մասին Երեւանի վերադրուած ոչ այնքան անզիջող կեցուածքը հետզհետէ աւելի կը քննադատուի, յատկապէս ընդդիմադիր լրատիւներու կողմէ:

Այս պայմաններուն մէջ. կա՞յ քաղաքական ճապկումներէ այլ ելք փնտռելու տեղ: Առաւելագոյն նման պարագաներու համար ի զօրու կրնար ըլլալ որպէս հաւրստութիւն՝ Ազրպէյճանի քարիւղին, Վրաստանի ծովուն հետ Հայաստանի ալ իր բնակչութեան թիւէն աւելի ստուար Սփիւռքի մը տէր ըլլալուն պնդումը: Սակայն, առաջին օրէն այդ «դրամագլուխ»ին շատ սխալ մարտավարութեամբ գործածութիւնը, անտեսումը, մեծապէս դեղչած է անոր արամադրելի կարողականութիւնը· առնկա՝ յատկապէս մտաւորական մարզին մէջ ուր դեր չեն կրնար ունենալ Սփիւռքի ազաները իրենց քրտինքներուն փշրանքներով: Իսկ երկու մարզին ալ բաշխուութիւնները այնքան քիչ անգամ ճիշդ տեղն ու դերին մէջ կը գտնուին որ յարգելի ըլլան կամ ոչ, բան չի փոխուիր:

Դիւրին յառետեսութեան մը ճամբան հարթող այս կացութեան մէջ, ինչպէս շատ ուրիշ անգամներ, այս պարագային եւս յոյսի ձայնը կուգայ Ղարաբաղէն: Անոր Պաշտպանութեան նախարար զօրավար Սամուէլ Բաբայեան պատասխաններով Շուշանիկ Աբրահամեան – Հայրապետեանի հասկնալի մտահոգութիւններէն ծագած հարցումներուն, կու տայ յստակ ապահովութիւն մը. առնուազն իրեն ու իրեններուն՝ ԼՂՀ բանակին ապրնչուած շափին («Հայոց Աշխարհ» Օգոստոս 7):

Այդ բանակին ստեղծումի պաշտօնական թուականը 1992 Սեպտեմբեր 1-ն է: Հինգ տարուան անցեալի տէր այդ զօրքը կրնա՞յ պահել այսօր իր հակակշռին տակ գտնուող տարածքները. հարցումը կը ծագի Բաքուի քաղաքական լուծումի չմօտենալու կեցուածքէն եւ հարցը ուժի միջոցով կարգադրելու համոզումէն: Պատասխանը հաստատական է. այո՛. զօրքը կրնայ պահել այդ տարածքները: Առնկա կ'ըսէ զօրավարը «որպէս Արցախի Պաշտպանութեան նախարար» եւ կ'աւելցնէ պնդելով որ «աւելին՝ այդպէս կարծելով նրանք կարող են աւելին կորցնել»: Անոնք՝ այսինքն Ազրպէյճանցիները: Եւ Ս. Բաբայեան օրինակով մը կը հիմնաւորէ իր պնդումը. Ազդամի անկումէն ետք անոնք պարտուեցան եւ ազդուլին ենթարկուեցան հողերկումի. սակայն եւ այնպէս «1993 Դեկտեմբերի 28-ին Ադրբեջանը դուրս եկաւ շոքից, առանց հաշուարկ անելու նորից սկսեց պատերազմը եւ արդիւնքում եղաւ այն որ 18 գիւղ էլ կորցրեց»: Նախարարը կը հաւատայ թէ կանխակալ հաւատքները ոչինչ կը նշանակեն եւ թէ «կռիւը մարտադաշտում է երեւում»: Ինչ կը վերաբերի երկու բանակներու համեմատութեան, ան մեր մեծ ուժը կը նկատէ այն որ «մենք ունենք զուտ հայկական բանակ» իսկ ազրպէյճանականը «խառն է, չորս – հինգ ազգութիւնից կազմուած, որն ամէն պահի կարող է կործանուել ներսից»:

Ինչ կը վերաբերի զիջումներու նիւթին, զօրավար – նախարարը կը թուէ իրենց բռածները. նախ միացում էր պահանջուածը, «աշխարհը չի ընդունում այդ իրականութիւնը». երկրորդ ձեւը գտան, անկախ հանրապետութիւն հռչակուեցաւ, առնկա եւս անընդունելի կը նկատուի: Ազրպէյճանի կազմին մէջ մնալու անոնց պնդումն ալ մենք չենք ընդունիր, կ'ըսէ ան: «Այդ հարցը հիմա կատակի ձեւով կարելի է ասել ու անցնել»...: «Երբ քաղաքական սեղանների շուրջ քննարկում են ինչ որ փոխզիջումային տարբերակներ, ոչինչ: Այդուհանդերձ թող Ադրբեջանը լաւ իմանայ որ Ղարաբաղը այլեւս իր թիկունքում ոչ մէկին չի թողնի: Երբ բանակցութիւնների ժամանակ խօսք տանեն Քաշաթաղ – Քարվաճառի (Լաչին – Քելբաջար) մասին, ուրեմն իրենք ուզում են որ հարցերը չլուծուեն, մանաւանդ, երբ ակնարկում է Շուշին»: Իրենց խնդիրը պարզ դրուած է. «Ղարաբաղի ու Հայաստանի միջեւ սեպ չպիտի լինի: Ով էլ ղեկավարի Հայաստանը կամ Արցախը, սա մեր թիւ 1 խնդիրը պէտք է համարի եւ ոչ մի փաստաթուղթ չի ստորագրուի»: Այլ ճամբայ չկայ. զինադադարը «ոչ թէ եւրոպական պետութիւններն են տուել, այլ մենք ենք տալիս» կ'ըսէ Ս. Բաբայեան. իրենք կը հետեւին հակառակորդին յետագայ քայլերուն. եթէ կը մոռնայ վերայիշեալ տարածքները, բանակցութիւն կը տարուի հետը, եթէ ոչ, կ'ուզէ կռուելով ետ առնել «կը կռուենք: Մենք ամէն ինչի պատրաստ ենք», կը վստահեցնէ զօրավարը, միշտ յիշեցնելով որ «այդ դէպքում իրենց համար աւելի վատ կարող է լինել»:

Ան յայտնի պնդումով կը ծանրանայ միարանելու անհրաժեշտութեան վրայ: Ինք համոզուած է որ «մեր ազգը ի վիճակի է մեծ գործեր անելու. այսօր դրա 5 տոկոսն էլ չենք անում»: Իր կարծիքով կան ուժեր որոնք չեն ուզեր որ միարանած ըլլանք «եւ դա նրանց առայժմ յաջողւում է»: Հարկաւոր կը նկատէ որ բոլորը՝ թէ՛ մտաւորականները, թէ՛ կուսակցութիւնները, թէ իշխանութիւնները – ներսի եւ դուրսի – հասկնան որ մեր ամէնէն վտանգաւոր թշնամին պառակտումն է: Եթէ այդ գիտակցութիւնը ունենայ «եթէ այսօր չպաշտպանենք մեր հողերը, նոր եղեռն է լինելու այդժամ ուրիշին մեղադրելու իրաւունք չենք ունենայ. սերունդները մեզ կը նզովեն այս պահը բաց թողնելու համար»:

Խօսելով արհեստավարժ զինուորականի կարիքին մասին, Ս. Բաբայեան կ'ըսէ. «ստեղծել ենք ուսումնարան որտեղ 3 ամիսը մէկ ծառայող սպաները անցնում են որակաւորման բարձրացման դասընթացքներ: Կարող ենք սփիւռքահայ երիտասարդները սովորել, միայն մի պայմանով որ սովորելուց յետոյ 5 տարի ծառայեն մեր բանակում: Մենք սպասում ենք նրանց»:

Յետոյ հարցազրոյցը կ'աւարտի միարանելու ցանկութեամբ. պէտք չէ, կ'ըսէ, սուտ լուրերու հետամուտ ըլլալ թէ «Ղարաբաղը ծախեցին, տուին», եւայլն. «Չի լինելու այն մարդը որ «ծախել»ու փաստաթուղթ ստորագրի. եթէ անգամ ստորագրի, դա չի կատարուելու»:

Զօրավարին բերնով Ղարաբաղը որպէս կռուող, զոհ տուող գլխաւոր կողմ, որպէս դատին անմիջական տէր, կու տայ ունեցածը պահելու երաշխիքը. կարելի պահելու ի հարկին, չբացառելով նոյնիսկ յաւելեալ կորուստ պատճառել հակառակորդին: Կը մնայ որ բանակցութեան սեղան նստողները նոյն վճռակամութեամբ իրենց բաժինը բերեն. արտաքին ճակատին վրայ մարտավարական ճապկումներով, հեռատեսութեամբ, իսկ ներքին դաշտին մէջ յաջողցնելով միարանելու հրահանգը ու առոր մէջ գտնելով պահանջուած վճռակամութեան նեցուկ տուեալները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՅԱԽԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ԲԱԽՏ ՉՈՒՆԻՄ»

Կեանքիս մէջ չափէն աւելի շատ մտածած եմ բախտ կոչուած խորհրդաւոր եղելութեան մասին: Եղելութի՞ւն: Չեմ գիտեր ի՞նչ կոչել զայն, եղելութի՞ւն, երեւո՞յթ, մարնիսականութի՞ւն, բնութեան ո՞ւժ, մարդկային թաքուն կարողութի՞ւն, հոգեբանական ներո՞ւժ: Ինչ որ ալ պիտի կոչենք զայն, պիտի չկարենանք լուծել անոր խորհուրդը: «Այս մարդը բախտաւոր է» կ'ըսենք: Այսինքն «այս մարդը բախտ ունի»: Ասիկա կը նմանի՞ արդեօք «այս մարդը աչք ունի» ըսելու: Ո՛չ անշուշտ: Աչքը տեսանելի գործարան է, նիւթ է: Մինչդեռ բախտը տեսանելի գործարան մը չէ, ո՛չ մէկ վիրահատ մարդկային մարմնին մէջ պիտի կարենայ ցոյց տալ բան մը եւ ըսել. «Ասիկա բախտի գործարանն է, հո՛ս է որ կը շինուի մարդուս բախտը»:

Աշխարհի ամէնէն անդրադէտ մարդն անգամ թերեւս կրնայ մէկ երկու գիրք լեցնել պատմելով բախտի հետ կապուած պատմութիւններ իր իսկ կեանքէն: Ամէն մարդ ինչե՛ր ունի պատմելիք իր բախտաւորութեան կամ անբախտութիւններուն մասին: Եւ մարդիկ, անգամ մը որ այդ դէպքերը ձգած են անցեալի մէջ, լաւ կամ դէշ, ուրախ կամ զուարթ, այլեւս կը սկսին մեծ հաճոյքով պատմել: Թէ բախտը որքան օգնած է իրենց որպէսզի ըլլեն սա կամ նա բանը, կամ թէ բախտը ինչպէս կացինահարած է անոնց սա կամ նա ծրագիրը, եւայլն: Մարդիկ կը հաւատան բախտին գոյութեան: Կը հաւատան որ բան մը կայ իրենց դիմաց, կամ իրենց մէջ, որմէ կախում ունի իրենց մէկ յաջողութիւնը, կամ իրենց մէկ ձախողութիւնը: Ամէն անգամ որ մէկը գործի մը կը ձեռնարկէ, իր բարեկամները անոր բախտ կը մաղթեն, «բախտաւոր ըլլայ» կ'ըսեն:

Ենթադրենք որ կանգնած ենք երկու դռներու առջեւ: Դռներէն մէկը մեզ պիտի տանի դէպի ճիշդ ուղղութիւն, իսկ միւսը՝ սխալ: Եթէ ճիշդը բացինք, անկէ վերջ քալէ որքան որ կ'ուզես: Իսկ եթէ սխալ դուռը բացինք, վերջացաւ, կորսնցուցինք, այլեւս վերադարձ չկայ: Եւ ահա կանգնած ենք այդ երկու դռներուն առջեւ ու կը նայինք մէկուն եւ միւսին: Ո՞ր մէկը բանալ, Ո՞ր մէկը ընտրել: Ի՞նչպէս ընտրել: Շատ փոքրիկ շարժում մը պիտի բաւէ որպէսզի բանանք մէկը կամ միւսը: Բայց ի՞նչպէս պիտի ընենք այդ շարժումը: Ներքին ձայն մը մեզի կ'ըսէ. «Աջ կողմինը բաց»: Յետոյ յանկարծ ուրիշ ներքին ձայն մը կը միջամտէ. «Սխալ է, ձախ կողմինը բաց»: Որքան երկարենք, այնքան կը դժուարանանք, որովհետեւ մեզի մերթ կը թուի թէ այս կողմինը ճիշդ դուռն է, մերթ ալ կը թուի թէ միւս կողմինը: Սխալելու կամ յաջողելու հաւանականութիւնը յիսուն առ հարիւր է: Կէս առ կէս: Այդ ալ այդքան սովորական բան մը չէ՝ ըստ թուաբանական հաշիւի: Որքան աւելի դժնդակ կացութեան կը մատնուէինք եթէ մեր դիմաց ո՛չ թէ երկու, այլ հարիւր դռներ գտնուէին եւ անոնցմէ միայն մէկը ճիշդ դուռը ըլլար: Հարիւրի վրայ մէկ հաւանականութիւն միայն: Մինչդեռ հիմա հարիւրի վրայ յիսուն հաւանականութիւն ունինք: Կամ սա, կամ նա, այնքան պարզ է: Բայց կը գտնենք որ այդ իսկ դժուար է, ահաւոր դժուար: Շատ դիւրութեամբ կրնանք սխալ դուռը բանալ: Եւ ճիշդ դուռը բանալու համար մէկ բանի միայն կը կարօտինք: Բախտի:

Ինկապէս բախտի՞: Ահաւասիկ հարցումը: Միայն բախտ կոչուած խորհրդաւոր ո՞ւժն է որ պիտի օգնէ մեզի, թէ ոչ ուրիշ բան մը կայ մեր մէջ որ մեզի գաղտնօրէն պիտի օժանդակէ: Կռահելու, գուշակելու կարողութիւն մը, ներքին ըղդայնութիւն մը, աւելի առաջ նոյն դիրքին մատնուած ըլլալէ ծնունդ առնող փորձառութիւն մը, քաջութիւնը կամ վախկոտութիւնը, մարդուս ինքն իր անձին մասին սնուցած վստահութիւնը, օդին մէջ գտնուող խորհրդաւոր գործօն մը թերեւս՝ որ կ'ազդէ մեր ջիղերուն վրայ, եւ դեռ այսպիսի անհամար ազդակներ դեր պիտի չխաղա՞ն երբ մենք մեր ձեռքը պիտի երկարենք ու վերջապէս պիտի բանանք այդ դռներէն մէկը: Եւ բանալէ վերջ այդ դուռը, անտեսելով բոլոր այդ ազդակները որոնք մեզ մղեցին այդ դուռը բանալու, պիտի ըսենք, բախտաւոր էի: Կամ բախտաւոր չէի:

Ձախողութիւններու կամ տխուր պատահարներու դիմաց մարդիկ ունին բազմաթիւ մխիթարութիւններ, որոնցմէ գլխաւորը բախտ կոչուածն է: Ենթադրենք որ դժբախտութիւն մը պատահեցաւ: Կրնանք մխիթարուիլ մտածելով որ մենք ալ յանցաւոր ենք սա կամ նա սխալը գործած ըլլալով: Կրնանք մխիթարուիլ մտածելով որ այդ դժբախտութիւնը դաս մըն է մեզի համար: Կրնանք մխիթարուիլ մտածելով որ կրնայինք աւելի մեծ դժբախտութեան մըն ալ հանդիպիլ: Կրնանք վերջապէս մխիթարուիլ մտածելով որ բախտ չունէինք, այդքան: Բոլոր այս մխիթարութիւններուն մէջ վերջինն է որ մեզ բոլորովին կը փրկէ մեր մէջ պատասխանատուութեան կամ յանցանքի բաժինները փնտռելէ: Եւ մարդիկ, հազար տեսակ մարդութիւն գործելէ վերջ երբ ձախողութեան մը հետ դէմ յանդիման կը մնան, կրնան իրենց ուսերը թօթուել եւ ըսել «է՛հ, ինչ ընեմ, բախտ չունիմ»:

Թ. Հ.

ՀԱԶԱՐԱՄԵԱՅ ՊԱՐԻՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս տարի, կարգ մը շրջուն ձեռնարկներ, այլազան վայրերու մէջ, հանրութեան ուշադրութեան յանձնեցին խմեր արուեստը: Փոլ Փոթի աւերիչ իշխանութեան շրջանին, արուեստի բնագաւառն ալ, տիրող անհնչելի մթնոլորտին պատճառով, մեծապէս տուժեց: Զոհերէն մէկն էր նաեւ դարաւոր աւանդութիւն ունեցող պարարուեստը, ձեռքերու եւ շարժուձեւերու լեզուն բարձր մակարդակի հասցուցած: Այս արուեստին վերջին մեծ ներկայացուցիչներէն Չէա Սամի, պարուհի, 1979-ին կը գործէր կարմիր խմերներու արգելակայաններու ճաշատեղիներէն մէկուն մէջ: Նման այլ կայանէ մը ներս, Չըհէնկ Փրոէունկ միշտ լարախաղացային իր ստուստումները կը կրկնէր: Փոլ Փոթի զինեալները անոր ուշադրութիւն չէին դարձներ. իրենց համար ան պարզապէս խենթ մըն էր: Այս ձեւով կրցաւ ինքզինքը փրկել Հանումանի, կապիկ աստուածի դերը խաղցող մեծագոյն մեկնաբաններէն մէկը, կապիկ աստուածը՝ որ գլխաւոր տիպար-

ներքին է Բամայանայի, հնդկական դիւցազներգութեան, որ հնդկաչինական պալատներուն բոլոր ներկայացումներուն մէջ ներկայ է։

Զըհենկ Փրոչունկի, Չէա Սամիի եւ քանի մը այլ վերապրողներու տոկուն եւ յամառ վերաբերմունքին շնորհիւ է որ, խմեր պալատի հազարամեայ արուեստը կրցաւ վերայայտնուիլ յետ-փոլ փոթեան շրջանին։ 1993-էն սկսեալ, Նորոտոմ Սիհանուքի Փնոմ Փէնհ վերադարձէն ետք եւ իր աղջկան, Պոֆա Տեւիի հովանաւորութեամբ, պալատական նախկին պարախումբը անցեալի իր շքեղանքը վերագտաւ։

Ներկայացուած պարերուն մէջ կան շարժումներ եւ կերպարային դիրքաւորումներ, որոնք կը կրկնեն այն ինչ որ անհամար կերպով քանդակուած է Անկքոր Վաթի տաճարի որմերուն վրայ։ Այսօրուան պարուհիին եւ հազար տարի առաջ իրագործուած քանդակներուն նմանութիւնը կատարեալ է։ Պարերը ծնած են խմերեան հազարամեայ կայսրութեան մէջ, այն ժամանակաշրջանին՝ երբ Անկքորի տէրերը հնդկաչինի թերակղզին վրայ կ'իշխէին, մինչ Հնդկաստանէն վաճառականներ յարդի նիւթեր եւ իրեր կը բերէին, ինչպէս եւ հինտուական եւ պուտտայական իրենց մշակոյթը տեղացիներուն կը փոխանցէին, Բամայանայի դիւցազներգութիւնը եւ հնդկական պարերը, որոնք իրենց ազդեցութիւնը բանեցուցին խմերական ոճին վրայ։

Խմեր պարարուեստը տաճարներու մէջ կը կիրարկուէր պարուհիներու կողմէ, որոնց թիւը ԺԲ. դարուն, երեք հազարի կը հասնէր, Ճայավարման Է.-ի շրջանին։ Ոճականացած եւ ուժգնօրէն խորհրդանշական շարժուձեւերը հերոսներու արկածախնդրութիւններու մասին կը պատմեն ինչպէս եւ Բամա իշխանին փորձառութիւններուն (որ Վիշնու աստուածին մարմնացումներէն մէկն է) եւ անոր գեղեցիկ կնոջ, Սիթայի, դեւ Րավանայի զինուորներուն կողմէ առեւանգուած եւ Հանումեան կապիկ աստուածին ձեռքով փրկուած, ըստ աւանդութեան, ինչպէս հնդիկ բանաստեղծ Վալմիկիի կողմէ երգուած է, Բամայանայի մէջ։

1431-ին, խմեր կայսրութեան փլուզումով, երբ Անկքոր Սիամցիներու կողմէ կը գրաւուի եւ երբ արքունիքը մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք կը տեղափոխուի, փոխադրուէր պարերը մաս կը կազմեն թագաւորի շքախումբին։ Ապա կը սկսի քամբոճական երկար անկումը որ միայն ԺԹ. դարուն կը կասի, երբ երկիրը Ֆրանսական խնամակալութեան տակ կ'անցնի եւ առաջին հնախոյզները կը սկսին Անկքորի տաճարները յայտնաբերել։ Քիչ ետք կը վերայայտնուի պալատական պարը որ, մեր դարու սկիզբին, անմոռանալի եղելութ մը կ'ունենայ Փարիզ։ Օկիւսթ Ռոտէն անկէ նշմարներ կը գծանկարէ, մինչ Վասլաւ Նիժինսքի «Արեւելքցիները» բեմապարին մէջ կը կրէ զգեստ մը, որ խմեր պարողներուն կը յիշեցնէ։

Թագուհի Քոսամաք, Նորոտոմ Սիհանուքի մայրը, յանձն կ'առնէ պարախումբը (ներկայ դարու առաջին տասնամեակներուն) որ յետոյ, Սիհանուքի եւ իր աղջկան, Պոֆա Տեւիի հովանաւորութեամբ, գամբոճացի հասարակութեան կը բացուի։ Քիչ ետք ողբերգութիւնն է։ 1975-էն 1979, իրարու կը յաջորդեն փոլ փոթի հաստատած սարսափն ու աւերները, մտաւորականներուն մեծ մասին բնաջնջումը, գիրքերու, գործիքներու, զգեստներու չարունակական փճացումը, ինչպէս եւ գամբոճական մշակութային յիշողութեան եւ անոր աւանդութիւններուն ոչնչացումը։ Միայն Վիէթնամցիներու կողմէ հանրապետութեան վերահաստատումով, ապա, Սիհանուքի վերադարձով է որ պալատական պարը նաեւ կրցաւ իր հին շքեղանքը վերագտնել։

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

(Քաղուած՝ «Փանորամա»էն)

ԼՈՒՍԻՆԸ ԾԱԽՈՒ Է

Գործին մէջ անյաջող մէկը կը նկատուէր Տընիզ Հոփ, այնքանատեն որ կը ջանար տեղ մը հասնիլ գործածուած կառքերու վաճառքով։ Օր մը ամէն բանէ յուսահատած, հանճարեղ գաղափար մը ունեցաւ Լուսինը դիտելով։ Չէ՞ր կրնար հողեր ծախել անոր վրայ, կամ Լուսնային դեսպանատուն մը բանալ։ Այս գաղափարը ունեցաւ 1980-ին։ Անկէ ի վեր Հոփ դարձած է յաջողած մէկը. գոնէ առ այժմ։

Սան-Ֆրանսիսքոյի համեստ մէկ անկիւնը ան իր գրասենեակը ունի։ Պրպտումներով տեղեկացած է որ կայ Անջրպետի միջազգային դաշինք մը, ստորագրուած՝ 1967-ին, որով կ'ըսուի թէ որեւէ պետութիւն չի կրնար սեփականացնել երկնային որեւէ մարմին։ Հոփ ատկէ հետեւցուցած է թէ օրէնքը չի վերաբերիր անհատներու։

Փաստաբանի մը դիմելով պատրաստել տուած է փաստաթուղթ մը, որով իր սեփականութիւնը ցոյց տուած է Լուսինը եւ ութ մոլորակներ։ Գրի առած է Լուսնային սահմանադրութիւն մըն ալ որ արձանագրուած է պաշտօնապէս պատկան իշխանութեան մօտ։ Քանի մը չարաթ ետքն ալ իր ընկերութեան կանոնադրութիւնը վաւերացնել տուած է. ընկերութիւն որ տարբեր բան չէ «Լուսնային դեսպանատուն»էն։

Պատրաստելէ ետք Լուսնին մանրամասն քարտէսը, զայն բաժնած է 3.112 հազար հողաշերտի։ Սակայն այդ հողաշերտերը վաճառելու առաջին ջանքերը ոչ մէկ արդիւնք տուած են, ամբողջ 16 տարի։ Յետոյ օր մը, մինչ ինք ապրուստին սիրոյն ուրիշ գործեր կը փորձէր, հեռատեսիլի յայտագրէ մը անդրադարձած են իր նախաձեռնութեան։ Յաջորդ օրն իսկ մարդիկ դիմած են իրեն, գնելու համար իրենց հողաշերտը։ Անկէ ի վեր սեփականութեան հազարաւոր փաստաթուղթեր ղրկած է աշխարհի ամէն անկիւնը։ Ներկայիս եօթը գործակիցներ ունի որոնք կը պատրաստեն այդ սեփականաթուղթերը ու առաքումները կ'ընեն։

Անջրպետի կայանները, ուղեւորութիւնները դէպի Լուսին ամենամեծ ծանուցումը կ'ըլլան անոր համար։ Այն օրէն երբ Նասա Հրատին լուսանկարները հրապարակեց, հարիւրաւոր մարդիկ դիմեցին իրեն, կտոր մը «հող»ի տիրանալու համար այդ մոլորակէն։ Բայց նախընտրելին Լուսինն է տակաւին։

Վերջերս հարուստ Հրեայ մը առաջարկած է գնել Լուսնի ու Հրատի բոլոր հողակտորները։ Հոփ տեղեկացուցած է թէ այդ ծրագիրը 225 միլիոն տոլար կ'արժէ անոր։

Գործերը այնքան լաւ ընթացքի մէջ են որ Լուսնի դեսպանը կը ծրագրէ մեծ պանդոկ մը շինել, աստղերու սիրահարները հոն հաւաքելու համար ու կազմակերպել դասախօսութիւններ, եւայլն։ Գտած յաջողութեան առջեւ ինք ալ բաւական զարմացած է ու կ'ըսէ թէ երբեմն այն զգացումը կ'ունենայ որ հնարած է բան մը որուն հակակշիռը այսօր վեր է իր ուժերէն։

Վերջերս Գերմանուհիէ մը նամակ ստացած է. այդ կինը հողակտոր մը նուիրած էր զրեթէ մահամերձ իր ամուսնին որ ուրախ-զուարթ բոլորած է անդենականին ճամբան, երկինքին մէջ իսկական տեղ մը ունենալու ապահովութեամբ։ Մեռած է խաղաղօրէն, բարձրացած է երկինք հոն սեփականատէր ըլլալու համոզումով։ Այդ փոքր մը երազին, վերջին երանութեան համար կինը շնորհակալութիւն յայտնած է Լուսնի դեսպանին։

Նման տխուրներու բազմապատիկ խումբի մը ներկայութեան, աւելորդ է հարց տալ թէ մարդիկ ի՞նչպէս կը յղանան ամէնէն անկարելի նկատուած ճամբով հարստանալու ձեւը...։

ՔԱՂՀԱՆ

1700-ԱՄԵԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «ԳԼԱՆ ՐՈՒԹԻԷ» ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ Կ'ՕԺԱՆԴԱԿԵՆ ԿԵՉԱՌԻՍԻ ՎԱՆՔԻ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ

Ուրբաթ, Յուլիս 10-ին Երեւան ժամանեցին Փարիզէն 16 սկաուտներ, որոնք կը պատկանին «Գլան Րութիէ» քրիստոնէական խմբակին, իրենց ղեկավարն է Լոյիք Գուա-Կուրբաէն, իսկ հոգեւոր խնամատարը՝ Հայր Ժան Մարի։

Սոյն խմբի ղեկավարները առենին հանդիպած էին «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի Ֆրանսայի հիմնադիր Գեղամ Գեւոնեանի եւ 1700-ամեակի Գործադիր Վարիչ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի հետ, Փարիզի մէջ եւ ծրագրած խմբի ամառնային արշաւը Հայաստանի մէջ։ Մինչ այդ կապեր հաստատուած էին Փարիզի Հայոց Առաջնորդարանին եւ Հայաստանի Պատմական Յուշարձաններու պահպանութեան գըլխաւոր վարչութեան հետ, գործնական կարգադրութեանց համար։ Ֆրանսայի սկաուտները սկսած էին խանդավառութեամբ պատրաստուիլ դէպի Հայաստան իրենց առաքելութեան, երբ յանկարծ իրենք գիրենք գտան նիւթական դժուարութեանց դիմաց։ Իրենք կարողացեր էին ապահովել ճամբորդական ծախքերը միայն եւ կարգ մը խոստումներ ի դերեւ ելած ըլլալով՝ ծրագիրը կրնար լրիւ «ջուրը իյնալ»։ Սակայն կարգ մը անմիջական օժանդակութիւններ եղան եւ ահա 16 պատանիներ ստացան Հայաստանի իրենց վիզաները եւ Երեւան հասան եւ անմիջապէս մեկնեցան իրենց աշխատավայրը՝ Ծաղկաձոր, որ կը գտնուի Կեչառիսի կից։ Նախապէս ծրագրուած էր, որ անոնք երթային եւ աշխատէին Թեղենեաց վանքին մէջ։

Նոյն առաւօտեան 1700ամեակի Վարիչ Մեսրոպ Արքեպս. Աշճեան, Կոտայքի թեմի Առաջնորդ Առաքել Եպիսկոպոս եւ խումբ մը ազգայիններ հասան Ծաղկաձոր եւ այնտեղ մշակեցին խումբին երեք շաբթուան յայտագիրը, որ հիմնապէս օրական վեց ժամ հողային եւ պեղումնային աշխատանք է՝ Կեչառիսի վանական համալիրի մէջ, հսկողութեամբ Առաջնորդ Սրբազան Հօր եւ ճարտարապետներուն։ Խումբը ամէն առաւօտ պիտի ներկայ գտնուի պատարագի եւ հաղորդութիւն առնէ Հայր Ժան Մարիէն։

Ծրագրին համեմատ, սկաուտները Յուլիս 13-ի Կիրակի առաւօտեան ներկայ գտնուեցան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի պատարագին եւ ընդունուեցան Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի կողմէ եւ ապա ճաշեցին վանքի սեղանատան մէջ։

Յաջորդող օրերուն Ֆրանսացի քրիստոնեայ սկաուտները եղան Ֆրանսական դեսպանատուն եւ տեսակցութիւն ունեցան դեսպանին հետ, մասնակցեցան Հայաստանի սկաուտներու հետ հանդիպումներու, այցելեցին Տաթեւ՝ մասնակցելու համար համա-սկաուտական հանդիպմանց եւ կազմակերպեցին խարոյկահանդէս՝ Ծաղկաձորի մէջ, այնտեղ գտնուող զանազան խումբերու համար։

Խումբը առիթ ունեցաւ նաեւ այցելելու Հայաստանի տարբեր սրբավայրերն ու Երեւան քաղաքի տեսարժան վայրերը։ Այս բոլորը եղան սակայն կատարեալ տխիփլինով եւ հետաքրքրական է, անոնք մերժելով կը մերժէին որեւէ յատուկ ուշադրութիւն։ Իրենց ղեկավարին՝ Լոյիքի պահանջը այդ էր – «մենք եկած ենք օգնելու եւ ծառայելու – մեզ մի՛ շփացնէք»։

Կիրակի, Յուլիս 20-ին Ֆրանսայի բոկաուտները ներկայ գտնուեցան Եղուարդի Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագին, զոր մատոյց Առաքել Եպիսկոպոս։ Քարոզեց Սրբազան Հայրը, ողջոյնի եւ գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկաւ Գանատայի Թեմի Առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան։

Երկուշաբթի, Յուլիս 21-ին, Յովնան եւ Մեսրոպ Արք.երը այցելեցին Ծաղկաձոր եւ ուրախութեամբ տեսան Կեչառիսի վանքին մէջ սկաուտներուն կատարած հիմնալի աշխատանքը, որով լրիւ մաքրուած էր Կեչառիսի մեծ Եկեղեցին։ Յետոյ ընթրեցին խումբին հետ եւ աւելի ուշ Յովնան Արք. ներկայ գտնուեցաւ յատուկ խարոյկահանդէսի մը, ի պատիւ CYMA-ի տղոց եւ 250-ի չափ մանուկներու, որոնք Ծաղկաձոր կը գտնուէին իր Թեմի հովանաւորութեամբ։

Բարի, օգտաշատ եւ օրինակելի շարժում մը՝ որով այս խմբակը հասաւ Հայաստան, հող եւ քար կրեց, Կեչառիսը մաքրեց, աղօթեց եւ երջանիկ վերադարձաւ Ֆրանսա։

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ՃԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Է.

Հայրապետ Էֆէնտին երաշխաւոր չէր չուկան պատահած դէպքերու համար. եւ ոչ ալ՝ «գրպան մոռացուած» թուղթի կտորի մը համար պատասխանատու։ Փաշան իր բարեկամը ըսաւ չմեղադրեց, բայց նոյնհետայն երկու օրիորդները կանչել տուաւ եւ զանոնք Օրթագեղէն աքսորման դատապարտեց, իրենց «անզգուշութեանը» համար։ Կրնայի՞ն Պոլսոյ ո՛րեւէ որեւէ մէկ թաղը երթալ նստիլ, եւ հոն ուզածնին ընել։ Փաշային ի՞նչ, թէ Սամաթիա կամ Սկիւտար ի՞նչ կը պատահէր։

Խնդիրը թէեւ Հասան փաշային ու Հայրապետ էֆէնտիին միջեւ կարգադրուեցաւ, բայց ոստիկանութեան ձեռքը զէնք մըն էր, մասնաւորապէս հայ էֆէնտիին դէմ։ Զապթիէին պետը իր երբեմնի հակառակորդին ջախջախումը օրին մէկը դիւրացնելու համար, արդէն 1890-էն ի վեր անոր մասին Եըլտըզ անհպատ տեղեկութիւններ կուտար։ Օրթագեղի դէպքը ընդարձակ ճուռնալի մը նիւթ հայթայթեց։ Իբր թէ Հայրապետ էֆէնտին օգտուելով Օրթագեղի բացառիկ դիրքէն, հոն յեղափոխական գաղտնի կեդրոն մը հաստատած էր, ինչպէս Չէյթունի հանգանակութեան պարագաները կը հաստատէին։ Եւ Հասան փաշան ալ անգիտակից գործիք մըն էր հայ դաւադրին ձեռքը։ Այսպէս կեդրոնական ոստիկանութիւնը մէկ կողմէն Պէշիկթաշի պաշտպանին արատաւորութիւնը կասկածելի ընելով՝ միւս կողմէն ալ հայ էֆէնտին վերջնականապէս միմլէմիշ կ'ընէր, այսինքն կասկածելի ցոյց կուտար Եըլտըզին։

Ժ.

Պոլսոյ 1896-ի Մեծ-կոտորածէն մէկ քանի օր ետքը, ոստիկանական պաշտօնեայ մը Հայրապետ էֆէնտիին գրասենեակը ներկայանալով, քաղաքավարօրէն խնդրեց Պապը Զապթիէն հրամմել, փաշային հետ տեսակցութեան մը համար։ Էֆէնտին առանց որեւէ տարակուսանքի կարծեց թէ այդ տագնապի ժամանակները իրեն հետ Հայոց գործերուն վերաբերմամբ խորհրդակցութեան մը պէտքը տեսնուած էր։ Երբ պաշտօնեան մեկնեցաւ, ինքն ալ կառք մը կանչելով, Պա՛պը Զապթիէ հրամայեց։ Այդ պահուն եթէ կասկածէ մը դրդուած չորս կողմը դիտելու հետաքրքրութիւնը ունենար, պիտի նշմարէր հրաւիրակը՝ խանին բոլորտիքը դեգերուն։ Ու երբ իր կառքը յառաջանալ սկսաւ, ուրիշ մըն ալ անոր ետեւէն կ'երթար, մէջը միեւնոյն պաշտօնեան։

Էֆէնտին, ոստիկանատան մեծ սրահը ելլելուն, իր հրաւիրակն ալ ետեւէն հասնելով, գինք պույուրունով մը տնօրէնին՝ եւ ոչ թէ նախարարին սենեակը մտցուց։ Տնօրէնը իր այցելուն ոտքի ելլելով ընդունեց, ինչպէս պատշաճ էր վարուիլ պետական բարձր աստիճանաւորի մը հետ, բայց այնպիսի դիրք մը բռնեց որ անոր նստելու ժամանակ չթողուց։ Ծամծմելով մը ըսաւ թէ օրուան կացութեան վերաբերեալ ինչ ինչ գործերու համար իրմէն քանի մը տեղեկութիւն պիտի խնդրէր։ Էֆէնտին պաշ իւսթիւնէ – գլխու վրայ-ով մը, իր ծառայութիւնները մատուցանելու պատրաստակամութիւնը յայտնեց։

– Բայց այսօր շատ զբաղուած եմ. Ձեր վսեմութեան հետ երկարօրէն տեսակցիլ կարող չեմ, իմացուց միւտիւր պէյը։

– Ո՛ր օրուան համար որ կ'ուզէք, վերստին կուգամ, պատասխանեց էֆէնտին։

(Շար. 24)

PUBLICATIONS REÇUES

AN ARMENIAN DOCTOR IN TURKEY
Garabed Hatcherian
My Smyrna ordeal of 1922
DORA SAKAYAN
Montreal — Arod Books, 1997

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան վեչամսեայ «Յառաջ»ի կը նուիրէ Խաչիկ Սրկ. Գաբրիէլեանին։

(Շար. Ա. էջէն)

եան կամ քրտամէտ մամուլին։ Դատապարտուած էին իրենց յայտնած կամ պաշտպանած գաղափարներուն պատճառով, 1992 – 1997։

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԳՆԱՑՔԸ» անուանուած կառախումբ մը որ Օգոստոս 26–ին Պրիւքսէլէն պիտի մեկնէր Սեպտեմբեր 1–ին հասնելու համար Տիյարպէքիր, որուն յարումի մը պատճառ է Թուրք իշխանութիւններուն համար։ Արտաքին Նախարարութիւնը նկատի առած ձեռնարկին քըրտամէտ բնոյթը, կը պահանջէ որ Թրքական սահմանագլխուն վրայ կանգնի կառախումբը. իսկ կազմակերպիչները դիմած են Հանրապետութեան Նախագահին, Ազգային Ժողովի Նախագահին եւ զօրավարներուն, ըսելով որ համաշխարհային խաղաղութեան օրուան առթիւ իրենց ձեռնարկը զօրկ պիտի տայ Թուրքիոյ ժողովրդավարացման պատկերին։ Գնացքին ճամբորդներու ցանկին մէջ կը գըտնուին Տանիէլ Միթերան, Թատերագիր Արթիւր Միլլէր, Նոպէլեան խաղաղութեան մրցանակակիր արքեպիսկոպոս Տէզմոն Թութու, գերմանացի երեսփոխաններ, գրողներ, Թուրք ձախակողմեան մտաւորականներ։

ՊԼԱՅԻ (Ժիրոնտի նահանգ) հացահատիկի շտեմարանի մը պայթումը աղէտ մը ստեղծեց Օգոստոս 20–ին։ Պայթումին հետեւանքով գրասենեակներն ալ փուլ եկած էին եւ 24 ժամուան մէջ արդէն հինգ դիակ յայտնաբերուած էին եւ փնտրտուքները կը շարունակուէին քանի որ 11 հոգի անհետացած էին բայց ոչ մէկ յոյս մնացած էր ողջ մարդ գտնելու։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ զանազան քաղաքներու մէջ ցոյցեր տեղի ունեցան, Օգոստոս 20–ին, ահաբեկչութեան դէմ։ Կազմակերպողն էր Ընկերակցական Կեդրոնը եւ եթէ Պլիտայի եւ այլ քաղաքներու մէջ քանի մը հազար ցուցարարներ կային, Ալժէի մէջ, հազիւ 300 հոգի համախմբուած էին փո

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Պր. Մասիս Գուլումեան, Այրի Տիկին Լուսին Գուլումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Գուլումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարի Հացագործեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Իսկուհի Նազգաշեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Օգոստոս 24, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց անմոռանալի եւ սիրեցեալ մօր, կեսրոջ եւ մեծ – մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՈՒԼՈՒՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

զոյց իջնել։ Ջերուալի կարծիքով «ահաբեկչութիւնը իր վերջին ժամերը կ'ապրի»։

ԻՐԱՆԻ նոր նախագահը՝ Խաթամի րաւական դժուարութիւն ունեցաւ Խորհրդարանին վստահութիւնը ստանալու իր նորակազմ կառավարութեան համար։ 15 ժամ տեւած են վիճաբանութիւնները, պահպանողականները ջանք թափած են որ արգելք հանդիսանան երկու նախարարներու նշանակումին։ Ամէնէն բուռն քըննադատութեանց ենթակայ եղած է Մշակոյթի եւ Իսլամական Ուղղութեան նախարարը՝ Մոհաճերանի որ «Թոյլ» կը նկատուի, որովհետեւ համարձակած էր «երկխօսութիւն» առաջարկել Միացեալ–Նահանգներուն հետ 1990–ին եւ շատ նըպաստաւոր դիրք ունէր «ազատականներու եւ արեւմտամէտ մտաւորականներու» նըկատմամբ։ Քննադատութեան թիրախ եղած է նաեւ Ներքին նախարարը՝ Նուրի այն մեղադրանքով որ այդ պաշտօնին վրայ 1989–էն 1993 լաւ աշխատանք չէր տարած։

ՏՕԹԸ ԵՒ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻՆ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ պատճառ եղան որ Փոխադրութեանց Նախարարին՝ Կէսոյի որոշումով հանրային փոխադրութեանց գինը 50% զեղչի արժանանայ Փարիզ, Օգ. 21–ին եւ 22–ին, պարհամոզելու համար կառքի տէրերը, որպէսզի հրաժարին իրենց կառքը գործածելէ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

(ՕԶԱՆԵԱՆ)

Կիրակի, Օգոստոս 31

Առաւօտեան ժամը 10–ին

Մարսէյլի

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

Նախագահութեամբ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԸՐԷՃԵԱՆԻ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ

Կը մատուցուի պատարագ եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգըստեան պաշտօն ի յիշատակ Ազգային Հերոս՝

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

անոր մահուան 70–րդ տարելիցին առիթով։

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ եւ բարեպաշտ մեր ժողովուրդը՝ ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց։

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻւՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՈՒԱՐԴ ԱՃԵՄԵԱՆ,

ԱՐԱԳ ՑԱՆՑԱՌՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձրի խաւարակ

ԱՐՁԱՆՈՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Մաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ։

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 23-24
SAMEDI - DIMANCHE
23-24 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.185 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.185

500.000 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ Կ'ՈՂՋՈՒՆԵՆ ՊԱՊԸ

«Խիմանիթէ»ն իսկ, Օգոստոս 22–ին, իր կողքի էջը կը նուիրէր այս երեւոյթին, ցուցնելով Պապին նկարը, իր խորագրին, ուր կը տեսնուի հսկայ բազմութիւն մը էյֆէլի աշտարակին ներքեւ, Շան տը Մարս: Արդարեւ, Օգոստոս 21–ին, 250 հազար երիտասարդ կ'ակնկալուէր եւ կրկինը հաւաքուեցաւ: Ոստիկանապետութեան իսկ գնահատումով եւ ան, ընդհանրապէս, ժլատ է այդ ուղղութեամբ: Յովհ. Պօղոս Բ., յոգնած, տկար, Փարիզ հասած էր նոյն առաւօտ, եւ Էլիզէի մէջ իսկ Շիրաք միշտ իր կողքին կը մնար, յարգանքէ աւելի՝ որպէս նեցուկ:

Ջերմեռանդութեամբ է որ կէս միլիոնի հասնող այդ երիտասարդութիւնը կ'ընդունէր Պապ մը, որու ձեռքը կը դողայ (Փարքինսոնի հիւանդութենէն ալ կը տառապի, միւս հիւանդութիւններու կողքին), բայց, յանկարծ կ'ողեւորուի երբ խօսքը կ'ուղղէ այդ երիտասարդներուն զորս «աշխարհի լոյսը» կը նկատէ:

Մինչ Պապը «Փափամոպիլ»ով բազմութեան մէջէն կ'անցնէր, ճապոնական ամերիկացի երգչուհի մը կ'երգէր ծանօթ Նիկրօ սփիրիթուըլը՝ «Oh, հէփի տէյզ» որու ժողովուրդն ալ կ'ընկերանար:

Նախապէս Հանրապետութեան նախագահը եւ Պապը ողջոյնի խօսքեր փոխանակած էին, Էլիզէ ուր Պապը հասած էր ժամը 11.30–ին եւ յարգելով Հանրապետութեան աշխարհական բնոյթը, Շիրաք չէր խոնարհեր Եկեղեցւոյ պետին առջեւ եւ աջհամբոյր չէր կատարեր: Ողջոյնի իր խօսքին մէջ, Շիրաք կը յիշէր թէ Պապին եօթներորդ այցելութիւնն է Ֆրանսա 19 տարիներու երկայնքին եւ թէ այս անգամ Փարիզ երբեք չէր տեսած այսքան երիտասարդներու խուժումը: Երիտասարդութիւնը, կ'ըսէր Շիրաք, կիրքերու եւ երազներու, լաւատեսութեան եւ համարձակութեան, գաղափարականներու եւ յանձնառութեանց ժամանակն է, բայց նաեւ մտահոգութիւններու եւ կասկածներու:

Պապը կը պատասխանէ ըսելով թէ չատ զգացուած է եղած ընդունելութենէն ու կ'աւելցնէ որ Փարիզ գալը նոր հանդիպում մըն է երիտասարդներուն հետ անցած 12 տարիներու իր ճամբուն վրայ, բայց կը չեշտէ նաեւ անոնց դժուարութիւնները, տառապանքները ներկայ ժամանակաշրջանին:

– Ուրբաթ օր, Պապը, Նոթր Տամի Մայր Տաճարին մէջ, արարողութեան մը ընթացքին երանելի կը հռչակէր Ֆրէտէրիք Օզանամը, որ հիմնադիրն է Սէն – Վէնսան տը Փօլի «գթութեան դասախօսութիւններուն»: Ծնած է 1813–ին եւ Լամընէնի ու Լաքորտէրի հետ ծնունդ տուած է տեսակ մը «ընկերային կաթոլիկէութեան»: Կեանքը նուիրած է ցաւն ու թշուառութիւնը մեղմացնելու: Քաջածանօթ Տանթէի, օտար գրականութեան ամպիոնը վարած է Սորպոնի: Մեռած է 1853–ին, 40 տարեկանին:

Շաբաթ օր, ժամը 10.50–էն սկսեալ «Եղբայրութեան Շղթայ» մը կազմակերպուած է 36 քիլոմեթրի վրայ, Փարիզի շուրջ, որու ընթացքին պիտի երգուի «Ուրախութեան Զօներգը» (Պէթհովըն), մինչ մայրաքաղաքին և արուարձաններու բոլոր եկեղեցիներու զանգակները պիտի ղօղանջեն: Այս «շղթան» անշուշտ, բուական բարդութիւններ պիտի ստեղծէ, 300 հազար ուխտաւորներու նման ձեռնարկ մը չի կրնար դիւրին ըլլալ, նոյնիսկ Օգոստոսի Շաբաթ օր մը:

Այս ջերմեռանդ արտայայտութիւններու կողքին, հարկ է յանտեսել նաեւ ծագած բանավէճի նիւթերը, որոնք որոշ բառախաղ մը ըսել կուտան «Լիպերասիոն»ի (Օգոստոս 22) երբ կը խորագրէ. – « quatre péchés dans la capitale » :

Այս չորս «մեղքերն» են. –

Ա) Աշխարհական սկզբունքներու խախտում:

Հարց ծագած է այս այցելութեան հանրային գանձէն եղած մասնակցութեան մասին, բայց զօրավար Մորիյոն տապարեց կը կարդայ ուէ մէկուն որ համարձակի ըսել թէ հանրային դրամ գործածուած է: Մորիյոն Միջնախարարական Համակարգումի նախագահն է, որ ի դէպ Մաթինեոնի կից դրասենեակներ կ'օգտագործէ: Ըստ թերթին, այդ սպասարկութիւններու օգտագործումն ալ խնդրոյ առարկայ է:

Բ) Հեռատեսիլի լայնածաւալ տեղեկատուութիւնը:

Թերթը կ'ըսէ թէ «Ֆրանս 2» եւ «Ֆրանս 3» 22 ժամ հաղորդում կը յատկացնեն Համաշխարհային Օրերու համար 9,5 միլիոն ֆրանքի ընդհ. պիւտճէով մը:

Գ) Փրոֆ. Լըժէօնի մատուցուած յարգանքը:

Պապը, թէեւ, անձնական բնոյթ կ'ուզէ տալ մեայն գերեզմանին չիրիմին տուած իր այցելութեան, բայց չի բաւեր բանավէճին առաջքն առնելու համար: Փրոֆէսօր Լըժէօն մեծ գիտնական մըն էր որ յայտնաբերած է Թրիզոմի 2 քրոմոզոմը որ պատճառն է մոնկոլիզմի, բայց նաեւ մեծ ընդդիմադիր մը կամաւոր վիժումի եւ այս վերջին կէտն է խնդրոյ առարկայ:

Դ) Ս. Բարթէլեմիի տարեդարձը:

Այս մասին, գրեցինք արդէն, Օգոստոս 24–ի փակման մեծ պատարագի թուականը կը զուգադիպի Սէն – Բարթէլեմիի գիշերուան տարեդարձին, որու ընթացքին 1572–ին բողոքականները ջարդուեցան Գաթրին տը Մետիսիի հրահանգով: Բողոքականները ուզած էին որ Ցիշատակուի այդ ջարդը, ինչ որ կատարուեցաւ Օգոստոս 19–ին «Հաշտութեան հսկումի» մը ընթացքին Սէն – Ժերմէն լ'Օսէրուա Եկեղեցին:

– Պապական այս այցելութեան առթիւ, «Խիմանիթէ»ն հարցազրոյց մը ունեցած է Փարիզի մեծ ռաբբունի՝ Տաւիտ Մեսասի հետ, որու ընթացքին լրագրողին այն հարցումին թէ հրեայ կրօնական իշխանութիւնները չէին փափաքէ՞ր աւելի դեր ունենալ Երիտասարդութեան Համաշխարհային այս Օրերուն, ռաբբունին կը պատասխանէ. – Ամէն մարդ իրաւունք ունի իր ուզածը ընելու: Կաթոլիկները ուզեցին երիտասարդ կաթոլիկներու հանդիպում մը կազմակերպել, ինչո՞ւ չէ: Մենք ալ ունինք երիտասարդութեան օրեր: Կարեւոր է համախմբուիլ: Բարունին կ'ուզէ որ հանդեսուին ուրիշներ որոնք նոյնքան յարգելի են ու կը չեշտէ. – «Երբ հազարաւոր մարդիկ կը համախմբես գաղափարներ տարածելու համար, կը մոռնաս ինչ որ տրամաբանական է եւ կը հիմնուիս զգացականին վրայ: Հոն է վտանգը այդքան մարդ զօրակոչի ենթարկելու կարգ մը կասկածելի թէմաներու շուրջ որոնք միշտ չեն համապատասխաներ բարոյագիտութեան եւ բարոյականին: Բոլոր բանաւէճերը որոնք կ'ուզեն պատգամ մը փոխանցել տրամաբանութեան եւ քննադատութեան միջոցաւ չեն ըներ: Շատ մարդ կը համախմբեն եւ համախմբումը կը ծանրաբեռնեն յուզումով եւ լողունգներով: Ասկէ մեկնելով, կարելի է որեւէ վտանգաւոր գաղափար տարածել: Հոս է կրօնական պարագլուխներու մեծ պատասխանատուութիւնը այս ցոյցին մէջ»:

ԱՄՆ-ԷՆ ԲԱՑԱՅԱՑՏ ՆԵՑՈՒԿ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ

Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին գործերու Նախարարութեան բանբերը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին պատասխանելով հարցումի մը, բացայայտ զօրակցութիւն յայտնած է Բաքուի, ԼՂՀ–ի Նախագահական ընտրութեան առթիւ: Ան ըսած է. – «Լեռնային Ղարաբաղը Ադրբեջանի գերիշխանութեան ենթակայ է: Ծանօթ է որ այդ շրջանին մէջ մենք այլ կազմաւորում չենք ճանչնար: Այդ պատճառով ալ օրինաւոր չենք նկատեր կատարուելիք ընտրութիւնը: Այս մասին մեկնաբանութիւն կատարել չեմ ուզեր. որովհետեւ ատիկա իսկ կրնայ այն տպաւորութիւնը ստեղծել թէ ընտրութիւնը օրինաւոր է»:

Բանբերը աւելցուցած է որ Միացեալ – Նահանգներ կը պաշտպանէ Կովկասեան բոլոր երկիրներուն հողային ամբողջականութեան պահպանումին թէզը եւ թէ Հայաստան – Ադրբեջան հակամարտութեան լուծումը կը տեսնէ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի շրջանակին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ մրցանիշը կոտրեց Փարիզ Օգոստոս 21–ին, Հինգշաբթի օր, երբ վտանգի մակարդակն ալ 2–էն աւելի եղաւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ՄԻՆՍԿԻ միջեւ մթնոլորտը կրկին լարուած է եւ Բելառուսիոյ Նախագահը՝ Լուկաշէնկօ բարկացած է երբ Կրեմլին խիստ կերպով պահանջած է որ ազատ արձակուին ռուս երեք լրագրողները: Ասոնք ձերբակալուած էին այն մեղադրանքով որ սահմանը անցած են ապօրինի կերպով: Կրեմլինի բանբերը, Օգոստոս 21–ին, յայտարարած է. – «Վճռական պահանջ է որ մինչեւ իրիկուն, ռուս բոլոր լրագրողները ազատ արձակուին: Հակառակ պարագային, մեայլ հետեւանքներ կը տեսնեմ Ռուսաստանի եւ Բելառուսիոյ միութեան համար»: Քիչ ետք, բելառուս նախագահը կը պոռթկայ Մոսկուայի բանբերին դէմ. – «Ինծի համար Իաստրժեմպսկի (բանբերը) ոչ մէկն է: Կ'ուզեմ որ Կրեմլին պարպուի»: Իբրեւ հետեւանք լրագրողներու ազատ արձակումը յետաձգուած է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Աշխատաւորական կուսակցութեան պետը՝ Եհուտ Պարաք հարցազր–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԺԱՄԿՈՉԸ ԱՀԱԲԵԿԻ՞Չ

Նման անհեթեթ պնդում մը ներկայացուցած է «Սապահ» թերթը, Պոլսոյ մէջ հրթիռներով գործուած ահաբեկչական երկու արարքներուն առընչութեամբ: Ըստ թերթին, ահաբեկիչ կազմակերպութեան ձերբակալուած անդամներուն մաս կը կազմէր Օրթագիւղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ժամկոչը. ըսուած էր նաեւ որ արարքին գործածուած զէնքերը օրերով պահուած են եկեղեցիին մէջ:

Իրականութիւնը, ինչպէս կը գրէ «Ակօս» շաբաթաթերթը (Օգոստոս 15), այն է որ խնդրոյ առարկայ Եկեղեցին Հայ կաթողիկէներուն կը պատկանի ու անոր 27 տարեկան ժամկոչը Վարդան Տէհմէն ոչ մէկ կապ ունեցած է պնդումներուն հետ: Ան այս առընչութեամբ հետեւեալը պատմած է «Ակօս»ի թղթակիցին. ինք տարուած է Ապահովութեան տնօրէնութիւն ուր հարցաքննուած է. Կ'ըսէ թէ մինչեւ 1995 ուրճարանի մը մէջ միասին աշխատած է մէկուն հետ որուն համար կ'ըսուի թէ կազմակերպութեան մը անդամ է: Ինք ուճարանէն բաժնուելէ ետք ալ այդ անձը եկեղեցիին չան համար կեբակուրի աւելցուքներ կը բերէր երբեմն իրեն: Ակնարկելով ատոր, գինք հարցաքննողները պնդած են թէ տոպրակով եկեղեցի բերուածը զէնք էր:

Բարեբախտաբար լրջութիւնը յաղթանակած է ու ժամկոչին անմեղութիւնը հաստատուած:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 21 / 22)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏԸ ՄԱԿ–ԻՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

Ադրբեջանի Ազգ. Ճակատը դիմած է ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդին եւ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի երկիրներուն, կոչ ուղղելով որ կասեցուին Ղարաբաղի նախագահական ընտրութիւնները: Յայտարարութեան մէջ ըսուած է որ «Հայ գրաւողները օգտուելով իրենց անպատիժ մնալու հանգամանքէն կը շարունակեն իրենց յարձակումը Ադրբեջանի դէմ, ադրբեջանական մարզեր Հայաստանին միացնելու եւ իրենց իշխանութիւնը օրինականացնելու նպատակով»:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 20–ին Ստեփանակերտի մէջ բացուած է Հայաստանեայց Եկեղեցիին կիրակնօրեայ դպրոցներու միջթեմական 17–րդ տարեկան համագումարը, նախաձեռնութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան եւ աջակցութեամբ Արցախի թեմին առաջնորդարանին: Մասնակցած են 171 ուսուցիչներ եւ պատասխանատուներ Միացեալ – Նահանգներէն, Գանատայէն, Միջին – Արեւելքէն, Հայաստանէն:

ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ «ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՐՑ» ՄԸ

Վրաստանի հայաբնակ այս շրջանէն կուսախնձոր մը սարքելու ուսակաւ եւ ազրպէջանական մամուլի հրապարակումներով յայտնուած տեսակէտներ յօդուածի նիւթ եղած էին Յուլիս 22-ի մեր թիւին մէջ («Ջաւախքի հարց մը կա՞յ» – Ա. Թ.): Այս տեսակէտներուն քով, նոյն նիւթին մասին շրջանի հայ մամուլով պարզուած հակադրութիւնն ալ նիւթ եղած էր: Տուեալները կը մղէին մտածելու որ կան ապահովաբար տակաւին ոչ ամբողջովին բացայայտուած խմորումներ որոնք մտահոգութիւն եւ վախ կը պատճառեն, յատկապէս նկատի առած՝ հայ – վրացական հակամարտութեան մը կարելի հեռանկարները:

Նիւթը կրկին կ'այժմէականանայ, այս անգամ «Արմէնփրէս»ի հաղորդումներուն ճամբով: Օգոստոս 18-ի առաջին լուր մը այս մասին, կ'ըսէ թէ նիւթը յայտնուած է այս անգամ անգլիագիր թրքական մամուլին մէջ: «Թըրքիշ տէյլի Նիուզ»ը տեղ տուած է Ուաշինկթընի իր թղթակից Ու. Աքընճըի յօդուածին. ան խորագրուած է «Ջաւախք՝ Բաքու – Ճէյհան նաւթամուղի ուղեգիծին նեղ տեղը»: Թուրք լրագրողը յիշեցնելով որ Հ. Ալիեւի Միացեալ – Նահանգներ այցին Գլինթընի հետ հանդիպումին ընթացքին հաստատուած է Կասպից ծովու նաւթը փոխադրելու ուղեգիծը որ կ'անցնի նաեւ Վրաստանի Ջաւախք շրջանէն, կ'եզրակացնէ թէ այս վերջին պարագան կրնայ լարումի նոր կէտ հանդիսանալ: Եզրակացութիւնը կը հիմնուի այն տուեալին վրայ որ այդ ուղեգիծին դէմ են Ռուսաստան եւ Հայաստան: Կ'ըսուի նաեւ թէ Հայաստան կ'ուզէ որ նաւթամուղը իր տարածքէն անցնի:

Այս նախաբանէն ետք, Աքընճը յայտնապէս իր տեսակէտը զօրացնելու համար կը թարմացնէ Ջաւախքի հարցի մը կարողականութիւնը. կը խօսի տեղւոյն «Ջաւախք» միութեան մասին որուն համար կ'ըսէ թէ ազգայնական կազմակերպութիւն է ու նպատակն է տարածքը միաւորել Հայաստանի հետ, ատոր համար ալ հետզհետէ աւելի յամառօրէն անջատողական տրամադրութիւններ կը յայտնուին:

Աքընճը կ'ըսէ տակաւին թէ խնդիրը կրնայ խորանալ Մեսխեթներու պատճառով. անոնք մահմետականացած Վրացիներ են որոնք Թուրք իշխանութիւններու համակրանքը կը վայելեն. եթէ վերադառնան «իրենց վայրերը» ուր Հայերը կը բնակին ներկայիս, անկարելի չէ որ հակամարտութիւն ծագի. այդ պարագային ալ Թուրքիան անտարբեր նեցուկ պիտի կանգնի անոնց:

Նոյն յօդուածը մեկնաբանելով Վրաստանի նախագահին Ջաւախքի լիազօր ու Վրաստանի Երեւանի դեսպան Գ. Բարամիձէն ըսած է. «Թիֆլիսի, Հայաստանի եւ Ռուսաստանի մէջ կան ուժեր որոնք շահագրգռուած են Ջաւախքի մէջ կիրքերու բորբոքումով»: Աւելցուցած է սակայն թէ Ե. Շեւարնաձէ Հայաստան այցին ընթացքին ըսած է որ եթէ քարիւղի ուղեգիծը Վրաստանէն անցնի, վերջինս անպայման նկատի կ'ունենայ Հայաստանի շահերը: Իր կարծիքով, նիւթը հրահրած են անոնք որոնք դոհ չեն Ջաւախքի տարածքէն անցնող մաքսանենգութեան առաջքը առնելու համար կատարուած խիստ հրակոյութենէն:

Անդրադառնալով թրքական թերթին յօդուածին մեկնաբանութիւնը, Վրաստանի դեսպանը ըսած է. «Բացառուած է որ Ջաւախքը Բ. Ղարաբաղ դառնայ, ինչպէս կը կանխատեսէ թրքական թերթը»:

«Արմէնփրէս»ի թղթակիցը կարծած նաեւ «Ջաւախք» Հայրենակցական Միութեան նախագահ Յովհ. Այվազեանի արժեւորումը. անոր դիմած է ունենալու համար տեղական հակազդեցութիւնն ալ: Յ. Այվազեան տարբեր տարածք մը կը բերէ նիւթին. կ'ըսէ թէ այս օրերուն երբ բարձր ատեաններու մէջ փորձ կ'ըլլայ լուծում մը բերելու Ղարաբաղի հարցին, «Ջաւախք»ի նման կնճիռի մը հեռանկարով յիշեցում կը կատարուի Վրաստանին որ ատոր համաձայն ճշդէ իր կեցուածքը Ղարաբաղի խնդրին մէջ: Պարզ խօսքով Թուրքիա անուղղակի կ'ազդարարէ Թիֆլիսի որ Ղարաբաղի հարցին մէջ չպաշտպանէ ժողովուրդի մը ինքնորոշումի իրաւունքը, քանի որ ինք ալ ունի Ջաւախքի հայաբնակ շրջան եւ ան կրնայ իր գլխուն նոր Ղարաբաղ մը ըլլալ:

Յ. Այվազեան անտեղի կը նկատէ Մեսխեթներու վերադարձին մասին Թուրք լրագրողին զգուշացումներն ալ, ըսելով որ Վրաստանի մէջ Հայերն ու Ազրպէջանցիները քով քովի կ'ապրին առանց խնդիր ունենալու եւ պատճառ չկայ որ նոյն համերաշխութիւնը չկրկնուի Մեսխեթներու պարագային: Ինչ կը վերաբերի «Ջաւախք» Հայրենակցական Միութեան կատարուած «ազգայնական»ի եւ «անջատողական»ի վերագրումներուն, ատիկա եւս անհիմն է: Նշուած միութիւնը միակ նպատակ մը ունի որ շրջանի հայկական կեանքին կազմակերպումն է: «Ջաւախքը Հայաստանին միացնելու խնդիր երբեք չի դրուել եւ չի դրուելու: Հարցը նման ձեւով ներկայացնելը պարզապէս յերիւրանք է» կ'ըսէ ան: Կ'ողջունէ վրացի դեսպանին մօտեցումը թէ ոչ ոք կը փափաքի Ջաւախքը տեսնել որպէս Բ. Ղարաբաղ: Կը նշէ ատկէ զատ թէ «մենք բոլորս պէտք է սրբօրէն պահենք մեր դարաւոր բարեկամութիւնը»:

Վրաստանը Հայաստանի ու Ղարաբաղի կողմէ պաշտպանուած տեսակէտի մը որ այս պարագային ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին կը վերաբերի, ձայնակցելու մտադրութիւն յայտնա՞ծ է մինչեւ հիմա: Դժուար է մօտաւոր ու հեռաւոր անցեալէն դրական պատասխան պարունակող օրինակ մը գտնել այս մասին: Կը մնայ ազմուկը բացատրել թրքական գործօնով: Ամէն կասկածէ դուրս է որ ոչ միայն նաւթամուղի ուղեգիծը կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Թուրքիոյ համար, այլ նաեւ ան համաձայն իր խոստումին, կը փորձէ մինչեւ իսկ անկարելի նկատուած ազդակներ ծառայեցնել Ազրպէջանի դատին:

Երբ այդ ջանքերը նիւթը կ'առնչեն մինչեւ իսկ հայ-եւվրացական յարաբերութիւններու, որոնց մէջ ոչինչ ունի Անգարա, կարելի է թերեւս այդպիսի գրաւարկի մը հայկական կողմին համար ներկայացուցած չահագրգռութեան մասին ալ խորհիլ: Օրինակ, կարելի չէ՞ մտածել տալ որ Ղարաբաղի հարցին լուծումի փուլին թրքական տեսակէտ իւրացնելով ալ Թիֆլիս կրնայ կիրքերը բորբոքել ու շատ բաներէ արդէն դժգոհ Ջաւախքցիները մղել պահանջներ բանաձեւելու:

Թրքական թերթին յօդուածով, քաղաքական նիւթի մը չահարկումին հետ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ Հայաստանի համար ճապկումներու կողմնակի դաշտ մը: Միեւնոյն ատեն Թիֆլիսի համար կը մատնանշուի մարտավարութեան բաւական խրթին ու նոյն ատեն փափուկ մարզ մը:

Թէեւ ամէնէն հետաքրքրականը կը մնայ թրքական թերթին Վրաստանը գրաւելու փութկոտութիւնը երբ ան Ղարաբաղի հարցին լուծումին առընչակից ուղղակի կողմ մըն ալ չէ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ԶԱՐԹՕՆՔ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴ.Տ. ՏՆՕՐԷՆ ՏՈՔԹ. ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՆՏԱԶԵԱՆԻ ՀԵՏ

Մեր թղթակիցը վերջերս տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գարակէօզեան Բարեսիրական Հաստատութեան Ամերիկայի ընդհանուր տնօրէն տոքթոր Վարդան Պանտազեանին հետ:

Տոքթոր Պանտազեան, որ 1972-էն 1975 վարած է Պէյրութի Հայկազեան Համալսարանի ընդհանուր Տիւնի պաշտօնը, քաջածանօթ է Միջին-Արեւելքի հայ գաղութներու տնտեսա – ընկերային հարցերուն: Ան 1976-էն ասդին, իր պարբերական առաքելութեանց ընթացքին այցելած է, իր գործակից Հէրի Տօրեանի հետ՝ Լիբանան, Սուրիա, Յունաստան եւ Հայաստան, որոնք կը հանդիսանան Գարակէօզեան Հաստատութեան գործունէութիւններուն գլխաւոր դաշտը:

ՀԱՐՑՈՒՄ.– Տոքթոր Պանտազեան, ուրախ ենք, որ այսպիսի առիթ մը ստեղծուեցաւ ձեզ հետ հարցազրոյց մը ունենալու: Կը խնդրենք, որ մեզի հակիրճ պատմականը ընէք Գարակէօզեան Հաստատութեան եւ անոր գործունէութեանց:

Պ.– Գնահատելի է ձեր ցուցաբերած հետաքրքրութիւնը: Շնորհակալ եմ: Գարակէօզեան Հաստատութիւնը հիմնուած է 1921-ին Նիւ – Եորքի մէջ, Տէր եւ Տիկին Միհրան Գարակէօզեաններու կողմէ, ի յիշատակ իրենց մանչ զաւկին՝ Հաուըրտ Գարակէօզեանի, որ մահացած է 1918 թուականին, իր տասնըչորս տարեկան հասակին, ուժեղ հարբուխի պատճառով:

Ասոր վրայ Գարակէօզեաններ իրենց նպատակ կը դարձնեն օգնութիւն հայթայթել հայ մանուկներուն: Այսպէս՝ իրենց առաջին գրասենեակը կը հիմնեն Պոլսոյ մէջ, 1922-ին, ուր անմիջական օգնութեան կը փութան Ցեղասպանութենէն վերապրող Հայերուն:

Երբ 1923-ին քաղաքական կացութիւնը Պոլսոյ մէջ կը դառնայ անորոշ, գրասենեակը կը փոխադրուի Փարիզ: Փարիզի մէջ կը հիմնուի «Հաուըրտ Գարակէօզեան Տուն»ը, շարունակելով իր բարեսիրական գործը, բայց անոր աշխատանքները կը դադրեցուին 1937-ին, որովհետեւ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմէն քիչ առաջ, տեղեկութիւն կը ստանայ հաստատութիւնս՝ Տէր եւ Տիկին Նուպար Գուլպէնկեան, թէ հայութեան ընկերային պայմանները Յունաստանի մէջ վատ վիճակի մէջ են: Գուլպէնկեանները մեր հաստատութեան ամէնէն նուիրուած անձերէն են, որոնք յետոյ տարի շարունակ ծառայեցին ազգին, իբր գործադիր տնօրէններ այդ շրջանէն ներս: Ինչպէս հաւանաբար գիտէք արդէն, հայկական Ցեղասպանութենէն ետք, բազմահազար Հայեր փախչած էին եւ հաստատուած՝ Յունաստան: Անոնք կ'ապրէին վատառողջ պայմաններու տակ: 2-րդ պատերազմի սկզբնաւորութեան, Գուլպէնկեանները կը մեկնին Յունաստան եւ հոն գտնուող Գարակէօզեանի աշխատակիցներուն հետ, դժնէ պայմաններու մէջ, կը հաստատեն «ապուրի խոհանոց» դրութիւնը, գործակցաբար տեղւոյն բանակին: Այդ «ապուրի խոհանոց»ներէն ներս կը տրամադրուէին օրական ձրի ճաշ՝ բոլորին անխտիր: Յետոյ գոյութիւն ունեցող դժուարութիւններուն վրայ եկան աւելնալու գերմանական ամբաստանութիւններ, սակայն հակառակ այդ բոլորին մեր մարդիկը քաջաբար կը շարունակէին իրենց գործունէութիւնները:

Հազար ինը հարիւր քառասուն եօթնին, Հաստատութիւնս կը ձեռնարկէ եւ կ'իրականացնէ «Low Income Housing»»ը («ցած եկամուտով բնակավայր») ծրագիրը, որուն միջոցաւ կարելի կ'ըլլայ յիսուն ընտանիքներ տեղափոխել թշուառ բնակավայրերէն, եւ բնակեցնել լաւ պայմաններով օժտուած այս տուներէն ներս: Երեւակայեցէք որ այդ ընտանիքներէն ոմանք իրենց կալուածագիրները ստացան միայն 1982-ին:

Այս գործը Միջին – Արեւելքի եւ Եւրոպայի մէջ հայ իրականութենէն ներս առաջինն էր իր տեսակին մէջ:

Մինչեւ այսօր տակաւին մեծամասնութիւնը մնացած է այդ տուներուն մէջ, հակառակ անոր որ եկամուտները աւելցած են եւ վիճակնին բարելաւուած: Մենք Յունաստանի մէջ ժողովուրդին տրամադրեցինք բժշկական հոգատարութիւն, ընդհանուր մարմնի եւ մանուաբարար աչքերու: 1982-ին, երբ Իրան-Իրաք պատերազմը սկսաւ, շա՛տ Հայեր փախած եւ ապաստանած էին Յունաստան, Իրաքէն, Իրանէն, Լիբանանէն Հայեր խնամք կը ստանային Գարակէօզեան Հաստատութենէն, մեր դարմանատան միջոցաւ: Մեր ընկերային ծառայողները լաւ կ'աշխատէին: Մեր գրասենեակը գործեց մինչեւ 1995, եւ ապա գոցեցինք, որովհետեւ վերջին հաշուարկին համաձայն միայն 250 հայ ուսանողներ մնացած էին մեր դպրոցներուն մէջ, եւ այդ կը նշանակէր թէ Յունաստանի հայ գաղութը այլեւս կրնար գանոնք հոգալու պատասխանատուութիւնը վերցնել: 1930-ական թուականներու վերջերուն մենք գացինք Լիբանան: Այնտեղ հասած էին գաղթական Հայեր, Ֆրանսացիներու կողմէ Սանճաքի եւ Ալեքսանտրէթի պարպումէն ետք՝ ի հաշիւ Թուրքերու: Այս գաղթական Հայերը գացած եւ հաստատուած էին Այնճար, ուր կ'ապրէին «մալարիա»ի ախտի վտանգին տակ: Հաստատութիւնը անմիջապէս կը ձեռնարկէ դարմանիչ կացութեան, եւ կանխարգելիչ դեղերով կը սրսկէ ամբողջ Այնճարի շրջանը: Անոր հետ միատեղ, կացութիւնը շատ աւելի լաւ չէր Սուրիոյ մէջ: Ուրեմն մենք դարմանատուն մը կը բանանք Պէյրութի մէջ, որ կ'ընդգրկէ բժշկական հոգատարութիւն, ինչպէս մանկաբուժութիւն եւ ատամնաբուժութիւն, եւ ընկերային ծառայութիւն: Միեւնոյն ժամանակ կ'երթանք Հալէպ, եւ կ'ընենք նոյն բանը, բայց աւելի փոքր տարողութեամբ: Եւ ասիկա՝ 1940-ական թուականներու կէսերուն եւ 50-ականներու սկիզբը: Իսկ Լիբանանի մէջ եւս Գարակէօզեան Հաստատութիւնը կը շինէ տուներ՝ ցած եկամուտ ունեցող Հայերու համար, ինչպէս «Ֆանար»ի տուները, «Լէյլաւանի»ը եւ «ԽՀԼԱՆ»ը, ընդհանուրը՝ 300 յարկաբաժին: Մենք կը փոխադրենք հայ ընտանիքները, քէմփերէն դէպի բարելաւ եւ առողջապահական տուներ:

Մենք Սուրիոյ մէջ չշինեցինք ժողովրդային տուներ, սակայն հիմնեցինք դարմանատուն մը, մանկաբուժութեան եւ ատամնաբուժական բաժիններով, եւ ապա Քամիշլիի մէջ, ուր կան 7000 Հայեր: Անկէ ետք Վերապատուելի Ռոպըրթ Սարգիսեանը, որ այդ շրջաններուն Գարակէօզեանի տեղւոյն տնօրէնն է, 1970-ական շրջաններուն ընկերային մատուցումներ կատարեց Լիբանանի եւ Սուրիոյ: Մենք հաստատեցինք դերձակութեան եւ ձեւագիտութեան դպրոց մը Լիբանանի մէջ, ուր 7 ամսուան դասընթացքին հետեւելով, տիկինները կ'ունենան սերթիֆիքա մը, կարենալ աշխատելու համար յետագային: Նաեւ հիմնեցինք խոհանոցային արուեստի դասընթացքներու շարք մը, որ կ'երկարի 26 շաբաթներու վրայ, եւ կը սորվին 26 տեսակի կերակուր պատրաստել: Յետոյ հիմնեցինք լեզուներու դասընթացք՝ դպրոցէն կանուխ հեռացած երիտասարդ – երիտասարդուհիներու համար: Կը դասաւանդուին արաբերէն, հայերէն եւ անգլերէն լեզուներ, որպէսզի անոնք գոնէ լաւ կարենան խօսիլ նաեւ օտար լեզուներ: Մենք ունինք նաեւ ծաղկազարդարման դասընթացք: Այս վերջինին համար մարդիկ կրնան խորհիլ թէ կարեւորութիւն ներկայացնող բան

մը չէ: Բայց ան տախծ կուտայ որ մար–զիկ քով քովի գան, գործի մը շուրջ, փոխանակ իրար հանդիպելու փողոցը, առանց որ բան մը ունենան ընելու:

Հ. – Տոքթոր Պանտազեան, ո՞ւր հասաք այսօր Հայաստանի մէջ: Ի՞նչ ըրիք:

Պ. – Շիտակը Հայաստանը մեզի յարա–բերաբար նոր շրջան է: Մենք սկսանք հոն գործել մեծ երկրաշարժէն ասդին: Եւ այդ առթիւ, յատկացուցինք մէկ միլիոն ամերիկեան տոլար դեղեցկագիտական վերաբուժութեան խրբեւ օգնութիւն, եւ այդ օգնութիւնը այսօր կը ծառայէ Երե–ւանի հիւանդանոցին: Մենք նաեւ հիմ–նեցինք ատամնաբուժական բարձր որակի կարմանատուներ, եւ մանուկներու հա–մար Երեւանի, Գիւմրիի, Գորիսի եւ Ստեփանակերտի մէջ: Այդ շրջանի մեր գործադիր տնօրէնն է Կամօ Տէր – Պետ–րոսեանը, նուիրեալ եւ հաւատաւոր անձ մը, առանց որուն մենք պիտի չկարենա–յինք այս ծրագիրները իրականացնել:

Իսկ այն՝ ինչ կը վերաբերի մեր ապա–գայի ծրագիրներուն, ներկայիս կը մտա–ծենք մանուկներու համար ընկերային ծառայութիւններու կեդրոն մը բանալ, այն համոզումով որ փոքրերու ֆիզիքա–կան առողջութեան չափ ալ անոնց մտա–յին առողջութիւնը կարեւոր է: Մենք կը մտածենք որ վերջ ի վերջոյ Հայաստանն է երկիրը հայկական աշխարհին, մեր գաւակներուն, եւ գալիք ապագայ սե–րունդներուն: Ան մեր վերջին կռուանն է, եթէ ոչ՝ միակը:

Հ. – Տոքթոր Պանտազեան, ի՞նչ են ձեր մտածումները ու զգացումները Լիբա–նանի մասին:

Պ. – Լիբանանը շա՛տ կարեւոր գաղութ է: Մենք մեծ օգնութիւն տրամադրած ենք անոր, եւ նաեւ Սուրիոյ: Բնա՛ւ պատ–ճառ չունինք որ այս օգնութիւնները օր մը դադրեցնենք: Լիբանանը եւ Սուրիան կարեւոր շա՛տ կարեւոր են Սփիւռքի հայութեան համար:

Հ. – Կրնա՞ք քիչ մը խօսիլ ձեր Նիւ – Եորքի աշխատանքին մասին:

Պ. – Վարչական գլխաւոր գրասենեակը միշտ գտնուած է Նիւ – Եորքի մէջ: Մը–նացեալ գրասենեակները կը գտնուին գոր–ծողութեան դաշտերուն մէջ: Մեր մօտէն է որ վերջնական աշխատանքային որո–շումները կը տրուին: Իսկ ինչ կը վերա–բերի Լէյլա (Լիլի) Գարակէօզեանին, որ զաւակն է հիմնադիրներ Տէր եւ Տիկին Միհրան Գարակէօզեանի, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, ամիսը առ–նուազն մէկ կամ երկու անգամ կ՚այցելէ գրասենեակ, տեղեկանալու համար ան–ձամբ գործերէն: Ան ունի պայծառ միտք եւ վճռական ոգի: Իսկ իմ աշխատանքս կը կայանայ Գարակէօզեանի ընդհանուր աշխատանքը համադրելու, տեղեկացնե–լու եւ նիւթական կարեւոր որոշումներ առնելու մէջ:

Հ. – Վերջին անգամ ե՞րբ Հայաստան այցելեցիք:

Պ. – 1996–ի Յուլիսին: Հոն հարցերը աւելի լաւ կ՚ընթանան քան անցեալին: Ջուրի եւ ելեկտրականութեան հարցերը գրեթէ լուծուած են, ճամբաները, մա–քուր են եւ սննդեղէնի տագնապ չկայ:

– Շնորհակալութիւն Տոքթոր Պանտազ–եան, յոյսով ենք որ ապագային դարձեալ կը տեսնուինք: Ձեզի եւ Գարակէօզեան հաստատութեան յաջողութիւն կը մաղ–թենք:

PUBLICATIONS REÇUES

MIRRORS

(a play in one act)

by Herand M. MARKARIAN

Hamazkayin, New-York, 1996

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

Ճիշդ եւ սխալ կարծիքներ մեր սննդառութեան մասին

— 1 —

● ՄԵՂՐԸ ԱՒԵԼԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ Է, ՔԱՆ ՇԱՔԱՐԸ

ՃԻՇԴ ԵՒ ՍԽԱԼ: Մեղրին այս համբա–ւը կուգայ հաւանաբար այն իրողութե–նէն, որ անիկա բնական սնունդ մըն է: Ինչ կը վերաբերի մեղրին պարունակած կենսանիւթերուն եւ հանքայիններուն, անոնք կարծուածին չափ ալ առատ չեն: Ընդունինք սակայն, որ մեղրը պնդու–թեան դէմ ազդու դեղ մըն է, ինչպէս նաեւ լաւ դարման մը՝ բորբոքած կոկորդնե–րուն:

Այլ խօսքով, մեղրին շաքարը յաւելեալ յատկութիւններ չունի մեր ամէնօրեայ գործածած շաքարէն, բայց անոր քաղց–րութեան աստիճանը աւելի է, քան շա–քարինը:

— 2 —

● ԽՈԶԻՆ ՄԻՍԸ ԲՈԼՈՐ ՄԻՍԵՐՈՒՆ ՄԷՋԷՆ ԱՄԵՆԱԳԷՇՆ Է

ՍԽԱԼ: Երկար ժամանակ խոզին միսը դէշ համբաւ վայելեց, բայց ներկայիս խոզին միսին շուրջ կարծիքները փոխ–ուած են, մանաւանդ որ խոզին միսը կը պարունակէ էնսաթիւրէ իւղեր, որոնք փարեգործ ազդեցութիւն ունին սրտանօ–թային մակարդակի վրայ:

Սննդագիտական դետնի վրայ խոզա–պուխտը եւ խոզի ֆիլէն բոլորովին յանձ–նարարելի են, բայց անդին փաթէները, սօսիսոնները չափազանց իւղոտ են եւ շատ չափաւոր պէտք է ուտել:

— 3 —

● ՊԱՀԱԾՈՅ ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆԵՐԸ ԿԵՆՍԱՆԻՒԹԷ ԳՐԵԹԷ ԶՈՒՐԿ ԵՆ

ՍԽԱԼ: Պահածոյ բանջարեղէնները, ինչպէս սառեցումները, առնուազն նոյն–քան կենսանիւթ կը պարունակեն, որքան շուկան վաճառուող, օրերէ ի վեր քաղ–ուած եւ դարաններու վրայ ցուցադրուած–ները:

Արդարեւ, պահածոներու համար օգ–տագործուող բանջարեղէնները քաղուած են պահածոյի վերածուելէ հազիւ քանի մը ժամ առաջ՝ անոնց սննդական արժէքը առաւելագոյն չափով պահպանելու հա–մար:

Նշենք, որ ապակեայ շիշերու պահա–ծոնները, որոնք տեսքով շատ աւելի հա–ճելի են, քան՝ մետաղեայ տուփերը, նուազ թելադրելի են, քանի որ լոյսը կը տարրալուծէ կամ կ՚ոչնչացնէ որոշ կարեւոր նիւթեր:

— 4 —

● ԲՈԼՈՐ ՏԵՍԱԿԻ ԿԱՂԱՄԲՆԵՐԸ ԲՈՒԺԻՉ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՆԻՆ

ՃԻՇԴ: Կանաչ կամ կարմիր կաղամբը, ինչպէս նաեւ կանաչ եւ ճերմակ ծաղկա–կաղամբը կը զօրացնեն մեր մարմնին դի–մադրականութիւնը եւ մեզ կը պաշտպա–նեն քաղցկեղի որոշ տեսակներէն, յատ–կապէս՝ մարսողական գործարաններու քաղցկեղէն:

Սննդագէտ բժիշկներ, սակայն, կը թե–լադրեն չբաւարարուիլ միմիայն կաղամ–բով, այլ՝ ուտել այլազան բանջարեղէն–ներ եւ պտուղներ, որոնք շնորհիւ իրենց սննդական այլազանութեան (կենսանիւթ, հանքային աղեր, թնաթել...) մեզ կը պաշտպանեն ոչ միայն որոշ քաղցկեղ–ներէ, այլեւ՝ սրտանօթային հիւանդու–թիւններէ:

— 5 —

● ՇՈՄԻՆԸ ՇԱՏ ՀԱՐՈՒՍՏ Է ԵՐԿԱԹՈՎ

ՍԽԱԼ: Շոմինին վերագրուած այս յատ–կութիւնը անուշադրութեան սխալի մը հետեւանք է:

Սննդագէտի մը քարտուղարուհին մեքե–նագրութեան ատեն 334 միլիկրամ կը մե–քենագրէ, փոխանակ՝ 3,4 միլիկրամի: Այս սխալը չի նկատուիր եւ երկար տա–րիներ շարունակ կը տարածուի այն հա–մոզումը, թէ իւրաքանչիւր 100 կրամ շո–մինը կը պարունակէ 334 միլիկրամ եր–կաթ: Այս սխալը կը տարածուի մանա–ւանդ այն պատճառով, որ սխալ մեքենա–գրուած օրինակը որպէս հիմնական աղ–բիւր կը համարուի եւ կը տարածուի աշ–խարհի չորս կողմը:

Իրականութեան մէջ ամբողջական հա–ցահատիկները, ընդեղէնները, միսը եւ ձուկը շատ աւելի երկաթ կը պարունա–կեն քան՝ շոմինը:

— 6 —

● ՍԽՏՈՐԸ ՇԱՏ ԼԱՒ Է ԱՐԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԻՇԴ: Հում կամ եփած, սխտորը կը նօսրացնէ արիւնը եւ կ՚արգիլէ անոր լեր–դացումը, որ ժամանակի ընթացքին կը խցէ երակները:

Սխտորը նաեւ կը պակսեցնէ դէշ քո–լեսթերոլին տոկոսը եւ արեան գերճըն–շումը: Սխտորին օգուտը քաղելու հա–մար պէտք է գայն սպառել օրական:

— 7 —

● ՄԱԾՈՒՆԸ ՄԱՐՄՆԻՆ ԿԻՐԸ «ԿՈՒՏԷ»

ՍԽԱԼ: Կայ այն սխալ կարծիքը, թէ թթու համ ունեցող ուտելիքները (ի միջի այլոց՝ կիտրոնը) մեր մարմնին կիրը կը պարպեն: Այս կարծիքը շատ սխալ է, մածունը կիրով հարուստ սնունդ մըն է, եւ անոր պարունակած թթուն ոչ միայն վնասակար չէ, այլ կը նպաստէ մարմնին կողմէ կիրի իւրացումին:

— 8 —

● ԱԾՈՒԽԻ ՎՐԱՅ ԽՈՐՈՎԱԾԸ ՔԱՂՑԿԵՂ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

ՃԻՇԴ ԵՒ ՍԽԱԼ: Երբ միսը, ձուկը կամ որեւէ այլ ուտելիք խորովուելու ատեն կը սեւնայ եւ կ՚ածխանայ, այդ ածխա–ցած բաժինները, որոնք թունաւոր նիւ–թեր են, քաղցկեղ կրնան պատճառել, այսուհանդերձ պէտք չէ ամէն բան չա–փազանցել, պարբերաբար խորոված ու–տելը շատ աւելի նուազ վնասակար է, քան՝ օրական քանի մը ծխախոտ ծխելը:

— 9 —

● ԽՆՁՈՐԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԷ ՔՈԼԵՍԹԵՐՈԼԻ ՏՈԿՈՍԸ

ՃԻՇԴ: Լուրջ ուսումնասիրութիւններ ցոյց կուտան, որ խնձորին բնաթելը (փեքթին), որ նաեւ սքանչելի դեղ մըն է ծուլացած աղիքներուն համար, կը դան–դաղեցնէ իւղերուն ներծծումը եւ կը նպաստէ դէշ քոլեսթերոլի նուազումին:

Այս օգուտները կրնանք քաղել, պայ–մանաւ որ օրական երկու խնձոր ուտենք:

Խնձորին մէկ այլ առաւելութիւնն ալ այն է, որ անիկա շաքարախտաւորներուն արեան մէջի շաքարին տոկոսը կը նուա–զեցնէ:

— 10 —

● ՀԱՒԿԻԹՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՇԱՐԵԼ ՍՈՒՐ ԳԼՈՒԽԸ ԴԷՊԻ ՎԱՐ

ՃԻՇԴ: Լայն գլուխը դէպի վար շարե–լու պարագային դեղնուցը քանի մը օր–ուան ընթացքին դէպի յատակը կ՚իջնէ եւ կեղեւին հետ սերտ շփում ունենալով՝ անոր վրայի մանրէներէն շատեր դեղ–նուցին կ՚անցնին:

Հաւկիթները լուալը լուծում մը չէ, քանի որ անիկա աւելի ծակոտկէն կը դառնայ, եւ կեղեւին վրայի մանրէները ալ աւելի դիւրաւ ներս կը թափանցեն:

— 11 —

● ՀԱՒԿԻԹԸ ԴԺՈՒԱՐԱՄԱՐՍ Է ԵՒ ԼԵԱՐԴԻ ՑԱՒ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

ՍԽԱԼ: Ընդհակառակն, հաւկիթը դիւ–րամարս է նոյնիսկ մանուկներուն հա–մար, որոնք 8 ամիսէն ետք արդէն իսկ հաւկիթի դեղնուց կրնան ուտել:

Հաւկիթը նաեւ արգիլուած չէ անմար–սողութենէ տառապողներուն, պայմանաւ որ անիկա ուտուի տրամաբանական ձե–ւով, առանց չափազանցուած իւղի կամ մայոնէզի:

— 12 —

● ԱՌԱՆՑ ԻՒՂԻ ԿԱԹԸ ԿԻՐԷ ԶՈՒՐԿ Է

ՍԽԱԼ: Կաթին իւղը հանելով՝ կիրը ոչ մէկ ձեւով կը տուժէ, եւ անոր համեմա–տութիւնը կը մնայ նոյնը:

Արդարեւ, իւղէ բոլորովին զուրկ, կէս իւղոտ եւ սովորական կաթը նոյնչափ կիր կը պարունակեն, այսինքն՝ իւրաքան–չիւր լիթրը 1·2 կրամ:

Միւս կողմէ, եթէ իւղէ զուրկ կաթը պահպանած է Պէ խումբի իր կենսանիւ–թերը, միւս կողմէ, սակայն, անիկա զրկուած է Ա. եւ Տէ. կենսանիւթերէն, որոնք կը գտնուին միմիայն իւղին մէջ:

— 13 —

● «ԱՂՔԱՏԻ ՀԱՑ» ԿՈՉՈՒԱԾ ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐԸ ՍՆՆԴԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔ ՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՐ

ՍԽԱԼ: Գետնախնձորը շատ հարուստ է Սէ. կենսանիւթով եւ հանքային աղե–րով, ինչպէս՝ փոթասիոմ, մակնեզիոմ եւ երկաթ:

Եփի լաւագոյն ձեւը շոգին է (ա լա վափէօր) եւ առանց կեղուելու: Կեղուը–ուած ջուրին մէջ եփած գետնախնձորը կը կորսնցնէ իր սնունդին մէկ կարեւոր տոկոսը:

Միւս կողմէ, գետնախնձորը սննդարար եւ կուշտ պահող ուտելիք մըն է. անիկա «դանդաղ» շաքար կը պարունակէ, ինչ–պէս նաեւ՝ բնաթել, որ կը կանոնաւորէ աղիքներուն գործունէութիւնը:

— 14 —

● ԱՐԵՒԱԾԱՂԻԿԻՆ ՁԷԹԸ ՆՈՒԱԶ ԻՒՂՈՏ ԵՒ ԱՄԷՆԷՆ ԹԵԹԵՒՆ Է

ՍԽԱԼ: Բոլոր ձէթերն ալ 100 առ 100 իւղ կը պարունակեն եւ նոյնքան ջերմուժ կը հայթայթեն: Այն, ինչ որ ձէթերը ի–րարմէ կը զանազանէ, անոնց պարունա–կած ճարպաթթուներուն բաղադրութիւնն է:

Թելադրելի է, որ ձէթի բոլոր տեսակ–ներն ալ (արեւածաղիկի, եգիպտացորենի, քոլզայի...) փոխն ի փոխ գործածենք:

— 15 —

● ԿՐՆԱՆՔ ՕՐԱԿԱՆ 6–էն 10 ԴԱՒԱԹ ՍՈՒՐՃ ԽՄԵԼ

ՃԻՇԴ ԵՒ ՍԽԱԼ: Իւրաքանչիւր մարմին քաֆէինի որոշ տոկոսէ մը աւելի չի կըր–նար հանդուրժել: Զափաւոր քանակու–թեամբ սուրճը լաւ խթանիչ մըն է մարմ–նին եւ ուղեղին համար, բայց շատեր շատ զգայուն են քաֆէինին նկատմամբ, որուն չափազանցութիւնը ջղային վիճակ, դող, ցնցում եւ սրտի բաբախում եւ ան–քնութիւն կրնայ պատճառել:

Հետեւաբար իւրաքանչիւր անձ պէտք է ճանչնայ իր մարմինը եւ անոր համեմատ սուրճ սպառէ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈԼՈՐԷՍ ԶՕՀՐԱՊ ԼԻՊՄԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հաճոյքով կը քաղորդենք, թէ Տոլորէս Զօհրապ Լիպման Հիմնադրամը նիւթա–պէս պիտի օժանդակէ որ հրատարակուին ընտրեալ

ա. վարդապետական աստուածաբանական նիւթերու մասին,

բ. Հայոց հին պատմութեան երկեր հայ պատմաբաններու,

գ. 19–րդ դարու եւ աւելի վաղ շրջանի հայ գրականութեան երկեր:

Ներկայացուող աշխատասիրութիւննե–րը կրնան ըլլալ կա՛մ հայերէն, կա՛մ անգ–լերէն լեզուով: Եթէ գործ մը հայերէն լեզուով է, անոր պէտք է ընկերանայ անգ–լերէն որակաւոր թարգմանութիւնը:

Դիմումնագիրները ներկայացնել ամէն տարուան Ապրիլ 15 եւ Նոյեմբեր 15 թը–ւականներէն առաջ:

Յաւելուածական տեղեկութեան եւ դի–մումնագրի թերթիկ ստանալու համար դիմել՝

THE DOLORES ZOHRAB LIEBMANN
FUND
PUBLICATIONS PROGRAM
Attn: Mr. Suren D. Fesjian
661 Hillside Rd., P.O.B. 889
Pelham Manor, N Y 10803

(Շար. Ա. էջէն)

բոյց մը տուած է «Լիպերասիոն»ի (Օգոստոս 22) որու ընթացքին կ'ըսէ. – «Եթէ Արաֆաթ պաղեստինեան Պետութիւն մը կ'ուզէ, թող այդպէս ըլլայ»: Ինչ կը վերաբերի Հարաւ-Լիբանանի, կը գտնէ որ որեւէ լուծումի բանալին Սուրիացիներուն ձեռքն է, Անոնք, կ'ըսէ, կայութիւնը կ'օգտագործեն Կոլանի շուրջ բանակցելու համար: Եթէ իշխանութեան գլուխ ըլլար, Պարաք կը վերսկսէր խաղաղութեան գործընթացը: «Զմոռնանք, կ'ըսէ, որ զօրաւոր ենք, զինուորական եւ տնտեսական գետնի վրայ եւ միակ գեր-պետութեան նեցուկը կը վայելենք, ուրեմն կրնանք նախաձեռնութիւններ առնել կնճիռը լուծելու համար»: Կ'աւելցնէ որ պաղեստինեան Պետութիւն մը պիտի չհաստատէ, կ'ընդունի ինքնորոշման անոնց իրաւունքը: Թող իրենք ճշդեն վերջնական կանոնադիրը, եթէ պետութիւն մը կ'ուզեն սահմանափակուած Իսրայէլի ապահովութեան պահանջներուն, թող այդպէս ըլլայ:

ԹԻԱՐԷԹ (Ալժերիա) մէջ 5 հոգի եւս մորթուած են Օգոստոս 21-ին: 17 խլամապաշտներ ալ սպաննուած են ապահովութեան ուժերու գործողութիւններու ընթացքին:

ԴԻՈՆԻՍ ՄԱՍՔՈԼՕ, հրատարակիչ եւ փիլիսոփայ մեռած է Փարիզ Օգոստոս 20-ին, 81 տարեկանին: Ծագումով իտալացի, մինչեւ 60-ական թուականները ծանօթ դէմք մը եղած է Փարիզի մտաւորական շրջանակներուն: Երկար տարիներ կեանքի ընկերը եղած է Մարկրիթ Տիւրասի որմէ զաւակ մը ունեցած է 1947-ին: Թէեւ համայնավար, բայց սկսած է հեռանալ 1953-ին ստալինեան գատավարութիւններու առեն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ոստիկանութիւնը Համասի երկու պատասխանատու ձերբակալած է Բեթղեհէմի մօտ, ուր պայթուցիկներ յայտնաբերած էր: Իսրայէլացիք ալ իսլամական Ճիհատի երկու ղեկավարներ ձերբակալած են որոնք Ռամալահ կ'երթային Արաֆաթը տեսնելու:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝

01 – 45 – 84 – 57 – 18

թիւին:

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՑԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՇԱՄՈՒԱՌ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տպւոյն վրայ ձոխ խաղալոյ

PELERINAGE ANNUEL

1954 ——— 1997

43ème Anniversaire

SAINT GREGOIRE A TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 21 Septembre

sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la Présidence de **Son Excellence Mgr LAGRANGE,** Evêque de Gap,

et **Son Excellence Mgr Daron GEREJIAN,** Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— **10h30 : Une Messe** sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne, par Rév. Père **Vartavar KASPARIAN;**

En présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Serpotz Tatéos-Bartoughimeos.

— **13h : Un repas fraternel** réunira les pèlerins dans la salle polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent pas se rendre par leurs propres moyens. Les personnes qui se rendront par leurs propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué.

— **Départ à 7 heures précises :**

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

Marseille — Tél. : 04 91 77 84 70;
Beaumont — Tél. : 04 91 93 13 50;
Saint-Antoine —Tél:04 91 65 56 75;
Croix Bleue Arménienne — Tél. : 04 91 93 30 08;
Toulon - Abris' Club — Tél. : 04 94 27 10 51.

Pour toutes autres régions : Ass. Culturelle des Arméniens de GAP Tél. : 04 92 51 71 80 (heures de repas) & 04 92 51 00 87.

Prix du trajet de Marseille :
Aller — Retour seul : 100 F.
Repas seul : 120 F.
Aller — Retour et repas : 220 F.

Pour la vente d'objets, demander l'autorisation à l'Ass. de GAP.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
(ՕԶԱՆԵԱՆ)

Կիրակի, Օգոստոս 31

Առաւօտեան ժամը 10-ին

Մարսէյլի

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

Նախագահութեամբ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ

Կը մատուցուի պատարագ եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Ազգային Հերոս՝

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

անոր մահուան 70-րդ տարելիցին առիթով:

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ եւ բարեպաշտ մեր ժողովուրդը՝ ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

-ՇԷՆ-ՖՐԱՆՍԸ-

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. – Պ. Մելքմնեանէ 400 Ֆր., Օր. Պողարեանէ 600 Փրանք եւ 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին ձիթօղլեանէ Տիկին Վարդուհի Սարհատեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտոյի Լէօն Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր, անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Օգոստոս 30, ժամը 15-ին սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ:

«ՑԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք—Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ԱՐՁԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՑԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՑԱՌԱՋ - 50»
(Մանրակրկիտ 50-ամեայ հատորը) 120 Ֆր.

Դիմել «ՑԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 26
MARDI
26 AOUT
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·186 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.186

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԵՒՈՅԹԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Ֆրանսայի աշխարհական Հանրապետութեան մայրաքաղաքը անսովոր դիմագիծ մը առած էր շաբաթավերջին ոչ միայն Երիտասարդութեան Համաշխարհային Օրերու առթիւ, այլ մանաւա՛նդ Պապին ներկայութեամբ, կրօնական բացառիկ արարողութեանց շարքով մը։

Անաւասիկ ծեր մարդ մը, տկար, հիւանդ, սպառած, որուն ժամանակավրէպ կրօնական գաղափարները եւ անզիջող դիրքը բարոյական հարցերու շուրջ կը քննադատուին նոյնիսկ կաթողիկէ հաւատացեալներու կողմէ — կրօնական թէ աշխարհական — եւ որ կը յաջողի պօռթկումի ենթարկել ծովածաւալ բազմութիւն մը երիտասարդներու, որոնք միայն կաթողիկէ ալ չեն։ Անկախ կրօնական համոզումներէ, լայնք սկզբունքներու տարրանքէն, հարկ է խոստովանիլ որ պարզուած պատկերը տպաւորիչ է մէկէ աւելի պատճառներով։

Յոգնած ծերունին, որուն ձեռքերն ալ կը դողան, յանկարծ անսպասելի եռանդ մը կը գտնէ ու ծայրէ ծայր կը կատարէ իրեն վիճակուած ծանրաբեռնուած ժամանակացոյց մը։

Գրեթէ ամէն վայրկեան ակներեւ է որ հարցը ուժաթափ է, հիւծած, պահեր կան որ գրեթէ խօսքը կը պատճառէ, բայց ան կը մերժէ այն հանգիստը որ իր իրաւունքն է եւ կը շարունակէ կատարել իր պաշտօնը, կը տոկայ զարմանք պատճառելով բոլորին։

Շաբաթ եւ Կիրակի օրուան արտակարգ արարողութիւնները որոնք աւելի քան մէկ միլիոն անձ համախմբած էին Լոնշանի ձիարշաւարանը չեն բաւեր սակայն, որ լուծուին այն բոլոր հարցերը, զոր Եկեղեցին, ոչ միայն կաթողիկէ, ունի այսօր իր առջեւ։

Լոնշանի կիրակնօրեայ այս պատարագը մէկ միլիոն յիսուն հազար հոգի հաւաքած էր, բայց, ընթացիկ կիրակիներուն եկեղեցիները պարապ կը մնան։

Տասը երիտասարդներ, զանազան ազգութեանց պատկանող, գլխաւորաբար ուղղած էին քրիստոնեայ մկրտուիլ եւ ջերմեռանդ հաւատքով մըն է որ Պապէն կը ստանային այդ մկրտութիւնը։ Բայց, գաղտնիք չէ որ կոչումներու սուր տագնապ մը կ'ապրին բոլոր եկեղեցիները։

Ու որքան ալ արդար ըլլայ ստեղծուած խանդավառութիւնը ի տես Փարիզ կատարուածին եւ Ֆրանսայի Եկեղեցին ալ լաւատեսութիւն ցուցաբերէ, հարցերը կը մնան եւ պատասխանները չեն տրուիր։ Սիրոյ, եղբայրութեան, խաղաղութեան լոզունգները հաւասարակաց ընդհանուր յայտարարներ են որոնք չեն շօշափեր ժամանակակից ընկերութեան մը եւ մանաւանդ ժամանակակից երիտասարդութեան մը հոգերն ու մտահոգութիւնները։

Ոգեւորիչ ժամեր, խունկերամ բազմութիւններ, գնահատելի կազմակերպութիւն մը բաներ են զորս ոչ ոք կ'ուրանայ։

Հարկ է սակայն որ այս ամբողջը դրական վաղորդայն մը ունենայ եւ չծառայէ միայն նոր ժամադրութեան մը՝ 2000-ին ի Հռոմ։

«ՅԱՌԱՋ»

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 22 / 25)

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ

Օգոստոս 22-ի յետմիջօրէին Գորիսէն Կապան գացող հանրակառք մը ճամբուն 35-րդ քիլոմեթրին վրայ կործանած է։ Տեղւոյն վրայ մահացած են երկու անձեր։ 19 հոգի ալ վիրաւորուած է։ Անոցմէ 4-ին վիճակը շատ ծանր կը նկատուէր։

ԱՐՄԷՆ ԲԱՅԲՈՒՐԴԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՓՈԽ — ՆԱԽԱՐԱՐ

Լ· Տէր — Պետրոսեանի Օգոստոս 22-ի հրամանագրով Արմէն Բայբուրդեան նշանակուած է Արտաքին գործերու փոխ — նախարար։ Իսկ Ազատ Մարտիրոսեանին շնորհուած է արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի դիւանագիտական աստիճան։

Ա· Բայբուրդեան Լոս — Անճըլըսի գլխաւոր հիւպատոսն էր, իսկ Ա· Մարտիրոսեան Հայաստանի Ա· դիւանագիտական ներկայացուցիչը Չինաստանի մէջ։

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԹԵԼՄԱՆ ՏԷՐ — ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԱՋՈՐԴԻՆ

Երեսփոխան Թելման Տէր — Պետրոսեանի մահով պարպուած երեսփոխանական աթոռին համար ընտրութիւն տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 26-ին Հրազդանի թիւ 73 ընտրատարածքին մէջ։ Կուսակցութիւններու կողմէ ներկայացուած են 17 թեկնածուներ։

ԱՐԿԱԴԻ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Օգոստոս 21-ին ԼՂՀ Ազգային Ժողովի նիստերու դահլիճին մէջ թեկնածու Ա· Ղուկասեանի առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած է ընտրողներուն հետ։ Ան ըսելով որ իր նախընտրական ծրագրին մշակման ընթացքին մեկնակէտ ունեցած է այն նպատակներն ու գաղափարները որոնցմով առաջնորդուած են ԼՂՀ իշխանութիւնները նախորդ տարիներուն, նշած է· «մենք պէտք է արագօրէն բեթանանք մի քանի գլխաւոր ուղղութիւններով եւ ամենասեղմ ժամանակում լուծենք այն հիմնախնդիրները, որոնք միւս ժողովուրդները իրագործել են տասնամեակների ընթացքում»։

Իր ծրագիրը կ'առաջադրէ հանրապետութեան պաշտպանունակութեան ամրապնդումը, քաղաքացիի իրաւունք եւ ազատութիւններու երաշխաւորութեամբ պետութեան ստեղծում, եւայլն։ Ա· Ղուկասեան յատկապէս ծանրացած է արտաքին քաղաքական հարցերու լուծման առանցքային կէտերուն վրայ։ Նկատի ունենալով որ Ղարաբաղը հաւասար իրաւունքի պայմաններով կը մասնակցի բանակցութիւններու հոլովոյթին, ան յաջորդ քայլ ճշդած է ԼՂՀ-ի որպէս միջազգային իրաւական ենթակայ ճանաչումը։ Ըսելով որ իրենք կը ձգտին Ատրպէջանի հետ բնականոն յարաբերութիւններու հաստատման ու այդ նպատակով կը շարունակեն մասնակցիլ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի հովանիին տակ տարուող բանակցութիւններուն, կը հաւատայ որ կը յաջողին Բաքուի հետ ուղղակի բանակցութիւն հաստատել, ապա ԼՂՀ-ի համար ապահովութեան միջազգային երաշխիք ուզել։

Խաղաղ կարգաւորման ընթացքին զուգահեռ, շարք մը պետութիւններու եւ առաջին հերթին Հայաստանի հետ երկկողմ յարաբերութիւններու զարգացումը կը կազմէ արտաքին քաղաքականութեան երկրորդ ուղղութիւնը նախագահական թեկնածու, ներկայի Արտաքին գործերու նախարար Ա· Ղուկասեանի համար։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՏԽՈՒՐ ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Նախկին վարչապետ Հ· Բագրատեան որ ներկայիս նախագահն է իր հիմնած «Ազատութիւն» կուսակցութեան, Օգոստոս 21-ին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յետադարձ ակնարկով մը մեկնաբանած է վերջին երկու տարուան քաղաքական կարեւոր անցքերը։ Ան ըսած է թէ 1995 Յուլիսի խորհրդարանական ընտրութենէն ետք Հայաստան պէտք ունէր ապացուցանելու որ ժողովրդավարական երկիր է, սակայն անցեալ Սեպտեմբերի պատահարները ատոր հակառակ արդիւնք տուին։ Երկրորդ «հարուածը» ըստ Հ· Բագրատեանի, հեղինակութեան ներ կառավարութեան հեռացումը եղած է։

Հ· Բագրատեան ըսած է թէ Հայաստան աշնան պիտի ապրի իր պատմութեան «մեծագոյն դրամատիկ ժամանակներից մէկը»։ Յայտնապէս Արցախի հարցին կարգաւորման առնչուած այդ կանխատեսումէն ետք, նախկին վարչապետ շարունակած է թէ Հայաստան պէտք է հասկնայ որ հայ ժողովուրդը ազգային խնդիր ունի հարկաւորմեաներէ ի վեր եւ թոյլ չի տար որ անոր լուծում բերուի իրեն համար անընդունելի ձեւով։

ԿԸ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒԻՆ ՆԵՐՍԷՍ ԱՇՏԱՐԱԿԵՑԻԻ ԱՆՏԱՌՆ ՈՒ ԼԻՃԸ

Բնապահպանութեան նախարար Ս· Շահազիզեան Օգոստոս 21-ին Մայր Աթոռ կատարած այցին ընթացքին յայտնած է թէ պիտի վերականգնուին Ն· Աշտարակեցիի անտառը եւ լիճը· իսկ Խոր Վիրապի շրջակայ տարածքը պիտի բարեկարգուի եւ կանաչապատուի։ Գարեգին Ա· հաւանութիւն տուած է այդ ծրագիրներուն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀՌՈՄԱՅԱՏԻ ՎԱՐՊԵՏ ԱՐՄԷՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Օգոստոս 21-ին Իտալիոյ Վերոնա քաղաքին մէջ տեղի ունեցած է համաշխարհային թեթեւ աթլեթիզմի լաւագոյններուն — Կրան Փրի — մրցաշարքը։ Հայաստանէն հեռացատքի եւ եռացատքի վարպետ գիմրեցի Արմէն Մարտիրոսեան 16·70 մ·-ով երրորդ տեղը գրաւած է եռացատքի մրցումներուն։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ· դասակարգի մրցումներու շարքին Վալանսի Հայ Մարզականը 2 — 1 յաղթեց Փուէի այս վերջինոյն դաշտին վրայ եւ զգալապէս բարելաւեց իր դիրքը դասաւորման մէջ։ Այժմ 6-րդ տեղը կը գրաւէ 8 կէտով։ Գլուխը կը մնայ Թուռս 12 կէտով եւ 22-րդ ու վերջին տեղը Թուլոնէն Սէն — Թ'էթիէնի անցած է (2 կէտ)։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՏԱՐԱԳԸ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԻ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՄԱԽՄԲԵՑ

Կազմակերպիչներն ալ չէին սպասեր։ Շաբաթ, Օգոստոս 23-ին, 750 հազարի կը հասնէր երիտասարդներու բազմութիւնը Լոնշանի ձիարշաւարանը, իսկ Կիրակի առաւօտ, 900 հազար եղած է ձիարշաւարանը ու 150 հազար հոգի ալ դուրսը, 31 աստիճան տաք օդով։ Ձիարշաւարանին խորը կը բարձրանար խորանը ու Եկեղեցւոյ ընոյթ մը կուտար վայրի մը որ նման բանի չէր ծառայած ցարդ։ Շաբաթ իրիկուն, նախքան Պապին ժամանումը, գործեցի Մոնսէ Վան Շունկի ճպոտին ներքեւ կը սկսէր կրօնական եռաժշտութեան համերգ մը որուն կ'ընկերանար Հռոմի Սէնթ — Սեսիլի երգչախումբը, կ'երգէին նաեւ իտալացի կոյր երգիչը՝ Անտրէա Պոչելլի եւ Սեչիլիա Գարթոլի, յայտագիրը կը բաղկանար Շուպէրթի, Վերտիի, Ռոսինիի գործերէն։

Պապը կը ժամնէր, իր փափամոպիլէով ժամը 21-ի մօտ, երբ գիշերը սկսած էր իջնել եւ լոյսի տաճարի մը վերածուած էր վայրը։ Այս արարողութեան հրաւիրուած էին նաեւ Բոլոր եկեղեցիներու առաջնորդները ի շարս որոնց Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք·։

Արարողութեան ընթացքին Պապը մկրտեց տասը երիտասարդներ։ Իր խօսքին մէջ նախ եւ առաջ յիշեց Սէն — Բարթելեմիի ջարդը, չեշտելով· — «Օգոստոս 24-ի նախօրեակին, կարելի չէ մոռնալ Ֆրանսայի քաղաքական եւ կրօնական պատմութեան մէջ Սէն — Բարթելեմիի ջարդը շատ մութ դրդապատճառներով։ Քրիստոնեաները արարքներ գործեցին զորս Աւետարանը կ'այպանէ»։ Այս խօսքերուն կը սպասէին Բողոքականները որոնք շատ դժգոհ մնացած էին այս արարողութեանց ընտրուած տարեդարձի այդ թուականէն։

Մկրտութեան արարողութենէն ետք, Ռոպէր Հոսէյն սաղմոս մը կը կարդար, մինչ Յովհ· Պօղոս Բ· առեն առեն չէր կրնար ծածկել իր յոգնութիւնը, բայց եւ այնպէս չէր թերանար որեւէ պարտականութեան մէջ մինչեւ արարողութեան աւարտը ժամը 23-ի շուրջ։

Յաջորդ առաւօտ, աւելի մեծ բազմութիւն մը կը հետեւէր պատարագին։ Նախորդ օրուան 750 հազարին որոնք տեղւոյն վրայ գիշերած էին կ'աւելնային 300 հազար եւս։

Տաքը պատճառ եղած էր որ 2800 հոգի անհանգիստ զգայ, որոնց 60-ը՝ հիւանդանոց փոխադրուած էին։

Կիրակնօրեայ պատարագէն ետք, Պապին մեկնումի պատրաստութիւնները կը տեսնուէին։ Ժամը 17-ի շուրջ է որ Լիոնէլ Ժոսփէն Օրլի կը հասնէր, ըստ արարողակարգին Պապը պէտք է ընդունուէր Հանրապետութեան նախագահին կողմէ եւ հրաժեշտն ալ պէտք է տար նախարարապետը, որ ի դէպ բողոքական է։

Գլուխ գլխի խօսակցութենէ մը ետք, Լ· Ժոսփէն եւ Պապը ուղերձներ կը փոխանակէին պատուոյ հիւրասրահին մէջ։

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ՀԵՏ

«ՈՒՐԵՄՆ ՅՈՒՆԻՍ 7-Ն ԷՐ, ՏԽՈՒՐ-ՏԽՈՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅԻ ՄՇՈՅ ԴԱՇՏ: ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑԻ, ՈՐ ԱՅՍՕՐ ՄՈՒՇԻ ՄԷՋ, ՊԻՏԻ ՀԻՄՆԵՄ "ՄՇՈՅ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ" ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ»

ԽՄԲ. _ Յուլիս 16_ի մեր թիւին մէջ հաղորդագրութիւն մը հրատարակած էինք Մեսրոպ Արք. Աշճեանի գլխաւորութեամբ կատարուած ուխտագնացութեան մը Արեւմտեան Հայաստան: Այս առընչութեամբ Երեւանի տեղեկատուական կեդրոնի կողմէ Ա. Վարդանեան հարցազրոյց մը ունեցած է Մեսրոպ Արք.ի հետ որ լոյս տեսած է «Մարմարա»ի Օգոստոս 9_ի թիւին մէջ:

Հ. _ Սրբազան, այս Յունիսին մեծ խմբով բացառիկ Ուխտագնացութեան էիք ելել՝ շրջելով Կիլիկեան ու Արեւմտեան Հայաստանը: Երթուղին Ձեր հաղորդագրութեան մէջ նկարագրուած է, ուստի խնդրում եմ թողնել նկարագրական մասը եւ խօսել այն ապրում _ զգացողութեան մասին, որ հնարաւոր դարձրեց այդ ճամբորդութիւնը: Նախ՝ ի՞նչ իմաստաւորեց, ի՞նչ գտաք արդէն ուխտագնացութիւնից յետոյ:

Պ. _ Տակաւին տպաւորութիւններու ազդեցութեան տակ եմ: Ամէն օր, առօրեայիս մէկ պահուն յանկարծ կը մտածեմ. ճիշդ այսքան շարաթ առաջ Սիս էի, այսքան օր առաջ Վան էի ... Եւ տարօրինակ դդացում է, որովհետեւ կեանքիս մեծագոյն երազը արեւմտեան Հայաստան այցելել էր: Փոքր տարիքէս, դաստիարակութեան, կրթութեան, պատանեկան միութեան անդամակցելու բերումով, ո_րոշ մշակոյթի տէր էի. արեւմտեան Հայաստանը, մեր յեղափոխութեան պատմութիւնը, մեր նորագոյն շրջանի պատմութիւնը գաղտնիք չէր: Շատ լաւ կը յիշեմ, 16 _ 17 տարեկանիս, կը կարդայի Ռուբէնի յուշերը: Ընթերցանութեան ատեն անկողինիս վրայ էր Արտաշէս Աբեղեանի Հայաստանի քարտէսը: Ռուբէն կը կարդայի եւ անոր յիշած տեղերը կը փնտռէի քարտէսին վրայ. ո՞ր գիւղն է, Գելիգուզանն ո՞ւր է, այս ո՞ւր է, այն ո՞ւր է, Սուլուխն ո՞ւր է, Սուլուխի կամուրջն ինչպէ՞ս էր: Յետոյ Վահան Փափազեանը եկաւ, Աւետիս Ահարոնեանը եկաւ: Այս ուղեւորութիւնը մանկութեանս ողջ դաստիարակութեան արդիւնքն էր: Ամենամեծ երազներէս մէկը իրականացաւ: Յետոյ, ցաւեցայ որ ինչո՞ւ այսքան ուշ կատարեցի այս ճամբորդութիւնը: Ինչո՞ւ 57 տարեկանին: Գիտես, պատճառներ կային, դժուարութիւններ կային, բայց, տարիներէ ի վեր ես մտածած եմ երկրի մասին, կարօտցած եմ երկիրը: Յաճախ կը մէջբերէի Գալշոյեանի այն խօսքը թէ հողին կորուստը անդարձ կորուստ չէ, հողը կը սպասէ ու կը սպասէ իր տիրոջ, եւ անոնք օրերէն մէկը զիրար կը գտնեն: Կամ երբ Դանիէլ Վարուժանի «Կարմիր հողը» կ'արտասանէի, կամ Ռաֆֆիկ Դալոյեանի բանաստեղծութիւնը: Եւ ահա, կը ցաւիմ, որ այսքան ուշ եղաւ ճամբորդութիւնս: Լաւ է ուշ քան երբեք՝ ըսեմ ու ըսեմ, որ այս երկիրը ինծի անծանօթ չէր:

Առաջին օր Կիլիկիա մտանք, բարձրացանք Կիլիկիոյ Անաւարզա բերդը, եւ ես Հայկական պատարագ կատարեցի: Հոն խորհրդանիշ կար ու ես կը հաւատամ ատոր, Ամերիկա մեծցած _ դաստիարակուած տղայ մըն էր, որ Հայաստան կուգար ամերիկեան կառավարութեան գործով: Կէս Հայ, կէս ամերիկացի աղջկան հետ հանդիպում, ամուսնութեան ուխտ կ'ընեն: Ես իրենց հետ էի: Կիրակի առտու բարձրացանք Անաւարզա: Իրենց համար, թերեւս, կեանքի մեծ օր էր: Անշուշտ իրենց ամուսնութեան օրն էր: Բայց, ինծի համար 700 տարի յետոյ այդ բերդին մէջ աղօթք ընելը, պատարագ կատարելը ուրիշ խորհուրդ ունէր:

Յետոյ նոյն օրը Սիս գացի, Սիսի Կաթողիկոսարան: Հետքերը փնտռեցի՝ աւերակները գտայ: Տեսայ Սիսի բերդը: Եւ հոն տեսայ ու զգացի, թէ ինչու, օրինակ մեր թագաւորներէն մէկը դրամ կտրած է, բայց իր անունը գրելու տեղ, գրած է «Սսոյ բերդն է թագաւոր»: Հզօր բան է այս: Բայց երբ կ'երթաս ու կ'ապրիս այդ պահը, երբ ձեռքերդ կը շօշափեն այդ ժայռերը, երբ կը նստիս Լեւոն վերջին արքայասենեակի առջեւ, 7 դար, 8 դար դահավէժ քեզի կը վերադառնան: Եւ այսպէս գացինք քաղաքէ քաղաք, աւանէ աւան: Անշուշտ տխրութեան վայրկեաններ ունեցայ: Ամենածանրը Մուշն էր: Տղայ մը տեսայ: Ինծի համար Գեղամն է մնեցի կամ Գեղամ Լեւոնեանը կրնայ ըսել՝ ես մնեցի եմ: Այդ քիւրտի լակոտը ինչո՞ւ պիտի կրնայ ըսել՝ ես մնեցի եմ: Գացինք ոստիկանատուն: Ոստիկանը շատ ազնիւ ընդունեցաւ: Խնդրեցինք _ բացատրեցինք որ Շարաթ օրը պէտք է Ս. Կարապետ վանքը երթանք: Ես ծրագիր ունէի: Իրեն չըսի, թէ ինչ: Ձեմ գիտեր հասկցա՞ւ որ Հայ ենք: Բայց, պատի ցուցանակին տեսանք թերթի մը յայտարարութիւնը, ուր կ'ըսուէր՝ ՓՔՔ-ն եւ Հայերը միացած են Թուրքիոյ դէմ: Վանք երթալու համար վալին պէտք է միջամտէր: Գացինք վալիին տունը: Տունը չէր, յետոյ հեռաձայնով մեզ գտաւ, ըսաւ «երկու _ երեք օր ժամանակ տուէք, որ ճամբայ բանամ»: Տխրեցայ՝ կ'ուզեմ երթալ մեր Ս. Կարապետ վանքը եւ չեմ կրնար: Մեր բանաստեղծի խօսքը ըսի՝ իրեն տէ՞ր կը կարծէ: Բայց իրենք էին տէրը:

Մշոյ դաշտ գացինք: Ճամբան հանեցի «Մշոյ Ս. Կարապետ» ընկերակցութեան կանոնագիրը: Ձեմ գիտեր ընթերցողները գիտե՞ն, ես իբրեւ քրիստոնէութեան 1700_ամեակի գործադիր մարմնի, ուխտագնացութեան յանձնախումբին ներկայացուցի եւ, բարեբախտաբար, ընդունուեցաւ, որ Մշոյ Ս. Կարապետը ըլլայ մեր հովանաւոր սուրբը կատարելիք բոլոր ուխտագնացութիւններու տեսն: Այդ անունով ալ ուխտաւորի անցագիր պատրաստեցի: Այդ անցագրին վրայ դրուած է Ս. Կարապետ վանքի կնիքը, ուր գրուած է, որ այդ անցագիրը կը տրուի ուխտաւորներուն, եւ ամէն մէկ ուխտաւոր՝ ուր որ այցելէ, ուխտատեղիի եպիսկոպոսը պէտք է կնքէ անցագիրը: Կանոնադրութիւնն ալ գրած էի, սակայն չէի հրապարակած: Ուրեմն, Յունիս 7_ն էր, տխուր _ տխուր կ'երթայի Մշոյ դաշտը: Յայտարարեցի, որ այսօր Մուշի մէջ պիտի հիմնեմ «Մշոյ Ս. Կարապետ» Միութիւնը: Եւ հետս եղողները ստորագրեցին որպէս վկայ: Անցագիրը ձեռքս նըրկարուեցայ, յետոյ ՀՀ քաղաքացիութեան իմ անցագիրն ալ առի, նկարուեցայ: Ես ինձմով ուրախացայ: Թերեւս, խնդան, սակայն ինծի համար խորհրդանշական բաներ էին:

Ուրեմն՝ «Մշոյ սուլթան Ս. Կարապետ» ընկերակցութիւնը պաշտօնապէս սահղծուած է Մուշ, 1997, Յունիս 7_ին:

Յետոյ Վան գացինք, քանի մը օր անցուցինք Վասպուրական աշխարհը: Անշուշտ, Վանը ինծի անծանօթ չէ, Այգեստանը, Վան քաղաքը ... Պէյրութէն՝ չեմ գիտեր, սակայն անպայման Նիւ _ Եորքէն շատ աւելի գիտէի Վանը: Վանն անծանօթ չէր, սակայն աւերակ էր: Տխուր էր հին քաղաքը: Յետոյ գացինք Շուշանց, յետոյ գացինք Վարագայ վանք: Ամենածանր վայրկեաններէն մէկը այնտեղ էր: Արդէն հաշտուած էինք որ աւերակ է: Եկեղեցին գոմի վերածուած էր, երկու _ երեք կամար մնացած էր: Բայց երբ կառքը շըրջադարձ ըրաւ եւ յանկարծ նորակառոյց մզկիթ տեսանք, ահաւոր ցնցուեցանք, եկեղեցիին մէկ մեթր այն կողմ, գրեթէ փակած մզկիթ բարձրացած էր:

Ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին ես միշտ փորձած եմ յիշել մեր սուրբերը, մարտիրոսները, ժամանակակից անձերը: Աղօթած եմ անոնց համար: Եթէ տեղ մը կ'երթանք, օրինակ, Իգդիր, Դրօն յիշեցի: Կարս գացինք, Ռուբէն Տէր _ Մինասեանը յիշեցի աղօթքիս մէջ, Եղիշէ Չարենցը յիշեցի, նոյնիսկ մաղութի Համօն յիշեցի, Կարինէ Քոթանջեանն յիշեցի: Վան եկանք, պիտի աղօթենք Խրիմեան Հայրիկի, Գարեգին Սրուանձտեանցի համար: Այս է: Ու յանկարծ այդ մզկիթը ... Բաւական ժամանակ հարկ եղաւ որ ինքզինքս զսպեմ ու աղօթեմ, հոգեհանգիստ ընեմ: Երբ դուրս ելանք, կանչեցի Հիւսէյին անունով մոլլան: Բարեկամացանք, չեմ յիշեր՝ համբուրուեցանք թէ ոչ, բայց ձեռք սեղմեցինք: Ըսի՝ այս Եկեղեցին Աստուծոյ Տունն է, հոդ տաճէք, Աստուած կը տեսնէ ու կը վարձատրէ: Ան ըսաւ, որ երեք ամիսէն մզկիթի շինարարութիւնը կը վերջանայ, եւ եթէ երեք ամիս յետոյ գաք, այս Եկեղեցին մաս _ մաքուր կ'ըլլայ: Աստուած տայ: Ժամադրուեցանք:

Կը փորձեմ մէկը ուղարկել: Բայց գիտեմ, որ ես այնտեղ չեմ, այնտեղ Հայ չկայ, օտարը կ'ապրի այնտեղ՝ Քիւրտը, Թուրքը ... եւ անոնք պէտք է պահպանեն: Նոյն զգացումն ունեցայ, երբ գացի մօրս գիւղը: մայրս Բալու Հանաւ գիւղէն է: Մանկութենէս գիտեմ այդ գիւղին մասին: Մօրս հօրեղբօր տղան այնքան մանրամասն նկարագրած է Բալուն: Քարտէսն ալ տարած էի, եւ երբ Հաւաւ գիւղը գացինք, աղբիւրէն ջուր խմեցի, յետոյ քարտէսը բացի, այստեղ աղբիւրն է, քիչ անդին՝ Ս. Կաթողիկէ Եկեղեցին: Ըսի ուրեմն, առոր քովը, հաւանաբար, պէտք է իմ մեծ հօրս տունը ըլլայ՝ Քասաֆեաններու տունը: Յետոյ գացինք վանք: Ըսի՝ մեծերն իրաւունք ունին, որ եկեղեցին կոչած են Քաղցրահայեաց Ս. Աստուածածին: Անհաւատալի տեսարան էր, այնտեղ աղօթք ըրինք մեր մեռելներուն, գիւղի առաջնորդներուն, ազգականներս յիշեցինք: Եւ վերադարձանք գիւղ անհաւատալի էր չեմ գիտեր, մինչեւ հիմա չեմ կրնար բացատրել 2 բան: Ճակատս վիրաւորեցի, արիւն եկաւ, քիւրտ պահապանը հող քսեց երեսիս, ըսաւ՝ ուխտդ ըրէ, արիւն թափեցիր: Բայց միւսը տարօրինակ էր. հիանալի ծիածան բարձրացաւ, երբ կը վերադառնայինք վանքէն, յետոյ երկրորդ ծիածանը: Կեանքիս մէջ երկու ծիածան չէի տեսած: Ձեմ գիտեր՝ Աստուած մեր ուխտը ընդունեցաւ, մեզի հետ նոր դաշինք կնքե՞ց: Այդ պահն ալ անմոռանալի էր:

Յետոյ եկանք Կարս: Մտանք եկեղեցի: Ըսեմ, որ Թուրքերը յատուկ պաշտպանութիւն տուած էին ինծի: Ուզած էին ամէն ձեւով պաշտօնապէս օգնել: Ըսած էին մէկ բան կ'ուզենք որ երբ Եպիսկոպոսը վերադառնայ, ուրախ վերադառնայ, երթայ Դաշնակներուն ըսէ, թէ արեւելեան Անատոլու ամէն ինչ հանդարտ է: Խնդացինք: Բայց աւելի հետաքրքրական էր, երբ Կարսէն սահման կ'երթայինք, քաղաքէ քաղաք ոստիկան կ'ընկերանար մեզի: Գացինք Բաթմու քաղաքը, զինուորները կը ճաշէին, ես ալ ընկերակիցս հետ կը ճաշէի: Յանկարծ Թուրք ձեմիլը հարցուց. «Ի՞նչ կը նշանակէ դաշնակ»: Արդեօք այցելութեանս առթի՞ւ լսած են, կը վախնա՞ն: Սակայն բնական ու հետաքրքրական էր, որ այդ կողմերը այս տեսակ խօսակցութիւն ըլլար: Կարս երկու օր մնացինք:

Անցեալ տարի տեսած էի Անին: Գարեգին Վեհափառին հետ Հայաստանի կողմէն մօտեցած էինք: Ձեռք երկարէիր՝ արդէն կը զգայիր: Այս անգամ միւս ափէն ... բայց անկարելի է, որ քովէն անցնիս: Ամբողջ օրը Անի անցուցինք: Եկեղեցի է, կամուրջ է, մզկիթ է, քարաւանսարայ է, կարծես՝ կենդանի քաղաք: Տաճար գացինք, արարողութիւն ըրինք: Ձեմ գիտեր թէ վերջին անգամ ո՞վ է այնտեղ եկեղեցական արարողութիւն կատարած: Պատարագէն հատուածներ յիշեցինք, «Գոհութիւն» երգեցինք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յիշեցինք, Արամ Կաթողիկոսը յիշեցինք, Երուսաղէմի պատրիարքը, Պոլսոյ պատրիարքը: Այդքան լաւ երգչախումբ ալ չունէինք, բայց ի՞նչ ընէինք ... եղածով գոհացանք եւ մանաւանդ մեծ վարձատրութիւն ունեցանք, երբ քանի մը վայրկեան յետոյ 8 _ 10 Ֆրանսացի զբօսաշրջիկներ եկան բոլորին՝ հրեշտակներու ձայն լսեցինք, մօտեցանք:

... Հիմա կեանքի վերադարձանք: Յետոյ գացի Ամերիկա, Գանատա, ետ եկայ Հայաստան, գացի Ղարաբաղ, յետոյ Պարսկաստան՝ Ս. Թադէի ուխտագնացութեան ... կրկին կեանքի ճամբաներն եմ, բայց քանի մը մտածումներ կը բիւրեղանան, կ'ուզեմ արագ գրի առնել: Ամենածանր տպաւորութիւնն այն է որ գերեզման չունինք այնտեղ: Երեք _ չորս տարի Պարսկաստան եղած եմ, անոր գիւղերը: Գիտեմ՝ Նոր _ Ջուղայի գերեզմանոցը 17_րդ դարէն ի վեր հազարաւոր շիրմաքարեր կան: Ամէն տեղ հայկական գերեզմանոցներ կան: Բայց արեւմտեան Հայաստան մենք հազարաւոր տարիներ կեանք ունեցած ենք, եւ ունեցած ենք ամէն տեսակ գերեզման, մեր սուրբերու գերեզմաններն են այնտեղ. Սուրբ Սահակ Հայրապետը պէտք է հոն ըլլայ, Վարդան Մամիկոնեանը պէտք է հոն ըլլայ, Եղիշէ Պատմիչը պէտք է հոն ըլլայ, Նարեկացին, ով ըսես ... Բան չէ մնացած: Որ քաղաքը որ գացինք՝ Ուրֆա, Այնթապ, Կիլիկիոյ քաղաքները, արեւմտեան Հայաստան. _ վրաս այնքան ազդեց, գերեզմաններն անգամ սրբած են: Կարծես ճիգ թափուած է, որ եկեղեցիները, տուները, կոթողները քանդուին, բայց նաեւ մեռելներու յիշատակը պղծուի...

(Շար. 1)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՕՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՅԱՒԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃԱԿԱՏԱԳԻ՞Ր, ԹԷ ՏԱՐԲԵՐ ԲԱՆ

— Է՜հ, ի՞նչ կրնամ ընել, բախտ չունիմ:

Այս բանալի նախադասութիւնը կերպով մը անմեղութիւն կը վերագրէ մեզի մեր բոլոր շարժումներուն մէջ: Այսինքն՝ ինչ յոռի արդիւնք, ինչ ձախորդ արդիւնք որ ստացուած է ինձմէ, ծնունդ առած է իմ անպատասխանատուութենէս: Ա՛յս է որ ըսել կ'ուզէ այդ նախադասութիւնը: Եւ սակայն անշուշտ որ յաւակնութիւն մըն է: Որովհետեւ կրնայ բոլորովին ճիշդ չըլլալ: Թերեւս երբեմն բացայայտ կերպով սխալ ալ գործած եմ, թերեւս երբեմն անտարբերութեան, ծուլութեան, անհեռատեսութեան նշան սխալներ ալ գործած եմ այդ յոռի արդիւնքներուն ենթարկուելու համար: Բայց ոմանք պիտի ըսեն. այդ ալ բախտի պակաս է: Այդ անտարբերութիւնը, այդ ծուլութիւնն ու անհեռատեսութիւնը ցոյց տուի որովհետեւ բախտ չունէի: Այստեղ ահաւասիկ յաւակնութիւնը կրկնապատկուեցաւ: Մէկ յաւակնութեան վրայ երկրորդ յաւակնութիւն մը աւելցաւ:

Բայց ինչ կ'ուզէ ըլլայ բախտին բաժինը մեր կեանքին մէջ, բախտին մասին կատարուած ամէն բանավէճ անպայման մեր առջեւ կը դնէ ճակատագրականութեան հարցը: Երկրագունտին վրայ մարդուն առաջին երեւումէն ասդին փիլիսոփայութեան օրակարգի ամէնէն մնայուն նիւթերէն մէկը եղած է այս: Ճակատագիր մը գոյութիւն ունի՞, այսինքն դէպքերը անփոփոխելի կերպով առաջուց ճշդուա՞ծ են Նախախնամութեան կողմէ, թէ ոչ այդպիսի բան մը չկայ, մե՛նք ենք

որ կը սահղծենք ու կը փոխենք այդ դէպքերը:

Դարձեալ ենթադրենք որ կանգնած եմ երկու դռներու առջեւ եւ անոնցմէ մէկը պիտի բանամ: Մէկը ճիշդ դուռն է, իսկ միւսը՝ սխալ: Ես պիտի կարենա՞մ բանալ ճիշդ դուռը: Կեանքիս մէջ կարեւոր տեղ պիտի ունենայ այն ընտրութիւնը զոր պիտի ընեմ: Բայց հոն, այդպէս դռներուն առջեւ կանգնած, ես, աչքերս յառած այդ դռներուն, բացարձակապէս չեմ գիտեր թէ ո՞ր դուռը ճիշդ դուռն է եւ ես ո՞րը պիտի բանամ:

Հիմա ծայր առնման հետաքրքրական հարցումը հետեւեալն է: Արդեօք կա՞յ ուժ մը, կա՞յ նախախնամութիւն մը որ այդ պահուն գիտէ թէ քիչ վերջ ես այս երկու դռներէն ո՛ր մէկը պիտի բանամ: Տարբեր խօսքով՝ Աստուած գիտէ՞ թէ ես ո՛ր դուռը պիտի բանամ:

Գիտութեան մէջ բոլոր դէպքերը գոյութիւն ունին նախքան անոնց մարդոց կողմէ յայտնաբերումը: Գիտական գիւտերը նախապէս ճշդուած օրէնքներու աճի վերջ մարդուն կողմէ ճանաչումն է: Տիեզերքին սահղծուած օրէն ի վեր երկիրը կը դառնար արեւուն շուրջ եւ մարդիկ միլիոնաւոր տարիներ վերջ է որ գտան թէ երկրագունդը կը դառնայ արեւին շուրջ: Փիլիսոփայական մտածումը գիտել կուտայ որ երկիրը արեւուն շուրջ դառնալու համար չսպասեց որ մարդիկ 17-րդ դարուն գտնեն թէ երկիրը կը դառնայ արեւուն շուրջ:

Բայց սա երկու դռներէն ո՞ր մէկը պիտի բանամ, այդ ալ ճշդուա՞ծ էր առաջուց: Աստուած գիտէ՞ր թէ ես ո՛ր մէկը պիտի բանայի: Թէ ոչ ան Ան ալ անձկութեամբ կը սպասէր տեսնելու համար թէ ես ո՛ր դուռը պիտի բանայի: Եթէ ամէն ինչ առաջուց ճշդուած էր, ես ի՞նչ յանցանք ունիմ եթէ սխալ դուռը բացի, կամ ի՞նչ առաքինութիւն ունիմ՝ եթէ ճիշդ դուռը կրցայ բանալ:

Եթէ առաջին վարկածը ճիշդ է, եթէ նախախնամութիւնը արդէն ճշդած էր թէ ես ինչ պիտի ընեմ, ուրեմն ճախորդութեանս պարագային յանցաւորը ես չեմ, այլ նախախնամութիւնն է, կամ ըսենք՝ Աստուածն է: Աստուած այդ խնդրին մէջ ինծի լաւութիւն չցանկաց, այսինքն յաջողութիւն չցանկաց, այլ դէչութիւն, այսինքն անյաջողութիւն: Աստուածաբաններ պիտի ըսեն որ Աստուած իրականութեան մէջ չէ կրնար գէշ ըլլալ, չար ըլլալ, Ան պարզապէս մեզ կը փորձէ, պարզապէս մեզ փորձելու համար է որ մեզ կը դնէ ճախորդութիւններու հետ դէմ առ դէմ: Թող ըլլա՛յ: Հարցը այդ չէ: Հարցն այն է որ ես չէի կրնար փոխել ճակատագիրը, չէի կրնար ինծի համար սահմանուած սխալ դրան տեղ ճիշդ դուռը բանալ: Հիմա նախախնամութիւնը, որ զիս փորձութեան մատնեց, ինծմէ կը սպասէ մէկ բան: Տեսնել թէ ես ի՞նչպէս պիտի դիմաւորեմ այս դժբախտութիւնը: Պիտի անիծե՞մ բախտս, պիտի յուսահատի՞մ, հաւատքս պիտի կորսնցնե՞մ, թէ ոչ անդրդուելի պիտի մնամ, կուրծք պիտի տամ դժբախտութեան եւ պիտի պայքարիմ նոյն հաւատքով: Այս է այն փորձութիւնը՝ որուն առջեւ կը դրուիմ: Այստեղ փիլիսոփան պիտի ուզէր թերեւս աստուածաբաններուն հարցնել թէ՝ փորձութեան ենթարկուած մարդուն ապագայ դիրքորոշումն ալ արդէն առաջուց ճշդուած չէ՞ր նախախնամութեան կողմէ: Այսինքն Աստուած մարդը չար պատահարով մը փորձութեան ենթարկելէ վերջ զինքը ազատ թողո՞ւց իր հակազդեցութեան մէջ, թէ ոչ այդ հակազդեցութիւնն ալ առաջուց ճշդեց: Բայց այս հարցումները վերջ չունին: Կը կարծենք որ երբեք ալ պիտի չունենան, որովհետեւ անոնք երբեք պիտի չստանան իրենց պատասխանները:

Բայց արդէն մարդուն ալ հո՞գն է: Եթէ սխալ դուռը բացի, եթէ դժբախտութեան հետ դէմ յանդիման մնացի, կրնա՞մ գիտէր ցերեկ մտածել թէ այս ճախորդութիւնս ճակատագրակա՞ն էր, թէ ոչ արդիւնք էր իմ անճարակութեան: Մտածելիք մէկ բան ունիմ: Ի՞նչպէս դուրս գալ այդ ճախորդութեան հետեւանքներէն:

Ռ. Հ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹԵՀՐԱՆԻ «Ալիք» օրաթերթի նոր շէնքի եւ կեդրոնատեղիի բացման հանդիսութեան (Յուլիս 22) յաջորդած են լսարաններ երկու օր տեւողութեամբ, ընդհանուր «Մէկ դար՝ Խանասորէն Լիզպոն, Լիզպոնէն՝ Արցախ» նշանաբանով: Յուլիս 23-ին տեղի ունեցած լսարանը «Հայ ազատագրական պայքարի մէկդարեայ յեղափոխական կերպարը» ընդհանուր խորագրով սկսած է Այտա Յովհաննիսեանի հանդիսավարութեամբ: Սիտնէի «Արմենիա» թերթին ներկայացուցիչը Այվազ Գրիգորեան ներկայացուցած է «Խանասորի արշաւանքի մէկդարեայ ոգին եւ խորհուրդը», ապա «Ազատ Օր»ի փոխ-խմբագիր Շողիկ Մարուխեան ներկայացուցած է «Լիզպոնեան սխրագործութիւնը որպէս յեղափոխական նուիրումի կատարեալ դրսեւորում», եւ Արցախի Հ. Յ. Դ. վարիչ մարմնի ներկայացուցիչը՝ Վաչական Զաքարեան խօսած է. — «Յեղափոխական նոր վերընձիւղումը արցախեան պահանջատիրութեան մէջ» նիւթին շուրջ: Վերջաւորութեան հարց-պատասխանի բաժին մը տեղի ունեցած է: Երկրորդ լսարանը բնաբան ունեցած է՝ «Հայ յեղափոխական աւանդը եւ ազատագրական պայքարը արդի աշխարհում», հանդիսավարութեամբ՝ Ի. Ղահրամեանի: Առաջին խօսողը եղած է՝ «Նորք» գրական ամսագրի խմբագիրը՝ Ռուբէն Յովսէփեան, նիւթ ունենալով. — «Մամուլի եւ գրականութեան արգասիքները եւ ներկայի դերը հայ ազատագրական պայքարում»: Ապա, «Ալիք»ի աշխատակից Սօնիկ Բաղումեան ներկայացուցած է «Նոր աշխարհակարգը եւ ազգային ազատագրական պայքարները», որու յաջորդած է «Գանձասար» (Հալէպ) շաբաթաթերթի խմբագիրը՝ Խաժակ Տէր-Մկրտիչեան նիւթ ունենալով «Հայրենիքի դերը ու պարտաւորութիւնները հայ ազատագրական պայքարում»: Հարցումներու բաժինէն առաջ, «Բագին»ի խմբագիր՝ Սարգիս Կիրակոսեան անդրադարձած է հայ մամուլի դերին Սփիւռքի մէջ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Հայ Օգնութեան Միութեան Գանատայի Շրջ. վարչութիւնը ընդունած է Հայաստանէն հրաւիրուած «Աննա» կին սպառողի շահերու պաշտպանութեան միութեան նախագահը՝ բժշկուհի Մելիտա Յակոբեանը: Ան ներկայ եղած էր Փալէ տը Գոնկրէ տեղի ունեցած սննդանիւթերու միջազգային խորհրդաժողովին, ներկայացնելով Հայաստանը: Ան արտայայտուած է «Ծանր սոցիալ տնտեսական պայմանների ազդեցութիւնը Հայաստանի ազգաբնակչութեան առողջութեան վրայ» նիւթին շուրջ: Բժշկուհին ուղղորեայ իր կեցութեան ընթացքին ծանօթացած է նաեւ Հ.Օ.Մ.-ի գործունէութեան:

ԼԱՒԱԼԻ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 10-ին, Գանատայի առաջնորդական փոխանորդ Խաժակ Եպիսկոպոս Յակոբեան մատուցանած է եպիսկոպոսական իր անդրանիկ պատարագը: Պատարագի աւարտին ճաշ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ առաջնորդին: Այս առթիւ յաջորդաբար խօսք առած են հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Կարպիս Փալանճեան, հոգեւոր հովիւ Արմէն Քահանայ Իշխանեան եւ Զարեհ Քահանայ Սահակեան (Շիքակոյէն):

ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ ԼՈՒՐՏԸ

Այս օրերուն երբ Փարիզ կրօնական մեծադղորդ համախմբումներէն մէկուն թատերաբեմ կ'ըլլար Երիտասարդական Համաշխարհային 12-րդ օրերուն առիթով, Լուրտի մասին գիրք մը հրապարակ եկած է: Լուրտը աշխարհի առաջին ուխտավայրի համբաւը կը վայելէ տարեկան միջին հաշուով հինգ միլիոն ուխտաւորներով: Ամէն Աստուածածնի, Օգոստոս 15-ին, 50 հազարի հասնող բազմութիւն մը կը դիմէ հոն, մասնակցելու աւանդական ազգային ուխտագնացութեան:

Լուրտի համբաւը սկսած է տարածուիլ 1858-ին երբ հոն Ս. Կոյսը յայտնուած է Պէրնատէթին: Անկէ ի վեր ամէն տարի հիւանդներ ու կամաւորներ կը դիմեն այդ վայրը ու կ'ապրին հաւատքի, յոյսի, գթասրտութեան բացառիկ պահեր: Այդ այցելուներուն մէջ 70 հազարի մօտ հիւանդներ կ'ըլլան որոնք կ'երթան բուժում խնդրելու: 1858-էն ի վեր բժշկականօրէն անբացատրելի շուրջ երկու հազար բուժում կատարուած է հոն որոնց 65-ը որպէս հրաշք ընդունած է եկեղեցին:

Ասոր քով կան զբօսաշրջային ու տնտեսական մարզերն ալ. հարիւրաւոր յաւելեալ շուկաներ, օդանաւեր սպասարկութեան կը դրուին, պանդոկի հազարաւոր սենեակներ, վաճառատուներ յաճախորդ կ'ունենան: Բոլոր այս պարագաները եւս կ'օգնեն որ Լուրտը նոյնիսկ մահմետականներու սրբավայր Մէքքէն, կամ Փորթուկալի մէջ Ֆաթիմայի ուխտավայրէն աւելի կարեւոր նկատուի: Ճիշդ է օրինակ որ Մէքքէն շատ աւելի մեծ համախմբումի վայր կ'ըլլայ, 1·5 միլիոն ուխտաւոր կ'ընդունի, բայց ատիկա կ'ըլլայ 1·5 ամսուան ընթացքին. մինչդեռ Լուրտը տարին ութ ամիս ուխտաւոր կ'ունենայ:

Եւ ըսել որ Է. Զոլա հակառակ իր շրջանի տարեկան 500 հազար ուխտաւորներուն, քաւական սկեպտիկ էր Լուրտի ապագային մասին, ըսելու համար որ անոր չքնումը անխուսափելի է...:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

— Դու ինձ սիրո՞ւմ ես:

— Շա՛տ:

— Այնպէս, ինչպէս Ադա՞մն էր Եւային սիրում:

— Աւելի ուժգին:

— Իսկ մի՞թէ դա հնարաւոր է:

— Ի հարկէ, չէ՛ որ Ադամն այլընտրանք չունէր:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ժ.

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, թէ երբ յարմար ժամանակ կրնամ գտնել, ծամծմեց Թուրքը: Ու իր հնագայլի դէմքին վրայ հրճուանքի ժպիտով շարունակեց.

— Ի՞նչ հարկ, որ երթալով գալով յոգնիք: Լաւագոյն կ'ըլլար որ քանի մը օր մեզի հիւր մնաք ու ո՛ր օրը յարմարի՝ տեսակցինք:

Եւ առանց դիտողութեան մը սպասելու, դռնէն դուրս ելաւ: Վսեմափայլ էֆէնտին կայնած տեղը պաղած մնաց: Երկու ոստիկան ներս մտան, եւ սովորական պոռոտութեամբ (?) զինքը տարին սենեակ մը, որուն դուռը վրայէն կղպեցին, մէջը իսկ թիւր, յարաբերութենէ զրկուած յայտարարութեամբ:

Բակին վրայ նայող մեծ սենեակին մէջ, պատուհանին առջեւը ոտքի վրայ, կալանաւորեալը կը ծխէր, կը ծխէր, մտածկոտ, երազուն, աչնան պաղ իրիկուն մը մար մտնող արեւուն անուշութենէն թմրած:

Կործանած էր: Ժամուան մը իսկ բանտարկութիւնը կը բաւէր, ինչպէս բոպէ մը տեւող երկրաշարժը, իր տանը փլուզումին: Թուրք միջավայրը կը ճանչնար: Հայկ. խնդրին ծագումէն ի վեր մահմետականներուն հանրային կարծիքին ուշադիր հետեւած ըլլալով, անոնց դրդեալ գայրոյթին կատաղութիւնը իրեն քաջածանօթ էր: Ինքը արդար կամ անարդար՝ կորսուած էր: Այլեւս ամէնուն աչքին պիտի ներկայանար իբր Օսմանեան ուրութեան խայթ մը: Ու իր պարագան կը ծանրանար մանաւանդ այն նկատումով, որ ուրութիւնը զինքը փառքերով ու պատիւներով յղփացուցած էր, իր ամբողջ հարստութիւնը, ինչպէս եւ դիրքը Թուրք կառավարութեան պարտական էր: Փճացած էր իր վարկը այլեւս. Փաշաները պիտի զգուշանային հետը ո՛րեւէ յարաբերութիւն ունենալէ: Կառավարական պաշտօնատուները առիթէն օգուտ պիտի քաղէին իր մեծաքանակ պահանջները չվճարելու համար: Մեծ գործեր ընելու անկարողութեան պիտի դատապարտուէր: Ու այս ամէն աղէտները կրնային ոչինչ համարուիլ, եթէ երբեք կարենար ազատիլ: Կը զգար թէ դաւի մը զոհ էր: Հայ մեծամեծները խորտակելու Թրքական քաղաքականութեան մը կասկածը չատոնց ունէր: Ինքն ալ զոհ պիտի երթար: Երկարատեւ բանտարկութեան մը երկիւղը սկսաւ հոգին տիրել:

Ու պատուհանէն մէկ մըն ալ նշմարեց իր գրագիրը, որ առջեւը բեռնակիր մը ձգած, եւ անոր կռնակը անկողին մը՝ կը մտնէր բակը: Կարծեց իր դադարը տեսնել: Գրասենեակէն հեռացած պահուն, ըստ սովորութեանը իմացուցած էր ո՛ւր երթալը, եւ միանգամայն շուտ վերադարձը: Ուշանալուն վրայ, գրագիրը խելք ընելով՝ զինքը փնտռելու եկած էր: «Եթէ կ'ուզէք անկողին մը բերէք. ա՛ն հոս պիտի մնայ» պատասխանը ստացած էր:

ԺԱ.

Ամէն անգամ որ Հայրապետ էֆէնտին ճամբան պանդուխտ Հայերու հանդիպէր, որոնք անկողիններ շալկած Պալը Զափթիէի կամ Կեդրոնական բանտին ճամբան կը բռնէին, իրենցներուն գիշերուան հանգիստը դիւրացնելու համար, «վա՛խ, վա՛խ, խեղճ եախիլներ կ'ըսէր ցաւելով. ի՞նչ երազներու անխոհեմ զոհեր կ'ըլլան»:

Ալ մթնցաւ: Ոստիկան մը լամպա մը առած ներս մտաւ: Արհամարհական բարեւ մը քրթմնջելէ յետոյ, դուռը կղպեց, բանալին դրպանը դրաւ եւ կօշիկները հանելով քանապէի մը վրայ երկնցաւ: Գիշերը իր վրայ հսկողն էր:

Յաջորդ օրը քօմիսէր մը բանտարկեալը նախարարին սենեակը տարաւ: Փաշան կէս ժպտուն, կէս տխուր պոռյուրունով մը քաղաքավար ընդունելութիւն ըրաւ, սիկար ու սուրճ ալ հրամցուց: Քիչ վերջ ոստիկանութեան խորհուրդին նախագահն ալ քարտուղարի մը հետ եկաւ, թուղթերով, գրիչներով, կաղամարով: Կանոնաւոր հարցաքննութիւն մը սկսաւ, որ քանի մը ժամ տեւեց: Ամբաստանեալին աչքին առաջ դրուեցան երգարան մը, արտասահմանեան թերթեր, «Սուրբ գործ»ին նուիրատուութեան ստացագրեր, Պալը-Ալիի ցոյցին մէկ պահանջագիրը: Այս ամէնը իր տունէն գտնուած էին: Առջի օր իր Զափթիէն տարուելէ առաջ, անդին Օրթագեղ իր բնակարանն ալ մուխթարին առաջնորդութեամբ խուզարկութիւններ կատարելով, լքուած սնտուկէ մը այդ միւզիւր գրքերն ու թուղթերը գտնուած էին. Հիմակ իրմէն բացատրութիւն կը պահանջուէր: Ամբաստանեալը կռահեց թէ ասոնք իր սպասաւորներուն ըլլալու էին. այդ խեղճ մարդիկը Օգոստոս 2-էն քանի մը օր առաջ բռնուելով, երկիր զրկուած էին ընդհանուր տարագրեալներուն մէջ: Էֆէնտին, այդ հին Հայը, եւ ո՛չ իսկ բոպէ մը անցուց ինքնարդարացմանը համար ճիշդ իրողութիւնը ըսել:

(Շար. 25)

(Շար. Ա. էջէն)

Նախարարապետը վեր կ'առնէր «աշխարհականութեան Փրանսական ըմբռնում մը, որ կը յարգէ կրօնական ազատութիւնը, խղճի ազատութեան արտայայտութիւն», զոհունակութիւն կը յայտնէր որ երանելի հռչակուած էր Ֆրէտէրիք Օզանամ, անձ մը, կը շեշտէր որ այնքան արդիւնաւոր կերպով նպաստած է Եկեղեցւոյ եւ Հանրապետութեան հաշտութեան։ Ժուփէն կ'ըսէր թէ Ֆրանսան ուրախ էր ընդունելով աշխարհի երիտասարդ կաթոլիկները եւ այս համախմբումը առիթ եղաւ, կ'ըսէր, որ օտար երիտասարդները աւելի լաւ ճանչնան Ֆրանսայի արժէքները։ Կը շեշտէր որ Պապը մեր ժամանակներու «մեծ վկաներէն մէկն է» ու կ'եզրակացնէր. – «Ձեր նուիրումը խաղաղութեան դատին, ձեր յանձնառութիւնը ի նպաստ ամէնէն զրկուած ազգերուն եւ անձերուն, ձեր պայքարը մարդկային արժանապատուութեան համար եւ նաեւ այն կորովը որով կ'ըսէք ձեր խօսքը բոլորին ուշադրութիւն ու յարգանք կ'առթեն»։

Պապը իր պատասխանին մէջ գլխաւորաբար շնորհակալութիւն կը յայտնէր Ֆրանսայի, անոր կղերին եւ բոլոր անոնց որոնք կազմակերպչական գետնի վրայ անթերի կերպով ապահոված էին ամէն ինչ։

Ապա, Ժոսփէն կ'ընկերանար Պապին մինչեւ օդանաւը (այս անգամ՝ Էռ – Ֆրանս, մինչ եկած առենը՝ Ալիթալիա) երբեմն նոյնիսկ հոգածութեամբ թեւը բռնելով...։

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԺԱՆ ՓՈՓԸՐԷՆ ընկերվարական կուսակցութեան մեծ դէմքերէն մէկը մեռաւ Օգոստոս 23-ին, ութ ամսուան մահաքունէ մը ետք։ 72 տարեկան, Փոփըրէն անկում մը ունեցած էր Ցունուարին, Մէգսիքօյի իր բնակարանը եւ ուղեղային ցնցում ունեցած էր։ Պատրաստութեամբ պատմաբան, սիրահար եւ մասնագէտ Ռուսիոյ, Փոփըրէնը, ինչպէս եւ երրորդ շրջանի մը ճանաչուած գործիչ, խելօք չարքային մը չէ եղած եւ խոր տարակարծութիւններ ունեցած իր ընկերներուն, մանաւանդ Մ. Ռոքարի հետ, որու նախարարը եղած է սակայն 1988-ին։ Մօտ էր Հայերուն եւ Հայ դատին։

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԴՆԱՑՔԸ» որ Օգոստոս 26-ին Պրիւսէլէն պիտի մեկնէր Սեպտեմբեր 1-ին հասնելու համար Տիյարպէքիր, 300 ծանօթ ճամբորդներով, Թուրքիա մուտքի արտօնութիւն չէ ստացած վարչապետ Մ. Եըլմազէ։ Ան նաեւ Արտաքին նախարարութեան միջոցով ուղերձներ յղած է այն երկիրներուն որոնցմէ պիտի անցնէր շոգեկառքը։ Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէր թէ Պուլկարիա եւս մերժած է իր տարածքէն անցքի արտօնութիւն տալ անոր, այն պատճառաբանութեամբ որ քրտամէտ եւ ուրեմն ՓՔՔ-ին համակիր ձեռնարկ է։

ԿԻՆ ՄԸ, Մասումէհ Էպթեքար Իրանի փոխ – նախագահ նշանակուած է։ Առաջին անգամն է որ կին մը նման պաշտօնի մը կը հասնի, 1979-ի իսլամական յեղափոխութենէն ի վեր։

ԼԸ ՓԷՆ Թուրքիոյ նախկին վարչապետին զօրակցութիւն խոստացած է, եթէ անոր կուսակցութիւնը փակուելու ապառնալիքին դէմ յանդիման գտնուի։ Ազգային ճակատի ղեկավարը որ կ'ըսուի թէ ատլորութիւն ըրած է ամրան արձակուրդը Թուրքիա անցընել, հոն տեսակցութիւն մը ունեցած է Ն. Էրպաքանի հետ. այս վերջինը յայտնած է թէ Լը Փէնի հետ քննարկած են համաշխարհային ու Թուրքիոյ առնչուած նիւթեր։ Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ թէ Էրպաքան վճարած է Լը Փէնի պանդոկին 1200 ֆրանքի հաշուեցոյցը։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ կեդրոնը Թակարդ կառքի մը պայթումը ցնցած է քաղաքը, ուր քանի մը տարի է նման ոճրափորձեր չէին կը տարուէր այլեւս։ Երկու մեռեալ կայ,

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

(ՕԶԱՆԵԱՆ)

Կիրակի, Օգոստոս 31

Առաւօտեան ժամը 10-ին

Մարսէյլ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

Նախագահութեամբ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ

Կը մատուցուի պատարագ եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Ազգային Հերոս՝

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

անոր մահուան 70-րդ տարելիցին առիթով։

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ եւ բարեպաշտ մեր ժողովուրդը՝ ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

5ème Grande Braderie de Noël

– ՇԷՆ - ՖՐԸՆՍԸ –

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

որոնցմէ մէկը չիի Ամալ շարժումի մէկ պատասխանատուն՝ Խալիլ Մասսուի։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ նոր ջարդեր գործուած են շաբաթավերջին որոնց հետեւանքով 42 հոգի մեռեալ կայ եւ աւելի քան 50 վիրաւորներ։ Սպաննուած է նաեւ շարժարուեստի ըեմադիր՝ Ալի Թանխի։ Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն 12 պարմանուհիներ ալ առեւանգուած են։

ԳԼԻՆԹԸՆ չկրցաւ խուսափիլ եւ Մայիսին պիտի դատուի սեռային հալածանքի պատճառաւ։ Ծանօթ է որ Փաուլա Ճոնս անուն 30-ամեայ կին մը կ'ամբաստանէ Պ. Գլինթընը որ 1991ին պանդոկի իր սենեակը կանչած է եւ յարաբերութիւն առաջարկած զոր մերժած է։ Այդ շրջանին Գլինթըն Արքանսասի կառավարիչ էր, ինք ալ պաշտօնեայ։ 700 հազար տոլար հատուցում կը պահանջէ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարի Իսքաա – Վարժապետեանի թարմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր, անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Օգոստոս 30, ժամը 15-ին սովորական վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար։

Հեռաձայնել երեկոները՝

01 – 45 – 84 – 57 – 18

թիւին։

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ քաթալոկ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ։

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 27
MERCREDI
27 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.187
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.187

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (26 août)

Le conflit entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan

CAUCASE :
LES CHAINES DE LA MEMOIRE

Գլոտ Լորիէ որ վերջերս («Ֆիկարօ», Օգոստոս 1, «Յառաջ» Օգոստոս 2 / 3) քաւական կողմնակալ թղթակցութիւն մը ստորագրած էր Պաքուէն, այս անգամ իր թղթակցութեան աղբիւր կուտայ Երեւան, Պաքու եւ Թիֆլիս :

Նախ Երեւան է եւ իր գրութիւնը կը սկսի ցեղասպանութեան ոգեկոչումով : Հայաստան, կը գրէ, իր ամէնէն ցաւոտ յիշատակները թաղած է բլուրի մը ժայռին, Երեւանի շուրջ, նկարագրելու համար ցեղասպանութեան թանգարանը :

1914-ին, կը գրէ, 948 հազար Հայեր կ'ապրէին Օսմանեան կայսրութեան լուծին տակ եւ 275 հազար էին միայն, եօթը տարի ետք կը յիշեցնէ թանգարանին մէկ վաւերագիրը, միւսները ջարդուած էին կամ մեռած Տէյր-էլ-Զօրի ճամբուն վրայ, Հալէպ, Եփրատի ափին («Յառաջ» ի՞նչ վաւերագիր է որ 673.000-ի կ'իջեցնէ ցեղասպանութեան զոհերու թիւը) : Ապա, յիշելէ ետք Ղարաբաղի պատերազմին մեռած մարտիկները, կ'անցնի Պաքու ուր եւս կը յիշէ Ղարաբաղի պատերազմին ազերի զոհերը, բայց կ'աւելցնէ թէ այդ պատերազմը 700 հազար Ազերիներ նետած է գաղթականները եւ Ազրբէջանը անդամահատած իր հողամասին մէկ հինգերորդով :

Երկու հանրապետութիւնները, կը շարունակէ լրագրողը, Հայաստան եւ Վրաստան որպէս հերոս ունին մարդիկ, որոնք անցեալին դիմադրեցին Իսլամի յարձակումներուն : Աւելի ուշ, Ազրբէջանցիները որպէս նուաստացում մը կրեցին քրիստոնէութեան յառաջխաղացումը ցարական բանակներու պատճառով եւ 20-րդ դարուն Թուրքերու խորհրդային հալածանքները :

Ամբողջ շրջանի ապագան կախում ունի, կը գրէ Գլոտ Լորիէօ, Լ. Ղարաբաղէն : Ազրբէջանի շնորհուած Ստալինի կողմէ, այս բարձրաւանդակը հանրապետութիւն դարձաւ մեծամասնութեամբ հայ իր բնակիչներուն կատարած անջատումով : Հայաստանի վարչապետ նշանակելով Ռ. Քոչարեանը, այն ատեն ինքնակոչ Հանրապետութեան նախագահ, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան բացայայտ դարձուց Երեւանի եւ Ստեփանակերտի կապերը :

Կարէն Միրզոյեան, Ղարաբաղի փոխ-ներկայացուցիչը Երեւանի մէջ, պատմութեան ներկայի մէջ կ'ապրի միաժամանակ : Կը յիշէ Ղարաբաղի հեծազօրքին յաղթական յարձակումները Թուրքերու դէմ 1918-ին, յետոյ իր հողին ենթարկումը Ազրբէջանի «Խորհրդային սուիններու ըմպանալիքին տակ» :

Նկարիչ Յակոբ Յակոբեան, Մոնփառնասի աշխատանոցներու նախկին յաճախորդ մը, կը շեշտէ. — «Ղարաբաղը պատմական Հայաստանի մաս կը կազմէ» : Կ'ոգեկոչէ Սումգայիթի հակահայ ջարդը 1988-ին : «Մեզի համար, կ'ըսէ, Ազերի եւ Թուրք, նոյն բանն է : Այս ըմբռնումը վեր 70 տարի ետ տարաւ, ցեղասպանութեան» : Յակոբ Յակոբեան պաստառ մը նուիրած է Սումգայիթի դէպքերուն : Հայերը, երբեմն այն տպաւորութիւնը կը թողուն որ բանտարկուած են իրենց փախճոցին մէջ : Այս երեւոյթը կը դգացուի Վրաստան, ուրիշ քրիստոնեայ երկիր մը, ուրկէ կ'անցնին ռուսական եւ թրքական բեռնատար կառքերը որոնք կը պարենաւորեն Հայաստանը : Թիֆլիսի համալսարանի փրոֆէսէօրը՝ Ռոնդելլի կը բացատրէ. — «Հայերը գործունեայ եւ տաղանդաւոր ժողովուրդ մըն են, բայց, երբեմն դիւրագրգիռ : Պատանդներն են իրենց իսկ ամէնէն խենթ վախերուն» : Ու լրագրողը կ'աւելցնէ, Անգարայի մերժումը ճանչնալու ցեղասպանութիւնը հարցերը չի դիւրացներ :

Դիմացը, Բաքու ալ յիշողութիւնը կը գործէ : Ազերի գիւղեր հայկական հողամասի վրայ գտնուող քարուքանդ եղած են : Օտարներ կը վկայեն : Ղարաբաղի պատերազմին ամէնէն ծանր ջարդերէն մէկը Խոջալու գործուած է, 191 Ազերիներ սպաննուած են որոնց 159-ը՝ բնակիչ : Երեւան ընդունած է «ողբերգական սխալ մը» :

Միացեալ — Նահանգները, Ռուսաստան եւ Ֆրանսա կը ջանան գիջումներ ընդունիլ տալ : Բարեբախտաբար երկու կողմերն ալ իրատեսներ կան : Բաքու, մզկիթի պահապանը կը խոստանայ բարեկամութեան հացը նուիրել Հայերուն որոնք կը վերադառնան : Երեւան, Արամ Վարդանեան, Ճարտարարուեստի Միութեան նախագահը կը շեշտէ. «Գործարար մարդոց գլուխը աւելի պաղ է քան ուրիշներունը» :

Մինչ կառչած սկզբունքներու, որոնք գինքը նախագահ ընտրել տուին 100 հազար Ղարաբաղցիներու կողմէ, Ռ. Քոչարեան կ'ըսէ. — «Աւելի մտահոգ եմ տընտեսութեամբ քան էի Ստեփանակերտ : Երկրին տնտեսական զարգացումը առաջնահերթ հարց մըն է» : Ու լրագրողը յատկանշական կը գտնէ տեսակէտի փոփոխութիւնը :

Հայ — ազերի կնճիռը աւելի կը բարդանայ, կ'ըսէ լրագրողը, Մոսկուայի խաղով : Ալիեւի գլխաւոր խորհրդական Գուլիզադէի համար, Հայերը Ազրբէջանի հողամասին 20%-ը գրաւած են Ռուսաստանի օրհնութեամբ : Կ'ակնարկէ նաեւ ռուսական հրթիռներու փախուստին Երեւանի : Բաքու, «Նահատակներու ծառուղի»ն մէկ ծայրէն միւսը կը կարէ Ղարաբաղի մեռեալներու գերեզմանատունը : Այս նահատակները սպաննուած են 1990 Յունուարին Կրեմլինի ուժերուն կողմէ : Մասնագէտ մը կը բացատրէ. — Հակահայ պոգրոմէն ետք զօր ոչինչ ըրած էին արգելք հանդիսանալու համար, խորհրդային բանակը քաղաք մտաւ ջարդելով եւ սպաննելով իր ճամբուն վրայ : Հաշուեկշիռը 150, թերեւս աւելի մեռեալ էր :

Ու լրագրողը կ'եզրակացնէ. —

«Այսպէս, գերեզմանատունէ գերազմանատուն, Բաքուէն Երեւան, պատմութիւնը եւ ջարդերու իր թափօրը կը կառչի Կովկասի չարաղէտ բաղեղի մը պէս երեւոյն պատի մը վրայ :

Մղձաւանջ է մտքերուն համար, մանաւանդ որ Ռուսաստան Միացեալ — Նահանգներու եւ Ֆրանսայի հետ կը նախագահէ «խումբին» որ լուծում մը պէտք է գտնէ : Եւ սակայն, երբ հարց կը տրուի Ազրբէջանի վախճանողու Արտաքին նախարար՝ Ղասանովի թէ կ'ոգեկոչէ՞ «Նահատակներու ծառուղին» Մոսկուայի հետ բանակցութիւններու ատեն, ճենթափ ընող լռութեամբ մը կը պատասխանէ. — «Ոչ միշտ : Բայց, երբ անհրաժեշտ է կը մտածենք» :

ԼՂՀ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

«Նոյեան Տապան» լրատու գործակալութեան (Օգոստոս 25) հաղորդած լուրին համաձայն, ԼՂՀ մերժած է Օ-էՍ-Սէ-Ըի կողմէ առաջարկուած կարգաւորումի առաջարկը, մինչ Հայաստան եւ Ազրբէջան ընդունած են զայն, որպէս խաղաղութեան ծրագրի մը հիմը : Լուրը հրապարակուած է Արտաքին նախարար Ա. Ղուկասեանի կողմէ, Ղարաբաղի գինուորական ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումի մը ընթացքին : Ան աւելցուցած է որ Մինսկի խումբին հետ բանակցութիւնները կը շարունակուին յաջորդ ամիս, ԼՂՀ-ի նախագահական ընտրութիւնէն ետք : «Հակառակ ճերկայի իրողութեան, մենք պիտի չշեղինք մեր գլխաւոր նպատակէն որ Ղարաբաղի անկախութեան ճանաչումն է» ըսած է նախարարը, աւելցնելով որ Լեռնային Ղարաբաղի հարցը ոչ միայն Ղարաբաղի կը պատկանի, այլեւ Հայաստանին եւ Սփիւռքին : «Մեր գըլխաւոր հարցը Ղարաբաղի մէջ խաղաղութեան հաստատումն է. մեր բանակին հզօրութիւնն ու կամքը, կռուելու կարողութիւնները Ղարաբաղի ժողովուրդին խաղաղութեան եւ ապահովութեան երաշխիքն են» շեշտած է ան, ապա եզրակացուցած. «Բոլորս միասին ազգային ազատագրական պայքարի մը շէնքն ենք. ուստի ես իրաւունք չունիմ այսօր անօգ ձգելու ժողովուրդը որ վստահած է ինծի. ոչ ալ իրաւունք ունիմ մեր նպատակներէն հրաժարելու» :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 25 / 26)

ՎԱՆԱՁՈՐԸ ԿՐԿԻՆ ԱՌԱՆՑ ՋՈՒՐԻ

Վերջին մէկ ամսուան մէջ կրկին վնասուած է վայրկեանը 500 լիթր հզօրութեան տէր ջրատարը որ Վանաձորին ջուր կը հայթայթէ : Ժայռէն փրթած քարաբեկոր մը ինկած է խողովակաշարին վրայ, պատճառ ըլլալով որ ջուրէ զրկուին կեդրոնին 65 տոկոսը, Լոռիի ալ աւելի քան տասնեակ մը գիւղերը :

ՆՈՐ ԼՐԱՍՓԻՒՌՆԵՐ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գրեթէ ամէն օր կը բազմանան լրասփիւռներն ու կազմակերպութիւնները. անոնց վերջին արձանագրուածները եղած են «Շողակն» ամսաթերթը, «Իմաստութիւն եւ խրատ» եռամսեան, «Տեսաղաշտ» շաբաթաթերթը : Արձանագրուած են նաեւ շարք մը հանրային կազմակերպութիւններ :

ՍԵՌԵՐՈՒ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Ընկերութեան ապահովութեան նախարարութեան եւ ՄԱԿ-ի գրասենեակի գործակցութեամբ պատրաստուած է սեռերու հաւասարութեան քաղաքականութեան զարգացման եռամեայ ծրագիր մը : Ան նիւթ եղած է Օգոստոս 22-ի կառավարական եւ հանրային կազմակերպութիւններու խորհրդակցութեան եւ վաւերացուած : Նիստին Արտաքին նախարարութեան վարչութեան պետերէն Շահէն Աւագեան ներկայացուցած է այդ մասին զեկուցում մը : Կանանց հանրապետական խորհուրդի նախագահ Նորա Յակոբեան դիտել տուած է թէ զեկուցումը չէր պատրաստուած աղջի համընդհանուր ուժերով, ինչպէս պէտք է ըլլար. տակէ զատ ունի մեծ ապատեղեկատուութիւն որ կը խեղաթիւրէ ազգային նկարագիրը : Ն. Յակոբեան շեշտած է նաեւ թէ մասնակից 9 երկիրներէն միայն Հայաստանի զեկուցողը այր մը եղած է, ինչ որ արդէն բաւական պերճախօս է,

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅԻՇԱՏԱԿՈՒՄ ԱՅՆ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ՈՐՈՆՔ ՄԵՌԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

«Կենդանի Յիշատակարան» (Մեմորեալ վիվան) կազմակերպութիւնը որու անդամ է նաեւ Շարլ Ազնաւուր յարգանքի արարողութիւն մը կազմակերպած էր Օգոստոս 25, ժամը 12-էն 24 Թրոքատերոյի հրապարակը ոգեկոչելու համար յիշատակը այն օտարներուն որոնք մեռան Ֆրանսայի համար Բ. Աշխարհամարտին ընթացքին :

12 ժամերու երկայնքին կազմակերպիչները յիշած են 2500 օտարականներու, հրեայ, մալկաշ, մարոքցի, մաւրիտանացի, սպանացի, վրացի, լեհ, ռուս, ուկրանացի, եուկոսլաւ, փոթուկալցի, թունուզցի, չեխ, հայ, անունները : Ընթերցումներ կ'ըլլան էլիւարի, Արակոնի, Միսաք Մանուշեանի, Անա Ախմատովայի գործերէն, բայց ամէնէն տպաւորիչը եղած է անուններու, անոնց ծննդավայրերու, ծննդեան եւ մահուան թուականներու շարունակական ընթերցումը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ԺՈՍՓԷՆ խօսք առնելով Հուրթէնի (Ժիրոնտ) մէջ «Հաղորդակցութեան համալսարան»ի շրջագօտին մէջ յայտարարած է որ իր կառավարութիւնը Ֆրանս — Թելեքոմի պիտի դիմէ որպէսզի քաջալերէ Մինիթէլի սպասարկութեան փոխադրումը ինթէրնէթի վրայ : Նախարարապետը կ'ախոսայ Ֆրանսայի յապաղումը թեքնոլոժիի մարզին մէջ :

ՁԱԽԸ շատ խոհեմ նախածրագիր մը պատրաստած է Ֆրանսա գաղթողներու մասին : Փասքուա եւ Տըպրէ օրէնքները չեն ջնջուիր այլ «կը սրբագրուին» : Նախածրագիրը ներշնչուած է Փ. Վէյլի տեղեկագրէն (Ժոսփէնի յանձնուած Յուլիս 31-ին) բայց որոշ նահանջ մը կ'արձանագրէ անոր բաղդատմամբ : «Լիպերասիոն»ի մէջ, Ժերար Տիփիլի խմբագրականով մը հեղինակը կը գտնէ նաեւ որ այս կարգադրութիւնը գործն ըլլայ անոնց որոնք ծանօթ են որպէս անձեր որոնք ձախին ձախն են (Ժ. Փ. Շըվէնըման, այսօր Ներքին Նախարար) : Թերթը հրատարակած է նաեւ այդ նախագիծէն երկու մասերէն առաջինը : Նախագիծը նախ պէտք է ենթարկուի կառավարութեան վաւերացման, ապա վիճարկումի նիւթ ըլլայ Ազգային Ժողովին մէջ, նախքան քուէարկուիլը երկու ժողովներուն կողմէ (Ազգային Ժողով եւ Ծերակոյտ) :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ջարդերն ու ոճրափորձերը ամէնօրեայ բնոյթ ունին : Օգոստոս 25-ին Էլ — Պիարի (Ալժէի բարձունքներուն վրայ) շուկայի մը մէջ ռումբի մը պայթումէն երեք կիներ, 10-ամեայ մանչուկ մը մեռած են, 60 հոգի ալ վիրաւորուած է : Մետէայի մօտ գիւղի մը մէջ ալ 29 հոգի մորթուած են Օգոստոս 24-էն 25 լուսնալիք գիշերը, գլխաւորաբար կիներ եւ մանուկներ :

ԷԿՈՆ ՔՐԷՆՑ որ քանի մը շաբաթ յաջորդած էր էրիք Հոնէքէրի արեւելեան —

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ՀԵՏ

«ԵՐԲ ՎԱՆԷՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԵՑԻ ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ, ՉԷՔ ԿՐՆԱՐ ՊԱՏԿԵՐԱՑՆԵԼ ՅՈՒԶՈՒՄՍ, ՎՍՏԱՀ ԵՄ ՆՈՅՆ ՅՈՒԶՈՒՄՆ ԱԼ ԻՆՔ ՈՒՆԷՐ: ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ԱՄԷՆ ՕՐ ԿՐՆԱՄ ԽՕՍԻԼ ՀԵՏԸ, ԲԱՅՑ ԵՐԲ ՎԱՆԷՆ ԿԸ ՀԵՌԱՁԱՅՆԵՄ...»

Հ. — Որտեղ եկեղեցիներ են պահպանուել, տապանաքար չկա՞յ:

Պ. — Չկայ: Միայն Աղթամար որոշ տապանաքարեր կան: Օրինակ Մալաթիայի Եկեղեցին չկար: Ուրֆա տեղը ցոյց տուին ուր արդէն քարի աշխատանոց էր: Ըսին՝ հոս գերեզմանոց էր: Երկրորդ, տեսայ որոշ եկեղեցիներ, որ փակ են ու չեն բանիր: Երբեմն որպէս ախոռ գործածուեր են, բայց հիմա փակ են: Կարսի, Մալաթիայի Եկեղեցին, Ուրֆայի մօտ Կարմուջի Եկեղեցին. ասոնք եղածին պէս կեցած են: Ուրիշ եկեղեցիներ կան, որոնք Պոլսոյ Պատրիարքութեան ենթակայ են, ատոնք լաւ պահպանուած են, ուրիշներ՝ ոչ: Օրինակ Վակըֆ լաւ եկեղեցի է կառուցուած եւ Օգոստոս 9-ին պէտք է օծումը կատարուի: Պատրիարքը պիտի օծէ («Յառաջ», օծումը կատարուեցաւ, տես՝ Օգոստոս 13-ի մեր թիւը):

Տիգրանակերտ գացի: Ողբերգութիւն էր: Տիգրանակերտի Եկեղեցին 1880-ական թուականներուն վերակառուցուած է: Վերջին անգամ՝ 1913-ին, հսկայ աշտարակ ունէր, եօթը խորանով եկեղեցի էր: Հիմա աւերակ է: Ամբողջ տանիքը ինկած է: 70 — 80 հազար տոլար հարկաւոր է որ մաքրեն: Պատրիարքարան լուր պէտք է տամ, Սրբազանին պէտք է ըսեմ, որ ամէն ձեւով աշխատինք օգնել: Այս եկեղեցին դիւրին է վերանորոգելը, պէտք է վերանորոգուի: Ոմանք կ'ըսեն՝ այդ ծախքերը ի՞նչ իմաստ ունին: Բայց չեն հասկնար որ այդ եկեղեցին Տիգրանակերտ մեզի համար Մայր Եկեղեցի է, տաճար է եւ երբ կարենանք նորոգել, պէտք է նորոգենք: Թերեւս չենք կրնար Աղթամարը նորոգել, Մալաթիայի Եկեղեցին նորոգել... բայց ինչ որ կրնանք ընել, պէտք է ընենք: Եւ այս պատասխանատուութիւն է 1700-ամեակի առջեւ, Հայ եկեղեցւոյ առջեւ:

Նոյն ոգիով էր, որ երբ Անթիլիաս էի, շեշտեցի, թէ վերջին շրջանին Կիլիկիոյ մեր Աթոռին հանդէպ շատ հարցականներ կ'ըլլան, բայց մէկ բան չմոռնանք. Կիլիկիոյ Աթոռը տարագիր աթոռ է:

Ես տեսայ Սիսը: Տեսայ թէ ուր էր Սսոյ աթոռը, երբ ժողովուրդը տարագրուած էր, մենք պէտք է կարենանք պահել տարագիրի հոգեբանութիւնը, որպէսզի նաեւ այդ կապը եւ հողի տէրը ըլլալու զգացումն ունենանք: Ես կ'ուզեմ նաեւ որ յիշենք թէ ամբողջ Կիլիկիան կորսնցուցած ենք, եւ այն տարագիր Աթոռն է: Նոյն զգացումը պէտք է ունենանք արեւմտեան Հայաստանի համար: Երբ Վանէն հեռաձայնեցի Գարեգին Կաթողիկոսին, չէք կրնար պատկերացնել յուզումս: Վստահ եմ նոյն յուզումն ալ ինք ունէր: Տարբեր բան է, Ամերիկայէն ամէն օր կրնամ խօսիլ հետը, բայց, երբ Վանէն կը հեռաձայնեմ Երեւան ու կը խօսիմ... Երբ Աղթամարի կաթողիկոսները կը յիշեմ կամ Մուշն է, Սասնոյ լեռներն են, այդ վանքերն են, Մարաթուկն է... Ասոնք զգացումներ են, զորս պէտք է մեր մէջ պահենք այդ հողին տիրոջ իրաւունքը: Պէտք է գիտնաս պատմութիւնդ, ճանչնաս հողը, ճանչնաս այդ երկիրը:

Բայց ուրիշ բան մը տեսայ. որքան ալ այդ հողի պաշտամունքը ունինք, տխուր բան մը կայ՝ Հայ չկայ: Քանի մը մարդ տեսայ, որ ըսին թէ իրենց մեծ մայրը Հայ եղած է: Շատ յուզուեցայ, երբ Տիգրանակերտի Ս. Կիրակոս Եկեղեցին կին մը տեսայ, որ Սասունէն եկած էր: Հօրը անունը Հայկ էր, մօրը՝ Կիւլ, իր անունը Սաթիկ: Քիչ մը խօսեցայ: Ընկերս՝ ձէյմս որ Ամերիկացի է, հարցուց. — «Մարաթուկը գիտե՞ս»: Այս կնոջ աչքերը յանկարծ պայծառացան, կարծես այլափոխուեցաւ, խեղճութիւնը վրայէն գնաց, քիւրտութիւնը վրայէն գնաց, թրքութիւնը վրայէն գնաց, Հայ կին տեսայ, որ կ'երդնուր Մարաթուկով: Բայց... ժողովուրդ չկայ այդտեղ:

Եւ անմիջապէս անդրադարձայ, որ սահմանի այն կողմը Հայաստանն կայ, Հայաստանի Հանրապետութիւնը կայ: Եւ այս այցելութիւնը շատ մը բաներէ զատ, ինձ կրկին երդման կը մղէ կամ յանձնառու ըլլալու, որ շատ աւելի պէտք է օգնենք Հայաստանի, աւելի շատ օգտակար ըլլանք Հայաստանի Հանրապետութեան: Որովհետեւ այդ հողին վրայ նաեւ հայ ժողովուրդ կ'ապրի: Եւ արեւմտեան Հայաստանի հետ տարբերութիւնը ա՛յս է: Արեւմտեան Հայաստանը կրնանք պաշտել զգացական գետնի վրայ, բայց արեւելեան Հայաստանի այս փոքրիկ հողին վրայ է որ ժողովուրդը կ'ապրի: Հոն է Էջմիածին, հոն են մեր վանքերը, հոն կը պայքարի ժողովուրդը, հոն ժողովուրդը իր արիւնը կը թափէ, հոն է որ Ղարաբաղ կ'երթան ու արիւն կուտան: Եւ ես թոյլ չեմ տար որ Սփիւռքի մէջ թէ Հայաստանի ոեւէ մէկը փորձէ թուլցնել մեր կապը Հայաստանի Հանրապետութեան հետ: Ոճիր է. ինչ նկատում ալ ունենան, ինչ նեղութիւն ալ ըլլայ, ես չեմ ուզեր որ թէկուզ մէկ Հայ այդ փորձը ընէ: Որովհետեւ արեւմտեան Հայաստան իմ այցելութիւնս ինծի աւելի հաւատարմութիւն պարտադրեց Հայաստանի Հանրապետութեան, աւելի յանձնառու դարձուց անոր ապագային հանդէպ:

Հ. — Սրբազան, ձեր մեծ ուխտն իրականացել է, երջանիկ մարդ էք այդ առումով: Բայց սա մէկ անձի ուխտագնացութիւն չէր, ձեզ հետ, ձեր միջով, ձեր միջոցով մեր վերջին դարերի ամբողջ պատմութիւնը, մեր մեծերն անցան այդ ճամբան... Ու նաեւ ուզում եմ հաւատալ, որ մի նոր սկիզբ է դրւում. այդ խումբը՝ ձեր գլխաւորութեամբ, փաստօրէն, եկաւ — անցաւ այդ տարածքով, վերջին մեր դարերի ու մեծերի մթնոլորտով, բայց, գիտեմ, որ շատ շատերը կան՝ Հայաստան ու Սփիւռք, երիտասարդ ու տարեց, ովքեր այդ նոյն ուխտն ունեն իրենց սրտում լինել այդ վայրերում, տեսնել, ճանաչել, իմանալ... ի՞նչ էք կարծում, հնարաւո՞ր է այս ուխտագնացութիւնը մի տեսակ շարժման սկիզբ դարձնել, որ հազարաւորները կարողանան անցնել այդ ճանապարհը՝ լիցքաւորուեն, պահպանեն տիրոջ զգացողութիւնը, փոխանցեն:

Պ. — Ես առաջին գացողը չէի: Ուրիշներ կան, որոնք գացեր այցելել են իրենց հօրը — մօրը, իրենց նախնեաց ծննդավայրը: Կը հիմնամ որ ինձմէ առաջ գացեր են: Բայց իբրեւ հայ եկեղեցական, իբրեւ որոշ շրջանակի մէջ մշակուած անձ՝ տարբեր ապրումներով գացի: Մեծ ուխտագնացութիւն էր, որովհետեւ 1700-ամեակի առիթով էր, կ'ուզէի տեսնել կարելիութիւնները: Անշուշտ Հայաստանէն պէտք է ուխտագնացութիւններ կազմակերպենք այս Օգոստոսէն սկսեալ: Ես տեսայ որ Թուրքիան շատ աւելի տրամադիր է իր սահմանը բանալու հարցին մէջ: Կը նեղուիս, կը բարկանաս, բայց օգուտ չունի... այն տեղ է... Եւ քանի կարելիութիւններ կան, ես պիտի ուզեմ՝ որքան կարելի է շատ մարդ երթայ, կազմակերպուած խումբերով, փոքրիկ խումբերով որպէս զբօսաշրջիկներ...: Ամէն մէկ Հայ որ կ'անցնի այդ հողերէն, օրինակ՝ ես, վերստին կը մկրտուի: Կը յիշեմ հանգուցեալ Շնորհք պատրիարքը, երբ այցելած էր այդ կողմերը, մտեր էր Արածանի գետը, ըսեր էր. — «Ի՛նչ կ'ուզէք ըսէք, աստուածաբանութիւն է, այս է, այն է... Ես նորէն կը մկրտուիմ այս ջուրով»: Նոյնը մենք ըրինք Վանայ լիճը:

Այնպէս որ, յատկապէս կ'ուզեմ ուրիշ ուղեւորութիւններ ընել դէպի Էրզրում, Երզնկա, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Կեսարիա... Վնաս չունի, Նիւ — Եորք ես չեմ անցնիր Թրքական ճաշարանի առջեւէն, Թրքական միս չեմ առներ, բայց այնտեղ կերայ — խմեցի... Երբեմն կը նեղուիս, երբեմն՝ կ'ամչնաս... Բայց, ըսեմ՝ որոշ բաներ կան, որ պէտք է ընդունինք: Նախ, պէտք է կազմակերպել այս ուխտագնացութիւնները, որպէսզի տիրոջ զգացումը արթննայ մեր մէջ: Չեմ ուզեր որ սեղանին ձեռք զարնելով յեղափոխական երգեր երգենք միայն, այդ մեզ ոչ մէկ տեղ չի տանիր: Երբ կ'երգես Մշոյ դաշտի մասին կամ Սուլուխի երգը կը յիշես, կամ՝ «Մայիս 28»ը կամ «Գէորգ Չաւուշը», Սօսէն ես կը յիշեմ... Չեմ ուզեր որ ասոնք լոկ սեղանի երգեր ըլլան: Կ'ուզեմ որ այդ բոլոր երգերը, այդտեղի անունները, հողը, երկիրը, հերոսները ճանչնանք ու տէր ըլլանք: Երբ Հրայր Դժոխք կ'ըսեմ, Աղբիւր Սերոբ կ'ըսեմ, կ'ուզեմ անոնց երկիրը ճանչնալ, իմանալ թէ Աղբիւր Սերոբը՝ գլխատուած ո՞ւր է թաղուած, ո՞ւր է նետուած... Հրայրը ո՞ւր է թաղուած կամ Անդրանիկը, երբ կը կռուէր Առաքելոց վանքը, այդ վանքը ո՞ւր է, Մարութա սարը ո՞ւր է, երբ «Գարահիսար լերան կրծքին նա էլ ընկաւ վիրաւոր»ը կ'երգեմ, գիտնամ թէ ո՞ւր է այդ սարը...

Եւ այս սերունդը պէտք է ճանչնայ այդ հողը, այդ երկիրը: Այլեւս անցնինք ռոմանթիք բաներէն, օղիի սեղանի այդ երգերէն ալ անցնինք: Մեր նոր սերունդին պէտք է ըսենք, որ ամպերէն այն կողմ երկիր կայ, պայքար կայ, երազ կայ...

Ես կ'ուզեմ որ մեր ուխտագնացութիւնները այդ ոգիով ըլլան: Երբ կ'ըսեմ՝ Եղիշէ պատմիչի գերեզման, տխուր եմ քանի որ կորսուած է Ոստանը: Նարեկ կ'երթամ, Նարեկայ մեծ վարդապետը Ս. Գրիգոր Նարեկացին: 1885-ին նկարագրուած է, որ անոր շիրիմին կապոյտ մարմարէ տապանաքար կայ... հիմա այդ վանքը չկայ: Վանքին տեղ մզկիթ շինուած է: Բայց նորէն հոն գացի, գացի Նարեկայ բլուրը, հոնկէ դիտեցի Վանայ Ջորը, Ախթամարը: Դիմացդ Սիփանն է, այստեղ Արթոսն է, միւս Արնոսն է, Նպատն է... Ասոնք պէտք է գիտնանք ու ճանչնանք ինչպէս Հայաստան գիտենք որ Գեղամայ սարը, Խոսրովի անտառը ուր է, Արայի լեռը ուր է, Արագածի լեռը ուր է, Արագածի ճամբաները որոնք են: Այս կ'ըլլայ ուխտագնացութեան ճամբով, սերտելու ճամբով, սորվելու ճամբով:

Ուրիշ զգացում մըն ալ (չեմ գիտեր կարելի է ըսել թէ ոչ). Թուրքիան շատ զօրաւոր պետութիւն տեսայ: Ընկճուեցայ... Ըսի՝ ատոնց դիմաց մենք փոքր երկիր ենք, ուրեմն որքա՜ն պէտք է զօրաւոր, որքա՜ն պէտք է միաձոյլ, որքան պէտք է համակամ ըլլանք, որ կարենանք դիմագրաւել: Եւ յետոյ՝ ի՞նչ ձեւով պէտք է պայքարիլ, քաղաքական հասունութիւն պէտք է... Պէտք է հեռուն մտածենք, որովհետեւ հսկայ Պետութիւն է մեր դիմաց: Երգեր երգելով, գիրար համբուրելով, մենք տեղ չենք հասնիր, շատ աւելի իրատես քաղաքականութիւն պէտք է մշակենք: Չեմ գիտեր, թէ մեզ ո՞ւր կրնայ տանիլ, բայց լուրջ մտածենք: Քիչ առաջ ըսի, որ գերեզմաններու հետք անգամ չէ մնացած: Բայց այսօր պէտք է ապրինք... Զօրաւոր դրացի է եւ պէտք է հաշիւ ընենք, վասնզի ինքնուրոյն եւ ուժեղ դառնալու նպատակ ունինք, մեր դատը պաշտպանելու խնդիր ունինք:

(Շար. 2)

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲՆԻԿ ՀՆԴԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՐԱՒ-ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ «ՀԻՆԵՐԸ»

ՀՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ԿԸ ԹԱՓԱՆՑԵՆ ՀԻՆ ԱՆԱՍԱԶԻՆԵՐՈՒ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐՈՒ ԽՈՐԸ ԵՒ ՆՈՐ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾՆԵՐ Ի ՅԱՅՏ ԿԸ ԲԵՐԵՆ ԿԻՐՃԵՐՈՒ ՏԱՐԱԾՔԻՆ ԲՆԱԿՈՂ ԱՅՍ ՑԵՂԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հարաւ — արեւելեան Եութահի մեկուսացած կիրճերէն մէկուն մէջ քիչ ծանօթ աւերակ մը կը հանդչի 1500 մեթր զահավիժող ժայռաբլուրի մը լանջին եւ կիսով թաքնուած է դուրս ցցուած ժայռաբեկորի մը տակ: 13-րդ դարուն արդի փուեպլօ հնդիկներուն նախահայրերը՝ անասազիները աւազաքարի շերտերով կառուցած են հինգ սենեակներ: Անոնք պատրաստած են ցեխով խառնուած շաղախ մը, որուն վրայ մինչեւ այսօր կը տեսնուին անոնց մատներուն հետքերը: Հերձոտ սեւ զարդանմուշներով կաւէ ամաններու բեկորներ ցրուած են սենեակներուն մէջ, որոնցմէ մէկուն յատակը լեցուն է եգիպտացորենի փոքր գլուխներով, իւրաքանչիւրը՝ մաքրուած եւ կերուած:

Աւերակ բնակավայրին տեղը անտրամաբանական կը թուի ըլլալ: Անիկա պատկանած է մշակներու, որոնք զայն կառուցած են իրենց դէպի հիւսիս տարածուող եգիպտացորենի, դդումի, բամպակի եւ լուբիայի դաշտերէն շատ հեռու: Անոնց ջուրի աղբիւրը շատ աւելի հեռու եղած է: Ամէն օր անասազի կիները դժուարին ճամբայ մը կը կտրէին կիրճէն վար հոսող առուէ մը սափորով ջուր կրելու համար:

Կը թուի, թէ վայրին ընտրութեան միակ պատճառը անոր պաշտպանական հզօր առաւելութիւնը եղած է: Կիրճէն 240 մեթր բարձրութեան վրայ թառած անտեսանելի այս բնակավայրը կարելի էր պաշտպանել քիչ մը վար զետեղուած պահակով մը, որ կրնար կանխարգիլել հոն հասնելու բոլոր փորձերը: Սակայն այս մարդիկը ինչէ՞ն կը վախնային:

Աւելի քան 2000 տարի անասազիները երեւութապէս նման վախերով չեն ապրած: Անոնք բարգաւաճած են Կրանտ Քանիընէն մինչեւ Փիքոս գետին ակունքները եւ Կրին ու Քոլորատօ գետերէն մինչեւ Ցլեկսթաֆ տարածուող անապատին մէջ: Յայտնի չէ, թէ ի՛նչ կը կոչէին իրենք զիրենք: Սակայն հնագէտներու կողմէ ճանչցուած են իբրեւ անասազի: Զարդուշակ անուն մը, որովհետեւ անիկա նաւայօ հնդիկներու լեզուով բառ մըն է եւ կը նշանակէ «հին թշնամիներ»:

Այս հին հնդիկներուն ժամանակակից ժառանգորդները տակաւին կ'ապրին կրաքարով եւ ցեխով շինուած բնակարաններու մէջ: Անոնք կը հաշուեն շուրջ 50 հազար հոգի եւ կը պատկանին 20 ցեղախումբերու, որոնք կը բնակին հիւսիս-արեւելեան Արիզոնայի, Նիւ Մեքսիքոյի Ռիօ Կրանտէի տարածքին: Անասազիներուն ժառանգորդ փուեպլոները Ամերիկայի այն բնիկներէն են, որոնք յատկանշական ձեւով իրենց կապը պահած են անցեալին հետ՝ պահպանելով իրենց նախահայրերուն կրօնը եւ անխաթար պահելով իրենց հաւաքականութիւնները:

ՑԱՆՑԵՐՈՎ ՄԻԱՑԱԾ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հեռաւոր բազմաթիւ կիրճերու մէջ հնագէտներ յայտնաբերած են անասազիներու պատկանող հարիւրաւոր աւերակ-

ներ, ուրկէ երեւան եկած են մեծադէ հին անօթներու յատուկ կանաչ փայլով պատուած ժայռապատկերներ, ուր գծագրուած են եռանկիւնաձեւ հուժկու կերպարներ, որոնք իրենց գլխուն վրայ կը կրեն թռչուններ կամ մահիկաձեւ լուսապսակներ։

Անասազիներու բնակած կիրճերուն երկայնքին իրարու միացած սենեակներու շարքեր կ՚երեւին ժայռաբլուրներու լանջին։ Բազմաթիւ հնագէտներ կը հաւատան, որ այդ սենեակները հաւասար չափով շինուած են, որովհետեւ անասազիները հաւասարութիւն կիրարկող ժողովուրդ մը եղած են։ Մինչեւ 900 թուականը անոնց հաւաքականութիւններէն իւրաքանչիւրը բաղկացած է նուազ քան 100 հոգիէ, ապրած է առանձին հիւղակներու մէջ եւ վարած է ինքնիշխան կեանք։

Սակայն այդ ժամանակներուն Նիւ-Մեքսիքոյի հիւսիս-արեւմտեան անդրնդախոր կիրճերէն մէկուն մէջ սկիզբ առած է նոր ապրելաձեւ մը. հնագէտներ զայն կը կոչեն Չաքոյի առեղծուածը։ Անասազիներով բնակուած գիւղեր միացած են՝ հիւսիսէն հարաւ շուրջ 375 քիլոմեթր երկարութեամբ ցանց մը կազմելով։ Չաքոյի կիրճին երկայնքին 13 քիլոմեթրի վրայ ցրուած են 9 մեծ բնակարաններ, որոնք բաղկացած են քառանկիւն հարիւրաւոր սենեակներէ։ Հինգ յարկանի բարձրութեամբ այս բնակարանները կեդրոնացած են մեծ հրապարակներու վրայ, ուր խարսխուած էր անասազիներու ցանցը։ Աւելի քան 150 գիւղեր կապուած էին Չաքոյի համակարգին՝ բաժնելով հասարակաց մշակոյթ մը եւ կիրարկելով շինարարական միեւնոյն ոճը։

Բազմաթիւ մասնագէտներու կարծիքով, այս ցանցին բարդ կառուցուածքը պատճառ դարձած է, որ անասազիները վերածուին դասակարգային ընկերութեան մը։ Աւելի՛ն. Չաքոյի տարածքին բազմաթիւ գերեզմաններէ յայտնաբերուած թանկագին իրեր, ինչպէս՝ պերուզակով (ֆիւրքուազ) մանեակներ, սեւ սաթով շինուած զարդեր եւ յուռութքներ մտածել կուտան, թէ Չաքոյի բնակիչները ունեցած են հզօր իշխանաւորներ։

Իր փառքին գագաթնակէտին, 11-րդ դարու վերջերը, Չաքոյի հպատակները կը տիրապետէին տարաշխարհիկ նիւթերու հսկայական առեւտուրի մը։ Անոնք մաքաու թութակներու գունաւոր փետուրներ կը գնէին Մեքսիքայէն, խխունջի պատեաններ՝ Գալիֆորնիոյ ծոցէն եւ պերուզակ՝ Նիւ Մեքսիքոյէն։ Մեքսիքայի հետ կապերը կ՚ապացուցանեն, թէ Չաքոն կապեր հաստատած է աւելի յառաջադէմ քաղաքակրթութիւններու հետ։

Չաքոյի առեղծուածին ամէնէն խորհրդաւոր երեւոյթը ճամբաներու ցանց մըն է, որ կը տարածուի առնուազն 350 քիլոմեթրի վրայ, մինչեւ Եութահի հարաւ-արեւելեան եւ Գոլորատոյի հարաւ-արեւմտեան շրջաններ։ Այս ճամբաները յաճախ 9 մեթր լայնք ունին եւ քանի մը քիլոմեթրի վրայ հորիզոնական շիտակ գիծ մը կը կազմեն՝ մէկ կողմ ձգելով բնական ելեւէջները։ Անոնք մեծ առեղծուած մըն են հնագէտներու համար, որոնք հարց կուտան, թէ ժողովուրդ մը, որ փոխադրակառքեր եւ գրաստներ չունէր, լայն պողոտաներու ի՛նչ կարիք պիտի զգար։

Կարգ մը մասնագէտներ կը կարծեն, որ այս ճամբաներուն վրայով անցած են կանոնաւոր ծառի հազարաւոր կոճղեր փոխադրող բեռնակիրներ։ Աւելի քան 120 քիլոմեթր ճամբայ կտրելով՝ գերանները օգտագործուած են բազմայարկ բնակարաններու երդիքը ծածկելու համար։ Այլ մասնագէտներու ենթադրութեամբ, ճամբաները կրնան ծառայած ըլլալ իբրեւ միստիկական ուխտագնացութիւններու ճանապարհներ։ Հիւսիսային Արիզոնայի թանգարանին մէջ աշխատող հնագէտներէն մէկուն համաձայն, չաքոյական բանակներ ճամբորդած ըլլալու են հսկայական ճամբաներուն վրայով. «Թերեւս աւազակախումբեր կը յարձակէին գիւղերուն վրայ։ Հետեւաբար բնակիչները թերեւս զինուորներ վարձած են իրենց պաշտպանութեան համար», կ՚ըսէ հնագէտ մը, որ իր վարկածը կը հիմնաւորէ նկատի ունենալով այն առեղծուածային աշտարակներն ու դիտարանները, որոնք զետեղուած են ճամբաներուն երկայնքին։ Անոր կարծիքով, այդ դիրքերը զինուորական համախմբումի վայրեր եղած են։

ՄԱՐԴԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐ

Հնագէտներ աւանդաբար Չաքօն համարած են խաղաղասէր քաղաքակրթութիւն մը, ուր իշխած են աստղագէտ քուրմեր, առեւտրականներ եւ կառավարիչներ։ Սակայն վերջին տարիներուն երեւան եկած են կարգ մը ապացոյցներ, որոնք կը հերքեն այս տեսակէտը։ Չաքոյի առեղծուածը կրնայ կապ ունեցած ըլլալ վայրագ ծիսակատարութիւններու հետ, որոնց նպատակը կրնայ եղած ըլլալ անասազիներու տափաստաններուն վրայ ցրուած կամակոր փուեպլոները սարսափի մատնելու։ Նոր յայտնաբերուած մարդկային աւելի քան 300 ոսկորներ, որոնց վրայ ոսկրածուծը հանելու միտումով կոտրուածքներ եւ եփուած մասեր նկատուած են, մտածել կուտան, թէ անասազիները կիրարկած են ծիսական մարդակերութեան սովորութիւն մը, որ զուգադիպած է Չաքոյի բարգաւաճման գագաթնակէտին։

Եթէ այս վարկածը ճիշդ է, ապա մասնագէտներ ստիպուած պիտի ըլլան նոր ակնոցով դիտելու այս հին հնդիկներուն էութիւնը։

Մարդակերութեան վարկածը խնդրայարոյց է փուեպլոներու արդի ժառանգորդներուն համար։ Անոնք իրենց նախահայրերը կը պատկերացնեն իբրեւ խաղաղասէր հողագործներ, որոնք ներդաշնակ կեանք ապրած են իրենց հողին եւ իրարու հետ։

Կարգ մը մասնագէտներ կը վիճին, թէ մարդկային ոսկորներ ճզմելու, ճեղքելու կամ այրելու երեւոյթը ոչ թէ մարդակերութեան ապացոյց է, այլ՝ վհուկներու մահապատիժին ծիսական իրագործումը։ Փուեպլոները հաւատացած են, որ վհուկները կը խախտէին աշխարհի ներդաշնակութիւնը։ Շատ աւելի ուշ ժամանակներու կարգ մը փուեպլօ հաւաքականութիւններ այս ձեւով ձերբազատած են ենթադրեալ վհուկներէ։

ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ԳԱՂԹԵՐ

Հակառակ իր հզօրութեան, Չաքոյի առեղծուածը գոյատեւած է հազիւ 300 տարի։ 1200 թուականին անասազիներու աշխարհին վրայ անոր տիրապետութիւնը վերջ գտած է, եւ կիրճերը ամայացած են։ Ցարդ խորհրդաւոր կը մնայ անոր անկումին պատճառը։

Չաքոյի անկումով անոր ստեղծած ցանցը եւս քայքայուած է։ Իւրաքանչիւր գիւղ վերադարձած է նախկին ինքնիշխան դրութեան։ Հոլովոյթ մը, որ յետագային կրկնուած է արդի փուեպլոներուն մօտ։

Չաքոյի անկումէն ետք անասազիները շուրջ դար մը եւս շարունակած են բարգաւաճիլ՝ կառուցելով հոյակապ գիւղեր, Գոլորատոյի եւ Արիզոնայի տարածքին։ Ապա 1250-ական տարիներուն նոր աղէտ մը պատուհասած է անոնց բնակավայրերը՝ զանոնք մղելով զանգուածային գաղթի։ Ցայտնապէս ցեղամիջեան կռիւները պատճառ դարձած են այս գաղթին։

Կլիմայական ուսումնասիրութիւններ ցոյց կուտան, թէ 1150-ական տարիներէն սկսեալ պարբերաբար երաշտներ եւ հողի սահանքներ վտանգած են մշակելի հողերը եւ խաղաղ կեանք վարող անասազիները մղած են պայքարելու հետզհետէ սահմանափակ դարձող աղբիւրներու շուրջ։ Մէկ դար ետք բնակչութիւնը ինքնապաշտպանութեան համար արդէն բարձրացած էր սարահարթերու վրայ՝ կառուցելով ամուր գիւղեր։ Անոնց բնակավայրերէն յայտնաբերուած են կայծքարի շեղբեր եւ նետերու շինութեան մնացորդներ։

Հնագէտներ 1900-ական տարիներէն սկսեալ ուսումնասիրած են անասազիներու բնակավայրերը։ Սակայն միայն 13 տարիէ ի վեր բարձրացած են անոնց սարահարթերը եւ զարմացած են ի տես բարձրաբերձ վայրերու վրայ կառուցուած բնակարաններու աւերակներուն։ Անոնց բնակիչները 270 մեթր վարէն ջուր կրած են եւ իրենց ցանքը կատարած են վարը, բայց բնակութեան համար ապաւինած են բարձրութեան։

Բարձրաբերձ այս գիւղերը իրարու կապուած են տեսանելի հաղորդութեամբ եւ երբեմն կնքած են փոխադարձ պաշտպանութեան համաձայնութիւններ։ Անոնց գիտակցութեան շրջագիծէն դուրս գտնուողները կը համարուէին թշնամիներ։

Սակայն այս կեանքը տեւած է հազիւ 50 տարի, որմէ ետք անասազիները ընդմիշտ լքած են Գոլորատոյի շրջանը՝ աւելի լաւ կեանք փնտռելով այլուր։

ՆԵՐԳՐԱՒՈՂ ՈՒԺԸ

Մինչեւ վերջերս հնագէտներ կը կարծէին, թէ այս լքումը հետեւանք էր գաղթի մղող պայմաններու։ Այսուհանդերձ, նոր տեսակէտներու համաձայն, կայ նաեւ ներգրաւող ուժի գործօն մը։ Ուաշինկթընի պետական համալսարանէն մասնագէտ մը կը բացատրէ. «Հզօր գրաւչութեամբ բան մը պատահած ըլլալու է հարաւի եւ արեւելքի մէջ եւ հասած է մինչեւ Գոլորատոյի սահմանները՝ հրապուրելով անասազիները։ Հետզհետէ ըսկըսած եմ համոզուիլ, որ այդ ներգրաւող ուժը նոր կրօն մըն էր։ Երբ անասազիները տեղափոխուած են, անոնք յեղաշրջած են իրենց ծիսական ճարտարապետութեան եւ յատակագծումի ոճը, զոր կիրարկած էին դարեր շարունակ»։

Հնագէտներ տարակարծիք են, թէ արդեօք փուեպլոներու քաչինա կրօնը այնքան կանո՞ւխ յայտնուած էր, որ ստեղծած էր անասազիները ներգրաւող գործօնը։ Սակայն համաձայնութիւն կը տիրէ այն տեսակէտին շուրջ, թէ 1300-ական տարիներուն նոր կրօն մը ծագած է փուեպլոներու աշխարհին տարածքին։

Այսօրուան փուեպլոները կը հաւատան, թէ իրենց նախահայրերուն հարիւրաւոր ոգիները, զորս քաչինա կը կոչեն, իբրեւ միջնորդ կը ծառայեն մարդուն եւ աստուածներուն միջեւ, անձրեւ, բարեբեր հունձք, առողջութիւն եւ ուրախութիւն պարգեւելու համար։ Փուեպլոներու արարողական պարերուն մէջ պարերը կը ստանձնեն քաչինաներու դերը, փուեպլոներուն յաջողութիւնը ապահովելու համար։ Անոնց փայտէ, մազէ, փետուրներէ եւ անասուններու մորթէ պատրաստուած դիմակները շքեղօրէն զարդարուած են խորհրդանշելու համար տարբեր քաչինաներու պատմութիւնն ու իմաստը։

Արդի քաչինա պարողներուն այս դիմակներուն նմանակները կ՚երեւին անասազիներու ժայռապատկերներուն, կաւէ իրերուն եւ որմնանկարներուն վրայ, որոնք կուգան մինչեւ 1300-ական տարիներէն։ Այս ժայռապատկերներէն ամէնէն հինները յայտնաբերուած են Գոլորատոյի հարաւային եւ արեւելեան կողմը, ինչ որ կարգ մը հնագէտներ կը մղէ մտածելու, թէ այսօրուան փուեպլոներուն հաւաքականութեան խարիսխը կազմող կրօնը կրնայ անասազիները ներգրաւած ըլլալ իրենց հայրենիքէն։

Քաչինայի առեղծուած կը գործէր արինակից գերդաստանները եւ հաւաքականութիւնները միաձուլելով, ինչ որ առիթ կուտար տեսակ մը ընկերվարութեան ծագումին։ Կը կազմուէին հաւասար իրաւունքներ վայելող բնակիչներով գիւղեր, ուր համայնական աշխատանքով կեանք մը կը հիմնուէր։ Այս կրօնը 700 տարի իր դրական անդրադարձը ունեցած է փուեպլոներու կեանքին վրայ։ 14-րդ դարուն անասազիները անոր ընդմէջէն յայտնաբերած էին իրարու հետ ապրելու ձեւը։

Հաւաքականութեան մը պատկանելու զգացողութիւնը մինչեւ այսօր կը գոյատեւէ արդի փուեպլոներուն մէջ, ուր հաւաքականութիւնը աւելի կարեւոր կը նկատուի, քան անհատը։ Երբ մէկը հիւանդ է կամ դժուարութիւն մը կը դիմագրաւէ, կ՚ակնկալուի, որ ամբողջ գիւղը փութայ օգնութեան։

Այսօրուան փուեպլոներուն եւ անոնց անասազի նախահայրերուն միջեւ այլ կապ մը կը կազմեն բանաւոր աւանդութիւնները։ Դարեր շարունակ փուեպլոները իրենց նախահայրերը պատուած են պատմելով Գոլորատոյէն անոնց գաղթին մասին։

Իրենց նոր հողամասերուն տարածքին անասազիները կառուցած են հսկայական գիւղեր, որոնց նմանը երբեւիցէ գոյութիւն չէ ունեցած անոնց դարաւոր պատմութեան մէջ։ Աւելի քան հազար սենեակներէ բաղկացած գիւղաւաններ յայտնուած են, ուր փառաշուք ծիսակատարութիւններու շուրջ կեդրոնացած է հաւաքական կեանքը։

Քաղեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆԷՆ ԵՏՔ ԴՐԱՄԻ՞Ն ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Իզվեստիա»ն Ռուսաստանի ամէնէն ծանօթ թերթն է. վերջերս նշեց իր 80-ամեակը։ Հազիւ փակած համայնավարական շրջանը, այսօր սպառնալիքին տակ է դրամին գրաքննութեան ենթարկուելու։ Բան մը որ շատերու աւելի անտանելի կը թուի քան նախորդ շրջանինը։

Թերթը Ապրիլին արձագանգած էր լուրի մը որ կ՚ըսէր թէ ամերիկեան աղբիւրներ 5 միլլիոն տոլարի հարստութիւն մը կը վերագրէին վարչապետ Չերնոմիրդինի։ Հրապարակումէն ետք, թերթին խմբագիրը Կոլեմպիովսկի նաեւ կը հրատարակէր երկար մասեր այն ժողովին ատենագրութենէն ուր յայտնուած էր այդ հարստութեան մասին։ Վարչապետը կ՚ամբաստանուէր ռուսական կազի ու քարիւղի ամէն վաճառքէ բաժին առնելու մեղքով։ Անշուշտ Չերնոմիրդինի բանբերը հերքեց գրուածը ու հարցը փակուած նկատուեցաւ։

Քանի մը օր ետք քարիւղի ու կազի մեծ ցուցահանդէսի մը ընթացքին երկրին քարիւղի մեծագոյն ընկերութեան Լուկօյլի նախագահ Վահիտ Ալեքպերով (ազրպէյճանցի) կը յայտարարէր որ պիտի չթոյլատրէ որ «Իզվեստիա» Ռուսաստանը վարկաբեկող էջեր հրատարակէ։ Ալեքպերով որ 46 տարեկան է, կը նկատուի ռուս Ռոքֆէլլէրը, թէեւ ոչ ոք գիտէ թէ ինչպէս տիրացած է այդ հարստութեան։ Ան ըսած է թէ հոն ինք 41%-ով մեծագոյն բաժնետէրն է թերթին ու որպէս այդ յարմար նկատած արգելքը պիտի կիրարկէ։

Թերթին տնօրէնը տառ վրայ ամբաստանած է Կրեմլինը որուն ցուցմունքներով կը շարժի Ալեքպերով կենդանացնելով անցեալի գրաքննութիւնը։ Ան նաեւ հրատարակած է ընկերութեան մասին այլ տեղեկութիւններ, նոյնքան զգայացունց. ըսած է թէ անոր շուկայական յարաբերութիւններու տնօրէնը 15 տարուան բանտարկութեան պատիժ կրած է աւազակութեան համար եւ թէ իր այսօրուան ամէնէն մօտիկ գործակիցներն ալ արեւմտեան Սիպերիոյ շրջանի մաֆիական տիպարներն են։

Սակայն տնօրէն Կոլեմպիովսկի թերթին վայելած մեծ համարումով հանդերձ, լայն միջոցներ չունի ճակատելու միլլիառներու հետ։ Ալեքպերով կրնայ մէկ օրէն միւսը փոխարինել զինք, կամ նոյնիսկ ամբողջ խմբագրական կազմը։ 1992-ին պիւտճէի կարեւոր բաց մը պատճառ եղած է որ յաւելեալ բաժնեթուղթեր ծախուին, որոնց տիրացած է Ալեքպերով։ Անոր տիրապետութեան վերջ տալու նպատակով տնօրէնը դիմած է ռուս երիտասարդ գործի մարդ մը՝ Վլատիմիր Պոտանինի որ կ՚երազէր մամուլի թագաւորութիւն մը հիմնել։ Այսօր ան է «Իզվեստիա»յի գլխաւոր բաժնետէրը, բայց տնօրէնը յուսացածը չէ գտած։ Նոր գործատէրը աւելի խիստ վարուած է քան Ազրպէյճանցին. ան անյապաղ վերջ տուած է տնօրէնին պաշտօնին։ Խմբագիրները մեծ ընդվզումով հակազդած են, յայտնելով որ եթէ հոլ – հնազանդ մամուլ մըն է ուզուածը, պէտք է գլխաւոր խմբագիր կարգուի Ա. Չուպայիս կամ Ելցինի աղջիկը Տատիանա։ Վերջապէս պաշտօնը յանձնուած է թերթին Պուլկարիոյ նախկին թղթակիցին. սակայն դժգոհութիւնը վերջ գտած չէ։ Լրագրողները այնքան փորձառութենէ ետք կը խորհին որ միայն արհեստակցական միութիւն մը ստեղծելով կրնան գործատէրերու քմայքներէն պաշտպանուիլ։ Դեմոկրատ երեսփոխան մը ակնարկելով զարգացումներուն, ըսած է. «Գորպաչովի շրջանին պայքարեցանք միակ կուսակցութեան գրաքննութեան դէմ. բայց չէինք կրնար մտածել թէ դրամին գրաքննութիւնը կրնար նոյնքան վտանգաւոր ըլլալ...»։

ՔԱՂՀԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

L'ARBRE DE LA VIE

La Sainte Vierge Marie

VATCHE IKNADIOSSIAN

Archimandrite

Marseille, 1997

(Շար. Ա. էջէն)

Գերմանիոյ գլուխը (Հոկտեմբեր – Դեկտեմբեր 1989) վեցուկէս տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Պերլինի մէջ Օգոստոս 25–ին: Դատարանին համաձայն պատասխանատու էր այն կրակոցներուն որոնք կ՚արձակուէին Պերլինի պատը անցնիլ փորձող փախստականներուն վրայ: Իրեն հետ դատապարտուած են նաեւ երկու ուրիշ ամբաստանեալներ 3–ական տարի բանտարկութեան: Պաշտպան կողմը փորձած է համոզել դատարանը որ ամբաստանեալները անմեղ են եւ ինչ որ կը կատարուէր արեւելեան – Գերմանիոյ սահմաններուն վրայ Մոսկուայէն կախում ունէր եւ թէ արեւելեան – Գերմանիոյ պատասխանատուները բան չէին կրնար փոխել: Այս դատավարութիւնը սկսած էր 1995 Նոյեմբերին եւ մաս կը կազմէր դատական շարքի մը որ կը միտի դատապարտել նախկին արեւելեան – Գերմանիոյ քաղաքացիներն ու ղեկավարները, այդ պետութեան անհետացումէն ի վեր (1990):

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ մամուլի ծանօթ անուններէն «Թայմ» թերթը որոշած է Ի. դարու կարեւորագոյն 100 դէմքերը ընտրել դարավերջի սեմին. այդ նպատակով հրաւէր ուղղած է ընթերցողներուն որ իրենց ընտրութիւններով օգնեն այդ ցանկին պատրաստութեան: Մեկնելով այդ հրաւէրէն, Թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը իր կարգին սկսած է կոչեր հրապարակել որպէսզի իր ընթերցողները նամակներով, հաղորդագրութեան ուղարկումներով թեկնածու ցոյց տան Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիր Մ. Քէմալը ու ան եւս տեղ գտնէ հարիւր անուններու ցանկին վրայ: Նոյն առթիւ կը տեղեկացուի որ առ այժմ թեկնածուներու գլխաւոր տեղերը կը գտնուին Ռ. Ռեկըն, Ու. Չըրչիլ, Ֆ. Ռուզվէլթ, Հիթլէր, Մատոննա, Այնշթայն, Ն. Արմսթրոնկ, Մարթէն Լ. Քինկ, եւայլն:

ՇՈՒԷՏԻ մէջ մեծ զայթակղութիւն մը երեւան ելած է բաւական յապաղումով: Արդարեւ, յայտնուած է որ 1935–էն 1976, 62·000 անձեր, գլխաւորաբար կիներ պարտադրաբար ամլացուած են զանազան պատճառներով, ցեղին բարելաւման համար, այլ խօսքով խօժէնիզմ մը կիրարկուած է հիւանդ, հաշմանդամ, տկարամիտ, աղքատ եւայլն անձերու: Շուէտական «Տակընս Նիւէթէր» թերթն է որ քննութիւն մը կատարելէ ետք հրապարակած է արդիւնքները Օգոստոս 20 եւ 21–ի իր թիւերով: Տարիներէն Հիթլէր ցեղային զտումը միշտ գոյութիւն ունեցած է եւ 19–րդ դարու վերջաւորութեան արեւմուտեան բժշկութիւնը շատ զբաղած է այս հարցով: 1914 – 1918–ի կոտորածէն ետք մանաւանդ, այն հիման վրայ որ պատերազմը «լաւագոյնները» կը սպաննէ մինչ ցաւագարները ճակատ չեն տարուիր: Գերմանիոյ մէջ, Վայմարի Հանրապետութեան օրերէն, կենսաբաններ պահանջած են որ «ցեղային առողջապահութիւն» դասաւանդուի դպրոցներուն մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, առաջին անգամ ըլլալով չունէր մահուան դատապարտութեան եւ վճիռն ալ գործադրուեցաւ, հակառակ անոր որ կաղղած չէին: Վերջին շրջանին փիթպուլները շատ վտանգաւոր կը նկատուին եւ այս մահապատիժին պատճառն ալ այն էր որ անոնք հսկողութեան տակ չէին եւ քովի պարտէզը ցատքած ու յարձակած էին 84 տարեկան ծերունիի մը վրայ որ հիւանդանոցն է: Իսկ Լէ Մուլինոյի քաղաքապետ – երեսփոխանը՝ Անտրէ Սանթինի յայտարարած է որ օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ Ազգային Ժողովին արգիլելու համար «փիթպուլներու ներածութիւնը, անասնաբուծութիւնը, չահարկումը»:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ Համաշխարհային Օրերու ստեղծած խանդավառութենէն ետք, կարգը եկած է բացասական կողմին: Նախ կը պարզուի որ 30 միլիոն ֆրանքի բաց մը կայ, որովհետեւ բազմաթիւ պատուիրակութիւններ չեն վճարած իրենց մասնակցութեան սակը: Որոշուած էր որ աղքատ եւ թերաճ երկիրներէ եկողները ձրի մասնակցին, ինչ որ առիթ ստեղծած է հարուստներու ալ իրենց բաժինը չվճարելու: Ըստ «Փարիզիէն»ի (Օգոստոս 26) երիտասարդ աղջիկ մըն ալ բռնաբարուած է Թրոքատէրօ եւ հսկումի գիշերն ալ (Օգոստոս 23 / 24) այպանելի դէպքեր պատահած են:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վարդուհի Սարհատեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեան 300 Ֆր. կը նուիրեն Սամուէլ – Մուրատեան երկօրեայ վարժարանին, 300 Ֆր. Այր. Էֆ – Էմ–ի եւ 200–ական ֆրանք «Կամք»ին եւ «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կ՚ողբայ իր շատ սիրելի, երիտասարդ ու ժրաջան ընկերուհիին՝ Նորա Գազանճեանի մահը եւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ամուսնոյն Պր. Ռօժէի եւ գաւակներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր, անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Օգոստոս 30, ժամը 15–ին սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

– ՇԷՆ - ՖՐԱՆՍԱ –

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

(ՕԶԱՆԵԱՆ)

Կիրակի, Օգոստոս 31

Առաւօտեան ժամը 10–ին

Մարսէյլի

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

Նախագահութեամբ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԸՐՃԵԱՆԻ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ

Կը մատուցուի պատարագ եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Ազգային Հերոս՝

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

անոր մահուան 70–րդ տարելիցին առիթով:

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ եւ բարեպաշտ մեր ժողովուրդը՝ ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝

01 – 45 – 84 – 57 – 18

թիւին:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.

ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատը դրկելու:

PELERINAGE ANNUEL

1954 — 1997

43ème Anniversaire

SAINT GREGOIRE A TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 21 Septembre

sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la Présidence de **Son Excellence Mgr LAGRANGE**, Evêque de Gap,

et **Son Excellence Mgr Daron GEREJIAN**, Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— **10h30 : Une Messe** sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne, par Rév. Père Vartavar **KASPARIAN;**

En présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Serpotz Tatéos-Bartoughimeos.

— **13h : Un repas fraternel** réunira les pèlerins dans la salle polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent pas se rendre par leurs propres moyens. Les personnes qui se rendront par leurs propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué.

— **Départ à 7 heures précises :**

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

Marseille — Tél. : 04 91 77 84 70;
Beaumont — Tél. : 04 91 93 13 50;
Saint-Antoine —Tél:04 91 65 56 75;
Croix Bleue Arménienne — Tél. : 04 91 93 30 08;
Toulon - Abris' Club — Tél. : 04 94 27 10 51.

Pour toutes autres régions : Ass. Culturelle des Arméniens de GAP Tél. : 04 92 51 71 80 (heures de repas) & 04 92 51 00 87.

Prix du trajet de Marseille :
Aller — Retour seul : 100 F.
Repas seul : 120 F.
Aller — Retour et repas : 220 F.

Pour la vente d'objets, demander l'autorisation à l'Ass. de GAP.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12--13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 28
JEUDI
28 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·188 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.188

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 25 / 27)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Վարչապետ Ռ. Քոչարեան որ Մոսկուա պաշտօնական երկօրեայ այց մը կատարելէ ետք մեկնած էր Յունաստան, Օգոստոս 26-ին վերսկսած է աշխատանքի: Յունաստան գտնուած օրերուն ան հանդիպումներ ունեցած է հայ գաղութին ներկայացուցիչներուն հետ:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ Բ. ԱՌՈՒՇԱՆԵԱՆԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Երեսփոխան Բ. Առուշանեան որ Բ. անգամ թեկնածու է ԼՂՀ-ի նախագահութեան, ըսած է թէ յաղթելու պարագային պիտի ղեկավարէ երեք հիմնական սկզբունքներու հետեւելով: Առաջինը կը միտի պետական խիստ հսկողութեան ենթարկելու պետական պաշտօնեաներու, արդիւնաբերութեան նման պետական հարստութիւն կազմող մարզեր: Երկրորդը ժողովուրդին նկատմամբ աւելի ուշադիր եւ հոգատար վերաբերումն է ղեկավար տարրերուն կողմէ: Երրորդը կը վերաբերի պաշտօնատարներու ճիշդ ընտրութեան: Բ. Առուշանեան հարկաւոր կը նկատէ որ պաշտօն տրուի միայն արհեստավարժ, բարձր բարոյականի տէր մարդոց:

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման անդրադառնալով ան ըսած է թէ պէտք է արտաքին քաղաքականութիւնը աշխուժացնել, կարգաւորման հիմ դարձնել իրողութիւնը, նկատի ունենալով ներքին ու արտաքին գործօնները: Այդ գործօնները ԼՂՀ-ի փաստացի անկախութիւնն են, հանրապետութեան եւ անոր պատմականութեան կարգավիճակին ճանաչումը, ապահովութեան միջազգային երաշխիքներու անհրաժեշտութիւնը, շրջափակումներու վերացումը, Հայաստանի հետ համաքայլ գործողութիւնները, Սփիւռքի կարելիութիւններուն օգտագործումը, Ռուսաստանի ներկայութիւնը որպէս շրջանին մէջ պատմական ռազմավարական իր շահերը պաշտպանող տէրութիւն:

⁂

ԱՐԿԱԾԻՆ ՊԱՏՃԱՌԸ

Գորիս – Կապան ճամբուն վրայ Օգոստոս 22-ին ճամբորդատար հանրաշարժի մը հրդեհումին պատճառ եղած է ականի մը պայթումը: Ականը, հաւանական կը նկատուի որ ճամբու շինութեան աշխատանքներու ընթացքին գետեղուած ըլլայ ու հոն մնացած: Արկածին զոհերուն թիւը 6-ի բարձրացած է. 19 վիրաւորներէն ալ 9-ին վիճակը ծանր է: Նոր փորձանքէ զերծ մնալու համար բանակի սակրաւորումներ քննութիւններ կը կատարեն շրջանին մէջ: Դատախազութիւնը քննութիւն բացած է:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՅՑԸ

Հաստատուած է Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի Մոսկուա այցին ընկերանալիք պատուիրակութեան կազմը. անոր կ'ընկերանան Արտաքին նախարար Ա. Արզումանեան, Պաշտպանութեան նախարար Վ. Սարգսեան, Երեւանի քաղաքապետ Վ. Սիրադեղեան, կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար Շ. Գարամանուկեան, Ուժանիւթի նախարար Գ. Մարտիրոսեան, Տնտեսութեան նախարար Ա. Դարբինեան, Մշակոյթի նախարար Ա. Սմբատեան:

⁂

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՍԻՒՆԻՔԻ Ս. ՄԻՆԱՍ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Տաթեւի վանքէն ոչ հեռու Ս. Մինաս Եկեղեցիին (1646) վերաբացումը կատարուած է Օգոստոս 24-ին: Երկար ժամանակէ ի վեր աւերուած շէնքին նորոգութեան ձեռնարկած է «Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութիւնը 1995-ին: Գիւղին ալ օժանդակութեամբ աւարտած է աշխատանքը ու Մեսրոպ Արք. Աշճեան կատարած է օծումը:

⁂

ՃԱՏՐԱԿ

Վ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Աւարտած է ճատրակի 57-րդ ախոյենութիւնը ու 8 կէտով Բ. անգամ Հայաստանի ախոյեան հանդիսացած է Վլադիմիր Յակոբեան: Իրեն կը հետեւին Սմբատ Լպուտեան (7,5 կէտ), Արտաշէս Մինասեան (7 կէտ): Օգոստոս 24-ին Երեւանի Տիգրան Պետրոսեան Ճատրակի Տան մէջ յատուկ հանդիսութեամբ փակուած է ճատրակի փառատօնը: Ախոյեանը ստացած է 3000 տոլարի մրցանակը, Բ.ը՝ 2000, Գ.ը՝ 1500 տոլար: Կարգ մը ձեռնարկութիւն եւ հիմնարկներ ալ յատուկ մրցանակներ յանձնած են յաղթականներուն:

ԱՆԻՆ ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ ԲԱՑՑ Ի'ՆՉ ՁԵՌՈՎ...

«Ակօս» Օգոստոս 15-ի թիւով տուած էր լուրը թէ Թուրքիա ձեռնարկած է Անի քաղաքին որոշ կոթողներուն վերանորոգումին: Ձեռնարկին կը մասնակցի շուրջ 100 հոգինոց խումբ մը: Թերթին տեղեկատուութեան համաձայն, առաջին նկատի առնուածը պարիսպներն են:

Սակայն «Ակօս» կ'ըսէ թէ «վերանորոգումին բուն նպատակը քաղաքը վերջնական կործանումէ փրկելէ աւելի, հաւանական զբօսաշրջիկներու ցոյց տալ է նուազագոյն խնամքի մը արժանացած կոթողներ»:

Սարգիս Սերոբեանի պատրաստած պատկերազարդ էջը հակիրճ տողերով կ'անդրադառնայ Անիի անցեալին, հոն Թ. Թորամանեանի, Ն. Մառի, աւելի նոր շրջաններուն՝ Թիէռի զոյգին, Ա. Զարեանի եւ ուրիշներու կատարած պեղումներուն, պրպտումներուն: Կ'առաջարկուի որ նորոգութեան աշխատանքը տարուի Հայաստանցի ճարտարապետներու, վարպետներու օժանդակութեամբ:

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԳՆԱՑՔԸ» ՏԻՑԱՐՊԷՔԻՐ ՉԳՆԱՑ, ԲԱՅՑ...

Ծանօթ է որ նախարարապետ Երպաքանի արգելքին հետեւանքով, «Խաղաղութեան գնացքը» որ Օգոստոս 26-ին ճամբայ պիտի ելլէր Պրիւսէլէն 300 ճամբորդներով չկրցաւ մեկնիլ:

Հարցը սակայն փակուած չէ եւ զանազան ազգութեանց պատկանող այդ 300 ճամբորդներէն շատեր ազմուկ կը բարձրացնեն եւ ոմանք որոշած են երթալ օդանաւով:

Շատ վրդովում ստեղծած է նաեւ կարգ մը երկիրներու համաձայնութիւնը Թուրքիոյ այս որոշումին հետ: Անգլիան, առաջին առթիւ, զօրավիգ եղած է Պելճիքա, ապա՝ Գերմանիա: Այս «յանցապարտ մեղսակցութիւնն է» զոր կը դատապարտեն քաղաքական զանազան հոսանքներու անձնաւորութիւններ որոնք զօրավիգ էին «Հանովրի կոչ»ին:

Խոսէ Ռամոզ Հորթա, գրագէտ եւ խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակի դափնեկիր (1996) շատ խիստ արտայայտուած է, այս առթիւ, եւրոպական կառավարութիւններու հասցէին որոնք աչք կը գոցեն քրտական հարցին վրայ: Յիշեցուցած է նաեւ մարդկային իրաւանց Նոպէլ Կոմիտէի առաջարկը՝ միջազգային ատեան մը ստեղծել որ իրաւասութիւնն ունենայ զէնքի վաճառքը բոլորովին արգիլել կարգ մը երկիրներու եւ անշուշտ ցանկին վրայ է Թուրքիա:

Միշտ այս հարցին առընչութեամբ, զուիցերացի ընկերվարական երեսփոխանուհի՝ Ֆալիէնց Պլան մասնաւորաբար քննադատելով Գերմանիոյ դիրքը, խորհրդարանական քարթը ցոյց տալով, բացագանչած է. – «Ահաբեկիչի քարթս կը ներկայացնեմ»: Ցաւ կը յայտնէր որ Թուրքիա առիթ մը եւս կորսնցուցած է ժողովրդավարական երկխօսութեան մը ձեռնարկելու:

«Մուսա Անթէր» գնացքին (քիւրտ ըսպաննուած գրագէտի մը անունով մկրտուած) ճամբորդներուն մէկ մասը որոշած են օդանաւով Քիւրտիստան երթալ եւ կը ծրագրեն հոն ըլլալ Սեպտեմբեր մէկին տօնելու համար պատերազմի դէմ համաշխարհային օրը: Մինչ այդ, պարած ու երգած են քիւրտ արուեստագէտներու հետ միթինկի մը ընթացքին Կառ տիւ Միտի (Պրիւսէլ):

ՄԱՀ ԳՐԱԳԷՏ ԳԼԵՄԱՆ ԼԵՖԻՏԻՍԻ

ՀԵՂԻՆԱԿՆ Է «L'ARMENIEN» ՎԷՊԻՆ

Գլեման Լեֆիտիս ծագումով յոյն ֆրանսագիր հեղինակը (հայրը՝ յոյն էր, մայրը՝ ֆրանսուհի) մեռաւ Օգոստոս 26-ին, 77 տարեկանին: Ինքնուս, ան բազմաթիւ արհեստներ ըրած է կեանքի երկայնքին՝ լուսանկարիչ, կօշիկի մոտելիստ, ակադեմիկոս պաշտօնեայ եւայլն, եւայլն:

Իր վէպերէն էր «Պէօյիւք ատայի վարդը» որ 1964-ին արժանացած է «Երկու Մակօ»ներու գրական մրցանակին: Իր ամբողջ գործը կեդրոնացած էր Ֆրանսայի, Փարիզի եւ Միջերկրականի վրայ, յաճախ ճամբորդած էր Սպանիա եւ Յունաստան (առջի տարի ալ հեռաձայնած էր մեզի փափաք յայտնելով Հայաստան այցելել):

Հեղինակ է բազմաթիւ վէպերու, նաեւ չափածոյ գործերու: Յիշենք. –

La fontaine de Skopelos, Le marin de Lesbos, l'Arménien, Les émigrés du Soleil, La main rouge, La rose de Buyukada, La conquête du fleuve, Cyclones (poèmes), L'or du Guadalquivir, Belleville, Le mal de Paris, Montmartre, Des dimanches à Bellevile.

Երկար տարիներ ապրած է Պելվիլ, այն շրջանին մանաւանդ երբ այդ թաղամասը մասնաւոր գոյն մը ունէր, նոր հասած հայութեամբ, կօշիկի աշխատանոցներով եւ ուր սերտ բարեկամութիւն հաստատած էր Հայերու հետ: Այդ իսկ պատճառով ծանօթ եւ բարեկամ էր «Յառաջ»ի որուն 60-ամեակին առթիւ գրութիւն մը ստորագրած էր այդ առթիւ լոյս տեսած փլաքէթին մէջ, խորագրուած՝ «Haratch à Belleville» եւ ուր կը յիշէր այն օրերը երբ Պելվիլի Հայերը կուգային 56 ռիւ Փիա իրենց «Յառաջ»ը գնելու (այս գրութիւնը կը հրատարակենք մեր յաջորդ թիւով, իր յիշատակին): Մտերիմ բարեկամն էր նաեւ մեր սիրելի Առլէն Փափազեանին որու մահուան առթիւ ալ գրութիւն մը ստորագրած էր «Յառաջ»ի մէջ՝ «Arlen mon ami, mon frère» եւ որու վերջաւորութեան կը գրէր. –

«Arlen, mon ami, permets-moi d'emprunter *à Jacques Brel quelques mots des paroles de la chanson qu'il écrivit à la mémoire de son camarade Jojo :*

Six pieds sous terre tu n'es pas mort
Six pieds sous terre je t'aime encore.

Նոյնը կը խորհին, անկասկած, իր գործն ու անձը սիրողները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՐՎԷՆԸՄԱՆ օրէնքի նախագիծը դաղթող օտարականներու վերաբերող արդէն իսկ լուրջ բանավէճ ստեղծած է ձախին իսկ բաղկացուցիչ տարրերուն ծոցը: Փասքուա եւ Տըպրէ օրէնքներու սրբագրութիւնը ջնջումին տեղ (ժոսփէնի խոստում ընտրապայքարի ատեն) բաւական խրարանցում յառաջ բերած է ոչ միայն «առանց թուղթի» ենթականերուն եւ անոնց զօրավիգ միութիւններու մօտ այլեւ քաղաքական պատասխանատուներու: Այսպէս, կանաչները զորս Տոմինիք Վուանէ կը ներկայացնէ կառավարութեան մէջ ազդարարած են թէ Վէյլ տեղեկագրէն ներշնչուած օրէնք մը «վստահութեան ծանր տագնապ մը կը բանայ բազմատարր մեծամասնութեան մէջ»: Ծէք Լանկ յայտարարած է թէ տխուր է եւ կ'աւելցնէ որ Ազգային Ժողովը կրնայ գոհ ըլլալ: Ընկերվարական կուսակցութեան ձախ թեւն ալ ցաւ կը յայտնէ «քաղաքական զօրաւոր խորհրդանիշի» չգոյութեան համար եւ կը նախատեսէ խորապէս սրբագրել «Շըվէնըման» օրէնքը որ շատ հեռու է ընկերվարականներու մեծ մասին ակնկալութիւններէն:

ԼԻՈՆԷԼ ԺՈՍՓԷՆ վերջնապէս թաղեց ընտրական դրութեան որեւէ փոփոխութիւն շրջանային յաջորդ ընտրութիւններուն համար: Նախարարապետը յայտարարեց թէ չուզեր որ ընտրութեան կանոնները փոխուին ընտրութենէ մը քանի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՎՐԻՊԱԿ. – «Յառաջ»ի թուականներու օրերու սխալ մը գործուած է հայերէնին մէջ Օգոստոս 26 եւ 27-ի թիւերուն, առաջինը պէտք է ըլլայ *Երեքշաբթի*, երկրորդը՝ Չորեքշաբթի: Թուականները եւ ֆրանսերէնը ճիշդ են:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ՀԵՏ

«...ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԷ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՉԿՐՑԱՒ ՄԷԿ ԱՆԳԱՄԷՆ ԹԱՓԱՆՑԵԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ: ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄՆԱՑ ԻՐ ԾԻՍԱԿԱՆ, ԱՐԱՐՈՂԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ»

Հ. — Սրբազան, խօսեցիք գերեզմանների մասին, դրանց չգոյութեան մասին: Անմիջապէս զուգադրումով՝ վերջին պատմութիւնը Թիֆլիսում՝ կապուած Խոջիվանքի մեր պանթէոնի հետ: Կ'ուզէի՝ որպէս եկեղեցական ձեր գնահատականը: Թուրքիայում հարիւրամեակների, վերջին տասնամեակների յատուկ քաղաքականութիւնը կայ, բայց չպատահի այնպէս, որ մեր շուրջն էլ նոյնը կատարուի ... Այս շրջապատում էլ նման վտանգ կայ:

Պ. — Այդ մասին Թերթին մէջ կարդացի եւ ընդվզեցայ, որովհետեւ գիտեմ Խոջիվանքը, մեր պատմութենէն գիտեմ. 19-րդ դարու վերջի մեր ընտրանիներն էին հոն թաղուած: Պանթէոն էր: Սովետներու վերջին շրջանին, որոշ գերեզմաններ փակուած էին, բայց աւելի առաջ չէին գացած՝ սրբապղծութիւն չէր եղած: Ես յատուկ մարդ ղրկած էի, որ Սիմոն Զաւարեանի հետքը գտնեն: Չէր եղած: Եղածը եղած էր, բայց այս ընդվզեցուցիչ է, մանաւանդ ինծի համար, երբ տեսայ որ Վրաց պատրիարքն էր Էջմիածին այցելած եւ շատ լաւ ընդունելութիւն եղած էր, եղբայրական լաւ մթնոլորտ ստեղծուած էր: Կը կարծէի որ այդ հիման վրայ կարելի կ'ըլլար սխալները դարմանել եւ երկու քոյր եկեղեցիներու, երկու քոյր ժողովուրդներու մէջ վէրք չէր ըստեղծուէր: Բայց չեմ հասկնար, թէ ինչպէս Պատրիարքը եւ Կ'երթայ եւ Խոջիվանքի վրայական եկեղեցի հիմնարկէք կ'ընէ: Ուրիշ տեղ չկա՞ր, որ այդ գերեզմանները պէտք է սրբապղծէին: Եւ Աստուած պիտի ընդունի՞ այնտեղ մատուցուած աղօթքը: Յետոյ առդ մը կար լրատուութեան մէջ, որ պէտք է ստուգեմ ու Վեհափառէն խնդրեմ որ հանդէս գայ, իբրեւ թէ Իլիա պատրիարքն ըսեր է, թէ ես կը բերեմ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի օրհնութիւնը: Անկարելի է որ ատոր հաւատամ, եւ սակայն մարդիկ կը լսեն, յանկարծ կը սկսին հաւատալ որ Գարեգին Վեհափառը այդպիսի օրհնութիւն կուտայ: Պէտք է այս ճշդել, եւ Հայաստանի իշխանութիւնները պէտք է միջամտեն:

Հ. — Սրբազան, դառնանք այլ հարցերի: Մեր ներկայի իրական պատկերի գիտակցութիւնը կայ, մեր առջեւ կանգնած մարտահրաւէրների ընկալումը կայ, ժողովրդի այս վիճակը, նորաստեղծ պետականութեան խնդիրները, անպատասխան մնացող անհաշիւ հարցեր ... Կ'ուզէի, որ դուք խօսէիք յատկապէս հայ եկեղեցու դերի մասին, անելիք առաքելութեան մասին: Տասնամեակներ շարունակ հարկադրուած լռութեան վիճակում էր. 20-րդ դարում այս էլ երկրորդ անկախ պետութիւնն ենք ստեղծում: Ի՞նչ է անում, ի՞նչ պէտք է անի եկեղեցին: Այն եզակի կառոյցներից է, որը վստահաբար առաքելութիւն ունի: Գոնէ հասարակութեան մէջ, կարծես, չի գիտակցւում, չի ամրապնդւում, որ այդ առաքելութիւնը լաւագոյնս է կատարւում: Որոշ ժամանակ առաջ քաղաքական յայտնի գործիչներից մէկը դժգոհում էր. եթէ իմ եկեղեցին չի խօսելու արդարութեան մասին, չի խօսելու բարոյականութեան մասին եւ այլ հարցերով է զբաղուելու, ինչի՞ս է հարկաւոր: Իր խնդիրը արդարութեան համար պայքարելն է, արդարութիւնը վերահաստատելն է: Մեր եկեղեցու առաքելութիւնը դուք ինչպէ՞ս էք տեսնում այս ծանր շրջանում:

Պ. — Երբեմն երանի կու տամ խորհրդային տարիներուն, երբ եկեղեցին առասպել էր, խորհուրդ էր: Ժողովուրդը արգիլուած պտուղի պէս կը նայէր: Էջմիածինը սրբութիւն էր, Վազգէն Առաջինը կերպար էր՝ հեռու ... Բայց ժողովուրդը գիտէր, որ գոնէ հոգեկան կառչելու տեղ ունի: Երբ սկսաւ պայքարը կեանքի կոչելու շրջանը, տկար կէտերը երեւան եկան: Գէշ եղաւ, եկեղեցին սկսաւ տխուր պատկերով ներկայանալ: Կը յիշեմ՝ ղարաբաղեան դէպքերու ժամանակ այսպէս պատահ եղաւ. «Կաթողիկոսը խաչեց մեր հաւատքը»: Յետոյ, 88-ին Փետրուարի 25 – 26-ին Վազգէն Վեհափառը հրապարակաւ ելոյթ ունեցաւ: Ժողովուրդը իրար անցաւ, չէր գիտեր՝ ինչպէս հասկնալ, եւ «Զուարթնոցի» դէպքէն օրն ալ խօսեցաւ ու ըսաւ թէ այսուհետեւ ես կը լռեմ, սխալ տպաւորութիւն ստեղծուեցաւ: Վազգէն Վեհափառը խորհրդանիշ էր եւ ժողովուրդը այդ ճակատագրական պահուն ուրիշ բան կը սպասէր: Ըստ իս, առաջին անգամ Եկեղեցիին եւ ժողովուրդին միջեւ բեկումը այդ պահուն եղաւ: Յետոյ բնական ժամանակներ եկան: Վազգէն Վեհափառը վախճանեցաւ, Գարեգին Կաթողիկոսը եկաւ, ալեկոծումներ եղան: Քաղաքական վերիվայրումներ եղան, կուսակցութիւններ ծընունդ առին, շատ հարցեր յառաջացան, շատ պատասխաններ չտրուեցան եւ երկիրը բանով մըն ալ խախտուեցաւ: Անցեալին այսպէս կամ այնպէս, մեծի ձեռք համբուրել կար, պատիւ կար, յարգանքի մթնոլորտ կար: Հիմա ամէն ինչ փոխուած է, չափանիշ չկայ: Ոչ խորհրդային բռնատիրութեան ճնշում կայ, բայց ոչ ալ խորհրդային կրթական համակարգի մըշակոյթը, քաղաքակրթական կենցաղավարական օրէնքները կան: Միւս կողմէ Եկեղեցին չկրցաւ մէկ անգամէն թափանցել ժողովուրդին մէջ: Եկեղեցին մնաց իր ծիսական, արարողական սահմաններուն մէջ: Անոր փոխարէն եկան աղանդաւորները՝ մորմոնները, կրիշնայականները, ով գիտէ ... Աշխարհի բոլոր կողմերէն եկան աւետարանելու 1700 տարի քրիստոնեայ ժողովուրդին: Իրենք՝ անունով քրիստոնեայ, բայց մարդիկ եկան, եկան հաւատքով: Մորմոնները որ չարաթական 20 ժամ տրամադրած են իրենց հաւատքին, եկան՝ դրամ, գործ, մարդ բերին: Եհովայի վկաները, կը ջըղայնանաս անոնցմէ, բայց կը հիանաս թէ ինչպէս տունէ տուն կը մտնեն, դուռնէ դուռ կը թակեն, կը քարոզեն: Մենք այդպէս չեղանք: Մենք մկրտելով, պսակելով, թաղելով զբաղեցանք եւ ուշացանք զանգուածային կերպով ժողովուրդին մէջ մտնելու: Եւ ձախողեցանք քարոզել Աւետարանը, Քրիստոսի հաւատքը քարոզել Հայ Եկեղեցիին մէջ: Ժողովուրդը պարապութիւն զգաց, եւ այդ շատ գէշ էր: Յետոյ նաեւ ժողովուրդը կ'ակնկալէր, որ մեծ՝ մարդկային, ընկերային, բարոյական հարցերուն մէջ Եկեղեցին պէտք է ներկայ ըլլար, որպէս, օրինակ, երրորդ, չորրորդ ուժ: Կայ իշխանութիւն, խորհրդարան, արդարադատութիւն, առանց իշխանութեան կարեւոր տարրեր են: Ժողովուրդին մէջ, հաւանաբար եկեղեցին իբրեւ հոգեւոր հաստատութիւն էր, որ պիտի կարենար յանկարծ տեղ գալ եւ իր խօսքը ըսել՝ ընդհատումի կամ դատապարտումի: Ու հաւատամ պէտք է որ Եկեղեցին իր խօսքը ըսէ: Հոս էր, թերեւս, որ քիչ մը սխալեցանք: Օտար եկեղեցիներու մէջ, օրինակ, նման դէպքեր եղան: Քաջութեան ըսեմ, սխալ չհասկնաք: Բայց եկեղեցականներ եղան որոնք ոտքի կեցան եւ իրենց ըսելիքը ըսին: Մեր պարագային, կարծես, այդ տեղի չունեցաւ, Եկեղեցին աւելի զգոյշ մնաց: Չեմ գիտեր թերեւս խելօք վարուեցաւ, բայց ոմանց համար այս ընդունելի չէր: Ոմանք կը կարծէին որ 4-րդ դարու Ներսէսի նման պէտք է ըլլար որ Պապ Թագաւորին խայտառակէր կամ Յուսիկ Կաթողիկոսի ըլլար որ Տիրանը դուրս վռնտէր եկեղեցիէն: Բայց այն ատեն ալ Տիրան Յուսիկ Կաթողիկոսը սպաննեց, Ներսէս Կաթողիկոսը թունաւորեցին...

Ահա այսպիսի բաներ: Բայց ըսեմ՝ մէկ բան պէտք է ըլլայ, Եկեղեցին պէտք է իր խօսքը ըսէ, երբ ժամանակը գայ: Երբ ժողովուրդը կը սպասէ, պէտք է Եկեղեցին խօսքը ըսէ.

Հ. — Սրբազան, անկախ ոմանց ակընկալութիւններից, տարբեր տեսակէտներից, բայց վերջին տարիների [այս] հոլովոյթը իսկապէս արժէքների անկման պատճառ եղաւ, եւ ժողովրդի բարոյական նկարագիրը, ազգային շատ որոշակի աւանդական ամուր արժէքներ խախտուեցին, մինչդեռ դրանց վրայ պէտք է հաստատուէր եւ շարունակութիւն գտնէր պետութիւնը: Հիմա եկանք – հասանք մի վայր ու ժամանակ, երբ պատմական բեքաստիկ տիրքը կորցնելու վտանգը կայ: Բարոյական առումով, հոգեւոր արժէքների առումով ետ մղուեցինք, ու շատ աւելի դժուար է լինելու գտնելն ու շարունակելը՝ իբրեւ ուժեղ – արժանապատիւ երկիր ու հաւաքականութիւն: Զրոյցի աւարտին կ'ուզէի ձեր տեսիլքը, ձեր պայծառ – զուարթ հայեացքը մեր երկրի, մեր ժողովրդի (ե՛ւ Հայաստան, ե՛ւ Սփիւռք) ապագայի վրայ: Ի՞նչ էք տեսնում:

Պ. — Կեանքի մէջ ինչ որ երազած եմ, յաջողած է ինծի, իրագործած եմ: Եւ այս պարագային ալ չեմ ուզեր որ այս երազանքս որեւէ ձեւով խաթարուի: Այսօր ամենահիմնականը ղարաբաղեան հարցն է, ուրիշ բանի մասին այլեւս չեմ մտածեր: Ինչ որ ձեռք բերուած է արիւնով, զոհողութեամբ, քաջութեամբ, զայն այլեւս պէտք չէ վերադարձուի: Չեմ կարծեր թէ աշխարհի մէջ կայ ոեւէ հայ որ նահանջի մասին մտածէ: Ինչ – ինչ լուծումներ, այո՛, բայց ետ դարձի ճամբայ պէտք չէ ըլլայ: Ես գիտեմ որ մեզի համար Ղարաբաղ չէ, ազգային գոյութեան ու հեռանկարի հիմնական հարց է: Գիտեմ՝ Հայաստանի հայութիւնը ծանր օրեր անցուց, բայց ամէն անգամ երբ կուգամ, կը տեսնեմ խաղաղութեան բերած փոփոխութիւնը: Հողմը քիչ մը մեղմանայ, այս ժողովուրդը ոտքի կը կենայ: Քանի անգամ եկած եմ, սիրտս կը բացուի, պարզապէս կ'ուրախանամ, գացեր եմ Զանգուի ափը, երախաներ կը լողային, չէք երեւակայեր որքան ուրախացայ:

Մեր ժողովուրդը այն ժողովուրդն է, որ թերեւս թիւ չունի, բայց որակ ունի: Եւ կը մաղթեմ, որ այս դժուար տարիները շուտ անցնին եւ մենք հզօր պետութիւն դառնանք այս շրջապատին մէջ:

Եւ Աստուած կը լսէ:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ
«Երեւան»

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԽՕՍՔ ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մեր օրերուն, գրական քննադատութիւնը մատնուած է գժուարութեան: Առաջին ակնարկով խօսքը գրական իրաւ քննադատներու գոյութեան մասին չէ՛: Էր երբեմն, մենք ունէինք գրական քննադատներ որոնք յաճախ ինքնազարգացման ճամբով ամբարած կ'ըլլային այնքան գիտելիք ոչ միայն ամբողջական հայ մշակոյթի կապակցութեամբ այլ նաեւ եւրոպական, որ անոնց խօսքը ունէր կշիռ, որ անոնք գրական երկ մը, այդ ըլլայ բանաստեղծական թէ արձակ, կը վերլուծէին ոչ միայն խորքով այլ նաեւ լեզուական առումով, որ անոնք ոչ թէ թշնամիներն էին սկսնակ կամ որոշ ճամբայ մը անցած գրողին, այլ իրական բարեկամը անոր:

Հիմա կը փնտռենք այդ հենքէն մէկ երկու քննադատ...

Մեր խօսքը, այսօր, գիրքով մը հրապարակ եկողներու մասին է: Անշուշտ, ուրախալի է, որ Սփիւռքի մէջ կը շարունակուի Յակոբ Մեղապարտով սկսուած գործը. բայց ահա այդ գիրքերու մեկնաբանութեան շուրջ աւելի համեստ արտայայտութեամբ մը՝ երբ գրիչներ կը գտնուին որոնք համարձակութիւնը կ'ունենան գրախօսական մը գրելու. այդ խօսքը պէտք է գրուի աչքի եւ դողի: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ գրախօսուող գիրքին հեղինակը եթէ չկոչուի տաղանդաւոր կամ մեծատաղանդ, հաւատ կը փրցնէ ... Ու կը պատահին այս տեսակ բաներ ... Ի՞նչ ... գրախօսողը, որ բարի միտումով մը ճամբայ ելած էր, հեղինակէն կը ստանայ սա տեսակ նամակ մը.—

Յարգելի Պարոն, շնորհակալութիւն ձեր գրախօսութեան համար. բայց նկատի առէք, որ Արշակ Չօպանեանը, ատենին, գիս մեծապէս գնահատած էր. իսկ դո՞ւք ... եւայլն,

Ըսել կ'ուզէ, դուք ո՞վ էք, որ կը համարձակիք նկատողութիւններ ընել գիրքիս առընչութեամբ:

Կամ ուրիշ մը կը գրէ այսպէս.—

Յարգելի Պարոն գրախօս, կարդացի ձեր յօդուածը վերջին երկու գիրքերուս մասին. առ այդ, ձեր նկատողութեան կը յանձնեմ ներփակ շարք մը գրախօսականներ որոնք ստորագրուած են Սփիւռքէն թէ Հայրենիքէն յայտնի գրականագէտներու կողմէ...

Եզրակացութիւն.— Հեղինակը ըսել կ'ուզէ.— Դուք ի՛նչ համարձակութեամբ չէք հաւնած իմ գիրքերուս, դուք ո՞վ էք որ, երբ անդին գրականագէտներ...

Եւ ինչե՛ր ըսած կ'ըլլան այդ գրականագէտները ... կը կարդանք, չափած կ'ըլլան շողշողուն ածականներ հեղինակին հասցէին:

Մարդ կը զարմանայ կարդալով այդ գրախօսականները, ո՛չ տաղանդաւոր, ո՛չ մեծատաղանդ, միայն հանճարեղ չըսած:

Մեր ընդհանրական գրականութեան մէջ Ներսէս Շնորհալին, միայն շնորհալի է, իսկ մեր այսօրուան տղաքը՝ մեծատաղանդ...

Քանի որ մեր այսօրուան գրողները շատ զգայուն են եւ, միշտ ալ ունին գրականագէտ քննադատներ որոնք պատրաստ են շողշողուն ածականներ շռայլել Ա. Բ. Գ.ի մը գործերուն, եւ անոնց տպագիր խօսքերը կը ներկայացնեն մեզի որպէս առհաւատչեայ իրենց տաղանդին, մենք ալ կ'ուզենք տպագիր խօսքերով ցոյց տալ թէ մերթ հարիւր եւ աւելի տարիներու վաղեմութիւնը ունեցող քննադատութիւնները ինչպէս կատարուած են թէ՛ արեւելեան, թէ՛ արեւմտեան կողմն աշխարհի:

Գուցէ ոմանք սկիզբէն իսկ ըսեն, թէ ժամանակները տարբեր էին, հոն մթնոլորտը այլ էր, զանգուածներ կային, հայ գիրը յարգողներուն թիւը մեծ էր եւայլն, եւայլն:

Այդպիսիներուն պատասխանենք անմիջապէս – որ այսօրուան գրախօսները մեր, քաջ գիտնալով պայմանները Սփիւռքին, արդէն երբ կը գրախօսեն գիրք մը, գըրիչը ձեռնոցո՛վ կը բռնեն, որ չըլլայ թէ յարգելի հեղինակը անզգոյշ խօսքով մը վիրաւորեն. բայց հակառակ այդ նախազգուշութեան, երբ յանկարծ գրած ըլլան թէ հեղինակին գրածը անհասկնալի է, չինարէն է, հեղինակը անդին կը պոռայ.—

Է՛հ, ի՛նչ ընենք, որ չինարէն չէք գիտեր, մեծայարգ գրախօս, երբ անդին մէկուկէս միլիառ մարդիկ չինարէն կը խօսին: Այդպէս, բարձրաձայն խօսողը կ'երեւի հաստատել կ'ուզէ, որ այդ թիւով Չինացիներ կը կարդան ու կը հասկնան ի՛ր, մեծատաղանդ գրողի խօսքերը:

Բայց մենք անցնինք մեր պատասխան տպագիր խօսքին, որոնց հեղինակները համընդհանուր ճանաչում ունին:

Ահա թէ ի՛նչ գրած է Յովհաննէս Թումանեանը 1892 թուականին.— — Գրախօսութիւն — Մռճռեանց Պետրոս: — «Բանաստեղծութիւններ»: Աղեքսանդրապոլ. տպարան Աբրահամ Մալխասեանցի, 1892 թ. 68 երես, գինն է՝ 25 կ.

«Այս գրքի մասին ստիպուած է խօսել ոչ թէ արժանիքը, այլ այն հանգամանքը, որ լռութիւնը կը խաբէ հեղինակին, եւ նա, իրան շարունակ բանաստեղծ համարելով, ի զուր, եւ նոյնիսկ վնասակար աշխատանք կանի գրականութեան համար»:

Յովհ. Թումանեանը այլ տեղ մը շարք կեղծանուններ օգտագործող Պ. Կատանին պատասխանելով կ'օգտագործէ այս տեսակ լեզու. երբ այդ վերջինը զինք կը

...ոչէ խուղարկու՝ վատ իմաստով. —

«Դուք խաբի չէք սխալւում, Պ. Կատուն, որ խուզարկուի պաշտօն ունեմ, բայց ոչ թէ պաղտնի ոստիկանութեան, այլ այն ժողովրդի, որի բանաստեղծներից մէկն եմ, եւ եթէ կ'ուզէք, նրանից էլ զօրի, մինչեւ ուր կը կտրեն աչքերս ու կը հասնի ձեռքս, Եւ չէք սխալւում, եթէ բացականչում էք՝ չգիտենք որտեղ է վերջանում բանաստեղծութիւնը եւ որտեղ է սկսւում գաղտնի խուզարկուի պաշտօնը»:

«Գրողները, բանաստեղծները միաժամանակ ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ գաղտնի խուզարկուներ, որ ոչ միայն ձեր կեղծ անունները հրապարակ կը բերեն, այլեւ ձեր կեղծ հոգին ու կեղծ մտքերը, որ աւելի խորն են ծածկուած»:

Այս յօդուածն ալ գրուած է 1911 թուականին:

(Յովհ. Թումանեան երկերի ժողովածու հատոր 4—րդ, Երեւան 1969)

Կը տեսնէ՞ք թէ ինչպէս կը քննադատէին մեր անցեալի մեծերը հայ գրականութեան մէջ մեղեդիի փոխան աղմուկ բարձրացնողները:

Տանք մէկ երկու օրինակ եւս մեզի աւելի մօտ շրջաններէ գրիչովը մեհենականներուն:

«Մեհեան» պարբերականի առաջին թիւին մէջ 1914 Յունուար 1—ին, Յակոբ Քիւփեճեանը (Օշական) կը գրէ Հրանդ Նազարեանցի մասին. —

«Որոշապէս չեմ գիտեր ինչո՛ւ խմոր կը զգամ: Բայց ինծի կուգայ թէ նորերուն մէջ ամէնէն աւելի քիչ խմոր ունեցող ու ամէնէն աւելի ինքզինքը ծախել գիտցող այս սնապարծ եսամոլին յաւակնութիւնը պարապ մըն է քայքայել»:

«Մեր բանաստեղծութեան այս նորօրինակ Տօն Քիշոթը անակնկալ բախտը ունեցաւ ծաղրելի ըլլալու տեղ ծափ ու համբաւ գիզելու»:

«Հրանդ Նազարեանց սիրտ չունի: Իր քերթուածները, բոլորն ալ, մեռած ագիներ են: Պզտիկ ախտավարակ ճաչակով մը յօրինած դագաղներու մէջ պառկած կը քնանան»:

«Հրանդ Նազարեանց ուզելով փայլիլ, ուզելով տպաւորութիւն թողուլ մանաւանդ, քանի որ անհասկնալի, անկապ, անհաւասարակշիռ ըլլալը հիմա պայման է ինքնատիպ ու հետեւաբար տաղանդաւոր հռչակուելու, անխնայ, առանց անդրադառնալու կը վատնէ իր գոյներուն հնար մթերքը»:

Իսկ նոյն Օշականը «Մեհեան»ի Բ. թիւին մէջ 1914 Փետրուար 1—ին, խօսելով Տիգրան Չէօկիւրեանի «Վանք»ը հատորին մասին, տալով արժանին՝ արժանաւորին, կը գրէ. —

«Կ'ելօք տղայ մըն է ան, որուն աչքերը կը պահեն նուրբ դերդգայնութիւն մը, եւ որ իրերու վրայ նայած ատեն գիտէ հոն տեսնել պահուըտած, թանկագին պատկերներ, անոնցմէ որոնք կը փախչին ուշիկ նայուածքներու հասողութենէն»:

«Պ. Չէօկիւրեանի գիրքը արժանի է համակրանքի»:

Կը տեսնէք, որ մեծերը, երբ գիտեն խարազանել, գիտեն նաեւ գնահատել: Բայց կը գնահատեն՝ արժանի՛ն:

Իսկ ի՛նչ էր ու է՛ մեծերուն ուզածը մեր գրողներէն: Տանք Գեղամ Բարսեղեանի «Բաժակաճառ»էն հատուած մը տպուած նոյն «Մեհեանի» երրորդ թիւին մէջ հրատարակուած 1914 Մարտ 1—ին. —

«... Բայց Ցեղին Ուժը, աւելի մեծ ու սուրական քան պատահական բոլոր երեւոյթները — մեծ խոստումը կ'ընէ, — Հայ Ցեղին, արտաբերուած ցարդ, ընդհանրապէս, ժողովրդային հանճարի արտայայտութիւններու մէջէն, եւ ա՛յնքան քիչ անգամ անհատ — հանճարի բարախումներուն շնորհիւ, պիտի պանծայ գործերով զորս արուեստագէտը պիտի կառուցանէ: Կարգը, այսուհետեւ, արուեստագէտինն է»:

Իսկ Կոստան Զարեան «Մեհեան»ի եօթներորդ թիւին մէջ 1914 Յուլիս 1—ին «Ասպարէզ» խորագրեալ իր յօդուածին մէջ կը գրէ. —

«Նայեցէ՛ք ձեր չուրջը եւ բսէ՛ք. ո՞րն է մեր ազգային խռէալը, ո՞ւր է ստեղծագործ եւ կենդանի խօսքը, ի՞նչ կրօնք կը դաւանինք, ի՞նչ կ'ուզենք եւ ո՛ւր կ'երթանք»:

«Ինչո՞վ խանդավառուած է երիտասարդութիւնը. ո՞ր Աստուածը կը պաշտէ ան»:

«Ինչպիսի՛ սրբութեամբ լեցուն է կրօնաւորը. նայեցէ՛ք ձեր չուրջը եւ բսէք»:

«Միջակութիւն, վախ, մտային մուրացկանութիւն, հոգեկան անգոյութիւն ահա տխուր պատկերը որ մեզ կը շրջապատէ»:

«Մտային ծուլութեան սոսկալի պատկերը կը պարզէ մեր երիտասարդութիւնը»:

Կարծէք այս անտաճանաչումը կատարւած ըլլար մեր այսօրին մասին:

Ահա այսպէս կը խօսէին ու կը գրէին մեր մեծերը երէկ. բայց այդ օրերուն գիտենք լողներ կային ու այդ լողները քիչ չէին ու քննադատութեան ենթարկուողները նկատի ունէին այդ խօսքը:

Իսկ այսօ՞ր: Քննադատը պարտի դեղագործի կշիռը օգտագործել իր գրելիք խրաքանչիւր բառին համար որպէսզի չվիրաւորէ խիստ զգայուն սիրտ բանաստեղծութիւններ գրել փորձող մեր նորերուն, որպէսզի հայերէն լեզուի դասեր տալ փորձած չըլլայ մեր սկսնակ արձակագիրներուն:

Մեր պաշտելի արեւմտահայերէնը բարձունքի մը հասնելէ ետք Շահնուրներու գրիչին տակ, երբ այսօր կը գտնուի գահիթափի վրայ, կարելի չէ օգտագործել «լռութիւնը ոսկի է» առածը:

Պէտք քաջութիւնը ունենանք ինչ մը տալուլին ըսելու Շահնուրէն փոխ առնելով, որ, — ինչը ոչինչէն լաւ չէ միշտ:

Էն առաջ, գտողն է որ պիտի տայ մայրենին սիրած ըլլալու ապացոյցը: Այսպէս, պէտք է ըսուի իրեն. — Վա՛ր իջիր հայ լեզուի բեմէն:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ

Օգոստոս 6, 1997

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ Գ. ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 20—էն Օգոստոս 2, 1997, Պէյրութի Նշան Փալանճեան Ճեմարանի մէջ տեղի ունեցաւ Համազգայինի Համալսարանական Գ. Համախմբումը, կազմակերպութեամբ Համազգային Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան:

Քաջալերուած առաջին երկու տարիներու բացառիկ յաջողութենէն, ահաւասիկ երրորդ տարին է, որ Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութիւնը նորէն խիզախութիւնը կ'ունենայ կազմակերպելու այս համախմբումը:

Համախմբումին միտքը պարզ է՝ ի մի բերել հայ համալսարանական աշակերտները ընկերային մթնոլորտի մը մէջ, գիրար ծանօթանալ, հայկական ընդհանուր մտահոգութիւններու մասին լսել անոնց կարծիքները, ծանօթանալ հայկական գործօն ու բանուկ գաղութի մը կեանքին եւ տալ անոնց մշակութային կրթութիւն:

Այս տարի 60 արձանագրուած աշակերտներ մասնակցեցան: Քսանըհինգ համալսարանականներ Ամերիկայի Միացեալ—Նահանգներէն, 15՝ Ֆրանսայէն, 15՝ Պէյրութի Համազգայինի Հայագիտական Բարձրագոյն Հիմնարկէն, իսկ մնացեալներ Իտալիայէն, Յունաստանէն եւ Ժընեւէն: Դասախօսութիւններուն, 60 մասնակիցներուն վրայ եկան աւելնալու տեղացի հայ աշակերտները: Մասնակիցներու այս բացառիկ թիւը, պատահական արարք մը չէր, ան արդիւնք էր ամիսներով հետեւողական ու տքնաջան լուրջ աշխատանքի, յատկապէս՝ Տիկին Սելլա Թնճուկեանի, Լոնտոնէն, որ այս համագումարին գաղափարը յղացաւ երեք տարի առաջ եւ ամէն ճիգ թափեց անոր յաջողութեան համար: Այս տարուան Ամերիկայի բացառիկ մասնակցութիւնն ալ Տիկին Շուշիկ Ասլանեան — Գոնիալեանի անխոնջ աշխատանքին արդիւնք էր:

Համագումարին կազմակերպումի ընդհանուր պատասխանատուութիւնը ստանձնած էր Կեդրոնական Վարչութեան անդամ՝ Վարանդ Ալեքսանդրեան: Հիւրկողութեան եւ առօրեայ մտահոգութիւններու ընդհանուր պատասխանատուն էր՝ Կեդրոնական Վարչութեան Գործավար՝ Յակոբ Հաւաթեան իրեն գործակիցներ ունենալով՝ Նելլի Վաքիլեան, Պետիկ Գալայճեան, Պէթթի Հարպոյեան եւ Արբի Սարգիսեան: Համակարգիչի պատասխանատուութիւնը ստանձնած էին Արփի Համբարեան եւ Մհեր Թնճուկեան, որոնք օրական լրաբերող «Խճանկար» թերթը պատրաստեցին:

Համախմբումի ծրագիրը բաղկացած էր՝ դասախօսութիւններէ, խորհրդաժողովներէ, ընկերային հաճոյալի պահերէ, ազգային հաստատութիւններ այցելելէ եւ արուեստի՝ թատրոն, պար եւ քանդակագործութիւն դասաւանդելէ: Արդարեւ մշակոյթով լեցուն ծրագիր մը:

Համալսարանականները առաջին հերթին այցելեցին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանը: Հոն իրենց աղօթքէն ետք, անցան «Մատուռը»: Հոս երկիւղածութեամբ տողանցեցին Տէր Զօրէն բերուած ոսկորներու դիմացէն, ամէն մէկը իր մտքին մէջ իր հաւատքը ամրապնդելով: Անցան Պիքֆայա, այցելեցին Զաւէն Խաչեանի՝ Եղեռնին նուիրուած յուշարձանը, ապա Զարեհ Արքեպիսկոպոս Ազնաւուրեանի հայրական խրախուսական խօսքը լսեցին, ուր կ'ըսէր թէ՝ «ամէն Հայ յուշարձան մը ունի իր սրտին մէջ»:

Հայկական հաստատութիւններու այցելութիւններուն մէջ էր՝ Հայ Կաթողիկէ Համայնքի նշանաւոր Զմմառու Վանքը: Հպարտութիւն առթող հաստատութիւն մըն է այս վանքը, մանաւանդ իր թանգարանով, ուր պետեղուած են՝ Յիսուսի Փշէ Պսակէն փուշ մը եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ծունկի ոսկորէն մասունք մը: Հոս կան նաեւ բազմաթիւ հայկական դրամներ: Համալսարանականներուն համար ազգային պատմութեան հպարտութեան սքանչելի առիթ մըն էր այս այցելութիւնը:

Հայկական հպարտութիւն մըն է Այնճար գիւղը: Ամէնէն մեծ թիւ ունեցող զուտ հայկական այս գիւղը, իր առօրեայով, հայկական բարբառին տաք սիրտ մըն է: Փողոցներուն անունները՝ հայկական, ճաշարաններուն անունները՝ հայկական, գիւղի կեդրոնը Մուսա Լերան Հերոսամարտի յուշարձանը: Համալսարանականները վրաններու տակ դիշերեցին ու խարոյկի շուրջ մեր ժողովուրդի տոհմանկանութիւնը ապրեցան: Այնճարի մէջ այցելեցին եկեղեցին ու բուզանդական աւերակները: Հոգեպարար առիթ մը եղաւ՝ Թռչնոց Բոյնի ճագուկները հոս տեսնել, եկած էին ամարանոց: Ձագուկները մանկական զիլ ձայնով բարի գալուստ ըսին, երգեցին ու պարեցին: Յուզիչ էր պահը, երբ համալսարանականները սրտաբուխ նուէրներով գումար մը հայթայթեցին այս հոգեհատոր ձագուկներուն: Ընդունուած ասացուածք մըն է, որ պատկերը հազար բառ կ'արժէ: Այս պարագային, տեսնելը՝ հազար դասախօսութիւն կ'արժէ: Ազգային դաստիարակութեան մաս կազմեցին այս այցելութիւնները: Մեր տղաքն ու աղջիկները տեսան ու զգացին իրենց իսկ ազգին պատկանող երեւոյթները, որոնք երբեւիցէ պիտի չմոռնան:

Այցելութիւններուն մէջ էին նաեւ Լիբանանի տեսարժան վայրերը՝ նշանաւոր Պաալպէք քաղաքը, Մարիամ Աստուածածնի արձանը՝ Հարիսան, Ճը՛էյթը քարայրը եւ Պէյթ Ա՛տտին ամրոցը: Վերջինին մէջ կայ իշխան Պէյթ Ա՛տտինի դամբանաքարը, որու վրայ հայերէն արձանագրութիւն մը կայ: Նոյն ամրոցին մէջ, ակնարկութիւն մը կայ, ուր կ'ըսուի թէ «Տիգրանէս Թագաւոր Դամասկոս իշխած օրերուն, թոյլատուութիւն տուած է, որ Պէյրութ իր դրամը տպել տայ»: Այցելութիւններուն մաս կը կազմէին նաեւ նշանաւոր Ջահլէ գիւղաքաղաքը եւ Պէյրութի ծովեզերեայ ափերը:

Համագումարին ծրագրումը այնպէս մը կազմակերպուած էր, որ դասախօսութիւններն ու ընկերային այցելութիւնները իրարու կը յաջորդէին, այս ձեւով մասնակիցները առիթը կ'ունենային իրարու ծանօթանալու եւ բաժնելու իրենց մտահոգութիւնները:

Համագումարին առանցքը սակայն դասախօսութիւններն էին, որոնք հետեւեալ կարգով ներկայացուեցան. — Հայ գիրերու գիւտը — Արուեստ, ուժ եւ մշակոյթ, Տոքթոր Հրանդ Մարգարեան: Հայերը Միջին — Արեւելքի մէջ, Տոքթոր Սեդա Տատոյեան: Արհեստներու զարգացման փուլերը, ուման եւ ապարէզի յարաբերութիւնները, Տոքթոր Կարօ Յակոբեան: Մշակութային տնտեսութիւն, Պր. Նիկոլ Պէզճեան, Հայաստան եւ Արցախ, Պր. Վարանդ Փափազեան: Ուխտագնացութիւն դէպի Արեւմտահայաստան, Տոքթոր Հրանդ Մարգարեան: Քրոնոլճի՝ Ամմանոս Քամփը, Տոքթոր Աննա Յովհաննէսեան: Քարվաճառի հայկական ճարտարապետութիւնը, Տոքթոր Արմէն Հախնազարեան: Հայ գրականութեան ներդրումը միջազգային գրականութեան մէջ, Տոքթոր Սրբուհի Հայրապետեան եւ Հայ ազգային եւ յեղափոխութեան երաժշտութիւնը, Պր. Ժիրայր Ռէիսեան:

Դասախօսութիւններուն զուգահեռ նաեւ տեղի ունեցան չորս գիտաժողովներ, Տոքթոր Հրանդ Մարգարեանի ղեկավարութեամբ: Այս գիտաժողովներուն նպատակը նաեւ, մասնակցող համալսարանականներու գաղափարները լսելն էր: Ազգային, ընկերային նիւթերը կը տրուէին խումբերու, որոնք ժամ մը խորհրդակցելէ ետք, իրենց համադրած կարծիքները կը ներկայացնէին համագումարին: Քննութեան եւ խորհրդածութեան ենթարկուելէ ետք, վերջնական եզրակացութիւնները կը յանգէին:

Ընդհանուր ծրագրին մաս կը կազմէր ժամանցային արուեստի դասեր՝ Թատրոնի պատրաստութիւն, Վիգէն Ստեփանեանի ղեկավարութեամբ: Քանդակագործութիւն Պր. Ալիք Քոչարեանի ղեկավարութեամբ եւ հայկական պար, Շուշիկ Ասլանեան — Գոնիալեանի եւ Պր. Ալիք Քոչարեանի ղեկավարութեամբ:

Մասնակցողները նաեւ իրենց իսկ ծրագրումով, տաղանդի երեկոյ մըն ալ կազմակերպեցին, ուր՝ երգի, արտասանութեան եւ թատրոնի ելոյթներով շատ հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

Յուզիչ էր փակման հանդիսութիւնը: Կեդրոնական Վարչութեան անունով ձայն առաւ Տոքթոր Հրանդ Մարգարեան եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք դասախօսներուն, պատասխանատուներուն, վերակացուներուն եւ օգնականներուն, խօսքը ուղղելով յատկապէս մասնակցող համալսարանականներուն ըսաւ. — «Այս համագումարին թիւ մէկ դերակատարները դուք էք: Դուք մասնակցող 60 անձերդ, եկաք սորվեցաք եւ ահա կը վերադառնաք ձեր երկիրները: Պէտք է գիտակցիք, որ ձեր գործը նոր կը սկսի: Դուք պիտի ըլլաք դերակատարները ձեր շրջաններուն մէջ եւ դառնաք հայ մշակոյթի դեսպաններ»: Ապա հրաւիրեց Տիկին Սելլա Թընճուկեանը որ վկայագիրներու բաշխումը կատարէ: Յուզուած էին մասնակիցները: Ամէն մէկուն աչքին մէջ թաց ժպիտ մը կար, հարազատէ մը բաժնուելու պահուն, սակայն կար նաեւ այն գիտակցութիւնը որ ինչ որ կարողացան 2 շաբաթուան մէջ սորվիլ իրենց ազգի մշակութային գանձէն, դեռ անդին հսկայ հանք մը կայ որ պէտք է պեղուի:

Համագումարին ամէնէն կարեւոր բաժինը հայկական մշակոյթի նկատմամբ գիտակցութեան սերմանումն էր եւ հայ մշակոյթի պահպանման անժամանցելի կարեւորութիւնը:

Յուլիս 20—էն Օգոստոս 2, Նշան Փալանճեան Ճեմարանը դարձաւ մեղուաբոյն մը հայ հոգիներու: Վայրը իր պատմական իմաստով՝ հոգեկան ներկայութեամբը Լ. Շանթի եւ Ն. Աղբալեանի կիսանդրիներուն, շրջապատին պատերուն ներկայութեամբը դիմաքանդակներու՝ Վարուժանի, Սիամանթոյի, Զարդարեանի, Զօհրապ, Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Մուշեղ Իշխանի ընդհանուր մթնոլորտ մը ստեղծեց, ուր տարբեր երկիրներու մէջ ծնած ու մեծցած հայ զաւակները զգացին որ՝ եթէ հայերէնով սահունութեամբ չեն կրնար իրարու հետ հաղորդակցիլ, սակայն ներքին ուժականութիւն մը զիրենք իրարու կը կապէ: Միթէ՛ք քաղաքականութիւն մը, անտեսանելի կապ մը, որ չի սահմանուիր, չի բնորոշուիր, որ անզոյ գոյութիւն մըն է, բայց եւ այնպէս կայ ամէն մէկուն մէջ:

Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութիւնը իր այս ծրագրումով, հմուտ մասնակցութեամբը դասախօսներուն, լուրջ հետեւողականութեամբը համալսարաններուն, կազմակերպողներուն, գործադրողներուն, եկաւ հաստատելու թէ այս եւ նման ձեռնարկներ անհրաժեշտ են՝ աշխարհացրիւ հայ երիտասարդներու ընդհանուր մշակութային դաստիարակութեան համար:

Այս համագումարը առիթը ընծայեց որ հայ երիտասարդը նաեւ իր խօսքը ըսէ՝ հայ կեանքը տագնապեցնող հարցերու մասին: Ի վերջոյ ապագան հայ երիտասարդին կը պատկանի, ա՛ն է որ պիտի դառնէ յաջորդ դարը եւ հայ ազգային կեանքը:

Ըստ մասնակցող աշակերտներու գրաւոր արժեւորումին, համագումարը փայլուն յաջողութիւն արձանագրեց եւ վարկ մըն ալ աւելցուց Համազգայինի ընդհանուր գործունէութեան վրայ: Ահա կարգ մը արտայայտութիւններ այդ արժեւորումներէն. — «Գալ տարի նորէն կուգամ»: «Բան մը տուիք ինծի որ երբեք պիտի չմոռնամ»: «Ես նոր պիտի սկսիմ մեր մշակոյթի մասին պեղումներ ընել»: «Շնորհակալութիւն Համազգային»:

Արդարեւ, Համալսարանական Համախմբումը առիթ մըն է մշակոյթով դաստիարակուելու, մշակոյթով զինուելու եւ մշակոյթով պայքարելու մեր ազգին յաւերժական գոյապահպանման համար:

Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութիւնը Հայ Համալսարանականներու Չորրորդ Համագումարի աշխատանքներուն արդէն սկսած է: Մանրամասնութիւնները կը տրուին յառաջիկայ հաղորդագրութիւններով:

«ՀԱՄԱԶԱՆԳ» Տեղեկատու

(Շար. Ա. էջէն)

մը ամիս առաջ, չեշտելով թէ ժողովըրդավարութեան իր ըմբռնումը չէ :

ՍԻԿՈԼԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ, դպրոցական ուսման պատուիրակ նախարարը յայտարարեց թէ նախակրթարան եւ մանկապարտէզի 800 դասարաններ պիտի բացուին, գլխաւորաբար գիւղերու եւ «դժուար» որակուած արուարձաններու մէջ : Այս նոր որոշումը մասնակի ջնջումն է նախորդ կառավարութեան որոշումին, ըստ որուն 1193 նմանօրինակ դասարաններ պիտի փակուէին :

ԳԱԹՐԻՆ ԹՐՕԹՄԱՆ, Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան նախարարը յայտարարեց թէ հեռատեսիլի սակը 5% յաւելում պիտի կրէ, ինչ որ 500 միլիոն Ֆըրանքի մուտք մը կ'ապահովէ : Նպատակն է առաջքն առնել ծանուցում որսալու արշաւի մը հանրային կայաններու կողմէ : Գունաւոր հեռատեսիլի համար այլեւս 700-ի տեղ պէտք է 735 Ֆր. վճարուի :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ դժգոհութիւն յայտնած է ՕԹԱՆ-ի սեւծովեան ռազմափորձերուն որոնց կը մասնակցին Միացեալ - Նահանգներ, Թուրքիա, Ուկրանիա, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Վրաստան, Թուրք հրամանատարներու ղեկավարութեան տակ : Ուկրանիոյ նախագահը չեշտած ըլլալով հանդերձ թէ ռազմափորձերը ոչ մէկ երկիր թիրախ կ'առնեն, Մոսկուա Ռուսաստանի ուղղուած բացայայտ թըշնամութիւն, որակած է զանոնք եւ ոչ իսկ դէտ ղրկած :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ առեւտրական յաւելեալ գումարի մրցանիշը կոտրած է 1997-ի առաջին վեցամսեային 58 միլիառ մարքի հասնելով (32 միլիառ տոլար), 36,4% յաւելում արձանագրելով 1996-ի նոյն ժամանակաշրջանին բաղդատմամբ :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարար Պրիմակով Հոկտեմբերին Թուրքիա պիտի այցելէ : Այցը նպատակ ունի բարելաւելու երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները որոնք լարումի բազմաթիւ կէտեր ունեցած են վերջին շրջանին : Գլխաւորաբար, Մոսկուա կ'ամբաստանէ Թուրքիան Չէչէններու զօրակցութեամբ, իսկ Անգարա յաճախ կը դժգոհի որ Ռուսերը ապաստան ու նեցուկ կու տան քիւրտ զինեալներու :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, երեք օրերու ընթացքին 171-ի հասած է մեռեալներու թիւը, մինչ անցեալ շաբթու նախագահ Զերուալ կը յայտարարէր որ «ահաբեկչութիւնը իր վերջին ժամերը կ'ապրի» : Ջարդերը տեղի կ'ունենան գլխաւորաբար գիշերները եւ զոհերու մեծ մասը կիներ եւ մանուկներ են :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

(ՕԶԱՆԵԱՆ)

Կիրակի, Օգոստոս 31

Առաւօտեան ժամը 10-ին

Մարսէյլի

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

Նախագահութեամբ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ

Կը մատուցուի պատարագ եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգըստեան պաշտօն ի յիշատակ Ազգային Հերոս՝

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

անոր մահուան 70-րդ տարելիցին առիթով :

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ եւ բարեպաշտ մեր ժողովուրդը՝ ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց :

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12--13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտոյի Լեօլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր, անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Օգոստոս 30, ժամը 15-ին սովորական վայրը : Կարեւոր օրակարգ :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 - 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար :

Հեռաձայնել երեկոները՝

01 - 45 - 84 - 57 - 18

թիւին :

VISA POUR LE HAUT-KARABAGH

COMMUNIQUE

Un visa d'entrée sur le territoire de la République du Haut-Karabagh est indispensable.

Ce visa supplémentaire au visa d'entrée en République d'Arménie est à retirer auprès des agences de voyage :

Sabératours (département Arménie), 19, rue St-Roch, 75001 Paris
Tél. : 01 - 42 - 96 - 10 - 10

et **Sevan Voyages** : 48, Cours de la Liberté, 69003 Lyon
Tél. : 04 - 78 - 60 - 13 - 66.

Un délai de 15 jours est nécessaire pour l'obtention de ce visa.

Les personnes ayant un passeport arménien ou de résidant en Arménie en sont dispensées.

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձեռք բաքաղոկ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Մաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյեն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի :

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատը գլուխ :

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 29
VENDREDI
29 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.189 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.189

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՊԷՏՔ Է ՄԷԿԴԻ ԹՈՂՈՒՆՔ ՓԱՆԹՈՒՐՔԻԶԻ ԱԶԳԱՅՆԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Կ'ԸՍԷ «ԵՆԻ ԵՒԶԸԼ»Ի ԹՂԹԱԿԻՑԸ

«Ենի Եւզըլ»ի Լոնտոնի թղթակիցը՝ Մէհմէտ Ալկին հետեւեալ յօդուածը ստորագրած է թերթին Օգոստոս 17–ի թիւին մէջ: Կ'արտատպենք «Մարմարա»յէն:

Հոս հասնող թուրք թերթերուն համաձայն, Թուրքիա սկսեր է վերատեսութեան ենթարկել Հայաստանի նկատմամբ իր քաղաքականութիւնը: Սահմանադռները բանալու հարցը, որ բաւական ժամանակէ ի վեր օրակարգի վրայ ըլլալով հանդերձ չէր իրականացած, դարձեալ տեղ գրաւեր է Եըլմազի կառավարութեան օրակարգին վրայ որպէս առաջնահերթ նիւթերէն մէկը: Սեպտեմբերի սկիզբը Արտաքին նախարար Իսմայիլ Ճէմ Բաքու երթալով Ազերիները տարհամոզել պիտի սկսի եղեր այս ուղղութեամբ: Յուսանք որ Իսմայիլ Ճէմ կը յաջողի երեք դիւանագէտ Հայտար Ալիեւը տարհամոզել եւ Թուրքիան ալ չի ստիպուիր Հայաստանի հետ իր յարաբերութիւնները բարելաւել հակառակ Ազերպէյճանի կամքին:

Որովհետեւ Թուրքիա այնքան ուժեղ չէ որպէսզի իր «բարեկամները» կռնակին վրայ կրէ: Իր հոգերը արդէն իրեն կը բաւեն: Ուրիշներու հոգերուն պատճառաւ ալ կրնար մինչեւ վերջ ի գործ դնել թըշնամութիւններ:

Անգամ մը նայեցէք ձեր շուրջը: Գրեթէ բոլորին հետ կռիւ ունինք: Ոմանց հետ անհեթեթ պատճառներով, ոմանց հետ ալ հիմնական պատճառներով, իսկ շատերուն հետ ալ անոնց ըրածներուն կամ չըրածներուն պատճառաւ հարցեր ունինք:

Իրանի ու Իրաքի դէմ յայտարարուած արգելափակումներէն մե՛նք կը տուժենք: Մե՛նք ենք որ կը վճարենք վնասը Ղարաբաղեան հարցին զոր Ազերպէյճան ու Հայաստան դեռ չկրցան լուծել: Եւ Թուրքիա որ իր հողատարածքին վրայ հսկայ սիւփէր — մարքէթ մը դարձած է, իր ապրանքները վաճառելու եւ իր ժողովուրդը բարօրութեան հասցնելու միջոցներէն կը զրկուի:

Եթէ շատ բան չկարենանք փոխել, գոնէ պէտք է փոխենք մեր մտայնութիւնը: Պէտք է մէկդի թողունք Փան — Թրքական ազգայնապաշտութիւնը որ ժամանակավրէպ դարձած է: Եթէ պիտի զօրակցինք այն մարդոց հետ, որոնք նոյն լեզուն կը խօսին ու նոյն կրօնքը ունին, պարտաւոր ենք տեսնել թէ անոնք ալ նոյն զօրակցութիւնը ցոյց կու տա՞ն մեզի նկատմամբ:

Շիտակը ըսելու համար, ես չեմ կարծեր որ նմանօրինակ գոհողութիւն մը պիտի կարենան ընել Ազերիները, որոնք եղբայրութեան գրականութեամբ Թուրք ժողովուրդին սրտին բազմած են: Ալիեւ իշխանութեան գլուխ եկած օրէն ի վեր ուրիշ ո՛չ մէկ գործունէութիւն ցոյց տըւաւ Թուրքիոյ շահերը առաջին գծի վրայ հանելու համար: Եթէ Թուրքիոյ քարիւղի ընկերակցութեան շահարժինը հինգ առ հարիւր բարձրացուց, այդ բանը բրաւ պետական հարուածի այն փորձէն վերջ, որուն մէջ մեր կարգ մը քաղաքագէտներն ալ իրենց մասը ունէին: Պիտի տեսնէք որ դարձեալ պիտի յետաձգուի այն որոշումը, որով պիտի ճշդուի թէ ազերական քարիւղը ո՞ր ուղղութեամբ պիտի փոխադրուի: Իսկապէս Ատրպէյճան բնաւ պէտք չունի աճապարելու այդ մասին որոշում մը տալու համար: Անոնք իրենց գործը առ այժմ կրնան տեսնել Ռուսերու կողմէ մեծ առատաձեռնութեամբ բացուած Նովորոսիսքի նաւահանգիստէն ու Վրաստանի Սուփսա նաւահանգիստէն, որուն Թուրքիա ալ նեցուկ կանգնեցաւ: Այժմ աւելցած քարիւղին առջեւ ամենամեծ արգելքը Թուրքիոյ նեղուցներն են, բայց եթէ այդ հարցն ալ կարգադրուի Ուկրանիոյ ու Լեհաստանի ի նպաստ Սեւ Ծովեան ծրագիր մը մշակելով, այն ատեն Ալիեւ տակաւին շատ երկար ժամանակ իբր խաղաքարտ կրնայ գործածել խողովակներու հարցը Հայաստանի, նաեւ Թուրքիոյ դէմ: Այդ կերպով հեռու կը մնայ Ռուսաստանն ալ գայրացնելէ: Եւ որո՞ւն հոգը, եթէ այդ միջոցին Թուրքիոյ սահմանադռներն ալ գոց կը մնան ու Իգդիրի ու Վանի ժողովուրդն ալ կը շարունակէ տառապիլ առեւտուրի չգոյութենէն: Որո՞ւն հոգը արդարեւ: Մե՛նք իրարու հետ բարեկամ չենք:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 27 / 28)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԲԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին Գործերու Նախարարութեան բանբեր Ա. Գասպարեան Օգոստոս 26–ի մամուլի ասուլիսին ամփոփած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ուղղութեամբ Հայաստանի դիւանագիտութեան քայլերը: Առաջին կէտը Ստեփանակերտ — Բաքու ուղղակի բանակցութիւններն են: Երջանային ապահովութեան գործօններն ու Ստեփանակերտ — Բաքու երկխօսութիւնը կարեւոր ազդակներն են կարգաւորման հոլովոյթին:

Առանցքային գլխաւոր հարց պէտք է նկատուի Ղարաբաղի ապահովութիւնը, առանց որուն կարելի չէ որ հոլովոյթը առողջ ընթացք ունենայ:

«ԱՐՑԱԽԸ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՄԱՍՆ Է»

ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի ներկայի նախագահ ու նախագահի պաշտօնակատար Արթուր Թովմասեան որ թեկնածու է Ռ. Քոչարեանի յաջորդութեան, հայ դատի մասնիկը կը նկատէ Արցախի դատը: Իսկ նախագահական ընտրութիւնը՝ ամբողջ Արցախահայութեան յաղթանակը: Ինք նախագահ ընտրուելու պարագային կը փորձէ աւելի աշխուժացնել բանակցութիւններու ընթացքը, շարունակելով հիմնուիլ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին վրայ: Հարկաւոր է, կ'ըսէ, արդացնել սահմանադրութեան պատրաստութիւնը որ մեծապէս կը նպաստէ իրաւական ու ժողովրդավարական պետութիւն կայացնելու:

Որպէս երկար ժամանակ մանկավարժ Ա. Թովմասեան նախընտրական իր ծրագրին մէջ կարեւոր տեղ յատկացուցած է կրթական խնդիրներու:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐԿԸ «ՆԱՅԻՐԻՏ»ԻՆ

Ռուսաստանի կողմէ 60 միլիոն ռուբլիի վարկ տրամադրուած է «Նայիրիտ»ին, նախանիւթի ձեւով: Գործատունը այդ նախանիւթին փոխարէն արտադրութիւն պիտի ղրկէ Ռուսաստան ուր մեծ պահանջ կայ ատոր:

ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գլխաւոր դատախազ Հ. Խաչատրեան իր պաշտօնավարութեան 100–րդ օրուան առիթով մամուլի ասուլիս մը տուած է ու ներկայացուցած քրէական իրավիճակն ու դատախազութեան համար ամէնէն հրատապ խնդիրները: Վերջին 7 ամսուան ընթացքին յանցագործութիւնները աճ արձանագրած են, թէեւ այդ աճը նախորդ տարիներէն աւելի ցած համեմատութեամբ է: 1997–ի առաջին 7 ամսուան մէջ ամէն 10 հազար բնակիչի «բաժին ինկած է» 17 յանցանք, երբ այդ ցուցանիշը Ռուսաստանի համար 87 է, Ուկրանիոյ համար 59, եւայլն: Յատուկ մտահոգութեան պատճառ են անչափահասներու քրէական արարքները: Այս մարզին մէջ տարուան եօթը ամսուան մէջ 67% յաւելում նկատուած է:

Գլխաւոր դատախազը ծանրացած է խարդախութեան դէպքերու մեծ թիւին վրայ. մանաւանդ որ անոնք 100% աւելցած են: Նոյնն է պարագան սեփականաշնորհումներու պատճառած չարաշահումներու: Դատախազը այս բնագաւառին յիշած է թէեւ արդիւնաբերութեան նախկին նախարար Թէյմուրազեանի եւ կարգ մը ընկերութիւններու դէմ բացուած հետապնդումները մեծ գումարներու ցեղծարարութեան պատճառով: Այդ գումարները 900 հազար տոլարի, 30 միլիոն դրամի, 5 միլիոն տոլարի նման թիւերով կ'արտայայտուին:

ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐ ՄԸ ԴՈՂԸ ԱԻԵԼՈՐԴ ԿԸ ԴԱՐՁՆԷ

Օգոստոս 18–էն Արմաւիրի ոստիկանութեան յայտնուած է թէ աւազակային յարձակում գործուած է ՄԱԿ–ի էջմիածնի պահեստանոցին վրայ: Պահակ Յարութիւն Պօղոսեան ըսած է որ յարձակած են իրեն, ծեծած ու յափշտակած 130 պարկ ալիւրը, շաքարը, ձէթ եւ այլ սննդեղէններ: Քննութեամբ պարզուած է որ պահակը յարձակումի զոհ չէ եւ թէ ինք իւրացուցած է իրեն պաշտպանութեան յանձնուած ապրանքը:

«HARATCH» à Belleville (*)

La première fois que j'entendis prononcer le nom d'Haratch ce fut durant la grande époque où Grecs et Arméniens représentaient le monde de la chaussure à Belleville. Il y a fort longtemps puisque je devais avoir dans les sept ou huit ans; et si mon admiration envers ceux qui parvenaient à lire les si étranges caractères de ce journal pas comme les autres date de l'enfance, je dois dire qu'elle ne m'a pas quittée. Ah ! que de souvenirs, je conserve et cultive au fond de moi, de ces années héroïques quand les Arméniens de Belleville venaient chaque matin acheter leur journal chez la «marchande de journaux-mercerie-confiserie» du 56 de la rue Piat ! La patronne, madame Cardot prononçait «Harache». J'entends encore sa grosse voix lancer aux clients retardataires : «Y'a plus d'Harache !». Ironie du sort, aujourd'hui la boutique abrite une épicerie turque ! Devant la demande grandissante, la librairie Brûlé du 83 de la rue de Belleville devint le second point de vente du journal dans le quartier.

Haratch se retrouvait alors sur les guéridons des cafés fréquentés par la communauté arménienne de la rue Rampal à la rue des Pyrénées : au *Trianon* - à la *Rotonde* - à *l'Industrie* - à *la Taverne* - chez Onnik le restaurateur ainsi que chez Stamatis son concurrent grec de la rue Piat. On pouvait également le consulter chez Artinian l'épicier de la rue Lesage et chez Vahé rue Jouye Rouve. Il n'était pas rare de le rencontrer aussi sur l'établi d'un monteur ou d'un finisseur ainsi que sur le plateau de la machine à coudre d'un piqueur de tiges dans une fabrique de chaussures ou chez un travailleur à domicile. Haratch était un emblème et le journal de TOUS les Arméniens, de Belleville et d'ailleurs, les clivages politiques séparant la communauté n'apparaissant qu'après la guerre.

Le sabordage d'Haratch durant l'occupation le plaça d'emblée dans le camp de la liberté, c'est-à-dire contre le nazisme et la dictature. Il réapparut à Belleville à la Libération, toujours rue Piat et dans la même boutique de la « marchande de journaux » d'alors. La propriétaire avait cédé son fonds et quitté le quartier avec sa fille connue pour un amour impossible qu'elle vouait à Tino Rossi. J'ignorais alors qu'il me serait donné, des décades plus tard, l'occasion de pleurer à travers quelques lignes paraissant dans ce même Haratch la mémoire et la disparition de mon ami Arlen Papazian dont la fidélité envers le journal fut exemplaire.

Espérons que le futur musée de la Presse de Christian Bailly lui consacrera une place digne de lui.

CLEMENT LEPIDIS

1985

(*) *Ce texte de notre ami Clément Lépidis qui vient de disparaître, avait paru dans la plaquette consacrée au soixantième anniversaire de notre journal. Nous le reproduisons à sa mémoire. Rappelons que le roman «L'Arménien» de C. Lépidis avait obtenu en 1974 le grand prix de la Société des gens de lettres.*

Ses obsèques auront lieu le samedi 30 août à 15 h 15 au cimetière de Pantin-Parisien, av. du Cimetière parisien.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ջանաց մաքերը հանդարտեցնել Օգոստոս 27–ի Նախարարաց Խորհուրդի նիստին աւարտին, յայտարարելով որ «անհեթեթ վիճարկում մըն է» Փասքուա — Տըպրէ օրէնքներու պահպանման (սրբագրութեամբ փոխանակ ջնջումի) առթիւ ծագած բանավէճը: Ժ. Փ. Շըվէնըման կը շեշտէ որ այն օտարականները որոնք Ֆըրանսայի հիւրընկալութիւնը կ'ուզեն, եթէ թերանան մեր օրէնքներու հանդէպ, եթէ անձնական կամ ընտանեկան կապեր չունին, բնական է որ ետ ղրկուին, հարկ է այս ըսելու քաջութիւնն ունենալ: Ծանօթ է որ ազմուկը կը շարունակէ բարձրանալ զանազան միութիւններու (Էջըլժի — սիթուայէն, Ֆրանս — թէռ — տ'Ազիլ, Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ եւայլն) եւ անձնաւորութիւններու մօտ, թէեւ Տոմինիք Վուանէ չերկրորդեց իր կանաչները եւ շեշտեց թէ կառավարութիւնը միաձայն է այս հարցին առթիւ: Նախարարապետին մէկ գործակիցը յայտարարած է որ որոշ յեղաշրջում մը կայ ընկերվարականներու մօտ գաղթող օտարականներու հարցին առթիւ, աւելի մօտէն նըկատի առնելով իրականութիւնը: Պարզ է որ երբ ընդդիմութենէն իշխանութեան գլուխ անցնին մարդիկ, պարտին աւելի իրատես ըլլալ:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ վերցուց Բեթղեհէմի շրջափակումը, բայց կը պահպանէ պա—

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՎԵՐԵՒՈՒՄ ԱՍՏՈՒԱԾ ԿԱՅ...» ՀԱՊԱ ՎԱ՞ՐԸ

Մարդ որքան ալ չոր տրամաբանող ըլլայ ու այդ դիրքէն փորձէ դիտել Հայաստանեան վերափոխումները, չի կրնար ամբողջովին մէկդի դնել զգացականը: Ատիկա չի նշանակեր անպայման կարօտի, սիրոյ, արցունքի զեղումներ, ինչպէս կ'ըլլար պարագան շատ յաճախ խորհրդային շրջանին: Այսօր ոչ երկաթէ վարագոյր մը կը բաժնէ Երեւանը Սփիւռքի որեւէ մէկ անկիւնէն, ոչ ալ առաջուան նման արգելքներ, գրեթէ անյաղթահարելի պատնէշներ կան հոն երթալ, այցելել, նոյնիսկ հաստատուիլ ուզողներու համար: Թէեւ աւելորդ է այս բաներուն նշումը երբ ոչ իսկ սահմանափակում կը դրուի դուրս գալու թեկնածուներուն: Երկիրը հոն է, իր բոլոր դրականներով ու ժխտականներով, որպէս ապրող գոյութիւն. ուխտավայրի, սրբավայրի անոր հանգամանքները մնացած են այլեւս շատ, շատ որպէս բութ գրիչներու բանակին պաշար:

Այսօր Հայաստանի դրական ու ժխտականներուն նկատմամբ մեր զգացականը կը շարժի անոր հետ մեր առնչութեան խառնութեան համաձայն. այսուհանդերձ, կայ միջին մը ուր անտարբերութիւնը տեղ չունի, օրինակ՝ միջազգային չափանիշով յաջողութեան մը պարագային, կամ աղաղակող անընդունելիի մը դիմաց: Այսպէս, մինչ կը հրճուինք կարդալով հող պահելու Արցախցիին վճռակամութեան մասին, կը զայրանանք, կ'ընդվզինք ապրուստի առօրեայ դաժան պայքարին տրուած ջախջախիչ մեծամասնութեան մը աչքին առջեւ ապարանքներ կառուցանող իշխանութեան դէմքերու անվրդով ընթացքին: Կամ կարդալով որ մինչ համայն հայութեան հայրենասիրական ու բարոյախօսական ճառ ու քարոզներով երկիր կառուցանելու հրաւէր կ'ուղղուի, այդ նպատակով տրուած գումարներ կառավարութեան որոշումով կրնան առեւտրական ձեռնարկներու յատկացուիլ, բազմաթիւ զէրօներով տոլարներու վնաս պատճառելով պետութեան («Արմէնփրէս», Օգոստոս 20): Կան տակաւին Արեւմուտքի ամէնէն պերճաշուք իջեւաններուն մէջ իրենց արձակուրդը անցընելու եկած իշխանութեան դէմքերու մասին պարբերական շշուկները որոնք բարեբախտաբար չեն հասնիր մինչեւ Երեւան:

Իրականութեան բաժին մը կ'ունենա՞յ շշուկները, ժխտականները մէկդի դնելու «իմաստութիւնը», այն արդարացումով որ նման բաներ միայն Հայաստանի յատուկ երեւոյթ չեն: Երկրի մը ժողովուրդը մէկդի դրած, անոր տէր ու տիրական իրենց նախասիրած իշխանաւորները նկատողներու համար, հաւանաբար: Սակայն, կան այնպիսի պարագաներ — եւ վերջերս սկսած է բազմանալ անոնց թիւը — որոնք կուգան ոչ դուրսի յուսախաբներէն, ոչ ալ ներսի ընդդիմադիրներէն. այլ չէնք — չնորհք իշխանութեան մամուլէն:

Այս կարգի էջ մը ունի Օգոստոս 7-ի «Հայք»ը (Հ.Հ.Շ.-ի պաշտօնաթերթը): «Դժգոհութիւն» վերտառութեամբ սիւնակի մը մէջ «Վերեւում Աստուած կայ...» խորագիրով, Վահան Մելիքսէթեան մէկտեղած է հաւանօրէն ամէնէն անտեսուած, բայց եւ այնպէս ամէնէն աւելի յարգանքի արժանի շերտի մը տրտունջներէն շուրջ տասնեակ մը: Այդ շերտը կը կազմեն Արցախի զոհերուն պարագաները. զաւակ, մայր, կին, քոյր, եղբայր, եւայլն: Մարդիկ որոնք մշակոյթի, բարոյականի սանկ միջին մակարդակ մը նուաճած ընկերութեան մը մէջ անգամ, եթէ ոչ յարգանք, գոնէ ակնածանք պիտի առթէին: Բան մը պիտի նշանակէր, իմաստ մը ունենար ընդհանուրին դատին տրուած իրենց զոհը:

Այդ մարդիկը գացած են թերթին խմբագրութեան. զոհերու մայրեր ու այրիներ են. իրենց դառնութիւնն ու զայրոյթը պոռթկացած են իրենց տրուած որոշ արտօնութիւններուն վերջերս իշխանութիւններու կողմէ ջնջումին: Ապրուստի ծանրածանր հոգէն զատ, հասարակաց է իրենց արտայայտութիւններուն մէջ արհամարհուածի վիշտը: Գրութեան մէջ մէջբերուած պատառիկները մեծ մասով կը վերաբերին ձրի երթեւեկելու արտօնագիրներուն:

«Թաղապետարանը մեզ համար գոյութիւն չունի: Գնում ենք, արհամարհուած ետ գալիս» կ'ըսէ անյայտ կորսուած երիտասարդի մը մայրը: «Եթէ երկրապահների օգնութիւնները էլ չլինին, իմացէք որ իսկապէս սովի ենք մատնւում» կ'աւելցնէ զոհուած Ն. Պետրոսեանի մայրը: Գալով ձրի երթեւեկի արտօնագիրներուն, արհամարհանքի պատճառ մըն ալ անոնք են, հանրակառքի վարորդներուն կողմէ: Ասոնցմէ մէկը՝ զոհուած ուրիշ երիտասարդի մը՝ Ճուտոյին մայրը կ'ըսէ. «վարորդներից մէկը մի օր ասաց՝ ձրիակերի նման վզներիս նստած էք: Զզուացրիք, էլի: Ես մեղաւո՞ր եմ որ քո տղեն զոհուել ա»: Ուրիշի մը գրքոյկը ուղղակի պատռած ու մէկդի նետած է ուրիշ վարորդ մը: Ամէնէն սարսափելին սակայն զոհուածի մը այրիին՝ Այտա Շաղոյեանի արտայայտութիւնն է. ան կ'ըսէ. «ես քիչ — քիչ սկսում եմ հաւատալ որ մի օր կարող է մեր դուռը ծեծեն ու որպէս զոհուածի ընտանիք, վտարեն հանրապետութիւնից»:

Այս տխուր, տխուր քաղուածքէն ետք որպէս պատասխանի՝ Վահան Մելիքսէթեան կ'աւելցնէ թէ ինք կը միանայ բոլոր բողոքներուն. «այս ընտանիքներին նեղացնելը մեղք է, աններելի մեղք» կ'ըսէ ան, հարց տալով. «չէ՞ որ վերեւում, իսկապէս, Աստուած կայ»:

Բնական որ վերեւում կայ իսկապէս Աստուած մը, հապա վա՞րը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՐՏՔԻ ՄԸ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ

Պարտք մը ունիմ: Պարտքս կը յիշեմ ամէն տարեդարձին, բայց նաեւ յաճախ ու երկար ատեն, միշտ խղճահարութեամբը բարոյական պարտք մը չվճարողի հոգեվիճակով, մատի ետին պահուըտելու պէս վարանելով ալ: Տարեդարձը իրականութեան մէջ պատրուակ է, պատեհութիւն՝ մնայունը, տեւականը արտայայտելու:

Անցեալ անգամ, այսինքն երկու տարի առաջ, խճողում կար խմբագրատան դրան առջեւ, եւ փողոցը՝ մայթին վրայ: Ու չուզեցի հերթի կենալ, իմ կարգիս քանի մը խօսք ըսելու համար: Այլ յիշողութիւնը կը մերժէր գրչի մէկ — երկու գիծերով ջնջել պարտքը, աներկբայ ազդարարելով թէ պարտքը կը ջնջուի միայն ու միայն վճարումով: Այլապէս պարտքը միշտ կը մնայ պարտք: Պարտք՝ խղճի առաջ:

Ահա, երէկուան տարեդարձին ու գալիք տարեդարձներուն առիթով կ'ուզէի ըսել երկու առաւել մէկ բան, այս վերջինը թերեւս խորհրդապահական:

Նախ վկայութիւն մը. պաղ պատերազմի մռայլ տարիներուն, երբ եկեղեցական ծանր տագնապին հետեւանքով խռոված էր Լիբանանահայութեան կեանքը, եւ միջ — կուսակցական հակամարտութիւնները դուրս էին եկած բանավէճի շրջագիծէն, եւ փողոց էին իջած, հայրենիկ թաղամասերը վերածելով արգիլեալ ընդդիմամարտ գօտիներու, «Զարթօնք»ի խմբագրապետը, Գերսամ Ահարոնեան, իր խմբագրական խորհրդածութիւններուն վերջնական բանաձեւում մը տալու համար, կը սպասէր «Յառաջ»ի յստակ իմանալու նպատակով հակառակորդ ճակատին դիրքորոշումը հրատապ գլխաւոր հարցին նոր զարգացումներուն առնչութեամբ, նախապատուութիւն տալով փարիզահայ օրաթերթի կեցուածքին: Որովհետեւ «Յառաջ»ի խօսքը ինք կը նկատէր առարկայական, հաւասարակշռուած, եւ փաստահարար համազգային մտահոգութիւններէ բխող, եւ ոչ՝ ատելավառ ու հատուածամոլ, թշնամին ու հակառակորդը չփոթելու աստիճան: Աւելի լաւ՝ եթէ հեռաւոր Փարիզէն լոյսի նշոյլ մը բերէր:

Ապա հաստատում մը. պիտի բաւէր աչքերու առաջ ունենալ Իվ Թերնոնի «La Cause Arménienne» հատորը, ստուգելու համար իրողութիւնը. թէ «Յառաջ» յաջողեր էր իր առաքելութեան մէջ մեր ժամանակագրութեան գրանցումին համար տուեալներ հայթայթելով օտար (այսինքն՝ ֆրանսերէն) լեզուով արտայայտուող հեղինակի մը: Հայերէն լեզուով հրատարակուող թերթ մը՝ որ յաջողեր է ճառագայթել իր անմիջական շրջապատէն դուրս եւ օտարին մօտ ծառայել Հայ Դատին: Իր ընդհանուր առաքելութեան մէջ, ասկէ աւելի ի՞նչ ակնկալութիւն պիտի ունենար Հայը իր մամուլէն: Եթէ բոլոր Հայ թերթերը նոյն համեմատութեամբ իրենց նպաստը բերէին նոյն նպատակին, վստահաբար մեր դատը վաղուց ընդարձակած պիտի ըլլար իր խարիսխը:

Սահմանափակելով մեր խօսքը միայն Սփիւռքին, աւելորդ չէ հարց տալ թէ քանի՛ թերթ կրնայ յաւակնիլ թէ թափանցած է իր անմիջական օտար շրջապատէն ներս, այս պարագային՝ ֆրանսական, այլուր՝ արաբական, անգլիական, ամերիկեան եւ լատին — ամերիկեան:

Եւ ահա երրորդը. բայց սակայն խորհրդապահական չեղաւ: Կենսական հարցերու արծարծումին զուգահեռ, Շաւարշ Միսաքեան կը զբաղէր հայերէն լեզուին անաղարտ պահպանումով: Չէր վարաներ, աւելորդ չէր նկատեր, երկու բառի յստակ ընկալումին համար միայն՝ խմբագրական հեղինակաւոր յօդուած մը գրի առնել. օրինակ՝ տառ եւ տարր բառերուն զանազանումը վերջնականօրէն յստակացնելու համար:

Այլ իր խօսքը շրջանային բնոյթ չունէր. համապարփակ՝ ան ուղղուած էր հաւասարապէս բոլորին, անտեսելով սահմաններն ու հեռաւորութիւնները: Որովհետեւ ինք կ'ապրէր համայն հայութեան հետ, առանց նեղմիտ ու անհանդուրժող, այլամե՛րժ հատուածամոլութեան, հայրակա՛ն, նահապետակա՛ն մօտեցումով, իր շրջապատէն քաղած գանձերը, արուեստի ու մտքի հարստութիւնները բաշխելով բոլոր անոնց՝ որոնք ծարաւն ու հրայրքը ունէին այդ գանձերուն տիրանալու, իրենց հերթին այդ աննիւթական գանձերով հարստանալ, կեանքի երթուղիին վրայ իրենց սեփական սահմանաքարերը տեղադրել:

Տակաւին մինչեւ այսօր մեր էութեան խորը կ'արձագանգէ առաջին օրուան ցնցող հնչեղութեամբ, սաստի նման կտրուկ, անվիճելի՝ իր վճիռը իբր պատգամ ալ, որ ի զօրու կը մնայ բոլոր ժամանակներու եւ բոլոր շրջաններու համար, անբաղդատելիներուն բաղդատութիւնը աներկբայօրէն մերժող, — Հայրենիքն ու պանդուխտը... Պատգամ մը՝ անկասկած:

Եւ յետոյ խորհրդանիշ արարքը՝ բոլոր խիղճերը հարցադրող մարտահրաւէրի մը ձեւով, որ ի վերջոյ կը վերածուի դարձեալ յաւերժախօս պատգամի, — Ի տեսա՛յ Եփրատը, կը հռչակէր ուխտագնաց խմբագիրը, որ ուխտի էր գացեր ո՛չ թէ Երուսաղէմ կամ Էջմիածին, եւ կամ Արարատ, այլ Եփրատի ափին, հակած՝ պղտոր գետի մրմնջող կոհակներուն վրայ, տխրութեամբ համակուած, անձայն զրուցելու պէս: Պատկերը կը մնայ անջնջելի...

Երէկ կը հարցադրէր մեզ: Բայց պիտի հարցադրէ մեզ, վաղը եւս: Ո՞վ տեսաւ Եփրատը, ո՛վ պիտի մտածէ տեսնել Եփրատը... Մի՛ մոռնաք Եփրատը: Այսպէս է ինք: Իր խօսքը կը հալածէ մեզ: Ուխտին արարքը կը կենսագործէ եւ պատգամի կը վերածէ իր խօսքը:

Ճիշդ է, ամէն բան չսորվեցանք «Յառաջ»էն, բայց անպայման շատ բան սորվեցանք. եթէ նոր օրերու բնորոշում մը գործածէինք, անվարան պիտի ըսէինք թէ Փարիզէն հեռու, իրեն այնքա՛ն սիրելի Արեւելքի մէջ հասակ առաւ սերունդ Շաւարշ Միսաքեանի, որուն սիրայօժա՛ր կը մասնակցէին գաղափարական շրջանակէն դուրս գտնուող տղաք եւս: Անոր գաղտնիքը կը կայանար այն հոգեկան կապին մէջ, զոր իր խօսքին անկեղծութեամբը եւ հարազատ զգացումին ջերմութեամբը ան հաստատած էր Փարիզէն Արեւելք: Պէյրութի մէջ ներկայութիւն մըն էր «Յառաջ»ը, Շաւարշ Միսաքեանը:

Այս երրորդ կէտը խորհրդապահական ըլլալու էր:

Այլ ժամանակն էր կայսրինը տալու կայսեր:

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

ԱՓՐԻԿԵՑԻ ՄԸ ՌՈՒԱՍԻԻ ՄԷՋ

Ափրիկեցի լրագրող մը որ մաս կը կազմէ Սենէկալի «Արեւ» թերթին խմբագրութեան, Պրիւսէլ հասնելու համար ամառնային օր մը կ'իջնէ Փարիզ: Ուրիշ ճամբորդներու նման սահմանի ոստիկանութեան ցոյց կուտայ անցագիրը, հրաւէրը եւ իր թերթին կողմէ տրուած իր առաքելութեան փաստաթուղթը: Քննիչ պաշտօնեան որ իգական սեռին կը պատկանի, հարցումներու տարափ մը կը թափէ անոր գլխուն վար, «Ո՞ւր կ'երթաք: Ո՞ւր է Պրիւսէլի ձեր տոմսը, ի՞նչ միջոցներ ունիք հոն ապրելու»: Ճամբորդը կը պատասխանէ թէ այդ բոլորը կը գտնուին արդէն իր, պաշտօնէային ձեռքը: Փարիզէն Պրիւսէլ տոմս, հրաւիրագիր ուր գրուած է թէ պանդոկի սենեակ մը ապահովուած է իրեն համար եւ թէ իր ծախքերը յանձն կ'առնէ հրաւիրող կազմակերպութիւնը: «Երբ կը մեկնիք Փարիզէն» հարց կուտայ պաշտօնեան եւ երբ լրագրողը կը պատասխանէ որ քանի մը ժամ ետքն է օդանաւը, կը թելադրէ անոր որ օդակայանէն դուրս չելլէ:

Յետոյ կ'առնէ տաքարցի լրագրողին թուղթերը, տոմսերը ու հրաւիրելով որ հետեւի իրեն, կ'երթայ ուրիշ գրասենեակ մը. կը փորձէ ստուգել թէ հրաւէրը կեղծ չէ: Մէկ պաշտօնակիցն ալ կը զօրակցի իրեն, ըսելով որ շատեր նման ձեւերով կը փորձեն Ֆրանսա մնալ: Գրասենեակ մուտքին ոստիկան մը իրեն կը յանձնարարէ հոն ձգել ձեռքի պայուսակը ուր կայ առձեռն մանրակարգիչը. երբ կը մերժէ, իրեն կը հրահանգուի հոն նստիլ ու սպասել:

Այդ սպասումը հինգ ժամ կը տեւէ: Իրեն կուգան միանալ երկու ուրիշ Ափրիկեցիներ ալ, որոնց մէկուն անցագիրին մէջ մուտքի արտօնութիւնը պէտք եղածին պէս չէ դրոշմուած Տաքարի ֆրանսական հիւպատոսարանին կողմէ: Միւսին ալ կը մերժուի Ֆրանսա մուտքը, այն պատճառաբանութեամբ որ Ֆրանսա բնակութեան թուղթը չկայ համակարգիչի ցանկերուն վրայ...: Կ'ըսեն թէ Թօկօ վերադառնալէ եւ մուտքի արտօնագիր մը խնդրելէ ուրիշ ընելիք չունի: Անոնց հոգը չէ թէ այդ ընթացքին ի՛նչ կ'ըլլայ անոր գործը: Զինքը կ'առաջնորդեն օդանաւ:

«Արեւ»ի լրագրողը թերեւս քաներորդ անգամ կը ջանայ բացատրել թէ ժամերը կ'անցնին ու պիտի փախցնէ Պրիւսէլի իր օդանաւը: Արհամարհոտ լռութիւն մը կ'ըլլայ ամէն անգամուն, իր պատասխանը: Վերջապէս ժամը 21-ին երբ երկու ժամէ ի վեր մեկնած է իր օդանաւը, կը կանչեն զինքը, ըսելով որ ազատ է եւ թէ Փարիզէն ուղղակի անցքի կնիքը պիտի դրուի իր անցագիրին վրայ: Ունենալէ ետք այդ կնիքը, կը փնտռէ ճամբորդները ու վերջին պահուն կը յաջողի ցատքել ուրիշ օդակայանէ մը մեկնող Պրիւսէլի ուրիշ օդանաւի մը մէջ:

Տեղաւորուելէ ետք միայն կը յիշէ որ Յունիս 20 է օրուան թուականը եւ 24 ժամ անցած է Ֆրանսայի նոր վարչապետին ընդհանուր քաղաքականութեան մասին արտասանած ճառէն: Այդ ճառին մէջ Լ. Ժոսփէն ըսած էր թէ ներգաղթի պայմանները, երկիր մուտքի եւ ելքի կանոնները պիտի բարեփոխուէին...:

Ռուասիի ներգաղթի ոստիկանութեան պաշտօնեաները կամ մտիկ չէին ըրած վարչապետին ճառը, կամ ան բաւական դժուարութիւն պիտի ունենայ իր առաջադրանքը իրագործելու, կ'եզրակացնէ ափրիկեցի լրագրողը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Վարժարանի խնամակալներէն Պարոյր Պօսթան մահացած է Օգոստոս 10-ին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 14-ին: Ծնած էր 1938-ին Սեբաստիոյ Զառա գաւառակը, ապա ուսանած Պոլսոյ Գարակէօզեանի, ապա Կեդրոնականի մէջ: Քիմիագէտ էր: Վարած է համայնքային պաշտօններ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Գոնգորտիա համալսարանին մէջ, Օգոստոսի ընթացքին տեղի ունեցած է ամառնային հայագիտական երկրորդ դասընթացքը, նուիրուած միջնադարեան հայ բանաստեղծութեան եւ Նարեկացիին, նախաձեռնութեամբ Գանատայի Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան: Ֆրանսայէն յատկապէս հրաւիրուած Գրիգոր Պըլտեան վեց դասախօսութիւններու միջոցաւ ընդհանուր պատկեր մը տուած է մեր գրական այն ժամանակութեան մասին, սկսելով նախաքրիստոնէական պատառիկներէն, «Վահագնի Ծնունդ»էն, անցնելով շարականներէն (Կոմիտաս Կաթողիկոս, Սրբուհի Մարիամ Սահակդուխտ Սիւնեցի), ապա Ոգիի արուեստին (Խորենացի, Դաւթակ Քերթող), հասնելու Գրիգոր Նարեկացիին եւ կեդրոնանալու համար անոր վրայ, ներկայացնելով անոր երկերը եւ «Մատեան ողբերգութեան»ը: Կատարուած են ընթերցումներ գրաբար բնագրէն եւ աշխարհաբար թարգմանութիւններէն: Մասնակիցները՝ ամէն տարիքէ, մեծ հետաքրքրութեամբ ու հաճոյքով հետեւած են այս դասընթացքին եւ փափաք յայտնած որ ան մնայուն բնոյթստանայ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի գրադարանին մէջ, Օգոստոս 14-ին հանդիպում մը տեղի ունեցած է Գրիգոր Պըլտեանի հետ: Սանուհին մասնաճիւղի եւ գրական յանձնախումբի կողմէ, երեկոյթը բացած է Հուրթ Տէմիրճեան. զրոյցը վարած է Վրէժ - Արմէն: Պատասխանելով հարցումներու, Գրիգոր Պըլտեան իր ապաւորութիւնները տուած է ամառնային դասընթացքներէն եւ խօսած է ընդհանրապէս հայ լեզուի եւ գրականութեան զարգացման այժմու հարցերու մասին, ապա ընդառաջելով արտայայտուած փափաքին կարդացած է իր նորագոյն գործէն «Սեմեր»էն հատուած մը:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի հրջափակին մէջ, Օգոստոս 14-ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ-ի ամառնային ճամբարի աւարտական մարզահանդէսը: Ճամբարի տնօրէնուհի Սիլվա Փայլեանի բարի գալուստի խօսքէն եւ տեղեկագրի ընթերցումէն ետք, խօսք առած են Մկրտիչ Պօղոսեան եւ Ագատուհի Յովնանեան: Մրցանակներու բաշխումէն ետք, խօսք առած է նաեւ Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան:

ԳԻՒՄՐԻՈՅ (Միացեալ - Նահանգներու Մասաչուսէթի նահանգ) «Զօրեան» հայկական հետազօտութեան եւ փաստագրական հիմնարկի տնօրէն նշանակուած է Հրաչ Ձիլինկիրեան որ ուսանած է Լոնտոն Սքուլ Օֆ Էքոնոմիքս ընկերաբանութեան բաժնին մէջ եւ ներկայիս կ'ուսումնասիրէ Լեռնային Ղարաբաղի ժողովուրդը ընկերաբանական տեսանկիւնէ: Հեղինակ է բազմաթիւ յօդուածներու Հայաստանի եւ Արցախի մասին: 1990-էն 1995 խմբագիրը եղած է Գալիֆորնիա հրատարակուող «Ուինտօ Քուարթըրլի» պարբերականին: Որպէս տնօրէն «Զօրեան»ի իր առաջին գործը եղած է գնումը եւ հիմնարկին կեդրոնատեղին փոխադրումը Ռօյըլ եւ Լիզզի Գոլի գիւաններուն: Անոնք ամերիկացի միսիոնարներ եղած են արեւմտեան Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի մէջ 1860 - 1908 տարիներուն: Այս դիւաններու ձեռքբերումը կատարուած է շնորհիւ վարչութեան անդամ՝ Գուրգէն Սարգիսեանի, փրոֆէսէօր Վ. Տատրեանի եւ Սօլ Նիկողոսեանի ջանքերուն:

ՄԱՄՈՒԼ

«IHT» (Օգոստոս 20)

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ

Բանաստեղծական հատորներու հեղինակ ամերիկահայ դասախօս Փիթըր Պալաքեանի «Ճակատագրին սեւ շունը» գիրքին առթիւ, Տինիթիա Սմիթ կ'անդրադառնայ Եղեռնի յիշողութեան նիւթին, ժամանակակից ամերիկահայ սերունդին գրական կամ այլ բնոյթի արտադրութեան մէջ:

Կը յիշէ Գարօլ Էտկարեանը որ 1994-ին հրատարակած է բազմաթիւ սերունդներու առընչուած պատմաշարք մը «Եփրատի արեւածագը» խորագիրով ուր կը պատմուին թրքական վայրագութիւնները: Կը յիշուին Լեւոն Այվազեանի «Ինը Հայերը», բեմագիր Ա. Եղոյեանի «Օրացոյցը»:

Այս գործերը առիթ եղած են Տ. Սմիթի անդրադառնալու Անատոլուի ու Կովկասի մէջ Հայերու 2500 տարուան անցեալին, օսմանեան ճարտարապետութեան անոնց բերած մեծ նպաստին, եւայլն: Կը յիշէ թէ 1915-ի Հայերու կոտորածները արձագանգ գտած են «Նիւ Եորք Թայմզ»ի 1916 Փետրուարի թիւերուն մէջ, զանազան խորագիրներով: Կ'ըսէ թէ Թուրք կառավարութիւնը վիճելի կը նկատէ ցեղասպանութեան մը իրողութիւնը: Գրութիւնը կ'աւարտի Փ. Պալաքեանի նշումով թէ «Սերունդի մը համար որուն զլացուած է արդարութիւնը, ցաւը կը սաստկանայ ուրացումին ծանրութեամբ: Ամէն ցրնցումի կը հետեւի լռութեան շրջան մը, սակայն մենք անցքի պահ մը կ'ապրինք այսօր»:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՎԵՐԻ ԱՐՏԻՆ ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԸ

Իտալիոյ վճռաբեկ ատեանը դատակարգերու զանազանութիւն նկատի կ'ունենայ թմրեցուցիչի պարագային: Մարդ կրնայ վրան թմրեցուցիչ ունենալ, բայց եթէ զայն գնելու չափ նիւթականի տէր ըլլալու փաստը տայ, կրնայ օրինական հետապնդումէ զերծ մնալ: Այլ խօսքով՝ եթէ մարդ գրպանները լեցուցած է թմրեցուցիչով ու տուրքի ծանր կշռող յայտարարութիւն մը ունի, ոչ մէկ խնդիր կը յարուցուի. նկատի կ'առնուի որպէս պարզ սպառող մը: Բայց երբ խնդրոյ առարկայ անձը անկուտի ուսանող մըն է, շատ յոյս չկայ որ անպատիժ մնայ:

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԶԵՐ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

Եւրոպայի Միութեան սա կամ նա յանձնախումբին մէջ ամէնէն անհաւատալի նիւթերու մասին վէճեր ալ կ'ըլլան: Այդպէս եղած է վերջերս, հանրակառքերու նստատեղիները 40-էն 50 սմ.ի վերածելու նիւթին առթիւ: Առաջարկը եկած է եւրոպական երկիրներէ, իսկ Բրիտանիոյ Փոխադրութեան նախարարը մերժած է թեր քուէարկել, պատճառաբանելով որ իր հայրենակիցներուն մարմինները նման փոփոխութիւն մը անհրաժեշտ դարձնելու ծաւալները չունին...:

ՄՈՒԿԷ ՈՂԿՈՅԶՆԵՐ

Օտեր գետին յորդումը, պատճառած աւերներու կարգին, չէ խնայած Օփէլի կենդանաբանական պարտէզի բնակիչներուն ալ. առիւծներ, վագրեր, գետաձիեր մեռած են ողողումներու ընթացքին: Մինչեւ հազարաւոր մուկեր, առնետներ յաջողած են փրկուիլ ու վերապրիլ, դիզուելով քաղաքին կեդրոնական մասին մէջ գտնուող ծառերու ճիւղերուն վրայ:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԱ.

Իր ամբարտաւանութեամբը այդ խեղճ Հայերը կրնային երկրէն բերուիլ ... փորձանքի հանդիպիլ, ուստի ... համարեց պարզապէս պատասխանել, թէ ինքը բանէ մը տեղեկութիւն չունէր: Ինքը երբեք առանձին ... թուղթեր, առանձին գրքեր ո՛չ տեսած էր, ... ալ քովը պահած: Այս հերքումին վրայ ներս մացուցին մուխթարը, որ ... բերուած էր: Թաղային այդ պաշտօնեան վկայեց թէ արդարեւ այդ ամէնը ինքն իր ձեռքովը Հայրապետ էֆէնտիին տանը մէջ սնտուկէ մը հանած էր: Այս հաստատումը ճշմարտութիւնն էր, եւ մուխթարը զայն խոստովանելու պարտական: Բայց գիտէր նաեւ որ այդ սնտուկը ... ոստիկաններուն էր, անկէ մը ... նետուած, սակայն այս յայտարարութիւնն ընել չուզեց: Իր սովորութիւնն էր, եւ զայս երբեւ օրէնք կը նկատէր, իրեն եղած հարցումներուն միայն պատասխանել, որչափ հնար է զգուշանալով աւելորդ խօսքեր ընելէ: Ու քանի որ եւ ոչ իսկ ամբաստանեալը իրեն դիմում կ'ընէր, այդ սնտուկին որու պատկանիլը իմացնելու համար, ա՛լ իրեն չիյնար չհարցուած տեղեկութիւններ հաղորդել:

Յետոյ երկար բարակ հարցումներ եղան Կեդրոնական վարժարանէն գտնուած ուսմբերուն համար, ինչպէս եւ վարժապետներու եւ ուսանողներու մասին ալ: Հայրապետ էֆէնտին այդ հաստատութեան խնամակալներէն ըլլալով՝ ոստիկանութիւնը կը ջանար զինքը հոն պատահած դէպքերուն պատասխանատուներէն համարել: Հարցաքննութեան թուղթը կարդացուեցաւ, ստորագրուեցաւ, ու բանտարկեալը իր սենեակը տարին:

ԺԲ.

Քանի մը օր վերջը գործը հարցաքննիչ դատաւորին յանձնուեցաւ, եւ անկէ Ամբաստանիչ ատեանին: Բանտարկուելէն ամիս մը վերջը, Հայրապետ էֆէնտին կը ստանար իր ամբաստանագիրը, որ շատ ծանր երեւցաւ: Պիտի ներկայանար դատարանին:

Կը զգար թէ ա՛լ ջախջախուած, կործանուած մարդն էր: Թէեւ երկու փաստաբան նշանակեց, բայց անպարտ արձակման յոյսը չունէր: Երբեմն լսած էր թէ քաղաքական դատերու մէջ արդարութիւն չի փնտռուիր: Անշուշտ հայկական տագնապի միջոցին այդ ճշմարտութիւնը ինչպէս ուրիշներուն՝ նոյն եւ իրեն համար անգամ մը եւս պիտի հաստատուէր:

Սրտաբեկ եւ յուսահատ, միայնութեան մէջ ինքնիրենը կը հարցնէր թէ՝ «ես ի՞նչ մեծ մեղք գործած եմ, որ Աստուած ինծի այս պատիժը կուտայ»: Կը պրպտէր իր կեանքը ու չէր գտներ իր խիղճը վրդովող մեծ յանցանք մը: Անցեալի այդ խուզարկումին մէջ, օրին մէկը, մշուշապատ քօղի մը տակէն աչքին դէմք մը երեւցաւ, զոր յիշել թուեցաւ: Այդ յիշատակը վանելու փորձ մը ըրաւ: Բայց դէմքը չէր աներեւութանար: Հետզհետէ որոշ կերպարանք մը կ'առնէր: Այդ մեծ քիթը, երկայն ծնօտը, անժպիտ դէմքը, սեւ սեւ մօրուքը կուգային իր աչքերուն առջեւ կը տնկուէին: Ու հակառակ իր ընդդիմադրական ջանքերուն, միտքը կը թռչէր անդին՝ իր թաղը: Ամրան զով կիրակի մըն է, թաղական խորհրդարանին մէջ կը գտնուի. Հայաստանէն եկած պանդուխտ Տէրտէր մը իր առջեւն է: Ահա ինքը ձեռքը վերցուցած կը վազէ Աստուծոյ սպասաւորին վրայ: «Ծօ՛» կ'անուանէ օտարը, առանց ուրիշներուն միջամտութեանը պիտի ծեծէ, պիտի բզկտէ Քրիստոսի պաշտօնեան: Եւ ահա՛ տրտմաթախիծ դէմքը կը սկսի աչքէն աներեւութանալ. ա՛լ զանիկա չի տեսներ, ի՞նչ եղաւ: Օ՜հ, նորէն կը յիշէ: Կրակ կտրած. Պատրիարքարանը կը գտնուի: Հալածել կուտայ անոր անօգնական թշուառ զարիպը: Ու կը յիշէ, կը յիշէ: Օրագիրները կը կարդայ ահա. Էնկիւրիի դատաստանին արձանագրութիւնները կը կարդայ: Դատապարտեալներուն մէջ Տէրտէրի մը անունին կը հանդիպի եւ այդ պահուն քովը գտնուող Օղուէնթիոս էֆէնտին կը հարցնէ. «սա հոս մէկ Էսէպսիզ Տէրտէր մը եկաւ նէ, ա՞ն է աս հէրիֆը: — Հրամմեր էք, էֆէնտի, պատասխանը կը ստանայ: — Իշտէ վերջը սանկ փորձանքը կը գտնէ, խօսք մտիկ չընելուն»:

Այս յիշատակները կը ցնցեն, կը խռովեն հոգին: Ա՛լ չի տարակուսիր: Մահմետականներէ ունեցած վախուն՝ նախատած, հալածած էր Քրիստոսի հաւատարիմ ծառան, եւ անոր ցկեանս աքսորմանը պատճառ եղած: Եւ Աստուած ալ իր պատիժը կուտար: Ա՛լ յուզուած, թուլցած, տկարացած «մեղա՛յ Տէր, մեղա՛յ» կը գոչէ սրտին խորէն: Զղջումը իր սիրտը կը հանդարտեցնէ, կը սկսի ուխտեր ընել. բանտէն ազատուելուն՝ իր մեղքը պիտի քաւէ Տէրտէրը փրկել տալով:

Ու վստահօրէն Աստուծոյ գթութեանը ապաւինեցաւ:

Դատարանին առջեւ վսեմափայլ էֆէնտին իրաւցնէ վսեմ հանդիսացաւ, կ'ըմբռնէր թէ իր անձին մէջ իր ցեղն է, որ քրիստոնեայ եւ իսլամ աշխարհներուն դէմ մը կը դատուէր: Զարնուած էր աղքատ Հայը, զարնուած էր մտաւորական Հայը, պիտի զարնուէր եւ հարուստ Հայը: Ներկայացաւ խրոխտաբար: Մերժեց նախագահական հրամանին հնազանդելով, ոճրագործներու աթոռին վրայ տեղաւորուիլ:

— Այս աթոռը ինծի համար չէ, բաւ արհամարհական շեշտով մը:

Թուրքերը մրմռալ սկսան: Իրենց համար տարակոյս չկար որ այս Հայը տէրութեան դէմ դաւաճան մըն էր. բայց դաւաճանութիւնը ոճիր մը չէր համարեր, այլ իրաւունք մը, ուստի եւ կը մերժէր ոճրագործներու աթոռը նստիլ:

Երբ նախագահն ուզեց զինքը պատասխանատու ընել Կեդրոնական վարժարանին ուսուցիչներուն ընթացքին համար, խնամակալ էֆէնտին հեգնօրէն հարցուց.

— Ու Մուրատ պէ՛յը:

Կարճառօտ բայց յստակ լեզուով բացատրեց թէ այդ Տաղստանցի խլամը սուլթանէն մեծ պաշտօններու կոչուելով հանդերձ, այժմ Եւրոպայի մէջ տէրութեան դէմ կը գործէր: Միթէ Մուրատ պէյին այս ընթացքին պատասխանատուն իր պետե՞րը կը բռնուէին:

Եւ ունկնդիրները ըմբռնեցին, որ ամբաստանեալը Մուրատ պէյին պարագան յիշեցնելով ո՛չ միայն ինքնարդարացման փաստ մը կը ներկայացնէր, այլ դիտել տուած կ'ըլլար որ երկրին վարչական դրութեան դէմ ըմբոստացողները քրիստոնեայ Հայերը չէին միայն:

(Շար. 26)

(Շար. Ա. էջէն)

ղեստինեան մի քս հողամասերու շրջափակումը եւ Պաղեստինցիներուն միշտ արգիլուած է Իսրայէլ մուտք գործել: Ծանօթ է որ Յուլիս 30-ի ռմբափորձէն ի վեր Իսրայէլ շատ խիստ «պատիժներ» կը կիրարկէ Պաղեստինցիներուն նկատմամբ:

ՇԻՐԱՔ Օգոստոս 27-ին ընդունած է Ֆրանսայի շուրջ 200 դեսպանները որոնք փարիզ էին իրենց տարեկան ժողովին առթիւ: Նախագահը, այս առթիւ, շեշտած է որ Ֆրանսա սխալելու իրաւունք չունի եւ թելադրած դեսպաններուն որ սրբագրեն այն պատկերը զոր կարգ մը օտար միջոցներ կուտան Ֆրանսայէն, զայն ներկայացնելով որպէս երկիր մը որ դժուարութիւններ ունի յարմարելու աշխարհականացման պարտադրանքներուն:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ ջարդերն ու ռմբափորձերը այլեւս ամէնօրեայ բնոյթ ունին եւ կը թուի որ միակ լուատեսը երկրին նախագահն է: Նոր սպանութիւններ կատարուած են Թլէմսէն եւ երկու ռմբափորձ ալ՝ Մետէա: Կոտորածի մըն ալ առաջքն առնուած է շնորհիւ սրճարանապետի մը որ կասկածելի ծրար մը նկատած էր եւ լուր տուած ապահովութեան ուժերուն: Յունիս 5-էն ի վեր մեռեալներու թիւը 1020-ի հասած է:

ՊԱԶԷԼԻ (Զուիցերիա) մէջ Օգոստոս 26-ին սկսած են սիոնականութեան հարիւրամեակի հանդիսութիւնները: Հոն տեղի ունեցած էր առաջին համագումարը 1897 Օգոստոս 29-ին, հիմնադիրն է Թէոտոր Հերցլ: Իսրայէլի նախագահը նախընտրած է չմասնակցիլ եւ ընդհանուր մթնոլորտն ալ շատ պայծառ չէր խաղաղութեան ընթացքին կասեցման պատճառով: Զուիցերիոյ կառավարութեան ալ ոչ մէկ անդամ ներկայ եղած է: Վիճարկումներ նախատեսուած են սիոնականութեան եւ հրէականութեան, հակահրէութեան եւ սիոնականութեան կապերուն մասին, նաեւ սիոնականութեան իմաստին եւ ապագային մասին, քանի որ անոր նպատակը — Իսրայէլի Պետութեան ստեղծումը — իրագործուած է:

ՊԻԼ ԳԼԻՆԹԸՆ չարունակելով ամերիկեան նախագահութեան ձախաւերութիւններու աւանդութիւնը շնորհակալութեան նամակ մը գրկած է Ռումանիոյ Ծերակոյտի նախագահին այն «փառաւոր փոնչոյին» համար զոր նուիրած էր իրեն Յուլիս 11-ին կատարած իր այցելութեան առթիւ: Խնդրոյ առարկայ «փոնչօն» Ռումանիոյ գրօշակն է որ ծակ մը կը կրէ մէջտեղը այն օրէն երբ (1989) ապստամբները մկրատով կտրած են Չաուշեսկուի վարչակարգին զինանշանը: Ծերակոյտին նախագահը՝ Փեթրէ Ռոման ըսած է «Շատ կ'ուզէի տեսնել Գլինթընը հետաքրքրէն այդ փոնչոյով»: Ծանօթ է որ փոնչօն տեսակ մը վերարկու է զոր Լատին Ամերիկայի կաւուչօները կը կրեն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

(ՕԶԱՆԵԱՆ)

Կիրակի, Օգոստոս 31

Առաւօտեան ժամը 10-ին

Մարսէյլի

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

Նախագահութեամբ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆԻ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ

Կը մատուցուի պատարագ եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Ազգային Հերոս՝

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

անոր մահուան 70-րդ տարելիցին առիթով:

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ եւ բարեպաշտ մեր ժողովուրդը՝ ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով.

— Չորեքշաբթի ժամը 10 — 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն փոքր տարիքի աշակերտներու համար:

— Չորեքշաբթի ժամը 14 — 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

— Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18.30 — 21. հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

Հեռաձայն. — 01 — 47 — 09 — 23 — 18

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ճոխ խաքալոկ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Տիկին Թ. Կիրակոսեան (ծնեալ՝ Տօրումեան) 400 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տօրումեան ընտանիքի հին եւ նոր ննջեցեալներու անմոռանալի յիշատակին:

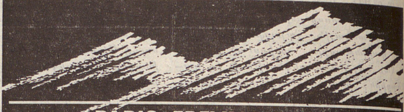
ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30
6ème Grande Braderie de Noël
— ՇԷՆ - ՖՐԱՆՍՈՒԱ —

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Գազանճեանի եւ զաւակներուն իրենց կնոջ եւ մօր, Կապոյտ Խաչի անդամուհի՝ Նորա Գազանճեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուրվար Օտոոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր, անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Օգոստոս 30, ժամը 15-ին սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ:

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE
PRIX PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL
SERVICE FRET PARIS • EREVAN
SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30
EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES
A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 Ֆր.
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.
Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 30-31
SAMEDI - DIMANCHE
30-31 AOUT
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·190 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.190

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

Իր ժողովուրդին ցաւով տառապած, այլ այդ ցաւը փրկարար արարքի վերածած սիրտ մը կը ննջէ 70 տարիէ ի վեր Փարիզի հանրածանօթ գերեզմանատան՝ Փէր – Լաշէզի մէկ անկիւնը: Այդ կայքը անոր վերջին ճամբորդութեան առժամեայ ըլլալու կոչուած մէկ հանգրուանն էր: Սակայն եղաւ ու կը մնայ խորհրդանիշը ընդմիջուած վերադարձին ու անոր բոլոր անկատարներուն. կէս մնացած գործին, չամբողջացած հայրենիքին, ցրուած ժողովուրդին ու անոր նուիրական երազին:

Անդրանիկի ցաւերէն, ինչպէս Կարսի անկումինը, կամ անկատար մնացածներու ժողովքէն անպայման թել մը կ'անցնի անոր դամբանին մօտեցողներու հոգիէն: Նոյնիսկ երբ հպարտութիւն փնտռելու մղումը կ'ըլլայ հոն առաջնորդողը:

Հոն կ'երթանք դասալիք չըլլալու, ճանաչելու եւ չարունակելու կոչով փնտռելու. դացողներ եղան նաեւ իրմով փառաւորուելու, երբ արարքներու որպէս ամէնէն ազնուականը ներկայացուեցաւ անոր աճիւնը Երեւան փոխադրելու հնարաւորութիւնը: Արարք որուն քով նախընտրելի, մեծարելի կ'ըլլար նոյնիսկ մոռացումը:

Սակայն ինչ որ ալ ըլլայ այդ պատմական վայրին ամէնէն տեղ յուշակոթողին դիմող քայլերու չարժառիթը, յստակ է թէ այսօր եւս մե՛նք իրեն պէտք ունինք: Պէտք ունինք յիշելու իր պայծառ կերպարը երբ կրկին հայր սպառնալիքով մեր դէմն է թշնամին. պէտք ունինք զգալու իր տառապանքէն գոյացած ցաւի ծուէնները որոնք կը դեգերին Փէր – Լաշէզեան խոնաւ լռութեան մէջ ու շատ աւելի թելադրական են, սրբազնիչ, քան՝ պոռպռացող բոլոր ճառերը, կամ ամուլ հպարտութիւնները:

Կէս – կատար մնացած բաներու հետ, դառնութիւններու, ծանրութիւններու ցաւը սրտին մեկնեցաւ հերոսը: Ու կը ննջէ խռովածի խռով քունով: Ցարդանքէն, փառաբանութիւններէն, ծաղիկներէն, ծափերէն, արցունքէն տարբեր բան պէտք է խաղաղեցնելու համար անոր խռովքը: Անոր յաւերժական նինջը դարմանելու համար վերջապէս հանդարտ, անվրդով:

Այսօր այլեւս առասպելական դարձած իր խիզախումներուն, յաղթանակներուն դոհունակութենէն մեծ եղած էր Անդրանիկին կսկիծը Կարսի կորուստին դիմաց: Պատմութեան անհոգի գիրքերուն ձգուած «ինչո՞ւ»ներու, «ի՞նչպէս»ներու չարանին քով կսկիծը այսօր կը վերածուի նոր թելադրականի:

Կարսը այսօր Շուշի է, Լաչին, Շահումեան ու Քարվաճառ. Խլուած լեզու, աւերուած տաճար, բռնաբարուած հող: Փէր – Լաշէզի պանդուխտին խռովքը կը թեթեւնայ անպայման, գոնէ պուտ մը, այդ բոլորը Կարսի ճակատագրին չենթարկելու Արցախցիին ներկայի վճռակամութեամբ:

Որպէս առաջին քայլ ու առաջին երաշխիք անկատար մնացած ամէն բանի յետագայ կատարումին:

Ա. Թ.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՐՁԱՆԸ՝ ՈՒԶԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (29 août)

ԿՈՎԿԱՍ
ISLAM, MA NON TROPPO

Գլօտ Լօրիէօ կը շարունակէ կովկասեան իր շրջապտոյտը եւ այս անգամ կը ծանրանայ գլխաւորաբար Ատրպէջանի կրօնական հարցերուն վրայ: Կ'ըսէ թէ Ալիեւ դէմ չէ որ Պարսիկներն ու Թուրքերը կրօնական իրենց մօտէցը առաջարկեն, պայմանաւ որ ոչ մէկը օրէնքին դէմ գործէ:

Կը պատմէ որ Ալիեւ, Յունիս 23-ին, արգիլած է պարսկական հեռատեսիլի յայտագրերու սփռումը Ատրպէջանի հեռատեսիլին կողմէ, որովհետեւ Թեհրան կը մերժէր փոխադարձաբար Բաքուի յայտագրերը փոխանցել: Ալիեւ շատ դժգոհ մնացած է նաեւ որ Թեհրանի հեռատեսիլը իր երկիրը ներկայացնէ որպէս Պարսկաստանէն պոկուած հողամաս մը, որ պէտք է վերադառնայ: Ալիեւ չուզեր նաեւ որ Թեհրան քննադատէ իր բարեկամները՝ Իսրայէլ եւ Միացեալ – Նահանգները: Առանձին գլուխով մը, թղթակիցը կ'անդրադառնայ նաեւ քրիստոնէական մարդորսութեան, այսինքն՝ աղանդներուն: Բաքուի նոր մզկիթին իմամը ձանձրացած է իսլամի վերաբերող հարցումներէն եւ կը պոռթկայ. – «Քրիստոնեայ միսիոնարներով հետաքրքրուեցէ՛ք»:

Գլօտ Լօրիէօ կ'ըսէ թէ աղանդները վերջին տարիներուն մէջ ծաղկած են «այս, երբեմն, բիրտ երկրին մէջ (hակահայ պոկրոմները փաստը տուին)», բայց ուր մահմետական, քրիստոնեայ եւ հրեայ քով քովի կ'ապրին: Աղանդները, կ'աւելցնէ, քաշողական երաժշտութիւններով եւ դրամով բաւական կրօնափոխներ կ'ապահովեն: Միսիոնարները կու գան Գերմանիայէն, Միացեալ – Նահանգներէն, մինչեւ իսկ Աւստրալիայէն, կան Մկրտչականներ, Եհովայի վկաներ եւ ամերիկեան եկեղեցին՝ Կրէյթըր Կրէյս: Տեղւոյն երեք կրօնքներու ազգային ղեկավարները դիմում ըրած են կառավարութեան որ հակակշռի տակ առնէ անոնց գործունէութիւնը: Թուցիկներ ալ հրապարակ ելած են «քրիստոնեայ սպառնալիքը» դատապարտող:

Լրագրողը կը նկատէ որ «թրքական մօտէցը» աւելի կ'ընդունուի քան պարսկականը:

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՌԵՄԻՒ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ ԴԱՓՆԵԿԻՐ

Գոկոլէնի մէջ (Վառի նահանգ) ուր կայ Ռեմիւ թանգարան մը յաւերժացնելու համար մեծ դերասանին յիշատակը, այս շաբաթավերջին իր անունը կրող «Օրեր» տեղի կ'ունենան, նախագահութեամբ Շ. Ազնաւուրի որ պիտի ստանայ Ռեմիւ թրոֆէ մը դերասանի իր ասպարէզին ի գնահատութիւն:

Թանգարանը կը վարէ Ռեմիւի թոռը որ կը դժգոհի որովհետեւ թաղապետութիւնը ոչ մէկ օժանդակութիւն կը բերէ եւ իր նիւթական կացութիւնը շատ խախուտ է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 28 / 29)

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՅՑԸ

Ինչպէս հաղորդուած էր նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան Օգոստոս 28-ին հասած է Մոսկուա ուր դիմաւորուած է Ա. փոխ – վարչապետ Ա. Զուբայիսի եւ Արտաքին Ա. փոխ – նախարարին կողմէ: Նոյն օրը Հայաստանի նախագահը հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի Դաշնակցային ժողովի դաշնակցային խորհուրդի նախագահ Եգոր Ստրոյեւի, Դումայի նախագահ Գենադի Սելեզնյովի եւ Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Իւան Ռըբկինի հետ:

Ե. Ստրոյեւի հետ հանդիպումէն ետք, Լ. Տէր – Պետրոսեան ըսած է որ երկու երկիրներու միջեւ նոր պայմանագիրը որ կը ստորագրուէր Ուրբաթ օր, «մի կարգ բարձր կը լինի նախորդից»:

Ակնարկելով երկու երկիրներու փոխ – յարաբերութիւններուն Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութեան տեղեկատուութեան եւ մամուլի բաժնի փոխ – տնօրէնը ըսած է թէ Ռուսաստան եւ Հայաստան շաղկապուած են ոչ միայն ընդհանուր պատմութեամբ, այլեւ առեւտրա – տնտեսական շատ սերտ յարաբերութիւններով, մարդասիրական բազմաթիւ չփումներով:

Գ. Սելեզնյովի հետ հանդիպումէն ետք Լ. Տէր – Պետրոսեան յայտնած է թէ Հայաստանի մէջ կան Ռուսաստան – Բելառուս միութեան միանալու հանրաքուէ կազմակերպելու հակումներ, բայց հարցը պետական մակարդակով չէ դրուած: Անդրադառնալով Ղարաբաղի հարցին, նախագահը մեծ նուաճում նկատած է երեք տարուան հրադադարը, աւելցնելով որ հակառակ կողմերուն անհամաձայնութեան, կարելի չէ ըսել որ հաշտութեան հոլովոյթը անելի մատնուած է: Ըսած է թէ առոր մէջ մեծ է Ռուսաստանի դերը:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հարցին բուն կարգաւորման, Մինսկի խումբին ներկայացուցած ծրագիրը աշխատանքային փաստաթուղթ մըն է եւ Լ. Տէր – Պետրոսեան կը յուսայ որ խմբակին նախագահները որոշ սրբագրութիւններէ ետք կը ներկայացնեն նոր տարբերակ մը: Իսկ Միացեալ–Նահանգներ դեռ որոշակի կերպով չեն սահմանած իրենց դերը Մինսկի խումբին մէջ: «Ամերիկայի ակտիւութիւնը շրջանում թերեւս թելադրւում է Ամերիկայի նաւթային ընկերութիւնների շահերով որոնք փաստօրէն, դարձել են Ադրբեջանի նաւթի տէրը» ըսած է նախագահը:

Ինչ կը վերաբերի Գ. Սելեզնյովի հետ հանդիպումին, Հայաստանի նախագահը ըսած է թէ իր եւ Սելեզնյովի միջեւ հակառակ գաղափարական որոշ տարակարծութեան, որպէս պետական դէմք իրենց պարտաւոր են գաղափարականը պետականէն զանազանել: Իսկ ինչ կը վերաբերի պետական փոխադարձ շահերու, այդ մարզին մէջ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ:

Նոյն հանդիպումին առթիւ ռուս պաշտօնատարն ալ ըսած է թէ Դումային մէջ Հայաստանի հետ կապերու շատ ուժեղ եռեփոխանական խումբ մը կայ եւ թէ հայ ժողովուրդը անվարան կրնայ վստահ

(Շար·ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀՈՒԱՆ 70ԱՄԵԱԿ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԽՄԲ. — Անդրանիկի մահուան 70-ամեակին առթիւ, կը վերահրատարակենք վազգէն Անդրէասեանի այս գրութիւնը, նաեւ հեղինակին թարմ յիշատակին (1995, Դեկտեմբեր 5):

Դարերով աննկուն, վատթարագոյնին համակերպած, իր էութիւնը՝ ազգային արժէքներն ու մշակոյթը, վերածնունդի հաւատքը անխախտ պահող ժողովուրդի մը վաւերական հերոսն եղաւ Անդրանիկ Օզանեան՝ տիպար ներկայացուցիչը իր սակաւաթիւ նմաններուն:

Ան եղաւ դարուս սկիզբը հայրենի հողերուն վրայ աշխարհ եկած հայ պատանեկութեան հէքեաթային հերոսը, ապրող հերոսը, միանգամայն՝ ազգային վերածնունդին, եւ իւրաքանչիւր հայ պատանիի հպարտութեան աղբիւրը:

Անդրանիկի ծնունդի օրերը (Փետրուար 25, 1865, Շապին — Գարահիսար) կը զուգադիպին, մեր ժողովուրդի խաւերուն մէջ ալ արձագանգ գտած այն ըմբոստութիւններուն եւ ազատութեան կանչերուն որոնք եւրոպական ազգերուն ձեռնարկներն եղան իրենց միապետներուն դէմ — յանդիման, եւ որոնք եկան խռովելու մեր անթեղուած տենչերը:

Ուստի մեր հերոսը, իր կեանքի բովանդակ տեւողութեան պիտի ապրի ազգային պատմութեան մեր ժամանակներու պայքարին շրջանը, ծանօթ Ազատութիւն կամ Մահ բառերով. ազգի առաջնորդող տարրերէն որդեգրուած, որ եղաւ ճակատագրական մեր ժողովուրդի մեծագոյն հատուածին համար եւ անոր հայրենի հողերուն աւերումին եւ լքումին:

Անդրանիկ, այդ պայքարին իր մասնակցութիւնը բերաւ բոլորանուէր թափով, եղաւ անոր անխոցելի մարտիկը, պատուով եւ պատասխանատուութեան խոր ըմբռնումով գործող Առաջնորդը:

Այդ պայքարի ընթացքին, Անդրանիկ եւ զէնքի իր ընկերները եղան անձնուէր, անվեհեր պահակներ իրենց դրօշին, արդարացուցին իրենց ուսերուն դրուած ծանր պարտականութիւնները: Ոտքի կոխան՝ իրենց նախնեաց գիւղացութեան համբաւը վերցուցին ու դրին իր երբեմնի բարձրութեան վրայ:

Անոնցմէ ամէնէն անուանին մահուան տարելիցն է, վաթսուն տարի. որ այլեւս չունի սուգի հանդամանք: Փոխան սուգի, խանդավառութեան անհուն զգացումներ մեզ ընդմիշտ իրեն կը կապեն, իր փոթորկոտ ու ազգանուէր կեանքին, իր մղած արդար եւ անհաւասար կռիւներուն, ուստի մեր հին երազներուն՝ զորս ոգի ի բռին ջանաց իրականացնել, եւ իր ներկայութիւնը վայելող մեր քաղցր յուշերուն:

Այդ տարեդարձները, ապրելին, մեր ապագան ոռոգելու սահմանուած աղբիւրներ են, այդ առիթներով անոր նուիրուած մեր խոհերուն մէջ մենք կը գտնենք պատգամներ՝ վերապրելու, վերածնունդի եւ անպայման նոր փառքերու:

Անոր կեանքին զանազան դրուագներուն մէջ, մեզ արժանաւոր կերպով առաջնորդելու օրինակներ կան:

Յեղափոխականի անդասիր կեանքի մը տարիներէն յետոյ, երբ դէպքերը այլապէս դասաւորեցին մեր ազգային պայքարի փուլերը, Անդրանիկ, հերոսի մը յատուկ ընդոծին վայել ընտրութիւններ բրաւ: Յարեցաւ յեղափոխութեան մը նոր կարգախօսին, դրացի ժողովուրդներու բարեկամութեան, որ այսօր կը մնայ ի զօրու, եւ տակաւին այնքան ատեն մինչեւ անոնք գիտակցին Անկախութեան մը տիրանալու ճշմարտութեան՝ մէկզմէկ հանդուրժելու գաղափարին: Այդ անհրաժեշտութիւնը չէ՞ միթէ մեր ազգին անկախութեան կամ ազատութեան դէմ ցցուած միակ արգելքը, ոչ թէ անվերջ յերիւրուած՝ մեր ազգային թերութիւնները եւ անշուշտ մենք մեզի պարտադրելու սեփական զօրութեան պակասը:

Ահա թէ ինչու, իբրեւ մարդ, Անդրանիկի մը միտքն ու կիրքը սեւեռած մնացին մեր ժողովուրդի ապրելուն եւ գոյութեան վրայ. իր «ոխը» մնաց կեդրոնացած տակաւին դոյզն կարելիութիւնները իրականութեան վերածելու յանդգնութեան մերժումին, պայմանը, գերագոյն երաշխիքը՝ ազգային անկախութեան:

Այսուհետեւ, Անդրանիկի մահուան տարելիցները մեր երկփեղկուած ազգին վիճակները ճշդելն ու անոնց յառաջդիմութեան սատարող նոր տուեալները ստեղծելն է:

Ո՞վ կ'ուզէր որ կատարէ այդ հաշուեկշիռները՝ մեր զգաստութիւնը հրահրող: Ո՞վ է որ կը կարծէք մեզմէ բացի նախանձախնդիր է մեր գոյութեան պահպանումին, մեր վերելքին, մեր ապագային:

Ասդ եւ Անդ, անոնք միայն ու միայն մեր հոգերն են:

Վաթսունամեակի օրերուն, Ազգը՝

— Ներկայ է մեր պատմական հայրենիքի մէկ տասներորդ հողամասին վրայ բարեկամութեամբ շաղկապուած Միութեան մը մէկ փոքր անդամը:

— Երկրագունտիս վրայ ցրիւ ցրիւ, անընդհատ տեղափոխութիւններու հարկադրանքներուն ենթակայ, իր ազգային ինքնութիւնը պահելու անպատ՝ մեծ քաղաքներու թոհուբոհն ապրող համայնքներով:

Մեզի ուրեմն անհրաժեշտ է հզօր ներշնչարան եւ գիտակցութիւն:

Մեր ապագային համար հրամայական է, որ Հայրենիք եւ Սփիւռք, դառնան իրենց միջավայրերուն մէջ ընտրեալներ, միշտ յաւելուածական ճիգի դատապարտուած, եթէ կ'ուզեն ապրիլ, ինչպէս պարտաւոր է փոքրաթիւ խմբաւորումներուն:

Հայրենիքը ակնյայտ կերպով ընտրած է այդ ուղին, արդէն ազգային հինաւուրց յատկանիշ մը, որով պէտք է ընթանայ ազգանուէր ոգիով ու հաւատքով:

Նոյնքան ստոյգ են Սփիւռքի հայութեան բարձրանալու ձգտումները, ընկերային եւ տնտեսական, կը մնայ որ անոր պատանեկութեան փառասիրութիւններուն մաս կազմեն Հայու իր ինքնութիւնը ճանչնալն ու կամք, զայն անաղարտ պահելու համար:

Օգոստոս 30, 1927, ազգին հերոսը կը մահանայ, հայրենեաց հողերէն շատ հեռու՝ հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան Ֆրէզնօ քաղաքին մէջ:

Իր ցաւատանջ մարմինը՝ հողին թափառական այժմ տակաւին կը հանգչի դէպի հայրենիք ճամբուն վրայ՝ Փարիզը հանգրուան:

Իր մահուան վաթսունամեակի այս օրերուն, մեր խոհերն ու յուշերը կրկին կը վերադառնան իր կենդանի խօսքերուն:

Երբ «Ազատութիւն կամ Մահ» կռիւները յանգած էին ահաւոր Եղեռնի մը, երբ այդ աւերին ականատես՝ կամաւորական հայ գունդերը լուծելով կայսերական Ռուսաստանը վերջնական անխորտակելի դամբանաձայն մը կը գետեղէր վերապրողներու երազին ու Հայաստան անունին վրայ:

Ու երբ մեծ նոր յեղափոխութեան մը յաջորդող օրն իսկ, Անդրանիկի հմայքին ապաւինած, անոր հովանին հայոց ազգին բեկորները կը լսէին իր նոր պատգամը:

«Որ ճեղքուեր է Հայաստանը ի սպառ բանտող ծանր խուփը: Որ պահն է զգաստանալ ու ոտքի, հաւաքել բեկորները մեր, բանակ կազմակերպել ու կռուիլ, դարձեալ կռուիլ, միշտ կռուիլ»:

Որքան ալ մռայլ, անձկալի եղած ըլլան իր ապրած այդ օրերը, պատանի մը անպայման անոնց մէջ երանութեան պահեր ալ յայտարեր է իրեն համար, յիշողութեան մէջ անջնջելի, որոնցմէ իր յառաջացող կեանքի ընթացքին յաճախակի քաղեր է հրճուանք, եւ որոնցմով յագեցուած կարօտներ:

Անպայման երանելի պահեր ու պատկերներ՝ համատարած մհատութիւններէն տարբեր, այդ դժուար օրերուն, իր մարմրող էութիւնը հրդեհող անշէջ կայծեր:

Երբ կը մերժուէր իր ազգին համար հռչակուած անխուսափելի վախճանին մարկածը:

Երբ ականատես, իր ժողովուրդին սիրական կուռքը՝ դառն փորձութիւններէ անվթար, ազգին ցաւերուն տակ կքած, կերպարանափոխ, կը խլրտէր կրկին:

Առոյգ, դէմքը պայծառ, ձայնը բամբ, շարժումներն անկաշկանդ, անձը դարձեալ ազգին նուէր, տէր կը կանգնէր վերապրողներու դատին, կը շեփորէր ազգային բանակի կազմութիւն, կը շեշտէր վերջին ճիգի անհրաժեշտութիւն, վասն Հայաստանի:

Ազգի խոնարհներուն ուրախութեան եւ յոյսի արցունքներով պսակուած, անոնց մաղթանքներով զինուած, Անդրանիկ, իր կեանքը, անոր գնով շահած հերոսի համբաւն ու վարկը ի սպաս Ազգին, փոքրաթիւ նուիրեալներ կը մեկնի դէպի լքուելու սահմանուած կռուի դաշտը:

Կը փութար «անկարելի» ազգային անկախութիւնը խլելու, տակաւին մեր ոտքերուն տակի հայրենի սուրբ հողի պաշտպանութեան, մեր օրերու ահաւոր աղէտը դարմանելու ձեռնարկին, Կարնոյ բերդին մէջ դիմադրելու՝ անկախութեան միակ գրաւականը:

Ափսո՜ս, այդ «անկարելի»ն կարելի դարձնելը կը մերժուի, իր կոչումին վայել գործին մէջ հայ «Յեղափոխութիւնը» կ'ընկրկի:

Փլուզում եւ Սփիւռք՝ ազգային լքըրծում:

Հայը սակայն այս անգամ ալ ոտքի է կրկին արեւ:

Հայրենիքը մասնատուած՝ կ'ապրի:

Կ'ապրի հաւատքով լի, ինքնավստահ պատուով:

Սփիւռք մը որ կը ձգտի ապրիլ, պէտք է ապրի:

Ձեռք ձեռքի՞, անպայման կ'ապրին:

Հայրենիքի մէջ, ամէն նոր հիմնուած գիւղերու բոլորիկները անկախութեան կ'երգեն:

Հայոց սարալանջերուն վրայ տնկուած իւրաքանչիւր նոր ծիլերուն ապագայ տերեւներուն սօսափիւնները նոյնը պիտի հնչեցնեն:

Սփիւռքի ընտանեկան յարկերուն մէջ, սահուն խօսուած մեծասքանչ բառեր նոյնպէս:

Աւա՜ղ. Անդրանիկ, աւելի դառն խոհերու մէջ փակեց իր աչքերը՝ Հայրենեաց կարօտը սրտին:

Յարգանք իրեն, իր զինակիցներուն յիշատակին:

Գալով մեզի եւ մեր յաջորդներուն, ամօթ է որ ազգը մեռնի Սփիւռքի մէջ, մեր եւ իրենց թեւերուն մէջ:

1987, Օգոստոս 30

ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ ՔԱՋ...

Եթէ կ'ուզէք լաւ ճանչնալ մեր ազգային հերոսները, կարդացէք անոնց նուիրուած երգերը: Մանաւանդ լսեցէք երբ կ'երգուին այդ երգերը:

Ամէնէն անտարբեր դէմքն ալ գոյն եւ շեշտ կը ստանայ երգի առաջին տողէն, ինք երգէ թէ ուրիշը:

Արդարեւ, ամէնէն աւելի այդ ժողովրդական երգերն են որ հարազատօրէն կը բնորոշեն, կը խտացնեն բազմաթիւ ռազմիկներու, եւ հերոսներու ինքնուրոյն արժանիքները:

Որքան ալ անարուեստ եւ անմշակ ըլլան, յաճախ մանկունակ եւ ուռուցիկ, այդ երգերը կը կազմեն բուն ժողովուրդին մկրտութիւնը:

Եւ ժողովուրդը շատ քիչ անգամ կը սխալի:

Մի՛ հետաքրքրուիք թէ ո՛վ յղացաւ, ո՛վ գրի առաւ այս եւ այն երգը, կամ ո՛վ յարմարցուց եղանակները:

Թերեւս մէկ տունը աս, միւս տունը ան է յղացած կամ երգած:

Հարցը այն է որ՝ երգեր են հիւսուած, ամեհի մարտնչումներու գրոհին մէջ կամ յետոյ, անոնց ներշնչման տակ: Հիւսուած, երգուած եւ ծաւալած են սարէ սար, քաղաքէ քաղաք եւ այժմ՝ աշխարհէ աշխարհ:

Եւ երբ խումբ մը կ'երգէ զանոնք, առանց որեւէ պատրաստութեան կամ նուագարանի, հերոսները ձեր առջեւ կը պատկերանան իրենց ամբողջ կերպարանքով. հոգի եւ մարմին կ'առնեն, կ'ըսես՝ ահա կը կռուին, գրոհ կուտան կամ կ'իյնան:

Անդրանիկը քաջ, իւր ընկերներով...

Մկրտութիւնը կատարուած է արդէն, մէկ բառով — «Անդրանիկը քաջ»: Մնացեալը մանրամասնութիւն է:

Բայց բառերու եւ կանչերու սանձարձակ թռիչներուն մէջ անգամ, դարձեալ նոյն ոգին է որ կը խտանայ, իբրեւ տրամաբանական եզրակացութիւն.

Երակներիդ, անվախ քաջի արիւնը
Չցամաքի մինչ յաւիտեան, Անդրանիկ:

Արդարեւ, քաջութիւնը կազմեց Անդրանիկի հիմնական եւ ամէնէն անվիճելի առաքինութիւնը, պատանեկութենէն մինչեւ հասուն տարիքը:

Անշուշտ Անդրանիկը առաջինը չէ, իբրեւ խորհրդանշան եւ մարմնացում հայ ժողովուրդի ռազմական յատկութեանց:

Իրմէ առաջ, իրեն հետ զուգընթաց, ինչպէս իրմէ վերջը ազատագրական պայքարը երեւան հանած է բազմաթիւ յայտնի եւ անյայտ հերոսներ: Եւ դեռ կրնայ հանել, երբ եղանակները փոխուին, կամ հնչէ ժամը, ճակատագրական պահու մը:

Անդրանիկը ներկայացուցիչն է ամբողջ սերունդի մը, որ այս ժողովուրդին ռազմական առաքինութիւնները հասցուց աննախընթաց բարձունքներու, բազմաթիւ ճակատներու վրայ: Եւ անհնարին պայմաններու մէջ:

Անոնք իրենց տաղանդն ու արիւնը արձանագրեցին դժոխքի մը մէջ, որ իր նմանը չէ ունեցած որեւէ ատեն:

Նոյնիսկ Պալքանեան ժողովուրդներու ազատագրական պատմութիւնը դժուար թէ կարենայ ցոյց տալ այնքան ըմբոստացուցիչ կաշկանդումներ ու տառապանքներ, որքան հայկականը:

Պայքարը կը մղուէր Թուրքին դէմ, բայց նոյնքան թշնամական, խափանարար քաղաքականութիւն մը կը վարէին անմիջական հարեւանները:

Դատը ուղղուած էր Թուրքիոյ դէմ, բայց նոյն հարեւանները եւ ուրիշներ հաճութեամբ կը կատարէին մեղսակցի, դաւադիրի քամնելի դերը:

Եւ, ներսէն ալ, բուն հայկական շրջանակէն, կամ վառօդը կը պակսէր, կամ ոգին: Թշուառութիւն մը համատարած, որուն հանդէպ լեռներն անգամ փուլ պիտի գային:

Բայց եւ այնպէս, Անդրանիկները դիմացան: Տոկացին, հաստատուն ակռաներ ձգեցին ու տեւեցին:

Երբեմն անիծելով եւ ակռաները կճրտելով, յաճախ պոռթկալով, անոնք անվհատ, անսասան, շարունակեցին պայքար մը, որ իր ներշնչումը կը ստանար դարերու տառապանքէն:

Ժողովուրդը երբ կը հնչեցնէ «Անդրանիկը քաջ», իր ռազմական առաքինութեանց յարութիւնը, վերածնութիւնն է որ կ'ողջունէ, այնքան վճիտ խանդավառութեամբ:

Այդ գիտակցութեամբ ալ, երգը մարմին կ'առնէ, կը դառնայ կենդանի պատկեր: Ու մեր առջեւ կ'ուրուագծուին Սեպուհները, Գէորգ Չաւուշները, Մուրատները, Պետոները, Խէչոները եւ միւսները — ամբողջ պանթէոն մը շարժուն այլ յաւիտենական:

Այս օրուան ուխտագնացութիւնն ալ մէկ արտայայտութիւնն է այդ գիտակցութեան:

Անոնք որ կազմակերպած են զայն, անշուշտ ըսել կ'ուզեն, — Այս ժողովուրդը ունի բազմազան արժանիքներ: Մենք ալ, իբրեւ մասնիկները նոյն ժողովուրդին, կը խոնարհինք այդ արժանիքներուն առջեւ: Սակայն, չմոռնանք միւս գանձը, ռազմականը, որ նոյնքան հարազատ է եւ անսպառ: Եւ քանի որ, այս քաղաքին մէջ, ունինք մարմնացեալ խորհրդանշանը այդ արժանիքին — Անդրանիկ — հետեւեցէք մեզի, որպէսզի միասին արծարծենք նուիրական եւ մշտնջենական բոցը:

Նախ մեր բազուկը, յետոյ մօսինը, յետոյ խաչը, — կ'ըսէր ուրիշ քաջ մը, Քեռին:

Հ.

Սեպտեմբեր 1, 1935

ՄԱՀՈՒԱՆ 70ԱՄԵԱԿ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻ

1920–ի աշնան Խորհրդային Ռուսաստանի եւ Քեմալական Թուրքիայի միացեալ ուժերի տակ խորտակուեց Հայաստանի Անկախ Հանրապետութիւնը։

1918–ի Բրեստ Լիտովսկի դաշնագրով Խորհրդային Ռուսաստանի եւ սուլթանական Թուրքիայի միջեւ բաժանուած հայկական հողերը 1920–ին կրկին բաժանուեցին, այս անգամ Խորհրդային Ռուսաստանի եւ նրա դաշնակից Քեմալական Թուրքիայի միջեւ եւ այս անգամ Թուրքիան ստացաւ աւելի մեծ հողային աւար, քան թէ 1918–ին։

1920–ի Դեկտեմբեր 2–ին ռուսական կարմիր բանակի սուիններով Երեւանում հաստատուեց խորհրդային իշխանութիւն։

Մեր հայրենիքի դառն ճակատագիրը, շատ շատերի նման, ինձ էլ նետեց օտար ափեր։ 1921–ին, ես անցայ Ֆրանսա՝ Փարիզ, ուր գտնւում էր Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը Հօրս՝ Ա. Ահարոնեանի նախագահութեան տակ։

Դաշնակից պետութիւնները եւ Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգները շարունակում էին օրինական ճանաչել Հայաստանի պարտուած ժողովրդավար Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը եւ դիւանագիտական ներկայացուցչութիւնները Եւրոպայում եւ Ամերիկայում։

1922–ի գարնան ես տեղեկացայ որ մի քանի ամսից ի վեր Անգլիայի Մանչեսթըր քաղաքում հաստատուած Անդրանիկը Փարիզ է եկել։

Փնտռեցի իր հասցէն եւ գնացի այցելելու իրեն։

Անդրանիկը իջել էր Փարիզի համեստ հիւրանոցներից մէկում։

– Մտէ՛ք, լսեցի իր ձայնը, երբ բախեցի իր սենեակի դուռը։

Երբ ներս մտայ, տեսայ որ Անդրանիկը պառկած է անկողնում։

– Հիւա՞նդ ես, արդեօք անհանգստացրի՞ քեզ, հարցրի իր մեկնած ձեռքը սեղմելով։

– Հիւանդ չեմ, բաճիօ առի ու քիչ պառկիմ՝ ըսի, պատասխանեց։

Թէեւ հարց ու փորձ արեց մեր ընտանիքի մասին, բայց իր վերաբերմունքը դրեթէ պաշտօնական էր։

Մեր խօսակցութիւնը չէր կպչում։ Տաս րոպէի չափ նստելուց յետոյ, ես մեկնելու շարժում արեցի։

Անդրանիկը նկատեց այդ եւ, ըստ երեւոյթին, իր ունկնդիրը չկորցնելու մտահոգութեամբ, մէկէն ի մէկ, առանց նախաբանի ձեռք առաւ 1920–ին Կարսի անկման խնդիրը։

– Կարսը Թուրքին տուին ... կառավարութիւն ունէին, բանակ ունէին եւ Կարսի նման բերդը Թուրքին տուին ... Անուշտ ... որո՞ւ հոգ, թէ Կարսը ձեռքէ ելլէ ... Երեւանի նախարարները՞ւ ... բանակը չկռուեցաւ կ՚ըսեն ... ինչո՞ւ չկռուեցաւ, ո՞վ է պատասխանատուն...»

Իր բերնից բառերը թափւում էին կարկուտի նման, խօսում էր առանց մի վայրկեան կանգ առնելու, առանց շունչ քաշելու։ Անզուսպ գայրոյթ, ցասում, ծանր բառեր էին, որ պոռթկում էին նրանց հասցէին, որոնք «Կարսը Թուրքին տուին»։ Եթէ մի րոպէ դադար տար իր բառերի կարկուտին, կարելի էր հարցնել իրեն, թէ միթէ յանցանքը իրե՞նն էր, որ իր պաշտպանութեան յանձնուած երկրումը ընկաւ 1918–ին, կամ թէ ի՞նչպէս պատահեց, որ երկրումում բանակը չկռուեց, եւ թէ ինչո՞ւ նոյնը չէր կարող պատահած լինել նաեւ Կարսում։ Բայց այդպիսի բաներ ասել նրան կը նշանակէր իր բորբոքուած ներքին կրակի վրայ իւղ լցնել։

Ինձ ուրիշ բան չէր մնում, բայց եթէ օգտուել իր վայրկենական մի դադարից ու հեռանալ։

Այդպէս էլ արեցի, երբ մի րոպէ շունչ առաւ, շտապեցի հրաժեշտ տալ ու մեկնել։ Այդ ընդունելութիւնից յետոյ այլեւս ուրիշ անգամ Անդրանիկին այցելելու փորձ չարեցի։

Մի քանի ամիս յետոյ, երկրորդ անգամ հանդիպում ունեցայ Անդրանիկի հետ, Ապրիլեան Սգատօնի օրը, երբ երկուս էլ պիտի ատենախօսէինք միեւնոյն ամբիոնից։ Այդ օրը մեր հանդիպումը սահմանափակուեց փոխադարձ բարեւով միայն։ Անդրանիկը շրջապատուած էր այնպիսի բարեկամներով, որոնց ներկայութեամբ ես պիտի չուզէի խօսել նրա հետ։

1922–ի Մայիսին կամ Յունիսին էր, երբ մի օր, Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան շէնքը մտնելով, Պատուիրակութեան նախագահի գրասենեակում զարմանքով տեսայ Անդրանիկին։ Անդրանիկից բացի սենեակում նստած էին Հայրս, Ա. Խատիսեանը, Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին Ռազմական նախարար Ռուբէնը (Տէր Մինասեան) եւ Պատուիրակութեան քարտուղար Արտաւազդ Հանըմեանը։

Ռուբէնը, որ մի քանի օր առաջ էր Փարիզ հասել Թաւրիզից, նստած էր հօրս գրասեղանի առջեւ եւ մէկ միւսի յետեւից ծխիկներ վառելով ծխում էր անընդհատ։

Հայրս, Խատիսեանը, Անդրանիկը եւ Հանըմեանը խմբուած էին սենեակի այն մասում, որ բաւական հեռու էր Ռուբէնի գրաւած գրասեղանից։

Երբ ներս մտայ, խօսում էր Անդրանիկը, որ ինչ որ պատմութիւն էր անում։ Նրան ունկնդրողները գլխաւորապէս Հայրս եւ Խատիսեանն էին։ Ա. Հանըմեանը երբեմն երբեմն դուրս էր գալիս եւ գնում քարտուղարական գրասենեակը, ուր աշխատում էր իր օգնական Մ. Ղազարեանը։ Մէկ երկու անգամ իր գրասենեակը գնալուց առաջ Հանըմեանը ինչ որ բաներ հարցրեց Անդրանիկից։

Անդրանիկը, որ անցեալում ընկերական ու բարեկամական շրջանակում միշտ էլ բոլորի ուշադրութեան կենտրոնն էր իր հետաքրքրական, համով հոտով պատմութիւններով, այժմ զգալի ճիգ էր անում գրաւելու իր ունկնդիրների ուշադրութիւնը։ Բայց այդ նրան չէր յաջողւում։

Չէր կարելի չնշմարել այն ձգտուածութիւնը, որ զգացւում էր երկու կողմից՝ հիւրի եւ հիւրընկալների միջեւ եւ որ ծածկուած էր պաշտօնական քաղաքավարութեան թափանցիկ քօղով։ Հայրս, Խատիսեանը եւ Հանըմեանը լսում էին Անդրանիկի պատմութիւնը եւ երբեմն նոյնիսկ մի քանի բառ փոխանակում նրա հետ։ Մինչ Ռուբէնը, որի դէմքը մթամած երկինք էր յիշեցնում, ոչ միայն անմասն էր սենեակի միւս մասում անց ու դարձին, ոչ միայն չէր ունկնդրում, այլ նայում էր Անդրանիկի գլխի վրայից մի անորոշ կէտի այնպէս, որ կարծես թէ Անդրանիկը գոյութիւն չունէր նրա համար այդ սենեակում։

Անդրանիկի համար այդ սենեակում նստածները, ու մանաւանդ Ռուբէնը, «Կարսը Թուրքին տուող» եւ «Թուրքի հետ հաշտութիւն կնքող» մարդիկն էին։ Իսկ միւսների աչքում Անդրանիկը հայ ժողովրդի 1918–ի կենաց եւ մահու պայքարի ճգնաժամային օրերում հայկական իշխանութիւնը ներկայացնող զօրավար Թովմաս Նազարբէկեանին չենթարկուող, Ղարաքիլիսայի ճակատագրական ճակատամարտից խուսափած, ճակատը լքած եւ Հայաստանից Իրան քաշուած ըմբոստն էր։

Դեռ չէի կարող հասկանալ, թէ ի՞նչն էր բերել Անդրանիկին Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին նախարարների եւ Պատուիրակութեան անդամների մօտ։

Երբ մի անգամ էլ Ա. Հանըմեանը ոտքի ելաւ իր գրասենեակը գնալու, ես հետեւեցի նրան։

– Անդրանիկը ինչո՞ւ է եկել այստեղ, հարցրի ես։

– Ամերիկա պիտի երթայ, անցագիր չունի, եկած է եւ հայկական անցագիր կը խնդրէ, պատասխանեց Հանըմեանը։

– Պիտի անցագիր տա՞ք իրեն, կրկին հարցրի ես։

– Անտարակոյս. մարդը եկած է եւ հրապարակութիւն կը յայտնէ, կրնա՞ք այդպիսի քաղաքացիի մը մերժել անցագիր տալ, ժպտալով պատասխանեց Հանըմեանը։

Ես վերադարձայ հօրս գրասենեակը նստածների մօտ։

Շատ չանցած Հանըմեանը բերեց եւ Անդրանիկին յանձնեց անցագիրը։

Անդրանիկը ոտքի ելաւ հրաժեշտ տալու ներկաներին։

Հայրս եւ Խատիսեանը սեղմեցին Անդրանիկին ձեռքը, Ռուբէնը տեղից չշարժուեց եւ, կարծես թէ իր անտարբերութիւնը աւելի եւս ընդգծելու համար աւելի զօր տուեց իր ծխախոտին, իսկ Հանըմեանն ու ես ուղեկցեցինք Անդրանիկին մինչեւ վերելակի դուռը։

– Դո՞ւն ալ կուգաս, կէս հարցումի, կէս խնդրանքի ձեւով դիմեց ինձ Անդրանիկը։

– Այո՛, ակամայից պատասխանեցի ես։

Երկսով վերելակով վար իջանք եւ փողոց դուրս եկանք։

– Ո՞ւր կ՚երթաս, հարցրեց Անդրանիկը։

– Այս կողմը, դէպի Փասի, ասացի ես, իմ գնալիք ուղղութիւնը ցոյց տալով։

– Ես ալ այդ կողմը կ՚երթամ, միասին երթանք, վրայ բերեց Անդրանիկը։

Ինձ համար պարզ էր, որ Անդրանիկը ինձ է յարմարւում, որքան գիտէի, նրա ճանապարհը այդ կողմը չէր ընկնում։

Անդրանիկը մի անցնող թաքսի կանգնեցրեց։

– Նստէ՛, ասաց ինձ։

Նստեցինք թաքսին, եւ երբ հասանք Սենայի ափի մի կաֆէ, Անդրանիկը կանգնեցրեց թաքսին եւ վար իջանք։

– Հոս գաւաթ մը սուրճ խմենք, ասաց Անդրանիկը։

Ես մի գաւաթ սուրճ պատուիրեցի, իսկ Անդրանիկը սուրճ եւ մի փոքրիկ գաւաթ կոնեակ։

– Բան մը պիտի խնդրեմ քեզմէ, ասաց Անդրանիկը մտերմական շեշտով։

Ինձ համար հասկանալի եղաւ, թէ ինչո՛ւ Անդրանիկը հետամուտ էր, որ ես իրեն հետ մեկնէի Պատուիրակութեան շէնքից։

– Գիտես, որ ես կ՚անեմ քեզ համար, ինչ որ կարող եմ, եղաւ իմ պատասխանը։

– Դուն գիտես, որ ես Դրօշակի խմբագրութեան նուիրած եմ Բրշարէ Խալիլին սուրը, շարունակեց Անդրանիկը։

– Գիտեմ, պատասխանեցի ես։

1905–ին Թիֆլիսի մեր տանը եւ ապա Զուիցերիայում Անդրանիկը պատմել էր Աղբիւր Սերոբին դաւադրութեամբ սպանել տուող բռլաքցի քրդերի ցեղապետ Բրշարէ Խալիլի եւ նրա պահակախմբի ջարդը մեր ֆեդայիների ձեռքով։ Ֆեդայիների վրիժառու խմբի ղեկավարը եղել էր Անդրանիկը Գէորգ Չաւուշի եւ Սպաղանաց Մակարի հետ։ Բրշարէ Խալիլի գլուխը կտրել էր Անդրանիկը, հէնց Բրշարէ Խալիլի կեռ սրով։ Այդ կեռ սուրը Անդրանիկը 1905–ին տարել էր Ժընեւ եւ նուիրել Դրօշակի խմբագրութեան։

– Դրօշակի խմբագրութիւնը պէտք չունի այդ սուրին։ Կը խնդրեմ որ խօսիս իրենց եւ ըսես, որ ինծի վերադարձնեն այդ սուրը, լրացրեց իր ասելիքը Անդրանիկը։

– Անդրանիկ, քո խնդրանքը կը յայտնեմ ում որ պէտք է։ Բայց կարող եմ վստահեցնել քեզ, որ այդ սուրը քեզ չեն վերադարձնի, ասացի ես։

– Դուն ըսէ իրենց, ըսէ՛, կրկին պնդեց Անդրանիկը ու ոտքի ելաւ։

Այդ վայրկեանին իմ մտքից չէր կարող անցնել, որ Սենայի ափի այդ կաֆէում մեր բաժանումը վերջին հրաժեշտի բաժանում է եւ որ ես այլեւս երբեք պիտի չտեսնեմ Անդրանիկին։

Այդ տարին Անդրանիկը Ամերիկա անցաւ եւ հաստատուեց Գալիֆորնիայի Ֆրեզնօ հայաշատ քաղաքում։

Նոյն թուականին ճակատագիրը ինձ էլ նետեց Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգները։

1925–ից մինչեւ 1927–ը ես հաստատուել էի Նիւ –Եորքին դրացի Նիւ–Ջըրզի նահանգի Իւնիըն Սիթի քաղաքում, որ գրեթէ Նիւ – Եորքի արուարձաններից մէկն է։ Իւնիըն Սիթին միայն Հըտսըն գետով է բաժանուած Նիւ – Եորքից։ Աշխատանքիս բերումով ես յաճախ Նիւ – Եորք հանդիպել չէի կարողանում։

Եւ ահա, 1927–ի գարնանը, բարեկամներիցս մէկը հաղորդեց ինձ, որ երկու շաբաթ առաջ Անդրանիկը Նիւ – Եորք է եկած եղել, փնտռել է իմ հասցէն, բայց չի կարողացել գտնել եւ առանց ինձ տեսնելու վերադարձել է Գալիֆորնիա։

1925–ին, Անդրանիկի հին զինակիցներից անուանի ֆեդայի Սեպուհը հրատարակել էր իր յուշերի հատոր, որի մէջ Անդրանիկի մարդկային տկարութիւնները չափազանցուած ձեւով էր ներկայացրել, եւ միանգամայն ստորագնահատել Անդրանիկի ռազմական կարողութիւնները։ Ես պարտք համարեցի, յենուած իմ տեսածների եւ լսածների վրայ, հրապարակ գալ ի պաշտպանութիւն Անդրանիկի, «Հայրենիք» օրաթերթում հրատարակուած մի յօդուածով։

Գրեթէ կասկած չունեմ, որ իմ այդ յօդուածը պատճառ էր եղել, որ Անդրանիկը փնտռել է ինձ։

Խոր ցաւ եղաւ ինձ համար, որ Անդրանիկին կրկին տեսնելու պատեհութիւնը փախած է եղել իմ ձեռքից։ Մինչեւ այդ ես առիթ էի ունեցել շրջելու Միացեալ – Նահանգների բոլոր հայաշատ նահանգները, բացի Գալիֆորնիայից։ Յոյս ունէի մի օր Գալիֆորնիա էլ գնալ եւ կրկին տեսնել Անդրանիկին։

Բայց ճակատագիրը տարբեր էր տնօրինել։

1927–ի Օգոստոս 30–ին Ֆրէզնոյից քաշուած հեռագիրը գուժեց Անդրանիկի մահը։

Եօթ–ութ օր յետոյ Անդրանիկի աճիւնը հասաւ Նիւ – Եորք, Ֆրանսա փոխադրուելու։

Նիւ – Եորքի Եպիսկոպոսական մեծ եկեղեցիներից մէկում, Հայոց Եկեղեցու ծէսով հոգեհանգիստ կատարուեց։ Իր նախկին կամաւորների մի փոքրիկ խմբով, երկիւղած խուռն բազմութեան հետ գնացինք մեր վերջին յարգանքը մատուցելու Սասնոյ անզուգական Հերոսին։

Յաջորդ օրը, Անդրանիկի աճիւնը ճամբուեցաւ Փարիզ, այնտեղ Փէր Լաշէզ գերեզմանատան մէջ հողին յանձնուեցաւ։

Երբ կանգուն էր Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, ըմբոստ Անդրանիկը մերժեց ճանաչել այդ Հանրապետութիւնը։ Բայց ճակատագրի մի արդար տնօրինութեամբ Անդրանիկը, իր կեանքի վերջալոյսին, ընդունեց պարտուած Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացութիւնը եւ հեռացաւ այս աշխարհից իբրեւ Քաղաքացի Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան։

Եւ թող օրհնեալ լինի ճակատագրի այդ իմաստուն տնօրինութիւնը։

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

1957

(Շաբ. Ա. էջէն)

ըլլալ որ Ռուսաստանի մէջ խակական բարեկամական զգացումներ կան իրեն հանդէպ։

Նոյն օրը Լ. Տէր-Պետրոսեան Կրեմլինի մէջ հանդիպում ունեցած է Ի. Ռիբկինի հետ։

Այս առընչութեամբ, Օգոստոս 29-ին «Հիւրրիյէթ» հետեւեալ մանրամասնութիւնն ալ կուտայ.

Լ. Տէր-Պետրոսեանի Մոսկուա այցին նիւթ կ'ըլլայ ռուսական բնական կազի փոխադրութեան հարցը։ Օրակարգի վրայ պիտի դրուէր Կասպից ծովու կազի պաշարները Ռուսաստան-Հայաստան-Թուրքիա ճամբով արեւմուտք փոխադրելու նիւթը։ Նոյն խնդիրով Անգարա գացած է Կազբրոմի նախագահը որ Մոսկուայի մէջ կարճատեւ հանդիպում մը ունեցած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ։ Ռուսաստան կազը փոխանակ Սեւ ծովու ճամբով փոխադրելու, տնտեսապէս նախընտրած է Հայաստանի մէջ արդէն գոյութիւն ունեցող խողովակացանցը որ այդ նպատակով պիտի ընդարձակուի։ Այս ծրագիրը շատ հաւանօրէն պիտի առընչուի Ղարաբաղի հարցի կարգաւորումին։

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Կ'ԱՅՑԵԼԷ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԹԵՄԸ

Օգոստոս 29-ին Գարեգին Ա. հարաւային Ռուսաստանի թեմին առաջնորդ Եզնիկ Եպիսկոպոս Պետրոսեանի եւ թեմական խորհուրդին հրաւէրով կը մեկնէր Կիսլովոդսկ եւ Կրասնոդար, այդ քաղաքներուն մէջ վերջերս կառուցուած երկու նոր եկեղեցիներ օծելու։ Ան հանդիպումներ ալ պիտի ունենայ պետական իշխանութիւններու եւ հայ համայնքներու հետ։ Այցը կը տեւէ մինչեւ Սեպտեմբեր 5։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Օգոստոս 28-ին «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ Եւրոպայի բաժակակիրներու բաժակի դարձի մրցումին «Արարատ» 2 – 0 պարտուած է Բաթումի «Դինամօ»էն։ Ա. խաղը շահած էր «Արարատ» 3 – 0 արդիւնքով։ Երեւանցիները հակառակ այս արդիւնքին յաջորդ փուլին մասնակցութեան իրաւունք շահելով հանդերձ, «Արմէնփրէս»ի տեղեկատուութիւնը կ'ըսէ. «Նման խաղը, աւելի ճիշդ՝ խաղի բացակայութիւնը Երեւանցիներին պատիւ չի բերում»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԷՆ լուրջ դժուարութիւններու կը բախի իր մեծամասնութեան զանազան բաղկացուցիչներուն հետ։ Կանաչները, որոնք Գալէ հաւաքուած են «ամրան համալսարանի» կը պնդեն աշխատանքի ժամերու նուազումի համար, այսինքն՝ 35 ժամ 39-ի տեղ, բայց վճարուած 39 ժամուան վրայ, (եւ 32 ժամ 2002-ին), նեղը կը դնեն նախ իրենց նախարարը՝ Տոմինիք Վուանէ դաղթողներու եւ ապահովութեան հարցերու կապակցութեամբ։ Այլ դժուարութիւն մըն ալ կուգայ համայնավարներէն որոնք սկսած են անհամբերութիւն ցուցաբերել։ Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Ռոպէր Հիւ, գնահատելով հանդերձ ցարդ, տրուած որոշումներու դրական բնոյթը, կ'ուզէ որ այլ որոշումներ ալ չուշանան, ինչպէս ՍՄԻՔ-ի յաւելումը, աշխատանքը 35 ժամի իջեցնելը առանց աշխատավարձքի նուազումի, գնելու կարողութեան յաւելումը, եւայլն, եւայլն։

ԺՈՍՓԷՆ երթուղարձ մը ըրաւ Պոն Օգոս. 28-ին եւ առաջին պաշտօնական

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

72-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՓԱՐԻԶ. — Արմենուհի Գեւոնեան 100 ֆրանք, Անահիտ Տէր-Մինասեան 500 ֆրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օսմոյի Լեօլա Սասունի մասնաճիւղը, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 10-ին Պուլվար Օսմոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6-ին, առաւօտեան ժամը 10.30-ին։ Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

հանդիպում մը ունեցաւ Քոհլի հետ։ Երկու նախարարապետներն ալ գոհ էին իրենց հանդիպումէն, թէեւ անհրաժեշտ չնկատեցին մամուլի ասուլիսով մը արտայայտուիլ (ըստ Ֆրանսական աղբիւրներու Քոհլ չէ ուզած)։ Գերմանական կառավարութեան հրապարակած զեկոյցը կ'ըսէ թէ տեսակցութիւնը «յատկապէս բարեկամական մթնոլորտ»ի մը մէջ տեղի ունեցած է։ Կ'ըսուի թէ Ժոսփէն ալ շատ գոհ էր։ Երկուքն ալ վճռած են «կայուն եւրօ» մը հրապարակ հանել 1999 Յունուար 1-ին։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ ոճրափորձերը դադար չունին եւ Օգոստոս 28-ին ալ երկու ռումբեր պայթած են, մէկը՝ Ալժէի Գազպահին մէջ, ուրիշ մը՝ Օրան։ Առաջինը պայթած է առեւտրական փողոցի մը մէջ եւ որու հետեւանքով 8 մեռեալ եւ 50 վիրաւորներ կային։ Ուրիշ ռումբ մըն ալ պայթած է Օրանի ծովափը ինչ որ աւելի կը մտահոգէ, որովհետեւ այդ քաղաքը, ցարդ, խաղաղութեան ովասիս մըն էր։ Հոս ալ 10 մեռեալ կար եւ վիրաւորներ։ Օգոստոս 24-էն ի վեր մեռեալներու թիւը 215-ի հասած է։

ԵՈՒՐԻ ԲԱՏՈՒՐԻՆ, Ռուսաստանի Պաշտպանութեան խորհուրդի քարտուղարը պաշտօնանկ եղած է Ելցինի հրամանագրով։ Զինքը կը փոխարինէ Անդրէյ Կոկոշին, որու կը յանձնուի նաեւ Բանակներու ընդհ. քննութեան տնօրէնութիւնը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ կը նախատեսեն որ կարմրուկի (ռուժոլ) շատ ծաւալուն համաճարակ մը անխուսափելի է եւ 150 հազար մանուկներ կրնան վարակուիլ, կը նախատեսեն նաեւ 5000 մահ։ Կոչ կ'ըլլայ ծնողներուն որ պատուաստեն այն մանուկները որոնք դեռ չեն պատուաստուած։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ միասեռական հինգ դիսքոթէքներ փակուեցան 6 ամսուան համար թմրեցուցիչի փոխադրութեան, շահատակութեան, վաճառքի եւ գործածութեան պատճառաւ։ Ասոնցմէ ամէնէն ծանօթն է Շան զ'Էլիզէի «Քուին»ը, միւսներն են՝ լ'Անֆէր, Լէ Ֆուլի Փիկալ, լը Սքորփիոն եւ Քոքը։ ՍՆԵԿ-ի համաձայն (Կէ ձեռնարկութիւններու Ազգային Սենտիքա) այս որոշումը 300 հոգի գործազուրկ կը դարձնէ եւ 900 այլ աշխատանքներ ալ կը վնասուին անուղղակի կերպով։

ԱԼԻ ԱՂՃԱ նամակ մը ղրկած է Հռոմի «Իլ Թէմփօ» թերթին ուր կ'ըսէ թէ 15 – 20 վայրկեանի տեսակցութիւն մը կ'ուզէ ունենալ Պապին հետ «իր խիղճը հանդարտեցնելու համար»։ Աղճա, Պապին դէմ մահափորձին հեղինակն է որ Անքոնայի բանտն է։

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3-էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne, Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.
• Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7-էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.
• Նախատեսուած է պաք.-ի նախապատրաստական մակարդակ 13-էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.
• Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:	• Initiation à l'informatique.
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30-էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30-էն 17.00 Նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28

MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

— ՇԷՆ-ՖՐԱՆՍԱ —

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար։

Հեռաձայնել երեկոները՝

01 – 45 – 84 – 57 – 18

թիւին։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով.

— Չորեքշաբթի ժամը 10 – 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն փոքր տարիքի աշակերտներու համար։

— Չորեքշաբթի ժամը 14 – 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար։

— Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18.30 – 21. հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար։

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ազամեանին։

Հեռաձայն.— 01 – 47 – 09 – 23 – 18

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք-Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձրի քաթալոկ

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris